

Tokaji Zsolt – P. Szabó Sándor (szerk.)

A KÍNAI
HADTUDOMÁNY
KLASSZIKUSAI

中國
古代
軍事
科學

兵

A KÍNAI HADTUDOMÁNY KLASSZIKUSAI

Sorozatszerkesztő
Padányi József

A KÍNAI
HADTUDOMÁNY
KLASSZIKUSAI

Szerkesztette

Tokaji Zsolt – P. Szabó Sándor

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében jelent meg.

A művek fordítói és a bevezető tanulmányok szerzői

P. Szabó Sándor

Pap Melinda

Tokaji Zsolt

Váczy Balázs

Hadtudományi lektor

Padányi József

Sinológiai lektorok

Jónás Zsolt

(*Tai Gong hat titkos tanítása*)

Kósa Gábor

(*Sun Bin: A hadviselés törvényei; Harcászati stratégia*)

P. Szabó Sándor

(*Sunzi: A hadviselés törvényei; Wuzi: A tábornagy módszere; Shang urának könyve*)

Pap Melinda

(*Mozi: A hadvezér kertje; Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés*)

Tokaji Zsolt

(*Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései; A hadakozás módszerei; Beszélgetések a hadakozásról; Harminchat stratégia*)

Váczy Balázs

(*Wei Liaozhi; Három stratégia*)

© A szerzők, 2018

© Dialóg Campus Kiadó, 2018

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOM

ELŐSZÓ: A KÍNAI HADTUDOMÁNY KLASSZIKUSAI (P. Szabó Sándor – Tokaji Zsolt)	9
SUNZI: A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI 孫子兵法	23
A kínai hadtudományi irodalom határokát nem ismerő, örök érvényű klasszikusa (Tokaji Zsolt)	25
Sunzi: A hadviselés törvényei	29
WUZI 吳子	69
Wu Qi és a Wuzi című hadtudományi klasszikus (Tokaji Zsolt)	71
Wuzi	75
A TÁBORNAGY METÓDUSA 司馬法	97
A tábornagy metódusa című ókori kínai hadtudományi munka (Tokaji Zsolt)	99
A tábornagy metódusa	101
WEI LIAOZI 尉繚子	123
A Wei Liaozi című ókori kínai hadtudományi munka (Tokaji Zsolt)	125
Wei Liaozi	129
HÁROM STRATÉGIA 三略	171
A Három stratégia című hadtudományi klasszikus (Tokaji Zsolt)	173
Három stratégia	177
TAI GONG HAT TITKOS TANÍTÁSA 太公六韜	193
A Tai Gong hat titkos tanítása című ókori kínai hadtudományi mű (Tokaji Zsolt)	195
Tai Gong hat titkos tanítása	199
TANG TAIZONG ÉS LI WEIGONG BESZÉLGETÉSEI 唐太宗李衛公問對	267
A kínai hadtudományi elméletek Tang-kori szintézise: Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései (Pap Melinda – Váczy Balázs)	269
Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései	273

A HADAKOZÁS MÓDSZEREI (A GUANZI CÍMŰ KÖNYV 17. FEJEZETE) 管子•兵法	315
A Tao hadserege: <i>A hadakozás módszerei</i> című ókori kínai hadtudományi értekezés (P. Szabó Sándor)	317
A hadakozás módszerei	319
MOZI (HADTUDOMÁNYI FEJEZETEK) 墨子	325
Városvédelem és defenzív hadviselés: <i>A Mozi</i> című könyv hadtudományi fejezetei (Tokaji Zsolt)	327
Mozi (Hadtudományi fejezetek)	331
SUN BIN: A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI 孫臏兵法	397
A „másik Sunzi” kétezer éven át rejtőzködő hadtudományi műve (Tokaji Zsolt)	399
Sun Bin: A hadviselés törvényei	403
SHANG URÁNAK KÖNYVE (HADTUDOMÁNYI FEJEZETEK) 商君書	449
Shang Yang és a <i>Shang urának könyve</i> (Tokaji Zsolt)	451
Shang urának könyve (Hadtudományi fejezetek)	453
BESZÉLGETÉSEK A HADAKOZÁSRÓL (A XUNZI CÍMŰ KÖNYV 15. FEJEZETE) 荀子•議兵	469
Hódítás az erények által: <i>Xunzi Beszélgetések a hadakozásról</i> című hadtudományi értekezése (P. Szabó Sándor)	471
Xunzi: Beszélgetések a hadakozásról	473
HARCÁSZATI STRATÉGIA (A HUAINANZI CÍMŰ KÖNYV 15. FEJEZETE) 淮南子•兵略訓	489
Huainan hercege, a róla elnevezett könyv és <i>Harcászati stratégia</i> című fejezete (Tokaji Zsolt)	491
Harcászati stratégia	493
A HADVEZÉR KERTJE 將苑	533
Hadelmélet a középkor elején: <i>A hadvezér kertje és a Tizenhat célszerű</i> és <i>praktikus stratégiai kérdés</i> (Tokaji Zsolt)	535
A hadvezér kertje	539
TIZENHAT CÉLSZERŰ ÉS PRAKTIKUS STRATÉGIAI KÉRDÉS 便宜十六策	565
Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés	567

TARTALOM

HARMINCHAT STRATÉGIA 三十六計	591
A yin és a yang változásain alapuló hadviselés: A <i>Harminchat stratégia</i> című kínai hadelméleti munka (P. Szabó Sándor)	593
Harminchat stratégia	595
MELLÉKLET: A JELENTŐSEBB KÍNAI DINASZTIÁK IDŐRENDI TÁBLÁZATA	603

Vákát oldal

ELŐSZÓ

A KÍNAI HADTUDOMÁNY KLASSZIKUSAI

P. Szabó Sándor – Tokaji Zsolt

A *kínai hadtudomány klasszikusai* című kötetünkben tizenhat meghatározó jelentőségű régi kínai hadtudományi könyvet, könyvfejezetet, illetve fejezetciklust gyűjtötünk egybe. A kötet összeállítása és közreadása a maga nemében egyedülálló vállalkozás, hiszen e témában hasonlóan átfogó gyűjtemény korábban nem csupán magyarul, de ismereteink szerint semmilyen más nyugati nyelven sem jelent meg. A közreadott művek magyar fordítását a fordítók minden esetben a kínai nyelvű eredeti szöveg alapján készítették el. Ezek túlnyomórészt olyan ókori vagy középkori kínai nyelvű szövegek, amelyek értelmezése nem egyszerűen fordítói, hanem egyúttal speciális szakértelmet igénylő kutatói feladatot is jelent. A kötetünkben közreadott hadtudományi művek mindegyikét rövid bevezető tanulmánnyal láttuk el, amely segíti az olvasót az adott mű keletkezési körülményeinek, jelentőségének, illetve tartalmának megértésében.¹

Kötetünk *A hét hadtudományi klasszikus* (*Wu jing qi shu* 武經七書) néven ismert hadtudományi gyűjteménybe tartozó művek bemutatásával kezdődik. Ezen munkák, amelyeket *A hét hadtudományi klasszikus* összeállítója a kínai hadtudomány legfontosabb írásműveinek tekintettek, könyvünkben abban a sorrendben követik egymást, ahogy a gyűjtemény egyik korai kiadása sorrendbe állította őket. A hét könyv a következő:

1. Sunzi: *A hadviselés törvényei* (*Sunzi bingfa* 孫子兵法);
2. Wuzi 吳子 (Wu mester);
3. *A tábornagy módszere* (*Sima fa* 司馬法);
4. Wei Liaozhi 尉繚子 (Wei Liao mester);
5. *Három stratégia* (*San lue* 三略);
6. *Tai Gong hat titkos tanítása* (*Tai Gong liu tao* 太公六韜);
7. *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* (*Tang Taizong Li Weigong wendui* 唐太宗李衛公問對).

¹ A kötet szerkesztői köszönetet mondanak Padányi Józsefnek, a *Pro Militum Artibus* sorozat sorozatszerkesztőjének, e kötet ötletgazdájának és hadtudományi lektorának, aki a könyv készítése során felbecsülhetetlen értékű szakmai segítséget nyújtott munkájukhoz.

Kötetünk következő szakaszában olyan műveket mutatunk be, amelyek bár nem részei a fent felsoroltak alkotó hadtudományi kánonnak, szintén a kínai hadtudományi irodalom legjelentősebb alkotásai közé tartoznak. Ezen szövegek könyvünkben a hagyomány által vélelmezett keletkezési sorrendjükben, feltételezett szerzőjük kora szerinti időrendben követik egymást.² A már említett műveken kívül kötetünkbe a kínai hadtudományi irodalom alábbi klasszikusait válogattuk be:

1. *A hadakozás módszerei (Bing fa 兵法)* – a *Guanzi 管子* című könyv 17. fejezete;
2. *A Mozi 墨子 (Mo mester) című könyv hadtudományi fejezetei;*
3. *Sun Bin: A hadviselés törvényei (Sun Bin bingfa 孫臏兵法);*
4. *A Shang urának könyve (Shang jun shu 商君書) hadtudományi fejezetei;*
5. *Beszélgetések a hadakozásról (Yi bing 議兵)* – a *Xunzi 荀子* című könyv 15. fejezete;
6. *Harcászati stratégia (Bing lue xun 兵略訓)* – A *Huainanzi 淮南子* című könyv 15. fejezete;
7. *A hadvezér kertje (Jiang yuan 將苑);*
8. *Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés (Bianyi shiliu ce 便宜十六策);*
9. *Harminchat stratégia (Sanshiliu ji 三十六計).*

A kötetünkben olvasható hadtudományi klasszikusok elsősorban a hadvezetés, illetve a kormányzás cél-, érték-, elv- és eszközrendszerével, ideálisnak vélt módszereivel, helyesnek tartott gyakorlatával foglalkoznak. Számos szövegben tükröződik az a gondolat, hogy a hadvezetés, a katonai stratégiaalkotás a kormányzás alapvető fontosságú része és feladata. A hadtudományi művekben gyakorta megjelenik az a két elképzelés is, hogy a hadvezetés és a civil kormányzás cél-, érték-, elv- és eszközrendszere, módszereinek, gyakorlatainak rendszere nagymértékben fedi egymást, ugyanakkor vannak egymással átfedésben nem lévő részleteik, specifikus elemeik is. Mi sem szemlélteti jobban, milyen mélyen gyökerezik a kínai kultúrkörben a hadvezetés és a civil közigazgatás rokonságának, párhuzamosságának szemlélete, mint hogy mind az ókorban, mind napjainkban a hadsereg tisztjeit összefoglaló néven éppúgy „hivatálnokoknak” (*shi 士, guan 官*) nevezték és nevezik, akár csak a civil közigazgatás tisztviselőit.

A hadtudományi irodalom Kínában a Keleti Zhou-korban (i. e. 8. sz. – i. e. 3. sz.) jött létre, legalábbis a ránk hagyományozódott és a régészeti ásatások során megtalált hadtudományi alkotások közül a legkorábbiak erre az időszakra datálhatók. A Keleti Zhou-kort két fontos szakaszra osztja a történettudomány: a Tavaszok és ősök korára (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.), illetve a Hadakozó fejedelemségek időszakára (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.). A Keleti Zhou-kor a központi hatalom folyamatos és egyre látványosabb gyengülésének időszaka. A Zhou-uralkodóház, amelynek a korszak során

² A hagyomány alapján Sun Bin és (a *Shang urának könyve* szerzőjének tartott) Shang Yang kortársak voltak, mindketten az i. e. 4. század idején tevékenykedtek.

teoretikusan alá volt rendelve minden fejedelemség és az akkori kínai világ összes lakója, már a Keleti Zhou-kor időszakának első felében is csak az úgynevezett hegemónok (*ba* 霸) erejére támaszkodva volt képes *névleges* hatalmát megőrizni. A hegemónok ekkoriban a Zhou-ház védelmezőjének szerepében tetszelegtek, a valóságban azonban a Zhou-ház uralkodója helyett ők gyakorolták a *valódi* hatalmat a birodalomban. A Tavaszok és ősök korszak ádáz háborúi következtében több állam megszűnt, a Hadakozó fejedelemségek időszakára hét jelentősebb állam maradt: Qi 齊, Chu 楚, Yan 燕, Qin 秦, Han 韓, Zhao 趙 és Wei 魏. Az utóbbi három állam az egykori Kína északi részét uralma alatt tartó hatalmas Jin 晉 állam felbomlásakor jött létre, és ennek időpontja számít a Hadakozó fejedelemségek kora kezdetének is. A Hadakozó fejedelemségek korát állandó háborúk jellemezték, nem véletlen, hogy a korszak során a kínai hadtudományi irodalom virágzásnak indult, és nagy klasszikusai közül több is ekkor született meg. A korszak fő katonai, politikai kérdése ekkor már az volt, hogy melyik fejedelemség, melyik katonai, politikai erő lesz képes arra, hogy saját uralma alatt egyesítse az akkori Kína összes fejedelemségét, ki lesz az, aki új uralkodói dinasztiát alapítva átveszi az uralmat „az égalattiban”. A hét nagyobb fejedelemség sorából is kiemelkedett három: az északnyugati Qin, az északkeleti Qi és a déli Chu. Nem véletlen, hogy e fejedelemségek hatalmi háromszöge alapvetően meghatározta valamilyeni fejedelemség stratégiáját. A korszak során a fejedelemségek stratégiáinak egyik fő csoportját az úgynevezett „vertikális szövetségek” (*hezong* 合縱), másik fő csoportját pedig az úgynevezett „horizontális szövetségek” (*lianheng* 連橫) létrehozására irányuló stratégiák jelentették. Az előbbieket észak–déli, az utóbbiakat kelet–nyugati szövetségeket szorgalmazták. A „vertikális szövetségek” közül kiemelendő az a szövetség, amelynek keretében a többi hat nagyobb fejedelemség az északkeleti Qi és a déli Chu részvételével Qin fejedelemséggel szemben, annak ellensúlyozására hozott létre egy észak–déli katonai együttműködést. A „horizontális szövetségek” közül pedig kiemelendők Qin azon kelet–nyugati szövetségei, amelyek a „vertikális”, észak–déli katonai együttműködések gyengítésére, bomlasztására irányultak, és Qin hatalmi törekvéseit szolgálták. A három nagyobb fejedelemség közül is leginkább kettő, Qin és Chu hatalmi vetélkedése határozta meg a legnagyobb mértékben a korszak történelmét. Chu megerősödése sokban a kiváló hadvezér, Wu Qi 吳起 által javasolt reformoknak volt köszönhető, aki az i. e. 4. század elején Chuban működött közre a kormányzásban. Qinben pedig még a chubéli újításoknál is merészebb reformok születtek az i. e. 4. század közepén, amelyek Shang Yang 商鞅 nevéhez fűződnek. Shang Yang új adórendszert teremtett, állandó és erős hadsereget szervezett, megreformálta a mezőgazdasági termelés rendszerét, és számos további reformot hajtott végre. Shang Yang reformjai, szemben Wu Qiéval, nem buktak el, sőt előkészítették a terepet (az „agyaghadseregéről” is híres) Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 későbbi birodalomszervező rendszere számára. A korszakban tartósan jelentős szerepet nem játszhatott ugyan Wei fejedelemség, ámbár befolyása időről időre megnövekedett. A széthullott Jin állam három fejedelemsége közül vitathatatlanul Wei volt a legerősebb. Mindezekkel együtt a korszak végét jelző diadalt Qin

vívta ki magának i. e. 221-ben, miután a fejedelemségeket sorra legyőzve Kínát a Qin-dinasztia zászlaja alatt egységes birodalomná fogta össze.³

Az ókori Kínában a hadseregállítást hagyományosan nemzetségi és területi alapokon nyugodott. Valamennyi fejedelemség megszervezte a maga hadseregét, védelmi rendszerét, amely saját kormányzati, közigazgatási egységein alapult. A hadszervezet családnapi egységekként vette számba az ország népét, majd ötfős és többször ötfős csoportokba sorolva osztotta őket védelmi rendszerbe. Ebből is látszik, hogy az egyazon helyen lakó, rokon földművesek közösségei egyben a fejedelemséget védelmező hadseregnek is az alappilléreit jelentették. Ennek előnyei közé tartozott egyebek mellett az is, hogy az egy területről egy alakulatba besorozott regruták akár ismerhették is egymást, vagy ha nem, akkor is hangjukról, akcentusukról könnyen felismerhették a velük egy vidékről származókat. Az ettől eltérő módon szerveződő hadseregek szakítást jelentettek a hadseregállítást hagyományaival. A korabeli szövegekből kitűnik, hogy az egymással szakadatlan háborúkat vívó fejedelemségek között voltak olyanok, amelyek kísérleteztek a hadseregállítást reformjával. Az i. e. 3. századi Xunzi *Beszélgetések a hadakozásról* (*Yi bing* 議兵) című művéből például az tűnik ki, hogy Wei fejedelemségben a haderő reformjának részeként nagy hangsúly helyeződött a „hivatásos”, „elit” alakulatok szervezésére:

„Wei fejedelemség katonáit meghatározott feltételek szerint válogatják: tudniuk kell viselni a háromfajta vértet, képesnek kell lenniük megfeszíteni a tizenkét *dan* feszítőerejű szám-szeríjat, el kell bírniuk hátukon a tegezt ötven nyílvezzővel, fel kell erősíteni rájuk egy törbal-tát, fejükre sisakot kell tenni, övükre kardot kell akasztani, tarisznyájukban háromnapos étel-met kell magukkal vinniük, és ily módon még tudniuk kell száz mérföldet menetelni fél nap leforgása alatt. Aki átmegy a vizsgán, annak családját mentesítik az adófizetés kötelezettsége alól, adnak számára termőföldet és házat, és ezektől sok év múltán sem lehet megfosztani, amikor már hanyatlak az ereje.”⁴

A korszak során a katonai védekezést elősegítő védelmi rendeltetésű építményekre is nagy figyelmet fordítottak. A védelmet biztosították a fejedelemségek határain emelt falrendszerek is, amelyek pár méter magas döngölt földsáncot jelentettek, és amelyeket vagy az elítélt bűnözőkkel, vagy kötelező közmunkaként a földművesekkel építettek. Ugyancsak a védekezést segítette elő az egymástól látótávolságra elhelyezett jelzőtoronyok rendszere, amelyek feladata az volt, hogy az ellenség közeledtét nappal füstjelzéssel, éjjel pedig tűzjelzéssel jelezzék, illetve egyik toronyról a másikra továbbítsák a jelzéseket.

A Keleti Zhou-kor meghatározó jelentőségű technikai vívmányának számított a vasszerszámok és vasfegyverek megjelenése. Kovácsolt vasat kis mennyiségben már a Shang-kor vagy más néven Shang–Yin-kor (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) végére datálható lelőhelyeken

³ TÖKEI 1998: 7.; ZHAO YI – ZHAO YIFENG 2006: 193–250.; LI 2014: 189.

⁴ Xunzi *Beszélgetések a hadakozásról* című művét lásd kötetünkben.

is találtak, de az öntöttvas szerszámok csak az i. e. 7. és i. e. 6. században váltak általánossá: csak ekkor vette át a vaskard a bronz törbalta helyét. Kínában az i. e. 4. század környékén jelent meg a hadviselést forradalmasító számszerj, amely sokáig az egyik leghatékonyabb fegyver volt a kínaiak kezében, függetlenül attól, hogy egymás ellen, vagy külső ellenség ellen alkalmazták, például a lovas nomád „barbár” népek ellen, akikkel hosszú évszázadokon keresztül hadakoztak. Először feltehetően a déli fekvésű Chu fejedelemségben készült a még a reflexíjakkal is sokkal hatásosabb számszerj, azonban rövid idő alatt valamennyi fejedelemségben általánossá vált a használata. Egy elmélet szerint a számszerj a proto-thai lakosú területekről, illetve a mai Vietnam területéről érkezett Kínába valamikor Konfuciusz korában (i. e. 6. sz. – i. e. 5. sz.), de igazán általános használatba csak több évszázados fejlődés után került.⁵ A Sunzi nevéhez fűződő *A hadviselés törvényei* című hadtudományi mű csupán kétszer említi meg a számszerjkat, egyszer, amikor arról értekezik, hogy a háború milyen nagy költségeket ró az államra. Ezzel szemben Sun Bin hasonló című művében olyan gyakran fordul elő, hogy abból arra következtethetünk, hogy e mű összeállításakor a számszerj már az egyik legáltalánosabb fegyver, az arzenál egyik állandó és alapvető eleme lehetett. Tulajdonképpen a Keleti Zhou-kori kínai hadviselésben bekövetkezett változás egyik fontos tényezőjét az egyre hatékonyabb íjak és számszerjkek használata jelentette a védőfelszerelések, pajzsok, páncélok ellen. A gyalogság felszerelésében a bronzból vagy bőrből készült vért és sisak mellett immár megjelent a vasból készült páncélzat is, sőt előfordult az is, hogy fém arcvédő maszkot is alkalmaztak a katonák védelme érdekében. Ekkorra tehető a lovak páncélzatának megjelenése is. A lovakat a hadviselésben egészen a Hadakozó fejedelemségek koráig főként harci kocsik húzására alkalmazták. A korabeli kínai hadviselés jellegzetes hadieszköze volt az egytengelyes, kétkerekű, (gyakorta négy) ló vontatta harci szekér, amelynek szerkezete meghatározott munkamegosztással látta el hadi feladatait. A korszak során a fejedelemségek haderejének fontos mérőszáma volt, hogy hány harci kocsi képesek hadrendbe állítani. Az északi, steppei kultúrákkal való gyakori érintkezés hatására azonban, elsőként Qin és Zhao fejedelemségekben, az addigi gyalogos és harci kocsis egységek mellett felállították a könnyűlovasságot is. Ennek az új haderőnemnek a bevezetése jelentősen fokozta a hadseregek mozgékonyosságát és hatékonyságát. A könnyűlovasság az északi, lovas nomád népek hatására jelent meg valamikor az i. e. 4. század közepe táján. Az északi nomádok már évszázadok óta fenyegették betöréseikkel a korabeli Kína fejedelemségeit, így nem meglepő, hogy a kínai reakció az alkalmazkodás volt az új harcmodort alkalmazó, mozgékony lovas támadókkal szemben. *A történetíró feljegyzései* (*Shi ji* 史記) és *A hadakozó fejedelemségek intrikái* (*Zhanguo ce* 戰國策) egyaránt beszámolnak arról, hogy az északi Zhao fejedelemség hadseregének katonái kezdetben visolyogtak attól, hogy az addig csak szekerek vontatásához használt ló hátára üljenek, de végül is legyőzték idegenkedésüket, és i. e. 370-ben Zhao fejedelemség felállította saját könnyűlovas

⁵ NEEDHAM-YATES 1994: 120. Chu fejedelemség kultúrájának jellegzetességeiről lásd: COOK-MAJOR 1999.

alakulatait. Ráadásul a lovasok a nomád harcosokéhoz hasonló öltözetet viseltek, amelynek legjellegzetesebb darabja a lovaglást megkönnyítő rövid kabát volt.⁶

A hadviselés módjai között egyre fontosabbá vált a falakkal megerősített városok, erődítmények ostroma. A Tavaszok és ősök korszak idején a hadviselésben a könnyű felszerelésű gyalogsággal támogatott harci szekerek domináltak, ezzel szemben a Hadakozó fejedelemségek idején megjelentek a vasfegyverek, az erős, messze hordó számszeríjak, az ostromtechnológia, a könnyűlovasság megjelenésével megdőlt az egyetlen hadszíntér elmélete is, és lehetségessé vált a fallal körülvett erődítések sikeres ostroma is. Ugyanekkorra tehető a kereskedelmi, politikai, katonai és kulturális tevékenység központjainak számító városok jelentőségének növekedése, amelyek azonban ezzel együtt egyre vonzóbb célponttá is váltak. A fallal megerősített városok, amelyek akár több mint ötvétezer lakost is számlálhattak, általánossá váltak a korabeli Kínában, és roppant vagyonok és értékek rejtkehelyeként a betörő ellenség áhított célpontjaivá lettek. Az egyre erősebb és ellenállóbb erődítések, védműrendszerek az ostromtechnológiát is fejlődésre serkentették. Viszonylag rövid idő alatt a harci kocsik és a gyalogság egy részének szerepe átveddött a nyílt, sík vidéken vívott harcokba, a városfalak védelmét pedig a könnyűlovasság és főként a gyalogság biztosította. A történeti krónikák feljegyzéseiből kiderül, hogy ekkoriban igen gyakoriak voltak a városok ellen indított ostromok. Az ütközet megvívásának szabályai és a haditechnika alapvető változásokon ment keresztül, ez visszatükröződik a hadtudomány korabeli szakembereinek írásműveiben is.⁷

A Hadakozó fejedelemségek idején a háborúkban részt vevő hadseregek létszáma ugrásszerűen megnőtt. Egyes számítások szerint a két legerősebb fejedelemség, Qin és Chu szükség esetén képes volt (külön-külön számítva) akár milliós létszámú hadsereget is hadba küldeni, a másik öt nagyobb fejedelemség pedig fejedelemségenként 300–400 000 katonát tudott egyszerre mozgósítani. Ezzel összefüggésben a háborúk áldozatainak száma is óriási volt. I. e. 364-ben Qin fejedelemség hadserege átkelt a Sárga-folyón, és Shimennél megütközött a wei seregekkel. Olyan nagyarányú győzelmet arattak, hogy „hatvanezer fej hullott a porba”. I. e. 330-ban ugyancsak egy Wei ellen vívott harcban negyvenezer harcos esett el. I. e. 317-ben Qin megtámadta a Három Jin, nevezetesen Han, Wei és Zhao fejedelemségek egyesült seregeit, és nyolcvanezer harcost fejezték le. A történeti feljegyzések tanúsága szerint a korszak során csak a qin hadseregek a korabeli Kína fejedelemségeinek több millió katonáját gyilkolták meg.⁸

A Hadakozó fejedelemségek időszakának kínai hadseregei sok esetben rendkívül szervezettek és strukturáltak voltak, számos haderőnemmel, különböző funkciókat ellátó alegységekkel, különféle feladatkörökben tevékenykedő személyi állománnyal rendelkeztek. Ezt kitűnően szemlélteti például a *Tai Gong hat titkos tanítása* (*Tai Gong liu tao* 太公六韜) című könyv 18. fejezete is (*A király szárnyai*), amely hosszan fejtegeti, hogy a jól szervezett hadseregnek szüksége van egyebek mellett egy *foxin* 腹心

⁶ BALMFORTH 1979: 161., 240.

⁷ A témával kapcsolatban lásd például kötetünkben a *Mozi* 墨子 című könyv hadtudományi fejezeteit.

⁸ TOKAJI 2003: 55.; TANG 2017: 1.

beosztásban lévő tisztre (hozzávetőleg a mai törzsfőnöki beosztáshoz hasonlítható), hadműveleti tisztekre, asztrológusokra, geográfusokra, hadműveleti tervező tisztekre, ellátásért felelős tisztekre, „elrettentésért felelős tisztekre”, a dobokért és zászlókért (tehát a kommunikációért, híradásért) felelős tisztekre, műszaki tisztekre, kapcsolattartó tisztekre, diverziós tisztekre, elhárítókra, nevelőtisztekre, propagandáért felelős tisztekre, hírszerző tisztekre, a lélektani hadviselésért felelős tisztekre, egészségügyi tisztekre és számvevő (gazdasági) tisztekre.⁹

A korszak során a hadvezetés komoly elméleti és gyakorlati ismereteket kívánt meg. A hadsereg szervezése, irányítása, struktúrájának kialakítása, a feladatok körülhatárolása és elosztása, a stratégiák és a taktikák kidolgozása és végrehajtása, az alakulatok hadrendjének felállítása, a hadsereg mozgatása és táboroztatása, erejének koncentrációja vagy éppen megosztása, az utánpótlás megszervezése és biztosítása, a katonák képzése, a teljesítménymenedzsment-rendszer (büntetések és jutalmazások rendszere) működtetése összességében rendkívül összetett és bonyolult folyamat volt. Össze kellett hangolni a hadsereg valamennyi alakulatát és haderőnemét: a gyalogosokat, a harci kocsikat, a könnyűlovasokat, a számszerjászokat, az ostromeszközöket működtető alakulatokat, amelyeken belül különféle rangban és szerepben álló katonáknak kellett együttműködniük. Tekintettel kellett lenni a hadsereg által felhasználható fegyverek egész arzenáljára. Nagy hangsúlyt kellett helyezni az alakulatok közötti kapcsolattartásra, a parancsok, információk célba juttatására. Alapvető fontosságú volt az egységek azonosításához, felismeréséhez és megkülönböztetéséhez szükséges zászlók, jelvények, színek, valamint a harctéri kommunikációhoz elengedhetetlen jelzőzászlók, dobok és gongok használata. Figyelmet kellett fordítani azokra a természeti feltételekre, amelyek fennállása mellett a harcot meg kellett vívni, például a terepfajtákra, a terepviszonyokra, az évszakok sajátosságaira, a időjárási viszonyokra és a napszakokra, és szükséges volt megfelelően alkalmazkodni ezekhez.

A hadvezetési tudástár fontos része volt a hadrendállítástudomány. Magától értetődő módon e téren a legfőbb elvárás az volt, hogy valamennyi alakulat számára az adott körülmények között legideálisabb, legcélszerűbb hadrend legyen kiválasztva. A korszak során a haditechnika fejlődése és a könnyűlovasság felállítása megváltoztatta a háborút, a harc arculatát, és ezzel összefüggésben jelentősen átalakult, kiszélesedett a hadsereg irányításának és szervezésének stratégiai és taktikai fundamentuma is. Ez egyebek mellett a hadrendek új fajtáinak megjelenésében, illetve azok hatékonyabb működésében nyilvánult meg.¹⁰ A haditechnika rohamléptekben végbement fejlődése és a könnyűlovasság mint új haderőnem megjelenése erőteljesen katalizálta az új és új hadrendek kialakulásának folyamatát. A támadó hadseregek mozgékonyabbá váltak, a védekező hadseregek az erődítményeknek köszönhetően kitartóbbak és kevésbé sebezhetőek lettek. A háborúk, ütközetek fajtáinak növekedése szükségessé tette a támadó és védekező hadrendek átalakítását, változatosabbá tételét is. A Sun Bin

⁹ A *Tai Gong hat titkos tanítása* című művet lásd kötetünkben.

¹⁰ YATES 1988.

nevéhez fűződő hadtudományi munka például az ütközetek széles skálájára vonatkozóan kínál taktikai fogást, és javasolja az adott ütközethez legpraktikusabb hadrend felállítását.

Már a Hadakozó fejedelemségek korabeli hadtudományi művekben is (akár csak a később keletkezettekben) gyakorta megjelenő álláspont, hogy a háborút nemcsak a csatatereken kell megnyerni, hanem az emberek (az ellenfél népének, lakosságának, katonáinak) szívében (*xin* 心) is, tehát a korabeli kínai hadtudománynak fontos koncepcionális eleme volt a napjaink háborúi kapcsán nem ritkán emlegetett *winning hearts and minds* koncepció. A kötetünkben olvasható hadtudományi klasszikusokban számos helyen találkozhatunk ezzel az elmélettel, a legrészletesebben kifejtve talán Xunzi *Beszélgetések a hadakozásról* című értekezésében. Xunzi véleménye szerint, ha valaki győzelmet arat az emberek szívében, akkor az emberek „óhajtják, hogy az alattvalóivá váljanak”, és „kinyitják a várkapukat, szabaddá teszik az utakat, úgy várják a bevonulását”.¹¹ Történelmi tény ugyanakkor, hogy az egymással hadakozó kínai fejedelemségeket végül i. e. 221-ben Qin fejedelemség korántsem az emberek szívében aratott győzelem által, hanem nyers erőszak alkalmazásával egyesíti saját uralma alatt. Xunzi érvelését ugyanakkor végül nem cáfolják meg a történelmi események. Mint kifejti: „Uralom alá vonni könnyebb, de bizony szilárd összetartozást kialakítani sokkal nehezebb. (...) Ezért ha egy fejedelemség képes uralma alá vonni egy területet, de nem képes vele kialakítani az összetartozást, akkor azt a területet bizonyosan el fogják ragadni tőle.”¹² Történelmi tény ugyanis az is, hogy Qin fejedelemség alighogy magához ragadta a többi fejedelemség feletti hatalmat, néhány év leforgása alatt el is veszítette azt.

A kínai hadtudományi művekben gyakorta felbukkan az „előre tudás” (*zhi* 知) fogalma. A hadtudományi kontextusban nem ritkán ebben az értelemben álló kínai szó alapvető jelentései közé tartozik a „tudás”, az „ismeret”, illetve „(meg)ismerni valakit/valamit”. A hadtudományi művekben a „tudás” vagy az „előre tudás” gyakorta azt a képességet jelöli, hogy a hadvezér még a csata megkezdése előtt képes megismerni az összecsapás helyén és idején fennálló körülményeket, olvasni tud az adott körülményekből, és ezekhez igazodva alkalmazza korábbi ismereteit, tapasztalatait úgy, hogy a körülményeket ön-maga javára fordítsa. A jó hadvezér nem passzív szereplője a körülmények összjátékának, hanem „tudásával” azok aktív irányítójává kell válnia, csak így képes a hadsereg megfelelő vezetésére és a győzelem megszerzésére.¹³

Az ellenség és a harccal összefüggő körülmények megismerése épp olyan fontos, mint a saját sereg kiismerhetetlensége, ezek elválaszthatatlan egységet alkotnak. Ezért a megismerés mellett a hadsereg legfontosabb feladatai közé tartozik az is, hogy saját magát az ellenség számára kiismerhetetlenné tegye, tehát ahogy a kínai hadtudományi munkák gyakran fogalmazzak, váljon „formátlanná”, „láthatatlanná” (*wu xing* 無形).

¹¹ Xunzi: *Beszélgetések a hadakozásról*. Lásd kötetünkben.

¹² Xunzi: *Beszélgetések a hadakozásról*. Lásd kötetünkben.

¹³ ТОКАJI 2003: 72–75.

A „hagyományos”, „szabályos”, „szokványos” (*zheng* 正), illetve a „formabontó”, „szabálytalan”, „rendhagyó” vagy „meglepő” (*qi* 奇) hadműveletek alkalmazása, változtatása, kombinálása is újra és újra felmerülő témája a kínai hadtudományi műveknek. Az előbbieket jelölő *zheng* szó egyebek mellett az „egyenes”, „szabályos” jelentést hordozta/hordozza. A szó írásjegye tartalmaz (és már a Hadakozó fejedelemségek korában is tartalmazott) egy olyan elemet (止), amelynek jelentése „rögzülni”, „megállni”. Ez azért is figyelemre méltó, mert a hagyományos hadműveletek fő jellemzőjének éppen azt tartották, hogy a hadseregek jól láthatóan, jól felismerhető alakzatokba rendeződve egymással szemben felsorakoznak, és várakoznak a csata, az ütközet kezdetét jelentő jelekre, majd ezt követően összecsapnak. A „formabontó”, „szabálytalan”, „rendhagyó” vagy „meglepő” hadműveletek ezzel szemben meglepetésszerű, váratlan, gyakran cselvetésen, ravasz terven alapuló katonai akciókat jelentettek. Az ilyen típusú hadműveletek kivitelezésében nem ritkán fontos vagy akár kizárólagos szerepet kapott a gyorsan mozgó könnyűlovasság.¹⁴

A Tao (*dao* 道) a hadtudományi tárgyú kínai művek alapvető fogalmai közé tartozik. A Tao szó olyan gazdag jelentéstartalommal rendelkezik, hogy minél pontosabb megértéséhez elengedhetetlen annak tisztázása, hogy milyen rendszerben, összefüggésben, ki és milyen nyelvtani helyzetben használja. Fordításaként legtöbbször az „Út” kifejezést szokás használni, amely bár helyénvaló, nem minden esetben szerencsés. A kínai kozmológiai és kozmogóniai elméletekben a Tao a „Mindenség Rendezőelvét” jelöli, úgy is fogalmazhatnánk: a mindenség működésének mikéntjét. Már a Hadakozó fejedelemségek korabeli kínai gondolkodásnak is meghatározó részét képezték azok az elképzelések, hogy a Tao az univerzum létének és rendjének a forrása, a Tao idézi elő a mindenség összes létezőjének a létrejövetelét és a pusztulását, a Tao irányítja a világban végbemenő összes folyamatot. Fontos elképzelés volt, hogy a Tao-nak a mindenségben számtalan különféle megnyilvánulása van: a Tao manifesztálódik az égen a csillagok és a bolygók mozgásában, a földön a domborzat alakulásában és a földrajzi szabályszerűségeiben, de a Tao ölt testet az emberi világ tevékenységének minden szabályszerűségében is, például a törvényekben (*fa* 法), szertartásokban (*li* 禮), vagy az olyan erkölcsi kötelmekben is, mint az emberség (*ren* 仁) és az igazságosság (*yi* 義) elvárásrendszere. Így tehát a hadviselés törvényeit, szabályszerűségeit (*fa* 法) is sokan – köztük a hadtudomány számos kiemelkedő szakembere – a Tao megnyilvánulási formáinak tekintették. A kínai hadtudomány szakembereinek ezért fontos törekvése volt, hogy megtalálják a hadviselés tudományának azon örök érvényű szabályait, módszereit, mikéntjeit, amelyekben maga a Tao nyilvánul meg. Ezzel összefüggő lényeges koncepció volt, hogy mivel a Tao a különböző helyzetekben más és más módon manifesztálódik, így a harc állandóan változó körülményei közepette is más és más megnyilvánulási formáinak a követése, alkalmazása vezet el a győzelemhez.¹⁵

¹⁴ TOKAJI 2003: 75–77.; TOKAJI 2015: 156.

¹⁵ P. SZABÓ 2000a: 46–47.; P. SZABÓ 2000b: 71., 73–74.; TOKAJI 2003: 77–79.; P. SZABÓ 2005: 142.

A *shi* 勢 ugyancsak a kínai hadtudományi művek egyik központi fogalma. A szövegek jelentős részében olyan „stratégiai előnyt”, „stratégiai hatalmat/dominanciát/felülkerekedést” jelent, amelyet a nyers erő alkalmazása helyett a körülmények megfelelő kihasználása, illetve befolyásolása által lehetséges elérni, megteremteni, megszerezni. A hadtudományi tárgyú szövegekben általában „stratégiai előnyként” fordítjuk, de olykor olyan környezetben bukkan fel, amikor a jelentését sokkal jobban érzékelteti a „körülmények” fordítás. A *shi* kifejezéssel jelölt „stratégiai előnyt” a harc során felmerülő körülmények (a seregek létszáma, a terepviszonyok, a logisztika, a katonák morálja, a fegyverzet stb.) kihasználásával, illetve befolyásolásával mindkét félnek lehetősége van megszerezni. Az már, hogy erre melyik fél képes a leghatékonyabban, a hadvezetésen – tehát elsősorban a hadvezéren – múlik. A *shi* alakításának, kihasználásának elmulasztása óhatatlanul csökkenti a sereg győzelmi esélyeit, hiszen így a sereg olyan előnyökről mond le, olyan kedvező tényezőket enged át, amelyek hozzásegíthetnék a győzelemhez. A *shi* tehát nem valamiféle természetfeletti adomány, nem egy csodás képesség, hanem csakis gondos, figyelmes hadvezetéssel érhető el.¹⁶

A *yinnel* és a *yanggal* (*yin* 陰 / *yang* 陽) kapcsolatos elképzelések évezredekken át alapvetően meghatározták a kínai gondolkodást, így természetsszerűleg a hadtudomány is beilleszkedett a *yin-yang* elméletek keretrendszerébe. A *yin* és a *yang* kifejezés egyik legkorábbi jelentése a „napfény hiánya”, illetve „a napfény megléte” volt, ezzel összefüggésben a két kifejezés jelölte többek között a hegyek északi, árnyékos oldalát, illetve napos, déli oldalát is. A Keleti Zhou-kori elképzelések szerint a *yin* és a *yang* egyrészt a minden létezőt felépítő anyagi szubsztancia – korabeli kínai kifejezéssel: a pára (*qi* 氣) – két ellentétes természetű alaplódosulata (*yin* pára / *yang* pára), másrészt a mindenség rendjét, harmóniáját kialakító, az univerzum folyamatait irányító két alapvető erő (ebbéli minőségében a *yin* és a *yang* nem más, mint a Tao két alapvető manifesztációja). A *yin*ből és a *yang*ból épül fel az univerzum minden létezője, a *yin* és a *yang* okozza a létezők létrejövetelét, különféle változásait, pusztulását, a természet minden jelenségét. Az univerzum minden folyamatát – beleértve a természet és az emberi világ összes folyamatát is – a *yin* és a *yang* változása és egymásra gyakorolt hatása okozza. A Keleti Zhou-kortól fogva a kínai korrelatív gondolkodás minden létezőt, jelenséget besorolt két ellentétes kategóriába: a *yin* túlsúly jellemezte jelenségek, létezők csoportjába, illetve a *yang* túlsúly jellemezte jelenségek, létezők körébe. A *yin* és a *yang* fogalmára épülő hadtudományi fogalmak és az e fogalmak köré szerveződő elméletek valamennyi hadtudományi műben megtalálhatók. Lásd például az alábbi fogalmakat és a hozzájuk fűződő elméleteket: hagyományos és formabontó hadművelet, erős és gyenge, sok és kevés, támadó és védekező, tisztelet és erőszakosság, bőség és szűkség, civil és katonai, összegyűjtés és szétszórás, növekedés és csökkenés, mozgás és nyugalom stb. De példának okáért a *yinnel* és a *yanggal* kapcsolatos elképzelések alapvetően befolyásolták a terepviszonyokkal vagy a hadrendállítással kapcsolatos elképzeléseket is.¹⁷

¹⁶ TOKAJI 2003: 79–82.

¹⁷ P. SZABÓ 2000a: 42–45.; TOKAJI 2003: 95–99.; P. SZABÓ 2005: 143.

A kínai hadtudományi munkák tartalmát, mint a fentiekből is kitűnik, természetesen alapvetően befolyásolta az az intellektuális környezet, amelyben létrejöttek. Az ókori hadtudományi művekre jól kimutatható hatást gyakorolt számos olyan elmélet, filozófia, elképzelés, amelyet a kutatók gyakorta a konfuciánus iskolához, a legista iskolához, a taoista iskolához, a Huang-Lao iskolához, a Jixia Akadémiához, a motista iskolához vagy akár a nevek iskolájához kötnek.

Kínában az írott források tanúsága szerint csupán az ókorban majd másfélszáz, a hadviselés, a hadvezetés, a hadseregszervezés, a stratégia és a taktika elméleti és gyakorlati kérdéseit tárgyaló hadtudományi kézikönyv, értekezés keletkezett, amelyeknek azonban ma már csak töredékét ismerjük. A hadtudományi irodalomnak Kínában már az ókorban is komoly presztízse volt. Ezt jól mutatja, hogy a jelenleg ismert legkorábbi átfogó igényű kínai bibliográfiai gyűjtemény, az i. sz. 100 körül összeállított *A Han-dinasztia története* (*Han shu* 漢書) című könyv *Yiwen zhi* 藝文志 című fejezete, amely az összeállítói által fontosnak tartott könyveket összesen hat fő kategóriába (*liu lüe* 六略) sorolja, a hadtudományi könyveket önálló kategória alá rendszerezve (*Bing shu lüe* 兵書略 – A hadtudományi könyvek kategóriája) mutatja be.

Később, a Song-korban (960–1279) a rendelkezésre álló számtalan hadtudományi munka közül kiválasztva a hét legfontosabbnak tartott könyvet, létrehozták a hadtudomány kanonikus műveinek gyűjteményét, amely *A hét hadtudományi klasszikus* (*Wu jing qi shu* 武經七書) címet kapta. Ezzel a kánonba beemelt művek presztízse még tovább emelkedett. A hét mű a katonai és a hivatalnoki vizsgák fontos vizsgaanyagává vált, a 11. századtól tanulmányozásuk és alapos ismeretük alapvető elvárás volt a felelős rangban szolgáló katonatisztekkel szemben, de számos civil hivatali poszt betöltésének is előfeltétele volt, hogy a hivatalnok előzetesen hivatalnoki vizsga keretében számot adjon e művekkel kapcsolatos ismereteiről. A Song-kor számos egyéb tekintetben is a tudományok és az addigi ismeretek rendszerezésének aranykora volt. Már a korszak első évtizedeiben, 981-ben elkészült egy óriási enciklopédia, amely ezer kötetben foglalt össze korábbi művekben fellelhető ismereteket. Ekkoriban állították össze, illetve rendszerezték újra a konfuciánus, a taoista és a buddhista művek kánonját is. 1100-ban jelent meg az első építészeti szakenciklopédia, majd egy földrajzi, térképészeti szakmunka. Ugyancsak az 1100-as évek elején fejeződött be a Császári Orvosi Enciklopédia összeállítása, amit botanikai és zoológiai munkák követtek. De mezőgazdasági vagy matematikai gyűjtemények összeállítására is sor került ezekben az évszázadokban. Szinte magától értetődő volt, hogy az északon megerősödő idegen államok jelentette egyre növekvő katonai fenyegetéssel összefüggésben továbbfejlesszék a katonai oktatást, gyarapítsák a katonák és a hivatalnokok katonai ismereteit, és ennek érdekében rendszerezzék a hadtudomány addigi eredményeit. A Song-dinasztia hatodik uralkodója, Shenzong 神宗 császár (1048–1085) a 11. század végén elrendelte egy átfogó hadtudományi gyűjtemény összeállítását. A művek tanulmányozásában, átrostálásában és kiválogatásában nem kevesebb mint száz, hadtudományi kérdésekben, elméleti és gyakorlati katonai ismertekben járatos szakember, tudós hivatalnok működött

közre, akik az uralkodó parancsát teljesítve összeállították *A hét hadtudományi klasszikus* című gyűjteményt, amelybe – mint korábban említettük – az alábbi hét művet emelték be: Sunzi: *A hadviselés törvényei*; Wuzi; *A tábornagy módszere*; Wei Liaozi; *Három stratégia*; *Tai Gong hat titkos tanítása*; *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései*. E művek közül hat még az ókorban keletkezett, egyedül a *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* keletkezésének ideje tehető a Tang-korra vagy a Song-kor elejére.¹⁸ Sokan azon az állásponton vannak, hogy ez utóbbi művet a 11. században állították össze, tehát nem sokkal a hadtudományi kánon létrehozása előtt. Annyi mindenesetre biztosan állítható, hogy a művet – akár Tang-kori, akár Song-kori eredetű – a 11. század fősodorba tartozó kínai hadtudósai rendkívül nagyra értékelték. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy bevalógatták a hadtudományi kánonba. Ralph D. Sawyer álláspontja szerint az ókori művek közül a gyűjtemény két legkorábbi keletkezésű darabja *A tábornagy módszere* és a Sunzinek tulajdonított *A hadviselés törvényei*, valamivel később keletkezhetett a *Wuzi* című könyv, majd még később a *Wei Liaozi*, a *Tai Gong hat titkos tanítása* és a *Három stratégia*.¹⁹ Jelen tanulmány szerzői az említett művek nyelvezetének ismeretében azon az állásponton vannak, hogy a hét könyv közül *A tábornagy módszere* rendelkezik a legarchaikusabb nyelvezettel, és ez azt mutatja, hogy mind közül ez a szöveg keletkezett a legkorábban. Ez azért is különösen figyelemre méltó, mert az ókor óta létezik egy számos mai kutató által is helytállónak vélt elmélet, amely szerint a Keleti Zhou-kor hadtudományi irodalma a *sima* 司馬 (a szóban forgó mű címében ezt fordítottuk a „tábornagy” kifejezéssel) hivatalnokok/tisztek tudásának, tapasztalatainak, ismereteinek bázisán bontakozott ki.²⁰

A kínai hadtudományi klasszikusai című kötet szerkesztésekor azt az elvet követjük, hogy az olvasó ne kényszerüljön a jegyzetben megmagyarázandó kifejezések miatt az igen terjedelmes kötet távoli részeire lapozgatni, ezért a kötetünkben közreadott tizenhat hadtudományi könyv, fejezet, illetve fejezetciklus jegyzetapparátusát tizenhat önálló egységként kezeltük, és ezen egységek között nem történik áthivatkozás.

A kötetünkben szereplő kínai neveket és kifejezéseket a Kínai Népköztársaságban használatos és a nemzetközi gyakorlatban leginkább elterjedt úgynevezett *pinyin* átírás használatával adjuk közre. E latin betűs átírási rendszerben egyes fonetikai jelek hangértéke (kiejtése) jelentősen eltér a magyar nyelv betűinek hangértékétől (kiejtésétől).²¹ Az alábbi táblázat azon szótagkezdők és szótagvégzők (más néven rímek) közlítő magyar kiejtését tartalmazza, amelyeknél a magyar kiejtés lényegesen különbözik a *pinyin* olvasattól.

¹⁸ SAWYER 1993: 16., 17.

¹⁹ SAWYER 1993: 17.

²⁰ Ez az elmélet már *A Han-dinasztia története* (*Han shu* 漢書) című könyv *Yiwen zhi* 藝文志 című bibliográfiai fejezetében is megfogalmazódik. Lásd továbbá: LI 1997: 1–4.

²¹ A kínai szavak átírásáról és kiejtéséről további információval szolgálnak az alábbi művek: CSONGOR–FERENCZY 1993; BARTOS–HAMAR 1998.

ELŐSZÓ

Szótagkezdő mássalhangzók

<i>Pinyin</i>	Megközelítő magyaros kiejtés	<i>Pinyin</i>	Megközelítő magyaros kiejtés
b-	p-	r-	zs-
c-	ch-	s-	sz-
ch-	csh-	sh-	s-
d-	t-	t-	th-
g-	k-	x-	hsz-
j-	cs-	y-	j-
k-	kh-	z-	c-
p-	ph-	zh-	cs-
q-	csh-		

Szótagvégzők (rímek)

<i>Pinyin</i>	Megközelítő magyaros kiejtés	<i>Pinyin</i>	Megközelítő magyaros kiejtés
-a	-á	-u (j, q, x, y után)	-ű
-ai	-áj	-u (máshol)	-ú
-e	-ö	-ua	-uá
-ei	-éj	-uai	-uáj
-i (z, c, s, zh, ch, h, r után)	-ö	-uan (j, q, x, y után)	-üen
-i (máshol)	-i	-uan (máshol)	-uán
-ia	-ia	-ue (j, q, x, y után)	-üe
-ian	-ian	-un (j, q, x, y után)	-ün
-iong	-jung		
-o	-ó		
-ong	-ung		

Különleges szótagok

<i>Pinyin</i>	Megközelítő magyaros kiejtés
er	ör
yan	jen
ye	je

A szakmai olvasóközönség kedvéért a fordításokban, a tanulmányokban és a jegyzetekben gyakran megadtuk a szakkifejezések, nevek, a szövegben fontosabb szerepet betöltő szavak eredeti kínai nyelvű változatát is. A kínai írásjegyeket a régies, bonyolultabb, az 1950-es évekbeli írásreform előtti formájukban (*fantizi* 繁体字) tüntettük fel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALMFORTH, EDMUND E. 1979. *A Chinese Military Strategist of the Warring States: Sun Pin*. (Unpublished Ph.D. dissertation) New Brunswick, Rutgers University, Department of History.
- BARTOS HUBA – HAMAR IMRE. 1998. *Kínai–magyar szótár*. Budapest, Balassi Kiadó.
- COOK, CONSTANCE A. – MAJOR, JOHN S. (eds.) 1999. *Defining Chu: Image and Reality in Ancient China*. Honolulu, University of Hawai'i Press.
- CSONGOR BARNABÁS – FERENCZY MÁRIA. 1993. *A kínai nevek és szavak magyar átírása*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- LI FENG. 2014. *Early China: A Social and Cultural History*. Cambridge, Cambridge University Press.
- LI LING 李零. 1997. *Wu Sunzi fawei* 吳孫子發微. Beijing (Peking), Zhonghua Shuju.
- NEEDHAM, JOSEPH – YATES, ROBIN D. S. 1994. *Science and Civilisation in China. Vol. 5. Chemistry and Chemical Technology. Part VI. Military Technology: Missiles and Sieges*. Cambridge, Cambridge University Press.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000a. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000b. „Zhou Dunyi kozmogóniai koncepciója és A Nagy Eredőpont ábrájának magyarázata.” In: HAMAR IMRE (szerk.), *Mítoszok és vallások Kínában*. Budapest, Balassi Kiadó. 66–77.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2005. „A Halhatatlanokról szóló feljegyzések és a halhatatlanság-keresés filozófiai, vallási és tudományos háttere a koraközépkori Kínában.” In: HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.), *Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*. Budapest, Balassi Kiadó. 137–187.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- TANG, LONG. 2017. *The Book of War*. New York, Algora Publishing.
- TOKAJI ZSOLT. 2003. *Szun Pin: A háború művészete*. Pécs, Szukits Könyvkiadó.
- TOKAJI ZSOLT. 2015. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Helikon Kiadó.
- TŐKEI FERENC. 1998. *Szun-ce: A hadviselés törvényei*. Budapest, Balassi Kiadó.
- YATES, ROBIN D. S. 1988. “New Light on Ancient Chinese Military Texts: Notes on Their Nature and Evolution, and the Development of Military Specialization in Warring States China.” In: *T'oung Pao* 74. 211–248.
- ZHAO YI 赵毅 – ZHAO YIFENG 赵轶峰. 2006. *Zhongguo gudai shi* 中国古代史 [A régi Kína története]. Beijing (Peking), Gaodeng Jiaoyu Chubanshe.

SUNZI:
A HADVISELÉS
TÖRVÉNYEI

孫子兵法

Vákát oldal

A KÍNAI HADTUDOMÁNYI IRODALOM HATÁROKAT NEM ISMERŐ, ÖRÖK ÉRVÉNYŰ KLASSZIKUSA

Tokaji Zsolt

A Sunzi 孫子 (magyar népszerű átírással: Szun-ce) nevéhez kötődő *A hadviselés törvényei* (*Sunzi bingfa* 孫子兵法) nemcsak a kínai, hanem az egész világ hadtudományi irodalmának egyik legrégebbi és legnagyobb hatású alkotása. A mű logikusan szerkesztett fejezeteiben a szerző a hadviselés olyan alapvető kérdésköreit tárgyalja, mint az államok közötti diplomácia, a hadviselés gazdasági feltételei, konkrét taktikai és hadművelési problémák, terepviszonyok és a hírszerzés.

A hagyomány *A hadviselés törvényei* szerzőjének Sun Wut 孫武 (tiszteleti nevén Sunzi 孫子, azaz Sun mester; kb. i. e. 544 – i. e. 496) tartja, akinek életével kapcsolatban meglehetősen kevés adat maradt fenn. Feltehetően Wu 吳 állam szülőtte volt. Ez a műve hívta fel rá Helünek 闔閭 (uralkodott: i. e. 514 – i. e. 496), Wu állam királyának figyelmét. Helü felismerte, hogy Sunzi olyan ember, aki tudja, hogyan kell a hadsereget irányítani, és ki-nevezte őt tábornokának. Több államot meghódított. Feltételezhető, hogy Sunzi sem élte túl uralkodóját, aki egy, a Yue 越 állam elleni vesztes csatában szerzett sérüléseibe halt bele. Anekdotikus életrajza *A történetíró feljegyzéseiben* (*Shiji* 史記) olvasható.

Sun Wu szerzőségével kapcsolatban azonban már a 13. században kétségek merültek fel. A Song-kori (960–1279) neokonfucianus tudós, Ye Shi 葉適 (1150–1223) még Sun Wu történetiségét is megkérdőjelezte, ő volt az is, aki elsőként vetette fel, hogy a mű valószínűleg inkább valamikor a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) íródott, mintsem a Tavaszok és ősök korszakban (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.). Az ő véleményét azután a Song- és Qing-kori tudósok, valamint a modern kori kínai, japán és nyugati szakemberek is egyöntetűen elfogadták.

Liang Qichao 梁啟超 (1873–1929) úgy vélte, hogy Sun Wu egyik kései leszármazottja, a szintén hadvezér Sun Bin 孫臏 (kb. i. e. 380 – kb. i. e. 316) írhatta a művet. Szakmai berkekben ez a vélekedés is igen elterjedt volt, egészen 1972-ig, amikor is egy régészeti feltárás során, egy Nyugati Han-kori (i. e. 2. sz. – i. e. 1. sz.) sírból elő nem került Sun Bin saját hadtudományi írása, a *Sun Bin bingfa* 孫臏兵法, amelynek fordítása kötetünkben ugyancsak megtalálható.

A hagyomány továbbá *A hadviselés törvényeit* tartja az első kínai hadtudományi műnek is. A modern filológiai vizsgálatok azonban arra is fényt derítettek, hogy egyes, hasonló témájú szövegek *A hadviselés törvényei* nyelvezeténél korábbi nyelvezettel írt

részleteket tartalmaznak. Így nem csak, hogy nem Sun Wu a szerzője, de még csak nem is a legkorábbi kínai hadtudományi mű.

Ma már szinte lehetetlen kideríteni, hogy eredeti formájában milyen és mekkora terjedelmű lehetett *A hadviselés törvényei*. A történelem során ugyan gyakorta hivatkoztak rá, és számos „könyvészeti” leírás is fennmaradt a művel kapcsolatban, de ezek gyakran egymásnak is ellentmondó adatokkal szolgálnak.

A hadviselés törvényei első, név szerint ismert kommentátora Cao Cao 曹操 (155–220) volt, aki a műhöz írt előszavában egyértelművé teszi, hogy bizonyos részeket kihagyva átszerkesztette a szöveget. Ma azonban már nem lehet tudni, hogy a szerkesztési munkálatainak eredményeképpen milyen mértékben, mely részleteiben változhatott meg az eredeti mű. A Song-korra már összesen tíz szerző látta el magyarázatokkal, értelmezésekkel. Ezeket gyűjtötte össze és szerkesztette kötetbe Ji Tianbao 吉天保 (11–12. század), és adta közre *Sunzi shi jia zhu shi san juan* 孫子十家註十三卷 címen. A tíz kommentárral ellátott szöveget 1555-ben *Szunzi ji zhu* 孫子集註 címen adták ki. Egy 1195 és 1224 között megjelent példány címében tizenegy kommentárszerző van jelölve: *Shiyi jia zhu Sunzi* 十一家註孫子 (*A Sunzi tizenegy kommentárral*). A Zhao Benxue 趙本學 által, a Ming-dinasztia (1368–1644) idején összeállított *Sunzi shu jiaojie yinlei* (孫子書校解引類) változatot Liang Jianmeng 梁見孟 jelentette meg a Wanli-korszakban 萬曆 (1573–1619). Ehhez Guo Lihua 郭理化 írta az előszót 1615-ben. A mű jellegzetessége, hogy konkrét történelmi példákkal igyekszik érthetőbbé tenni az eredeti szöveget.

A hadtudományi, katonai irodalom Kínában a Zhou-kor (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) utolsó szakaszában, a Hadakozó fejedelemségek idején (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) született meg. Az ekkor megjelenő hadtudománynak elsődleges célja, hogy az elavult és nem hatékony patriarchális szervezésű hadsereg helyett egy új, ütőképese és a hegemoniát megszerezni képes hadsereg felállításának, megszervezésének, irányításának feltételeit felvázolja, egy új típusú háború, a hegemon háború elméletét kidolgozza. Ahhoz hasonlóan, ahogy ekkoriban a politikai filozófiai gondolkodásban is jelentős fordulópontot hozott az, hogy az állami érdekeknek alárendelike a patriarchális érdekeket, a hadtudományi művek is akkor bizonyultak sikeresnek, előremutatónak, ha a hadsereg, a hadviselés érdekei alá tudták rendelni a patriarchális arisztokrácia érdekeit. Ebben a tekintetben számít úttörő jellegű műnek *A hadviselés törvényei*.

A hadviselés törvényei hatása nemcsak Kína későbbi évszázadaiban, évezredeiben érvényesült, hanem egész Kelet-Ázsiában, majd a 18. századtól kezdve Európában is ismertté tette az ókori kínai hadvezér, Sun Wu 孫武 nevét.

Kínán kívül elsőként talán a japán stratégiák figyelték fel rá, akik a források tanúsága szerint már a 8. században tanulmányozták *A hadviselés törvényeit*. Igen nagy hatása volt a később kialakult szamuráj kultúrára, amelyben ismerete kötelező jellegű volt. A feljegyzésekből tudjuk, hogy olyan jelentős daimjók és sógunok forgatták haszonnal, mint Oda Nobunaga 織田 信長 (1534–1582), Toyotomi Hideyoshi 豊臣 秀吉 (1536–1598) vagy Tokugawa Ieyasu 徳川 家康 (1543–1616).

Néhány évszázaddal később már a koreai katonai vezetők is kötelező jelleggel tanulmányozták és alkalmazták a Sunzi által leírtakat. Mivel mindkét nemzet műveltsége korai

korszakában erősen a kínai írásbeliségen alapult, nem volt szükség arra, hogy akár japán, akár koreai fordítás készüljön. A mű egyik legrégebbi ismert és fennmaradt fordítása a 12. században készült tangut nyelven, amely Sunzi életrajza mellett a 7–11. és a 13. fejezetet tartalmazza.

A *hadviselés törvényei* első nyugati nyelvű fordítása a francia jezsuita misszionárius, Jean Joseph Marie Amiot (1718–1793) nevéhez fűződik, aki szemelvényes formában, más kínai hadtudományi művekkel együtt 1772-ben fordította franciára. A hagyomány szerint ezt a fordítást ismerte és tanulmányozta Bonaparte Napóleon (1769–1821) is.

Az első angol nyelvű fordítást Everard Ferguson Calthrop, brit katonatiszt készítette el 1905-ben a japán változat alapján, majd öt évre rá 1910-ben megjelent az első filológiai-lag pontos, szövegű angol fordítás Lionel Giles (1875–1958) sinológusnak köszönhetően. Ugyanebben az esztendőben, 1910-ben készült el és jelent meg Bruno Navarra német nyelvű fordítása is. A történelmi dokumentumok tanúsága szerint *A hadviselés törvényei* első német fordítása nem hiányzott a náci vezérkar tagjainak, így Adolf Hitlernek a könyvtárából sem.

A *hadviselés törvényei* mindezek mellett fontos szerepet játszott Csang Kaj-sek 蔣介石 (1887–1975) és Mao Ce-tung 毛澤東 (1893–1976) hadműveleteinek kidolgozásában is. Võ Nguyêñ Giáp (1911–2013) vietnami tábornok saját bevallása szerint sokat köszönhetett *A hadviselés törvényeinek* abban, hogy győzelmet arattak a francia és amerikai csapatok felett. Tény, hogy Ho Si Minh (1890–1969) maga fordította vietnami nyelvre a művet tisztjei számára.

A *hadviselés törvényei* máig ható jelentőségét jól példázza, hogy az 1990-es években, az öbölháborúban Norman Schwarzkopf, Jr. és Colin Powell tábornok is több ízben emlegette az ókori kínai hadvezér egyik-másik alaptézisét.

A műnek számos magyar nyelvű fordítása is megjelent, ezeket az alábbi (kronológiai sorrendben feltüntetett) publikációkban találhatják meg a téma iránt érdeklődők:

TÖKEI FERENC. 1963. *A hadviselés törvényei*. Budapest, Zrínyi Kiadó.

TÖKEI FERENC. 1995. *Szun-ce: A hadviselés törvényei*. Budapest, Balassi Kiadó.

ÉDES BÁLINT. 1996. *Szun Ce: A hadviselés tudománya*. Budapest, Göncöl Kiadó.

TOKAJI ZSOLT. 1997. *Szun mester: A' hadakozás regulái*. Budapest, Terebess Kiadó. (Későbbi kiadása: 2010, Budapest, Fapadoskönyv.hu.)

SZÁNTAI ZSOLT – TOKAJI ZSOLT. 2008. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó.

TOKAJI ZSOLT. 2015. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Helikon Könyvkiadó.

A hadviselés törvényei című mű kötetünkben megjelent fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: Sunzi *shi jia zhu* 孫子十家注. In: *Zhuji jicheng* 諸子集成. Hangzhou, Zhejiang Guji Chubanshe, 1999. 1228–1297.¹

¹ Sunzi személyéről és *A hadviselés törvényei* című műről lásd az alábbi publikációkat: GRIFFITH 1963; TÖKEI 1963; LAU 1965; CLAWELL 1983; YUAN 1987; WING 1988; ZHU 1990; CLEARY 1991; AMES 1993; GAWLIKOWSKI–LOEWE 1993; SAWYER 1993; WU 1993; KRAUSE 1995; KAUFMAN 1996; TOKAJI 1999; DENMA 2001; MINFORD 2002; GAGLIARDI 2003; HUANG 2003; WEE 2003; GILES 2005; MAIR 2007; HUYNH 2008.

Vákát oldal

SUNZI: A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

1.

Kezdeti mérlegelés¹

(*Shi ji* 始計)

Sunzi mondta:

„A háború az ország legfontosabb ügye, az élet és a halál alapja, a túlélés, illetve a pusztulás útja, melynek tanulmányozása el nem hanyagolható.”

* * *

„Mert hiszen (a háborút) öt állandó tényező befolyásolja, melyeket ha viszonyítással mérlegelünk, megmutatkozik annak igazi természete. Az első a Tao,² a második az ég, a harmadik a föld, a negyedik a hadvezér, az ötödik a törvény.

A Tao annyit tesz, hogy el kell érni, hogy a nép teljesen egyetértsen uralkodójával. (Így aztán) képes legyen vele együtt meghalni, vagy vele együtt életben maradni úgy, hogy semmiféle veszély meg nem félemlítheti.

Az ég tartalmazza a *yint* és *yang*ot, a hideget és a meleget, a napszakokat és az évszakokat.

A föld magában foglalja, távoli vagy közeli, járhatatlan vagy járható, tágas vagy szűk, a végzetes vagy védhető (terepet).

¹ A „kezdeti mérlegelésként” fordított cím az eredeti szövegben *shi ji* 始計 formában szerepel. A *shi* 始 jelentése: „elkezdeni”, „kezdeti”; a *ji* 計 jelentése: „tervezni”, „kiszámítani”, „számítás”, „tervezés”, „csele”, „terv”, „tervezet” stb.

² A klasszikus kínai művek nyugati nyelvű fordításainak köszönhetően a kínai filozófia egyik legközismertebb, és a nyugati szemlélettel egyben az egyik legnehezebben értelmezhető fogalma a Tao (*Dao* 道). A Tao oly sok jelentéssel rendelkezik, hogy a minél pontosabb megértéséhez elengedhetetlen annak tisztázása, hogy milyen rendszerben, összefüggésben, ki és milyen mondattani helyzetben használja. A hagyományos kínai kozmogóniában a Tao egy mindenk felett álló, legvégső rendszerező elv, amelynek megértése, felfogása maga az „Út”, amelyen megismerhető a világmindenség törvényszerűsége. A Tao fordításaként legtöbbször az „Út” jelenik meg, ami nem minden esetben szerencsés. Olykor azonban a természetként, természetes megnyilvánulásként, adottságként értelemezendő. A „természetes” vagy „égi” adottság azonban nemcsak egy végigjárandó út, hanem egyben a megismerendő lényeg is. Ilyen, a természettel, az univerzummal szoros kapcsolatban álló lényege van magának a hadviselésnek is, melynek ismerete minden hadvezér számára kötelező. A Tao fogalmával kapcsolatban lásd továbbá: P. SZABÓ 2000a: 46–47.; P. SZABÓ 2000b: 71., 73–74.; P. SZABÓ 2005: 142.

A hadvezér rendelkezik a bölcsességgel, a szavahihetőséggel, az emberséggel, a bátorsággal és a tekintéllyel.

A törvény magában foglalja a szervezést és szabályozást, a parancsnoklás Taóját és az utánpótlásról való gondoskodást.

Ezen öt (tényezőt) minden egyes hadvezérnek kötelessége ismerni, s aki fölismeri ezeket, győzedelmes lesz, ám aki nem ismeri föl ezeket, az győzelmet sem arathat.”

* * *

„Ezért az összehasonlítással történő mérlegelés során, hogy megismerjük a (hadi) helyzet igazi természetét, a következő kérdéseket kell föltenni:

Mely uralkodó birtokában van a Tao?

Melyik hadvezérnek vannak jobb képességei?

Ki képes az eget és a földet a maga számára hasznosítani?

Ki valósítja meg jobban a törvényeket és parancsokat?

Melyik hadsereg az erősebb?

A tiszték és a közkatonák melyik (seregben) gyakorlottabbak?

A jutalmazások és büntetések melyik (seregben) világosabbak?

Ezek révén meg tudom állapítani a győzelmet és a vereséget.”

* * *

„Azt a hadvezért, aki követi mérlegelésem (módszerét), fogadják fel, és ő mindenképpen győzedelmeskedni fog, s így tartják meg (tiszttségében); ám azt a hadvezért, aki nem tartja magát mérlegelésem (módszeréhez), és mégis felfogadnák, bizonyosan vereséget szenved, s így el kell bocsátani (tiszttségéből).”

* * *

„Ha a mérlegeléséből származó előnyöket meghallgatod, oly stratégiai hatalmat³ teremtesz ezáltal magadnak, amely más dolgokban is segítségére lesz. A stratégiai hatalom pedig nem más, mint hogy ellenőrzöd a hatalom taktikai egyenetlenségeit, és az előnyökhöz igazodva valósítod meg.”

* * *

„A háború a megtévesztés tudománya (*dao* 道). Így aztán, ha képes is vagy megtenni valamit, azt mutasd, mintha képtelen lennél rá. Ha bevetnéd (seregedet), mutasd magad tétlennek. Ha közel vagy, mutasd, mintha távol lennél; míg ha távol vagy, mutasd magad közelinek.”

* * *

„Előnyöket kínálva csalogasd (az ellenséget)! (Csapatait) megzavarva mérj rá csapást!
 Ha jól felszerelt, készülj fel ellene!
 Ha erősebb nálad, kerüld el!
 Ha dühös, háborgasd, magad megaláztatva tedd őt döllyfőssé!
 Ha pihent, fáraszd ki!
 Ha (csapatái) egységesek, ziláld szét!
 Ott támadd meg, ahol készületlen!
 Ott ronts rá, ahol nem is számít rá!
 Ezekről függ a stratégia győzelme, melyeket semmi szín alatt nem szabad előre kifecsegni.”

* * *

„Aki az ütközet előtt a templomban győzelmével számol, annak a sikerre is több lehetősége lesz.⁴ Aki viszont az ütközet előtt a templomban már csatavesztését latolgatja,

³ Az ókori kínai elméleti hadtudomány egyik legfontosabb és legmeghatározóbb gondolata a *shi* 勢. Jelen szövegben összesen tizenöt alkalommal szerepel, az 5. fejezet pedig teljes egészében ezt a fogalmat tárgyalja. A *shi* a nyers erőszak helyett a körülmények olyan befolyásolását jelenti, amely stratégiai előnyt teremt. A szövegben előforduló *shi* terminust, amennyiben az katonai kontextusban jelenik meg, általában „stratégiai előnyként” fordítjuk, de olykor olyan környezetben bukkan fel, amikor a jelentését sokkal jobban érzékeltetheti a „körülmények” fordítás. A *shi* magában foglalja a harc során felmerülő valamennyi körülményt, amely a seregek létszámából, a terepviszonyból, a logisztikából, a katonák moráljából, a fegyverzetből stb. adódik, és az ezekből származó előnyök alakítása, illetve kihasználása mindkét fél számára lehetséges. Az már a hadseregeken, illetve a hadvezéren múlik, hogy ezeket az előnyöket melyik fél tudja a leghatékonyabban saját oldalára állítani, hogy erejét ezzel is növelje. A *shi* alakításának, kihasználásának elmulasztása óhatatlanul az ellenség megerősödésével jár, hiszen így a sereg olyan előnyökről mond le, olyan kedvező tényezőket enged át, amelyek nélkül a legjobb harcosok alkotta hadsereg is képtelen kivívni a győzelmet, és ilyen körülmények között kénytelen lesz megfutamodni.

⁴ Az ókori Kínában szokás volt egy-egy csata vagy háború kimenetét rituális jóslatkéréssel a templomokban az ősöktől, istenektől megtudakolni.

annak kevés lehetősége marad a sikerre. Több számítás győzelmet eredményez, kevesebb számítás nem vezet győzelemre, hát még, ha semmi számítás nem történt!?

Ha ezek segítségével vizsgálódom, a győzelem és a vereség (okai) feltárulnak előttem.”

2.

A hadviselés
(*Zuo zhan* 作戰)

Sunzi mondta:

„A hadsereg alkalmazásának szabálya általában (a következő): Ha rendelkezésre áll ezer négylovas harci kocsi, valamint ezer bőrpáncéltatú harci szekér, százezer páncélt viselő harcos, viszont az élelmet számukra ezer *li*⁵ messzeségből kell szállítani, akkor az otthoni és a külső tábor fenntartásának költségei, továbbá a tanácsadók és a vendégek ellátására fordított kiadásokra, az olyan anyagokra, mint az enyv és a lakk, a szekerekre és a páncélokra naponta ezer aranyat (*jün* 金) kell költeni. Csakis így mozgósíthatunk egy százezer fős hadsereget.”

* * *

„Ha a harcban úgy használjuk ezeket, hogy a győzelem túl sokáig várat magára, akkor kicsorbulnak a fegyverek és ellankad a lelkesedés. Városokat ostromolva pedig megcsappan az erő. Ha a hadsereget túl sokáig állomásoztatod (távol a fővárostól), akkor az ország javai nem lesznek elegendők.

Ha viszont a fegyverek kicsorbulnak, a lelkesedéseitek ellankad, az erőtök megcsappan, a készleteiteket pedig feléltétek, akkor a fejedelmek kihasználva gyöngeségeket fellázadnak ellened. Ekkor aztán már hiába vannak bölcs (stratégáid), ők sem lesznek képesek biztosítani a sikeres végkifejletet.

Ezért van, hogy olyan állomásoztatásról, amit ügyetlenül, de gyorsan hajtottak végre, még csak lehet is hallani, olyat azonban én még nem láttam, amit hozzáértő módon, de lassan vezényeltek volna le. Soha egyetlen országnak sem vált még hasznára a hosszan elnyúló háború. Ezért akik képtelenek teljes mértékben felfogni a hadsereg használatában rejlő veszélyeket, nem lesznek képesek megérteni a hadsereg használatából fakadó előnyöket sem.”

* * *

⁵ A *li* 里 hagyományos kínai hosszmérték, 1 *li* = kb. 576 méter.

„Aki jártas a hadsereg alkalmazásában, nem verbuvál másodjára, és nem szállíttat élelmet harmadjára is.⁶ Ha a szükséges hadifelszerelést saját országunkból hozzuk, viszont az élelmet az ellenségtől zsákmányoljuk, katonáinkat mindig jól tudjuk lakatni.

Az ország elszegényedik, ha a hadsereg számára szükséges ellátmányt messziről kell szállíttatni. Az ellátmány messziről történő szállítása a száz családnév viselőinek⁷ elszegényedését eredményezi.

A hadsereg jelenléte az áruk drágulását eredményezi. Ha viszont drágulnak az árak, akkor a száz családnév viselőinek javai megint csak kiapadnak. Ha pedig javaik megcsappannak, akkor a *qiukra* roppant teherként szakad a hadisarc.⁸

Ha erőnk megtört, javaink kiapadtak, akkor a középső síkságon elnéptelenednek a porták. A száz családnév viselői a korábbi bevételeiknél hét tizeddel kevesebbet tudnak majd előteremteni. Az uralkodói ház a legszükségesebb kiadásokra – a törött harci szekerekre, a kimerült lovakra, a páncélokra, a sisakokra, a nyilakra, a számszeríjakra, az alabárdokra, a lándzsákra, a (nagy mozgatható) pajzsokra, az erős bivalyokra és a társzekerekre⁹ – hat tizeddel kevesebbet tud így fordítani.

⁶ Ennek a mondatnak többféle értelmezése is létezik. Abban általában valamennyi kommentár egyetért, hogy Sunzi számos más szerzőhöz hasonlóan, akik az ideális hadviselés végrehajtásáról és körülményeiről értekeznek, azon az állásponton van, hogy a háborúban vagy a harcban a győzelmet egyetlen alkalommal kell kivívni. Erre vonatkozik az, hogy nem kell másodjára is újabb katonákat toborozni. A szövegből kiderül, hogy a hadba induló hadseregnek ideális esetben két alkalommal kell élelmet biztosítani. Az élelmiszer biztosításának harmadik alkalmával kapcsolatban az *tűnik* a leglogikusabb magyarázatnak, hogy az első alkalom az, amikor a hadsereg elindul és eljut a határig, a határon túl, az ellenséges területen a hadsereg fosztogatással és prédálással gondoskodik a saját élelmészéről, épp ezért másodjára majd csak akkor kell gondoskodni róluk, ha visszatérve ismét átlépik a határt, és immár hazai területeken vonulnak (vesd össze SAWYER 1993: 437–438., 25. jegyz.).

⁷ A száz családnév viselői (*bai xing* 百姓) a nép, a köznép megnevezésére használt metafora.

⁸ A 丘 *qiu* az ókori Kínában használatos adminisztratív módon meghatározott területi egység. A Handinasztia hivatalos történeti műve, a *Hanshu* 漢書 tanúsága szerint a Zhou-korban egy *li* 里 kerületű terület tett ki egy *jinget* 井, vagyis egy „kút földet”, négy *jingnyi* terület alkotott egy 邑 *yit* és négy *yi* – vagyis tizenhat *jing*, azaz egy tizenhat *li* kerületű terület – alkotott egy *qiu* (lásd a *Hanshu* 漢書 23. tekercsében található *Xingfa zhi* 刑法志 fejezetet). Ugyanezen forrás szerint egy-egy ilyen *qiu*nak évente egy lovat és három ökröt/bivalyt kellett biztosítani a hadsereg számára. Négy *qiu* azonban már egy *diant* alkotott, melyeknek évente egy harci kocsit is ki kellett állítaniuk, valamint három vértet viselő katonát/tisztet (*jia shi* 甲士) és hetvenkét harcost (*zu* 卒) tórbaltákkal (*ge* 戈) felszerelve. Ezt nevezték „szekér-ló törvénynek” (*sheng ma zhi fa* 乘馬之法). Azonban a hadiadó kivetésének koronként és területenként számos egyéb változata is létezett. Annyi bizonyos, hogy területi egységenként kellett élelmet, felszerelést és katonákat biztosítani a hadsereg számára (vesd össze SAWYER 1993: 438., 28. jegyz.).

⁹ Az „erős bivalyok és társzekerek”-ként fordított *qiuniu dache* 丘牛大車 kifejezést a kínai kommentárok majdnem egybehangzó javaslata szerint használjuk. A *qiu* 丘 szó csakugyan rendelkezik „nagy”, „robosztus” jelentéssel, ami logikusan lehet az utána következő szekér vagy kocsi jelzőjeként használt *da* 大 „nagy” szó szinonimája. Megjegyzendő azonban, hogy az előző jegyzetpontonban kifejtettek alapján az sem kizárt, hogy *qiukként* beszolgáltatandó (három) ökréről vagy bivalyról, valamint a négy *qiukként* kiállítandó harci kocsiról van szó. Erre a lehetőségre Sawyer is felhívja a figyelmet (vesd össze SAWYER 1993: 438, 31. jegyz.).

Ezért a bölcs hadvezér ügyel arra, hogy az élelmet az ellenségtől zsákmányolja. Az ellenségtől zsákmányolt egy *zhong* élelem olyan, mint húsz *zhong* a sajátunkból; egy *dan* takarmány pedig húsz *dan* a sajátunkból.¹⁰

* * *

„Az ellenség lemészárlására a gyűlölet sarkall; az ellenségtől való zsákmányolásra az anyagai javak ösztönöznek. Ezért aztán, ha a harci szekerekkel vívott ütközetben katonáid már tíznél több szekeret zsákmányoltak, jutalmazd meg azokat, akik elsőként szereztek meg ezeket. Cseréld ki rajtuk a zászlókat és lobogókat, keverd a saját szekereid közé, majd ezt követően használd úgy, mint a sajátodat. A (foglyul ejtett) katonákkal bánj jól, és gondoskodj róluk (hogy hasznukat vehesd). Erre mondják, hogy »legyőzve az ellenséget gyarapítani az erőt.«

* * *

„Ezért a háborúban a győzelem a legértékesebb, viszont semmit sem ér a hosszan elhúzódó hadakozás. A hadviselés (fortélyait) ismerő hadvezér ekként válhat népe sorsának irányítójává,¹¹ az ország és a családok veszélyektől megmentő urává.”

3.

A támadás megtervezése (*Mou gong* 謀攻)

Sunzi mondta:

„A hadsereg alkalmazásának szabálya általában (a következő): A legjobb épségben megőrizni az (elfoglalt ellenséges) államot, elpusztítani azt csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség) seregét, elpusztítani azt csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) századait, elpusztítani azokat csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) zászlóaljait, elpusztítani azokat csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) szakaszait, elpusztítani azokat csak a második legjobb.

¹⁰ A *zhong* 鍾 és a *dan* 石 régi kínai súlymértékek, melyek pontos megállapítása koronként és régióként változott (1 *zhong* = kb. 2,5 kg; 1 *dan* = 29,32 kg).

¹¹ A „sors irányítója” (*siming* 司命) kifejezés jelen szövegben feltehetően már csak metaforaként jelenik meg. Megjegyzendő azonban, hogy a Szertartások feljegyzései (*Li ji* 禮記) című ókori konfucianus mű szerint: „A király (*wang* 王) állíttasson a családneveket viselő tömeg [ti. a nép] számára hét áldozati oltárt (*si* 祀), amit sorsirányítónak (*siming* 司命) neveznek.” Továbbá: „A fejedelmek (*zhuhou* 諸侯) állíttassanak az országuk (*guo* 國) számára öt áldozati oltárt, amit sorsirányítónak neveznek.” (Lásd a *Li ji* 禮記 *Ji fa* 祭法 fejezetét).

„Ezért aki száz csatában száz győzelmet arat, még nem a jók legjobbika. A jók legjobbika küzdelem nélkül hódoltatja meg az ellenséges sereget.”

* * *

„Ezért a legjobb hadsereg (az ellenség) terveire mér csapást; ezt követi, amelyik a(z ellenség) szövetségeit szakítja szét; ezt követi az, amelyik magát a(z ellenséges) sereget támadja meg; s a legkevésbé jó, amelyik a(z ellenség) városfalainak ostromába kezd.

A fallal körülvett városok ostromának szabálya, hogy csak akkor fogjunk hozzá, ha már semmi más lehetőségünk nincs. A nagy mozgatható pajzsok, az ostromkocsik és az egyéb felszerelések elkészítése három hónapba is beletelik. A földmunkálatokhoz¹² újabb három hónap szükséges. Ha a hadvezér képtelen uralkodni türelmetlenségén, és katonáit rohamra küldi, akik előzőnlik a falakat, akár a hangyák,¹³ akkor harcosai egyharmadát lemészárolják, de a várost mégsem tudják bevenni. Ez pedig az ostromból fakadó katasztrófa.

Ezért az, aki igazán jártas a hadsereg alkalmazásában, úgy hódoltatja meg a(z ellenséges) sereget, hogy csatát sem vív vele; úgy foglalja el az idegen városokat, hogy meg sem ostromolja azokat; úgy semmisíti meg az idegen államokat, hogy (a háborút) nem engedi sokáig elhúzódnia. Az épen tartást szem előtt tartva kell harcolnia az égalattiban, így fegyverei nem csorbulnak ki, javai épségben maradnak. Ez a támadás megtervezésének törvénye.”

¹² A „földmunkálatok”-ként fordított *ju yin* 距闢 kifejezést a kommentárok többféleképpen értelmezik. Vannak, akik úgy vélik, hogy az ostromlók földből készült halmokat emeltek, hogy azokra állva jobban beláthassanak a fallal körülvett városba, mások szerint az ostromlók sáncokat vagy földfalakat építettek a városfal elé, hogy fedezékben és takarásban legyenek a városban lévők elől (vesd össze SAWYER 1993: 439., 35. jegyz.). Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a lehetőséget sem, amit a *Mozi* egyik fejezetében, a *Városfalak és -kapuk (ostromra történő) felkészítésében* (*Bei cheng men* 備城門) olvashatunk. Itt a szerző felsorolja azokat az eszközöket és módszereket, melyekkel akkoriban a városfalak ostroma történt. Ezek között találjuk a *yin* 堙 elnevezésű módszert, ami a kommentárok szerint azt jelentette, hogy a megostromlandó városfalat kívülről földdel kellett feltölteni, egészen a fal tetejének magasságáig, amin aztán felkapaszkodva a katonák bejuthattak a városba. A módszer előnye az ostromlétrákkal szemben, hogy elkészülte után a védők nem tudják eltávolítani, elmozdítani, és egyszerre jóval több támadó veheti igénybe. Nyilvánvaló hátránya, hogy megépítése roppant sok időt vesz igénybe (erre utalhat *A hadviselés törvényei* szövegében olvasható „újabb három hónap”), és a védők folyamatos akadályozó támadásai miatt igen veszélyes és körülményes. Az ilyen feltöltéseket a katonák általában előzetesen vízben áztatott marhabőrrel vagy egyéb páncélzattal fedett szerkezetek fedezékében építették, melyek megvédték őket a városfalakról érkező támadásokkal szemben. A *Mozi* ezen passzusához írt kommentárok egy része a módszert épp a Sunzi által használt *ju yin* kifejezéssel azonosítja.

¹³ Szó szerint: „hangyarohamot (indít)”. A „hangyaroham” *yifu* 蟻附 kifejezés különböző formákban gyakorta előfordul az ókori kínai katonai traktátusokban. A *Mozi* például *yi fu* 蛾傅 változatban használja, és külön fejezetet szentel a „hangyaroham” ellen történő előkészületeknek és elhárításának (vesd össze a *Mozi* 墨子 *Bei yi fu* 备蛾傅 [Felkészülés a „hangyaroham” ellen] fejezete – fordítását lásd kötetünkben). A Cao Cao 曹操 (155–220) által *A hadviselés törvényeire* írt kommentár szerint a „hangyaroham” azt jelenti, hogy a katonák hangyákként özönlik el a falakat.

* * *

„Ezért a hadsereg alkalmazásának szabálya általában (a következő): Ha tízszeres túlerőben vagy, kerítsd be (az ellenséget); ha ötszörösben, támadd meg; kétszeres (létszámfölény esetén) oszd meg (az erőit). Ha létszámotok egyenlő, képesnek kell lenned megütközni vele.

Ha (az ellenség) van túlerőben, képesnek kell lenned védekezni ellene, ha (az ellenséggel) nem vagy összemérhető, akkor képesnek kell lenned kitérni az útjából. Mivel a konokul harcoló kis létszámú ellenséges sereget a nagyobb létszámú ellenfele (úgyis) foglyul ejti.”

* * *

„A hadvezér az ország pillére. Amennyiben ez a pillér hibátlan, az ország megingathatatlanul erős marad. Ha viszont a pillér repedt, az ország menthetetlenül meggyöngül.”

* * *

„Ezért az uralkodó háromféle módon sodorhatja veszélybe a hadseregét:

Ha nem érti meg, hogy a hadsereg nem tud előrenyomulni, ám ő mégis parancsot ad az előrenyomulásra, vagy ha nem érti meg, hogy a hadsereg nem tud visszavonulni, ám ő mégis parancsot ad a visszavonulásra. Ezt nevezik úgy, hogy »béklyóba verni a hadsereget«.

Ha nem érti meg a hadsereg (sajátságos) feladatait, és ugyanúgy igazgatja, mint a (civil) ügyeket. Ekkor a tisztjei összezavarodnak.

Ha nincs tisztában a hadsereg hatalmi rendszerével, és ugyanúgy tekint (a tisztekre), mint a közhivatalnokokra, akkor a tisztjei elbizonytalanodnak.

Ha pedig a hadseregben zavar és bizonytalanság üti fel a fejét, akkor a (szomszédos) fejedelmek kihasználva nehézségeinket fellázadnak. Ezt nevezik úgy, hogy »a hadsereg felfordulásba döntve átengedni a győzelmet«.

* * *

„Ezért a győzelem megismerésének öt fajtája létezik:

Aki megérti, mikor lehet harcolni és mikor nem, győzni fog.

Aki felismeri, hogyan alkalmazzon nagy és kis létszámú (hadsereget), győzni fog.

Akinek (a seregében) a feletteseknek és az alárendelteknek közös a céljuk, győzni fog.

Aki teljesen felkészülten vár a(z ellenfél) készületlenségére, győzni fog.

Amelyik hadvezér tehetséges, az uralkodója pedig nem akadályozza, győzni fog.

Ez a győzelem megismerésének ötféle útja.”

* * *

„Ezért mondják, hogy aki ismeri az ellenséget és ismeri önmagát, száz csatában sem kerül veszélybe. Aki nem ismeri az ellenséget, ám ismeri önmagát, egyszer győz, más-szor kudarcot vall. Aki sem az ellenséget, sem önmagát nem ismeri, minden csatában vereséget szenved.”

4.

Katonai elhelyezés
(*Jun xing* 軍形)

Sunzi mondta:

„Régen, akik igazán járatosak voltak a harcban, mindenekelőtt saját magukat tették legyőzhetetlenné, és úgy várták ki (a kedvező pillanatot), amikor az ellenség legyőzhetővé lett.

A legyőzhetetlenség rajtunk múlik, a legyőzhetőség viszont az ellenségen.

Ezért a harcban igazán járatosak képesek magukat legyőzhetetlenné tenni, de nem képesek arra, hogy az ellenség mindig legyőzhető legyen.

Ezért mondják, hogy a győzelem feltételei megismerhetők, de nem (mindig) lehet megvalósítani.”

* * *

„Aki legyőzhetetlen, az védekezik; aki győzni tud, az támad. Aki védekezik, annak (ereje) nem elegendő, aki támad, annak bőségesen van (ereje).”

* * *

„Aki igazán járatos a védekezésben, az elrejtí magát a kilencedik föld mélyébe; aki igazán járatos a támadásban, az a kilencedik ég magasából indul (támadásra). Így képesek magukat megoltalmazni és teljes győzelmet aratni.

Aki a győzelem feltételeiből nem lát többet annál, amit a tömeg képes megismerni, az bizony nem a jók legjobbika. Még ha győzelmet aratna is a csatában, és az egész ég-alatti azt mondaná róla, hogy jó, akkor sem a jók legjobbika.

Mivel azt, aki képes fölemelni egy ősszel (kinőtt új) szőrszálacsát, még nem lehet nagy erejűnek tartani; azt, aki képes meglátni a napot és a holdat, még nem lehet éles szeműnek tartani; azt, aki képes meghallani a mennydörgés robaját, még nem lehet finom hallásúnak tartani.

A régmúlt korokban azokat tartották a harchoz igazán értőnek, akik győzelmeiket könnyű győzelemmel aratták. Ezért a harchoz igazán értők győzelmeik által nem tűntek

ki bölcsességük hírnevével vagy bátor támadásukkal. Ezért a harcban aratott győzelmük hibáktól mentes volt. Akik pedig hibát nem vétenek, azok mindig győzni fognak, mégpedig olyanok felett vesznek győzelmet, akik már eleve vereséget szenvedtek.”

* * *

„Ezért aki igazán járatos a harcban, olyan területen helyezkedik el, ahol nem szenvedhet vereséget, miközben nem szalasztja el (a lehetőséget), ha megverheti az ellenséget.

Ennek okáért a győzedelmes hadsereg mindenekelőtt a győzelem feltételeit valószínűsíti meg, és csak azután keresi a harcot. A vesztes sereg először harcol, és csak utána keresi a győzelmet.”

* * *

„Az, aki igazán járatos a hadsereg használatában, ápolja a Taót, és ragaszkodik a törvényekhez. Így képes a győzelem és a vereség irányítójának lenni.”

* * *

„A hadviselés törvényei szerint: első a méret meghatározása, második a (tartalékok) mennyiségének fölmérése, harmadik a (létszám) megszámlálása, negyedik a(z erőviszonyok) mérlegelése, az ötödik pedig a győzelem.

Terepből fakad a méret; a méret határozza meg a mennyiséget; a mennyiségből fakad a létszám; a létszám határozza meg a(z erőviszonyok) mérlegelését; és a mérlegelésből ered a győzelem.”

* * *

„Ezért a győzedelmes hadsereg olyan, mint az egy *yi* súly a *zhu*hoz hasonlítva, míg a vesztes sereg olyan, akár a *zhu* a *yi*hez hasonlítva.¹⁴ A győztes harca olyan, mint amikor a felduzzadt víz zúdul le egy ezer *ren*¹⁵ mély szakadékba. Ez az erő hadászati elhelyezése.”

¹⁴ A *zhu* 銖 és a *yi* 鎰 is egy-egy régi kínai súlymérték. 1 *zhu* 銖 = 1 *liang* 兩 (uncia) 1/24 része, vagyis kb. 0,66 g; 1 *yi* 鎰 = 24 *liang*, vagyis kb. 384 g.

¹⁵ A *ren* 仞 régi kínai hosszmérték, 1 *ren* = 8 *chi* 尺 (láb), vagyis kb. 185 cm.

5.

Hadászati erő
(*Bing shi* 兵勢)

Sunzi mondta:

„Nagy tömegeket irányítani épp olyan, mint keveseket irányítani, mert az általában a felosztástól és a számarányoktól függ. Nagy tömegekkel harcolni épp olyan, mint kevesekkel harcolni, mert az általában az alakzattól és a megnevezéstől függ.”

* * *

„Az, hogy a hadsereg az ellenséggel való elkerülhetetlen összecsapásakor nem szenved vereséget, a formabontó és a hagyományos hadműveleteken múlik.

Az, hogy a hadsereg támadóereje olyan, mint amikor egy köszörűkő zuhan a tojásra, az ürességen és a teltségen múlik.”

* * *

„Általában csata közben a hagyományos (stratégiával és taktikával) vehető fel a harc, és a formabontó (stratégiával, illetve taktikával) érhető el a győzelem. Így aki igazán ért a formabontó (stratégia és taktika) kivitelezéséhez, az (képességeiben) oly határtalan, akár az ég és a föld, és oly kimeríthetetlen, akár a Jangce és a Sárga-folyó. Ami véget ér és újrakezdődik, az a Nap és a Hold. Ami meghal és újjászületik, az a négy évszak.

Csupán öt zenei hang létezik, ám ennek az öt zenei hangnak oly sok a változata, hogy nem győzzük hallgatni. Csupán öt szín létezik, ám ennek az öt színnek oly sok a változata, hogy nem győzzük nézni. Íz csupán öt létezik, ám ennek az öt íznek oly sok a változata, hogy nem győzzük kóstolni. Csataban az erő hadászati alakítása csupán formabontó és hagyományos módon lehetséges, de a formabontó és a hagyományos (stratégiának és taktikának) oly sok változata van, hogy nem győzzük kimeríteni. A formabontó és a hagyományos (stratégia, illetve taktika) véget nem érő körforgásban egymásból születik. Ki lenne hát képes kimeríteni azokat?”

* * *

„Az erő hadászati alakítása olyan, akár a zúgó folyó gyorsasága, amely köveket képes magával görgetni. A (támadás) üteme olyan, akár a ragadozó madár gyorsasága, mellyel villámgyorsan tud lecsapni zsákmányára. Ezért annak, aki igazán ért a harchoz, ereje végzetes, üteme pedig pontos. Az erejének hadászati alakítása olyan, mint a számszerű felajzása, az üteme pedig olyan, mint az elsütőszerkezet kiengedése.”

* * *

„Kavargásban és zűrzavarban fölfordulást mutat a harc, de ez mégsem lehet igazi fölfordulás. A gomolygásban és az összevisszaságban ha körformába rendeződünk, akkor nem szenvedhetünk vereséget.”

* * *

„A fölfordulás a rendből születik, a gyávaság a bátorságból, a gyöngeség pedig az erőből. A rend és a fölfordulás a számarányoktól függ, a bátorság és a gyávaság az erő hadászati alakításától függ, az erő és a gyöngeség pedig az alakzattól függ.

Ezért aki igazán ért az ellenség mozgatásához, az olyan formációba rendeződik, hogy az ellenség kénytelen legyen követni őt. Olyasmit mutat neki, amit az ellenség mindenáron meg akar szerezni. Előnyökkel csalogatva hozza mozgásba, hogy aztán lesben állva várhasson rá.”

* * *

„Így aztán, aki igazán ért a harchoz, (a győzelmet) az erő hadászati alakításában keresi, és nem az emberekben. Így képes különféle emberekkel is alkalmazni a hadászati erőt.”

* * *

„Aki használja a hadászati erőt, az a csatában úgy irányítja az embereit, (hogy azok oly könnyeden mozognak majd,) miként a fatörzs vagy a kő gurul lefelé. A fatörzs és a kő jellegéből fakad, hogy sík helyen nyugalomban maradnak, ám a lejtőn mozgásba lendülnek. Ha szögletesek, veszteg maradnak, ám ha kerek, gurulni kezdenek. Ezért hát annak a hadászati ereje, aki igazán ért ahhoz, hogy használja csatában az embereket, épp olyan, mint egy ezer ren magas hegyről alágördülő gömbölyű szikla. Ilyen a hadászati erő alakítása.”

6.

Az üresség és teltség (elve)

(*Xu shi* 虛實)

Sunzi mondta:

„Aki elsőnek érkezik a hadszíntérre, és bevárja az ellenséget, pihent lesz, míg az, aki másodikként érkezik a hadszíntérre, kapkodva fog harcolni és kimerül. Ezért aztán aki a harcban igazán járatos, maga irányítja az ellenségét, és nem engedi, hogy az ellensége irányítsa őt.”

* * *

„Aki azt akarja, hogy az ellensége magától jöjjön oda hozzá, mutasson neki előnyöket; aki viszont azt akarja, hogy az ellensége ne tudjon odajönni hozzá, az mutassa meg neki a (lehetséges) ártalmakat.”

* * *

„Így aztán, ha az ellenség friss, képesek leszünk kifárasztani, ha jóllakott, képesek leszünk kiéheztetni, ha pedig nyugodtan áll, képesek leszünk mozgásra bírni. El kell hagyni azt a helyet, ahol nem lehet gyorsan (támadni), és ott kell gyorsan (támadni), ahol nem számítanak rá.”

* * *

„Aki ezer *lit* akar menetelni úgy, hogy ne merüljön ki, az olyan területeken haladjon, ahol nincs ellenség. Aki úgy akar megostromolni (valamit), hogy azt mindenképpen elfoglalja, azon a részen támadjon, melyet nem védenek. Aki úgy akar megvédeni (valamit), hogy biztosan kitarson, az ott védekezzen, ahol nem lehet bevenni.

Ezért azzal szemben, aki igazán járatos az ostromban, az ellenség nem tudja, hol védekezzen; s azt, aki igazán járatos a védekezésben, az ellenség nem tudja, hol ostromolhatná meg. Mily körmönfont, mily titokzatos (ez a művészet)! Egészen forma nélküli. Mily isteni, mily varázslatos! Teljesen hang nélküli. Így leszünk képesek az ellenség sorsának irányítójává válni.”

* * *

„Aki úgy akar előretörni, hogy ne lehessen feltartóztatni, mérjen csapást az ellenség ürességére [ti. gyöngé pontjára]. Aki úgy akar visszavonulni, hogy ne lehessen üldözni, az gyorsan haladjon, hogy ne lehessen utolérni. Így aztán, ha én akarom kezdeményezni a harcot, az ellenség építsen bármilyen magas sáncokat, ásson bármilyen mély árkokat, nem tudja elérni, hogy ne kelljen harcba szállnia velem, mert ott támadom meg őt, ahol mindenképpen menteni kell magát [ti. védekeznie kell]. Ha viszont én nem akarok harcolni, az ellenség akkor sem fog tudni harcba bocsátkozni velem, ha csupán egy földbe karcolt vonal mögött védekezem, meg fogjuk hiúsítani a szándékát.”

* * *

„Ezért aztán, ha meghatározzuk az ellenség formáját, miközben mi magunk forma nélküliek maradunk, akkor mi képesek leszünk összpontosítani (az erőnket), míg az ellenség felaprózódik. Ha mi egyetlen egységgé összpontosítjuk (az erőnket), míg az ellenség tíz részre oszlik szét, akkor így tízszeres túlerővel támadhatjuk mindegyik részét. Mi tehát sokan leszünk, az ellenség viszont csak kevesekből áll, s így aztán a sokakkal mérhetünk csapást a kevesekre. Így pedig, aki velem harcba bocsátkozik az korlátok közé kényszerül.”

* * *

„Azt a helyet, ahol mi harcolni akarunk, (az ellenségnek) nem szabad (előre) tudnia, mert ha nem tudja, akkor az ellenségnek sok helyen kell a felkészülést biztosítania. Ha pedig az ellenség sok helyen áll készenlétben, akkor csak kevesen lesznek azok, akik velünk harcra bocsátkoznak. Ezért aztán, ha (az ellenség) elől áll készenlétben, akkor hátul csak kevesen vannak, ha viszont hátul áll készenlétben, akkor elől lesznek kevesen. Ha a bal szárnyát tartja készenlétben, akkor a jobb szárnyán maradnak kevesen, ha viszont a jobb szárnyát tartja készenlétben, akkor a bal szárnyán lesznek kevesen. Ha pedig egyetlen helyet sem akar felkészítés nélkül hagyni, akkor mindenütt kevesen lesznek. A kevés (létszám) az ellenség miatti készenlétben tartásból fakad; míg a nagy (létszám) abból ered, hogy az ellenséget az ellenünk való felkészülésre kényszerítjük.”

* * *

„Ezért ha valaki ismeri az ütközet helyét és ismeri az ütközet napját is, az bizony ezer *li* messziről is képes megvívni a harcot. Ám aki sem az ütközet helyét, sem az ütközet idejét nem ismeri, annak a bal szárnya nem lesz képes segítséget nyújtani a jobb szárnyának, és a jobb szárnya sem lesz képes segítséget nyújtani a bal szárnyának, miként az elővéd sem lesz képes segítséget nyújtani az utóvédnek, és az utóvéd sem lesz képes segítséget nyújtani az elővédnek. Különösen igaz ez több tíz *li* távolságban lévőkre, de azokra is, akik csak néhány *li*-re vannak egymástól. Ha az én számításaimat alkalmazzuk, a yuebelieknek¹⁶ bármily sok katonája legyen is, ugyan mi hasznukat veszik majd a győzelemhez? Ezért mondom azt, hogy a győzelem megvalósítható. Legyen az ellenségnek bármilyen sok (katonája), akkor is elérhető, hogy ne tudjanak harcolni.”

* * *

„Ezért mérd fel (az ellenséget), tudd meg a nyereségre és veszteségre irányuló terveit! Bírd mozgásra, és tudd meg hadmozdulatainak és nyugalmi helyzetének vezérelveit! (Kényszerítsd arra, hogy feltárja) formáját, és tudd meg, mely terep jelent számára halálos veszélyt vagy biztonságot. Hasonlítsd össze (a saját seregeddel), hogy hol van bőségben, és hol szenved szükségét.

Ezért úgy adjuk a hadseregnek a legtökéletesebb formát, ha forma nélkülivé tesszük. Mert ha forma nélküli, akkor még a legalaposabb kém sem lesz képes kifürkészni, a legbölcsebbek sem lesznek képesek (megfelelő) haditerveket készíteni ellened.”

* * *

¹⁶ Yue 越 az ókori Kína egyik fejedelemsége volt, a mai Zhejiang és Jiangsu tartományok területén helyezkedett el.

„Ha (az ellenség) formájához igazodunk, akkor a győzelem dolgát a tömegek vállára rakjuk, bár ezt a tömegeknek nem szabad megtudniuk. Bárki megismerheti azt a formát, amivel győzelmet aratunk, de senki ne ismerje azt a formát, amivel a győzelmet megszerveztük. Ezért a győzedelmes harcot (eredményező stratégiát) ne ismételjük meg többé, viszont az (ellenség) formájához történő alkalmazkodás (változatai) ki-meríthetetlenek.”

* * *

„Nos, hadseregünk formája legyen hasonlatos a vízhez, (merthogy) a víz formája olyan, hogy (természetéből fakadóan) kerüli a magaslatokat, és az alacsonyan fekvő (területek) felé törekszik. Hadseregünk formája tehát olyan legyen, hogy kerülje a teltséget [ti. az erős pontokat], és csapjon le az ürességre [ti. a gyöngye pontokra]. A víz a terephez igazodik, és így szabályozza a folyását; a hadsereg az ellenségéhez igazodik, és így biztosítja a győzelmét. Ezért a hadseregnek ne legyen állandó stratégiai előnyös helyzete, miként a víznek sincs állandó formája. Aki képes arra, hogy az ellenséghez alkalmazkodva változtatásokat és átalakításokat eszközöljön, és így szerzi meg a győzelmet, azt méltán nevezik isteninek. Mert az öt elem¹⁷ közül egyik sem lehet állandóan győztes, a négy évszak közül egy sem maradhat meg állandóan, a Napnak is vannak rövidebb és hosszabb periódusai és a Holdnak is fogyatkozása és növekedése.”

7.

A hadseregek harca (*Jun zheng* 軍爭)

Sunzi mondta:

„Általában a hadsereg alkalmazásának a törvénye, hogy a hadvezér fogadja el az uralkodótól a megbízatását, egyesítse a hadsereget, gyűjtse össze a tömeget, sorakoztassa fel (seregét) az ellenséggel szemben, és verjenek táborn, azonban semmi sem bonyolultabb a hadseregek harcánál. A hadseregek harcában a legbonyolultabb, hogy a kanyargóst [ti. a kerülő utakat] egyenessé kell tenni, a hátrányokat pedig előnyökké kell alakítani.

Ezért aki kanyargós (utakon) haladva előnyökkel csalogatja (az ellenségét), s noha később indul el, mégis előbb ér célba, mint a másik, nos, ezt a »kanyargós és egyenes« taktikájának ismerete teszi lehetővé.”

* * *

¹⁷ Az „öt elem” (*wu xing* 五行): a föld, a víz, a tűz, a fém és a fa.

„Ezért hát a hadseregek harca előnyökkel is járhat, de a hadseregek harca veszélyeket is rejthet. Ha teljes felszereltségű hadsereggel harcolnak az előnyökért, akkor nem érnek célba időben; ha viszont (a terhétől) megszabadított hadsereggel harcolnak az előnyökért, akkor elveszítik az utánpótláskészleteiket.

Ezért ha (a katonákkal) levetetik a páncéljaikat, és erőltetett menetet diktálva se nappal, se éjjel meg nem állnak, kétnapi utat tesznek meg egy nap alatt, és száz *li* távolságból harcolnak az előnyökért, akkor a három sereg¹⁸ hadvezére fogságba esik, (mert-hogy) az erősek előrenyomulnak, míg a kimerültek lemaradnak, és így törvényszerű, hogy a tízből csupán egy (katona) ér célba. Ha ötven *li* távolságból harcolnak az előnyökért, akkor elveszítik az előhad parancsnokát, s így törvényszerű, hogy (a hadseregnek csak) a fele ér célba. Ha harminc *li* távolságból harcolnak az előnyökért, akkor (a hadsereg kétharmada) ér célba.

Ezért van, hogy a hadsereg utánpótláskészletek nélkül elvész, élelmiszer-tartalékok nélkül elvész, és raktárkészletek nélkül is elvész.”

* * *

„Ezért van az, hogy aki nem ismeri a fejedelmek terveit, az nem tud szövetséget sem kötni velük. Aki nem ismeri a hegyeket és az erdőségeket, a hágókat és szorosokat, a mocsarak és lápok elhelyezkedését, az nem lesz képes masíroztatni a hadsereget. Aki nem alkalmaz helyi vezetőket, az a terep kínálta előnyöket sem tudja kihasználni.”

* * *

„Ezért a hadsereg tekintse alapvető fontosságúnak a cselvetést, az előnyök kihasználásával végezze hadmozdulatait, a (haderő) megosztása és egyesítése révén végezze a változtatásokat. Így pedig olyan gyors lesz, akár a szélvihar, oly nyugodt marad, akár az erdő. Portyái és fosztogatásai oly pusztítók lesznek, akár a tűzvész és oly rendíthetetlenek maradnak, akár a hegyek. Oly nehéz lesz kiismerni, mint a sötétséget, és hadmozdulatait olyanok lesznek, akár a villámcsapás.”

* * *

„Egy vidék felprédálásakor meg kell osztani a (hadsereg) sokaságát, egy terület elfoglalásakor meg kell osztani a hasznon. Csak a taktikai erőviszonyok mérlegelése után kezdj hadmozdulatokba! Az lesz a győztes, aki előbb sajátítja el a »kanyargós és egyenes« taktikáját. Ez a hadseregek harcának törvénye.”

¹⁸ A források tanúsága szerint az egész hadsereg három, egyenként 12 500 harcost számláló seregből állt, úgymint elővéd, zöm (centrum) és hátvéd, ezért nevezték a teljes hadsereget „három sereg”-nek (*san jun* 三軍).

* * *

„A hadsereg vezetése (*Jun zheng* 軍政) azt mondja: »Merthogy a szavakat nem hallja meg mindenki, ezért készítették a gongokat és a dobokat; merthogy nem látja mindenki a másikat, ezért készítették a zászlókat és lobogókat.« A gongok, a dobok, a zászlók és a lobogók tehát arra valók, hogy ezek által egyesíteni lehessen az emberek füleit és szemeit. Ha pedig egyesíteni tudják az embereket, akkor a bátrabbja nem magányosan fog előretörni és a gyávábbja sem fog egyedül meghátrálni. Ez a sokaság alkalmazásának törvénye.

Ezért éjszakai harc során legyen sok tűz- és dobjelzés, nappali harc során pedig legyen sok (jelző)zászló és lobogó, melyek révén hatni lehet a katonák füleire és szemekre.”

* * *

„A három sereg *qi*je 氣 elragadható, a hadvezér az elméjétől [ti. józan ítélőképességétől] megfosztható. Ez azért van, mert reggelente a *qi* még lelkes, nappal a *qi* már lusta, míg estére a *qi* kihuny. Épp ezért a hadsereg alkalmazásában igazán járatosak elkerülik a lelkes *qi*t, viszont lecsapnak a lustára és a kihunytra. Ilyen a *qi* irányításának módja.”¹⁹

* * *

„Rendezettségünket állítsuk szembe (az ellenség) rendezetlenségével, és nyugalmunkat állítsuk szembe (az ellenség) izgatott kapkodásával! Ilyen az elme irányításának módja.”

* * *

„A közelben tartózkodásunkat állítsuk szembe (az ellenség) távolban tartózkodásával, pihenségünket állítsuk szembe az (az ellenség) fáradtságával, jóllakottságunkat állítsuk szembe (az ellenség) éhezésével! Ilyen az erő irányításának módja.”

* * *

„Ne ronts rá a rendben sorakozó lobogókra! Ne támadd meg a jól rendezett hadrendeket! Ilyen a változás irányításának módja.”

* * *

„Ezért a hadsereg alkalmazásának törvénye, hogy ne állj szembe magas hegyekkel, és ne szállj szembe olyanokkal, akik mögött magaslatok vannak. Ne üldözz színlelve

¹⁹ A *qi* 氣 a hagyományos kínai gondolkodás alapvető fogalma. A kifejezés itt elsősorban virtust, harci kedvet, harci szellemet jelöl. A *qi* fogalmáról bővebben lásd: P. SZABÓ 2000a: 40–42.

menekülőket, ne támadj élénk csapatokat! Ne harapj rá a csalinak (eléd rakott) hadseregre! Hazavonuló seregnék ne álld útját! Ha körbekerítesz egy sereget, hagyj neki (menekülő) utat. Ne szorítsd sarokba a véksőkig elszánt betolakodót! Ez a hadsereg alkalmazásának törvénye.”

8.

Kilenc változás
(*Jiu bian* 九變)

Sunzi mondta:

„A hadsereg alkalmazásának a szabálya általában az, hogy miután a hadvezér megkapta az uralkodó parancsait, egyesíti hadseregét, összegyűjti a tömeget:

Megrekesztő terepen ne táborozz!

Kulcsfontosságú terepen egyesítsd (erőid) a szövetségeseikkel!

Elzárt területen ne időzz!

Körbezáró terepen készíts haditervet!

Végzetes terepen harcolj!

Vannak olyan utak, melyeket nem szabad követned.

Vannak olyan seregek, melyeket nem szabad megtámadnod.

Vannak olyan fallal körülvett városok, melyeket nem szabad megostromolnod.

Vannak olyan területek, melyeken nem szabad harcba bocsátkozni.

Vannak olyan uralkodói parancsok, melyeket nem szabad elfogadnod [ti. végrehajtanod].

Ezért csak az a hadvezér ismeri a hadsereg alkalmazásának módját, amelyik tökéletesen megértette a kilenc változásból fakadó előnyöket. Az a hadvezér viszont, aki nem értette meg tökéletesen a kilenc változásból fakadó előnyöket, képtelen lesz kihasználni a terep kínálta előnyöket még akkor is, ha egyébként tisztában van a terepviszonyokkal.

Aki úgy igazgatja seregét, hogy nem ismeri a kilenc változás technikáját, jóllehet tisztában van az öt előnnyel, mégsem tudja (sikeresen) vezetni az embereit.”

* * *

„Ezért a bölcs hadvezér megfontoltságának össze kell kötnie az előnyt és a hátrányt. Ha az előnyökhöz mindig hozzászámítjuk (a hátrányokat is), akkor bízhatunk vállalkozásaink (sikeres) megvalósíthatóságában. Ha pedig a hátrányokhoz mindig hozzászámítjuk (az előnyöket is), akkor minden szerencsétlenséget el lehet kerülni.”

* * *

„Ilyeténképpen a fejedelmeket hátrányokat támasztva tudod meghódoltatni, állandó feladatokkal tartsd lekötve erőiket, előnnyel csalogasd őket.”

* * *

„Ezért a hadsereg alkalmazásának szabálya a következő: Soha ne hagyatkozzunk arra, hogy (az) ellenség úgysem fog megérkezni, hanem felkészülten várjunk a fogadására. Soha ne hagyatkozzunk arra, hogy (az) ellenség úgysem támad meg minket, hanem hozzuk olyan helyzetbe, ahonnan már nem is tud támadni.”

* * *

„A hadvezért (a következő) öt (tulajdonsága) sodorhatja veszélybe:

Ha biztosra veszi a halálát, csakugyan megölhetik.

Ha feltétlenül élni akar, fogságba ejthetik.

Ha gyorsan gerjed haragra, megalázó helyzetbe hozhatják.

Ha túlságosan kényes tisztességére, megrágalmazhatják.

Ha túlságosan szereti az embereket, gondot okozhatnak neki.

Nos, ez az öt (tulajdonság) a hadvezér hibája és a hadsereg alkalmazásának szerencsétlensége. Annak oka, ha egy hadsereg vereséget szenved, a hadvezér pedig elesik, általában ezen öt (tulajdonság) valamelyike, tehát alaposan meg kell vizsgálni.”

9.

A vonuló hadsereg

(*Xing jun* 行軍)

Sunzi mondta:

„Általában a hadsereg elhelyezésekor és az ellenség felmérésekor (a következőket kell szem előtt tartani):

A hegyeken átkeléskor kövesd a völgyeket, keresd a biztonságos (helyeket), és foglald el a magaslatokat! Ha az ellenség tartja a magaslatokat, ne kapaszkodj fel oda, hogy megküzdj vele. Ez a hadsereg elhelyezésének (módja) hegyvidéken.

A folyókon átkeléskor igyekezned kell minél messzebb eltávolodni attól. Ha a támadó ellenség átkel a folyón és úgy közelít, nem szabad a vízben állva szembe szállnod vele. Engedd az (ellenség seregének) felét átkelni, és akkor rátámadva előnyökhöz juthatsz. Ha harcba akarsz bocsátkozni, soha ne úgy szállj szembe az ellenséggel, hogy a folyó közelében sorakozol fel, hanem keresd a biztonságos (helyeket), és foglald el a magaslatokat! Ne szállj szembe (az ellenséggel) folyásiránnyal szemben! Ez a hadsereg elhelyezésének (módja) a folyóknál.

A sós mocsarakon történő átkeléskor csak azzal törődj, hogy minél gyorsabban magad mögött hagyd, és ne időzz ott! Ha a seregek egy sós mocsár közepén csapnak össze, akkor a vizes és füves helyekre kell támaszkodnod úgy, hogy a hátad mögött fák sokasága legyen. Ez a hadsereg elhelyezésének (módja) a mocsaraknál.

Síkságokon úgy helyezkedj el a könnyű (terepen), hogy jobb felől és mögötted magaslat legyen, elől végzetes, hátul pedig biztonságos (terület) legyen. Ez a hadsereg elhelyezésének (módja) a síkságokon.

Ez a négy (elhelyezési mód) a hadsereg előnyét jelenti. A Sárga Császár²⁰ is ezek által győzte le a négy császárt.”

* * *

„Általában úgy van, hogy a hadsereg kedvelje a magaslatokat, és irtózzék az alacsonyan fekvő térségektől; becsmérlje meg a napos (déli) oldalt (*yang* 陽), és vesse meg az árnyékos (északi) oldalt (*yin* 陰), táplálja az életet, és helyezkedjék el a valódi (területen),²¹ így a hadsereget nem sújtja a százféle nyavalya, és ezt nevezik biztos győzelemnek.”

* * *

„Dombokon és hegyeken, földhányásokon és töltéseken úgy kell elhelyezkedned a napos (déli) oldalaidon, hogy azok a jobb oldaladon és mögötted legyenek. Ez a hadsereg előnye, s a terep nyújtotta segítség.”

* * *

„Ha a folyó felső folyásánál esőzések vannak, akkor habok jelennek meg [ti. megárad a folyó]. Ha át szeretnél kelni rajta, előbb várd meg, amíg megnyugszik [ti. apadni kezd].”

* * *

²⁰ A Sárga Császár (Huang Di 黃帝) legendás uralkodó, kultúrhérosz, akinek a nevéhez a későbbi hagyomány olyan találmányokat fűz, mint például a fejsze, a mozsár, az íj, a nyíl, a ruha, a cipő, a szekér, a csónak, a kútúrás, a közutak építése, a naptár, a harang és az áldozati edény. Bizonyos források szerint ő írta elő elsőként, hogy a férfiak és a nők különböző ruhát viseljenek, és neki tulajdonítják többek között az orvoslás és a hadviselés módszereinek, szabályainak első rendszerszerű kidolgozását és összefoglalását is. A történeti művek alapján i. e. 2697 és i. e. 2597, vagy i. e. 2698 és i. e. 2598 közé tehető uralkodásának ideje, de a historizált legendákon túl történetisége nem igazolható.

²¹ A „táplálni az életet” (*yang sheng* 養生) kifejezés alatt a katonákról és a lovakról történő gondoskodás értendő, vagyis az olyan éltető terep kiválasztása, ahol fű található a lovak számára és tűzifa a katonák számára. Az „elhelyezkedni a valódi (területeken)” (*chu shi* 處實) kifejezés alatt a kommentárok java része szerint a magaslatokon való elhelyezkedést kell érteni.

„Általában igyekezz eltávolodni, sőt a közelébe se menj az olyan terepeknek, ahol zuhatagos meredek szakadék, égi kút,²² égi börtön,²³ égi háló,²⁴ égi verem²⁵ vagy égi hasadék²⁶ található. Mi magunk maradjunk távol ezektől, de az ellenséget szorítsuk a közelükbe; mi magunk forduljunk szembe ezekkel, de az ellenségnek legyenek a háta mögött.”

* * *

„Ha sereged szomszédságában szakadékok, szorosok, náddal benőtt ingoványok, erdők vagy sűrű aljnövényzet található, akkor ezeket mindig gondosan át kell kutatnod, mert az ilyen helyeken kémek rejtőzködhetnek.”

* * *

„Ha az ellenség a közelben van, de passzív nyugalomban marad, akkor (az általa elfoglalt) stratégiailag előnyös pozíciójára támaszkodik.²⁷ Ha messze van, mégis harcot provokál, akkor azt szeretné, hogy az ellenfele előrenyomuljon, merthogy ő olyan könnyű terepen tartózkodik, ami számára előnyös.”

* * *

„Amikor a rengeteg fa mozogni kezd, (az ellenség) közeleg. Amikor sűrű füves (területen) megannyi akadályt találunk, (az ellenség el akar) bizonytalanítani. Amikor madarak röppenek fel, akkor ott, (az ellenség) rejtőzik. Amikor vadak riadnak meg, akkor ott (az ellenség) rohammal támad.”

* * *

²² A kommentárok a legkülönbézeteképpen értelmezik ezt és az ezt követő veszélyes természeti képződményeket. Az „égi kút” (*tianjing* 天井) minden oldalról dombokkal vagy hegyekkel körülvett völgyet jelent, melyet egy váratlan esőzés gyorsan eláraszthat.

²³ Az „égi börtön” (*tianlao* 天牢) olyan völgy, melyet három oldalról határolnak dombok vagy hegyek, ezért könnyű oda bejutni, de bármiféle vészhelyzet esetén nehéz kijutni, menekülni onnan.

²⁴ Az „égi háló” (*tianluo* 天羅) olyan sűrű növényzetű, bozótos vagy őserdőszerű, buja aljnövényzetű helyet jelöl, amelyben elakadhat a hadsereg, különösen a harci és a társzerek.

²⁵ Az „égi verem” (*tianxian* 天陷) lágy, puha talajú (sivatagi homokos vagy esőtől felázott sáros) terepet jelent, amelybe beleragadhatnak a katonák, a lovak és a szekerek.

²⁶ Az „égi hasadék” (*tianxi* 天隙) hegyek között húzódó szűk, keskeny hasadékokat, szorosokat jelöl, vagyis olyan területeket, ahol az ellenség könnyen beszoríthatja és rajtaüthet a hadseregen.

²⁷ A „stratégiailag előnyös pozíció”-ként fordított *xian* 險 kifejezés egy igen érdekes *terminus technicus* a klasszikus kínai hadtudományi irodalomnak, amely megjelenik a *Tai Gong Hat titkos tanításában* és a *Wei Liaoziben* is. A szó eredeti jelentése „szűk hegyi szoros”, „veszélyes hágó” stb., azonban speciális jelentésében minden olyan helyet jelöl, amelynek megszerzésével, megtartásával stratégiai előnyökhöz juthat a sereg.

„Ha a por magasra és egyenesen száll, akkor ott harci kocsik közelednek; ha alacsonyan száll és szélesen szétterül, akkor ott gyalogosok közelednek; ha vékony csíkokban szerteoszlik, akkor ott tűzifát gyűjtenek; ha ritkásan összevissza száll, akkor ott tábornok vernek.

Ha a visszafogott beszéd megnövekedett készülődéssel párosul, az előrenyomulást jelez. A hangoskodó beszéd és az előrenyomulás hangoztatása visszavonulásra utal.

Amikor könnyű harci szekerek jelennek meg és oldalra rendeződnek, az arra utal, hogy (az ellenség) csatarendbe fejlődik.²⁸

Ha egyezségkötés nélkül békeajánlatot tesznek, az arra utal, hogy (az ellenség tükös) terveket készít.

Ha nagy a rohangálás, de a katonák mégis csatarendbe fejlődnek, azt jelzi, hogy (elérkezettnek találja) a kritikus pillanatot.

Ha (a sereg) egyik fele előrenyomul, a másik fele pedig visszavonul, azt jelzi, hogy (az ellenség) csalogatni akar.”

* * *

„Ha (a katonák fegyvereikre) támaszkodva ácsorognak, az arra utal, hogy már éhesek. Ha azok, akik vizet húznak, azzal kezdik, hogy isznak, az arra utal, hogy (a hadsereg) már szomjúhozik. Ha látják az előnyöket, de nem tesznek érte egy lépést sem, az arra utal, hogy (a katonák) már kimerültek.”

* * *

„Ahol madarak gyülekeznek, ott üresség van [ti. ott nem tartózkodik ellenség]. Ha (az ellenség katonái) éjszakánként kiáltoznak, azt jelzi, hogy félnek. Ha a hadseregben felfordulás érzékelhető, az azt jelzi, hogy a hadvezérnek nincs tekintélye. Ha a zászlók és lobogók (rendezetlenül) mozognak, az a zűrzavart jelzi. Ha a tisztek dühöngenek, az azt jelzi, hogy (a katonák) fáradtak.”

* * *

„Ha már a lovaikat ölik le, és azok húsát eszik, az azt mutatja, hogy a hadseregnek már nincs gabonája [ti. ételme]. Ha felakasztják főzőedényeiket, és nem térnek vissza szálláshelyeikre, az azt mutatja, hogy az ellenség kimerült.”²⁹

²⁸ Feltehetően arról van szó, hogy a csatarend vagy harci alakzatok felállításának első lépése a harci szekerek elrendezése volt az oldalsó szárnyakon, melyek azután a középben felfejlődő gyalogosokat védelmezték.

²⁹ A szöveg egyes változataiban ez a rész eltérést mutat: „Ha (a katonák) gabonával etetik a lovakat, maguk pedig csak húst esznek, de nem akasztják fel főzőedényeiket (a helyükre), és nem térnek vissza szálláshelyeikre, az arra utal, hogy az ellenség kimerült.” Mindegyik esetben arra utal a szöveg, hogy a végső, mindhalálig tartó küzdelemre szánta el magát az ellenség, feltehetően utolsó tartalékaikból erre készítik fel lovaikat és katonáikat (vagy épp a lovak húsa jelenti az utolsó élelmiszertartalékukat), de már nem törődnek a tábor rendezettségével.

* * *

„Ha unos-untalan kisebb csoportokba összesereglenek az emberek, és suttogva beszélgetnek egymással, az azt jelzi, hogy megtört a sereg (egysége). Ha gyakorta jutalmakat osztogatnak, az arra utal, hogy nagy bajban vannak. Ha büntetéseket rónak ki, az arra utal, hogy szorult helyzetben vannak. Ha kezdetben kegyetlenkednek a katonáikkal, később meg félnék tőlük, az bizony az ostobaság netovábbja.”

* * *

„Ha (az ellenség) követeket küld kegyelemért esdekelve, akkor csupán némi pihenőhöz akarnak jutni.”

* * *

„Az olyan helyzeteket, amikor az (ellenséges) hadsereg haragvón felsorakozik veled szemben, de nagy sokáig se nem támad, se nem vonul vissza, alaposan meg kell vizsgálnod.”

* * *

„A hadsereg számára nem az a legfontosabb, hogy minél több katonája legyen. Mert nem csak hadműveleteket végezve lehet előrenyomulni. Ha elegendő erőt tudsz összevonni, és felméred az ellenséget, akkor el tudod fogni az ellenséget. Akinek azonban nincsenek tervei, és könnyelműen kezeli az ellenséget, az menthetetlenül az ellenség fogságába esik.”

* * *

„Ha a katonáid még nem ragaszkodnak hozzád eléggé, de máris megbünteted őket, akkor nem fognak engedelmeskedni. Ha pedig nem engedelmeskednek, akkor nehéz lesz fölhasználni őket. Ha viszont a katonák már ragaszkodnak hozzád, de mégsem hajtod végre a szükséges büntetéseket, akkor megint csak nem lehet fölhasználni őket.”

* * *

„Ezért parancsoljunk nekik a civil elvek szerint, és egységesítsük őket a katonai elvek szerint! Ezt nevezik (a győzelem) biztos megszerzésének.”

* * *

„Ha megtanítják a népet [ti. a katonákat] arra, hogy a parancsokat rendre mindig végrehajtsák, akkor a nép engedelmes lesz; ha viszont nem tanítják meg a népnek,

hogy a parancsokat rendre mindig végrehajtsák, akkor a nép nem lesz engedelmes. Akinek a parancsát rendre végrehajtják, az elérte, hogy összhangba került a katonáival.”

10.

Terepformák
(*Di xing* 地形)

Sunzi mondta:

„A terepforma lehet átjárható, fogva tartó, megoszoló, összeszorító, meredek és kiterjedt.

Azt a (terepformát), ahová mi is be tudunk nyomulni, de ahonnan az ellenség is elő tud jönni, átjárhatónak nevezzük.³⁰ Az átjárható (terep)formán elsőként kell elfoglalnunk a magas és napsütötte (déli) oldalt (*yang* 陽). Biztosítsuk az élelmiszer-szállító utakat, és így, amikor harcra kerül sor, előnyös helyzetben leszünk.

Azt a (terepformát), ahová be tudunk ugyan nyomulni, de már nehéz lenne onnan visszatérni, fogva tartónak nevezzük.³¹ A fogva tartó (terep)formán, ha az ellenség nincs felkészülve, akkor előretörve legyőzhetjük; ha viszont az ellenség megtette a szükséges előkészületeket, akkor hiába törünk előre, nem győzhetünk, mert nehéz onnan visszatérni, ami számunkra nem előnyös.

Azt a (terepformát), ahol se nekünk, se az ellenségnek nem előnyös előretörni, megoszlónak nevezzük.³² A megoszló (terep)formán az ellenség kínáljon ugyan nekünk bármilyen előnyöket, mi semmiképpen ne törjünk előre azért. Vezessük el (a seregünket), és távolodjunk el onnan! Készítsük az ellenséget arra, hogy (serege) fele előretörjön, és akkor csapjunk le rá – előnyös helyzetben.

Az összeszorító (terep)formát elsőként foglaljuk el, teljes mértékben birtokolnunk kell, és úgy várjuk az ellenséget! Ha viszont elsőként az ellenség foglalja el, és teljes mértékben birtokolja, ne kövessük őt oda! Csak akkor mehetünk utánuk oda, ha nem birtokolják teljes mértékben.³³

A meredek (terep)formát elsőként foglaljuk el!³⁴ El kell foglalnunk a magas, napsütötte (déli) oldalt, és úgy várjuk az ellenséget! Ha viszont az ellenség foglalja el azt elsőként, akkor vezessük el (seregünket), távolodjunk el onnan, és ne kövessük őket!

³⁰ Az „átjárható”-ként fordított *tong* 通 szó eredeti jelentése: „(akadálytalanul) keresztülhalad”, „átmegy”.

³¹ A „fogva tartó”-ként fordított *gua* 挂 szó eredeti jelentése: „felakaszt”, „felfüggeszt”.

³² A „megoszló”-ként fordított *zhi* 支 szó jelentése: „ág”, „elágazás”, „támogat”, „szétoszlik”.

³³ Az „összeszorító”-ként fordított *ai* 隘 szó a kínai kommentárok java része szerint nagy kiterjedésű hegyi völgyeket jelent, melyeknek a bejáratát kell elfoglalni. Ennek ellentmond maga a szöveg, mely szerint az ilyen terepformát „teljes mértékben” (*ying* 盈) kell elfoglalni.

³⁴ A „meredek”-ként fordított *xian* 險 szó hegyi szurdokot vagy szakadékot jelent, vagyis olyan terepet, amelyen igen nehéz átkelni.

A kiterjedt (terep)formán³⁵ a stratégiai helyzetek egyenlők, ezért nehéz harcot kezdeményezni. Ha mégis harcba bocsátkoznánk, az nem fog előnyökkel járni.

Nos, ez a hat képezi a terep Taóját.³⁶ A hadvezér ahhoz, hogy tökéletesen lássa el feladatát, ennek tanulmányozását el nem hanyagolhatja.”

* * *

„Ezek miatt történik az, ha a hadsereg megfutamodik, ha meggyöngül, ha csapdába esik, ha felmorzsolódik, ha rendezetlenné lesz, vagy ha (a katonák) dezertálnak. Általában ez a hat nem az ég és a föld okozta katasztrófa,³⁷ hanem csakis a hadvezér hibája.

Nos, amikor a stratégiai helyzetek egyenlők, és eggyel támadnak tízre, ez okozza a megfutamodást.

Amikor a harcosok erősek, ám a tisztek gyöngék, ez okozza a meggyöngülést.

Amikor a tisztek erősek, ám a harcosok gyöngék, ez okozza a csapdába esést.³⁸

Amikor a főtisztek dühösek, és nem engedelmesskednek, amikor az ellenséggel találkozáskor dühük miatt saját fejük szerint harcolnak, miközben a tábornok még csak nem is ismeri a képességeiket, nos, ez vezet az összeomláshoz.

Amikor a hadvezér gyöngé és nincs tekintélye, a kiképzés és az irányítás nem megfelelő, a tisztek és a harcosok nem tartják magukat állandó szabályokhoz, a hadrendet kuszán állítják fel, ebből származik a rendezetlenség.

Amikor a hadvezér képtelen arra, hogy felmérje az ellenséget, ezért aztán kevesekkel bocsátkozik harcba a sokakkal szemben, s gyöngékkal támad az erősekre, serege pedig nélkülözi a jól kiválogatott rohamosztagokat, nos, ennek eredménye lesz a dezertálás.

Nos, ez a hat alkotja a vereség Taóját.³⁹ A hadvezér ahhoz, hogy tökéletesen lássa el feladatát, ennek tanulmányozását el nem hanyagolhatja.”

* * *

„Nos, a terepformák a hadsereg segítségét jelentik. Az ellenség fölmérése, a győzelem biztosítása, valamint a szakadékok és szorosok, a távoli és a közeli (helyek) feltérképezése adják a fővezér Taóját. Aki ismeri mindezt, és így vezeti a harcot, feltétlen győzelemre számíthat. Aki viszont nem ismeri ezeket, mégis részt vesz a harcban, biztos vereségnek teszi ki magát.”

* * *

³⁵ A „kiterjedt”-ként fordított *yuan* 遠 szó eredeti jelentése: „távoli”, „messzi”.

³⁶ Vagyis a hat terepviszonyra vonatkozó alapelveket, tanítást.

³⁷ Vagyis nem az időjárási körülmények és nem a terepviszonyok okozzák.

³⁸ Vagyis az ellenség elfogja a harcolni képtelen, ám a tisztjeik által harcba küldött katonákat.

³⁹ Vagyis ez a hat tétel alkotja a vereség okairól, alapelveiről szóló tanítást.

„Éppen ezért ha a harc Taója biztos győzelmet (jelez), még akkor is harcba lehet bocsátkozni, ha az uralkodó óvakodna a harctól. Ha viszont a harc Taója (azt jelzi, hogy) nem számíthatunk győzelemre, még akkor sem szabad harcba bocsátkozni, ha az uralkodó ragaszkodna a harchoz.

Az (a hadvezér) tehát, aki előrenyomulva nem a hírnevet keresi, visszavonulván pedig nem akar kibújni a büntetés alól, hanem csakis a nép megoltalmazására és az uralkodójának érdekeire gondol, az ország igazi kincse.”

* * *

„Ha úgy ragaszkodunk a katonáinkhoz, mint tulajdon karon ülő csecsemőinkhez, akkor a legmélyebb völgyekbe is elmehetünk velük; ha úgy ragaszkodunk katonáinkhoz, mint szeretett fiainkhoz, akkor akár a halálba is velünk tartanak.

Ha viszont bőkezűen bánunk ugyan velük, de nem tudjuk őket használatra fogni, ha szeretjük ugyan őket, de nem vagyunk képesek parancsolni nekik, akkor csak felfordulást okozunk (a soraik között), és nem leszünk képesek irányítani őket, éppen olyaná lesznek, mint az engedetlen kölkök, s nem lehet többé hasznukat venni.”

* * *

„Ha felismerjük, hogy a katonáinkkal támadást indíthatunk, azt viszont nem ismerjük fel, hogy az ellenséget (éppen akkor) nem lehet megtámadni, akkor csak félgyőzelmet aratunk. Ha felismerjük, hogy az ellenség megtámadható, azt viszont nem ismerjük fel, hogy katonáinkkal (éppen akkor) nem lehet támadni, akkor (megint csak) félgyőzelmet aratunk. Ha felismerjük, hogy az ellenség megtámadható, és azt is felismerjük, hogy a katonáikkal is támadni lehet, viszont azt már nem ismerjük fel, hogy az (adott) terepformák nem teszik lehetővé a harcot, akkor (megint csak) félgyőzelmet aratunk.

Épp ezért, aki igazán ismeri a hadseregét, az hadmozdulataiban sohasem csalatkozik, s úgy végzi (hadműveleteit), hogy sohasem merül ki.

Ezért mondják azt, hogy aki ismeri az ellenségét és ismeri önmagát is, annak győzelme nem marad el; aki ismeri az eget és ismeri a földet, annak győzelme teljes lehet.”

11.
A kilencféle terület⁴⁰
(*Jiu di* 九地)

Sunzi mondta:

„A hadsereg alkalmazásának törvénye szerint létezik szétszóró terület, létezik könnyű terület, létezik versengő terület, létezik keresztező terület, létezik kulcsfontosságú terület, létezik súlyos terület, létezik megrekesztő terület, létezik körbezáró terület és létezik végzetes terület.

Amikor a fejedelmek maguk harcolnak a saját területeiken, az a szétszóró terület.⁴¹

Amikor behatolnak másoknak a területeire, de nem túl mélyen, az a könnyű terület.⁴²

(Az a terület, amit) ha mi foglalunk el, akkor előnyökhöz jutunk, de ha az ellenség foglalja el, akkor ő jut előnyökhöz, a versengő terület.⁴³

(Az a terület, ahol) mi is előre tudunk menni, de az ellenség is meg tud közelíteni (minket), a keresztező terület.⁴⁴

(Az a területet, amit) három oldalról is fejedelmek területei határolnak, és aki elsőnek érkezik oda, az az egész égalatti sokaságát megszerzi magának, a kulcsfontosságú terület.⁴⁵

⁴⁰ A címben „terület”-ként fordított *di* 地 szó ugyanaz, mint amit az előző fejezetben „terep” értelemben használtunk.

⁴¹ A „szétszóró terület”-ként fordított *san di* 散地 értelmezése nem egyértelmű, a kommentárok a legkülönbözőbb magyarázatokkal szolgálnak. Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy noha a terepek kilenc kategóriáját jelölő szavakat majd mindegyik értelmezés az eredeti kínai szóösszetételhez igazodva a területek jelzőjeként adja meg, de mint látni fogjuk, sokkal inkább arról van szó, hogy a jelzők arra vonatkoznak, hogy a hadsereg mit tesz, vagy mi történik vele az adott területtípuson. A *san di* kifejezés mindösszesen négyszer fordul elő a szövegben, s mind a négy előfordulását ez a fejezet tartalmazza, más ókori hadtudományi műben pedig nem szerepel. A kommentárok szerint a „szétszóró” az ilyen területekre behatoló hadsereg katonáinak *qijére* 氣, harci kedvére vonatkozik. Merthogy olyan valakik területén kell harcolniuk, akik otthon vannak, miközben ők egyre csak hazagondolnak, így a *qijük* nem egyesül, nem duzzad fel, hanem szétszóródik. A későbbiekben ezért javasolja a szerző, hogy az ilyen területen nem szabad harcolni, és egyesíteni kell a katonák szándékát.

⁴² A „könnyű terület”-ként fordított *qing di* 輕地 esetében a kommentárok szerint a hadsereg még nincs kitéve komolyabb veszélynek, mert még könnyen visszavonulhatnak.

⁴³ A „versengő terület”-ként fordított *zheng di* 爭地 kifejezésben szereplő *zheng* 爭 szó elsődleges jelentése „harcol”, „küzd”, de léteznek olyan jelentései is, mint „civódik”, „marakodik” stb. A leírásból egyértelmű, hogy milyen területről lehet szó, az érdekessége, hogy ez a kategória nagyon hasonlít a 10. fejezetben szereplő „átjárható terep”-re (*tong di* 通地).

⁴⁴ A „keresztezõ terület”-ként fordított *jiao di* 交地 a kommentárok szerint feltehetően olyan terület, ahol fútak keresztezik egymást, vagyis többfelől és viszonylag könnyen megközelíthető.

⁴⁵ A „kulcsfontosságú terület”-nek fordított *qu di* 衢地 kategóriával már találkozhattunk a 8. fejezetben is. Ez a kategória némi átfedést mutat a „keresztezõ terület”-tel (*jiao di* 交地).

Amikor mélyen behatolunk az ellenség területére, magunk mögött hagyva számos fallal körülvett várost és erődöt,⁴⁶ az a súlyos terület.⁴⁷

A hegyek és az erdők, a szakadékok és meredélyek, a lápok és mocsarak általában nehezen járható utakat jelentenek, ami a megrekesztő terület.⁴⁸

(Az a terület,) ahová bejutni csak szűk részen lehet, visszatérni pedig csak kerülővel lehet, így az ellenség kevés létszámmal is rajtaüthet a mi nagy létszámú (seregünkön), az a körbezáró terület.⁴⁹

Ahol egy gyors ütközet a megmaradásunkat jelenti, de a nem gyors csata a pusztulásunkat jelenti, az a végzetes terület.⁵⁰

* * *

„Éppen ezért szétszóró területen ne harcolj (az ellenséggel)!

Könnyű területen ne állj meg!

Versengő területen ne támadj!

Keresztező területen (erőd) ne szigetelődjenek el!

Kulcsfontosságú területen egyesítsd (erődöt) a szövetségesekkel!⁵¹

Súlyos területen fosztogass!

Megrekesztő területen masírozz át (minél előbb)!⁵²

Körbezáró területen készíts haditervet!⁵³

Végzetes területen harcolj!”⁵⁴

* * *

⁴⁶ A „fallal körülvett város”-t a *cheng* 城 kifejezés, az „erőd”-öt a *yi* 邑 kifejezés jelöli.

⁴⁷ A „súlyos terület”-ként fordított *zhong di* 重地 kifejezés jól láthatóan az ellentéte a kilencféle terület közül másodikként felsorolt „könnyű terület”-nek (*qing di* 輕地). A kommentárok szerint az ilyen területen egyesíteni kell a katonák szándékát és bátorságát.

⁴⁸ A „megrekesztő terület”-ként fordított *pi di* 圯地 kategóriával már találkozhattunk a 8. fejezetben is, de ez a kategória szembeötlő hasonlóságot mutat a 9. fejezetben leírt „égi háló” (*tianluo* 天羅), „égi verem” (*tianxian* 天陷) és „égi hasadék” (*tianxi* 天隙) kifejezésekkel körülrít terepadottságokkal.

⁴⁹ A „körbezáró terület”-ként fordított *wei di* 圍地 kifejezéssel már találkozhattunk a 8. fejezetben is.

⁵⁰ A „végzetes terület”-ként fordított *si di* 死地 kifejezéssel ugyancsak találkozhattunk a 8. fejezetben. Megjegyzendő, hogy a kifejezés szó szerinti fordítás: „halálos föld/terep/terület” vagy „a halál földje/terepe/területe”. A kínai kommentárok szerint olyan területéről van szó, ahol a sereg előtt hegyek tornyosulnak, mögöttük pedig vizek találhatók, vagyis a terep a legkevésbé sem alkalmas a hosszan elnyúló csatára.

⁵¹ Egy kötőszó különbséggel majdnem ugyanez a mondat olvasható a 8. fejezetben is.

⁵² A 8. fejezetben a megrekesztő területtel kapcsolatban Sunzi azt tanácsolja, hogy ott a hadsereg ne táborozzék.

⁵³ Szó szerint ugyanez a mondat szerepel a 8. fejezetben.

⁵⁴ Szó szerint ugyanez a mondat szerepel a 8. fejezetben.

„A régmúlt időkben, akikről azt mondták, hogy igazán járatosak a hadsereg alkalmazásában, el tudták érni azt, hogy az ellenséges sereg elővédje és hátvédje között ne legyen kapcsolat, a kisebb és a nagyobb létszámú (erői) ne tudják egymást támogatni, az előkelők és a közrendűek ne tudjanak egymásnak segítséget nyújtani, a feljebbvalók és az alárendelték ne támaszkodhassanak egymásra, a katonák oszoljanak szét, és ne tudjanak összegyűlni, de amikor (az ellenség) egységben maradt is, akkor sem volt jól rendezett. Amikor összhangban volt az érdekeikkel [ti. a harc], akkor hadműveletbe kezdtek, amikor nem volt összhangban az érdekeikkel, akkor tétlenek maradtak.”

* * *

„Bátorkodom most megkérdezni, hogy ha az ellenség nagy létszámmal és teljes hadrendben közeledik felénk, hogyan kell várunk őt? A válaszom pedig az, hogy minél előbb meg kell fosztanunk őt attól, amit a legjobban szeret, s akkor hallgatni fog ránk.”

* * *

„A hadsereg jellegzetes tulajdonságai közül a legfontosabbak a gyorsaság, kihasználni az ellenség felkészületlenségét, olyan utakon haladni, amikre (az ellenség) nem is gondol, ott támadni, ahol (az ellenség) készületlen.”

* * *

„Általában a támadó (hadsereg) Taója, hogy ha mélyen benyomulnak (az ellenség területeire), akkor egyesítsék (az erőiket), és akkor a védők nem győzik le őket.”

* * *

„Ha felprédálják a termékeny vidékeket, akkor a három seregnek⁵⁵ lesz elegendő élleme. Mert ha körültekintően táplálják (a katonákat), akkor azok nem fognak a végtelenségig kiemerülni, egyesül a qijük, és felgyülemlik erejük.”

* * *

„Amikor a hadsereget mozgatod, és (kidolgozod) a terveket és a stratégiát, légy kiismerhetetlen!”

* * *

⁵⁵ Lásd a 44. oldal 18. jegyzetét.

„Vesd (a katonáidat) oda, ahol nincs számukra kiút, és akkor inkább meghalnak, mint hogy elmeneküljenek. Ha pedig a halálra is készek, akkor a tisztek és katonák minden erejüket megfeszítve (fognak harcolni).”

* * *

„Mert ha a sereg katonái végveszélybe kerülnek, akkor nem rettegnek többé; ha nincs kiút a számukra, akkor a végsőkig kitartanak; ha mélyen behatolnak (az ellenség területére), akkor (egymásba) kapaszkodnak; ha nincs más lehetőségük, akkor küzdenek.

Így aztán a hadsereg útmutatások nélkül is felkészült lesz, követelések nélkül is engedelmes lesz, kötetmek nélkül is ragaszkodó lesz, parancsok nélkül is megbízható lesz. (S akkor) ha betiltják a szerencsés előjelek (jóslását) és eloszlatják a (babonás) hiedelmeket, akkor halálukig mit sem törődnek ilyesmikkel.”

* * *

„Ha a tisztjeink nem rendelkeznek túlzott vagyonokkal, az nem azért van, mert gyűlölik az anyagi javakat; ha nem nyúlik hosszúra életük, az nem azért alakul így, mert gyűlölnék a hosszú életet. Azon a napon, amikor a tisztek és a harcosok megkapják a parancsot az indulásra, akik közülük ülnek, azoknak könnyeik a ruhájukat áztatják, akik pedig fekszenek, azoknak könnyeik arcukat barázdálják. Ha viszont olyan helyre vetjük őket, ahonnan nincs számukra kiút, akkor olyan bátrak lesznek, akár Zhu és Gui.⁵⁶”

* * *

„Ezért akik igazán járatosak a hadsereg alkalmazásában, éppen olyanok, mint a *shuairan*.⁵⁷ A *shuairan* pedig a Chang-hegy kígyója, amelynek ha a fejére ütsz, a farkával válaszol, ha a farkára ütsz, akkor a fejével válaszol, ha a (teste) közepére ütsz, akkor a fejével és a farkával együtt válaszol. Bátorodom tehát megkérdezni, hogy vajon lehet-e a hadsereget olyanná tenni, mint a *shuairan*? Meg is válaszolom: Lehet. Mert bárhogy is gyűlöljék egymást a wubeliek és a yuebeliek, ha egyazon csónakban akarnának átkelni (a folyón), és netán szélviharba kerülnek, akkor éppen úgy segíteni fognak egymásnak, mint ahogy a bal és a jobb kéz.”

* * *

⁵⁶ A Tavaszok és őszi korszakban (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) élt wu fejedelemségbeli Zhuan Zhu 專諸 (? – i. e. 515) és a lu fejedelemségbeli Cao Gui 曹劌 bátorságukról híres katonák voltak.

⁵⁷ A *shuairan* 率然 legendás lény, egy kígyófajta.

„Éppen ezért béklyót verni a lovakra és leásni a kocsikerekeket önmagában még nem elég, hogy bízhass (abban, hogy elejét vetted katonáid dezertálásának). Egyesítsd (katonáink) bátorságát, mintha egyek lennének a vezetés Taója alapján! Érd el a keménységet és a lágyat egyaránt a terep(viszonyok) elvei szerint!”

* * *

„Ezért az, aki igazán járatos a hadsereg alkalmazásában, úgy vezeti azt, mintha csak egyetlen embert vezetne kézen fogva, és (a katonák) nem fognak külön (utakon járni).”

* * *

„A hadvezér feladata, hogy nyugodt és ezáltal kiismerhetetlen legyen; hogy tisztességes legyen, s ezáltal tartson rendet; hogy képes legyen tudatlanságban tartani tisztjeit és harcosai füleit és szemeit; elérni, hogy senkinek ne legyen tudomása (semmiről); hogy megváltoztassa intézkedéseit; hogy váltogassa haditerveit, s elérni azt, hogy azokról az ellenség ne szerezzen tudomást; hogy megváltoztassa a szálláshelyét; hogy kerülőutakon haladjon, s elérni azt, hogy ezekre az ellenség még csak ne is gondoljon.”

* * *

„Miután a hadvezér közli (a katonákkal a harc kezdetének) az időpontját, olyan legyen, mint aki magasra hágván eltaszítja a létrát. Miután a hadvezér mélyen behatolt (a katonáival valamelyik ellenséges) fejedelem területeire, és kiengedte az elsütőszerkezetet [ti. elindította a hadműveletet], akkor (a hadseregét) úgy terelje, akár a birkanyáját, s terelje bár erre, terelje bár arra, senki ne tudja, hogy (pontosan) hová tartanak.”

* * *

„Összegyűjteni a három sereg sokaságát, és veszélyeknek kitenni őket – ez is a hadvezér feladatai közé tartozik.”

* * *

„A kilencféle területhez igazodó változtatások, az összehúzódásból és kiterjeszkedésből származó előnyök és az emberi érzelmek kiváltó okainak tanulmányozását nem lehet elhanyagolni.”

* * *

„Általában a támadó (hadsereg) Taója a következő:

Ha mélyen (behatolnak az ellenséges területre), akkor egyesítsék (erőiket), de sekély (behatolás esetén) szóródjanak szét!

Amikor (a hadsereg) elhagyja az országot, átlépi (az ellenség) határát és hadműveletet indít, az az elzárt terület.

Amikor (egy terület) a négy oldalról nyitott (az ellenség számára), az a kulcsfontosságú terület.

Amikor (a hadsereg) mélyen nyomul be, az a súlyos terület.

Amikor (a hadsereg) sekélyen nyomul be, az a könnyű terület.

Amikor (a hadsereg) mögött (ellenséges) erődítmény, előtte pedig szűk átjáró van, az a körbezáró terület.

Amikor (a hadsereg számára) nincs kiút, az a végzetes terület.

Ezért aztán szétszóró területen egyesítsük (katonáink) akaratát!

Könnyű területen együtt kell tartani (a hadsereget).

Versengő területen utóhadunkat gyorsan vezényeljük előre!

Keresztező területen összpontosítsunk a védelemre!

Kulcsfontosságú területen szilárdítsuk meg szövetségünket!

Súlyos területen biztosítsuk a folyamatos élelmiszer(-utánpótlást)!

Megrekesztő területen csak az utakon haladjunk előre!

Körbezáró területen torlaszoljuk el az átjárókat!

Végzetes területen tegyük egyértelművé (katonáinknak), hogy nem fogunk életben maradni!”

* * *

„Merthogy a hadsereg természete olyan, hogy ha körbezárják, akkor védekeznek; ha nincs más lehetősége, akkor küzd; ha (a körülmények kényszerítik), akkor követi (a parancsokat).”

* * *

„Ezért van az, hogy aki nem ismeri a fejedelmek terveit, az nem tud szövetséget sem kötni velük. Aki nem ismeri a hegyeket és az erdőségeket, a hágókat és szorosokat, a mocsarak és lápok elhelyezkedését, az nem lesz képes masíroztatni a hadsereget. Aki nem alkalmaz helyi vezetőket, az a terep kínálta előnyöket sem tudja kihasználni. Amelyik (hadsereg) pedig ebből a háromból csak eggyel is nincs tisztában, az soha nem lesz egy hegemon uralkodó vagy egy király hadseregévé.”

* * *

„Egy hegemon uralkodó vagy egy király hadserege ha meg akar támadni egy nagyobb fejedelemséget, akkor az képtelen lesz nagy tömeget összeállítani (ellenük); ha a tekintélyüket ki akarják terjeszteni az ellenségére, akkor az képtelen lesz szövetséget kötni (ellenük). Ezért (egy ilyen hadseregnek) nem kell azért küzdeni, hogy szövetségeseket találjon az égalattiban, s nincs szüksége arra, hogy az égalattiban (mások) táplálják az ő hatalmát, mert egyedül magában bízik, a tekintélyét kiterjeszti az ellenségére. Ezért tudja bevenni a városaikat és megsemmisíteni az országaikat.”

* * *

„Adományozz rendkívüli jutalmakat, léptess érvénybe rendkívüli parancsokat, és akkor a három sereg sokaságát úgy vezetheted, mintha egyetlen ember volna. Oszd ki nekik a feladataikat, de ne magyarázgasd azokat; mutasd meg nekik az előnyöket, de ne közöld velük hátrányokat!”

* * *

„Vesd őket reménytelen helyzetekbe, és ők túl fogják élni; helyezd el őket végzetes területre, és ők életben fognak maradni. A hadsereg csak azután lesz képes győzelemmé változtatni a vereséget, ha előtte megtapasztalta a veszedelmet is.”

* * *

„Ezért a hadviselés (egyik) feladata, hogy alkalmazkodással kipuhatolják az ellenség szándékát. Ha pedig egy irányba tudják fordítani az (ellenség) erejét, akkor ezer *li* messziről végezhetnek a hadvezérükkel. Erről mondják, hogy ügyesen és tehetségesen teljesítették feladatukat.”

* * *

„Ezért azon a napon, amikor a kormányzat mozgósítja (a hadsereget), zárják le a (határ) átkelőket, törjék össze a (kilépő engedélyek) táblácskáit, és ne érintkezzenek többé (az ellenség) követivel. Részletesen dolgozzák ki (terveiket) a templom felső csarnokában, hogy ezáltal végre tudják hajtani küldetésüket.”

* * *

„Mihelyt az ellenség kaput nyit, azonnal törj be azon!”

* * *

„Elsőként (azt támadd), amit az (ellenséged) szeret, ne egyeztesd vele a (csata) időpontját! Hajtsd végre a terveket az ellenség (változásaihoz) alkalmazkodva, s ezáltal dönts el a csata kimenetelét!”

* * *

„Ezért kezdetben légy olyan, akár egy szúzlány, és az ellenség kinyitja (majd) a kapuit előtted, ám ezután légy olyan, akár egy rohanó nyúl, és az ellenség nem tud majd fel-tartóztatni.”

12.

Fölégetéses támadás
(*Huo gong* 火攻)

Sunzi mondta:

„A fölégetéses támadásnak öt fajtája létezik: Az első: égesd meg az embereket; a második: égesd el a készleteket; a harmadik: gyújtsd föl a társzekereket; a negyedik: gyújtsd föl a raktárakat [vagy fegyvertárákat]; az ötödik: gyújtsd föl a csapatokat.”⁵⁸

* * *

„A fölégetéses támadás mindig a megfelelő körülményektől függ. A tűzgyújtás-hoz legyenek előkészítve a megfelelő eszközök. A fölégetéses támadás elindításának megvan a maga megfelelő ideje, a tűz gerjesztésének pedig megvan a maga megfelelő napja. Az idő akkor megfelelő, ha az időjárás száraz; a nap akkor megfelelő, ha a Hold a Rostában, a Falban, a Szárnyban vagy a Keresztrúdban látható, mert e négy holdház-ban állása idején mindenkor szeles nap van.”⁵⁹

* * *

⁵⁸ Az öt fölgyújtandó célpontnak többféle értelmezése is létezik. Feltehetően arról van szó, hogy tüzes íjakat kell lőni az ellenséges táborba, hogy megégjenek az emberek, fölgyulladjon az élelmiszer-készlet és a társzekerek, hogy elégjenek a raktárban lévő fegyverek, védőfelszerelések, és végül meg kell támadni a csapatokat, szét kell verni a hadrendet.

⁵⁹ A hagyományos kínai asztrológia szerint összesen huszonnyolc holdház (*xiu* 宿) létezik, a szöveg ezek közül említ négyet. A „Rosta”-ként fordított *Ji* 箕 keleten a hetedik holdház, amely összesen négy csillagot tartalmaz a Kentaur csillagképben, áprilisban látható. A „Fal”-ként fordított *Bi* 壁 északon a hetedik holdház, amely a Pegazus csillagkép egy részét alkotja, szeptemberben látható. A „Szárnny”-ként fordított *Yi* 翼 délen a hatodik holdház, amely a Serleg (*Crater*) és az Északi vízikígyó (*Hydra*) csillagképekben található, és február–március tájékán látható. A „Keresztrúd”-ként fordított *Zhen* 軫 délen a hetedik holdház, amely a Holló (*Corvus*) csillagképben található, márciusban látható.

„Általában a fölégetéses támadás esetén válaszolnod kell a tűz öt lehetséges változatára:

Ha tűz üt ki (az ellenség táborán) belül, akkor neked nyomban (támadással) kell válaszolnod kívülről.

Ha tűz üt ki (a táborában), de a serege nyugodt marad, akkor (egyelőre) várakozz, semmiképpen ne támadj!

Ha a tűz a tetőfokán tombol, és lehetőséged nyílik a támadásra, akkor támadj, ám ha nem, akkor maradj veszteg!

Ha lehetőséged nyílik kívülről fölégetned (az ellenség táborát), akkor ne várd ki, míg belül (üt ki magától a tűz), és a megfelelő pillanatban indítsd el a támadást!

Ha a tűz ellenszélben keletkezik, soha ne támadj azzal szemben!”

* * *

„A nappali szél kitartó, ám az éjszakai (hamar) elnyugszik.”

* * *

„Minden hadseregnek ismernie kell a tűz öt változatát azért, hogy az asztrológiailag kiszámított alkalmas napokon védekezni tudjon ellene. Ezért az, aki a tüzet használja segítségül a támadásához, bölcsességről tesz bizonyosságot, aki pedig a vizet használja segítségül a támadásához, az így többleterőt nyer. A vízzel fel lehet ugyan tartóztatni az ellenséget, de nem lehet elfogni.”

* * *

„Aki a csatában győztes, támadásai sikeresek, de nem aknázza ki a lehetőségeit, veszedelembé sodorja magát, és vállalkozásáról azt mondják majd, hogy »pazarló és veszteglő«. Innen a mondás, hogy »felvilágosult uralkodó fontolóra veszi, a jó hadvezér pedig ápolja azt« [ti. a legjobb lehetőségek kihasználását].”

* * *

„Ha nem kínálkozik előny, ne mozdulj! Ha nem érhetsz el (semmit), ne használd (a hadsereged)! Ha nem fenyeget veszély, ne harcolj! Az uralkodónak sohasem szabad személyes haragja miatt mozgósítani a hadseregét. A hadvezérnek sohasem szabad személyes haragja miatt harcba bocsátkozni. Ha előnyödre szolgál, mozdulj, ha viszont nem, maradj veszteg! A harag még örömmé változhat, a bosszúság pedig még lehet elégedettség, de az elpusztított országot nem lehet többé föltámasztani, a halottakat pedig nem lehet többé életre kelteni.

Ezért a felvilágosult uralkodó fontolja meg ezt jó alaposan, a jó hadvezér pedig örködjön éberem feletre! Ez a módja annak, hogy megőrizzük az ország biztonságát és a hadsereg épségét.”

13.

Kémek alkalmazása
(*Yong jian* 用間)

Sunzi mondta:

„Mikor százezer harcost állítasz föl, és a sereget ezer *li* messze küldöd, a köznépet terhelő költségek és a fejedelmi házak kiadása naponta ezer aranyra is rúghat, így pedig hétszázezer olyan családot lelsz, akik a határ innenső és túlsó oldalán elkeseredetten küszködnek, akik az utakon merítik ki erejüket, s emiatt képtelenek ellátni saját feladataikat.

A (seregek) egymás ellen kölcsönösen védekezve évekig is harcolhatnak egyetlen győzedelmes napért, ám ha a (hadvezér) sajnálna rangot és száz arany jutalmat ajándékozni, semmit sem fog tudni az ellenség helyzetéről. Ez pedig az embertelenség netovábbja. Az ilyen személy nem lehet az emberek hadvezére, az uralkodó támasza vagy a győzelem ura.”

* * *

„Ezért a bölcs uralkodók és a kiváló hadvezérek ami által az ellenséget mozgatják, majd legyőzik, és hadi sikereikkel a tömegek fölé magasodnak, bizony nem más, mint az előretudás.

Az előretudást nem lehet szellemektől, lelkektől nyerni, jelenségekből kikövetkeztetni, vagy épp az ég mértékeiből megbecsülni, mert azt kizárólag az ellenség valós helyzetét ismerő személyektől kell megszerezni.”

* * *

„Ezért alkalmazzuk hát a kémek öt fajtáját, úgymint: a helybéli kém, a belső kém, az átállt kém [ti. kettős ügynök], a feláldozható kém és az élő kém. Ha a kémek ezen öt fajtáját együtt alkalmazzuk, Taójukat senki fel nem ismeri, ez pedig maga az „isteni háló”, az uralkodó titkos kincse [ti. fegyvere].

A helybéli kém az, akit a helyi lakosok közül fogadunk föl szolgálatunkba; a belső kém az, akit az (ellenség) tisztviselői közül fogadunk föl szolgálatunkba; az átállt kém az, akit az ellenség kémei közül fogadunk föl szolgálatunkba; a feláldozható kém az, aki hamis híreket visz ki (a hadsereg körletéből), vagyis lássuk el (hamis hírekkel) a saját

(feláldozható) kémeket, és hagyjuk, hogy kiszivárogtassák azokat az ellenség kémek között; az élő kém pedig az, aki jelentéssel tér vissza.

Ezért a három seregen belüli kapcsolatok közül egyik se legyen szorosabb és bizalmasabb a kémekkel tartott kapcsolatnál, senki se kapjon a kémeknél busásabb jutalmakat, és egyetlen ügy se legyen titkosabb a kémek tevékenységénél.”

* * *

„A szentek bölcsessége nélkül képtelenség kémeket fölfogadni, emberségesség és igazságosság híján pedig képtelenség használni őket, kifinomultság és tisztánlátás nélkül pedig képtelenség megítélni a kémek (által megszerzett hírek) valóságát. Kifinomultság, és megint csak kifinomultság! Nincs oly terület, hol nélkülözhetnénk a kémek használatát.”

* * *

„Ha egy kém feladata még a küldetése megkezdése előtt kiszivárogná, a kémet és vele együtt azt is, aki ennek hírért vette, ki kell végezteni.”

* * *

„Általában mindenekelőtt a megtámadni kívánt hadsereg, az ostromlandó város és a meggyilkolandó személy védelméért felelős hadvezéreinek, tanácsadóinak, személyzetének, ajtónállóinak és testőreinek család- és személynevét kell megtudni, s csak kémekkel kifürkésztetve fogunk tudomást szerezni minderről.”

* * *

„Fel kell kutatnod az ellenség azon kémeket, akiket ő küldött kémkedni mihozzánk. Ezután pedig csalogasd őket előnyökkel, lásd el őket utasításokkal, majd engedd szabadon, mert ilyenképpen átállt, kettős kémekre tehetsz szert és használhatod őket; lévén, hogy a tőlük nyert értesüléseknek köszönhetően helybéli és belső kémeket szerzhetsz és használhatod őket; lévén, hogy a tőlük nyert értesüléseknek köszönhetően küldheted ki a feláldozható kémeket hamis hírekkel, hogy félretájékoztassák az ellenséget; lévén, hogy a tőlük nyert értesüléseknek köszönhetően tudod a legalkalmasabb időben bevetni az élő kémeket.

Az uralkodónak ismernie kell az ötféle kém tevékenységének mibenlétét. S mert ezen ismeretek leginkább a visszatérő kémektől származnak, feltétlenül bánj bőkezűen a visszatérő kémekkel!”

* * *

„Hajdanán, a Yin-ház a Xia-ház szolgálatában álló Yi Yinnek köszönhette a fölemelkedését, a Zhou-ház pedig a Yin-ház szolgálatában álló Lü Ya [ti. Tai Gong] segítségével emelkedett föl.⁶⁰ Ezért a bölcs uralkodók és a kiváló hadvezérek, akik képesek nagy tudású személyeket kémeikké tenni, egész biztosan hatalmas tetteket fognak véghezvinni. Ez a hadviselés sarkalatos pontja, amelyre a hadsereg támaszkodik, és amelyhez hadműveleteit igazítja.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMES, ROGER. 1993. *The Art of Warfare*. New York–Toronto, Random House.
- CLAWELL, JAMES. 1983. *The Art of War*. New York, Delacorte Press.
- CLEARY, THOMAS. 1991. *The Art Of War*. Boston, Shambhala Publications.
- DENMA TRANSLATION GROUP. 2001. *The Art of War*. Boston, Shambhala Publications.
- ÉDES BÁLINT. 1996. *Szun Ce: A hadviselés tudománya*. Budapest, Göncöl Kiadó.
- GAGLIARDI, GARY. 2003. *The Art of War plus The Ancient Chinese Revealed*. Hillsborough–Washington, Clearbridge Publishing.
- GAWLIKOWSKI, KRZYSZTOF – LOEWE, MICHAEL. 1993. “Sun tzu ping fa.” In: LOEWE, MICHAEL (ed.), *Early Chinese Texts – A Bibliographical Guide*. Berkeley, University of California, The Society for the Study of Early China and the Institute of East Asian Studies. 446–455.
- GILES, LIONEL. 2005. *The Art of War by Sun Tzu – Special Edition*. El Paso, El Paso Norte Press.
- GRIFFITH, SAMUEL B. 1963. *The Art of War*. Oxford, Oxford University Press.
- HUANG, J. H. 2003. *The Art of War: The New Translation*. New York, Quill William Morrow.
- HUYNH, THOMAS. 2008. *The Art of War: Spirituality for Conflict*. Woodstock, Skylight Paths Publishing.
- KAUFMAN, STEPHEN F. 1996. *The Art of War: The Definitive Interpretation of Sun Tzu’s Classic Book of Strategy*. North Clarendon, Tuttle Publishing.
- KRAUSE, DONALD G. 1995. *The Art of War For Executives*. New York, Berkely Publishing Group, Perigee Books.
- LAU, D. C. 1965. “Some Notes on the Sun-tzu.” In: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 28/2. 317–335.
- MAIR, VICTOR H. 2007. *The Art of War: Sun Zi’s Military Methods*. New York, Columbia University Press.
- MINFORD, JOHN. 2002. *The Art of War*. New York, Viking.

⁶⁰ Yi Yin 伊尹 a Shang-dinasztia (vagy más néven: Yin-dinasztia, Shang-Yin-dinasztia; uralkodott: i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) egyik kiváló minisztere volt az i. e. 16. században, akit a képességei miatt a történeti emlékezetben nagy tisztelet övezett. A hagyomány szerint fontos szerepet játszott a Shang-dinasztia megalapításában. Lü Ya 吕牙 (más néven Lü Shang 吕尚 vagy Jiang Ziya 姜子牙) a Zhou-dinasztát (uralkodott: i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) megalapító Wen és Wu király tanácsadója volt, nagy szerepe volt a Shang-dinasztia (Yin-dinasztia) megdöntésében és a Zhou-dinasztia megalapításában. Tai Gong 太公 néven is ismert. Több hadtudományi munkát is neki tulajdonítanak, amelyek fordítása e kötetben is olvasható.

SUNZI: A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI

- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000a. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000b. „Zhou Dunyi kozmogóniai koncepciója és A Nagy Eredőpont ábrájának magyarázata.” In: HAMAR IMRE (szerk.), *Mítoszok és vallások Kínában*. Budapest, Balassi Kiadó. 66–77.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2005. „A Halhatatlanokról szóló feljegyzések és a halhatatlanság-keresés filozófiai, vallási és tudományos háttere a koraközépkori Kínában.” In: HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.), *Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*. Budapest, Balassi Kiadó. 137–187.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SUN WUZI zhijie 孫武子直解 [Sun Wuzi magyarázatai]. 1972. In: *Mingben Wujing qishu zhijie* 明本武經七書直解 [A hadi kánon hét művének magyarázatai – Ming-kori kiadás]. 1. kötet. Taibei, Shidi Jiaoyu Chubanshe.
- SZÁNTAI ZSOLT – TOKAJI ZSOLT. 2008. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *Szun mester, A' hadakozás regulái*. Budapest, Terebess Kiadó.
- TOKAJI ZSOLT. 1999. „Szemelvények a Történetíró Feljegyzéseiből.” In: *Kínai–magyar irodalmi gyűjtemény* II/5. Budapest, Balassi Kiadó.
- TOKAJI ZSOLT. 2015. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Helikon Könyvkiadó.
- TŐKEI FERENC. 1963. *A hadviselés törvényei*. Budapest, Zrínyi Kiadó.
- TŐKEI FERENC. 1995. *Szun-ce: A hadviselés törvényei*. Budapest, Balassi Kiadó.
- WEE, CHOW-HOU. 2003. *Sun Zi Art of War: An Illustrated Translation with Asian Perspectives and Insights*. Singapore, Pearson Education Asia.
- WING, R. L. 1988. *The Art of Strategy*. Seattle, Main Street Books.
- WU RUSONG 吴如嵩. 1993. *Sunzi bingfa cidian* 孙子兵法辞典 [Sunzi: A hadviselés törvényei lexikon]. Shenyang, Baishan Chubanshe.
- YUAN SHIBING. 1987. *Sun Tzu's Art of War: The Modern Chinese Interpretation*. New York, Sterling Publishing Co., Inc.
- ZHU JUN 朱军. 1990. *Sunzi bingfa shiyi* 孙子兵法释义 [Sunzi: A hadviselés törvényei értelmezése]. Beijing, Haichao Chubanshe.

Vákát oldal

WUZI

吳子

Vákát oldal

WU QI ÉS A WUZI CÍMŰ HADTUDOMÁNYI KLASSZIKUS

Tokaji Zsolt

Wu Qi 吳起 az aprócska, történelmi jelentőséggel alig bíró államban, Weiben 衛 született i. e. 440-ben. Ekkor Kínában, a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) a kisebb-nagyobb államok vívták egymással szüntelennek látszó hegemon háborúikat. Így nem meglepő, ha ezt a nagyra hivatott embert nem sokkal később már Wei keleti szomszédjánál, Lu 魯 fejedelemségben, Konfuciusz szülőföldjén találjuk, ahol is első tanulmányait folytatta, természetesen konfuciánus szellemben, és ahol Lu uralkodójának szolgálatában állt. Érett, harcban edzett férfiként harmincéves kora körül, háta mögött egy dicsőséges győzelemmel, amelyben Lu hadvezéréként vereséget mértek az erős Qi 齊 fejedelemség seregére, riválisai konspirációja miatt a három részre szakadt egykori Jin 晉 fejedelemség Wei 魏 államába távozott. A jelentős konfuciánus hagyományokkal rendelkező Weiben, Menciusz (Mengzi 孟子) és Wei Liaozhi 尉繚子 szülőföldjén úgy látszott, végre kiteljesítheti képességeit. Előbb Wen fejedelmet (Wei Wen Hou 魏文侯) szolgálta, aki kinevezte őt a Nyugati Folyó protektorának (*Xi He shou* 西河守), vagyis annak a területnek a kormányzását, irányítását és felügyeletét bízta rá, ahol Wei legkényesebb határai húzódtak. Nyugatról az egyre erősödő roppant Qin 秦 állam kívánt terjeszkedni, míg keletről Han 韓 jelentette a „harapófogó” másik fogát ennek az anyaországtól földrajzilag különálló területnek. Wu Qi sikerrel látta el feladatát, és Wen fejedelmet több mint tíz évig, a fejedelem haláláig, i. e. 397-ig szolgálta. A Weiben történt trónváltást követően Wu Qi megmaradt az új uralkodó, Wu fejedelem (Wei Wu Hou 魏武侯) szolgálatában. A *Wuzi* olvasva megállapítható, hogy Wu Qi művét is a Weiben töltött kb. huszonöt esztendeje alatt írhatta valamikor. Weiből végül is újabb konspiráció miatt dicstelenül kellett távoznia valamikor i. e. 384 és i. e. 386. között. Az ötvenes éveit derekán járhatott, amikor kiváló hadvezéri képességeiről több ízben bizonytságot téve, számos sikeres háborúban és ütközetben, valamint a magas politikában szerzett gyakorlattal, tapasztalattal a tarsolyában Chu 楚 fejedelemségben talált menedéket. Chu fejedelemségben ezidőtájt Dao király (Chu Dao Wang 楚悼王) uralkodott, aki fogékonyan mutatkozott a nemcsak hadvezérnek, de politikusnak is kiváló Wu Qi forradalmian bátor, legista szellemű reformjai iránt. Rövid időn belül miniszterré nevezte ki Wu Qit, aki jelentős reformokat próbált életbe léptetni a patriarchális arisztokrácia ellen. Csökkentette a hivatalnokok számát, a hivatalokat és a jövedelmeket elvette azoktól, akiknek csak

a harmadik őse kapta azokat hajdanán, az arisztokratákat pedig a lakatlan területek benépesítésére vezényelte ki a határvidékekre. Valószínűleg állandó hadsereg megteremtésére törekedett. Reformjai szerénynek tűnhetnek ugyan, de bizonyos értelemben valamennyi a patriarchális arisztokrácia ellen irányult, és a királyi hatalom megerősítését célozta. Wu Qi reformkísérletei azonban elbuktak, az őt pártfogoló Dao király halálakor (i. e. 381.) a gyűlölködő arisztokraták a király holtteste mellett halálra nyilazták. Ennek ellenére a legista szellemben végrehajtott politikai, gazdasági, közigazgatási és katonai reformok első jelentős képviselői közt tarthatjuk számon Wu Qit. Hasonló kísérletekre került sor Qinben, amelyek a szintén Weiből 衛 elvándorolt Shang Yang 商鞅 (vagy más néven: Wei Yang 衛鞅) nevéhez fűződnek, és amelyek végül az egységes Kína megteremtéséhez is vezettek.

Wu Qi legteljesebb és legterjedelmesebb biográfiáját Sima Qian 司馬遷 közli művének, a *Shi jinek* 史記 (*A történetíró feljegyzései*) 65. fejezetében, az életrajzok között, ahol Wu Qi életrajzát megelőzően még két hadvezér, Sun Wu 孫武 és Sun Bin 孫臏 életrajza is szerepel. Wu Qival kapcsolatban több részletet közöl a *Han Feizi* 韓非子 című könyv, de érdekes leírásokat találunk még a *Zhanguo* 戰國策ben, a *Lü Shi chun-qiuban* 呂氏春秋, a *Shuo yuanben* 說苑 és a *Huainanziben* 淮南子.

A *Wuzi* 吳子 (jelentése: Wu mester; a mű további elnevezései: *Wuzi bingfa* 吳子兵法, *Wu Qi bingfa* 吳起兵法) vitathatatlanul az ókori Kína egyik legjelentősebb hadtudományi alkotása. Gyakorta *A hadviselés törvényeivel* (*Sunzi bingfa* 孫子兵法) együtt, azonos jelentőségű műként emlegetik a kínai források. Jelentőségét jól mutatja, hogy a Song-dinasztia Shenzong 神宗 császáranak uralkodása alatt (1067–1085) beválogatták a hét legfontosabb műből összeállított hadművészeti kánonba (*A hét hadtudományi klasszikus; Wu jing qi shu* 武經七書).

A hagyomány a *Wuzit* vitathatatlanul a Hadakozó fejedelemségek kiváló hadvezérének és politikusának műveként tartja számon, címét is a szerzőnek vélt személy neve után kapta. Noha ezek alapján már az i. e. 4. század elején léteznie kellett a műnek, csak az i. e. 3. század végéről származik az első arra vonatkozó utalás, hogy Wu Qinek létezett egy saját maga által írt hadtudományi könyve. A *Wuzi* terjedelmére vonatkozó legkorábbi forrás a Ban Gu 班固 által írt *Han shu* 漢書 (*A Han-dinasztia hivatalos története*) című történeti munka, amely a *Wu Qi* 吳起 címen említett könyvet negyvennyolc fejezetes műként írja le. A *Sui shu* 隋書 és a *Tang shu* 唐書 már *Wu Qi bingfa* 吳起兵法 címen jelöli meg a művet, és terjedelmét egykötetesnek (*juan* 卷 = kötet, tekercs) adja meg. A *Song shi* 宋史 *Wuzi* 吳子 címen emlegeti, és három kötetből (*juan*) állónak tartja. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a könyvecske ma ismert változata, amely a 11. században összeállított *Wu jing qi shu*ban (*A hét hadtudományi klasszikus*) is fennmaradt, összesen háromkötetes (*juan*), amely hat fejezetet (*pian*) tartalmaz, felmerülhet a gyanú, hogy a különböző korokban más és más könyveket tarthattak a *Wuzinek*, illetve hogy újabb és újabb változatokban, szerkesztésben élhetett tovább.

Többben a *Wuzi* kompilációjellegének bizonyosságát látták abban a tényben is, hogy az 1972 áprilisában, Shandong 山東 tartományban, a linyibeli 臨沂 Yinquesannál

銀雀山 feltárt Nyugati Han-dinasztia (i. e. 202 – i. sz. 8.) korából származó sírokból előkerült számos jelentős hadművészeti könyv között nem találták meg a *Wuzi* című munkát, még töredékes formában sem.

A *Wuzi* keletkezésével kapcsolatban manapság széles körben elfogadott nézet, hogy nem kizárható annak a lehetősége, hogy a ma ismert mű Wu Qi munkájának vagy szóbeli megnyilatkozásainak töredékekből vagy emlékezetből rekonstruált, átdolgozott változata. A szöveg legkorábbi i. e. 4. századi változata a Han-dinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) idején még létezhetett, és vagy ekkoriban, vagy később dolgozhatták át, szerkeszthették meg a szöveget. A ma ismert *Wuzi* tehát minden bizonnyal az eredeti szöveg figyelembevételével elkészített szövegváltozat.

A *Wuzi* című mű lentebb közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Wuzi* 吳子. In: *Sibu congkan chubian* 四部叢刊初編. Di 343 ce 第343冊 [343. kötet].¹

¹ Wu Qi személyéről és a *Wuzi* című műről lásd az alábbi publikációkat: SAWYER 1993: 187–224.; JOHNSTON 1998: 41–42.; TOKAJI 1999; XU 2001: 142–148.; OOI 2007: 6–12.; SAWYER 2012: 101–102.

Vákát oldal

WUZI

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

I.

Terveket kovácsolni az ország üdvére
(*Tu guo* 圖國)

A konfuciánus öltözetet viselő Wu Qi hadi tanácskozás végett meglátogatta Wei uralkodóját, Wen fejedelmet.¹ Wen fejedelem viszont ekként szólt:

– Jómagam bizony nemigen kedvelem a hadi dolgokat.

Wu Qi azt felelte erre:

– Én azonban a láthatóból feltárom a titkokat, a múltból következtetek a jövőre. Felség, miként mondhatod hát, hogy mindez nem érdekel? Felség, hiszen a négy évszakon át mindenkor leöleted az állatokat, lenyúzatod bőrük, amelyet majd vörös lakkal vonnak be, cinóbervörös és kék mintákat festenek rájuk, rinocérosz tülkével és elefántcsonttal ékítik. Ám mégis ha télen hordják azokat, nem melegít, ha nyáron hordják, nem hűsít. Huszonnégy láb hosszú alabárdokat és tizenkét láb rövid alabárdokat² készíttetsz. Bőrrel fedett harci szekereiddel elzáratod a kapukat. A szekerek kerekei fedettek, kerékagyai védettek, ám ha megnézed, bizony szemnek nem tetszőnek találsz azokat, amelyek a földeken hajtva még csak nem is kényelmesek. Felség, fogalmam sincs, miként használod hát ezeket!

Ha az ütközethez készülödsz előretörni vagy a védelemhez visszavonulni anélkül, hogy kiválogatnád az alkalmas embereket, az épp olyan, mint amikor a kotlóstyúk ront rá a rókára, vagy amikor a még szopós kutyakölyök szembeszegül a tigrissel. Jóllehet megvan bennük a harci szellem, mégis menthetetlenül elpusztulnak.

¹ Wei Wenhou 魏文侯, eredeti nevén Ji Si 姬斯 (? – i. e. 396). Wei fejedelemség trónján i. e. 445-től i. e. 396-ban bekövetkezett haláláig ült.

² Az eredeti szövegben két *zhang* 丈, négy *chi* 尺 (láb), illetve egy *zhang*, két *chi* hosszú alabárdokról van szó. 1 *zhang* = 10 *chi*, 1 *chi* = kb. 23,1 cm (a Zhou-korban). Vagyis a hosszú alabárd több mint 5,5 méter, a rövid pedig több mint 2,5 méter hosszú lehetett. A hosszabbikat a harci szekerek személyzete használta, a rövid alabárd a gyalogság fegyverzetéhez tartozott. A korabeli fegyverekkel kapcsolatban lásd: TOKAJI 1997.

Hajdanán a *chensang* nép fejedelme³ az erényt ápolgatta, miközben elhanyagolta a hadi dolgokat, ezzel döntötte romlásba országát. A *youhu* nép fejedelme⁴ a tömegekre támaszkodott, és szerette a bátorságot, ő pedig épp ezzel veszítette el földoltárát.⁵ A bölcs uralkodónak tanulnia kell ebből, és (fejedelmi udvarán) belül ápolnia kell a civil erényeket, (udvarán kívül) pedig hadikészültséget kell tartania. Ezért ha az ellenséggel szemben felsorakozol, de nem rontasz rá, akkor még nem érted el az igazságosságot; ha pedig az ellenség hűlt tetemei felett szomorkodsz, akkor még nem érted el az emberiségességet.

Ezek után Wen fejedelem saját kezeivel rendezte el a gyékény ülőhelyet Wu Qi számára, és a felesége nyújtotta át neki a boros serleget. Miután Wu Qi elvégezte az ital-áldozatot az ősök templomában, a fejedelem megtette őt legfőbb hadvezérének, hogy védelmezze a Nyugati Folyó vidékét.⁶ Hetvenhat nagyobb csatát vívott a többi fejedelemmel, hatvannégyszer aratott győzelmet, és a maradék tizenkét csatában sem szenvedett vereséget. Négy irányban szakított ki területeket Wei fejedelemség számára, ezer mérfölddel⁷ terjesztette ki a határait. Ez mind (Wu) Qi érdeme volt.

* * *

Wuzi mondotta:

„Hajdanán azoknak, akik az ország és a családok javára terveket kovácsoltak, legelőször is a száz családnév viselőit⁸ kellett okítaniuk, és a tízezernyi nép jóindulatát kellett megnyerniük.

Van a négy »nem összhangzó«. Ha nincs összhang az országban, akkor nem lehet hadsereget indítani; ha nincs összhang a hadseregben, akkor lehetetlen a hadrendet felállítani; ha nincs összhang a hadrendben, akkor nem lehet csatába kezdeni; ha pedig a csata menetében nincs összhang, akkor képtelenség győzedelmeskedni.

Ezért a Tao birtokában lévő uralkodó, ha arra készül, hogy használja a népét, előbb megteremti az összhangot, s csak azután kezd a nagy ügyek intézéséhez. Ha pedig nem mer megbízni a saját maga kovácsolta tervekben, akkor közölnie kell

³ A hagyomány úgy tartja, hogy a *chensang* 承桑 nép a történelem előtti idők legendás uralkodója, Shennong 神農 korában élt törzsek egyike.

⁴ A *youhu* 有扈 nép a hagyomány szerint a legendás Xia-dinasztia első uralkodója, Yu 禹 korában élt törzsek egyike.

⁵ A föld- és gabonaisten a Zhou-korban az országot, a területet védelmező legfőbb istenségeknek számítottak. A tiszteletükre emelt oltárok – szakrális szerepükön túl – politikai funkciót is elláttak, így lerombolásuk egyet jelentett az ország, az állam pusztulásával.

⁶ A Sárga-folyó észak–déli folyású szakaszát nevezték Nyugati Folyónak, amely Wei és Qin határát jelölte ki. Wei állam területe ekkoriban – többek között Wu Qinek is köszönhetően – áterjedt a Nyugati Folyó nyugati partján túlra. Feltehető, hogy Wen fejedelem ezen stratégiai fontosságú területek felügyeletével bízta meg Wu Qit.

⁷ Egy kínai mérföld (*li* 里) = kb. 500 méter.

⁸ A „száz családnév viselői” (*bai xing* 百姓) a nép, a köznép megnevezésére használt metafora.

ezt az ősök templomában, értelmeznie kell az óriás teknős páncélja mutatta jósjeleket,⁹ és az asztrológiához kell fordulni tanácsért. S csak azután lehet mozgósítani a hadsereget, ha mindezek a dolgok a háború szerencsés kimenetével kecsegtetnek.

A népnek tudnia kell, hogy uralkodójuk szeretettel viseltetik sorsuk iránt, és aggódik haláluk miatt. Ha pedig az uralkodó eléri, hogy ez illetéknéppen legyen, és velük együtt néz szembe a veszedelmekkel, akkor katonái akár meg is halnak, hogy dicsőséget szerezzenek, ám azt, hogy életüket menekítve megfutamodjanak, szégyennek tartják.”

* * *

Wuzi mondotta:

„A Tao: visszafordulni az alapokhoz és visszatérni a kezdethez. Az »igazságosság«: az ügyek rendjén való intézése és a siker megvalósítása. A »terv«: távol tartani a veszedelmet és kihasználni az előnyöket. A »szükséges«: megoltalmazni a feladatot és megőrizni a sikert. Ha a viselkedés nincs összhangban a Taoval, akkor a tettek sincsenek összhangban az igazságossággal. Ám aki mégis pazarlóan és fényűzően él, a katasztrófát el nem kerülheti.

Ezért a bölcsek a Tao segítségével tartanak békét az emberek közt, az igazságosság által teremtenek rendet köztük, a szertartások által irányítják cselekedeteiket, és az emberségesség által törődnek velük. Ha ezen négy erényt nagyra értékeled, boldogulsz majd, ám ha semmibe vennéd ezeket, bizony kudarcra ítélttéél.

Ezért volt, hogy midőn Cheng Tang elpusztította Jiét, a Xia-dinasztia népe mégis boldog volt és örvendezett,¹⁰ s midőn Zhou fejedelme, Wu megtámadta Zhout, a Yin-dinasztiabeliek még csak el sem ítélték őt.¹¹ Azért voltak képesek keresztülvinni tetteiket, mert azokat az Éghez és az emberekhez igazították.”

* * *

Wuzi mondotta:

„Az ország kormányzásához és a hadsereg vezetéséhez mindenkor a szertartáosság által történő tanítás, az igazságosság által történő buzdítás és a szégyenérzet felébresztése szükségeltetik. Az embereknek ismerniük kell a szégyent. Ha a szégyenérzet nagymértékben van meg bennük, az elegendő ahhoz, hogy támadásba lehessen kezdeni, de ha kismértékben van meg bennük, az csak a védelemhez elegendő.

⁹ Az ókori Kínában létezett többféle jóslási mód egyike, hogy a teknőspáncélt izzó fém pálcával érintették meg, és az ekkor keletkező repedések mutatta alakzatokat értelmezve jövendölték meg például a csata kimenetelét.

¹⁰ Cheng Tang 成湯 volt az, aki a Xia-dinasztia utolsó, zsarnok uralkodóját, Jiét 桀 megölte, s ezzel megdöntötte a Xia-dinasztia uralmát is.

¹¹ Zhou Wu 周武 (Wu király), eredeti nevén Ji Fa 姬發, trónjáról letaszítva a Shang-dinasztia (vagy más néven: Yin-dinasztia, Shang-Yin-dinasztia; uralkodott: i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) utolsó, zsarnok uralkodóját, Zhout 紂, megalapította a Zhou-dinasztiát (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.).

Harcolva könnyű győzelmet aratni, ám védekezve nehéz győzni. Ezért mondják, hogy az égalatti háborúzó országai között, amelyik már ötször aratott győzelmet, arra katasztrófa vár, amelyik négyszer aratott győzelmet, az meggyöngül, amelyik háromszor aratott győzelmet, az hegemon, amelyik kétszer aratott győzelmet, az királyság, amelyik pedig csupán egyszer győzött, az császárság. Ezért kevés példa van arra, hogy valakit a sok győzelem az égalatti birtokába juttatott, annál több példa van arra, hogy a sok győzelem az (égalatti) elvesztéséhez vezetett.”

* * *

Wuzi mondotta:

„Annak, hogy háborút indítsunk, általában öt oka lehet. Az első a hírnévért harcolni; a második a haszonért harcolni; a harmadik a felgyülemlett gyűlölet miatt; a negyedik a belső zavargások miatt; az ötödik az éhínség miatt. A háborút is ötféleképpen nevezhetik. Az első az igazságos háború; a második az erős háború; a harmadik a kevély háború; a negyedik az erőszakos háború; az ötödik pedig az ellentmondásos háború. Megfékezni az erőszakot, és az országot megszabadítani a zavargásoktól, ezt nevezzük igazságos háborúnak. A tömegekre támaszkodva támadást indítani, ezt nevezzük erős háborúnak. Haragból küldeni hadsereget, ezt nevezzük kevély háborúnak. Nem törődve a szertartásossággal csak a hasznot lesni, ezt nevezzük erőszakos háborúnak. Ha az országban anarchia uralkodik, és az emberek kimerültek, ennek dacára mégis hadivállalkozásba kezdenek, és mozgósítják a tömegeket, ezt nevezzük ellentmondásos háborúnak. Mindegyiknek megvan a maga külön módszere, melyet alkalmazva győzedelmeskedhetsz. Az igazságos háborúban a szertartásosság által győzhetsz; az erős háborúban a szerénység által győzhetsz; a kevély háborúban az ékes-szólás által győzhetsz; az erőszakos háborúban csalás által győzhetsz; az ellentmondásos háborúban a hatalom és a befolyás által győzhetsz.”

* * *

Wu fejedelem¹² azt kérte:

– A hadviselés, a nép ereje felbecsülésének és a szilárd ország mibenlétéről szeretnék hallani.

Wu Qi azt felelte:

– A régmúlt korok bölcs királyai igyekeztek megőrizni a szertartásosságot maguk és minisztereik közt, megmutatták a rangok közti különbséget, letelepítették és összegyűjtötték a hivatalnokokat és a népet, a szokásaikhoz igazodva okították őket, kiválogatták és összetoborozták a tehetségeseket, és felkészültek a váratlan eseményekre is.

¹² Wu fejedelem (Wei Wu Hou 魏武侯) i. e. 395-től i. e. 370-ig uralkodott Wei állam fejedelmeként.

Egykoron Qi uralkodója, Huan¹³ ötvenezer harcost verbuváltatott, és így szerzett hegemon uralmat a fejedelmek fölött. Jin uralkodója, Wen¹⁴ negyvenezer embert gyűjtött össze, felállította belőlük élcsapatát, és így valósította meg célját. Qin uralkodója, Mu¹⁵ harmincezer főből hozott létre egy ütőképes sereget, s azzal igazta le szomszédos ellenségeit.

Ezért az erős ország uralkodójának fel kell mérnie népe erejét. Közülük a bátrakat és erőseket egy századba kell összegyűjteni. Akik harc közben szívesen törnek előre erejüket kihasználva, hogy megmutassák hűségüket és bátorságukat, azokat szintén egy külön századba kell összegyűjteni. Azokat, akik képesek a magasba hágni és a távolba eljutni, vagyis fürgék és gyorsak, szintén egy külön századba kell összegyűjteni. A király azon főembereit, akik ugyan posztjukat elvesztették, ám mégis szeretnék érdemeiket bebizonyítani uralkodójuknak, szintén egy külön századba kell összegyűjteni. Azokat, akik városukkal nem törődve elhanyagolták a védelmet, de most már véget szeretnének vetni kegyvesztettségüknek, szintén egy külön századba kell összegyűjteni. Ez az öt század alkossa hadseregéd különleges alakulatát. Ez a háromezer fős alakulat képes lesz belülről kitörni, és szétzúzni az ellenség bekerítő gyűrűjét, kívülről pedig képes betörni, és a várost elfoglalva a védőket lemészárolni.

* * *

Wu fejedelem azt kérte:

– A biztos csatarendállítás, az erős védelem és a csatában való biztos győzedelmeskedés mibenlétéről szeretnék hallani.

Wu Qi azt válaszolta:

– Ezeket máris világosan láthatod, minek hát erről előadást hallgatni? Felség, ha képes vagy arra, hogy az érdemeseket magas tisztségbe emeld, az érdemteleneket pedig alacsony posztra helyezd, akkor csatarended máris biztos. Ha néped békességben él földjein, házaiban, és ragaszkodik előljáróihoz, akkor a védelmed máris erős. Ha pedig a száz családnév viselői éljeneznek téged, az uralkodójukat, és elítélik a szomszédos országokat, akkor a háborúban bizonyosan győzedelmeskedsz.

* * *

¹³ Huan (Qi Huan Gong 齊桓公; i. e. 716 – i. e. 643) Qi 齊 fejedelemség uralkodója volt a Tavaszok és őszök korában (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.), egy ideig hegemonként irányította az akkori Kínát.

¹⁴ Wen (Jin Wen Gong 晉文公; i. e. 671 – i. e. 628) Jin állam fejedelme volt a Tavaszok és őszök korában, egy ideig hegemonként uralkodott a korabeli Kínában.

¹⁵ Mu (Qin Mu Gong 秦繆公; uralkodott: i. e. 659 – i. e. 621) Qin állam fejedelme volt a Tavaszok és őszök korában, egy ideig hegemonként uralta az akkori Kínát.

A tervek kovácsolásában Wu fejedelemmel egyetlen minisztere sem vehette fel a versenyt. Amikor abbahagyta az uralkodással összefüggő ügyek intézését, vidámság ült az arcán. Wu Qi eléjárult és ekként róttá meg:

– Hajdanán Chu uralkodója, Zhuang¹⁶ oly nagyszerűen szőtt terveket, hogy ebben miniszterei között bizony nem akadt párja. Amikor visszavonult az uralkodói ügyek intézésétől, szomorúnak látszott. Shen herceg¹⁷ azt kérdezte tőle: „Felség, miért szomorkodsz?” Ő pedig azt válaszolta: „Azt hallottam, hogy a világon mindig lesznek bölcsek, és az ország sem szűkölködik soha a rátermett emberekben. Akiket pedig a bölcsek tanítanak, az királlyá lesz, s akiknek rátermettek a barátai, az hegemonná lesz. S lám, most bebizonyosodott, hogy tehetségtelen vagyok, minisztereim között mégsem akad egyetlen egy sem, aki akár csak velem is felérne. Ez pedig Chu fejedelemség vesztét jelenti.” Ezért búsult hát Chu uralkodója, Zhuang fejedelem, és most ezért rémít meg az, amit te mondtál, felség.

Ekkor Wu fejedelem elszégyellte magát.

II.

Az ellenség felmérése

(*Liao di* 料敵)

Wen fejedelem ekként szólt Wu Qihoz:

– Mostanság a nyugati irányból Qin fejedelemség fenyeget bennünket, délen Chu fejedelemség zárja el az utunkat, északon Zhao fejedelemségbe ütközünk, keletről Qi tőri át határainkat, hátulról Yan fejedelemség tartóztat fel bennünket, elől pedig Han fejedelemség orozza el területeinket.¹⁸ Aggódok emiatt, mit lehetne tenni?

Wu Qi azt felelte:

– Annak a lényege, hogy az országot békében tartsd, mindenekelőtt abban áll, hogy a körültekintést kell a legbecsesebb kincsnek tartani. Ha az már adott, hogy az uralkodó körültekintő, akkor a veszedelem már messzire elkerüli (az országot). Kérlek, beszéljessünk talán a hat fejedelemség jellemzőiről, szokásairól!

Qi hadrendje tömör, de nem szilárd; Qin hadrendje szétszórt, és a katonák jobb szeretnek külön-külön harcolni; Chu hadrendje jól rendezett ugyan, de képtelenek azt sokáig úgy tartani; Yan hadrendje védekező jellegű és így nem elég mozgékony; a három Jin hadrendje jól irányított, de ütközetben használhatatlan.

Qi fő jellemzője, hogy szilárd, az ország gazdag, az uralkodó és a miniszterek dőlyfősek, pazarlók, és lenézik az egyszerű népet. Terjeszkedő politikát folytat, de

¹⁶ Zhuang (Chu Zhuang Wang 楚莊王; i. e. ? – i. e. 591) Chu állam fejedelme volt a Tavaszok és őszyk korában, egy ideig hegemonként uralta a korabeli Kínát.

¹⁷ Shen herceg (Shen Gong 申公) Chu fejedelemség egyik főembere volt.

¹⁸ Jin i. e. 5. században történt széthullásával három állam jött létre: Han, Zhao és Wei. Ezeket szokás a „Három Jin”-nek nevezni. A szövegben ez a kifejezés Hanra és Zhaóra vonatkozik.

a járandóságok méltánytalanok. Hadrendjében kettősség uralkodik, elől tömör, hátul laza. Ezért bár tömör, de nem kitartó. Megtámadásának módja: seregüket három részre kell szétválasztani, le kell csapni a jobb és bal szárnyra, majd lehengetve kell üldözni, így aztán hadrendjét szét lehet zúzni.

Qin fő jellemzője, hogy erős, területe akadályozó, szigorú politikát folytat, a jutalmazások és a büntetések terén megbízható, emberei sohasem adják fel, mindegyikben megvan a kellő harci szellem. Hadrendjük ezért szétszórt, és a katonák ezért szeretnek külön-külön harcolni. Megtámadásának módja: legelőször is előnyöket mutatván elő kell csalogatni őket, s amikor a katonák mohón utána vetik magukat, magára hagyják majd hadvezérüket, s e cselekedést alkalmazva lecsaphatunk a szétszórt egységekre, sőt lesben állva, kivárva a kedvező pillanatot még a hadvezért is el lehet fogni.

Chu fő jellemzője, hogy gyöngye, területe széles, politikája nyugtalan, népe kimerült. Hadrendje bár jól szervezett, nem tudják sokáig ilyennek meg is tartani. A megtámadásának módja: meglepetésszerűen felfordulást kell támasztani seregének soraiban. Legelőször is el kell bátorítani. Könnyűcsapatokkal rá kell rontani, majd hirtelen vissza kell vonulni, ekként félrevezetve kell kifárasztani, és akár harc nélkül is vereséget lehet mérni hadseregére.

Yan fő jellemzője, hogy őszinte, népe megfontolt, szeretik a bátorságot és az igazságosságot. Ritkán élnek megtévesztő taktikával, ezért védekező a hadrendjük, és ezért nem elég mozgékony. A megtámadásának módja: nekik kell rontani, és be kell szorítani őket, felül kell kerekedni rajtuk, majd (gyorsan) el kell távolodni tőlük, ezt követően vágatában a hátuk mögé kell kerülni, így a feljebbvalók majd elbizonytalanodnak, a közrendűek pedig megrémülnek. Mi a harci szekereinkkel és könnyűlovasainkkal az utakat gondosan elkerülve elfoghatjuk hadvezérüket.

A három Jin országa fekszik középpontban. Fő jellemzője az összhang, kormányzása igazságos, de népe már kimerült a háborúzásokban, és elégük van a hadi dolgokból, megvetik a hadvezéreket, hitványak a járandóságok, a katonáknak pedig már nem célja mindhalálig harcolni. Ezért aztán hadrendjük jól irányított, de harcban hasznavehetetlen. A megtámadásának módja: hadrendjét meg kell lékelni, s ott nyomást gyakorolni rá, ha ekkor tömegesen előretörnének, akkor fel kell tartóztatni őket, ha visszavonulnának, üldözőbe kell venni őket, így fárasztható ki hadserege.

A fejedelemségekkel vívott harcokban ezek a követendő stratégia körülményei.

Azonban a hadseregben lennie kell tigrisbátorságú katonáknak is, akik oly erősek, hogy könnyedén felemelik akár a súlyos bronztripust¹⁹ is, és oly gyorsak, mint a barbárok lovai, akiknek tudniuk kell megszerezni az ellenség zászlóit, és akik legyenek képesek végezni az ellenség hadvezérével is. Ha vannak ilyenek, akkor legelőször is ki kell választanod, és egy csapatba kell elkülönítened őket. Szeretned kell és becsben kell tartanod őket, mert hiszen úgy nevezik őket, hogy „a hadsereg sorsa”. Azoknak, akik

¹⁹ A tripus háromlábú áldozati bronzedény.

járatosak az öt fegyver²⁰ forgatásában, erősek és gyorsak, és elszántan semmisítik meg az ellenséget, magas méltóságot kell adományoznod, s így bizonyos, hogy a javunkra dől majd el a harc. Ha ezen embereid szüleivel, feleségével és gyermekeivel bőkezűen bánasz, őket pedig jutalmazással bátorítod, és büntetésekkel félemlíted meg, akkor csatarendbe állítván az ilyen kitartó katonáidra sokáig biztos támaszkodhatsz. Ha megérted és mérlegeled ezt, akkor kétszeres erővel támadhatsz.

– Pompás! – mondta erre Wu fejedelem.

* * *

Wu Qi mondotta:

„Az ellenség felmérésekor mindig nyolc körülményt kell figyelembe vened, amelyek esetében felveheted vele a harcot, és nem kell jóslatra várnod.

Az első: viharos szélben, rendkívüli hidegben, amikor korán keltek útra, és félálomban menetelnek, fákat vágnak ki, hogy (azok segítségével) átkeljenek a folyón, és nem ügyelnek a rájuk leselkedő veszélyekre.

A második: ha nyár derekán, mikor perzselő hőség tombol, későn keltek útra, és pihenő nélkül haladnak gyorsan előrenyomulva, éheznek, szomjaznak, és még hosszú út áll előttük.

A harmadik: ha seregük sokáig késlekedett, élmük elfogyott, a száz családnév viselői sértődöttek és mérgesek, több rossz előjel jelenik meg, és a tisztek képtelenek rendet teremteni.

A negyedik: ha a hadseregük készletei kimerültek, ha fogytán a tűzifájuk és a szénájuk, gyakorta borult az ég és esik, sehol sem tudnak harácsot szedni, hogy készleteiket pótolják.

Az ötödik: ha seregük létszáma kevés, a terepviszonyok számukra előnytelenek, az embereik és lovaik betegek és kimerültek, és nem számíthatnak a négy szomszédjuk segítségére.

A hatodik: ha alkonyatkor még hosszú út áll előttük, tisztjeik és katonáik a nehéz munkától kimerültek, nincs mit enniük, vértjeiket leoldották és pihennek.

A hetedik: ha a hadvezérük gyöngye, a hivatalnokok könnyelműek, a tisztek és a közkatonák nem kitartóak, a három sereg²¹ többször is megriad, és hadseregük minden segítség nélkül maradt.

A nyolcadik: a hadrendjük még nem állt fel biztosan, a tábort még nem verték fel, veszélyes területen haladnak, vagy hegyszorosban kelnek át, így félig fedezékben, félig védtelenül vannak.

²⁰ Az ókorban egységesített fegyvereket nevezték összefoglaló néven „öt fegyvernek” (*wu bing* 五兵), a kifejezés a törbaltát, az alabárdot, a buzogányt, az íjat/nyilat és a lándzsát jelölte.

²¹ A források tanúsága szerint az egész hadsereg három, egyenként 12 500 harcost számláló seregből állt, úgymint elővéd, zöm (centrum) és hátvéd, ezért nevezték a teljes hadsereget „három sereg”-nek (*san jun* 三軍).

Ezen körülmények bármelyike esetén ne habozz megtámadni az ellenséget!
 Hat körülményt kell figyelembe vened, amelyek esetén jóslat nélkül is biztos,
 hogy el kell kerülnöd az ellenséget.

Az első: ha a harcszintér széles és nagy, az ellenség népe gazdag, nagyszámú.

A második: ha a feljebbvalók szeretik az alárendelteket, és az uralkodó jótéteménye széles körben kiterjed.

A harmadik: ha a jutalmazások megbízhatók, a büntetések egyértelműek, és mindkettővel alkalmas időben élnek.

A negyedik: ha a katonákat az eredményességük alapján rangsorolják, a hivatali megbízásokat az érdemek és a rátermettség alapján osztják.

Az ötödik: ha hadseregük nagyszámú, fegyvereik és védőfelszerelésük elsőrangú.

A hatodik: ha négy szomszédja a segítségére van, és a nagyobb fejedelemségek is támogatják.

Ezekben az esetekben sohasem érhetsz fel az ellenségeddel. Ne bizonytalankodj, tartsd távol magad tőle! Ez az, amit úgy szokás emlegetni, hogy meglátni a kínálkozó alkalmat, és előretörni; felismerni a nehézségeket, és visszavonulni.”

* * *

Wu fejedelem azt kérte:

– Azt szeretném, hogy megfigyelve az ellenség külső formáját, abból megtudjam belső szándékait, abból pedig, hogy megvizsgálom, miként haladnak előre, megtudjam, hol állnak majd meg. Lehetne erről hallanom?

Wu Qi azt felelte:

– Ha az ellenség rendezetlenül, elővigyázatlanul közeledik, zászlóik és lobo-
 góik összevissza, rendezetlenül mozognak, ha az emberek és a lovak gyakorta körbe-
 kémlelnek, akkor akár tízszeres túlerőben is lehet, megtámadhatod, és ő mégis ment-
 hetetlen lesz.

Ha a fejedelmek (éppen) nagygyűlést tartanak, az uralkodók és a miniszterek között még nincs egyetértés, a vizesárok és a földsánc még nem készült el, a tilalmak és a rendeletek még nincsenek közzétéve, az egész hadsereg lármázik, előre-nyomulnának, de mégsem tudnak, visszavonulnának, de mégsem mernek, akkor bár kétszeres túlerőben is lehet, mégis megtámadhatod, akár száz csatát is vívhatsz vele vereség nélkül.

* * *

Amikor Wu fejedelem annak szabályairól érdeklődött, hogy mikor lehet bizonyosan megtámadni az ellenséget, Wu Qi azt mondta:

– Ha igénybe veszed a hadsereget, tisztában kell lenned az ellenséged gyöngéivel, erősségeivel, és a legsebezhetőbb pontján kell nekirontanod. Ha az ellenség messziről

épp csak hogy megérkezett, és sorait még nem rendezte, akkor megtámadhatod. Ha (a katonák) épp hogy végeztek az étkezéssel, s még nincsenek felkészülve, akkor megtámadhatod. Ha vadul, kapkodva rohangálnak, akkor megtámadhatod. Ha (a sereg) a munkától [a fáradtságtól] elcsigázott, akkor megtámadhatod. Ha még nem ért el a számára előnyös helyre, akkor megtámadhatod. Ha elszalasztotta a kedvező alkalmat, és nem élt a kínálkozó lehetőséggel, akkor megtámadhatod. Ha zászlói és lobogói rendezetlenül mozognak, akkor megtámadhatod. Ha hosszú útra kel, de hátvédcsapatai még nem pihenték ki magukat, akkor megtámadhatod. Ha folyón kel át, és serege fele már bent jár a gázlóban, akkor megtámadhatod. Ha veszélyes úton jár, vagy hegyszoroson kel át, akkor megtámadhatod. Ha a hadrendje felbomlik, akkor megtámadhatod. Ha a hadvezér elválik tisztjeitől és katonáitól, akkor megtámadhatod. Ha rémült, akkor megtámadhatod.

Ezekben az esetekben mindenkor válogatott élcsapataiddal nekironthatsz az ellenségnek, majd nyomukban a megosztott seregeddel folytathatod a támadást. Ne habozz, támadj gyorsan!

III.

A hadsereg irányítása (*Zhi bing* 治兵)

Wu fejedelem azt kérdezte:

– A hadsereg használatakor mi az, ami a legelőbbre való?

Wu Qi azt válaszolta:

– A legelső, hogy tisztában légy a „négy könnyűvel”, a „két súlyossal” és az „egy megbízhatóval”.

– Nos, mik lennének ezek? – kérdezte Wu fejedelem.

Wu Qi pedig ekként felelt:

– Úgy kell használnod a lovakat, hogy könnyen haladjanak a terepen; a lovak könnyedén húzzák a szekeret; a szekerek könnyen szállítsák az embereket; az emberek könnyen harcoljanak. Ha tisztában vagy a *yinnel* és a *yanggal* [ti. a terep adta előnyökkel és hátrányokkal], akkor a lovak könnyen haladnak a terepen. Ha a takarmányt és az abrakot kellő időben biztosítod, akkor a lovak könnyedén húzzák a szekereket. Ha a szekér tengelye jól meg van zsírozva, akkor könnyen szállítja az embereket. Ha a fegyverek élesek és a vérték, pajzsok erősek, akkor a katonák könnyen harcolnak. Azokat, akik előretörnek, busásan [súlyosan] meg kell jutalmazni, akik viszont megfutamodnak, súlyos büntetésekkel kell sújtani, és mindkettővel megbízhatóan kell élni. Ha parancsaid a távolban is érvényesülnek, akkor máris kezdedben a győzelem kulcsa.

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Mi által győzhet a hadsereg?

– A hadsereg irányítása által győzhetsz – felelte Wu Qi.

Wu fejedelem ekkor újra kérdezett:

– Hát nem a hadsereg létszáma számít?

Wu Qi pedig azt válaszolta:

– Ha a szabályok és a parancsok nem világosak, a jutalmazások és a büntetések megbízhatatlanok, a jelzőgong hangjára a katonák nem állnak meg, és a dobszó hangjára nem indulnak el, akkor akár százszor tízezer embered is lehet, ugyan miként vened hasznukat?

Amit a hadsereg irányításának hívnak, az abban áll, hogy ha a sereg táborozik, akkor betartasd a szertartásosságot, ha előrevonul, akkor legyen ereje, ha támad, az ellen ne lehessen védekezni, ha pedig visszavonul, akkor ne lehessen üldözni. Ha az előrevonulás és a visszavonulás rendezetten történik, a balra és a jobbra haladás pedig a jelzőzászlókat követi, még ha fel is borul a csatarend, akkor is újra össze tud majd állni, s habár szétszóródnak a csapatok, akkor is fel tudnak majd újra sorakozni. Ha (a hadvezér seregével) együtt van jóban és együtt van rosszban, akkor a seregét össze lehet tartani, és nem lehet megbontani az egységét. Az ilyen sereg irányítható, és nem lehet kifárasztani. Így pedig egész biztos, hogy bárhova is megy a hadsereg, az egész égalattiban nem akad senki sem, aki felsorakozhatna ellene. Az ilyen hadsereget hívják „apa és fia hadseregnek”.

* * *

Wuzi mondotta:

„A hadsereg masíroztatásakor mindig az a lényeg, hogy ne sértsék meg az előrevonulás és a megállás természetes rendjét, ne feledkezzenek meg az ivás és az étkezés alkalmas idejéről, és hogy ne törjék meg az emberek és a lovak erejét. Ha ezt a hármat sikerül megvalósítani, akkor a katonák be fogják tartani a feljebbvalók parancsait. A feljebbvalók parancsainak betartása pedig nem más, mint amiből a hadsereg irányítása megszületik.

Ha az előrevonulás és a megállás nem ismer mértéket, az ivás és az étkezés nem a megfelelő időben történik, a lovak fáradtak, az emberek elcsigázottak, de nem oldják fel (a katonákat) a szolgálat alól, akkor nem fogják betartani a feljebbvalók parancsait. És ha (a katonák) a feljebbvalók parancsait nem teljesítik, akkor táborozáskor fejtelenség van körülükben, a harcban pedig vereséget szenvednek.”

* * *

Wuzi mondotta:

„Mindegyik csatater temetővé lesz. Aki halálra elszántan harcol, az életben maradhat, ám aki túlságosan is ragaszkodik az életéhez, az biztos, hogy odavész.

A hadviselésben járatos hadvezér úgy irányítja seregét, mintha sülyedő hajóban ülnének, vagy mintha égő házban tartózkodnának, vagyis nem hagy időt, hogy a bölcsek

terveket kovácsoljanak, és a bátrak dühöngjenek. Csak így lehet megverni az ellenséget. Ezért mondják, hogy a hadsereg legnagyobb veszedelme a tétovázás, a három sereg pusztulásához pedig a túl sok bizonytalankodás vezet.”

* * *

Wuzi mondotta:

„A katonák gyakran lelik halálukat a képességek hiánya miatt, és szenvednek vereséget azért, mert járatlanok valamiben. Ezért a hadviselés törvényei közül a kiképzés és a készenlétben tartás a legelső. Egyetlen ember, aki elsajátítja a hadviselés mesterségét, tíz másikat tud kiképezni. Ha tíz ember sajátította el a hadviselés mesterségét, száz másikat tud kiképezni. Ha száz ember sajátította el a hadviselés mesterségét, ezer másikat tud kiképezni. Ha ezer ember sajátította el a hadviselés mesterségét, tízezer másikat tud kiképezni. Ha tízezer ember sajátította el a hadviselés mesterségét, akkor már egy egész hadsereget ki lehet képezni.

(Be kell gyakorolniuk, hogy miként zajlik) a közelben tartózkodás szembehelyezése a távolban tartózkodással; a kipihentség szembehelyezése a fáradtsággal; a jóllakottság szembehelyezése az éhezéssel.

A hadsereg formáját tudják kerekre vagy szögletesre alakítani; tudjanak megfelelő módon pihenni és készülődni; haladni és megállni; jobbra-balra fordulni; előre-hátra vonulni; szétválni, összegyűlni; felsorakozni és szétoszlani. Ha valamennyi változtatást begyakorolták, akkor fel lehet fegyverezni őket. Ebben áll a hadvezér dolga.”

* * *

Wuzi mondotta:

„A harcra felkészítő kiképzés szabálya az, hogy az alacsony katonáknak lándzsát vagy alabárdot kell fogni, a magasaknak íjat és számszeríjat kell tartani, az erősek vigyék a zászlókat és lobogókat, a bátrak kezeljék a jelzőgongokat és dobokat, a gyöngébbje az ellátmányról és takarmányról gondoskodjon, a bölcsök pedig a haditervekért legyenek felelősek.

Az egyazon vidékről származókat közös szakaszba, rajba kell osztani, így aztán ők mindenkor egymás védelmére lesznek. Egy dobszó jelzi, hogy elő kell készíteni a fegyvereket; két dobszó azt jelzi, hogy gyakorolni kell a harci alakzatokat; három dobszó a gyors étkezés idejét jelzi; négy dobszó jelzi, hogy meg kell tenni az utolsó előkészületeket; és ha felhangzik az öt dobszó, el kell indulni. Csakis a dobszó felhangzásakor emeljék fel a csatakezdést jelző zászlókat.”

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– A hadsereg előrevonulásának és megállásának miben áll a lényege?

Wu Qi azt válaszolta:

– Semmiképpen nem szabad szembeállni az „égi katlannal” és a „sárkány fejével”.

Az égi katlan a mély völgy bejárata, a sárkány feje pedig a magas hegy teteje. Bal felől a Zöld Sárkány szakaszt, jobb felől a Fehér Tigris szakaszt, előre a Cinóber Madár szakaszt, hátulra a Titokzatos Had szakaszt kell állítani, a Kirívó szakaszt²² pedig valami magaslatra kell állítani, hogy onnan kövesse nyomon a lentiek ügyét. Ahogy közeleg a harc ideje, meg kell vizsgálni, merről fúj a szél. Ha a széljárás kedvező, csatakiáltással meg kell rohamozni az ellenséget, de ha a széljárás kedvezőtlen, szilárd csatarendbe állva kell bevárni az ellenséget.

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Hogyan kell tartani a harci méneket?

Wu Qi így válaszolt:

– A lovakat biztonságos helyen kell tartani, ahol megfelelő számukra a víz és a fű. Mértéket kell ismerni az éheztetésben és a jóllakásban. Télen langy istállóban, nyáron hűs pajtában kell tartani őket. Rendszeresen kell nyírni szőrük és sörényük, s ügyelni kell patáikra. Szemüket és fülüket szoktatni kell, nehogy megriadjanak vagy megrémüljenek. Be kell gyakoroltatni velük az ügetést és a vágat, az előrehaladást és a megállást. Csak azután lehet használatba fogni, miután ember és ló kölcsönösen ragaszkodnak egymáshoz.

A szekérhúzó és a könnyűlovassági ló felszerelése a nyereg, a kötőfék, a zabla és a kantár. Ezeknek hiánytalannak és erősnek kell lenniük.

A lovak sosem szenvednek annyira az ütközet végén, mint az ütközet kezdetekor, és nem szenvednek annyira az éhségtől, mint amennyire a jóllakottságtól. Ha alkonyatkor még hosszú út áll előttünk, többször kell leszállni a lóról, hogy pihenhessen. Inkább az ember fáradjon ki, semmint a ló. Parancsainkat úgy kell adni, hogy lovunknak mindig maradjon tartalék ereje, készülve arra, hogy az ellenség megtámad bennünket. Aki világosan érti ezeket, az nyílegyenesen törhet keresztül az egész égalattiban.

²² E szakaszokat más-más színű zászlókkal és motívumokkal jelezték. Az első három szakasz zászlajának színe és mintája a szakasz elnevezéséből kézenfekvő. A Titokzatos Had zászlaja fekete színű volt, s azon egy kígyó és teknős ábrája volt. A Kirívó szakasz sárga zászlaján az „Északi meritő” csillagkép (a Nagy Medve csillagkép, azaz a Göncölszekér) hét csillag alkotta ábrája volt.

IV.

Beszélgetés a hadvezérről

(Lun jiang 論將)

Wuzi mondotta:

„Csak az lehet a hadsereg hadvezérévé, aki a civil és a hadi elveket ötvözi. Csakis a keménységet és a lágyat [az erőt és a taktikát] együtt alkalmazva lehet hadivállalkozásokba kezdeni. Amikor a hadvezérről beszélgetnek, leggyakrabban csak annak bátorságát vizsgálják meg. Pedig a bátorság csupán egyike azon számos tulajdonságnak, amelyekkel a hadvezérnek rendelkeznie kell. Ha csupán bátor, akkor elhamarkodottan veszi majd fel a harcot. Ha pedig elhamarkodottan kezdi a harcot, anélkül, hogy felismerné az előnyöket, nos, ez semmiképpen sem elég.

Ezért a hadvezérnek öt szempontot kell figyelembe vennie. Az első az irányítás, a második a készenlét, a harmadik az elszántság, a negyedik a körültekintés, az ötödik az egyszerűség. Az irányítás: nagyszámú tömeget úgy igazgatni, mintha keveseket igazgatna. A készenlét: úgy lépni ki a kapun, mintha máris az ellenség állna ott. Az elszántság: ha közeleg az ellensége, ne aggódjon az élete miatt! A körültekintés: jóllehet már győzött a csatában, még akkor is oly körültekintő legyen, mint annak kezdetekor! Az egyszerűség: a törvények és rendeletek legyenek világosak, és ne keresztülvihetetlenek!

(A hadvezérek) miután megbízatásukat megkapták, ne mondjanak le megbízatásukról, és csak azután, hogy vereséget mértek az ellenségre, beszéljenek a visszatérésről! Ebben áll a hadvezérek szertartásossága. Így aztán azon a napon, amikor csatába indul a hadsereg, inkább meghalnak és dicsőséget szereznek, de nem viselnék azt a szégyent, amit életük gyáva menekítése hozna rájuk.”

* * *

Wuzi mondotta:

„Mindegyik háborúnak a következő négy kritikus pontja van: a virtus, a terep, a taktika és az erő. A három sereg tömegét, a százszor tízezer katonát virtusuk mértékének figyelembevételével elrendezni, s mindezt egy ember kezébe helyezni, nos, ezt hívják a virtusból származó kritikus pontnak. Amikor az ösvények keskenyek, az utak nehezen járhatóak, hatalmasak a hegyek és nagyok az akadályok, s egy tíz ember védte helyen még ezer emberrel sem lehet áttörni, nos, ezt hívják a terepviszonyok adta kritikus pontnak. Ha a kémek jól végezték feladatuk, és így a könnyűcsapatok be-betörve szétszórják az ellenség tömegét, s ezzel elérik, hogy az uralkodó és a miniszterek egymással elégedetlenek legyenek, a feljebbvalók és a közrendűek pedig szemrehányásokat tegyenek egymásnak, nos, ezt hívják a taktikából eredő kritikus pontnak. Amikor a harci kocsik masszívak, a tengelyeik megbízhatóak, a hajóknak megfelelő kormánylapátjaik és evezőik vannak, a tisztek gyakorlattal rendelkeznek a harci alakzatok terén,

a lovakkal pedig begyakoroltatták a vágát és a hajsztát, nos, ezt hívják az erő adta kritikus pontnak.

Csak az lehet hadvezér, aki mind e négy szempontot ismeri. Azonban a hatalma, az erényessége, az emberségessége és a bátorsága szükséges ahhoz, hogy biztosan vezesse a hadsereget, hogy megrémítse az ellenséget, és hogy saját seregében eloszlassa a kételyeket. Így ha majd kiadja a parancsait, azoknak senki nem mer ellenszegülni, és bárhol is van, az ellenségének nem lesz mersze ellene fordulni. Az az ország, amelyik rendelkezik ilyen hadvezérrel, erős; az az ország, amelyik elveszíti az ilyen hadvezéreit, elpusztul. Az ilyet hívják kiváló hadvezérnek.”

* * *

Wuzi mondotta:

„A különböző dobok és gongok azok, amik félfő tiszteletet ébresztenek a fülekben; a különböző zászlók és lobogók azok, amik félfő tiszteletet ébresztenek a szemekben; a tilalmak, a rendeletek, a büntetések és a fenyítések azok, amik félfő tiszteletet ébresztenek az elmékben. Ahhoz, hogy a dobok hangja félfő tiszteletet ébresszen a fülekben, tisztán kell szólniuk; ahhoz, hogy a zászlók színe félfő tiszteletet ébresszen a szemekben, jól megkülönböztethetőnek kell lenniük; ahhoz, hogy a büntetések félfő tiszteletet ébresszenek az elmékben, szigorúaknak kell lenniük. Ha ezek nincsenek megalapozva, bár létezhet az ország, előbb-utóbb vereséget fog szenvedni az ellenségtől.

Ezért mondják, hogy bárhol is legyen a hadvezér, mindenkinek követni kell, és bárhová is mutasson, mindenki arra menjen, akár a halálba is.”

* * *

Wuzi mondotta:

„Mindegyik ütközetben az a legfontosabb, hogy mindenekelőtt fel kell mérni az ellenség hadvezérét, és meg kell vizsgálni tehetségét. Ha a terepviszonyoknak megfelelő taktikát használ, akkor serege nem küszködik és sikert arat. Amelyik hadvezér ostoba és hiszékeny, azt be lehet csapni és törbe lehet csalni. Amelyik hadvezér kapzsi, és nem törődik a jó hírével, azt ajándékokkal meg lehet vesztegetni. Ha elhanyagolja a taktikai változtatásokat, és nincs stratégiája, akkor meg lehet gyötörni és ki lehet fárasztani. Ha a feljebbvalók gazdagok és fennhéjázók, miközben a közrendűek szegények és sértődöttek, akkor el lehet választani és meg lehet osztani őket. Ha a hadvezér előre- és a visszavonuláskor sokszor bizonytalankodik, a sereg pedig nem bízik benne, akkor megrémítve meg lehet futamítani őket. Ha a tisztak lenézik hadvezérüket, és egyetlen céljuk, hogy már végre hazatérhessenek, akkor a könnyebbik utat elzárva előlük, és megnyitva számukra az akadályokkal telit, rájuk támadva el lehet fogni őket. Ha az ellenség előrevonulására való út könnyen járható, a visszavonulásra való útja viszont akadályokkal teli, akkor előrecsalgatva meg lehet semmisíteni őket. Ha

az ellenség előrevonulását biztosító út akadályokkal teli, a visszavonulásukra való út viszont könnyen járható, akkor a visszaútját elállva meg lehet támadni. Ha az ellenség tábora alacsony, nedves helyen van felállítva, ahol a víz sehol sem tud lefolyni, és az eső is többször, kitartóan esik, akkor elárasztással vízbe lehet fullasztani. Ha az ellenség mocsaras vidéken táborozik, amelyet füves bozót ver fel, és gyakorta fúj viharos erejű szél, akkor tüzet támasztva el lehet pusztítani. Ha az ellenség táborát nem mozdítván sokáig tartózkodik egy helyben, a hadvezér és a tisztek hanyagok és lusták, a hadsereg pedig felkészületlen, akkor odalopakodva meglepetésszerűen rajta lehet ütni.”

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Amikor seregem farkasszemet néz az ellenséggel, és nem ismerem a hadvezérüket, ám mégis szeretném kipuhatolni. Nos, miben áll ez a tudomány?

Wu Qi így válaszolt:

– Nélkülözhető, de bátor katonákból szervezz egy gyöngén felszerelt rohamcsapatot, amellyel majd próbára teheted az ellenséged. Az ellenségre támadva színleljenek megfutamodást, nem a győzelem a feladatuk. Ha azt látod, hogy az ellenséged rohama fegyelmezett ritmusban történik, akkor jól szervezettek, a menekülő csapatodat üldözve úgy tesz, mintha nem tudná elfogni, és látván a felkínált előnyöket, úgy csinál, mintha nem ismerte volna fel azokat, nos, az ilyen hadvezért nevezik bölcs hadvezérnek, semmiképpen ne harcolj vele! Ha viszont az ellenséges sereg lármázik és zajong, zászlóik, lobogóik rendezetlenül, kuszán kavarnak, a katonák saját fejük után indulnak el vagy éppen torpannak meg, fegyvereik egy része felfelé mered, a többi viszont leeresztve viszik, attól félnek, hogy nem érik utol a menekülő csapatodat, és attól félnek, hogy a szemük előtt lebegő előnyöket nem fogják megszerezni, nos, az ilyen sereg hadvezére bizony ostoba, s bár serege nagyszámú lehet, el lehet fogni őket.

V.

Alkalmazkodás a változásokhoz

(*Ying bian* 應變)

Wu fejedelem kérdezte:

– Ha a harci szekereink masszívak, a lovaink jók, a hadvezér bátor, a katonák erősek, de hirtelen szembekerülvén az ellenséggel mégis felfordulás támad és felborulnak soraink, akkor mi a teendő?

Wu Qi ekként felelt:

– Mindegyik ütközetnek az a szabálya, hogy nappal zászlókkal, lobogókkal kell irányítani, éjszaka pedig gonggal, dobbal és síppal. Ha a zászlók balra mutatnak, akkor a katonák balra menjenek, ha a zászlók jobbra mutatnak, akkor a katonák

jobbra menjenek! Ha dobszót hallanak, induljanak el, ha a gongot hallják, álljanak meg! Az első sípszóra sorakozzanak fel, a második sípszóra gyülekezzenek! Aki nem engedelmeskedik a parancsoknak, azt végezzék ki! Ha az egész hadsereg aláveti magát a hatalmadnak, a tisztek és a közkatonák betartják a parancsokat, akkor a harcban nem bizonyul majd elég erősnek az ellenséged, rohamra indulva pedig nem ütközhöl szilárd harci alakzatba.

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha az ellenséges sereg túlerőben van, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– El kell kerülnöd a könnyű terepet, és az akadályokkal telin kell lecsapni az ellenségre! Ezért mondják, hogy eggyel tízre támadni legjobb a szűk szorosokban, tízzel százra támadni legjobb a mély szurdokokban, ezerrel tízezerre támadni legjobb a veszélyes hágókon. Na mármost, ha kevés katonád van, akkor azok hirtelen fedjék fel magukat a veszélyes utakon, verjék meg a gongokat, dobokat, s akkor hiába nagyszámú az ellenséged serege, mindegyik katonája rémülten kapkod majd. Ezért mondják, hogy nagyszámú sereget könnyű terepen kell bevetni, gyér sereget pedig veszélyes terepen.

* * *

Wu fejedelem kérdezte:

– Ha az ellenséges sereg nagyszámú, harcias és bátor, hátuk mögött veszélyes szoros húzódik, jobbra tőlük hegy áll, balra folyó húzódik, mély árkaik és magas sáncaik vannak, védelmüket erős számszeríjakkal biztosítják, amikor hátrálnak, az olyan, mintha egy hegy mozdulna el, amikor előretörnek, az olyan, mint a szél és a zápor, bőségesen van élelmük, s nehéz sokáig védekezni ellenük, akkor mi a teendő?

Wu Qi így felelt:

– Ez bizony fogas kérdés! Ezt nem a harci szekerek és a könnyűlovasok erejével, hanem a bölcsék taktikájával lehet megoldani. Ha fel tudsz készíteni ezer harci szekeret és tízezer könnyűlovast, akiket gyalogosok fedeznek, akkor válaszd szét őket öt csapatba, és mindegyik csapatot állítsd egy-egy útra. Ha öt sereged öt úton halad, ellenséged egész biztosan elbizonytalanodik, hogy hol összpontosítsa erejét. Ha az ellenséged keményen védekezik, katonái kitartóak, akkor sürgősen kémeket kell menesztetni, hogy kifürkésszék a terveiket. Ha az ellenség hallgat ránk, akkor állásait feladja, és elvonul, ha nem hallgat ránk, akkor kivégzi követjeinket, elégeti levelünket, és seregét megosztja az öt hadszíntérre. Ha győzünk, ne üldözzük őket, ha veszünk, gyorsan vonuljunk vissza. Így aztán megfutamodást színlelve kell lecsapni rá. Egyik csapatunk az elővédjével veszi fel a harcot, egy másik csapatunk az utóvédjét szakítja el, két csapatunk pedig óvatosan odalopózva a bal és a jobb szárnyára mér meglepetésszerű támadást. Ha pedig

mind az öt csapatod egyidejűleg harcol, akkor biztos, hogy a te sereged van előnyben. Ebben áll az erős ellenség megtámadásának lényege.

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha az ellenség közel van, és már minket szorongat, menekülnénk, de nincs kiút, katonáim rémültek, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– Ebben az esetben a következőképpen kell eljárnod: ha túlerőben vagy, akkor sereged megosztva kell harcolni az ellenséggel, ha viszont ő van túlerőben, akkor erőidet összpontosítva kell megtámadni, pihenőt sem engedve neki. Így aztán, bár nagyszámú a serege, engedelmességre tudod szorítani.

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha mély völgyben akadnék össze az ellenséggel, ahol oldalt veszélyes szakadékok akadályoznak, az ellenségem pedig túlerőben van, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– Ha ellenségeddel sziklás vidéken, erdős völgyben, hegyek mélyén vagy széles ingoványon találkoznál, késlekedés nélkül hagyd el ezeket a helyeket! Ha magas hegyen vagy mély völgyben ellenségeddel hirtelen mégis szembekerülnél, akkor legelőször is dobjaiddal kelts lármát, majd íjászaid és számszeríjászaid előrenyomulván nyilazzanak és ejtsenek foglyokat. Tüzetesen vizsgálj meg az ellenség hadvezetését, s ha azt zavarosnak találnád, kételkedés nélkül támadj meg!

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha balról is, jobbról is magas hegyek állnak, a terep nehezen járható, és hirtelen szembetalálkozom az ellenséggel, nem merem megtámadni, de elmenekülni sem tudok, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– Ezt hívják völgybeli csatának. Sereged nagyszámú, mégis használhatatlan. Hívd össze tehetséges tisztjeidet, hogy ők szálljanak szembe az ellenséggel, gyors lábú katonáid éles fegyverekkel törjenek előre! Oszd meg harci szekereid, sorakoztasd fel könnyűlovasaid, és rejtse el őket az ellenség köré négy oldalra egymástól néhány mérföld távolságra úgy, hogy fegyverük ne látszódjék! Az ellenségednek így kemény harci alakzatot kell tartania, és nem mer majd se előrenyomulni, se visszavonulni. Ezt követően pedig emeld fel zászlóid, sorakoztasd fel lobogóid, s gyere elő a hegyekből a tábora

elé, s ellenséged megrémül majd. Harci szekereiddel és könnyűlovasaiddal nyugtalaníthatod, egy szusszanásnyi pihenőt sem engedve neki. Ez a völgybeli csatának a törvénye.

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha az ellenséggel egy nagy vizes ingoványon találkoznék, a szekerek kerekei a szekérrúdíg elmerültek, a mocsárban szekereink és könnyűlovasaink csak küszködnek, a csónakok evezői használhatatlanok, előre vagy hátra még evickélni sem bírunk, akkor mi a teendő?

Wu Qi ekként felelt:

– Ez nevezik vizes csatának. A harci szekerek és a könnyűlovasok használhatatlanok, de azért maradjanak az oldalakon fedezéket biztosítva. Egy magaslatra állva mind a négy irányba fel kell mérni a víz természetét. Ha úgy találsz, hogy az szélesen elterülő és mély, akkor egy nem hagyományos taktikát alkalmazva győzhetsz. Ha az ellenség átkelne, akkor támadd meg, amikor a serege fele már bent jár a vízben!

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha szakadatlanul esik már hosszú ideje, a lovak a sárba süllyedtek, a szekerek beragadtak, négyfelől az ellenség fenyeget, seregem rémülten retteg, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– Mindenkinek, aki harci szekereket használna, tudnia kell, hogy azok borult, csapadékos időben maradjanak vesztég, csak derült, száraz időben indíthatók. Amikor harci szekereket hajtanak, magasztalják a magas helyeket, s vessék meg az alacsony területeket! Ha előrevonulnának vagy megállnának, mindenkor az útviszonyokhoz alkalmazkodva tegyék azt! Ha az ellenség felkerekedett, haladjanak annak kitaposott nyomában!

* * *

Wu fejedelem azt kérdezte:

– Ha hirtelen vad, portyázó csapatok törnek ránk, akik a földjeinket prédálják fel, s marháinkat, juhainkat hajtják el, akkor mi a teendő?

Wu Qi azt felelte:

– Ha vad, portyázó csapatok törnek be, akkor körültekintően fel kell mérni az erejüket, erős védelmet kell állítanod, és semmiképpen ne bocsátkozz velük harcba! Alkonyatkor, mikor elvonulnának, már jól meg lesznek pakolva, egész biztos, hogy félnek, és csak a gyors visszavonulásra összpontosítanak, így aztán egymástól óhatatlanul is el-elszakadnak. Ekkor üldözőbe véve rájuk támadhatsz, s így legyőzheted csapataikat.

* * *

Wuzi mondotta:

„Az ellenségre támadásnak és a város bekerítésének mindenkor az a lényege, hogy miután bevették a várost, foglalják el annak valamennyi hivatalát is, hogy maguk ellenőrizték a hivatalnokokat, és vegyék magukhoz az (adminisztrációs) eszközeiket. A hadsereg bármely területet is foglalná el, sehol se vágja ki a fákat, ne rombolja le az épületeket, ne kobozza el a termést, ne mészárolja le a háziállatokat és ne égessék fel a készleteket, ezzel is kimutatván a népnek tisztességes szándékukat. Legyenek méltányosak azokkal, akik azt kérik, hogy megadhassák magukat, és hagyják őket békében élni.”

VI.

A tiszték ösztönzése

(Li shi 勵士)

Wu fejedelem azt kérdezte:

– A szigorú büntetések és az értelmes jutalmazások elegendők-e a győzelemhez?

Wu Qi azt felelte:

– A szigor és az értelem dolgát ugyan nem tudnám teljesen kifejtteni, ám azokra mégsem lehet támaszkodni. Ha parancsaid kiadását és rendeleteid közzétételét az emberek örömmel hallgatják, akkor a csapatok mozgósításakor és a tömegek mozgásakor az emberek örömmel fognak harcolni, és midőn a katonák megvívznak, és a pengék összecsapnak, akkor az embereid örömmel fogadják akár a halált is. Ez az a három dolog, amire az uralkodó támaszkodhat.

– Mindezt miként érhetném el? – kérdezte Wu fejedelem.

– Válaszd ki az eredményeseket, és jutalmazd meg őket egy ünnepséggel úgy, hogy mindeközben a sikerteleneket is ösztönözd! – javasolta Wu Qi.

Ezután Wu fejedelem három sorba különítve ülőgyékényeket helyeztetett a templom csarnokába, és ünnepséget rendezett tisztjei és főemberei számára. Az eredményesek előtt, az első sorban foglaltak helyet, pompás ételekkel kínálták őket, drága edényekben rálalták fel számukra a három áldozati állat²³ húsából készült pecsenyét. A kevésbé eredményesek a középső sorban foglaltak helyet, és számukra a lakomát kevésbé értékes edényekben szolgálták fel. A sikertelenek a leghátsó sorban foglaltak helyet, s az ételeket közönséges edényekben kapták. Az ünnepség végeztével távoztak, és a templom kapuja előtt a fejedelem az eredményes embereinek még a szüleit, feleségeit és gyermekeit is megajándékozta, ugyancsak az érdemeik alapján rangsorolva. Azon embereinek családjához, akik (a haza szolgálatában, érdemeiket szerezve) estek el,

²³ Az ókorban az ökör, a birka és a disznó húsából készítették a legfőbb áldozati étket.

évente követeket küldött, és segínyt adományozott szüleiknek, ezzel is kifejezve, hogy fiaik emléke örökké élni fog szívében.

Ekként cselekedett három esztendőn át, amikor is Qin mozgósította hadseregét és a Sárga-folyótól nyugatra fekvő területek felé közeledett. Amikor Wei tisztjei hírt vettek ennek, parancsra sem várva sisakjukat, páncéljukat felöltve tízezer fős seregükkel lelkesen megütköztek az ellenséggel.

* * *

Wu fejedelem magához hívatta Wu Qit, és azt mondta neki:

– Lám, korábbi útmutatásod most megfogant.

Wu Qi pedig így szólt:

– Jómagam úgy hallottam, hogy az emberek közt van magas és alacsony, a hangulat pedig lehet lelkes vagy lankadt. Felség, ha szeretnéd próbára tenni az ötvenezer, eddig még érdemtelen emberedet, akkor, kérlek, engedd, hogy hadd vezethessem őket az ellenség ellen! Ha Qin nem tud majd győzedelmeskedni, a többi fejedelem mind ki-neveti őt, és elveszti hatalmát és befolyását az égalattiban.

Példának okáért, ha egy vérszomjas gazember elrejtőzik a vadonban, ezren fognak a nyomába eredni, s valamennyien a bagoly éles tekintetével, a farkas éberségével kutatnak majd utána, hogy elkapják. Hogy miért? Nos azért, mert attól tartanak, hogy ha az erőszakossága tombolni kezd, az rájuk hoz majd veszedelmet. Ezért ha csak egyetlen valaki is fittyet hány az életre, az máris elég ahhoz, hogy megrémítsen ezer másikat. Én most az ötvenezer fős tömeget az ellen az egy vérszomjas gazember ellen akarom hadba állítani, és az ellenség megbüntetésére vezetve őket egész biztos, hogy Qinnek nem lesz könnyű dolga.

Ezt követően Wu fejedelem Wu Qi tanácsát megfogadva engedélyezte számára ötszáz harci szekér és háromezer könnyűlovas vezetését. Ő pedig vereséget mért Qin ötszázézer fős hadseregére. Ez pedig a „tiszték ösztönzése”-elmélet sikeressége.

Az ütközet előtti napon Wu Qi meghagyta a három seregnek: „Valamennyi hivatalnoknak és katonának szembe kell szállnia, üldöznie és el kell fognia az ellenség harci szekereit, könnyűlovasait és gyalogosait! Ha a harci szekereink nem fogják el az ellenség harci szekereit, ha könnyűlovasaink nem fogják el az ellenség könnyűlovasait, és ha gyalogosaink nem fogják el az ellenség gyalogosait, akkor bár vereséget mérhetünk az ellenséges hadseregre, nem járunk semmi eredménnyel.”

Ezért aztán az ütközet napján Wu Qi parancsa egyáltalán nem bizonyult nehéz feladatnak, ám mégis rettenetesen megrengette az egész égalattit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- OOI KEE BENG. 2007. *Chinese Strategists: Beyond Sun Zi's Art of War*. Singapore, Marshall Cavendish Editions.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. "Military Writings." In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.
- TOKAJI ZSOLT. 1999. „Szemelvények a Történetíró Feljegyzéseiből.” In: *Kínai–magyar irodalmi gyűjtemény* II/5. Budapest, Balassi Kiadó.
- XU YONG 徐勇. 2001. “Wuzi de chengshu, zhulu ji qi junshi sixiang.” 吳子的成書、著錄及其軍事思想 [A Wuzi keletkezése, katalogizálása és hadelméletei]. In: *Junshi lishi yanjiu* 軍事歷史研究3. 142–148.

A TÁBORNAGY
METÓDUSA

司馬法

Vákát oldal

A TÁBORNAGY METÓDUSA CÍMŰ ÓKORI KÍNAI HADTUDOMÁNYI MUNKA

Tokaji Zsolt

A Sima Rangjunek 司馬穰苴 (i. e. 547 – i. e. 490) tulajdonított mű, *A tábornagy metódusa* (*Sima fa* 司馬法) semmiképpen sem keletkezhetett korábban az i. e. 4. századnál. Noha a hagyomány a mű szerzőjének Qi 齊 fejedelemség e kiváló hadvezérét tartja, a legnagyobb jóindulattal is csak azt állíthatjuk: elképzelhető, hogy a szöveg bizonyos részei akár magától Sima Rangjutól is származhatnak, ám azokat csak évszázadokkal az ő halála után jegyezték le. A műnek egyébként is létezhetett egy korábbi verziója, mint ahogyan az a nagy történetíró, Sima Qian 司馬遷 írásából (*A történetíró feljegyzései; Shi ji* 史記) is kiderül. Ez a változat a történelem viharaiiban feltehetően elveszett, vagy átdolgozták, hiszen a ma ismert legrégebbi változat az i. sz. 11. századból való.

A mű címének fordítása sem minden probléma nélkül való. Sima Qian biográfiáját olvasva kiderül, hogy a Sima Rangju nevében szereplő *sima* 司馬 nem a hadvezér családneve – miként például a történetíró Sima Qiannek –, hanem a tisztsége. A hadvezér családneve Tian 田 volt (teljes neve: Tian Rangju 田穰苴). Így tehát indokolatlannak tartjuk azokat az értelmezéseket, amelyek a címben szereplő *sima* titlust a vélt szerző családnevével azonosítják. A Hadakozó fejedelemségek korszakát (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) megelőző Tavaszok és őszi korszakban (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) a *sima* a „lovak igazgatóját” jelentette, vagyis azt a személyt, aki a királyi birtok vagy sereg előjárójaként a „lázadók elnyomására” volt hivatott. A királyi birtok parasztjainak katonai előjárója volt. Ő hívta be és gyakorlatoztatta a besorozott katonákat, ő hívta össze őket kiképzésre, vadászatra, ő tartott szemlét felettük. Háborúban és gyakorlatokon ő ítélkezett felettük. Ő vezette az évszakonként tartott nagy vadászatonkat, s ő vezette a háborúban a hadsereget. Egyszóval minden katonai ügy alája tartozott, és békeidőben ő rendelkezett a fegyverek, fegyvertárak, hadiszekerek, lovak, ménesek felett. A Hadakozó fejedelemségek időszakában hatásköre még inkább megnőtt, közvetlenül parancsolhatott a hadvezérnek, és felette csak az uralkodó állt. Teljes felügyelete volt a hadsereg felett, egyfajta hadügyminiszter volt. Angol nyelvű fordításokban előszeretettel használják a *marshal* kifejezést, amely a késő középkori európai hadi terminológiában egy adott területen elhelyezkedő valamennyi alakulat legfőbb parancsnokát jelentette. A marsall rendfokozat az akkoriban elérhető legmagasabb katonai tisztség volt. Német hatásra később a marsall szinonimájaként terjedt el a magyar nyelvben a „tábornagy” megnevezés, ezért adekvátnak tartottuk a *sima* tisztség „tábornagynak”

való fordítását. Hasonlóképpen vitatott a mű címének második felében szereplő *fa* 法 kifejezés értelmezése is. A szó éppúgy jelent „törvényt”, „szabályt”, „regulát” stb., mint „módszert”, „metódust”. A mű azonban tartalmát tekintve inkább módszereket kínáló hadvezetési, hadseregszervezési kézikönyv, semmint szabálygyűjtemény, így az eddigi idegen nyelvű értelmezésekkel, fordításokkal egyetértésben a *fa* kifejezés utóbbi jelentését választottuk.

A *tábornagy metódusa* című munka kötetünkben közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Sima fa* 司馬法. In: *Sibu congkan chubian* 四部叢刊初編. Di 343 ce 第343冊 [343. kötet].¹

¹ Sima Rangju személyéről és *A tábornagy metódusa* című műről lásd: LI 1992; SAWYER 1993; JOHNSTON 1998: 42.; LEWIS 1999: 631.; ZHAO 2004: 70–85.; SAWYER 2012: 102–103.; LO 2015: 30–32.

A TÁBORNAGY METÓDUSA

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

I.

Az emberségességre alapozni
(*Ren ben* 仁本)

A régiek az emberségesség által teremtettek alapot, és az igazságosság által kormányozva hozták létre a tisztességet. De ha már a tisztességgel sem érték el céljaikat, akkor (hívták segítségül) a tekintélyt. A tekintélyt a háború adja, nem pedig a hűség és az emberségesség. Ezért ha a nép békességéért kell embert ölni, akkor a gyilkosság megengedhető; ha megtámadnak egy országot, de szeretik annak népét, akkor a támadás megengedhető;¹ azért háborút indítani, hogy azzal megállítsanak egy másik háborút – noha az is háború – megengedhető. Ezért emberségességgel elnyerhető a szeretet, az igazságosságnak az emberek boldogan (alávetik magukat), a bölcsességgel megnyerhető az emberek bizalma, a bátorságot utánozni fogják, az őszintéknek pedig hinni fognak. „Az (országon) belül meg kell nyerni (a nép) szeretetét, és erre támaszkodva tudunk védekezni, az (országon) kívül ki kell érdemelnünk a tekintélyt, és erre támaszkodva tudunk hadivállalkozásokba fogni.”

* * *

A háború Taója,² hogy sohase sértsék meg a (mezőgazdasági munkák) idejét, és hogy sohase hajszolják a népet a kimerülésig, ez annyit tesz: szeretjük a saját népünket. Nem rátörni az ellenségre, amikor az gyászol, és nem kihasználni azt, ha (amúgy is) természeti

¹ A szöveg ezen részletében az a konfuciánus tanítás tükröződik, hogy az emberségesség (*ren* 仁) voltaképpen nem más, mint az emberek szeretete. Lásd például: P. SZABÓ 2003: 107.

² A szövegben gyakran előforduló kifejezés a „háború Taója” (*zhan dao* 戰道), amelyben a taoizmusból jól ismert Tao (*Dao* 道) fogalom szerepel. A taoizmusban a Tao, vagyis az Út egy mindent átfogó, univerzális természettörvény, az örökké mozgó világ végső egységének elve. A fogalom megtalálható a konfuciánus terminológiában is, ahol Konfuciusz szerint az eszményi ember az, aki arra törekszik, hogy egyre csiszolja erőnyeit, továbbá hogy felfogja a régiek bölcsességét, akik egyedül ismerték a Taót, azaz az alapvető igazságot. A legizmushoz kapcsolódó hadtudományban a Tao egyfajta általános, természetes szabályszerűséget jelent, amely szabályoknak megértése és betartása minden hadvezér feladata. Az „Út”, melyen a háború megvívható. A Tao fogalmával kapcsolatban lásd továbbá: P. SZABÓ 2000a: 46–47.; P. SZABÓ 2000b: 71., 73–74.; P. SZABÓ 2005: 142.

csapás sújtotta, ez annyit tesz: szeretjük az ellenség népét. Télen és nyáron nem mozgósítani a hadsereget, ez annyit tesz: szeretjük a saját népünket és az ellenségét egyaránt.

Ezért aztán bár lehet hatalmas az országa, ha kedvét leli a háborúban, akkor bizonyos, hogy el fog pusztulni. (Másképp viszont) hiába van béke az égalattiban,³ aki a háborúról megfeledkezik, az egészen biztos, hogy veszélybe kerül.

Az égalatti már megnyugodott, az Ég fia⁴ bemutatta a *Da Kai* szertartást,⁵ tavaszonként (mégis) megrendezik a *sou*-vadászatot, ősszel pedig a *xian*-vadászatot,⁶ a fejedelmek minden tavasszal összegyűjtik csapataikat, és minden ősszel gyakorlatoztatják a katonákat, így aztán nem feledkeznek meg a háborúról.

* * *

A régiek sohasem üldözték a menekülő ellenséget száz lépésnél tovább, sohasem követték őket három táborverésnél⁷ messzebbre, ez szertartásosságukat mutatja. Nem sanyargatták a kiszolgáltottakat, szánták a sebesülteket és a betegeket, ez emberségüket mutatja. Felállították a hadrendjüket, és csak utána verették meg a (csata kezdetét jelző) dobokat, ez megbízhatóságukat mutatja. Mindig az igazságért, és sohasem a haszonért harcoltak, ez igazságosságukat mutatja. Képesek voltak megbocsátani behódolt ellenségeiknek, ez bátorságukat mutatja. Ismerték a véget és ismerték a kezdetet, ez bölcsességüket mutatja. Ezen hat erény alkalmas időben tanításával fektették le a nép (kormányzásának) alapelveinek szabályát. Régről fogva bizony ez a kormányzás módszere.

* * *

Az előző királyok uralkodása megfelelt az Égi Taónak, megalapítása a Földhöz illő volt.⁸ Hivatalba emelték a nép erényes fiait, kiigazították a neveket és szabályozták

³ Az „égalatti” (*tianxia* 天下) egyrészt a korabeli Kína, másrészt az egész emberi világ elnevezése.

⁴ Az ókori Kínában úgy tartották, hogy a mindenkori uralkodó magától az Égtől (*Tian* 天) kapja megbízatását az uralkodáshoz, ezért az uralkodót gyakorta „az Ég Fiának” (*Tianzi* 天子) nevezték. Később a császárkorban végig használatban maradt ez az elnevezés.

⁵ A „Nagy béke” vagy „Nagy öröm” (*Da Kai* 大愷) ünnepe volt ez, melyen zenével, táncsal ünnepelték a győztesen visszatért hadsereget, az uralkodó pedig kifejezte háláját a népnek és áldozatot mutatott be.

⁶ Békeidőben a vadászatok alkalmával gyakoroltatták be a harci fogásokat, a csapatok szervezésének, mozgatásának módjait. A *sou* 蒐 a tavaszi, a *xian* 獮 pedig az őszi nagyvadászatot jelentette.

⁷ A korabeli források tanúsága szerint kb. 31 vagy 37 kilométerenként vert táborot egy átlagosan menetelő, előrenyomuló hadsereg.

⁸ Az „Égi Tao” (*Tian dao* 天道), az „Ég Útja” a természet harmonikus működése, amely egyfajta sorsszerűséget, Égi gondviselést is jelent. Később kibővült a jelentése a természeti jelenségek, időjárás viszonyok működésének mikéntjével. Az ennek különböző módszerekkel (például jóslás) való kifürkészése – egyebek mellett – a meteorológia korai előzménye. A Földdel való összhang, a föld sajátosságainak figyelembevételét jelenti. Gyakorta használják a terepviszonyokhoz történő alkalmazkodás kifejezésére. Itt az Éghez és a Földhöz alkalmazkodás, a két diszciplína, a *yin* 陰 és a *yang* 陽 harmonikus együttes működtetésére utal, amelynek következtében megvalósul a kívánatos végső egység, a Tao.

a dolgokat. Megalapították országukat, rangsorolták a hivatali tiszteket, a hivatalnoki illetményeket pedig e rangsor szerint állapították meg. A fejedelmek is olyannyira elégedettek voltak, hogy a tengereken túlról is eljöttek behódolni nekik. Eltörölték a bűntetéseket, és pihent a hadsereg. Szent erényű uralkodás volt ez.

* * *

Ezt követték a dicsőséges királyok, akik szabályozták a szertartásokat, a zenét, a törvényeket és a mértékeket, majd megalkották az öt büntetést,⁹ elindították a hadsereget és megtorolták az igazságtalanságokat. Ellenőrző utakat tettek mindenfelé, hogy megismerjék a szokásokat, találkoztak a fejedelmekkel és megvizsgálták különbözőségüket. „Ha bármelyik (fejedelem) az (égi) megbízatással ellentétesen cselekedett, összezavarta az állandó rendet, és hátat fordított az erénynek, vagy áthágta az Ég szabta időt,¹⁰ és veszélyeztette az érdemes fejedelmeket, akkor mindenfelé kihirdették ezt a fejedelmek közt, és kinyilvánították, hogy megbüntetik.” Szándékukat közölték a Hatalmas Ég Magasságos Urával,¹¹ a Nappal, a Holddal, a csillagokkal és a csillagképekkel. „Ezt követően áldozatot mutattak be a Földistennek és a négy tenger közötti valamennyi istenségnek, a hegyeknek és a folyóknak, áldoztak a nagy oltárnál, és lerótták tiszteletüket a hajdanvolt uralkodók előtt. Miután pedig mindezzel végeztek, a főminiszter seregeket kért a fejedelmektől, mondván: »Ez és ez az ország vétett a Tao ellen, meg kell hát támadnunk. Ekkor és ekkor seregeink elmennek ehhez az országhoz, és az Ég Fiával karöltve megbüntetjük azt.«”

Majd a főminiszter és a főhivatalnokok a következő utasításokkal látták el a hadsereget: „Midőn behatoltatok a megbüntetendő ország területére, ne gyalázzátok meg isteneiket, ne vadásszátok le vadjaikat, ne romboljátok le a földmunkákkal létrehozott építményeiket, ne gyújtátok fel falaikat és épületeiket, ne vágjátok ki erdeiket, ne ragadjátok el jószágaikat, gabonájukat és szerszámaikat! Ha öregekre vagy gyerekekre akadnátok, engedjétek haza, ne bántalmazzátok őket! Ha felnőttekkel találkoztok, akik nem támadnak rátok, ne tekintsetek ellenségnek! Ha az ellenségetek megsebesült, gyógyítsátok meg és bocsássátok haza!”

Miután pedig végrehajtották a büntetést, a király és a fejedelmek kiigazították az országot (kormányzását), kiemelték a kiválókat és a bölcseket, majd újra trónra ültették az uralkodójukat.

* * *

⁹ Az ókori Kínában használatos büntetésfajták közös elnevezése, amely a homlok megbélyegzését, az orr és a lábak levágását, a kasztrálást és a kivégzést jelentette.

¹⁰ A természethez, az időjáráshoz való alkalmazkodás.

¹¹ Az ókori Kína vallására az égkultusz jellemző. A korabeli elképzelések szerint a legfőbb isten a Hatalmas Ég Magasságos Ura (*Huangtian Shangdi* 皇天上帝), aki az Ég ura és egyben a földi dolgok legfőbb irányítója is.

Hat fajtája van annak, ahogy a királyok és hegemonok irányíthatják a fejedelmeket:

A földterülettel formát adnak a fejedelemségeknek.

Kormányzati rendeletekkel megbékéltetik a fejedelmeket.

A szertartásokkal és a szavahihetőséggel ragaszkodóvá teszik a fejedelmeket.

Tehetségükkel és erejükkel elégedetté teszik a fejedelmeket.

Stratégák segítségével összetartják a fejedelmeket, fegyverekkel és védőfelszerelésekkel engedelmességre bírják a fejedelmeket.

Osztozva a bajban, osztozva a hasznon szövetségre bírják a fejedelmeket. Azzal pedig, hogy a kisebb országok szolgálják a náluk nagyobb országot, összhangot teremtenek a fejedelmek között.

* * *

Ahhoz, hogy a fejedelmeket összetartsák, a következő kilenc tiltani valót hirdették ki:

Aki becsap egy gyöngébb országot, vagy behatol egy gyéren lakott fejedelemség területére, annak területéből el kell venni.

Aki elpusztítja a kiválókat, és bántalmazza a népét, azt meg kell támadni.

Aki az saját országán belül kegyetlenkedik, és erőszakkal benyomul idegen területekre, azt le kell váltani.

Aki országában hagyja a földeket elgazosodni, és népét szétszóródni, annak területéből le kell faragni.

Aki előnyös (földrajzi) helyzetében bízva megtagadja az engedelmisséget, annak országába be kell törni.

Aki megsérti vagy megöli rokonát, azt ki kell igazítani.¹²

Aki trónjáról letaszítja vagy megöli uralkodóját, azt ki kell irtani.

Aki megtagadja a rendeleteket, és át akarja venni a hatalmat, azt ki kell végezni.¹³

Akinek országában fölfordulás támad, határain túl pedig lázadást szít, és fenevadként viselkedik, annak országát el kell törölni.

II.

Az Ég fiának igazságossága (*Tianzi zhi yi* 天子之義)

Az Ég fiának igazságosságát teljes mértékben az Ég s a Föld példájából kell merítenie, és figyelmeznie kell a hajdanvolt szent uralkodók példáját. A hivatalnokok és a köznép kötelessége, hogy tisztelettel adózzanak szüleiknek, valamint hogy

¹² A szövegben a *zheng* 正 „kiegyenesíteni” szó szerepel, amely itt az erényeiben, erkölcsében jóvá tenni jelentéssel bír.

¹³ Tudniillik nehogy terjeszthesse eszméit, ennek pedig leggyakoribb módja a fejedelemségből való száműzés volt.

becsületesen viseltessenek uralkodóikkal és feljebbvalóikkal szemben. Ezért aztán hiába ül bölcs uralkodó a trónon, ha hivatalnokait előbb nem okítja, használhatatlanok lesznek számára.

A régieknek, mikoron a népet tanították, meg kellett szabniuk az előkelők és a közrendűek közti rendet, hogy azok ne akarjanak egymás fölé kerekedni, hogy az erény és az igazságosság egyike se kerüljön a másik fölébe, hogy a tehetség és a mesterségbeli jártasság ne fedje el egymást, hogy a bátorság és az erő ne ütközzön egymásnak. Ezért tudták erejüket egyesíteni és szándékukat összhangba hozni.

* * *

A régiek az ország (kormányzásának) sajátságait nem juttatták érvényre a hadseregben, és a hadsereg (irányításának) sajátságait sem juttatták érvényre az országban, épp ezért az erény és az igazságosság egyike sem múlta felül a másikat.¹⁴ Az uralkodók a nem kérkedő hivatalnokokat méltányolták, így ha a hivatalnokok nem kérkedtek öntelten, akkor kivívták uralkodójuk nagybecsülését. Ha pedig nem voltak önteltek, akkor elvenni sem akartak semmit másoktól, ha pedig nem akartak semmit sem elvenni másoktól, akkor nem is háborúztak. Az ország ügyeiről hallva alaposan meg akarták ismerni annak mibenlétét, a hadsereg ügyeiről hallva feltétlenül meg akarták állapítani annak helyénvaló voltát. Épp ezért a tehetség és a mesterségbeli jártasság nem fedte el egymást. A parancsoknak engedelmessé hivataltokat az uralkodó megjutalmazta, míg a parancsokat megtagadókat az uralkodó kivégeztette, épp ezért a bátorság és az erő nem ütköztek egymásnak.

Csak azután, hogy a népet mindezekre megtanították, válogattak közülük nagy körültekintéssel, és állították őket szolgálatba. Csak miután elrendezték a kormányzás ügyeit, gondoskodtak a hivatalnokokról. Mikoron a tanítás teljesen felnyitja a nép szemét, ők még inkább megjavulnak. Ha a gyakorlat követendő szokássá válik, akkor a szokás a népben ölt majd testet. Ez pedig az okítással történő megváltoztatás célba érése.

* * *

A régiek az ellenséget sohasem üldözték messzire, nyomukban maradtak ugyan, de nem akarták mindenáron utolérni őket. Mivel nem üldözték messzire az ellenséget, az bizony nehezen csaphatta be őket, s mivel nem akarták mindenáron utolérni az ellenséget, az bizony nehezen ejthette törbe őket. A szertartásosság által védekeztek,

¹⁴ Vagyis az ország vezetésében, a civil politikában használatos módszerek ne keveredjenek a hadseregben használatos katonai módszerekkel. A politikai és hadművészeti szövegekben nagy hangsúlyt fektettek a civil (*wen* 文) és a katonai (*wu* 武) erények, módszerek éles megkülönböztetésére, pontos meghatározására.

és az emberségesség révén arattak győzelmet. A győzelem után pedig tanításaikat újra megismételhették. Ez volt az, amit a derék emberek¹⁵ nagyra becsültek.

* * *

Shun¹⁶ kihirdette a feladatot a fővárosban, mert mindenekelőtt az embereket kívánta maga mellé állítani. Xia¹⁷ uralkodói megeskették a hadsereget, mert mindenekelőtt azt kívánták, hogy emberek gondolatban készüljenek fel (a háborúra). Shang¹⁸ uralkodói esküt tettek a hadsereg kapuin kívül (is), mert mindenekelőtt azt kívánták, hogy a nép készen várja a háborút. Zhou¹⁹ viszont csak azután tettetett esküt, miután a seregek összecsaptak, hogy így serkentsék a nép elszántságát.

Xia uralkodói kiigazították (a nép) erényeit, és soha nem nyúltak fegyverekért, ezért soha nem is csaptak össze a fegyverek. Shang az igazságosságba vetette bizodal-mát, épp ezért ő volt az első, aki fegyvereket használt. Zhou az erőben bízott, épp ezért teljes mértékben kiaknázza a fegyverek nyújtotta lehetőségeket.

Xia jutalmakat osztott az udvarban: becsben tartotta a kiválókat. Shang kivég-zéseket rendezett a piactéren: megfélemlítette a rosszakat. Zhou jutalmakat osztott az udvarban, és kivégzéseket rendezett a piactéren: ösztönözte a derék embereket, és megfélemlítette a hitványakat. Mindhárom dinasztia egyaránt bizonyosságát tette az erényességnek.

* * *

Ha a fegyverek nem csapnak össze, a haszon is elmarad. A hosszú fegyverek védelmet biztosítanak, a rövid fegyverek oltalmat nyújtanak.²⁰ Ha a fegyver túl hosszú, nehéz támadni vele, ha viszont túl rövid, nem éri az ellenséget. Ha a fegyverek túl könnyűek, fűrgén forgathatók, ha viszont fűrgén forgatják a fegyvereket, abból könnyen fölfordulás támadhat. Ha a fegyverek túlságosan súlyosak, csak lomhán használhatók, ha viszont lomhák, nem valósíthatók meg a célkitűzések.

¹⁵ A konfuciánus terminológiából kölcsönzött kifejezés, az erkölceiben nemes, tiszta, tisztességes ember (*junzi* 君子).

¹⁶ Shun 舜 bölcs uralkodó a legendás, történelem előtti időkben. A hagyomány szerint a nagy bölcsességű Yao 堯 uralkodótól i. e. 2255-ben vette át a trónt. Uralkodásukat a konfuciánus hagyomány az ókor aranykorának tekinti.

¹⁷ Kína első, mitikus dinasztiája, amely a hagyomány szerint az i. e. 21. századtól az i. e. 16. századig létezett.

¹⁸ Kína első történetileg hiteles dinasztiája, amelyet Shang-Yin néven is emlegetnek. Az i. e. 16. századtól az i. e. 11. századig állt fenn.

¹⁹ A Zhou-dinasztia alatt itt a Nyugati Zhou-dinasztiát (i. e. 11. sz. – i. e. 8. sz.) kell érteni.

²⁰ Kínában a fegyvereket hosszú (*changbing* 長兵) és rövid fegyverekre (*duanbing* 短兵) osztották. A hosszúak közé például a lándzsa, alabárd stb., a rövidek közé a kard, balta, buzogány stb. tartozott. A korabeli kínai fegyverekről lásd: ТОКАЈИ 1997.

* * *

A harci szekerekről: a Xia uralkodók szekereit „kampós szekereknek” hívták, mert mindenekelőtt a pontosságot tartották fontosnak. Shang szekereit „rohamszekereknek” hívták, mert mindenekelőtt a gyorsaságot tartották fontosnak. Zhou szekereit „hatalmas szekereknek” hívták, mert ők mindenekelőtt a hatékonyságot tartották fontosnak.²¹

* * *

A zászlókról: Xia zászlóinak fekete nyélkupakja volt, ami az emberek irányítására utalt.²² Shang zászlói fehérek voltak, ami az Ég és a Föld igazságosságát jelképezte. Zhou zászlói sárgák voltak, amely szín a Föld Taóját jelzi.

* * *

A címerekről: Xia uralkodói a Napot és a Holdat használták, mert ők a fényességet becsülték. Shang a tigrist használta, mert ő a félelemkeltést tartotta becsben. Zhou a sárkányt használta, mert ő a műveltséget becsülte.

* * *

Ha a hadsereg a félelemkeltésre túlzott hangsúlyt fektet, a nép rettegni fog tőle; ha viszont a félelemkeltésre túl kevés hangsúlyt fektet, a nép nem vezethető győzelemre. Ha a feljebbvalók nem viseltetnek igazságossággal a nép felé, akkor a száz családnév viselői²³ képtelenek eleget tenni a szabályoknak, a kézművesek nem tudják ellátni hasznos teendőiket, az ökrök és a lovak képtelenek betölteni feladatukat, s mindeközben a hivatalnokok zaklatják a népet, ezt nevezzük „túlzott félelemkeltésnek”. Ha pedig túlságosan is félelmet keltenek, akkor a nép rettegni fog. Ha a feljebbvalók nem tisztelik az erényt, de megtévesztéssel és álnoksággal élnek, ha nem tisztelik a Taót, de bátorsággal és erővel élnek, ha nem becsülik meg a parancsokat betartókat, s inkább azokat becsülik, akik megszegik a parancsokat, ha nem becsülik a jó cselekedeteket, „s inkább becsülik a kegyetlenkedést, és hagyják, hogy a hivatalnokok föléjük

²¹ A harci szekerek pontos szerkezete és az összefüggés a fennmaradt elnevezésekkel mára már rekonstruálhatatlan. Létezik ugyan többféle kísérlet a nevek etimologizálására, de ezek mindegyike csak spekuláció. A fordításban szereplő nevek szintén csak egy, általunk valószínűsíthető rekonstrukciós kísérlet eredményei.

²² Néhány kínai kommentár szerint a fekete nyélkupak a harcosok fekete hajára utal, és ezért használhatták a katonák irányítására.

²³ Az ókori Kínában csak az arisztokraták viseltek családnévet, így „a száz családnév viselői” (*baixing* 百姓) kifejezés itt rájuk utal. Később a kifejezés értelmezési köre kibővült a „nép” jelentéssel is.

kerekedjenek, nos, ezt nevezzük „túl kevés félelemkeltésnek”. Ha pedig túl kevés a félelemkeltés, akkor a nép nem vezethető győzelemre.

* * *

Ha a háborúba vonuló sereg a lassabb tempót részesíti előnyben, akkor az embereknek elegendő erejük marad, s bár a fegyverek összecsapnak, a gyalogság nem rohan, a harci szekerek nem száguldanak, az ellenség üldözésekor sem szakad szét a hadrend, így nem uralkodik el rajta a zűrzavar. Így nem bomlik meg a hadsereg szilárdsága, nem vész el a menetoszlopok irányíthatósága, nem roppan meg az emberek és lovak ereje, és az iram gyors vagy lassú volta sem fogja túllépni a parancsban foglaltakat.

* * *

A régiek az ország sajátságait nem vezették be a hadseregbe, a hadsereg sajátságait sem vezették be az országba. Ha a hadvezetés jellegzetességeit használják az ország kormányzásában, akkor a nép erényei eldurvulnak, ha viszont az ország kormányzásának jellegzetességeit vezetik be a hadseregbe, akkor a nép erényei meggyöngülnek. Ezért az országban legyen a beszéd kifinomult, a szavak pedig szelídek, az udvarban tisztelgék a szerénységet, elébb önnönmagukat igazítsák ki, s csak azután másokat, hivatlanul ne tolakodjanak, kérdezetlenül ne fecsegenek! Visszafogottan törekedjenek az előrejutásra, és vegyék könnyedén a háttérben maradást! (Ezzel szemben) a hadseregben ki kell emelkedni és érdemeket kell szerezni, a hadrendben sikereket kell elérni, és bizonyítani kell az elszántságot. Akik vértet és sisakot viselnek, (köszöntéskor) ne boruljanak le, a harci kocsikon állók ne vegyék figyelembe a formaságokat! A falakon [a falak védésekor] ne tartsák be a léptek meggyorsításával kapcsolatos szertartást, veszély esetén pedig ne vegyék figyelembe a rangkülönbségeket! Így aztán a (civil) szertartásosság és a (katonai) regulák együttesen alkotják a belsőt és a külsőt, a civil és a katonai erények pedig együttesen teremtik meg a bal és a jobb oldalt.²⁴

* * *

A régvolt korok szent uralkodói nyilvánvalóvá tették a nép erényeit, és maradéktalanul fölhasználták a nép leghetesebbjeit. Nem alázták meg a népet, nem éltek a jutalmakkal, és nem próbálták ki a büntetéseket.

Shun nem használt sem jutalmazást, sem büntetést, népe mégis irányítható volt. Ez volt az erényesség aranykora. Xia jutalmazott ugyan, de nem büntetett. Ez volt a nevelés aranykora. Shang büntetett, de nem jutalmazott. Ez volt a félelemkeltés aranykora. Zhou egyaránt jutalmazott és büntetett, az erényesség pedig hanyatlásnak indult.

²⁴ A civil és a katonai kormányzási, igazgatási módszerek együtt és a megfelelő helyen alkalmazva alkotnak egy egészet.

A jutalmazással ne mulaszd el az alkalmas időt, és így eléred, hogy a nép törekedjék a jó dolgokból származó előnyök megszerzésére. Ha a büntetések késlekedés nélkül bekövetkeznek, akkor a nép azonmód észreveszi a rossz dolgok okozta ártalmakat. Nagy győzelmekért ne osztogass jutalmat, és akkor sem a feljebbvalók, sem az alárendeltek nem fognak kérkedni. A feljebbvalók, ha nem tudnak mivel kérkedni, nem lesznek gőgösök; az alárendeltek, ha nem tudnak mivel kérkedni, bizonyosan nem támadunk egyenlőtlenség. Ha pedig ilyenképpen a feljebbvalók és az alárendeltek egyike sem kérkedik, az bizony az előzékenység netovábbja. A nagy vereséért ne büntess meg senkit, mert így a feljebbvalók és az alárendeltek mindegyike saját magát fogja hibáztatni. Ha pedig a feljebbvalók saját magukat hibáztatják, biztos lehetsz benne, hogy okulnak hibáikból; ha az alárendeltek saját magukat hibáztatják, biztos lehetsz benne, hogy legközelebb távol tartják maguktól a vétkeket. Ha a feljebbvalók és az alárendeltek ilyenképpen közösen vállalnak felelősséget, az (ugyancsak) az előzékenység netovábbja.

* * *

Hajdanán három évig egyetlen hadjáratot sem indítottak, mivel tekintettel voltak a nép keserves munkájára. S merthogy a feljebbvalók és az alárendeltek ilyenképpen kölcsönös belátással voltak egymásra, ez volt az összhang aranykora.

Midőn céljaikat elérték, diadaléneket zengtek, ekként fejezték ki boldogságukat. Midőn pedig elzárták a háborús kellékeket, „lélektornácot” emeltek,²⁵ s viszonyozták a nép megfeszített munkáját, megmutatták jóságuk, ezzel annak jelét adva, hogy immár a háborúnak vége.

III.

Rögzíteni a rangokat (*Ding jue* 定爵)

Minden háborúban rögzítsd a rangokat és a tisztségeket, világosítsd fel katonáid a dicsőségről és a bűnökről, fogadd fel a kóbor lovagokat,²⁶ hirdesd ki a parancsokat és a rendelkezéseket, vizsgálj meg a népet, és válaszd ki közülük a tehetségeket, módszeresen vedd számba a szükséges dolgokat, fordíts néped gyűlölségén, oszlasd el kétségeiket, tápláld erejüket, találd meg köztük a legügyesebbeket, és szándékukhoz igazodva mozgasd őket!

²⁵ „Lélektornácot” (*lingtai* 靈台) először a Zhou-dinasztia Wen 文 királya építtetett, amely (egyebek mellett) azt a célt szolgálta, hogy az uralkodó arra fölállva üdvözölje győztesen hazatért seregét, és a négy égtáj felé fordulva fejezze ki hálóját népének a szenvedésekért, nélkülözésekért.

²⁶ A kóbor lovagok vagy vándor kardforgatók (*youshi* 遊士) az ókorban a hadviselésben, de olykor a kormányzásban is járatos férfiak osztálya volt, akik bár előkelő származásúak voltak, nem álltak állandó alkalmazásban. Több munka is kifogásolja, hogy ezen kóbor lovagoknak – főleg a konfuciuszianusok – nem ismerik fel érdemeit, és elhanyagolják alkalmazásukat.

* * *

Minden háborúhoz meg kell szilárdítanod a tömegeket, fel kell mérned az előnyöket, úrrá kell lenned a zűrzavaron, szabályoznod kell az előrenyomulást és a megállást, tartanod kell magad az igazságossághoz, erősítened kell az emberek szégyenérzetét, egyszerűsítened kell a törvényeket, és korlátoznod kell a büntetéseket. Kisebb bűnért is szabj ki halálos ítéletet, mert ha a kis bűnök győzedelmeskednek [ti. megengedettek], nagyok fogják követni azokat.

* * *

Összhang az Éggel, gyarapítani az értékeket, megörvendeztetni a tömegeket, kihasználni a terep kínálta előnyöket, megbecsülni a fegyvereket: ezeket nevezik „az öt figyelmezni valónak”. Összhang az Éggel annyit tesz, hogy mindenkor igazodj az évszakokhoz.²⁷ Az értékek gyarapítása annyit tesz, hogy zsákmányolj az ellenségtől. Megörvendeztetni a tömegeket annyit tesz, hogy bátorítsd őket, és a különböző céljait közelítsd egymáshoz. Kihasználni a terep kínálta előnyöket annyit tesz, hogy őriztesd a veszélyes hágókat és szorosokat [ti. a stratégiailag fontos helyeket]. Megbecsülni a fegyvereket annyit tesz, hogy íjakkal és nyilakkal biztosíts védőgyűrűt, *shu* és *mao* lándzsákkal²⁸ védekezz, törbaltákkal és alabárdokkal²⁹ nyújts támogatást.

Az „öt fegyver”³⁰ mindegyikének helyes használata: a hosszúk védelmezzék a rövideket, a rövidék szabadítsák ki a hosszúkat. Ha ezeket váltogatva használod, a harcban hosszan kitarthatsz; ha valamennyit egyszerre használod, felerősíted ütőképességed. Figyeld meg ellenséged felszereltségének színvonalát, sajátodat pedig fejleszd fel az övéhez! Ezt nevezzük „két szempontúságnak”.

* * *

²⁷ Vagyis alkalmazkodni kell a különböző évszakok időjárási sajátosságaihoz, és a különböző évszakokban végzendő mezőgazdasági munkák rendjéhez.

²⁸ A *mao* 矛 lándzsa egy karcsú fejú lándzsafajta, melynek két változata létezett, egy hosszabb és egy rövidebb. Általában 2–3 méter hosszú volt, a hosszabbakat a harci szekereken használták. A *shu* 戈 lándzsa egy vaskosabb fejú lándzsa volt, melynek hossza a 3 métert is meghaladta. Főként a harci szekereken használt fegyverek körébe tartozott.

²⁹ A törbalta (*ge* 戈) az ókori Kína jellegzetes fegyvere. Az akár több méter hosszú nyélre merőlegesen egy keskeny, 20–40 cm hosszú bronz- vagy vasfejet erősítettek. Sokféle használati lehetőséget kínált, egyaránt lehetett vele csapni, döfni, hasítani. Az alabárd (*ji* 戟) valójában egy törbalta és egy lándzsa kombinált változata; hosszú évszázadokig kedvelt fegyver volt, hiszen mindkettő előnyeivel rendelkezett.

³⁰ Az ókorban egységesített fegyvereket nevezték összefoglaló néven „öt fegyvernek” (*wu bing* 五兵), a kifejezés a törbaltát, az alabárdot, a buzogányt, az íjat/nyilat és a lándzsát jelölte.

Az uralkodó kitartóan buzdítsa a tömegeket, vizsgálja meg az ellenség körülményeit, és csak ezek után kezdjen hadivállalkozásba. A hadvezér összpontosítsa elméjét, miként katonái is összpontosítsák elméjüket.

A lovak, az ökrök, a szekerek, a fegyverek, a pihenés és a megfelelő étrend biztosítja a hadsereg erejét. Csak ha előzetesen megtörténik a kiképzés, akkor tudsz irányítottan harcolni. A sereget vezérlő hadvezér a test, a csapatok a végtagok, az ötfős csapatok³¹ pedig az ujjak.

* * *

Minden háború a hatalmon múlik, a harc a bátorságon, a csatarendállítás a leleményeségen. Katonáid kívánalmaik figyelembevételével használd, és olyan feladatokat bíz rájuk, melyeket képesek véghezvinni. Vesd el azt, amit ők nem szeretnének, vagy amire nem képesek. Ekként kerülj szembe ellenségeddel!

* * *

Minden háborúhoz szükséges az Ég segedelme, az anyagi javak megléte és a szakértelem. Tűzd ki a legmegfelelőbb időpontot, és semmiképp ne változtasd meg! Ha a teknőspáncéljós³² kedvező előjellel kecsegtet, tartsd titokban terveidet! Ezeket nevezzük „az Ég segedelmének”. Ha a tömegeknek mindenük megvan, és előállítanak minden üdvözítő dolgot, nos, ezt nevezzük „az anyagi javak meglétének”. Ha a katonák begyakorolták a különböző csatarendek előnyeit, ha körültekintően átgondoltak mindent, és megtették az előkészületeket, nos, ezt nevezzük „szakértelemnek”. Ha az embereket buzdítják kötelességeik elvégzésére, nos, ezt nevezzük az emberek megörvendeztetésének [ti. örömmel fogadják a háborút].

* * *

Gyarapítani a sereget, szilárd csatarendet tartani, növelni az erőt, éberen tartani (a csatarendet). Kiosztani a feladatokat, egyszerűsíteni az (adminisztratív) vezetést, megfigyelni a nyilvánvaló dolgokat és válaszolni a váratlan eseményekre, nos, ezeket nevezzük „a harci tevékenység előre biztosításának”. Könnyű szekerek, gyors gyalogság, az íjak és nyilak biztosította szilárd védőgyűrű, nos, ezeket nevezzük „a sereg gyarapításának”. Tömörség, nyugalom és (a hadrenden) belülről összpontosított (nem látható) erő, nos, ezt nevezzük „szilárd csatarendnek”. Ezekre támaszkodva előre nyomulni és visszavonulni, nos, ezt nevezzük „az erő növelésének”. Ha éppen nem

³¹ A hadsereg egyik legkisebb egysége a *wu* 伍, amelyet öt harcos alkotott.

³² Az ókori Kínában létezett többféle jóslási mód egyike, hogy a teknőspáncélhoz izzó fém pálcát érintettek, és az ekkor keletkező repedések mutatta alakzatokat értelmezve jövendölték meg például a csata kimenetelét.

történik harci tevékenység, a feljebbvalók mégis gyakorlatoztatják a katonákat, nos, ezt nevezzük „a csatarend éberben tartásának”. A hivatalok helyes kiosztását³³ nevezzük „a feladatok kiosztásának”. Az ezeknek megfelelő igazgatást nevezzük „a vezetés egyszerűsítésének”.

* * *

A terephez igazodva meghatározni a seregek létszámát, az ellenséghez igazodva választani csatarendet, támadni, harcolni, védekezni, előretörni, visszavonulni, megállni, az elől és a hátul³⁴ elrendezése, a szekerek és a gyalogság összehangolása, nos, ezeket nevezzük „a harc összehangolásának”. Az engedetlenség, a bizalmatlanság, az összhang hiánya, a lazaság, a bizonytalanság, a kimerültség, a félelem, a kibúvás, az aggodás, a szertelenség, a fölfordulás, a halogatás, nos, ezeket nevezzük a „háború végzetének”.

A gögösség, a kevélység, a szorongás, a rettegés, a jajongás és a zúgolódás, az állandó félelem, a sajnálkozás az események miatt, nos, ezeket nevezzük „biztos megsemmisülésnek”.

A képesség, hogy nagyok vagy kicsik, kemények vagy lágyak legyünk, a háromfős, illetve az ötfős csapatokat³⁵ váltogassuk, sokakat és keveseket egyaránt tudjunk irányítani, és az ellenséghez viszonyítás, nos, ezeket nevezzük „háborús hatalomnak”.

* * *

Minden ütközetkor kémleld ki a távolit, s vedd szemügyre a közelit, igazodj az évszakokhoz, igazodj a javakhoz, becsüld a megbízhatóságot, és gyűlöld a bizonytalanságot!

Ébreszd föl katonáid igazságérzetét, az eseményeket a megfelelő időben hajtasd végre, kíméletesen használd embereid! Ha ellenséggel nézel szembe, őrizd meg nyugalmad! Ha azt látod, hogy (soraikban) zűrzavar támadt, ne kapkodj! Ha úgy találád, hogy veszélyben van, és nehézségekkel küszködik, akkor se feledkezz meg seregének létszámáról!

Az országban uralkodjék könyörületesség és bizalom, a hadseregben viszont terjesszék ki a harci erényeket! Midőn összecsapnak a pengék, az legyen döntő és leleményes! Az országban harmónia uralkodjék, a hadseregben pedig a törvények! Midőn összecsapnak a pengék, vizsgálj felül a körülményeket! Az országban szeretet látszódjék, a hadseregben viszont szabályosság, és a pengék összecsapásakor mutatkozzon megbízhatóság!

³³ Tudniillik hogy az adminisztráció és a katonai vezetés ne keveredjék össze.

³⁴ A hadrend, csatarend eleje és a hátulja, vagyis hogy szabályos legyen az alakzat.

³⁵ A szövegben a *can/san* 參 és a *wu* 伍 kifejezések szerepelnek. Némely korabeli értelmezés szerint a három főből álló csapat a *can/san*, az öt főből álló a *wu*. Más értelmezés szerint két *can/san* együtt egy *wu*-t tesz ki. A szövegben mindenképpen a hadsereg legkisebb egységeire utal.

* * *

Mindegyik csatarendre igaz, hogy masírozáskor lazán szét kell szóródnia, ütközetkor tömörülni kell, a fegyvereket pedig váltogatva kell használni. A katonák gyakorlatoztatása legyen alapos, hiszen ha nyugodtak, akkor irányíthatók. A félelmetesség, ha megmutatkozik, előnyökkel jár. Ha velük szemben megőrzik az igazságosságot, akkor az emberek lelkesek lesznek. Ha (a hadvezér) tervei többnyire sikerrel járnak, akkor az emberek engedelmeskednek neki. Többszöri átgondolással elérhető a siker, amelytől az emberek engedelmessé válnak. Ha a megfelelő időben engedelmeskednek, akkor a rákövetkező alkalommal is irányíthatók lesznek. Ha a dolgok nyilvánvalók, a szem tisztán látja azokat. Ha az elképzelések rögzítettek, akkor az elme erős. Előrenyomulásunk és visszavonulásunk ne mutasson bizonytalanságot! Ha ellenséggel nézel szembe, találj ki taktikát! Aki aláveti magát büntetőhadjáratodnak, annak ne hurcold meg a nevét, és ne foszd meg zászlajától!³⁶

* * *

Általában, ha az ügyeket hozzáértéssel hajtod végre, hosszan kitarthatsz, de mindig a régiekhez igazodva tevékenykedj! Tedd nyilvánvalóvá, hogy katonáid mire esküsznek fel, és máris erősebbek lesznek, sőt a baljós előjeleket is kioltathatod. A szerencsétlen előjelek kioltásának módja: az egyik az igazságosság, melyhez meg kell nyerned embereid bizodalját, és büntetésekkel kell félelemben tartanod őket. Sőt ha az égalatti egysítésének ügyét is véghezviszed, senkit sem lelsz, ki ne örvendene. Nos, ezt nevezik „az emberek kettős felhasználásának”. A másik mód a hatalom, melyhez gyarapítsd azt, amiből az ellenségnek amúgy is bőven van, és ragadd el azt, mi kedves neki, így aztán kívülről irányíthatod, és belülről befolyásolhatod őt.

* * *

Első az ember, második a tisztesség, harmadik a nyelv, negyedik az ügyesség, ötödik a tűz, hatodik a víz, hetedik a fegyver. Ezeket nevezzük „a hét irányítandónak”. A dicsőség, a haszon, a szégyen és a halál az, amit „a négy megoltalmazandónak” nevezünk. Ölts félelemkeltő ábrázatot, és ne változtass elképzeléseiden! Mindenkor ehhez a módszerhez tartsd magad! Csak az emberségesség vonzza az embereket, ám ha valaki emberséges, de nem megbízható, ezzel, épp ellenkezőleg, mint várná, pusztulást hoz magára. Az embert emberként, a tisztességet tisztességként, a nyelvet nyelvként, a tüzet tűzként kezeld...

* * *

³⁶ Az utolsó két mondat pontos jelentése homályos, filológiai értelmezése bizonytalan. Némelyek erős szövegromlást feltételeznek. A fordításban a talán leginkább elfogadható értelmezését adtuk meg.

Mindegyik háborúnak Taója, hogy miután fölélesztetted katonáid virtusát, kiadtad a parancsot a harckezdésre, biztasd nyájas ábrázattal, s szép szóval vezesd őket. Félelmeiket figyelembe véve dorgáld őket, s kívánalmaikhoz igazodva bízz rájuk feladatokat! Ha átlépted az ellenség határát, és elfoglaltad területét, nevezd ki embereidet a kormányhivatalokba! Ezt nevezzük a „háború törvényének”.

* * *

Minden ember természete a tömegből kiemelve derül ki. Tedd próbára neve és tettei szempontjából,³⁷ s mindezt körültekintően végezd! Ha teszik ugyan a dolgukat, de nem végzik azt el, személyesen segítsd őket; ha nemcsak teszik dolgukat, de el is végzik, vésd ezt eszükbe, hogy el ne felejtsek.³⁸ Ha három ízben (kipróbáltad őket, és megfelelték), akkor rátermettségük nyilvánvaló. Ami megfelel az emberi természet sajátosságainak, azt nevezzük „törvénynek”.

* * *

Minden zűrzavar elrendezésének Taója: első az emberségesség, második a megbízhatóság, harmadik a tisztesség, negyedik az egység, ötödik az igazságosság, hatodik a rugalmasság, hetedik a központosított hatalom. A törvényállításhoz szükséges először a parancs kiadása, másodszer a törvények, harmadszor az érvénybe léptetés, negyedszer a végrehajtás, ötödször a szabályos öltözék meghatározása, hatodszer a színnek sorba rendezése,³⁹ hetedszer pedig az, hogy ne legyen szabálytalan öltözék a száz hivatalnok körében.

Minden hadseregen belüli törvénykezés egyes egyedül rajtad múljék, ezt nevezzük „központosításnak”. Ha az uralkodótól lefelé mindenki féli a törvényeket, ezt nevezzük „(igazi) törvényeknek”.

Ha a hadsereg nem figyel apró-cseprő ügyekre, ha hitvány kis haszonért nem kezdenek háborút, ha kitűzik a háború napját, és titokban tartják azt, nos, ezt nevezzük „Taónak”.

* * *

Mindegyik háborúban úgy van az, hogy ha az emberek a parancsokat nem tudják végrehajtani, központosítsd az ügyek ellenőrzését; ha nem engedelmessé válnak, élj a törvények szigorával; ha nem bíznak egymásban, egyesítsd őket; ha lusták, rázd fel őket;

³⁷ Tudniillik megfelel-e hírének, a neve és a tettei összhangban vannak-e.

³⁸ A mondatot többféleképpen lehet értelmezni. Vagy a hadvezér vesse katonái fejébe, hogyan vigyék végbe feladataikat, vagy hogy maga a hadvezér ne felejtse el azt.

³⁹ A hivatali rangokat, tisztségeket különböző színekkel jelölték. Ezek kijelöléséről, meghatározásáról, sorba rendezéséről van szó.

ha kétségek emésztki őket, oszlasd el azokat; ha az emberek nem bíznak meg feljebbvalóikkban, akkor is hajtsd végre a parancsokat, és nem fognak fellázadni!

IV.

A tisztségek tekintélyének kivívása

(*Yan wei* 嚴立)

Minden háború Taója: a tisztségek párosuljanak tekintéllyel; a fegyelmezés legyen félelmet keltő; az erőhöz párosuljon fürgeség; a virtus legyen könnyed; lelkük [ti. a katonák szándéka] legyen egységes.

* * *

Minden háború Taója: olyanokat sorakoztassanak föl [ti. nevezzenek ki hivatalba], akik értik a Taót, és rendelkeznek az igazságossággal; állítsanak osztagokat, szakaszokat; rendezzék el a sorokat és vonalakat; igazítsák ki a vízszintest és a függőlegest;⁴⁰ vizsgálják meg a nevek és a valós tartalom megfelelését! Aki áll, annak előlépve meg kell hajolnia; az ülőknek előlépve le kell térdelniük. Ha félnek, tömör alakzatot kell alkotniuk; ha veszélyben vannak, üljenek le. Ha (az ellenséget) távolról észreveszik, akkor nem fognak félni; ha az ellenség (már) közel van, ne bámulják őket, és nem fognak szétszóródni.

* * *

Midőn a hadvezér leszáll (hintajáról), a balján és jobbán lévőek [ti. a fővezérek] szintén leszállnak, a vértet viselők ülnek, az eskütétel után pedig a sereg lassan megindul. A tábornoktól a gyalogos közkatonáig mindenki vértet visel. Vedd számba a (hadivállalkozás) könnyű és nehéz voltát [ti. előnyeit, hátrányait]! Riasztasd meg a lovakat [ti. hogy nyerítsenek], a gyalogosokkal és a páncélt viselőkkel keltess lármát! Ha félnek, vond szorosabbra (a hadrendet)! Aki térdepel, kuporodjon le, aki pedig kucorog, feküdjék le, majd térdepelve járuljanak elő, és csendes szóval intsd őket fegyelemre! Ezek után állítsd föl őket, és kiáltozzanak, a dobpergésre pedig nyomuljanak előre! A megállást majd gong jelezze! Peckeltesd föl a katonáid száját a szárított élelmiszeradagok odaítélésének ceremóniájakor,⁴¹ és térden kúszva járuljanak elő annak átadásához! Azonmód fogasd le, és végeztess ki azokat, akik megtorpannának és bámészkodnának (a menetoszlopban), és hangos kiáltásokkal parancsolj továbbnyomulást! Ha (katonáid) túlságosan félnek az (ellenségtől), ne alkalmazd halálos ítéletet, öltss kegyes

⁴⁰ A vízszintesen és függőlegesen felsorakozott sorok és oszlopok.

⁴¹ A katonáknak a csöndben végrehajtandó hadműveletek során a lovak zablájához hasonló fabotokkal peckelték fel a száját. Valószínűleg itt is erről van szó, tudniillik hogy a katonák ne lármázzanak.

ábrázatot, s inkább magyarázd el nekik, mi által maradhatnak életben, és ellenőrizd, hogy ellátják-e feladatukat.

* * *

Általában a seregben az emberek fenyítése ne legyen hosszabb fél napnál. Az elzárás nem lehet hosszabb egy pihenőidőszaknál; az ételt nem lehet a felénél kevesebbre csökkenteni. Ha eloszlatod a katonáid bizonytalanságát és téveszméit, akkor vezetheted, és engedelmségre bírhatod őket.

* * *

Minden ütközetben az erő segédelmével lehet hosszan kitartani, ám a virtus vezet győzelemre; sziklaszilárd védelemmel lehet hosszan kitartani, de csak kockáztatva lehet győzedelmeskedni. A mindenre elszánt lélek a szilárd védelmet biztosítja, a felfrissült virtus pedig a győzelmet. A védőfelszerelésekkel hosszan lehet kitartani, de győzni a fegyverekkel tudsz.

* * *

Mindenkor a harci szekerek sűrű elrendezésével lehet szilárdan védekezni, miként a gyalogság ülő alakzatával és a védőfelszerelések bőségével, ám a fegyverek csekély számában is a győzelmet jelentik.

* * *

Ha a katonák lelkében győzni akarás lakozik, csak az ellenségre figyelnek; ha a katonák lelkébe félelem költözik, csak a félelmükre figyelnek. Ha e kétféle lelkület egymás mellett rögzül, akkor mindkettő megléte egyaránt előnyös lesz. E kettő megteremtése pedig a (hadvezér) kötelessége, amely csakis a tekintélyből fakad.

* * *

Általában a háborúban könnyű erőket használni könnyű erőkkel szemben, kockázatos; nehéz erőket használni nehéz erők ellen, eredménytelen; könnyű erőket használni nehéz erőkkel szemben, veszteséges; ha nehéz erőket használsz könnyű erőkkel szemben, (eredményesen) fölveheted a harcot. Így a harcoló felek mindig fölmérik egymás könnyű és nehéz haderejét.

* * *

A TÁBORNAGY METÓDUSA

Táborveréskor ügyelj a fegyverekre és a védőfelszerelésekre, masírozáskor fordíts figyelmet a hadoszlopok szabályosságára, a harcban pedig ügyelj az előrenyomulásra és a megállásra!

* * *

Bánj tisztelettel katonáiddal, és alázatosak lesznek, s midőn vezeted őket, engedelmelkedni fognak. Ha a feljebbvaló bosszantó parancsokat ad, akkor semmibe veszik azokat, ha viszont a feljebbvaló parancsolatait józan időközönként bocsátja ki, akkor komolyan veszik azokat. Ha szaporán pereg a dob, gyorsak a katonák, ám ha lassú a dobszó, a katonák is nehézkesek. Ha uniformisuk egyszerű, dísztelen, ők is könnyen mozognak, ám ha uniformisuk cifraságoktól súlyos, mozgásuk nehézkes.

* * *

Mindenkor, ha a lovak és a szekerek masszívak, a védőfelszerelések és a fegyverek hatékonyak, könnyű erőink a nehéz erőkkkel egyenértékűek. Ha a feljebbvalók egyenlők (alattvalóikkal), akkor elmarad a siker. (Ugyanakkor), ha a feljebbvalók zsarnoki módon gyakorolják a hatalmat, azzal sokak halálát okozzák. Ha a feljebbvalók túlságosan is ragaszkodnak életükhöz, kétségbe esnek; ha viszont a feljebbvalók egyáltalán nem törődnek a halállal, győzelmet sem arathatnak.

* * *

Általában az emberek meghalhatnak a szeretet miatt, a dühük miatt, a büntetésektől, az igazságosságért és a haszonért.

* * *

Minden háborúnak Taója, hogy a jól kiképzett katonák nem félik a halált, a Tao kötötte katonák pedig meghalnak a tisztességért.

* * *

Minden háborúban vagy győzünk, vagy veszítünk, ami vagy az Égen, vagy embereinken múlik.

* * *

Egyetlen háborúban se tartsd a három sereget⁴² három napnál hosszabb ideig hadikészültségben; egyetlen osztag se örködjék fél napnál tovább; egyetlen katona se legyen többet őrésében egy alvásnyi időnél!

* * *

Mindenkor leghelyesebb az „alapokat” használni, és azt kövesse a „csúcs” használata.⁴³ Ragadd meg az egészet, őrizd a kicsit (a részleteket)! Az „alap” és a „csúcs” csakis együtt adhatja hatalmadat, s így belevághatsz a háborúba.

* * *

Mindig győzedelmeskedsz, ha a három sereg egy emberként akar győzni.

* * *

A dobokról: külön vannak dobok a zászlók, lobogók, külön a szekerek, külön a lovak és külön a gyalogosok irányításához, vannak dobok a fegyverhasználathoz, külön az előremenethez, és külön a megálláshoz. Mind a hétfajta dobot elő kell készíteni.

* * *

Minden háborúban, ha (helyzetünket) már megszilárdítottuk, ne nyomuljunk újra előre; ha megint előretörnénk, ne merítsük ki teljesen erőnket, mert hiszen minden erőkimerítés veszélyt rejt magában.

* * *

Általában a háborúban a csatarendállítás nem okoz olyan nehézséget, mint az, hogy az emberekkel begyakoroltassuk a csatarendbe fejlődést. A csatarendbe fejlődés nem okoz olyan nehézséget, mint az emberek használata. Nem az elmélet nehéz, hanem a gyakorlat.

A legkülönbözőbb vidékekről származóknak megvan a sajátos természete, mely természet bizony vidékről vidékre más és más, tanítással fejleszd hát szokásaikat! A szokások vidékenként szintén eltérők, s ezen szokások csakis a Tao által változtathatók.

⁴² A források tanúsága szerint az egész hadsereg három, egyenként 12 500 harcost számláló seregből állt, úgymint elővéd, zöm (centrum) és hátvéd.

⁴³ Az „alap” a civil erényekre (például emberségesség, igazságosság stb.), a „csúcs” a katonai erényekre (például a stratégiai gondolkodás képessége, az engedelmesség stb.) vonatkozik.

A TÁBORNAGY METÓDUSA

* * *

Mindig úgy van az, hogy seregünk vagy nagy, vagy éppen kis létszámú, és vagy győzedelmeskedünk, vagy alulmaradunk. Ha fegyvereinkről nem állítható, hogy élesek, sem védőfelszereléseinkről, hogy erősek, sem szekereinkről, hogy masszívak, sem pedig lovainkról, hogy jók lennének, sőt seregünk létszáma sem elegendő, akkor bizony még nem értük el a Taót.

* * *

Minden háborúban, ha győzelmet aratsz, katonáiddal együtt osztozz a sikerben! Ha másodízben is harcra vezényeled őket, akkor komolyabban veszik jutalmaidat és büntetéseidet. Ha mégsem győznétek, csak magad hibáztasd! Ha másodszer is harcba viszed őket, a táborban esküdj meg előttük, hogy nem ismétled meg a korábbi taktikádat. Akár győzedelmeskedsz, akár nem, soha ne térj el ettől, mert ez az, amit „igaz elvnek” nevezünk.

* * *

A nép emberségességgel mindig megmenthető, igazságossággal háborúba vihető, bölcsességgel elszánttá tehető, bátorsággal harcba vihető, megbízhatósággal egyesíthető, előnyökkel ösztönözhető, sikerességgel pedig győzelemre vezethető. Ezért lelkedben emberségesség, tetteidben pedig igazságosság lakozzék! Elviselni bármilyen dolgot, ez a bölcsesség; elviselni a számbeli fölényt, ez a bátorság; elviselni a hosszúra nyúlt harcot, ehhez megbízhatóság kell. A szerény lemondás és az összhang láttán az emberek maguktól válnak engedelmessé. Ha önös céljainkat háttérbe szorítjuk, az emberek versengni fognak a dicsőségért. Ha embereink lelkükben elégedettek, minden erejüket latba vetik.

* * *

Minden háborúban támadd az ellenség gyöngé és háborítatlannak hitt pontját, de kerüld el az erős és nyugodt pontját; támadd meg, ha fáradt, kimerült, de kerüld el, ha felkészült és éber; támadd meg, ha nagyon fél, de kerüld el, ha félelme csekély. Régtől fogva ilyen a hadsereg kormányzása.

V.

A tömeg alkalmazása

(Yong zhong 用眾)

Mindegyik háború Taója, hogy ha csak keveseket használsz, azok legyenek kemények, ha viszont sokakat fogsz használatra, azok legyenek jól rendezettek. A gyér számú hadsereg alkalmas az ellenség háborgatására, a nagyszámú sereg pedig alkalmas arra, hogy szabályos háborút vívj.⁴⁴ Nagyszámú sereggel előrenyomulván megvetheted a lábad, de gyér számú sereggel az előrenyomulásodat visszavonulás kövesse! Ha nagy seregeddel egy kisebb had ellen készülsz ütközetre, akkor a távolból kerítsd be, de engedj neki egérutat! Ha viszont erőid megosztva indulnál ütközetre, még egy gyér számú sereg is ellenállhat a nagyobb tömegnek. Ha az ellenség nagyszámú serege bizonytalannak látszik, azt feltétlenül ki kell használnod. Amikor előnyös helyzetben vagy, engedd le zászlóid [ti. a megtévesztés céljából], de összetalálkozván véle emeld azokat újra a magasba! Ha az ellenség túlerőben van, összpontosítsd erőidet, s engedd magad bekeríteni! Ha az ellenség serege gyér számú, sőt még retteg is, akkor kerüld el, és nyiss neki (szabadszónak látszó) utat!

* * *

Mindegyik csatában hátulról érjen a szél, a hátad mögött és a jobboldalon legyen magaslat, bal felől pedig legyen a hegyszoros! Ha mocsáron kelnél át, vagy nehezen járható úton haladsz, diktálj erőltetett menetet, mielőtt tábort vernél, s táborveréshez pedig olyan területet válassz, mint a teknős háta [hogy minden oldalról védeni lehessen].

Mindegyik csatában, miután felállítottad a csatarendet, vedd szemügyre katonáid tettekézségét, s miután ellenségedet is felmérted, indíts támadást! Harcosaid a parancsokat nyugalomban várják, s ne szóljanak a dobok, így várd ki, míg sereged igazán felbátorodik. Ha az ellenséged támad, összpontosítsd erőid, s tartsd szemmel a mozgását!

* * *

Mindegyik csatában felváltva használj sok, illetve csekély számú erőt, hogy megfigyelhess ellenséged rugalmasságát; nyomulj előre, majd vonulj vissza, hogy megfigyelhess védelme szilárdságát; fenyegezd, és figyeld meg félelmét; hagyd néki nyugtot, és figyeld meg hanyagságát; mozgasd, és figyeld meg bizonytalanságát; meglepetésszerűen rohand le, és figyeld meg rendezettségét!

⁴⁴ Az ókori hadviselésben „szabályos” (zheng 正) és „szabálytalan” (qi 奇) hadműveleteket különböztetnek meg. A szabályos hadművelet a nagy létszámú, teljes hadseregek egymással szemben, csatarendben történő felállását, és a harc ily módon történő megvívását jelenti. A szabálytalan hadműveleteket leginkább kisebb hadtestek, alakulatok hajtották végre, meglepetésszerű támadásokat, rajtaütéseket vagy diverzáns akciókat jelentettek.

A TÁBORNAGY METÓDUSA

Támadd meg, ha bizonytalan; indítsd ellene sereged, ha nehézségekkel küszködik; szorongasd meg, ha összevonja egységeit; ahol a legrendezettebb, ott hirtelen rohand le; használd ki, ha nem tud már kitérni; akaszd meg terveiben; zavard össze az elképzeléseit; kovácsolj tőkét félelméből!

* * *

Valahányszor ellenséged üldözöd, meg ne pihenj! Az ellenség ha megállna az úton, légy körültekintő!

* * *

Valahányszor, ha ellenséges nagyvárosokat közelítesz meg, lennie kell útnak, melyen előrenyomulhatsz, a visszavonuláshoz pedig legyen elképzelésed az elvonulási útvonalakról.

* * *

Mindegyik csatában, ha te támadsz előbb, (könnyen) kimerülsz, ha viszont te támadsz később, elfog a félsz. Ha pihensz, ellustulhatsz, ha viszont nem pihensz, megint csak kimerülsz. Ha túl hosszan pihensz – épp ellenkezőleg, mint ahogy várnád – félelem lesz úrrá rajtad.

* * *

A rokonoknak írt levélben utalj rá, hogy (mindennek) véget vetettél, ezt nevezzük úgy, hogy „véget vetni a visszatérés gondolatának”. Válogasd ki a kiválókat, és rendezd el a fegyvereket, ezt nevezzük úgy, hogy „növelni embereink erejét”. Dobd félre a bagázsát, csak a legszükségesebb élelmiszeradagjukat vigyék magukkal a katonák, ezt nevezzük úgy, hogy „megnyitni embereink elméjét” [ti. hogy befogadják a halál gondolatát]. Régtől fogva ilyen a (hadsereg) kormányzása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- LEWIS, MARK EDWARD. 1999. "Warring States Political History." In: LOEWE, MICHAEL – SHAUGHNESSY, EDWARD L. (eds.), *The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C.* Cambridge, Cambridge University Press. 587–650.
- LI LING 李零. 1992. *Sima fa yizhu* 司馬法譯註 [A Sima fa fordítással és kommentárokkal]. Shijiazhuang, Hebei Renmin Chubanshe.
- LO, PING-CHEUNG. 2015. "The Art of War corpus and Chinese just war ethics past and present." In: LO, PING-CHEUNG – TWISS, SUMNER B. (eds.), *Chinese Just War Ethics: Origin, Development, and Dissent*. London – New York, Routledge. 29–65.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000a. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000b. „Zhou Dunyi kozmogóniai koncepciója és A Nagy Eredőpont ábrájának magyarázata.” In: HAMAR IMRE (szerk.), *Mítoszok és vallások Kínában*. Budapest, Balassi Kiadó. 66–77.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. *A kínai erkölcs és a szülők tisztelete*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2005. „A Halhatatlanokról szóló feljegyzések és a halhatatlanság-keresés filozófiai, vallási és tudományos háttere a koraközépkori Kínában.” In: HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.), *Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*. Budapest, Balassi Kiadó. 137–187.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. "Military Writings." In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.
- ZHAO GUOHUA 趙國華. 2004. *Zhongguo bingxue shi* 中國兵學史 [A kínai hadtudomány története]. Fuzhou, Fujian Renmin Chubanshe.

WEI LIAOZI

尉繚子

Vákát oldal

A WEI LIAOZI CÍMŰ ÓKORI KÍNAI HADTUDOMÁNYI MUNKA

Tokaji Zsolt

A mű címe azonos a szerzőjének tartott személy nevével, ez a gyakorlat nem volt szokatlan az ókori Kínában. A hagyomány e fontos hadtudományi értekezés szerzőjének Wei Liaót tartja, akinek családneve Wei 尉, személyneve Liao 繚 volt, a „mester” jelentésű zi 子 utótagot pedig a könyv későbbi összeállítói, szerkesztői adták a nevéhez, ezzel is kifejezve az utókor iránta megnyilvánuló tiszteletét és nagyrabecsülését.

Jóllehet Wei Liao történeti személy volt, életéről kevés hitelt érdemlő feljegyzést ismerünk.

Az egyik forrás úgy tudja, hogy annak a Shang Yangnak 商鞅 (i. e. 390 – i. e. 338) a tanítványa volt, aki a Qin állambeli Xiao fejedelem (Qin Xiao Gong 秦孝公) mellett szolgált főminiszterként, s aki ebben a tisztségében a pontos adminisztráción alapuló, szigorú törvényekkel működtetett erős központi kormányzás megteremtésén munkálkodott. Shang Yangot az első legista gondolkodók egyikeként szokás számontartani, aki a nevéhez fűződő műben – a *Shang urának könyve* (*Shangjun shu* 商君書) címet viselő, valószínűleg csak később, az i. e. 3. században összeállított munkában – hosszasan értekezik a mezőgazdaság és a hadsereg fejlesztésének fontosságáról. E tanítótanítvány kapcsolat okán is szokás Wei Liao személyét a törvénykezők iskolájához, a legista gondolkodók köréhez kapcsolni.

Ennél elterjedtebb az a történeti hagyomány, amely szerint Wei Liao a majdani első kínai császárnak, Qin fejedelmének (i. e. 259 – i. e. 210; a későbbi Qin Shi Huangdi 秦始皇帝) volt az egyik bölcs tanácsadója. Természetesen ez sem zárja ki a legizmushoz fűződő kapcsolatát, különösen akkor nem, ha figyelembe vesszük, hogy rajta kívül ekkoriban Qin fejedelmének szolgálatában állt az irányzat másik nagy formátumú figurája, Li Si 李斯 (i. e. 280? – i. e. 208) is, akiről a történeti hagyomány úgy tartja, hogy valójában ő állt a későbbi császár döntései mögött, s így jelentős érdemei vannak a birodalom egysítesében. A Wei Liao személyével kapcsolatban fennmaradt legösszefüggőbb történet a híres kínai történétíró, Sima Qian 司馬遷 (i. e. 145/135 – i. e. 86) *A történétíró feljegyzései* (*Shi ji* 史記) című művében, az első kínai császár életrajzában (6. fejezet) olvasható:

A király nagy ütemben hajtatta végre az idegenek kiűzetését. Li Si azonban írt (ez ellen) egy beadványt, amelynek hatására (a király) leállította az idegenek kiutasítását. Li Si Qin királyával tanácskozva rávette az uralkodót, hogy elsőként Han fejedelemséget foglalja el, amivel

rémületet kelthet a többi álamban. Ezt követően (Li) Si tervet készített Han megdöntésére. Han királya aggódott, s így Han Fei(zi)hez fordult segítségért, hogy dolgozzon ki a számára egy olyan stratégiát, amivel meggyöngyíthetik Qint.

A daliangbeli Wei Liao felkereste Qin királyát, s így szólt hozzá:

– Qin (végtelen) határai mellett a többi uralkodó olyan, mintha csak tartományok és járások urai lennének. Én csupán attól tartok, hogy ezek a fejedelmek szövetséget kötnek majd egymással, s összefogásukkal meglepetést okozhatnak. Ez az, ami Zhi Bo, Fu Chai és Min király vesztét is okozta. Arra kérek hát, felség, hogy ne sajnáld az értékes holmikat, amikkel megvesztegetheted a főminisztereiket, s így zavart kelthetsz a terveikben. Nem is kellene több harminc-negyvenezer aranyból ahhoz, hogy semlegesítsd a fejedelmeket.

Qin királya megfogadta a tanácsát, sőt amikor Wei Liaóval beszélgetett, eltekintettek a formáságoztól, ugyanolyan ruhát viseltek, és ugyanazt az ételt ették.

(Wei) Liao azt mondta (másoknak):

– Qin királyának olyan az orra, mint egy darázsnek, hosszúkás a szeme, a válla akár a keselyűé, s olyan a hangja, akár a farkasnak. Szorult belé ugyan egy kevés nagylelkűség, de tigris-farkas szíve van. Semleges körülmények között könnyedén megalázkodik mások előtt, ám céljai elérése érdekében gondolkodás nélkül felfal bárkit. Én egyszerű közember vagyok, mégis amikor találkozunk, mindig rendkívül alázatosan viselkedik velem szemben. Őszinteséggemmel lehetővé teszem Qin királyának, hogy meghódítsa az egész égalattit, s akkor az egész égalattit a foglyává lesz. Nem tarthatok hát ki mellette túl sokáig.

Ezt követően pedig útra kelt. Amikor azonban Qin királya felfedezte (a távozását), feltartóztatta, s kinevezte főparancsnokának, hogy katonái az ő terveit és taktikáit használják. Li Si pedig a kormányzás dolgaival foglalkozott.

Egy harmadik vélekedés szerint Wei Liao valamikor az i. e. 4. század második felében élt. Ezt látszik megerősíteni jelen mű is, hiszen rögtön az első fejezetben Wei Liaóhoz a liangbeli Hui király (Liang Hui Wang 梁惠王; uralkodott: i. e. 370 – i. e. 319) intéz kérdést. Ő az az uralkodó, aki korábban a weibeli Hui király (Wei Hui Wang 魏惠王) néven volt ismert, ám a főváros Daliangba 大梁 való költözését követően Wei 魏 államot egy rövid ideig Liangnak 梁 nevezték, így az uralkodó is megváltoztatta a nevét. Ez a forrás Wei Liao életét tehát mintegy száz évvel korábbra datálja, tevékenységét pedig nem Qin, hanem Wei államba helyezi. Hui királyról pedig tudjuk, hogy az ország ügyeivel kapcsolatban előszeretettel konzultált minden idők legnagyobb konfucianus filozófusával, Menciuszal, vagy kínai nevén Mengzival 孟子 (i. e. 372 – i. e. 289).

Mint láthatjuk, Wei Liao életrajza nem minden probléma nélküli, személyével kapcsolatban több, egymással ellentmondásos forrás maradt fent. Ám ezek egyike sem elegendő ahhoz, hogy minden kétséget kizáróan kijelenthessük, hogy bármikor is élt az i. e. 4–3. század környékén, csakugyan ő volt a *Wei Liaozhi* címen ma ismert mű szerzője. Vagyis a mű keletkezésének datálásához nem vezet közelebb a vélt szerző életrajzi adatainak pontos ismerete, hiszen előfordulhat, hogy csak egy neki tulajdonított,

a személyéhez kapcsolt alkotásról van szó. Ez nem feltétlenül jelent rosszindulatú hamisítást. Előfordulhat, hogy létezett ilyen címen egy mű, amely elveszett, és újraírták. Az is előfordulhat, hogy csak részleteiben volt ismert, s kiegészítették azt. Az sem kizárt, hogy az ismeretlen szerző saját alkotásáról úgy gondolta, hogy a legeredményesebben akkor tudja közreadni, ha a szerzőjeként (s egyben címeként is) egy korábban élt nagy formátumú, az adott területen ismert és elismert személyt jelöl meg. Ezek egyike sem mond ellent annak, hogy bárki is a szerzője a *Wei Liaozinek*, az ókorban íródott munkával van dolgunk. Azt, hogy mégis Wei Liao lehetett a szerző, megerősíteni látszik, hogy a hagyomány szerint Wei Liao kiváló képességekkel rendelkezett nemcsak az állam megszervezése, hanem a hadsereg irányítása, a hadvezetés terén is. Ugyanakkor a műben nincs nyoma annak, hogy ez utóbbi területen bármilyen személyes tapasztalattal rendelkezett volna. A neki tulajdonított jelen mű ismeretében elvitathatatlan az elméleti tudása a hadsereg irányításával kapcsolatban, a témához kapcsolódó klasszikus ismeretei a kor keretei között figyelemre méltók, ám nem érződik benne a személyes, átélt élmények hatására megformálódott gondolatiság. Miként Wei Liao maga elméleti szakember lehetett, úgy a neki tulajdonított mű, a *Wei Liaoz* is minden részletében egy teoretikus alkotás.

A mű létezésére legkorábban a Han-dinasztia történetét taglaló, i. sz. 111-ben összeállított *Han hu* 漢書 című munka bibliográfiai fejezetében (30. fejezet) találunk utalást, ahol a „vertikális és horizontális szövetséget keresők iskolája” (*congheg jia* 從橫家) képviselőinek művei között van felsorolva 29 kötetből vagy fejezetből (*pian* 篇) álló műként. Ugyanitt, egy későbbi szakaszban, „az erők mérlegelésével és a stratégiai szervezéssel” (*quanmou* 權謀) kapcsolatos hadelméleti művek között, *Wei Liao* címen találni egy 31 kötetből vagy fejezetből (*pian*) álló művet is. Nem lehet eldönteni, hogy melyik lehet a ma ismert mű, vagy esetleg ugyanannak a könyvnek két változatáról van-e szó. A ma ismert változat egyébként öt, egykor tekercsekre írt szakaszra (*juan* 卷) osztott, összesen 24 fejezetből áll. A fennmaradt szövegváltozat ismeretében azt sem lehet kizárni, hogy mindkét tétel a ma ismert műre vonatkozik, hiszen a huszonnégy fejezetből az első tizenkettő inkább államszervezési elméleti kérdéseket boncolgat, míg a második tizenkettő sokkal inkább a hadvezetés, hadviselés tárgyköreire fókuszál. Így elképzelhető, hogy a *Han shu*ban szereplő két művet később összevonták és átszerkesztették.

Mindenesetre a szakemberek egy része a teljes *Wei Liaoz*it sokáig kései kompilációnak tartotta. Ezen a vélekedésen változtatott az, hogy 1972-ben régészeti ásatások során előkerült a *Wei Liaoz* bambuszlapokra írt legkorábbi változata. Az 1972 áprilisában, a shandong tartománybeli *Yinqueshan*nál 銀雀山 feltárt két, a Nyugati Han-dinasztia idejére (i. e. 202 – i. sz. 8) datálható sírból többek között gazdag írásos leletek is előkerültek, köztük több hadtudományi munka legkorábbi változata. A leletek között a legnagyobb szenzációt az addig részleteiben ismeretlen, Sun Binnak 孫臏 tulajdonított *A hadviselés szabályai* (*Sun Bin bingfa* 孫臏兵法) című könyv bambuszlapokra írott példánya jelentette, de emellett előkerült Sunzi *A hadviselés törvényei* (*Sunzi bingfa*

孫子兵法) című könyvének kéziratosa verziója, illetve a *Hat titkos tanítás* (*Liu tao* 六韜) és a *Wei Liaozi* egy-egy változata is. A sírokban talált egyéb leletek alapján bizonyítható, hogy a két sírt valamikor i. e. 140 és i. e. 118 között zárták le, így a benne talált szövegek is ezt az időszakot megelőző korokból származnak. Noha a *Wei Liaozi* szövegét több mint kétszáz évvel a *Han shu* összeállítása előtt helyezték a sírba, az onnan előkerült példány mégis a ma ismert öt tekercsből álló változat. Éppen ezért nem lehetünk kétkedni abban, hogy a *Wei Liaozi* az i. e. 3. században írt és összeállított mű, amelynek esetleg lehetnek akár az i. e. 4. századból származó részletei is.

A *Wei Liaozi* című munka kötetünkben közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Wei Liaozi zhijie* 尉繚子直解. In: *Jing yin mingben wu jing qi shu zhijie* 景印明本武經七書直解.¹

¹ A *Wei Liaozi* című műről lásd: SAWYER 1993; JOHNSTON 1998: 42–43.; SAWYER 2012: 104–105.; MILBURN 2016: 14–15.; FERGUSON–DELLIOS 2017: 70., 214.

WEI LIAOZI

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

1.

Az asztronómia
(*Tian guan* 天官)

A liangbeli Hui király azt kérdezte Wei Liaozitól:

– Igaz az, hogy a Sárga Császár¹ a „büntetések és erény”² módszerrel százszor győzedelmeskedett?

Wei Liaози ekként válaszolt:

– A büntetésekkel támadni lehet, míg az erénnyel védekezni, de ez nem az, amit asztronómiának³, óráknak és napoknak, *yin*nek és *yang*nak vagy odafordulásnak és hátat fordításnak neveznek. A Sárga Császár (katonai sikerei) csak és kizárólag az emberi tényezőkön múltak.

Tegyük fel, hogy van egy falakkal (megerősített város), amelyet valaki keletről és nyugatról is megostromol, de nem tudja bevenni, délről és északról is megostromol, de nem tudja bevenni. Mind a négy irányból (megtámadja, de hiába). Lehetséges lenne, hogy (mindez azért történt így), mert nem használta ki a (kedvező) időből (származó előnyt)? Ha viszont még ezek után sem képes elfoglalni, az azért történhet meg, mert (a város) falai magasak, vizesárkai mélyek, a fegyverek és az egyéb eszközök jól előkészítettek, az utánpótlás és az élelmiszer-tartalékok nagy mennyiségben

¹ A Sárga Császár (Huang Di 黄帝) legendás uralkodó, kultúrhérosz, akinek a nevéhez a későbbi hagyomány egyebek mellett olyan találmányokat fűz, mint például a fejsze, a mozsár, az íj, a nyíl, a ruha, a cipő, a szekér, a csónak, a kútfúrás, a közutak építése, a naptár, a harang és az áldozati edény. Bizonyos források szerint ő írta elő elsőként, hogy a férfiak és a nők különböző ruhát viseljenek, és neki tulajdonítják többek között az orvoslás és a hadviselés módszereinek, szabályainak első rendszerszerű kidolgozását és összefoglalását is. A történeti művek alapján hozzávetőleg i. e. 2697 és i. e. 2597 vagy i. e. 2698 és i. e. 2598 közé tehető uralkodásának ideje, de a historizált legendákon túl történetisége nem igazolható. Egyes vélemények szerint nem kizárt, hogy alakját egy neolitikori törzsfő inspirálta. Kultusza leginkább a Hadakozó fejedelemségek (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) és a Handinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) idején virágzott, amikor Laozival együtt a taoizmus legfőbb patronusaként isteni rangra emelték.

² A „büntetések és erény” (*xing de* 刑德) kifejezésnek többféle értelmezése lehetséges. Bizonyos kommentárok szerint egy, a Sárga Császárnak tulajdonított, de mára elveszett kézikönyv címe.

³ Kínaiul *tian guan* 天官; szó szerint „mennyei hivatalnokok”.

állnak a rendelkezésre, a bátor harcosoknak pedig közös a célja. Ha a városfal alacsony lenne, a vizesárok sekély, a védők pedig gyöngék, akkor elfoglalnák (a várost). Ha innen nézzük a dolgokat, akkor az asztronómia, a (kedvező) órák és napok (kiszámításának módszere) stb. nem ér fel az emberi tényezőkkel.

Az *asztronómia*⁴ szerint: „Amikor víznek hátat fordítva állítunk csatarendet, azt »elzárt terepnek«⁵ nevezzük; amikor arccal magaslat felé fordulva állítunk csatarendet, azt »elhagyott seregeknek«⁶ nevezzük.” (Mégis, amikor) Wu király megtámadta Zhout, háttal a Qi-folyónak és a hegyekkel szemben állította fel huszonkétezer-ötszáz katonát számláló hadrendjét, s így mért csapást Zhou milliós seregére, és semmisítette meg a Shang birodalmat.⁷ [Hogy lehet ez?] Hát Zhou nem az asztronómia szabályai szerint állította fel hadrendjét?

Éppen akkor, midőn a Chu fejedelemség hadvezére, Gongzi Xin⁸ harcba bocsátkozott Qi hadseregével, egy üstökös⁹ bukkant fel, melynek a csóvája¹⁰ Qi felé mutatott. Márpedig aki felé a „nyél” mutat, annak győzedelmeskednie kell, azt nem lehet megtámadni. Gongzi Xin azonban azt mondta: „Ugyan, mit tudhat egy üstökös? Még hogy az igázza le a másikat és fog diadalmaskodni, aki az üstököshöz igazodva harcol!” Másnap aztán harcba bocsátkozott Qivel, és hatalmas vereséget mért rá.

A Sárga Császár pedig azt mondta: „Mindenekelőtt a szellemekben és a kísértetekben bízni (nem olyan hasznos), mint ha mindenekelőtt saját tudásunkat vizsgáljuk meg.” Ez jelenti azt, hogy mit sem ér az asztronómia, hanem csakis az emberi tényezők számítanak.

⁴ Ha létezett is a szöveg keletkezésekor *Az asztronómia* (*Tian guan* 天官) címet viselő mű, ma már nem ismert.

⁵ Az „elzárt terep” (*juedi* 絕地) kifejezés a korai hadtudományi művek gyakori kategóriája. Például Sunzi művében, *A hadviselés törvényeinek* 8. fejezetében: „Ne maradj elzárt terepen!”; vagy a 11. fejezetben: „Amikor a hadvezér maga mögött hagyja saját országát, seregét pedig átviszi a szomszédos (ország) területére, elzárt terepre jut.”

⁶ Az „elhagyott sereg” (*fejün* 廢軍) kifejezés más korai hadtudományi műben nem bukkan fel.

⁷ A Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) utolsó uralkodóját, a zuillott és kegyetlen Zhout 紂 a Zhou 周 (a két Zhou nem keverendő össze!) törzs uralkodói, Zhou Wenwang 周文王 (Wen király) és fia, Zhou Wuwang 周武王 (Wu király) fosztotta meg hatalmától valamikor az i. e. 11. században. Ezzel kezdődött a Zhou-kor, amely i. e. 221-ig, a kínai császárság megalapításáig tartott.

⁸ Chu 楚 fejedelemség hadvezéről, Gong Zixinről 公子心 nem maradtak fenn életrajzi adatok. A szövegben említett, Chu és Qi 齊 fejedelemség között kiobbant fegyveres konfliktus ideje a Tavaszkor és őszkór korszakra (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) tehető.

⁹ Kínaiul: *huixing* 彗星; szó szerint „seprűcsillag”.

¹⁰ Kínaiul: *bing* 柄; szó szerint „nyele”.

2.

A hadseregről
(*Bing tan* 兵談)

Mérd fel egy térség termékenységét és terméketlenségét, majd létesíts városokat! A városfalak építése meghatározza a (védendő) terület (nagyságát); a városfalak meghatározzák az emberek (létszámát); az emberek létszáma pedig meghatározza az élelmiszerkészlet (mennységét). Amennyiben ez a három egymással megfelelő (arányban van), akkor (a városfalakon) belül szilárd lesz a védelem, azokon kívül pedig győzedelmes harc vívható. A (városfalakon) kívül vívott győzedelmes harc (a városfalakon) belül történő felkészülés ellenőrzésén múlik, így a győzelem és a felkészülés együtt használandó, melyek úgy kapcsolódnak egymáshoz, miként az üzenőlapocskák¹¹ két fele.

A hadsereg igazgatása oly titokzatos, akár a föld (mélysége), és oly rejtélyes, akár az ég (magassága); a semmiből keletkezik, ezért olyan zárt. A nagy (hadsereg) ne legyen könnyelmű, a kicsi pedig ne legyen öntelt!

Aki tisztában van a tiltásokkal, a megbocsátásokkal, „a kinyitással és az eltorlaszolásal”,¹² az figyelemmel van a nép tevékenységére, és csak olyanokat fog használni, akik nem a föld megművelésével tevékenykednek. Mert ha a földek nagyok és megműveltek, akkor az országban jólét uralkodik; ha a nép nagy létszámú és ellenőrzött, akkor az ország jól kormányzott. Jólét és jól kormányzottság idején a nép nem távolítja el keréksaruját, és nem veszi elő vértjét, hanem a tekintélynek alávetve magát engedelmeskedik az égalattiban. Ezért mondják: „a hadsereget az (uralkodói) udvar foszthatja meg a győzelemtől”. Ha a vértket elő sem véve győznek, akkor a győzelem az uralkodóé; ha csatarendet állítva győzedelmeskednek, akkor a győzelem a hadvezéré.

Haragból nem szabad a hadsereget mozgósítani. Ha látszik a győzelem, fel lehet állítani (a hadsereget), ha viszont nem látszik, vesztég kell maradni. Ha a veszedelem százmérföldnyi¹³ távolságon belül támad, egy napnál hosszabb időre ne mozgósítsuk a haderőt; ha a veszedelem ezer mérföldnyi távolságon belül támad, egy hónapnál hosszabb időre ne mozgósítsuk a haderőt; ha a veszedelem a négy tenger (határolta térségen) belül támad, egy évnél hosszabb időre ne mozgósítsuk a haderőt!

A hadvezért odafentről nem az ég irányítja, idelent nem a föld irányítja, középütt pedig nem az emberek irányítják. Legyen higgadt, hogy ne lehessen haragra gerjeszteni; legyen tisztességes, hogy vagyonnal ne lehessen semmire rávenni! Ha elméje zavaros

¹¹ Az „üzenőlapocskák”-ként fordított *fujie* 符節 két részből álló, fából, fémből vagy jádéből készült tárgy, amellyel a futár igazolhatta az általa közvetített üzenet hitelességét.

¹² A „kinyitás” (*kai* 開) és az „eltorlaszolás” (*sai* 塞) pontos mibenlétével kapcsolatban megoszlanak az értelmezések. Legvalószínűbb, hogy a két kifejezés itt az emberi világ téli elzárkózását, illetve tavaszi szabadba önzölését jelöli, tehát az emberi világ életének, tevékenységének ritmusát, amely összhangban van a természetben zajló folyamatokkal. (Lásd: P. SzABÓ 2003: 263.)

¹³ 1 kínai mérföld (*li* 里) = kb. 500 m.

(az érzelmeiktől), szeme vak, füle pedig süket – nos, e három fogyatékossgal bizony nehéz vezetni az embereket.

A hadseregnek akármilyen helyszínen tudnia kell győzni – legyenek azok olyan kanyargó mellékutak, mint a juh belei, olyan hepehupás terep, mintha kiharapdálták volna, hegyi kaptató vagy mély völgyek. Szögletes (hadrendbe állva) és kerek (hadrendbe állva) is győzelmet tud aratni.

A súlyos (sereg) olyan, mint a hegy, mint az erdő, mint a Jangce, s mint a (Sárga)-folyó; a könnyű (sereg) olyan, mint a futótűz, olyan, mint amikor a falak préselnek agyon valakit, olyan, mint amikor a fellegek borulnak rá valamire. Így aztán az ellenség, ha összegyűlve sorakoznak, nem tudja szétszórni őket, ha szétszóródva helyezkednek el, nem tudja őket egybeteretelni. A bal oldalon lévők nem tudnak (segíteni) a jobb oldalon lévőknek, miként a jobb oldalon lévők sem tudnak (segíteni) a bal oldalon lévőkön.

A fegyverek úgy sorakozzanak, mint a fák, a számszeríjak pedig legyenek olyan hatékonyak, mint a kosok szarvai! Minden ember kivétel nélkül szedje össze a bátorságát, oszlassa el a bizonytalanságait, s rendíthetetlenül, határozottan törjön előre!

3.

A rendszabályokról (*Zhi tan* 制談)

A hadsereg tekintetében általában a legelső dolog a rendszabályok meghatározása. Ha mindenekelőtt a rendszabályok meghatározottak, akkor a katonák nem lesznek rendezetlenek; ha a katonák nem rendezetlenek, akkor a büntetések egyértelműek. A gongok és dobok bárhova vezénylik őket, a száz (meg száz) katona mind harcolni fog. Ha megtörik (az ellenség) sorait, és felfordulást okoznak a hadrendjükben, az ezernyi katona mind küzdeni fog. Ha felülkerekednek az (ellenséges) seregen, és megölik a hadvezért, akkor a tízezernyi katona mind fegyvert ragad. Az égalattiban nem lesz senki, aki harcot merne kezdeményezni velük.

A régi időkben a katonákat öt és tíz főből álló csapatokba osztották, a harci szekeret pedig sorokba és oszlopokba rendezték. Amikor megszólalnak a jelződobok, és meglengetik a jelzőzászlókat, olyan még nem volt, hogy az elsőként a falra hágók és az elsőként hősi halált halók ne nagy erejű országos vitézek lettek volna.

Ha az ellenség csak egyetlen embert veszít, míg mi százat, ez bizony gyarapítja az ellenséget, és veszteséget okoz nekünk. Ezt azonban egy átlagos hadvezér nem képes megakadályozni.

Ha a besorozott és a hadsereghez beosztott katonák hazaszöknek, vagy a csata közeledtekor oldanak kereket, a dezertálásukkal veszteséget okoznak nekünk. Ezt azonban egy átlagos hadvezér nem képes kivédeni.

Amivel száz lépésről messzebből is meg lehet ölni valakit, az az íj és a nyíl; amivel ötven lépésen belül meg lehet ölni valakit, az a *mao* lándzsa és az alabárd. Amikor

a hadvezér megverette a jelződobokat, ám a tisztek és a katonák csak egymással vitakoznak és lármáznak, némelyek eltörik nyilaikat vagy *mao* lándzsáikat, mások meg (tehetetlenül) szorongatják alabárdjukat, ha valami hasznot látnak, akkor menten visszavonulnak, s ha a csata kezdetekor ezek a tényezők jelen vannak, akkor belülről mérnek vereséget magukra. Ezt egy átlagos hadvezér nem képes kiküszöbölni.¹⁴

Ha a katonák elvesztik tíz- és ötfős csapatokba való rendezettségüket, a harci szerek elveszítik sorokba és oszlopokba való rendezettségüket, a formabontó alakulatok elveszítik hadvezérüket, és menekülőre fogják, akkor a (hadsereg) zöme is elmenekül. Ezt egy átlagos hadvezér nem képes megakadályozni.

Ha viszont egy hadvezér ezen négyféle tényezőt képes megakadályozni, akkor képesek lesznek felhárni a legmagasabb hegyekre, átkelni a legmélyebb vizeken, megtámadni a legerősebb hadrendeket. Ha viszont nem képes kivédeni ezt a négy tényezőt, az olyan, mintha valaki elveszítené csónakját és evezőlapátjait, s úgy akarna átkelni a Jangcén vagy a Sárga-folyón. Nem fog sikerülni.

A nép [ti. a katonák] nem leli örömét a halálban, és nem gyűlöli az életet, de ha a parancsok és rendeletek egyértelműek, a törvények és a szabályok félreérthetetlenek, akkor előre lehet őket küldeni. Ha egyértelművé teszik a jutalmazások (rendszerét) az (ütközet) megkezdése előtt, és meghatározzák a büntetések (rendszerét) az (ütközet) követő időkre, akkor így (a hadsereg) képes lesz kihasználni az előnyöket, és a hadműveletek sikeresek lesznek.

Száz embert egy százados, ezer embert egy tábornagy, tízezer embert pedig egy hadvezér irányítson! (Ez azt jelenti, hogy) kevesekkel büntetni a sokakat, a gyöngékre támaszkodva büntetni az erőseket. Ha kipróbálsz az általam mondottakat, (akkor meggyőződhetsz arról,) hogy ez elegendő a három sereg tömegének (irányítására). Ha kivégeztetsz egyetlen embert, (azzal világossá teszed,) hogy senki sem kerülheti el a büntetést. (Így aztán) az apák nem merik majd rejtegetni a fiaikat, a fiúk pedig nem merik rejtegetni az apjukat. Hát még mennyire érvényes ez az ország valamennyi lakosára?

Ha egy lator a kardját forgatva vagdalkozik a piactéren, és a tízezernyi ember közül egy sincs, aki elkerülné őt, akkor az én véleményem szerint nem arról van szó, hogy csak ez az egy fickó lenne különösen bátor, hanem a tízezer másik ember teljesen haszontalan. Miért is mondom ezt? A halálra való elszántságot össze sem lehet mérni a mindenképpen életben maradni akarással. A tőlem hallott technikát alkalmazva a három sereg tömegét egyetlen halálra elszánt „brigantivá” változtathatod, akit senki nem tud majd üldözőbe venni, tetszése szerint jöhet-mehet bárhova. Ha pedig (a hadsereg) tetszése szerint jöhet-mehet bárhová, az bizony egy hegemon uralkodó hadserege.

¹⁴ A korabeli fegyverekről lásd: ТОКАИ 1997.

Ki tudott úgy irányítani egy tízszer tízezer fős tömeget, hogy az égalattiban senki nem volt képes szembeszállni vele? Csakis Huan fejedelem.¹⁵

Ki tudott úgy irányítani egy hétszer tízezer fős tömeget, hogy az égalattiban senki nem volt képes szembeszállni vele? Csakis Wu Qi.¹⁶

Ki tudott úgy irányítani egy háromszor tízezer fős tömeget, hogy az égalattiban senki nem volt képes szembeszállni vele? Csakis (Sun) Wuzi.¹⁷

Manapság az égalattiban lévő fejedelemségek hadvezérei kivétel nélkül mind kétszázvezret meghaladó létszámú hadsereget irányítanak, mégsem képesek sikert elérni és hírnevet szerezni. (Azért van ez így, mert) nincsenek tisztában a tiltásokkal, a megbocsátásokkal, a kinyitással és az eltorlaszolásal. Aki tisztában van a rendszabályokkal, és akár egyetlen embert is győzedelmessé tud tenni, akkor az tíz embert is győzedelmessé tud tenni. Ha viszont tíz embert győzedelmessé tud tenni, akkor száz, ezer vagy akár tízezer embert is győzedelmessé tud tenni. Ezért mondom azt, hogy ha az én eszközeimet és felszerelésemet használják (a katonáid), ha az én harcias bátorságomat szítod bennük, akkor ők úgy fognak lecsapni, mint a ragadozó madarak, úgy fognak zúdulni, mint (egy vízesés) ezer *ren* magasból.

Manapság azon országok, amelyeket bajok sújtanak, drága ajándékokat küldve keresik (más országokkal) a szövetséget, szeretett fiaikat küldik el túsznak, s a határ menti területeikből szelnek le és engedik át, csak hogy elérjék az égalatti támogatását. De hiába (jön a segítségükre) tízszer tízezer harcos, akkor sem képesek legyűrni néhány tízezer fős (ellenséges sereget) sem. Merthogy azon hadseregek hadvezérei között, akik eljönnek (segítséget nyújtani), nincs egyetlen egy sem, akinek (odahaza az uralkodója) ne azt mondta volna: „Nehogy hagyd, hogy mások alá osszanak be titeket, és elsőként kelljen harcba szállni.” Így aztán az ilyeneket nem is lehet harcba vinni.

Ha számba vesszük a határainkon belül lévő népeket, (azt találjuk, hogy) az ötfős csapatok (ba osztás) nélkül senkit nem lehet elrendezni. Az előírt rendszabályokkal tízszer tízezer fős (sereggé alakítva őket), a király képes lesz ruhát és ételmezt biztosítani a számukra. Ha a csatában mégsem győznének, ha a védelem mégsem elég szilárd, az nem népünk hibája lesz, hanem az (udvaron) belül mi magunk tehetünk róla. (Ha tehát) az égalatti fejedelemségei a segítségünkre sietnek a harcban, az éppen olyan lesz,

¹⁵ Huan fejedelem, vagyis a qi fejedelemségbeli Huan fejedelem (Qi Huan Gong 齊桓公; ? – i. e. 643) Qi fejedelemség nagy formátumú hegemónja volt a Tavaszok és őszök korszakban (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.).

¹⁶ Wu Qi 吳起 (i. e. 440 – i. e. 381) hadvezér, stratégia és államférfi, akinek a hagyomány a Wuzi 吳子 című hadászati kézikönyv szerzőségét tulajdonítja. A mű megtalálható kötetünkben.

¹⁷ Wuzi, vagyis Sun Wuzi 孫武子, azaz Sunzi 孫子 (kb. i. e. 544 – i. e. 496) a legendás hadvezér és stratégia, akinek nevéhez a híres *A hadviselés törvényei* című művet fűzik. A mű megtalálható kötetünkben.

mintha a Luer¹⁸ nevű csodaparipával szemben egy kimerült vén gebével akarnánk versenybe szállni. Ugyan hogyan lennének ők képesek kipótolni a mi *qinket*?

Fel kell használnunk az égalatti valamennyi készletét a saját használatunkra, érvénybe kell léptetni az égalatti valamennyi rendszabályát a magunk rendszabályozásához. Ki kell javítanunk a parancsaink és szabályaink (folyamatát), egyértelművé kell tennünk a büntetések és jutalmazások (rendszerét). Nem szabad besorozni az égalattiban az élelmet biztosító mezőgazdasági munkát végzőket, akik pedig nem vesznek részt a harcban, azokat nem szabad magas méltóságba emelni, mert máskülönben a nép tolongva, egymással versengve hagyja ott a mezőgazdasági munkát és a harcot. Így viszont sehol az égalattiban nem támad ellenségünk. Ezért mondom azt, hogy a kiadott parancsok és kibocsátott rendeletek megbízhatósága hassa át az egész országot.

Ha a nép között vannak olyanok, akik azt állítják, hogy ők bizony képesek legyőzni az ellenséget, üres locsogásuknak ne higgyünk feltétlenül, hanem mindenképpen tegyük próbára képességeiket harci helyzetben is!

Vedd szemügyre az ellenség földjeit, majd vedd birtokodba, oszd fel az ellenség népét, majd gondoskodj róluk, mert képesnek kell lennünk (a saját hasznunkra fordítani) az ő kiválóságait. Ha viszont nem vagyunk képesek (a saját hasznunkra fordítani) az ő kiválóságait, akkor hiába kívánjuk birtokolni az égalatti egészét, meg fog semmisülni a hadseregünk, és megölik a hadvezérünket. Ha pedig így járunk el, akkor hiába vívunk győzedelmes harcokat, az országunk egyre csak gyöngébb lesz, hiába foglalunk el területeket, az országunk egyre csak szegényebb lesz. Ez pedig az ország rendszabályainak elromlásából származik.

4.

A félelmet keltő harc
(*Zhan wei* 戰威)

Általában a háborúban létezik a Tao győzelme, a félelmet keltő erély győzelme és az erő győzelme.

A katonai tanácskozások és az ellenség mérlegelése azt eredményezi, hogy az ellenség *qije*¹⁹ elvész, hadereje szétforgácsolódik, s hiába alakítja ki formáját tökéletesen, akkor sem lesz képes használni (hadseregét). Ez a Tao győzelme.

Körültekintően meghatározni a törvényeket és a rendszabályokat, egyértelművé tenni a jutalmazások és büntetések (rendszerét), a legalkalmasabb módon felhasználni

¹⁸ A *Bambusz évkönyvek* (*Zhushu jinian* 竹書紀年) című történeti mű szerint Luer 騶耳 Mu király (Mu Wang 穆王; uralkodott: i. e. 976–922; a Zhou-dinasztia ötödik uralkodója) nyolc csodaparipájának egyike volt. A későbbi korokban gyakorta a valaha élt legkiválóbb lóként hivatkoznak rá.

¹⁹ A *qi* 氣 a hagyományos kínai gondolkodás alapvető fogalma. A kifejezés itt elsősorban virtust, harci kedvet, harci szellemet jelöl. A *qi* fogalmáról bővebben lásd: P. Szabó 2000: 40–42.

az eszközöket és a felszereléseket azt eredményezi, hogy a nép elméjében harcra késszé válik. Ez pedig a félelmet keltő erély győzelme.

Leverni (az ellenség) seregét és megölni a hadvezérét, felhágni a barikádokra és számszerűjakkal tüzelni, legyűrni az (ellenség) tömegét és elfoglalni a területeiket, és csak azután visszatérni, hogy sikert arattak, nos, ez az erő győzelme. Ha a királyok és a fejedelmek tisztában vannak ezzel, akkor a győzelem három módja megvalósítható.

Nos, a hadvezér, aminek révén harcba szállhat, az a nép. A nép, aminek révén harcba szállhat, az a *qi*. Ha a (hadsereg) *qije* felhalmozódva a rendelkezésre áll, akkor küzdhetnek, ám ha a *qije* elenyészik, akkor menekülni fognak.

Mielőtt (az ellenséget) megbüntetnénk, s mielőtt a katonák összecsapnának, öt módja is van annak, ahogyan elfoghatjuk az ellenséget:

1. A győzelem módjának megvitatása az uralkodói udvarban.
2. Az (uralkodói) megbízatás (hadvezér által történő) elfogadásának megvitatása.
3. A határ átlépésének megvitatása.
4. A mély árkok és magas sáncok megvitatása.
5. A toborzás, a hadrendállítás, valamint (az ellenség) megbüntetésének megvitatása.

Ezen öt esetben először is mérjük fel az ellenséget, és csak azt követően kezdjük hadműveletekbe! Így aztán lecsaphatunk az ellenség ürességeire [ti. gyöngye pontjaira], és el is foghatjuk.

Aki igazán járatos a hadviselésben, az el tudja fogni az ellenségét, ám őt az el nem foghatja. Az ilyen elfogás az elme művészete. A parancsok egyesítsék a (katonák) tömegének elméjét! Amennyiben a (katonák) tömege nem érti meg, a parancsokat akár többször is meg szokták változtatni. Ám hogyha a parancsokat gyakorta módosítják, úgy hiába léptetik érvénybe, a (katonák) tömege úgysem fog engedelmeskedni.

Ezért a parancskiadás alapvető szabálya, hogy annak apró hibái esetén sem kell változtatni rajta, vagy amennyiben kisebb kételyek merülnének fel bennünk (a parancsainkat illetően), azt semmiképpen nem kell nyilvánosságra hozni. Ezért kell a feljebbvalóknak kételkedés nélkül kiadniuk a parancsokat, és a (katonák) tömege nem két különböző változatra hallgatva (örlődik); (a feljebbvalók) bizonytalankodás nélkül cselekszik meg feladataikat, a (katonák) tömege sem lesz két különböző szándékon. Vannak olyanok, akik ugyan nem nyerik el (a katonáik) bizalmát, mégis igényt tartanak az erejükre. Olyanról azonban még nem hallottam, hogy olyasvalaki, aki nem nyeri el (a katonái) erejét, mégis rá tudná őket venni arra, hogy a harcban akár az életüket is feláldozzák.

Azért van szüksége az országnak a szertartások, a bizalom, a rokonszenv és a szeretet igazságosságára, hogy az éhséget jóllakottsággá tudják változtatni. Azért van szüksége az országnak a szülőtisztelet, a nagylelkűség, a szerénység és a szégyénérzet szokásaira, hogy a halált életté tudják változtatni. Régen, akik a népet irányították, mindenekelett a szertartások és a bizalom alapjait vetették meg, s csak ezt követően

foglalkoztak az elismerésekkel és jutalmakkal; mindenekelőtt a szerénységet és a szégyénérzetet alakították ki, s csak ezt követően foglalkoztak a fenyegetésekkel és büntetésekkel; mindenekelőtt a rokonszenvet és a szeretetet ébresztették fel, s csak ezt követően róttak feladatokat az emberekre.

Így azoknak, akik harcba bocsátkoznak, akképpen kell a parancsaikkal ösztönözni és irányítani a (katonák) tömegét és a tiszteket, miképpen az elme irányítani tudja a négy végtag mozgását. Ugyanis ha nem ösztönzik őket eléggé, akkor a tisztek a dicsőségért nem vállalják a halált, ha pedig a tisztek a dicsőségért nem vállalják a halált, akkor a (katonák) tömege sem fogható harcra.

A tisztek ösztönzése nem valósítható meg a nép jóléte nélkül. A nemesi rangok sorrendjének, a haláleset és a gyász alkalmával (végrehajtandó kötelezettségek szempontjából fontos) rokoni viszonyrendszernek, és a nép életéhez szükséges anyagi feltételeknek mindenképpen nyilvánvalóknak kell lenniük. Aki tehát egy országot kormányoz, annak igazodnia kell a nép életét meghatározó szabályokhoz, s a nép életét biztosító anyagi javak és feltételek nyilvánvalóvá tételéhez. A termőföldek hozama és a hivatali járandóságok, a rokonok közötti szertartások által szabályozott étel- és italfogyasztás, a falvak és települések közötti kölcsönös támogatás, a haláleset és a gyász idején a kölcsönös segítségnyújtás, a hadsereg elindítása és ünnepi fogadása – nos, ezek azok a tényezők, melyek ösztönzően hatnak a népre.

El kell érni, hogy a tíz- és az ötfős csapatok olyan viszonyban legyenek egymással, mintha rokonok lennének, a tisztek és a katonák pedig mintha egymás barátai lennének. Amikor védekeznek, legyenek oly erősek, mint a várfal, amikor támadnak, legyenek oly gyorsak, mint az orkán. A harci szekerek kerekeit ne fordítsák vissza, a katonák pedig ne végezzenek hátraarcot! Nos, ekként lehet megalapozni a harcot.

A földek a nép táplálására szolgálnak; a városfalak a földek megoltalmazására szolgálnak; a harcok a városok megvédését biztosítják. Ezért aki gondoskodik a földek megműveléséről, annak népe nem fog éhezni; aki gondoskodik a városfalak védelméről, annak népét nem fenyegeti veszély; aki pedig felkészül az ütközetre, annak városait nem veszi körbe (az ellenség). A hajdanvolt uralkodók erre a három előkészületre alapozták (kormányzásukat), s mind közül a katonai előkészületekre fektették a legnagyobb hangsúlyt.

Így pedig a hajdanvolt uralkodók a katonai előkészületek során a következő öt tényezőt tartották szem előtt. Ha az élelmiszer-tartalékok nem elegendők, akkor a katonákat nem lehet elindítani. Ha zsoldokra és fizetségekre nem áll rendelkezésre elegendő összeg, akkor a (katona)nép nem ösztönözhető. Ha a harcoló egységek kiválogatása nem elég körültekintő, akkor a hadsereg sem elég erős. Ha a fegyverek nem megfelelőek, akkor az erejük sem lesz elég hatékony. Ha a büntetések és jutalmazások rendszere nem megfelelő, akkor a (katonák) tömege nem tiszteli azokat. Amennyiben a katonai előkészületek ezen öt fajtájára elegendő hangsúlyt fektetnek, akkor a védekező hadsereg bármilyen helyet képes lesz megvédeni, a támadó sereg pedig bármilyen helyet képes lesz elfoglalni.

Amikor a sereg egy része hátramarad, a másik része kivonul támadni, kívánatos, ha a hátramaradtak „súlyosak”; a hadrend tekintetében az a kívánatos, ha szilárd; a roham tekintetében az a kívánatos, ha a teljes erő beleadásával történik; a harc tekintetében pedig az a kívánatos, ha egyesített, közös akarattal történik.

A (jó) uralkodó országa gazdagítja a népet, a (jó) hegemonok országa gazdagítja a tiszteket. Általában azon országok maradnak meg, amelyekben gazdagítják a tiszteket, s általában azon országok pusztulnak el, ahol csak az élelmiszerraktárakat és a kincstárat gazdagítják. Ez utóbbit úgy is nevezik, hogy „teli a felül, apad a lent”, az ilyen országokat katasztrófa esetén semmi nem mentheti meg.

Ezért mondom, hogy emeld fel a kiválókat, és bíz a legtehetségesebbekre a feladatok, s így még akkor is siker koronázza majd a tetteidet, ha az idő nem neked kedvez. Ha egyértelművé teszed a parancsokat, és nyilvánvalóvá teszed a rendeleteket, akkor még a teknőspáncéllal vagy cickafarkkal végrehajtott jóslatok kedvezőtlen eredménye esetén is szerencse kíséri vállalkozásodat. Ha megbecsülöd az erőfeszítést, és táplálsz a szorgalmat, akkor imádkozás és áldozattétel nélkül is sikerrel végrehajtod a feladataidat. Továbbá azt mondom még, hogy az időjárás nem olyan lényeges, mint a terepviszonyok; a terepviszonyok pedig nem olyan lényegesek, mint az összhang az emberek között. Amit tehát a bölcsek mindig is nagyra becsültek, az éppen az emberi tényező volt, semmi más.

Nos, amikor a hadsereg erőltetett menetben nyomul előre, a hadvezérnek kell (példát mutatva) az élen haladnia. Hőségben ne húzódjék ernyő alá, hidegben ne öltson súlyos [ti. meleg] ruhákat! Nehezen járható terepen mindenképpen szálljon le (a lóról vagy a szekérről), és gyalog haladjon! Csak azt követően igyon, ha már a serege végzett a kútnál. Csak azután egyen, ha a serege már megfőzte ételét. Csak aztán térjen nyugovóra, hogy serege már végzett a táborveréssel. Fáradságban és pihenésben egyaránt osztoznia kell a katonáival. Ha így jár el, akkor bármilyen sokáig is húzódjék el (a hadjárat), katonái nem fognak elgyengülni és ellankadni.

5.

Az erő taktikai mérlegelése ütközetkor
(*Gong quan* 攻權)

A hadsereg a nyugalma révén lesz győzedelmes; az ország az egységessége által lesz győzedelmes. Aki erős, megosztja a gyöngéket; akinek az elméjében kétségek lakoznak, megfutamodik. Nos tehát, akinek az ereje meggyengül, annak az előrenyomulása és visszavonulása sem lesz határozott, s hiába veszi üldözőbe az ellenséget, nem fogja el. A hadvezérnek, a főparancsnokoknak, a tiszteknek és a katonáknak a harcban és a pihenés idején is egy testként kell viselkedniük. Ha a parancsnokok elméjében kétségek támadtak, a katonák pedig hajlamosak az ellenszegülésre, akkor hiába minden tervezés és döntés, nem lesznek képesek hadműveletekbe fogni. Ha mégis elindítanak

a hadműveleteket, azok ellenőrizhetetlenek lesznek. Ha a különböző szájak csak üres szavakat szólnak, akkor a hadvezér híján van a megfelelő viselkedésnek, a katonák pedig híján vannak a rendszeres gyakorlatoztatásnak. Ha támadásba kezdenek, elkerülhetetlenül vereséget fognak szenvedni. Ezt nevezik úgy, hogy „elkapkodott hadsereg”, amely teljesen alkalmatlan a harcra.

A hadvezér a hadsereg elméje, amely a végtagokat és az ízületek csoportját mozgatja. Ha az elme működése határozott, akkor a végtagok és az ízületek is erősek; ha viszont az elme működése határozatlan, akkor a végtagok és az ízületek is tétovák. Nos tehát, ha a hadvezér nem szabályozza saját elméje működését, akkor a katonái tevékenysége sem szabályozott. Még ha győznének is, azt csak a szerencsájüknek köszönhetik, nem pedig az erő ütközethez szükséges taktikai mérlegelésének.

A népben ne éljen két félelem! Ha félnek tőlünk, akkor megvetik az ellenséget; ha viszont az ellenségtől félnek, akkor minket vetnek meg. Akit megvetnek, az vereséget fog szenvedni; aki viszont tekintélyével félelmet ébreszt, győzedelmes lesz. Általában azt a hadvezért, aki képes (érvényre juttatni) a Taót, félik a parancsnokai; azokat a parancsnokokat, akik félik a hadvezérüket, féli a nép is; azt a népet, amelyik féli a parancsnokait, félni fogja az ellenség is. Éppen ezért, aki felismeri a győzelem és a vereség mibenlétének lényegét, annak mindenekelőtt tisztában kell lennie a félelemben és a megvetésben rejlő erő taktikai mérlegelésével.

Nos tehát azt, akinek szívéből hiányzik a szeretet és a ragaszkodás, ne alkalmazzuk; azt, aki nem tiszteli a félelmet, ne nevezzük ki (semmilyen tisztségbe)! A szeretet (ugyanis) az alárendelték felé jár ki, míg a tekintély félelmét a feljebbvalók iránt kell érezni. Épp ezért ha szeretik (a hadvezérüket), akkor nem osztják meg (szándékaikat); ha pedig félik (a hadvezérüket), akkor nem fognak fellázadni. Így a kiváló hadvezér már pusztán a szeretet és a félelem (helyes megvalósításával) is jeleskedik.

Ha valakinek a harcban nem biztos a győzelme, nem lehet arra utasítani, hogy harcoljon; ha valaki az ostrom során nem biztos, hogy be is veszi (a várost), azt nem lehet arra utasítani, hogy ostromoljon. Ellenkező esetekben ugyanis a büntetések és a jutalmazások (rendszere) nem egyértelmű, s ez bizalmatlanságot szül. A bizalmat pedig még a (kritikus) időpont elérése előtt kell elnyerni; a (szükséges) teendőket pedig még az első figyelmeztető jelek megjelenése előtt (el kell végezni). Ebben az esetben a harcba induló hadsereg biztosan nem üres kézzel fog visszatérni. Úgy fogja felkutatni az ellenséget, mintha csak egy elveszett gyermeket keresne, úgy fog rárontani az ellen égre, mintha egy fuldokló kimentésére vetné magát vízbe.

Aki szurdokban reked, annak elszáll a harci szelleme; aki felkészületlenül bocsátkozik harcba, az híján van a teljes qinek; aki indulatosan bocsátkozik harcba, annak nincs meg a képessége a győzelemre.

Az igazságosság nevében indított csatában legjobb, ha mi kezdeményezünk; az önzés és gyűlölködés miatt kirobbant csatában legjobb, ha csak akkor reagálunk, ha az elkerülhetetlen. A gyűlölködés miatt kirobbant csatában a legjobb, ha kivárjuk, amíg az ellenség támad. A csatában mindig várjuk ki a kedvező alkalmat,

a csata elcsendesedésével pedig tegyük meg a szükséges előkészületeket (a következő ütközetre)!

Van olyan hadsereg, amelynek a győzelme az uralkodói udvaron múlik, van olyan, amelyiknek a győzelme a síkságokon és a mezőkön múlik, s van olyan, amelyiknek a győzelme a piactereken [ti. az ellátmányon] múlik. Van olyan (hadsereg), amelyik harcol és nyer, van olyan, amelyik meghunyászkodik és veszít, s van olyan, amelyiknek szerencséje van, s ezért nem szenved vereséget. Ezek nem szándékosan történnek, hanem csakis (az ellenség) riadalmának, rémületének köszönhető, vagyis (csupán) „torz győzelmek”. A „torz győzelmet” „nem teljes győzelemnek” nevezzük. A „nem teljes győzelem” pedig nem az erő taktikai mérlegelésén múlik. Éppen ezért a bölcs uralkodók a csata, az ütközet napján összegyűjtették a harci dobokat és kürtöket, elrendezték haderejüket, s a győzelmet nem (makacsul) keresve győzedelmeskedtek.

Van olyan hadsereg, amelyik felhagy a védekezéssel, lemond az elrettentésről, mégis kivívja a győzelmet, mert volt (megfelelő) módszere; van olyan (hadsereg), amelyik idejében elrendezi a szükséges felszerelést, reagál az ellenség (valamennyi) bekerítő (hadműveletére), mivel kiváló a hadvezetése.

Ezért öt ember alkosson egy ötfős csapatot, tíz ember alkosson egy rajt, száz ember alkosson egy századot, ezer ember alkosson egy ezredet, tízezer ember pedig alkosson egy hadosztályt.²⁰ Ez a (hadsereg) tökéletes összeállítása. Így a reggel elesett katonák helyébe még aznap reggel újak léphetnek, az este elesett katonák helyébe még aznap este újak léphetnek. (A bölcs uralkodó) előbb mérlegeli az ellenséggel szembeni taktikai erejét, megvizsgálja a hadvezére képességeit, s csak ezt követően állítja föl hadseregét.

Általában egy hadsereget eljuttatni és felsorakoztatni az ezer mérföldre²¹ lévő ellenséges határra tíz napot vesz igénybe, száz mérföldre pedig egy napot. Amikor az egységek felsorakoztak, és a hadvezér is megérkezett, nyomuljanak be az (ellenség) területeire, torlaszolja el és vágják el az útjaikat, és foglalják el a nagyobb városait és településeiket! A városfalak ostromával hozzák veszélyes helyzetbe (az ellenséget, mégpedig úgy, hogy) a férfiak és a nők minél több egységei tartsák nyomás alatt (az ellenséget) a terepviszonyoknak megfelelően, miközben támadják a kulcsfontosságú helyeiket. A városok, települések (körüli területek) elfoglalása után zárjanak le valamennyi arra haladó utat, majd ezt követően kezdjék meg magát az ostromot! Ha az ellenség hadvezére és katonái nem bíznak egymásban, akkor az egységek sem lesznek képesek összhangban (harcolni), s ha már a büntetések ellenére sem engedelmessékednek, akkor vereséget mérhetünk rájuk. Mire az ellenség felmentő csapatai megérkeznének, addigra már elfoglaltuk a várost.

Ha az (ellenség) a gázlókat és a hidakat még nem rombolta le, ha a kulcsfontosságú helyeket még nem javította ki, ha a városfalak kritikus pontjait még nem erősítette meg,

²⁰ A hadsereg szerkezeti felépítésének eredeti kínai terminusai a következők: ötfős csapat: *wu* 伍; rajt: *shi* 什; század: *zu* 卒; ezred: *shuai* 率; hadosztály: *jiang* 將.

²¹ 1 kínai mérföld (*li* 里) = kb. 500 m.

s a vassulymokat²² még nem terítette szét, akkor hiába vannak a városfalak, nem lesz képes védekezni. Ha a távoli erődítményekben állomásozó katonák még nem érkeztek meg (a városba), ha a határvidéket őrző alakulatok még nem tértek vissza, akkor (az ellenségnek) hiába vannak emberei, az olyan, mintha nem is lennének. Ha a lábásjóságokat még nem terelték össze, ha a gabonát még nem takarították be, ha az értékeiket még nem gyűjtötték össze, akkor hiába vannak készleteik, az olyan, mintha nem is lenne. Ha pedig (az ellenség) városai és települései kiürültek, készleteik pedig kimerültek, akkor a hiányosságaikat kihasználva ostromoljuk meg! (A hadviselés) törvényeiben az áll: „Tetszése szerint jöhet-mehet bárhová, össze sem kell csapnia az ellenséggel, máris kivívta (a győzelmet).”²³ Mindez ezt jelenti.

6.

A védekezéshez szükséges erő taktikai mérlegelése
(*Shou quan* 守權)

Általában, amikor a védők előrenyomulnak, nem (gondoskodnak) a külső városfalakról és (az általuk védett város) peremterületeiről, amikor pedig visszavonulnak, nem (törődnek) az őrtornyokkal és az úttorlaszokkal, s így a védekező harcuk közel sem hibátlan. A bátor és rendíthetetlen harcosok, a kemény vérték, az éles fegyverek, a könnyű számszeríjak és az erős nyilak mind a külső városfalakon belül legyenek, (az odakint termett gabona) pedig legyen betakarítva és összegyűjtve a földbe ásott pincékbe és magtárakba, (a külső városfalakon kívüli) épületeket rombolják le, s (az építőanyagokat) hordják be, és használják fel a megerősítési munkálatokhoz! Így biztosíthatják, hogy tízszeres vagy százszoros túlerőben lévő támadó ellenséggel szemben sem maradnak alul. Az ellenséges ostromlók jöllehet rendre nagy veszteségeket okoznak, a hadvezérek nemzedékei még sincsenek ezzel tisztában.

Nos, a védekezőknek nem szabad elhanyagolnia a stratégiailag legfontosabb pontokat. A védekezés szabálya, hogy a városfal minden egyes ölnyi²⁴ szakaszát tíz ember védje, akik közé nem számítandók bele a mesteremberek és a szakácsok. Azok, akik kimennek (harcolni), ne védekezzenek, akik viszont a védelemről gondoskodnak, ne menjenek ki (harcolni)! Egy (védekező) tíz (ostromlóval) ér fel, tíz (védekező) száz (ostromlóval) ér fel, száz (védekező) ezer (ostromlóval) ér fel, ezer (védekező) tízezer (ostromlóval) ér fel. Azért, hogy az emberek feleslegesen ne pocskékolják el az erejüket, és felkészülten tudjanak majd védekezni, a külső és a belső városfalak építéséhez laza [ti. könnyen kitermelhető és megmunkálható] földet kell használni.

²² A vassulyom (*quda* 渠答) nem csak a régi Kínában volt használatos. A vasból kovácsolt négyágú tuskés eszközt, amelyből egy túske függőlegesen áll, általában a táborok védelmére, a gyalogosok és a lovasok ellen használták.

²³ Ez az idézet ebben a formában más ókori szövegből nem ismert.

²⁴ Az „ölként” fordított *zhang* 丈 régi kínai hosszmérték. 1 *zhang* = 2,31 m.

Ezer ölnyi városfal védelméhez tízezer emberre, mély és széles vizesárokra, erős és vastag falakra, felkészült katonákra és emberekre, tüzelő- és élelmiszer-tartalékokra, masszív számszeríjakra és erős nyilakra, lándzsákra és alabárdokra van szükség. Ebben állnak a védekezés szabályai.

Ha az ostromlók serege legkevesebb tízezer főt számlál, de (a védekezők) számíthatnak a felmentő sereg segítségére, akkor a város védelme biztosítható; ha viszont nem számíthatnak a felmentő seregre, akkor a város védelme nem biztosítható.

Ha a városfalak erősek, és lehet számítani a felmentő sereg érkezésére, akkor a város védelmét még a legostobább férfiak és a hebehurgia nők is képesek biztosítani egészen addig, amíg a készleteik ki nem merülnek, és az utolsó csepp vértüket is ki nem ontják. Az egy teljes esztendeig ostrom alatt lévő város védekezőinek ereje nagyobb lesz, mint az ostromlóké, a felmentő sereg ereje pedig nagyobb lesz, mint a védekezőké.

Ha erősek ugyan a városfalak, de nem lehet számítani a felmentő sereg érkezésére, akkor az ostoba férfiak és a hebehurgia nők védelmezik ugyan a mellvédeket, de mindeközben a könnyük záporozik. Ez az emberi érzelmek normális megnyilvánulása, s hiába is nyittatod meg a magtárakat, hogy enyhítsd (kétségbeesésüket) és megnyugtasd őket, nem fogod elérni, hogy abbahagyják (a zokogást). Ezért kell a legkiválóbb, bátor és rendíthetetlen katonáidat, az erős vérteket, az éles fegyvereket, a könnyű számszeríjakat és az erős nyilakat előre állítani, míg a satnyák, a gyöngék, az öregek és a betegek maradjanak mögöttük. Ha egy tízezer fős támadó sereg vert tábort a városfalak alatt, akkor a felmentő seregnek át kell törni rajtuk, a védekezőknek pedig ki kell rontani rájuk. Kitörés közben is biztosítaniuk kell a kulcsfontosságú pontokat. Ha a felmentő sereg az ostromlók közelébe ért, akkor se vágja el a saját utánpótlásvonalait, a külső és a belső haderő pedig mindvégig maradjon kapcsolatban egymással. Egy ilyen felmentő sereg mutassa magát bizonytalannak, mert ha bizonytalannak tetteteti magát, azzal megtéveszti az ellenséget, és kiszámíthatóvá teszi. (Az ellenség) hátra [ti. a felmentő sereg felé] fogja állítani a legerősebb katonáit, míg az öregeket elől [ti. a városfalnál] hagyja. Így pedig nem lesz képes sem előrenyomulni (a felmentő sereg felé), sem pedig ellenállni (a városfalak mögül rájuk rontó katonáknak). Ez az, amit a védekezéshez szükséges erő taktikai mérlegelésének nevezünk.

7.

A tizenkét fenyegetettség²⁵
(*Shier ling* 十二陵)

A félelmetesség a nem változtatáson múlik. A kegyesség az időzítéstől függ. A tervezés a dolgokhoz történő alkalmazkodáson múlik. A (sikeres) harc a *qi* irányításától függ. Az (eredményes) támadás a külső (forma) számbavételén múlik. A védekezés a külső

²⁵ A fejezet a had hatékony irányítását és a harc sikerét elősegítő, illetve veszélyeztető tényezőket vesz sorra, mindből tizenkettőt.

megjelenés manipulálásától függ. A túlzásoktól mentesség a mértékektől és a kalkulációtól függ. A nehézségek kiküszöbölése az előrelátáson és a felkészülésen múlik. Az elővigyázatosság a kicsinyre való figyelmeztetéstől függ. A bölcsesség a nagy irányításán múlik. A veszedelem megszüntetése a végső csapástól függ. A tömegek megnyerése az emberek alávetettségen múlik.

A megbánást a bizonytalanság okozza. A gonoszságot a túlzásba vitt kivégzések okozzák. A részrehajlást a mindenkifelett álló önérdék idézi elő. A kedvezőtlen eseményeket az okozza, hogy utálunk a saját hibáinkról (másoktól) hallani. A mértéktelenség a nép vagyonának kimerítését okozza. A tisztán nem látást az okozza, hogy olyan tanácsokat fogadunk el, amelyek elrekesztenek minket (a valóságtól). Az irrealitások a könnyelmű kezdeményezésekből fakadnak. A konok tudatlanságot az okozza, hogy eltávolítjuk magunk mellől a kiválókat. A szerencsétlenséget a haszonlesés okozza. A veszedelmet az okozza, hogy közel engedjük magunkhoz a hitvány embereket. A pusztulást az okozza, hogy nincs olyan hely, ahol védekezni tudnánk. A veszélyt az okozza, hogy hiányoznak a (világos) rendeletek és parancsok.

8.

Hadászati tervezés
(*Wu yi* 武議)

Általában a hadsereg ne ostromoljon meg vétek nélküli városokat, s ne mészároljon le ártatlanokat! Ha legyilkolják az emberek szüleit, ha elorozzák értékeiket és vagyontárgyaikat, s ha rabszolgaságba vetik gyermekeiket, akkor nem különbek a haramiáknál. Épp ezért a hadsereg alkalmazása csak akkor indokolható, ha az a fölfordulás megszüntetésére és az igazságtalanság megakadályozására irányul. A hadsereg (ereje) azzal gyarapszik, ha a földművelőket nem szakítják el a földjeiktől és a munkájuktól, ha a kereskedőket nem szakítják ki az üzleteikből és boltjaikból, valamint ha a hivatalnokokat és főembereket nem emelik ki a hivatalaikból. S merthogy a hadászati tervezés egyetlen emberen múlik, a hadseregnek nem szükséges fegyverrel vért ontania ahhoz, hogy az égalatti megszeresse.

A tízezer harci szekeret számláló ország a földművelésre és a hadviselésre (összpontosít); az ezer harci szekeret számláló ország (feladata más országok) megmentésének és (saját maga) védelmének biztosítása; a száz harci szekeret számláló ország (feladata más országok) szolgálata és ellátásának biztosítása.²⁶ Azok, akik rendelkeznek önálló földműveléssel és (elegendő) haderővel, nem kötik magukat semmilyen idegen tekintélyhez; azok, akik (más országokat) mentenek és (magukat is képesek) megvédeni,

²⁶ Az ókori Kínában egy állam, egy fejedelemség (*guo* 國) erejét a hadereje határozta meg, amely leginkább abban nyilvánult meg, hogy hány négylovas harci szekeret volt képes kiállítani. Ez alapján léteztek tízezer harci szekeret (*wan sheng* 萬乘), ezer harci szekeret (*qian sheng* 千乘) és száz harci szekeret (*bai sheng* 百乘) kiállítani képes országok.

nem szorulnak külső segítségre; azok, akik (más országokat) szolgálnak, és az ellátásukról gondoskodnak, nem szorulnak rá mások anyagi javaira. Ha (egy országnak) sem a külső hadműveletekre, sem pedig a belső védekezésre nem áll rendelkezésére elegendő (ellátmány és készlet), akkor a piacok felhasználásával kell kipótolnia (a hiányosságait). A piacok ugyanis azok (a tényezők), amivel a (támadó) hadműveleteket és a védekezést is biztosítani lehet. Ha egy tízezer harci szekeret számláló ország nem számíthat az ezer harci szekeret számláló ország segítségére, akkor a száz harci szekeret számláló országok piacaira kell támaszkodnia.

Általában a büntetésekkel megértethető a hadviselés lényege. Ha egyetlen ember kivégzésével megrémiszthető egy egész hadsereg, akkor (az illetőt) ki kell végezni; ha egyetlen ember kivégzésével megörvendeztethető tízezer ember, akkor (az illetőt) ki kell végezni. A kivégzés azt jelenti, hogy megbecsüljük a nagyot, a jutalmazás viszont azt jelenti, hogy méltányoljuk a kicsinyt. Ha valakit ki kell végezni, a kivégzését akkor is végre kell hajtani, ha az illető egyébként értékes és fontos, s így a büntetések (rendszere) kiterjed a (hadsereg) legmagasabb szintjeire is. Ha a jutalmazás eléri a bivalypásztorokat és lovászfiúkat is, akkor a jutalmazások (rendszere) kiterjed (a hadsereg) legalsóbb szintjeire is. Ha pedig a büntetések elérnek a legmagasabb szintre is, a jutalmazások pedig kiterjednek a legalsóbb szintekre is, akkor az a hadvezér katonai erényét példázza. Az uralkodók ezért becsülik nagyra a hadvezéreiket.

Amikor a hadvezér felállíttatja a dobokat, és meglendíti a dobverőt, s a veszély közepette, a döntő ütközetben a katonák pengéi összecsapnak, ha a dobok révén a megfelelő (utasításokat adja seregének), akkor érdemeket és hírnevet szerez magának. Ám ha a dobok révén nem a megfelelő (utasításokat adja seregének), akkor ő maga elesik, az ország pedig elpusztul. Ezért a túlélés és a pusztulás, a béke és a fenyegetettség mind a dobverő hegyében lakozik. Hogyan is ne tartaná nagyra mindenki a hadvezért?

Felállíttatni a dobokat és meglendíteni a dobverőt, majd pedig a fegyveres összecsapás során a hadviselés révén megvalósítani a sikert, nos, ebben szerintem semmi bonyolult nincs. A régiek azt tartották: „Az (a sereg, amelyik) fedett hajók²⁷ nélkül támad, s vassulymok nélkül védekezik, nos, nem nevezhető kiváló hadseregnek. Hallgatni, de nem hallani, nézni, de nem látni, az éppen olyan, mint egy országot kormányozni piacok nélkül. A piac ugyanis a százféle termék hivatala. A piacokon (a kormányzatnak) olcsón kell felvásárolni a drága termékeket, hogy így is ellenőrzés alatt tudja tartani az arisztokráciát és a népet. Az emberek naponta (csupán) egy *dou*²⁸ gabonát fogyasztanak, és a lovak is beérik napi három *dou* takarmánnyal. Miért vannak hát éhező emberek és girhes lovak? (Azért lehetnek, mert) a piacokon vannak ugyan termékek, de a kormányzat elmulasztja az ellenőrzése alatt tartani azokat. Nos, bár felállíthatod

²⁷ A régi kínai hadihajók egyik leggyorsabb, könnyen manőverező fajtája (kínaiul *mengchong* 蒙衝; szó szerint „fedett támadó”), amelyeken állatbőrökkel fedett fedélzetet alakítottak ki az ellenséges nyilak elleni védelemre.

²⁸ A *dou* 斗 régi kínai űrmérték. Az ókorban 1 *dou* = 1,996 liter.

ugyan az égalatti legjobban kiképzett hadseregét, de ha elmulasztod az ellenőrzésed alá vonni a százféle terméket, akkor nem nevezhetnek »harcra képesnek«.

Ha a hadsereg felállításakor addig tartjuk készülségben az embereket, míg azok páncélzatába és sisakjába tetvek nem telepednek, az biztosan azért van, mert kényszerítjük őket. (Ez éppen olyan, mint) amikor egy sólyom üldözi a verebet, amelyik vagy az ember kebelében búvik meg, vagy bemenekül valaki otthonába, hiszen a veréb sem azért cselekszik így, mert kivetkezett a természetéből, hanem azért, mert van mögötte valami, amitől retteg.

Tai Gong Wang hetvenéves volt, amikor ökröket vágott Chaogeben, és eladta azokat Mengjinben.²⁹ Már elmúlt hetvenesztendős is, de az uralkodó mégsem hallgatott rá, az emberek pedig örültek tartották. Amikor viszont találkozott Wen királlyal, harmincezer fős sereget toborzott, s egyetlen ütközettel rendet teremtett az égalattiban. Hadászati tervezés nélkül hogyan lett volna képes megvalósítani az egyesítést? Erre mondják: „Jó lóval és ostorral a legtávolabbi út is bejárható; kiváló férfiak egységével a hatalmas Tao megérthető.”

Amikor Wu király megtámadta Zhou királyt, a seregével átkelt (a Sárga-folyón) Mengjinnél. Jobbjában a jelzőzászlót, baljában a büntető alabárdot tartotta, háromszáz halálra elszánt harcosa és harmincezer harcra kész katonája volt. Zhou királynak a serege több millió főt számlált, akiket (főminiszterei,) Fei Liao és E Lai személyesen irányítottak, harci alakzatuk száz mérföld szélesen húzódott. Wu király azonban anélkül, hogy feláldozta volna embereit, sőt katonái pengéi még csak vért sem ontottak, megdöntötte a Shang-házat, és kivégeztette Zhou királyt. Nincs ebben semmi különös vagy rendkívüli, csupán azon múlik, hogy az emberi dolgokban tökéletlenek vagy tökéletesek vagyunk-e.

A mai kor hadvezérei azonban a szerencsés napokat kalkulálják, a Xianchicsillag³⁰ alapján végeznek jóslást, a teknőspáncél jósjeleit ókumlálják, a szerencsés és baljóslatú előjeleket fürkészik, a bolygók, a csillagképek, a szelek és a felhők változásain merengenek azt remélve, hogy ezek révén győzedelmeskedhetnek, és biztosíthatják a sikert. Én azt gondolom, hogy ez bizony igen bajos.

Nos, a hadvezért fentről nem az ég irányítja, lentől nem a föld szabályozza, középpütt pedig nem az emberek uralják. A fegyverek gonosz eszközök, a harc az erényesség

²⁹ Tai Gong Wang 太公望, más néven Lü Shang 呂尚, Jiang Ziya 姜子牙 vagy Jiang Shang 姜尚 az i. e. 11. században élt stratégia, aki a Zhou-házbeli Wen, majd Wu királynak segített megdönteni a Shang-dinasztiát. A Zhou-dinasztia megalapítását követően területeket kapott keleten, ahol később Qi 齊 néven a Tavaszok és Őszök korának, valamint a Hadakozó fejedelemségek korának egyik legerősebb állama jött létre. Halála után „a qibeli nagyherceg” (Qi Tai Gong 齊太公) néven emlegették. A hagyomány a nevéhez köti a *Tai Gong hat titkos tanítása* (*Tai Gong liu tao* 太公六韜) című hadászati kézikönyv szerzőségét. A mű megtalálható kötetünkben.

³⁰ A Xianchi 咸池 (szó szerint „sós tó”) kifejezés más szövegekben vonatkozhat egy mitológiai helyre vagy egy ókori zenemű címére is, ám itt egy csillagra vagy egy három csillagból álló csillagcsoportra utal, amelynek mozgása alapján az ókori Kínában jóslást végeztek. A jóslás pontos mibenlétéről nincsenek feljegyzések.

ellen való, a hadvezér pedig a halál hivatalnoka, s mindezek dacára mégsem szabad lemondani egyik alkalmazásáról sem. Ne legyen feletted ég, ne legyen alattad föld, ne legyen mögötted uralkodó, s ne legyen előtted ellenség! Az egy emberként (harcoló) hadsereg olyan, mint a farkas, mint a tigris, olyan, mint a szél, mint az eső, vagy mint a mennydörgés, mint a villámlás. Felkavaró és kiismerhetetlen, amelytől retteg az egész ég alatt.

A győzedelmes sereg a vízhez hasonló. A víz ugyan a legképlékenyebb, leglágyabb anyag, mégis képes ledönteni a hegyeket. Nincs ebben semmi rendkívüli, hiszen a természet rendíthetetlen, a támadása pedig elszánt. Manapság, aki Mo Ye³¹ éles kardjával rendelkezik, akinek vannak rinocéroszbőr páncéljai, akinek rendelkezésére áll a három hadsereg ereje, és aki tisztában van a rendhagyó és a szabályos hadviselés³² technikájával, azzal szemben senki az égalattiban fel nem veheti a harcot.

Ezért mondják: „Ha felemeled a kiválókat, és alkalmazod a tehetségeseket, akkor hiába nem kedvezők az órák vagy a napok, dolgaid előnyösen alakulnak; ha egyértelműek a parancsaid, és általános érvényűek az utasításaid, akkor mindenféle jóslatkérés nélkül is kedvező eredményekre számíthatsz; ha megbecsülsz az eredményeseket, és gondoskods azokról, akik az erejüket megfeszítik, akkor a templomi imádságok nélkül is melléd szegődik a jó szerencse.” Vagy egy másik mondás szerint: „Az időjárási viszonyok nem olyan hasznosak, mint a terepviszonyok, a terepviszonyok azonban nem olyan hasznosak, mint az összhang az emberek között.” A régmúlt korok bölcsei éppen ezért csak és kizárólag az emberi tényezőkre összpontosítottak.

Amikor Wu Qi hadat viselt Qin fejedelemséggel, seregét nem táboroztatta termőföldeken, s csak zsenge facsemeték alá húzódott be a köd és a dér elől. Miért cselekedett így? Nos, mivel nem tartotta különben magát másoknál. Ha azt várod az emberektől, hogy akár az életüket is feláldozzák, nem állíthatod példának a nemtörődömséget. Ha pedig azt várod el az embereidtól, hogy teljes erejükkel tevékenykedjenek, ne kényszerítsd őket a szertartási előírások betartására! A régmúlt korok tisztjei, amikor vértet és sisakot viseltek, nem borultak le, s ezzel is azt mutatták embereiknek, hogy mégsem történik emiatt semmi baj. Bosszúságot okozni az embereknek, mégis azt kérni tőlük, hogy az életüket vagy az erejüket áldozzák, nos, ilyenről a régmúlt koroktól kezdve egészen mostanáig nem hallott még senki.

Azon a napon, amikor a hadvezér kézhez kapja parancsát, feledkezzen meg a családjáról! Amikor a seregét vezeti, s a pusztaságban táboroznak, felejtse el azokat, akik közel állnak hozzá. Amikor pedig megglendíti dobverőjét, és megkondítja az (ütközet kezdetét jelző) dobot, feledkezzen meg saját magáról is! Wu Qi szárnysegédjei, amikor közeledett az ütközet ideje, felajánlották neki a kardjukat. Wu Qi így szólt: „A hadvezérnek csupán a jelzőzászlókra és a jeladó dobokra van szüksége, semmi másra.

³¹ Mo Ye 莫邪 legendás kardkovács volt az ókori Kínában.

³² Az ókorban a kínai hadászatban alapvetően kétféle harcmodort, stratégiát különböztettek meg. Ezek a „megtévesztő” vagy „rendhagyó” (qi 奇), illetve az „egyenes”, vagy „szabályos” (zheng 正). Ezek mibenlétéről majd mindegyik ókori hadtudományos mű részletesen értekezik.

A nehézségek közeledtekor el kell oszlatnia a kétségeket, felügyelnie kell a csapatokat, és irányítania kell a fegyvereket. Ezek a hadvezér feladatai. A kardviselés egyáltalán nem tartozik a hadvezér feladatainak körébe.”

Amikor a hadsereg felsorakozott, akkor egyetlen nap alatt erőltetett menetben háromnapos járóföld messzire kell eljutnia.³³ Háromnapos járóföldön belül olyannak kell lennie, mint a folyó eltorlaszolt forrásának. Amikor megpillantják maguk előtt az ellenséget, használják ki annak a (nagy létszámából adódó) hosszasan elnyúló alakzatát! Amikor az ellenség fehér (jelzéseket használ, használjunk mi is) fehér (jelzéseket), amikor vörös (jelzéseket használ, használjunk mi is) vörös (jelzéseket)!

Amikor Wu Qi háborúra indult Qin fejedelemség ellen, de még nem kezdődött meg az ütközet, az egyik páratlan bátorságú katonája egyedül az ellenség közé rontott, és két levágott fejjel tért vissza. Wu Qi azonnal elrendelte, hogy csapják le a fejét neki is. Az egyik főparancsnok azonban ekként ágált: „Ez egy tehetséges katona, nem fejeztetheted le!” Wu Qi ekként válaszolt: „Nem kérdés, hogy csakugyan tehetséges katona. Csakhogy én nem ezt parancsoltam neki.” Majd pedig lefejezték az illetőt.

9.

A hadvezér rendezőelvei
(*Jiang li* 將理)

Általában a hadvezér a törvényesség hivatalnokja, a tízezer létező³⁴ ura, aki nem részrehajló egyetlen emberrel szemben sem. S mivel nem részrehajló senkivel szemben, a tízezer létező (magától) eljön hozzá, ha pedig a tízezer létező már eljött hozzá, akkor parancsol nekik.

A nemes ember³⁵ nem állítja meg a bűnözőket ötlépésnyi távolságnál messzebb. Még ha azok szakállas nyilakkal lőnének is rá, akkor sem üldözi őket. Ezért ők kiválóan értenek a bűnügyek természetének kivizsgálásához. Nem alkalmazzák a megtorló büntetéseket, viszont tökéletesen felfejtik a bűnesetek körülményeit. Ha korbácsolják valaki hátát, vagy égetik a bordáit, vagy összepréselik az ujjait, hogy vallomásra bírják valamilyen bűnügy kapcsán, akkor még az ország legderekből férfiúi is megtörnek a kínzás hatására (s bár ártatlanok), beismerő vallomást tesznek.

Manapság az a mondás járja: „Akinék ezer aranya van, nem hal meg; akinék száz aranya van, mentesül a büntetéstől.” Ha viszont meghallgatod az én módszeremet,

³³ A „járóföldként” fordított *she* 舍 kifejezés elsődleges jelentése „éjszakai szálláshely”, ám itt azt a 30 kínai mérföldnyi (*li* 里), vagyis kb. 15 kilométernyi utat jelenti, amelyet egy átlagos tempóban haladó hadseregnek egy nap alatt, táborveréstől táborverésig meg kellett tennie.

³⁴ A „tízezer létező” (*wan wu* 萬物) elsődlegesen a világmindenség valamennyi élőlényét jelenti, itt azonban nyilvánvalóan csak az emberek, a nép összességére vonatkozik.

³⁵ A „nemes ember” (*junzi* 君子) a Konfuciusz által ideálisnak tekintett ember, aki jellemében, erkölcsiben nemes, és aki számos erény mellett mindenkifölött az emberségességgel (*ren* 仁) rendelkezik.

és kipróbálad azt a gyakorlatban, akkor a (törvényszegők) rendelkezzenek bár Yao és Shun³⁶ bölcsességével, nem fognak tudni elhallgatni egyetlen szót sem, s hiába lenne nekik akár tízezer aranyuk is, abból egyetlen morzsát sem fognak tudni arra használni, hogy (elkerüljék a büntetést). Jelenleg az ítéletükre várók a kisebb bűnügyekben nem kevesebben, mint néhány tucatnyian vannak, a közepes bűnügyekben nem kevesebben, mint néhány százan vannak, míg a nagyobb bűnügyekben nem kevesebben, mint néhány ezren vannak. Tíz ember ügyében száz másik ember érintett; száz ember ügyében ezer másik ember érintett; míg ezer ember ügye tízezer másik embert is érint. (A vizsgálat alatt álló emberek ügyei) mindenekelőtt az illető szüleinek és testvéreinek van hatással, ezt követően a saját és felesége rokonaira, majd pedig a közelebbi és távolabbi ismerőseire és barátaira. Ezért aztán a földeken nincs olyan földműves, akit ne vonnának el a munkájától, nincs olyan kereskedő, akinek ne kellene elhagynia a boltját, az üzletét, és nincs olyan főember, akit ne vonnának el a hivatalától. Ezek a derék emberek mindannyian a bűnesetek (kivizsgálásának) jellege miatt keveredtek bele az adott ügyekbe. A *hadviselés szabályaiban* az áll: „Egy tízszer tízezer fős hadsereg útnak indítása napi ezer aranyat emészt fel.”³⁷ Manapság tízszer tízezer derék embert kevernek bele az ügyekbe, és zárnak börtönbe, a feljebbvalók pedig képtelenek kivizsgálni (ennyi esetet). Nos, ez szerintem rendkívül veszélyes.

10.

A hivatalnokok forrásai
(*Yuan guan* 原官)

A hivatalnokok az ügyek irányítói, s ők képezik a kormányzás alapját. A szabályozás az, aminek a révén foglalkozásuk szerint négy (csoportba) osztható a nép.³⁸ A méltóságokat, a címeket, a vagyonokat és a járandóságokat pontosan meg kell határozni az előkelők és közrangúak számára. A jók megbecsülése, a gonosztevők megbüntetése,

³⁶ Yao 堯 a legendák korának egyik bölcs uralkodója volt, aki a hagyomány szerint i. e. 2356-tól i. e. 2255-ig uralkodott, és trónját Shunnak 舜 engedte át.

³⁷ Sunzi művében ez a mondat nem szerepel. Hasonló ugyanakkor olvasható *A hadviselés törvényei* 2. fejezetében: „Ha rendelkezésre áll ezer négylovas harci kocsi, valamint ezer bőrpáncéltatú harci szekér, százezer páncélt viselő harcos, viszont az élelmet számukra ezer mérföld messzeségből kell szállítani, akkor az otthoni és a külső táborok fenntartásának költségeire, továbbá a tanácsadók és a vendégek ellátására fordított kiadásokra, az olyan anyagokra, mint az enyv és a lakk, a szekerekre és a páncélokra naponta ezer aranyat kell költeni.”

³⁸ Az ókori Kínában a társadalom négy osztályát a hivatalnokok (arisztokraták), a földművesek, a kézművesek és a kereskedők jelentették.

a törvények kiigazítása a nép összegyűjtésének és összeírásának eszközei. A kútföldek³⁹ egyenlő felosztásával és az adók mértékletes meghatározásával szabályozható a bevétel és a kiadás mértéke. Ha ellenőrzés alatt tartjuk a kézművesek tevékenységét, s biztosítjuk számukra a megfelelő szerszámokat, akkor a kézművesek hatékonyak lesznek. Ha felosztjuk a terepet, és elfoglaljuk a stratégiai pontokat, akkor ezzel elejét vesszük a meglepetéseknek, és megakadályozzuk az ármányos tetteket. Örködni a törvények felett, kivizsgálni az eseteket és kiszabni az ítéleteket, ezek a miniszterek és az alájuk beosztott hivatalnokok kötelességei. Világossá tenni a törvényeket és megvizsgálni azok hatékonyságát, ezek az uralkodó feladatai. A hivatalnokok kötelességeinek egyértelművé tétele, valamint a felelősségeik jelentőségük szerinti rangsorolása biztosítja az uralkodó és a miniszterei tekintélyét.

Az adományozások és jutalmazások rendszerének világossá tétele, valamint a kivégzések és büntetések szigorúsága a gonoszság megállításának módszere. Körültekintőnek lenni „a kinyitásban és az eltorlaszolásban”,⁴⁰ valamint megőrizni az egyetlen Taót a kormányzás leglényege. Ha azt, ami lent történik, fent is átérzik, nos, ez a legérzékenyebb érzékelés. Ha tisztában vagy az ország forrásainak mennyiségével, akkor felhasználhatod a többletet. Ha tisztában vagy mások gyöngeségével, akkor megerősítheted saját testedet. Ha tisztában vagy mások mozgásával, akkor eldöntheted, mikor légy mozdulatlan. A hivatalnokok civil és katonai csoportokba oszthatók, de mindkettő felett csak az uralkodó gyakorolhatja a hatalmat.

A szertartási edények elrendezése a feltétele az ég fia fogadásának. A helyes tervezés alapfeltétele, hogy a vándor tanácsadók és a kémek ne nyerjenek bebocsátást. A fejedelmeknek tisztelniük kell az ég fiának szertartásait. Az uralkodó és az alattvalóknak (a szertartások révén megnyilvánuló) kapcsolata nemzedékről nemzedékre öröklődik, s így marad biztosítva az uralkodó (égi) mandátuma.⁴¹ Ha valamelyik (fejedelem) új szertartásokat alkot, vagy megváltoztatja a régieket, azzal szembeszegül az uralkodó fényességes erényességével, s ezért a szertartásosság nevében meg kell támadni.

Ha a hivatalnokoknak nincsenek elvégezni való feladataik, ha a feljebbvalók nem részesülnek kitüntetésekben és jutalmazásokban, ha a nép nem számíthat a bírósági tárgyalásokra és az igazságszolgáltatásra, ha az ország nem rendelkezik kereskedelemmel, akkor hogyan is lehetne az ilyen a legkiválóbb uralkodás? Nos, mindazt, amit világosan előterjesztettem neked, felség, figyelmesen meg kell fontolnod!

³⁹ A hagyomány szerint a régi Kínában a földművelés az úgynevezett „kútföldrendszer” alapján zajlott. Ennek lényege, hogy egy négyzet alakú földet két-két párhuzamos vonallal kilenc egyenlő darabra osztottak; ezekből nyolcat egy-egy család művelt, míg a kilencediken, amelyen az adógabona termett, a nyolc család együtt dolgozott. A rendszer a nevét a „kút” szó írásjegyének (*jing* 井) a felosztott földdarabra emlékeztető formájáról kapta.

⁴⁰ Lásd a 131. oldal 12. jegyzetét.

⁴¹ Az „égi mandátum” (*tianming* 天命) az uralkodó („az ég fia”; *tianzi* 天子) uralmának legitimáló ereje és uralmának működését biztosítja. Megszűnte esetén az uralom elvész.

11.

A kormányzás alapjai

(Zhi ben 治本)

Általában miben áll az emberek irányítása? Azt mondják: „Ha nincs az ötféle gabona,⁴² akkor nincs mivel megtölteni a hasakat; ha nincs selyem és kender, akkor nincs mivel befedni a testeket.” Éppen ezért a hasak megtöltéséhez élelemre van szükség, míg a testek befedésére ruházatra van szükség. A férfiak a földeken dolgoznak, az asszonyok pedig a szövőszékeknél serénykedjenek, s ha a népnek nincs (egyszerre) két foglalatossága, akkor a raktárak tele lesznek. A férfiak ne készítsenek díszes faragásokat, s az asszonyok se hímezzenek pompás mintákat!

A faedények nedvességet bocsátanak ki, a fémedények szaga pedig erőteljes. A (régmúlt korok) szent emberei cserépedényekből ettek és cserépedényekből ittak, s ezért amikor (az emberek az agyagot) formázva készítették edényeiket, az égalattiban nem volt pazarlás. Manapság (azonban az emberek úgy gondolják, hogy) a fém és a fa természetüknél fogva tűrik a hideget, azért a ruháikat is ezekkel díszítik. A lovak és az ökrök természetüknél fogva füvet legelnek és vizet isznak, de (manapság) mégis babbal és kölessel etetik őket. Az ilyen kormányzás elveszítette az alapokat, ezért helyénvaló lenne lefektetni az alapvető szabályokat.

Ha tavasszal és nyáron a férfiak a déli földekre vonulnak, ősszel és télen pedig az asszonyok vásznak, kelméket szőnek, akkor a nép nem meríti ki az erejét. A manapság viselt rövid ruhák nem fedik el a testet, s (a manapság fogyasztott) borseprő és korpá nem tölti meg a hasat, így a kormányzás elveszíti (az alapjait).

A régmúlt időkben a földeket nem különítették el termékenységük és terméketlenségük szerint, s az embereket sem különböztették meg szorgalmuk és lustaságuk szerint. Hogyan érték ezt el a régiek, s miért veszítettük el ezt mostanra? Ha a férfiak nem fejezik be a szántást a földeken, az asszonyok pedig naponta összetörik a szövőszékeiket, már hogyan is ne éheznének és fáznának? Talán régen a kormányzás hatékonyan működött, míg ma megreked.

Nos, amit jó kormányzásnak nevezünk, az nem más, mint hogy rábírjuk az embereket az önérdék-nélküliségre. Ha a nép önérdék nélkül munkálkodik, akkor az égalatti egyetlen családdá lesz. Ha önérdék nélkül szántanak, és önérdék nélkül szőnek, akkor együtt fognak fájni és együtt fognak éhezni. Ezért ha valakinek tíz gyermeke van, akkor sem fog egyetlen csésze rizzsel sem többet elvenni (a közösből), míg akinek csupán egy gyermeke van, az sem fog elveszíteni egyetlen csésze rizst sem. Így aztán a hangos civódás és a részeg dulakodás hogyan is rombolná a derék népeket?

⁴² Az „öt gabona” vagy „ötféle gabona” (*wu gu* 五穀) azon természetett haszonnövények gyűjtőneve volt az ókori Kínában, amelyek az emberek alapvető ételmezését biztosították. Ezek a rizs (*dao* 稻), a kása- vagy jölfizető köles (lat.: *Panicum miliaceum* L.; kínaiul: *shu* 黍), a róka farkú vagy olasz köles (lat.: *Setaria italica*; kínaiul: *ji* 稷), a búza (*mai* 麦) és a szójabab (*shu* 菽).

Ahol az emberek különködésre sarkallják egymást, ott a vágyakozó elme és a szerzésre irányuló versengés okozta szerencsétlenség üti fel a fejét. A romlottság egy emberrel kezdődik, majd ezt követően az egész nép önző módon többet akar a rizsből, és az önérdektől hajtvá akar vagyont felhalmozni. Ha a néped egy emberként szegül szembe a tiltásokkal, és veszi semmibe a büntetéseidet, akkor hogyan is lehetnél az emberek uralkodója? A legjobban kormányzók olyan szabályozást léptetnek érvénybe, hogy a nép között ne legyen önérdék, s akkor az alattvalók nem merészelnék majd önző módon viselkedni, és nem követnek el helytelen cselekedeteket.

Az elveket követve visszatérni az alapokhoz, megvalósítható az egyetlen Tao, s így az önző elme máris eltűnik, a szerzésre irányuló versengés pedig megszűnik, a börtönök kiürülnek, a földeken bőséges lesz a termés, az emberek a legtávolabbi részeken és helyeken is békességben élnek majd, odakint, az égalattiban sehol sem lesznek nehézségek, idebent, az udvarodon belül pedig nem kell tartani lázadástól és felfordulástól. Ilyen a kormányzások legtökéletesebbike.

Az azúrkék ég végtelenét senki nem tudja ésszel fölfogni. A hajdanvolt bölcs uralkodók és királyok közül kinek a példáját kellene követnünk? Az elmúlt korok már el nem érhetőek, az eljövendő korokra pedig nem várhatunk, saját magunkra támaszkodva kell válaszokat találnunk.

Az ég fiának a következő négy dologra van szüksége: az első az „isteni tisztánlátás”,⁴³ a második a „megmutakozó ragyogás”,⁴⁴ a harmadik a „mindent átfogó szónoklatok”,⁴⁵ a negyedik pedig az „ellenség nélkül levés”. Ezek megvalósítása az ég fiának feladata.

Vadállatokat nem használnak áldozati jószágként, miként a zavaros, vegyes tanok sem juttatnak be senkit a tudósok közé. Manapság az a mondás járja: „Száz mérföld széles tengert nem tud kiinni egyetlen ember, ám a három láb mély patakból egy egész sereg olthatja a szomját.” Én pedig azt mondom: „A vágyak a mértéktelenségből születnek, a romlottság melegágya pedig a tiltások hiánya.” A legkiválóbb uralkodó a szellemet formálja; ezt követi az, amelyik a dolgokra hagyatkozik; s a legvégén pedig az áll, amelyik nem kényszeríti (köz munkára vagy katonai szolgálatra) a népet (a földművelésre) alkalmas időszakban, és nem forgatja ki a vagyonából. Nos tehát, a tiltásokat katonai erényekkel kell megvalósítani, a jutalmazásokat pedig civil erények révén kell végrehajtani.

⁴³ A szövegekben „isteni tisztánlátásként” vagy „isteni fényességként” fordított *shenming* 神明 kifejezés értelmezése igen problematikus. Legkorábbi előfordulásaiban egyértelműen az isteneket, isteni lényeket és a szellemeket jelölte. Később azonban változott a jelentése, és bizonyos források szerint a szellemek azon tulajdonságára utal, amellyel szerencsét vagy szerencsétlenséget okoznak. Olyan ókori források is léteznek, amelyek szerint a *shenming* a *yin* és a *yang* teremtetője. Modern kori tudósok olyasféléképpen magyarázták, mint például „varázserő, amely átjárja a szent tárgyakat”, „szellemekhez hasonló értelmi képesség”, „a szentekre jellemző bölcsesség” vagy „spirituális jellegű intuitív tisztánlátás”. A *shenming* kifejezéssel kapcsolatban lásd: P. SZABÓ 2003: 251–274.

⁴⁴ A „megmutakozó ragyogás” (*chui guang* 垂光) önálló kategóriaként más ókori szövegekből nem ismert. Itt feltehetően a mindenkori uralkodó tekintélyének megmutakozásáról van szó.

⁴⁵ A „mindent átfogó szónoklatok” (*hong xu* 洪敘) kifejezés más ókori szövegből nem ismert.

12.

Az erő taktikai mérlegelése az ütközetben
(*Zhan quan* 戰權)

A *hadviselés szabályaiban* az áll: „Ezer ember az erő taktikai mérlegelését jelenti, tízezer emberrel viszont már megvalósítható (az ütőképes) haderő. Ha előbb mérlegeled az erő taktikai lehetőségeit, mint az ellenséged, akkor ő nem fog tudni elég erőt felsorakoztatni ellened. Ha előbb állítod ki (az ütőképes) haderőt, mint az ellenséged, akkor ő híján lesz a megfelelő tekintélynek, amivel szembeszállhatna veled.”⁴⁶ Vagyis a hadsereg megbecsülése mindenekelőtt való. Aki pedig ebben győzedelmes, az ellenségét is legyőzi, aki viszont ebben nem győzedelmes, az ellenségét sem győzi le.

Ha mi előrevonulunk, az ellenség visszavonul; ha mi vonulunk vissza, az ellenség nyomul előre: ez a kölcsönösség eredményezi a győzelmet és a vereséget. Ez az ütközet alapelve.

Az „alapvető őszinteség”⁴⁷ az „isteni tisztánlátáson” múlik; az erő ütközetben történő taktikai mérlegelése pedig a Tao hatalmasságától függ. Ha rendelkezzel valamivel, mutasd azt, mintha nem állna a rendelkezésedre; ha nincs valamid, mutasd azt, mintha lenne! Így pedig az ellenséged hogyan is lehetne biztos bármiben is?

A hajdanvolt uralkodók, amikor meghallgatták a tanácsokat, megbíztak az igazakban, és eltávolították az álnokokat. Mindig megőrizték kegyes jóindulatukat, de ha kellett, késlekedés nélkül éltek a büntetésekkel. Ezért aki ismeri a (hadviselés) Taóját, annak mindenekelőtt terveket kell készítenie az olyan vereség ellen, amelyet az okoz, hogy nem tudják (hol és mikor) kell megállni, s tudnia kell, hogy hol törjön előre ahhoz, hogy (a hadművelete) sikeres legyen. Ha könnyelműen nyomulnánk előre, keresve az ütközet lehetőségét az ellenséggel, akkor ő új terveket készít a megállításunkra. Ha pedig mi mégis folytatnánk az előrenyomulást, akkor az ellenségünk fogja irányítani a győzelem dolgát. Ezért írja *A hadviselés szabályai* a következőket: „Ha az ellenség téged keres, vedd üldözőbe; ha megpillantod, támadd meg! Ha a támadó sereg nem merne felsorakozni veled szemben, kényszerítsd ütközetre, s akkor biztosan el fogja veszíteni taktikai erőfölényét.”⁴⁸

Az (a hadsereg, amelytől) elragadták (a taktikai erőfölényét), híján van a bátorságnak (*qi*); az (a hadsereg, amelyik) fél, nem képes a védekezésre; az (a hadsereg, amelyik) vereséget szenvedett, híján van az embereknek. (Ezek mind olyan esetek, amikor) a hadsereg híján van a Taónak. Ha eltervezted, hogy előrenyomulsz, s nincs benned kétely, akkor kövesd a terveidet! Ha megfosztottad az ellenséget (a taktikai erőfölényétől), s nem mer a közeledbe jönni, akkor támadd meg te! Ha világosan felmérted

⁴⁶ Ez az idézet nem szerepel Sunzi művében, és más ókori forrásból sem ismert.

⁴⁷ Az „alapvető őszinteség” vagy „esszenciális becsületesség” (*jing cheng* 精誠) eredetileg egy konfuciuszi kifejezés.

⁴⁸ Ez az idézet nem szerepel Sunzi művének ma ismert változatában.

(az ellenség helyzetét) és elfoglaltad a magasan fekvő területeket, akkor félemlítsd meg őt a tekintélyeddel! Ez a hadsereg Taójának legmagasabb foka.

Azok, akik elővigyázatlanok a megbeszélések során, titokban könnyen kihallgathatók; azok, akik a szabályokat mellőzve támadnak, megsemmisíthetők; azoknak a serege, akik vízként áradva, villámként cikázva támadnak, könnyen összezavarható. Biztonságba kell helyezni a veszélyben lévőket, el kell hárítani a veszedelmet és bölcsességgel kell döntéseket hozni. Ha kimagasló vagy az uralkodói udvarban (történi stratégia megtervezésének) kérdésében, ha felelősségteljesen jársz el a kinevezések kérdésében, s ha tántoríthatatlan vagy az (ellenséges ország) határán történő átlépés kérdésében, akkor az ellenséges ország harc nélkül is behódol.

13.

A súlyos büntetésre vonatkozó rendeletek

(*Zhong xing ling* 重刑令)

Az a hadvezér, aki ezer vagy annál több embernek parancsol, s a csatában megfutמודik, feladja a védelmet, vagy elhagyva a csatateret seregeivel megszökik, neveztessek az „ország kirablójának”! Őt magát végezzék ki, családját irtsák ki, nevét töröljék a jegyzékekből, őseinek sírjait törjék fel, csontjait állítsák ki a piactéren, fiú- és leánygyermeküket vessék hivatalszolgásgba!⁴⁹ Az a parancsnok, aki száz vagy annál több ember felett rendelkezik, s a csatában megfutמודik, feladja a védelmet, vagy elhagyva a csatateret seregeivel megszökik, neveztessek a „hadsereg kirablójának”! Őt magát végezzék ki, fiú- és leánygyermeküket vessék hivatalszolgásgba!

Ha elérjük azt, hogy az emberek országon belül féljék a súlyos büntetéseket, akkor könnyedén szembeszállnak az ellenséggel (az országon) kívül. Épp ezért a hajdanvolt uralkodók előbb világossá tették a szabályokat és a mértékeket, s majd csak ezt követően teremtettek félelmet a súlyos büntetésekkel. Akik félnek a súlyos büntetéseket (az országon) belül, azok rettenthetetlenek lesznek (az országon) kívül.

14.

Az ötfős csapatokra vonatkozó rendeletek

(*Wu zhi ling* 伍制令)

A hadsereg megszervezésének szabálya szerint öt ember alkot egy ötfős csapatot, és az ötfős csapatok kölcsönösen felelősek egymásért. Tíz ember alkot egy rajt, és a rajok kölcsönösen felelősek egymásért. Ötven ember alkot egy szakaszt, és a szakaszok

⁴⁹ „Vessék hivatalszolgásgba”: büntetésként tegyék hivatali szolgává.

kölcsönösen felelősek egymásért. Száz ember alkot egy századot, és a századok kölcsönösen felelősek egymásért.⁵⁰

Ha az ötfős csapatból valaki megtagadja a parancsot, vagy ellenszegül a tiltásoknak, de azt a többiek jelentik, akkor az ő büntetésüket mérsékelni kell. Ha viszont tudomásuk van társuk bűnéről, de mégsem jelentik, akkor az egész egységet meg kell büntetni. Ha a rajból valaki megtagadja a parancsot, vagy ellenszegül a tiltásoknak, de azt a többiek jelentik, akkor az ő büntetésüket mérsékelni kell. Ha viszont tudomásuk van társuk bűnéről, de mégsem jelentik, akkor az egész rajt meg kell büntetni. Ha a szakaszból valaki megtagadja a parancsot, vagy ellenszegül a tiltásoknak, de azt a többiek jelentik, akkor az ő büntetésüket mérsékelni kell. Ha viszont tudomásuk van társuk bűnéről, de mégsem jelentik, akkor az egész szakaszt meg kell büntetni. Ha a századból valaki megtagadja a parancsot, vagy ellenszegül a tiltásoknak, de azt a többiek jelentik, akkor az ő büntetésüket mérsékelni kell. Ha viszont tudomásuk van társuk bűnéről, de mégsem jelentik, akkor az egész századot meg kell büntetni.

Valamennyi tiszt – kezdve a rajok élén lévőktől egészen a jobb és a bal hadvezérig – kölcsönösen felelős egymásért. Ha közülük bárki megtagadja a parancsot, vagy ellenszegül a tiltásoknak, de azt a többiek jelentik, akkor az ő büntetésüket mérsékelni kell. Akinek azonban tudomása van tisztjáról bűnéről, de mégsem jelenti, azt ugyanolyan büntetéssel kell sújtani.

Ha az ötfős csapatok és a rajok kölcsönösen függnék egymástól, s a magasabb és alacsonyabb rangú katonák is kölcsönösen egymásra utaltak, akkor nem marad felátlatlanul egyetlen törvényszegés sem, s nem lesz olyan bűn sem, amit ne jelentenének. Ha az apák nem palástolják el a fiaik (vétkét), a fivérek pedig nem palástolják el az öccseik (vétkét), s az ország népe együtt lakik és közösen étkezik, akkor hogyan is vetemedne bárki arra, hogy megtagadja a parancsot, vagy hogy elpalástolják egymás (vétkét)?

15.

A terep felosztására és elzárására vonatkozó rendeletek

(Fen sai ling 分塞令)

A középső, a bal és a jobb oldali, valamint az elülső és a hátulsó seregeknek is megvan a maga felosztott területe, amelyet mind a négy oldalról ideiglenes falak vesznek körül, s amelyek között semmiféle átjárás és érintkezés nem engedélyezett.

A hadvezérnek megvan a felosztott területe, a főparancsnokoknak megvan a felosztott területük, s a parancsnokoknak is megvan a felosztott területük.⁵¹ Ezeket

⁵⁰ A hadsereg itt bemutatott szerkezeti felépítése némileg eltér az 5. fejezetben leírtaktól. Ebben a szakaszban az eredeti kínai terminusok a következők: ötfős csapat: *wu* 伍; raj: *shi* 什; szakasz: *shu* 屬; század: *lü* 閫.

⁵¹ A kifejezések kínaiul: hadvezér – *jiang* 將; főparancsnok – *shuai* 帥; parancsnok – *bo* 伯.

a területeket körbe kell árkolni, az árkokat vízzel el kell árasztani, majd pedig határozott utasításokat kell adni a terület elzárására, hogy senki, aki nem oda tartozik, ne tudjon bejutni. Ha egy illetéktelen személy mégis bejutna, azt a parancsnoknak ki kell végeztetnie. Ha a parancsnok mégis elmulasztaná (az illetéktelen behatoló) kivégzését, akkor ő ezzel ugyanilyen mértékű bűnt követ el.

A hadsereg táborát behálózó utakon százhusz lépésenként őrhelyeket⁵² kell felállítani. Meg kell számolni az embereket, és föl kell mérni a terepet. Az őrhelyek egymás látótávolságán belül legyenek! Meg kell tiltani a közlekedést, szabadon kell hagyni az utakat. Aki nem a hadvezér hivatalos üzenőlapocskájával rendelkező futár, nem haladhat keresztül! A tűzifát gyűjtők, a takarmányt szállítók és a jószágokról gondoskodók alkossanak ötfős csapatokat (és így mozogjanak)! Ha mégsem alkotnának ötfős csapatokat, akkor nem haladhatnak át! Azokat, akik nem rendelkeznek a csapat azonosítójával, illetve azokat a katonákat, akik nem ötfős csapatokban mozognak, a tábor kapuinál (ört állóknak) ki kell végezniük. Azt, aki átlépi a demarkációs vonalat, ki kell végezni. Így pedig, ha a hadseregen belül senki nincs, aki megtagadná a parancsokat, vagy megszegné a tiltásokat, akkor a hadseregen kívül sem lesz olyan törvénytelenység, amit meg ne akadályoznának.

16.

Az ötfős csapatok megkötésére vonatkozó rendeletek
(*Shu wu ling* 束伍令)

Az ötfős csapatok megkötésére vonatkozó rendeletek a következők: Öt ember alkosson egy ötfős csapatot! Együtt vegyenek át egy üzenőlapocskát a főparancsnokságtól! Az emberveszteségeik miatti felelősségük kiegyenlítődik azzal, ha az ellenség soraiból ugyanannyi embert ejtenek fogságba, mint ahányat ők veszítettek. Ha úgy ejtenek foglyokat, hogy maguk közben egyetlen embert sem veszítettek, akkor meg kell őket jutalmazni. Ha viszont úgy van emberveszteségük, hogy közben nem ejtettek foglyokat, akkor őket és a családjaikat is ki kell végezni.

Ha elveszítenék a csapatuk vezetőjét, akkor vétküket azzal tehetik jóvá, ha foglyul ejtenek egy vezetőt az ellenség sorai közül. Ha emberveszteség nélkül ejtenének foglyul egy ellenséges vezetőt, akkor meg kell őket jutalmazni. Ha elveszítik a saját csapatuk vezetőjét, miközben nem ejtenek foglyul egy ellenséges vezetőt, akkor őket és a családjaikat is ki kell végezni. Ha (a kivégzésük előtt) még egyszer csatában vennének részt, amely során foglyul ejtenek egy ellenséges vezetőt, akkor a büntetésüktől el lehet tekinteni.

⁵² A kommentárok eltérnek annak értelmezésében, hogy az „őrhelyek”-ként fordított *fu zhu* 府柱 kifejezés vajon őrbódékat, őrtornyokat jelent-e, vagy csupán a terület felosztását, a szakaszok jelölését szolgáló zászlók kitűzéséről van-e szó.

Ha elveszítenék a hadvezérüket, akkor a felelősségüket azzal egyenlíthetik ki, ha elfogják (vagy megölik) az ellenség hadvezérét. Ha úgy fogják el (vagy ölik meg) az ellenséges hadvezért, hogy a sajátjukat eközben nem veszítették el, meg kell őket jutalmazni. Ha elveszítenék a hadvezérüket, ám az ellenséges hadvezért nem fogják el (vagy ölik meg), akkor velük szemben a „pozíció feladása és megfutamodás” esetére vonatkozó törvényt⁵³ kell érvényesíteni.

A *Harctéri kivégzések szabályaiban*⁵⁴ az áll: „A rajparancsnok kivégeztetheti a raj másik kilenc katonáját; a szakaszparancsnok kivégeztetheti a rajparancsnokokat; az ezer katonát kommandírozó főparancsnok kivégeztetheti a száz emberért felelős parancsnokot; a tízezer katonát kommandírozó hadvezér kivégeztetheti az ezer emberért felelős főparancsnokokat; a bal és a jobb szárnyak hadvezérei kivégeztethetik a tízezer katonáért felelős hadvezért; a legfőbb hadvezér pedig bárkit kivégeztethet.”

17.

A katonák vezetésére vonatkozó rendeletek
(*Jing zu ling* 經卒令)

A katonák irányításához, a parancsok érvényesítéséhez a hadsereget három részre kell osztani. A bal oldali hadtest zöld zászlókat használjon, a katonák pedig zöld tollakat viseljenek; a jobb oldali hadtest fehér zászlókat használjon, a katonák pedig fehér tollakat viseljenek; a középső hadtest sárga zászlókat használjon, a katonák pedig sárga tollakat viseljenek!

A katonákat ötféle jelvény különböztesse meg! Az első sorban lévőek zöld jelvényt, a második sorban lévőek vörös jelvényt, a harmadik sorban lévőek sárga jelvényt, a negyedik sorban lévőek fehér jelvényt s az ötödik sorban lévőek fekete jelvényt hordjanak!

A katonákra vonatkozó következő rendelet az, hogy aki elhagyja a jelvényét, azt ki kell végezni. Az első öt sorban álló katona a jelvényét a fején viselje, a következő öt sorban álló katona a jelvényét a nyakán viselje, a következő öt sorban álló katona a jelvényét a mellén viselje, a következő öt sorban álló katona a jelvényét a hasán viselje, a következő öt sorban álló katona pedig a jelvényét a derekán viselje! Ha így járnak el, akkor soha sem fordulhat elő, hogy a katonák összetévesztik a tisztjeiket, vagy hogy a tisztiek nem ismerik fel a saját katonáikat. Aki valamilyen helytelen dolgot vesz észre, de nem jár utána, vagy aki zavargásnak lesz a szemtanúja, de nem fékezi meg azt, (tétlenségével) ő maga is bünt követ el.

Amikor felzendülnek a dobok, a hadsereg megindul, és kezdetét veszi az összecsapás. Azok, akik az első sorokban haladnak veszélynek teszik ki magukat, míg

⁵³ A szerző a 13. fejezetben leírt törvény alkalmazására utal (kínaiul: *li di duntao zhi fa* 離地遁逃之法).

⁵⁴ A *Harctéri kivégzések szabályai* (*Zhan zhu zhi fa* 戰誅之法) című könyv létezéséről nincs tudomásunk, épp ezért elképzelhető, hogy itt sem egy műre utal a szerző, hanem ténylegesen a harctéri kivégzésekre vonatkozó törvények gyakorlatára.

azokat, akik a hátsó sorokban húzzák meg magukat, a tömeg ócsárolja. Azokat, akik ötsornyt haladnak előre, meg kell jutalmazni; azokat viszont, akik ötsornyt hátrálnának, ki kell végezni. Így lehet elérni, hogy a katonák tisztában legyenek azzal, hogy eredményességüket az előrenyomulás és a meghátrálás határozza meg. Ezért tartja a mondás: „Ha megkondítod a dobot, (katonáid) úgy törnek majd előre, mint a ménkücsapás, úgy rohamoznak akár a szél s a zápor; meg nem mer állni veled szemben senki, s mögötted járva sem mer senki a nyomodba szegődni.” Ez hát az irányítással kapcsolatos mondandóm.

18.

A seregek megszorítására vonatkozó rendeletek

(Le zu ling 勒卒令)

A gongok, a dobok, a harangok és a zászlók mindegyikének megvan a használatukra vonatkozó szabálya. Ha felhangzanak a dobok, a hadseregnek előre kell nyomulnia. Amikor pedig a dobok ismét megszólalnak, el kell kezdeni az ütközetet. Amikor megszólalnak a gongok, a hadseregnek meg kell állnia. A gongok ismételt megszólalása esetén a hadseregnek vissza kell vonulnia. A harangok a parancsok kiadását jelzik. A zászlók irányjelzésre szolgálnak: ha a zászlók balra mutatnak, akkor balra kell kanyarodni, ha pedig jobbra mutatnak, jobbra kell kanyarodni. A megtévesztő harcmodorral harcoló hadsereg mindezek ellenkezője érvényes.

Az első dobverésre a bal láb lép, a második dobverésre a jobb láb lép. Ha minden lépést egy dobverés jelez, akkor az a menetelésre vezénylő dobolás. Ha egy dobverés alatt tízet lépnek, akkor az a gyors menetelésre vezénylő dobolás. Ha a dobszó szakadatlanul szól, akkor az a rohamra vezénylő dobolás. A *shang* hangon megszólaló dob a hadvezér dobja; a *jiao* hangon megszólaló dobok a főparancsnokok dobjai; a kis dobok pedig a parancsnokok dobjai.⁵⁵ Amikor a háromfajta dob egyszerre hallatszik, akkor az a hadvezér, a főparancsnokok és a parancsnokok közös szándékát jelzik. A megtévesztő harcmodorral harcoló hadsereg mindezek ellenkezője érvényes.

Aki elmulasztja megszólaltatni a dobot, azt ki kell végezni. Aki zajong vagy lármázik, azt ki kell végezni. Aki nem engedelmeskedik a gongoknak, a doboknak, a harangoknak vagy a zászlóknak, azt ki kell végezni.

Ha száz embert megtanítunk harcolni, akkor azzal ezer ember összefogható. Ha ezer ember sajátította el a harc mibenlétét, akkor azzal tízezer ember fogható össze. Ha tízezer embert képeztünk ki, azzal a három hadsereg egésze összefogható. A három hadsereg roppant nagyszámú tömegének felosztása és egyesítése a kulcsa a nagyobb csaták megívásának. A kiképzés eredményességéről hadgyakorlatokkal kell megbizonyosodni.

⁵⁵ A hagyományos kínai zene leginkább öthangú, azaz pentaton skálán alapul. Az öt zenei hang (*wu yin* 五音) a következő: a *gong* 宫, a *shang* 商, a *jiao* 角, a *zhi* 徵 és a *yu* 羽.

(Katonáid) szögletes, kerek és egyenetlen hadrendben is legyenek győzedelmek, de akadályokkal teli, nehéz terepen is tudják kivívni a győzelmet! Ha az ellenség a hegyek közé vetette be magát, felmászva kövessük őket, de ha mély szurdokba húzódott be, oda is tudjuk követni! Úgy kutassuk fel az ellenséget, mintha az elveszett gyermekünket keresnénk, kételyek és bizonytalanság nélkül vessük a nyomába magunkat! Így leszünk képesek vereséget mérni rá, és a sorsának irányítójává válni.

Az ellenséget megelőzve kell a döntéseket meghozni. Ha a tervezést nem végezzük el, és a döntéseket nem hozzuk meg időben, akkor a hadműveleteink bizonytalanok lesznek, a kétségek és a bizonytalanság pedig a biztos vereség melegágya. Éppen ezért a szabályos harcmodorban harcoló hadsereg számára a legfontosabb, hogy elsőként cselekedjen, míg a megtévesztő harcmodorban harcoló hadsereg számára az a legfontosabb, hogy az ellenségre reagáljon. Van, hogy elsőnek kell cselekedni, van, hogy később kell reagálni – ebben áll az ellenség irányításának módja. Olyan hadvezérek egész sora, akik nem voltak tisztában ezzel a szabállyal, megbízásukat kézhez kapva elindították a seregeiket, s csupán a bátorságukra hagyatkozva elsőként támadtak, s mind vereséget szenvedtek.

Van úgy, hogy az ellenség tevékenysége bizonytalannak tűnik, ám az valójában mégsem bizonytalan; van úgy, hogy az ellenség mozgása határozottnak látszik, ám az valójában mégsem határozott; van úgy, hogy az ellenség mozgása hol gyorsnak, hol lassúnak tűnik, de az valójában se nem gyors, se nem lassú. Ez az a három tényező, ami miatt harcba bocsátkozhatunk.

19.

A hadvezérre vonatkozó rendeletek

(Jiang ling 將令)

Mielőtt a hadvezér kézhez kapná a megbízását, az uralkodónak meg kell terveznie a stratégiát az ősök templomában, közzé kell tennie parancsait az udvarban, majd pedig személyesen átadva hadvezérének a *fu* és a *yue* bárdokat,⁵⁶ a következőket kell mondania: „A bal, a jobb és a középső hadtestnek is legyen meg a saját felelőssége! Ha valaki elmulasztaná kötelezettségét, s feljebbvalók közbenjárását keresné, halállal lakoljon! A hadseregben ne legyenek kétértelmű parancsok! Az ellentmondásos parancsokért felelősek végeztessenek ki! A parancs végrehajtását halogatókat és a parancsot megtagadókat végezzék ki!”

⁵⁶ Már a Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) idején léteztek a bárdok, balták különböző típusai, melyeket bronzból öntöttek. A szövegben említett két típus is ezek közé tartozott. A *fu* 斧 bárd valamelyest a favágók által használt fejszékre emlékeztet, míg a *yue* 鉞 bárd sokkal szélesebb és íveltebb. Ezek díszes vagy jádéból csiszolt változatai pedig az uralkodó hatalmi attribútumai voltak. Az uralkodó ezek rituális átadásával bízta meg hadvezérét a hadsereg irányításával. A témáról bővebben lásd: TOKAJI 1997.

A hadvezér pedig a következőket hirdesse ki: „Azok, akik a városkapun kívül tartózkodnak, délig kapnak határidőt, hogy megjelenjenek a gyülekezőhelyen. A kapu mellett egy napórát állítunk fel az idő jelzésére. Azt, aki lekési vagy elmulasztja a megadott időpontot, törvénszegőnek fogjuk tekinteni.”

Amikor a hadvezér belép a táborba, zárják be a kaput mögötte, és ürítsék ki az utakat! Azt pedig, aki (engedély nélkül) járkál, vagy emelt hangon beszél, vagy nem engedelmeskedik a parancsoknak, végezzék ki!

20.

Az előőrsre vonatkozó rendeletek
(*Zhongjun ling* 踵軍令)

Az előőrs⁵⁷ a főseregtől mintegy százmérföldnyire sorakozzon fel a kijelölt helyen és időben, majd háromnapra élelemmel felszerelve a sereg előtt haladjon! Rendelkezzenek továbbá a harcra utasító jelzéssel is! Ha a jelzésük párját kézhez kapják,⁵⁸ az előőrs sorakozzon fel, s tartsanak ünnepi lakomát a katonáiknak, hogy ezzel is fokozzák harci erejüket!⁵⁹ Az ilyen katonákat nevezik „a harcért versengőknek”.

Az előretolt csapat az előőrs előtt halad, s ha a jelzésük párját kézhez kapják, induljanak el a főseregtől kétszer akkora távolságra, az előőrstől száz mérföld messzire,

⁵⁷ Az előőrsként fordított *zhongjun* 踵軍 kifejezés első tagjának jelentése „sarok” vagy „nyomában haladni, követni”. Itt rendhagyó a kifejezés használata, hiszen a *zhongjun* sereg vagy alakulat eredeti értelemben egyfajta utóvédszerepet töltött be, és nem a fősereg előtt haladt. Ezzel találkozni például a *Tai Gong hat titkos tanítása* című mű 38. fejezetében is: „Ha a terepviszonyok előnytelenek, akkor a hadsereg a harci szekerekből állítson fedezéket maga elé, amely a védelmét szolgálja, a hátuk mögé pedig állítsanak két őrszakaszt (*zhongjun*)!” A fejezet azonban nem csupán az előőrssel kapcsolatos előírásokról szól, hanem a hadsereg nem hagyományos felosztásának és alkalmazásának bemutatását is tárgyalja.

⁵⁸ Ennek a szakasznak az értelmezése bizonytalan, a kommentátorok véleménye megoszlik. Az általunk „jelzéseként” fordított *biao* 表 eredetileg a hadsereg által használt egyfajta jelzőzászló volt. Egyes kommentárok úgy vélik, hogy a csata helyszínét jelölték ki ilyen zászlókkal, ezekkel jelezték, hogy különböző csapatoknak meddig kell menetelniük, hol kell felsorakozniuk. Más kommentátorok szerint ezekkel a zászlókkal adtak utasítást a különböző manőverekre, hadműveletekre. Ez utóbbi vélekedést az teszi bizonytalanná, hogy a főseregtől száz kínai mérföldnyire (kb. 50 km) tevékenykedő előőrsöt kizárt, hogy zászlójelekkel lehetett volna irányítani. A szövegben többször is szereplő *he biao* 合表 kifejezés – melynek jelentése: „egyesíteni a jelzőzászlókat vagy jelzéseket” – sokkal inkább arra enged következtetni, hogy itt olyan tárgyról lehet szó, amely két részből áll, és a parancs hitelesítésére szolgált. A jelzés egyik fele az előőrsnél volt, a másik felét pedig talán futárral küldte a hadvezér az előőrs számára.

⁵⁹ A katonák szertartásos fogadása, étellel-itallal megvendégelése arra szolgált, hogy a hadsereg kifejezze megbecsülését irántuk, és ezáltal fokozza harci szellemüket. Az erőként fordított *shi* 勢 kifejezés itt nem a katonák fizikai erejét jelenti, hanem azt a stratégiai erőfölényből származó előnyös helyzetet, amelynek kialakításához, megteremtéséhez éppúgy szükséges a kedvező pozíciók elfoglalása a terepen, mint a katonák mentális állapota, az elszántságuk, a győzni akarásuk.

a megadott helyre, a megadott időben! Hat napra elegendő élelemmel rendelkezzenek! Megérkezvén készüljenek fel az ütközetre, s katonáikat megosztva foglalják el a kulcspozíciókat! A főserег sikeres támadása esetén vegyenek részt az (ellenség) üldözésében, ha viszont a főserег nem indít támadást, ők maguk rohamozzák meg (az ellenséget)! Ha az előrs közülük bárkire is megfutamodás közben találna rá, az illetőt végezzék ki! Ezt nevezik „több hadvezéres hadseregnek”, amely négy nem hagyományos alakulatból összeállítva győzedelmeskedik.⁶⁰

A hadseregnek rendelkeznie kell ötfős csapatokkal és tízfős rajokkal, valamint a megosztás és összevonás módszerével. A csata megkezdése előtt tisztázni kell a feladat köröket, biztosítani kell a kulcsfontosságú helyek védelmét, el kell torlaszolni az átjárókat és a hidakat. Amikor (a csapatok) az ütközet megkezdésére utasító jelzésük párját kézhez kapják, készülődjenek és sorakozzanak fel! A főserег biztosítsa az előre kiszámolt időszakra elegendő élelmiszert és a harchoz szükséges valamennyi felszerelést! Az indulást jelző parancsra pedig induljanak el! Ha bárki megtagadná a parancsot, végezzék ki!

Határozzák meg és telepítsék ki az adott térségen belül a kulcsfontosságú helyek védelmét biztosító alakulatokat! Onnantól kezdve, hogy az előretolt csapat és az előrs kivonult (és ellenőrzése alá vonta az adott területet), a helybéli népek már nem járhatnak. Azok, akik az uralkodó parancsával vagy hivatalos üzenőlapocskával rendelkeznek, „kötelességét teljesítő hivatalnoknak”⁶¹ tekintendők. Mindenki mást, aki nem a „kötelességét teljesítő hivatalnokként” tartózkodna az utakon, ki kell végezni. A harc megkezdésére utasító jelzés párjának kézhezvétele után az úton lévő „kötelességüket teljesítő hivatalnokok” (engedélyének hitelességét) is ellenőrizni kell. Aki csatát akar kezdeményezni, annak előtte a belső biztonságról kell gondoskodnia.

21.

A katonák kiképzése I.

(Bing jiao shang 兵教上)

A katonák kiképzésére vonatkozó rendeletek: Váljanak szét a táborhelyek meghatározott alakzat szerint! Aki ellenszegülne az előrenyomulást és a visszavonást gyakorló kiképzésnek, azt a parancs megszegéséért járó büntetéssel kell sújtani.

Az első sorokban lévőket az első sorok (parancsnoka) képezze ki; a hátsó sorokban lévőket a hátsó sorok (parancsnoka) képezze ki; a bal oldali sorokban lévőket a bal

⁶⁰ A „négy nem hagyományos alakulat” – szó szerint „a négy különleges vagy rendhagyó” (si qi 四奇) – itt a főserегre (dajun 大軍), az előrsre (zhongjun 踵軍), az előretolt csapatra (xingjun 興軍) és az előretolt csapat megosztott katonáira (a kulcsfontosságú helyek elfoglalásával megbízott katonák; fenzu 分卒) vonatkozik, és nem a hagyományos vagy szabályos hadsereg (zhengjun 正軍) felosztását követi.

⁶¹ Tudniillik futárok, hírvivők (shun zhi zhi li 順職之吏).

oldali (parancsnok) képezze ki; a jobb oldali sorokban lévőket a jobb oldali (parancsnok) képezze ki! Ha a (sorban) mind az öt embert kiképezték, akkor a csapat vezetőjét jutalmazták meg! A kiképzés elmulasztása olyan büntetést von maga után, mint a kiképzésnek történő ellenszegülés. Ha valaki megbetegedne, közölje ezt az ötfős csapata többi tagjával is, akik pedig tegyenek erről jelentést, így az illető mentesülhet a felelőségre vonás alól.

Ha bármely ötfős csapatban, amely harci alakzatba fejlődött, akadna egy olyan katona, aki nem mer az életét kockáztatva az ellenségre rontani, annak kiképzője olyan büntetéssel sújtandó, mintha parancsmegtagadást követett volna el. A tíz ember alkotta raj ha elveszítené egyik tagját, s a másik kilenc emiatt nem merne az életét kockáztatva szembeszállni az ellenséggel, akkor a kiképzőjük olyan büntetéssel sújtandó, mintha ellenszegült volna a kiképzésnek. A rajoknál magasabb egységtől kezdve egészen az altábornagyig, ha bárki nem az előírások szerint járna el, annak kiképzője olyan büntetéssel sújtandó, mintha parancsmegtagadást követett volna el. A büntetéseket és a fenytéseket egyértelműen kell végrehajtani, a jutalmazásokat és kitüntetéseket pedig tisztességesen kell kezelni mindig a katonák kiképzésére vonatkozó előírások szellemében.

A hadvezérnek megvannak a különböző jelzőzászlói, a katonáknak megvannak a megkülönböztető jelvényeik. A bal sereg (katonái) a bal vállukon hordják a jelvényeiket, a jobb sereg (katonái) a jobb vállukon hordják a jelvényeiket, a középső sereg (katonái) pedig a mellükön viselik a jelvényeiket. A jelvényekre írják fel, hogy X. Y. katona, vagy X. Y. tiszt. Az első öt sorban állók a legnagyobb megbecsülést jelző jelvényüket a fejükön viselik, az utánuk következő sorokban állók pedig fokozatosan szerényebb jelvényeket viseljenek!

Amikor az ötfős csapat vezetője kiképezi az egység másik négy tagját, faléceket használjon dobként, cserepet gongként és bambuszszárat zászlókként! Ha megüti a dobot, a többiek induljanak előre, ha leengedi a zászlót, rohamozzanak, ha megüti a gongot, vonuljanak vissza! Ha a (bal oldali) zászló lendül, forduljanak balra, ha a (jobb oldali) zászló lendül, forduljanak jobbra, ha a dob és a gong egyszerre szólal meg, üljenek le!

Amikor az ötfős csapat vezetője befejezte a katonák kiképzését, egy másik ötfős csapattal egyesülve alkossanak egy rajt! Amikor a rajparancsnok is befejezte a kiképzésüket, más rajokkal egyesülve alkossanak egy századot! Amikor a századparancsnok befejezte a kiképzésüket, más századokkal egyesülve alkossanak egy ezredet! Amikor az ezredparancsnok is befejezte a kiképzésüket, más ezredekkel egyesülve alkossanak hadtestet! Amikor a hadtestparancsnok is befejezte a kiképzésüket, egyesüljenek a többi hadtesttel, és álljon össze a hadsereg! Amikor az altábornagy is befejezte a kiképzésüket, kerüljenek a főhadvezér irányítása alá!⁶²

⁶² A vezetői, tisztí rangok kínaiul a következők: ötfős csapat vezetője – *wuzhang* 伍長; rajparancsnok – *shizhang* 什長; századparancsnok – *zuzhang* 卒長; ezredparancsnok – *bozhang* 伯長; hadtestparancsnok – *bingwei* 兵尉; altábornagy – *bijiang* 裨將; főhadvezér – *dajiang* 大將.

A főhadvezér által végrehajtott kiképzés abból áll, hogy a hadsereg tudjon hadrendbe fejlődni a pusztaságban. Százlépésenként helyezzenek el előttük egy jelzőpóznát! A hadsereg induljon meg előre az első jelzőpóznához, és gyakorolja a fegyveres küzdelmet! Ezt követően rohamban jussanak el a második jelzőpóznáig, majd a száz lépésre lévő harmadik póznánál alaki kiképzésen vegyenek részt! A kiképzésük egészét (a főhadvezér) által megszabott mértékek és előírások szerint kell végrehajtaniuk. Végezetül pedig ki kell osztani a jutalmazásokat és büntetéseket.

A hadtestparancsnokoktól lefelé, mindenki rendelkezzen egy zászlócskával! Ezek a zászlócskák a harci győzelmekkel szerezhetőek meg jutalomként, s jól mutatják az adott katona érdemeit, melyekkel kitüntette magát.

A harci győzelem a tekintély megalapozásán múlik, a tekintély megalapozása az erők egyesítésétől függ, az erők egyesítését a tisztességesen kiszabott és végrehajtott büntetések alapozzák meg, a büntetések tisztességes kiszabása és végrehajtása pedig az egyértelmű jutalmazásokról függ.

Amikor a parancs értelmében az emberek elhagyják országuk határait és életüket kockára téve szembenéznek a halállal, az, hogy szemernyi kétely, bizonytalanság se legyen bennük, a kiképzésüktől függ. (A kiképzéstől függ továbbá, hogy) védekezésük szilárd legyen, hogy az ütközetben feltétel nélkül harcoljanak, hogy alattomos tervek ne tévesszék meg őket, hogy az uszítók ne merjenek megszólalni, hogy a parancsok változtatás nélkül hatékonyak legyenek, hogy az előrenyomuló hadseregben ne üsse fel kétség a fejét, hogy a könnyűcsapatok úgy csapjanak le, mint a villám, s hogy az ellenség rémülten meneküljön előlük. Emeld ki azokat, akik sikeresek, különböztess meg azokat, akik erkölcsöseks, s a különbségekre oly egyértelműen mutass rá, mint amiként a fehér különbözik a feketétől! (Így pedig) a nép úgy fog engedelmeskedni a feljebbvalók parancsainak, miként a négy végtag tesz eleget az elme szándékának.

Az, hogy az előcsapataink széttördeljék az ellenség sorait, és felfordulást támaszszanak a hadrendjükben, hogy úgy zúzzák szét szilárdságukat, mintha vízáradat ropantaná meg, a kiképzésen múlik.

Ez tehát a katonák kiképzése, amelyen az ország határainak megnyitása és bezárása múlik, amely megoltalmazhatja a föld- és gabonaisten oltárát,⁶³ amely révén eloszlatható a veszedelmek és a szerencsétlenségek, s amely révén megvalósítható a katonai erény.

⁶³ A föld- (*sze* 社) és gabonaisten (*ji* 稷) oltárai az ország önálló államiságát jelképező szakrális helyek.

22.

A katonák kiképzése II.

(Bing jiao xia 兵教下)

Úgy hallottam, hogy az uralkodók rendelkeznek a biztos győzelem módszerével, s ezért képesek mások egyesítésével kiterjeszteni (hatalmukat) és nagygyá válni. Tizenkét tényezőtől függ az, hogy a rendszabályok és mértékek egyesítésével (az uralkodó) megerősítse a tekintélyét az égalattiban.

Az elsőt úgy nevezik, hogy a „csatolt büntetés”, s ez arra vonatkozik, hogy az ötfős csapatok minden tagjának közös a felelőssége, s osztoznak a büntetésben.

A másodikat úgy nevezik, hogy „a terep korlátozása”, s ez arra vonatkozik, hogy az utakon történő mozgás megtiltásával és megszüntetésével kelepcét állítsanak a külső alattomos tevékenységeknek.

A harmadikat úgy nevezik, hogy „kiteljesíteni a harci szekereket”, s ez arra vonatkozik, hogy (a harci szekerek) háromfős személyzetét és az ötfős csapat gyalogosait összekapcsolva egymással függő helyzetbe kell hozni, hogy közös legyen a kötelességük és a felelősségük.

A negyediket úgy nevezik, hogy „kinyitni és eltorlaszolni”, s ez arra vonatkozik, hogy a terepet határvonalakkal felosztva, mindegyik szakaszán olyan (katonák) biztossítsák a szilárd védelmet, akik akár az életüket is áldozzák, hogy kötelességüket teljesítsék.

Az ötödiket úgy nevezik, hogy „felosztani a határokat”, s ez arra vonatkozik, hogy (a hadsereg) jobb és bal szárnya igazodjon egymáshoz, az eleje és a hátulja készenlétben várjanak egymásra, a szekereket körbeállítva alakítsanak ki erős (védelmet), hogy szembeállva az (ellenséggel) fel tudják tartóztatni.

A hatodikat úgy nevezik, hogy „megkülönböztetni a parancsokat”, s ez arra vonatkozik, hogy miközben az első sorban lévő (katonák) előrenyomulnak, a hátul lévők nehogy egymással versengve próbáljanak elébük kerülni, elhagyva a pozícióikat.

A hetediket úgy nevezik, hogy „az öt jelvény”, s ez arra vonatkozik, hogy (a jelvényekkel) meg kell különböztetni a sorokat, hogy a katonák között ne alakuljon ki felfordulás.

A nyolcadikat úgy nevezik, hogy „kiteljesíteni az egységeket”, s ez arra vonatkozik, hogy miközben a különböző egységek egymástól függnnek, mégis mindegyiknek megvan a saját helyzete.

A kilencediket úgy nevezik, hogy „gongok és dobok”, s ez arra vonatkozik, hogy (a katonákat) ösztönözni kell a sikerre, és rá kell venni őket az erényességre.

A tizediket úgy nevezik, hogy „a harci szekerek alakzatba állítása”, s ez arra vonatkozik, hogy szorosan erősítsék egymáshoz (a harci szekereket), elől *mao* lándzsákkal (biztosítsák a védelmet), a lovak szemét pedig takarják le.

A tizenegyediket úgy nevezik, hogy „a halál katonái”, s ez arra vonatkozik, hogy a hadsereg sorai közül ki kell válogatni a letehetősebb és legértelmesebb

(katonákat), s ők kerüljenek a harci szekerekre. Képesek legyenek minden irányba manőverezni, s a megtévesztő taktika révén irányítani az ellenséget.

A tizenkettediket úgy nevezik, hogy „erős katonák”, s ez arra vonatkozik, hogy el kell rendezni a jelzőzászlókat, és ki kell teljesíteni az egységeket, valamint ha nem történik jeladás a zászlókkal, akkor (az egységek) se mozduljanak.

Ha ezen tizenkét feladatra a kiképzés megtörtént, senki ne nyerjen bocsánatot, aki ellenszegülne a parancsnak! (Így pedig), ha a haderő gyöngye, képesek lesznek azt erőssé tenni; ha az uralkodó jelentéktelen, képes lesz dicsőségessé válni; ha a parancsok erőtleneek, képesek lesznek azokat hatékonyá tenni; ha a nép elvándorolt, képesek lesznek visszacsalogatni; ha az emberek bármily nagy tömegben is lennének, képesek lesznek őket igazgatni; ha a területek bármily nagyok is lennének, képesek lesznek azok védelmét biztosítani. (Ha az uralkodó ezt képes megvalósítani, akkor) anélkül, hogy harci szekerei akár csak megmoccannának, anélkül, hogy mindenféle vértetet húznának elő a zsákokból, tekintélye előtt mégis meghódol az egész égalatti.

A katonáknak a következő öt dologra kell törekedniük: a hadvezérükért feledkezzenek meg a családjukról; ha átlépik a határt, feledkezzenek meg rokonaikról; ha összecsapnak az ellenséggel, feledkezzenek meg saját magukról; ha elszántak a biztos halálra, akkor élni fognak; ha a gyors győzelmet erőltetik, akkor elbuknak.

Száz emberrel harcolva szétzilálhatod az (ellenséged) sorait és hadrendjét; ezer emberrel harcolva elfoghatod az ellenségedet, és megölheted a hadvezérüket; tízezer emberrel harcolva keresztülszelheted az egész égalattit.

Wu király azt kérdezte Tai Gong Wentől:

– A lehető leghamarabb szeretném megtudni, hogy mi az emberek maradéktalan alkalmazásának lényege.

(Tai Gong) Wen pedig ekként válaszolt:

– A jutalmazásaid legyenek olyanok, akár a hegyek, a büntetéseid pedig legyenek olyanok, akár a völgyek! A legjobb az, ha egyáltalán nem követnek el hibákat, ezt követi csak az, amikor kiigazítják a hibákat. Ezzel lehet rábírní az embereket, hogy önérdék nélkül cselekedjenek. Mindenkinek, akire büntetést szabtak ki, mégis a büntetése elengedését kéri, halállal kell lakolnia; mindenkinek, akit megjutalmaznának, mégis azt kéri, hogy ne jutalmazza meg, halállal kell lakolnia. Egy országot annak változásaihoz igazodva kell megtámadni. Mutass neki javakat, hogy megpillanthasd a vagyonát; mutass neki kimerültséget, hogy megpillanthasd a betegségét! Ha az uralkodó erkölcs-telen, akkor az alattvalói elégedetlenek. Az ehhez hasonló esetekben az adott ország megtámadása indokolt.

Általában a hadsereg mozgósítása előtt meg kell vizsgálni a hatalmi pozíciókat úgy kívül, mint belül, s fel kell mérni a (saját) hatékonyságunkat. (Meg kell győződnöd róla, hogy) a hadsereged jól felkészült-e, s hogy elegendő élelmiszer-tartalékkal rendelkezik-e. Meg kell határozni az előrenyomulás és a visszavonulás pontos útvonalát. Csak ezt követően mozgósítható a hadsereg, hogy támadást indítva felfordulást támasszon, s így már biztosan képes lesz behatolni (az ellenség területére).

Ha az (ellenség által birtokolt) terület nagy, de a város kicsi, akkor előbb a területeket kell elfoglalni. Ha az (ellenség kezén lévő) város nagy, de a területei kicsik, akkor előbb a várost kell ostrommal bevenni. Ha az (ellenség által birtokolt) terület szélesen húzódik, de rajta a nép csak gyér számú, akkor a stratégiailag fontos pontokat el kell zárni. Ha a terület keskeny, de rajta a nép nagyszámú, akkor magas buckákat, halmokat kell emelni, amelyekről kikémlélhetők. Ne pusztítsd el (az ellenség) anyagi javait, és ne hurcold el (az embereket) a mezőgazdasági idény alatt! Légy nagylelkű a kormány(hivatalnokokkal), erősítsd meg (a népet) tevékenységében, támogasd őket szegénységükben, s akkor (erényed) kiterjed az egész égalattiban!

Manapság a hadakozó fejedelemségek egymásra rontanak, s hatalmas támadásokat indítanak egymás ellen az erényesség nevében. Ám mindeközben az ötfős csapatoktól kezdve egészen a hadtestekig sehol sincsenek egységes parancsok. Ez viszont azt eredményezi, hogy az egyszerű nép elhatározása és szándéka nem elég biztos, s így az öntelt fennhéjzás felé fordulnak. A terveik zavarosak, állandóan vitába keverednek, hivatalnokaik pedig idejüket a dolgok vizsgálatával fecsérlik el, s ez a biztos vereséghez vezet. Napnyugta után is még hosszú út áll előttük, s mire visszatérnek, a katonák már csüggedtek és elcsigázottak. A hadsereg elaggott, a hadvezér mohó, s így amikor harcba kezdenek, könnyen legyőzhetőek.

Ha a hadvezérük gyöngye, a sáncaik alacsonyak, a katonáik pedig bizonytalanok, akkor meg lehet őket támadni. Ha a hadvezérük erős, a sáncaik magasak, de a katonáik rettegnek, akkor körbe lehet őket keríteni. Ha körbekeríted az ellenséget, nyiss a szármára egy kis előnnyel kecsegtető rést, s így napról napra egyre gyöngébb lesz, míg végül már nem lesz mit enniük.

Ha (az ellenség) serege éjjelente zajong és lármázik, akkor az azt jelenti, hogy félnek; ha a katonáik nem foglalkoznak a feladataikkal, akkor az azt jelenti, hogy elégedetlenek. Ha egyre csak azt várják, hogy majd mások megmentik őket, majd pedig a csata idején csak kétségbeesetten kapkodnak, akkor már minden reményüket elvesztették, sérült a bátorságuk. A sérült bátorság a hadsereg bukása, a hibás stratégiai tervezés pedig az ország veszte.

23.

A katonaságra vonatkozó rendeletek I.

(Bing ling shang 兵令上)

A fegyverek gonosz eszközök, a harc pedig az erényesség ellen való.⁶⁴ A dolgoknak kell, hogy legyen alapjuk, éppen ezért, amikor az uralkodó heves és felfordulást okozó támadást indít, az emberségességet és igazságosságot veszti alapul. (Manapság), amikor a hadakozó fejedelemségek megalapozzák a tekintélyüket, (csak) ellenségeskednek, s egymás ellen szőnek terveket, így aztán nem képesek lemondani a hadsereg (alkalmazásáról).

⁶⁴ Gyakorta felbukkanó gondolat az ókori kínai filozófiában, leginkább taoista szellemiségű művekben fordul elő. Jelen mű már másodszer idézi (vesd össze 8. fejezet).

A hadsereg törzse a harci erényesség, a magja a civil erényesség. A harci erényesség kívülről (jellemzeze a hadsereget), a civil erényesség belül (uralkodjék). Az, aki képes e kettőt megvizsgálni, győzelem és vereség tudójává lesz. A civil erényekkel megkülönböztethető a haszon és a veszteség, valamint a biztonság és a veszély; a harci erényekkel szembe lehet szállni az erős ellenséggel, és erőteljessé lehet tenni a támadást és a védekezést.

Van olyan (hadsereg), amelyik egyesíti erejét, és győzedelmes lesz; van olyan, amelyik megosztja magát, és vereséget szenved. Ha a hadrend szoros, akkor (a hadsereg) szilárd; ha (a hadsereg) eleje szétszórt, akkor megközelíthetővé válik. Az a sereg, amelyik jobban fél a hadvezérétől, mint az ellenségtől, győzedelmes lesz; az a sereg viszont, amelyik jobban fél az ellenségtől, mint a saját hadvezérétől, vereséget fog szenvedni. Ahhoz tehát, hogy megtudd, ki fog győzni és ki fog veszíteni, vedd össze a hadvezért az ellenséggel! A hadvezéred és az ellenséged olyan, mint a mérleg súlyokkal. Ha (a hadvezér) higgadt, akkor (a hadsereg) jól rendezett, ha viszont arrogáns és kapkodó, akkor (a hadseregben) felfordulás támad.

A hadsereg kiküldésének és hadrendbe állításának megvannak a maguk állandó rendeletei; az ötfős csapatok alkotta sorok szétesztatásának és tömörítésének megvannak a maguk állandó szabályai; a sorok elrendezésének elöl és hátul megvan a maga alkalmatossága. Az állandó rendeleteket ne alkalmazd, amikor menekülő ellenséget üldözöl, vagy amikor hirtelen ostrom alá veszel egy várost. Ha az elöl és a hátul lévő sorok rendezetlenek, akkor (a hadsereg) elveszíti (az egységességét). Ha bárki zavart keltene a sorok rendezettségében, azt ki kell végezni.

Az állandó harci alakzat az esetek zömében arccal az ellenség felé fordulva áll fel. De van ezen kívül a befelé forduló, a kifelé forduló, az álló és az ülő alakzat is. A befelé forduló alakzat a középső részt védelmezi; a kifelé forduló alakzat a kívülről (érkező eseményekre) áll készen. Az álló alakzat az, amivel megvalósítható az előrenyomulás; az ülő alakzat az, amibe megálláskor kell fejlődni. A kevert alakzattal – amikor a katonák egy része áll, a másik része ül – egyaránt lehet előrenyomulni és megállni, a hadvezér pedig mindig az alakzat közepén helyezkedik el. Az ülő katonák fegyverzete kard és balta legyen, az álló katonák fegyverzete alabárd és számszerj legyen, a hadvezér pedig közepén tartózkodjék!

Az, aki igazán járatos az ellenség visszaverésében, elsőként szabályos harcmódot használva bocsátkozik vele küzdelembé, majd pedig (megtévesztő harcmóddal) irányítja őt. Ez a biztos győzelem technikája.

Rendeztesd el a *fu* és *yue* bárdokat (a büntetésekhez), s állítsd ki a zászlócskákat és jelvényeket (a jutalmazáshoz)! Az eredményeseket mindenképpen jutalmazd meg, a parancsoknak ellenszegülőket pedig feltétlenül végeztess ki! (Az, hogy az ország) megmarad vagy megsemmisül, (az, hogy a katonák) életben maradnak vagy meghalnak, a hadvezér dobverőjének hegyén múlik. (Ha így jársz el, akkor) az égalatti legkiválóbb hadserege sem lesz képes visszaverni téged.

Amikor a kilőtt nyilak még nem záporoznak, amikor a hosszú pengék még nem csapnak össze, aki először kiált, azt úgy nevezik, hogy „üres”, aki másodjára kiált, azt úgy nevezik, hogy „teli”, aki pedig egyáltalán nem kiált, azt úgy nevezik, hogy „titokzatos”.⁶⁵ Az „üres” és a „teli” a hadseregek teste.

24.

A katonaságra vonatkozó rendeletek II.

(Bing ling xia 兵令下)

Néhány egységet a főszereg elé kell küldeni, hogy készüljenek fel a védelemre. Foglalják el őrszaktjaikat, és három-öt mérföld távolban kémleljék a vidéket! Ha meghallják (a maguk mögött közeledő) főszereget, nyomuljanak még előbbre, és készüljenek fel az ütközetre! Meg kell tiltaniuk minden mozgást (az utakon), hogy ezáltal is biztosítsák (az ország) belső biztonságát.

Amikor kiküldik az egységeket a határvédelemre, utasítani kell a parancsnokaikat, hogy biztosítsák a katonáik számára a jelzőzászlókat, a dobokat, a törbaltákat és a vértetet. Azt, aki a parancsnokánál később érkezik a megadott határszakaszhoz, a határőrszolgálatra késve jelentkezésre vonatkozó szabály alapján kell felelősségre vonni.

A határőrszolgálat időtartama egy év. Aki az előtt távozna, hogy megvárná a váltást, azzal szemben ugyanazt a törvényt kell érvényesíteni, mintha dezertált volna. Ha a szüleinek, a feleségének és gyerekeinek is tudomása volt az illető (engedély nélküli eltávozásáról), akkor őket vele együtt ugyanúgy felelősségre kell vonni. Ha nem volt róla tudomásuk, akkor mentesülnek a felelősségre vonástól.

Ha egy katona csak egyetlen nappal is később érkezne a hadvezér főhadiszállására a parancsnokánál, annak szüleit, feleségét, gyerekeit vele együtt ugyanúgy felelősségre kell vonni. Ha egy katona csak egyetlen napra is hazaszökne a családjához, s a szülei, felesége, gyerekei nem adják át őt, vagy nem jelentik, akkor őket vele együtt ugyanúgy felelősségre kell vonni.

Azokat a katonákat, akik harc közben elveszítik parancsnokukat, vagy azokat, akiket a parancsnokuk magára hagy és elmenekül, fővesztésre kell ítélni. Ha egy előre-küldött parancsnok magára hagyja a katonáit és elmenekül, de egy másik tiszt végezni

⁶⁵ Az „üres” (*xu* 虛) és a „teli” (*shi* 實) az ókori kínai hadelméletben gyakorta előforduló fogalom-pár, amelyet a taoista terminológiából kölcsönöztek. Sunzi művében egy teljes fejezetet (6.) szentel a témának, amelyből egyértelműen kiderül, hogy a hadsereg gyenge (*xu*), illetve erős (*shi*) pontjairól van szó. De épp ilyen elfogadható magyarázat az is, hogy amiben az adott hadsereg hiányt szenved, amiben gyenge, az a *xu*, az erőssége pedig a *shi*. Jelen szövegben úgy értelmezendő, hogy az a sereg, amelyik elsőnek kiált (tudniillik támad) az a gyengébb, amelyik viszont kívárra reagál a támadásra, és csak másodikként kiált, az az erősebb. A szerző rendhagyó módon kiegészíti az „üres-teli” kategóriát egy harmadik kifejezéssel, a „titokzatos” (*mi* 秘), amely csak alig fordul elő más ókori hadelméleti írásban, ilyen jelentésben pedig egyáltalán nem találkozni vele.

tud vele, a katonáit pedig el tudja fogni, részesüljön jutalomban! Annak a hadseregnek, amely nem szerzett érdemeket, a határőrszolgálat időtartama három év.

Ha a három hadsereg hatalmas harca közben életét veszítené a főhadvezér, akkor valamennyi, ötszáz katonánál többnek parancsoló tisztet, akik nem voltak képesek életüket áldozni az ellenséggel vívott küzdelemben, ki kell végezni. (Továbbá) a legfőbb hadvezér testőrségét alkotó szakasz valamennyi tagját (is) ki kell végezni. A hadsereg többi tisztjét és katonáját, akik egyébként hadi érdemeket szereztek, egy ranggal le kell fokozni. A hadi érdemeket nem szerzett alakulatok számára a határőrszolgálat időtartama három év.

Ha a harc során az ötfős csapat egyik tagja elesne, a többiek pedig nem tudják megszerezni a holttestét, akkor az egység valamennyi tagjától vonják meg az addigi érdemeit! Ha megszerzik (az elesett társuk) holttestét, akkor valamennyien mentesülhetnek a büntetés alól.

A hadsereg nyeresége és vesztesége az ország (lakosainak) lélekszámán és a létszám valódiságán múlik. Manapság (sokan vannak olyanok, akik) formailag tiszt szolgálatban állnak ugyan, de valójában odahaza tartózkodnak. Az ilyen hivatalnokok nem valósak, az ilyen családok mit sem számítanak a létszámban. A hadsereg összeállításakor ezek csak üres nevek maradnak valódi tartalom nélkül. (Az ilyen hadsereg az ország határain kívül) nem elegendő ahhoz, hogy csapást mérjen az ellenségre, (az országon) belül pedig nem elegendő az ország megvédéséhez. Ez az útja annak, hogy egy hadsereg elégtelenné váljék, s hogy a hadvezér elveszítse a tekintélyét.

Úgy vélem, (manapság) ha egy katona hazaszökik, akkor a vele egy barakkban lakó társai és a parancsnokuk (úgy intézik, hogy társai a szökevény) fejadagjának beszolgáltatásával megvásárolják büntetésük elengedését. A nevét pedig úgy szerepeltetik, mintha valóban a hadseregben lenne az illető. Névleg csakugyan a hadsereget erősíti, ám valójában (valaki) két fejadagba kerül (az államnak). Az ország forrásai azonban így kiapadnak, az emberek termése pedig idő előtt elfogy. Vajh hogyan lehetne elhárítani ezt a katasztrófát?

Ha mostantól törvénnyel vetünk véget a katonák hazaszökődésének, s így megakadályozzuk a hadsereg létszámának apadását, nos, az az első győzelem. Ha az ötfős csapatok és a rajok egymásra vannak utalva, s így a katonák és a tisztek segítik egymást, nos, az a hadsereg második győzelme. Ha a hadvezér képes megteremteni a tekintélyét, ha a katonák képesek engedelmeskedni a szabályoknak, ha a parancsok és a rendeletek egyértelműek és megbízhatók, s így a támadás és a védekezés egyaránt megvalósítható, nos, az a hadsereg harmadik győzelme.

Úgy hallottam, hogy a régi időkben, akik igazán értettek a hadviseléshez, képesek voltak akár (saját) katonáik és tisztjeik felét felkoncoltatni. Őket követték azok, akik (seregük) egyharmadát végeztették ki. S végül azok következnek, akik (seregük) egytized részét mérszáróltatták le. Akik képesek akár (saját seregük) felét is felkoncoltatni, azoknak a tekintélye kiterjed a tengerek határolta térségre [ti. az egész világra]; akik képesek (saját seregük) egyharmadát kivégeztetni, azok megerősödött fejedelmekké

lehetnek; míg azok, akik (saját seregük csupán) egytizedét képesek lemészároltatni, irányítani tudják a katonáikat és a tisztjeiket. Ezért tartja a mondás: „Egymillió fős hadsereg, amely nem engedelmeskedik a parancsoknak, nem ér annyit, mint tízezer harcoló katona; ám tízezer harcoló katonánál is jobb száz igazán rátermett harcos.”

Ha a jutalmazás olyan, akár a nap és a hold, ha a megbízhatóság olyan, mint a négy évszak (egymásra következése), ha a parancsok olyanok, akár a *fu* és a *yue* bárd, s ha a szabályozások pedig olyanok, mint a Gan Jiang (kardja),⁶⁶ akkor elő nem fordulhat, hogy a tisztek és a katonák ne követnék a parancsokat – én legalábbis még sohasem hallottam ilyenről.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- FERGUSON, JAMES R. – DELLIOS, ROSITA. 2017. *The Politics and Philosophy of Chinese Power: The Timeless and the Timely*. Lanham – Boulder – New York – London, Lexington Books.
- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- MILBURN, OLIVIA. 2016. *The Spring and Autumn Annals of Master Yan*. Leiden–Boston, Brill.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. “The Term Shenming – Its Meaning in the Ancient Chinese Thought and in a Recently Discovered Manuscript.” In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 56 (2–4). 251–274.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. “Military Writings.” In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.

⁶⁶ Gan Jiang 干將 legendás kardkovács az ókori Kínában, Mo Ye párja. Lásd a 146. oldal 31. jegyzetét.

Vákát oldal

HÁROM STRATÉGIA

三略

Vákát oldal

A HÁROM STRATÉGIA CÍMŰ HADTUDOMÁNYI KLASSZIKUS

Tokaji Zsolt

A *Három stratégia* (*San lüe* 三略) vagy *Huang Shigong három stratégiája* (*Huang Shigong san lüe* 黃石公三略) címen ismert hadtudományi értekezés része a Song-korban (960–1279) összeállított hadművészeti kánonnak (*A hét hadtudományi klasszikus; Wu jing qi shu* 武經七書). A hét mű közül ugyan ez a legrövidebb, de ismertsége és jelentősége nem marad el a többi mögött.

A mű keletkezésével kapcsolatban számos legenda, illetve jó néhány tudományos teória létezik. A legendák közül fontos kiemelni azt a történetet, amely Sima Qian 司馬遷 *A történetíró feljegyzései* (*Shiji* 史記) című munkájának 55. fejezetében olvasható. Ez a szöveg a Han-dinasztiát (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) megalapító Liu Bang 劉邦 legendás stratégiája, Zhang Liang 張良 (i. e. 262 – i. e. 189) és egy titokzatos öregember különös találkozásáról tudósít. Zhang Liang arisztokrata család sarja volt, akinek felmenői magas tisztségeket töltöttek be a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) Han 韓 államban. Zhang Liang tanúja és elszenvetője volt annak, amikor Qin 秦 állam legyőzte országát, véget vetve ezzel családjá kiváltságainak is. I. e. 218-ban merényletet kísérelt meg Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 ellen, amelyet azonban az „első császár” túlélte, és ő maga menekülni és bujkálni kényszerült, egészen a Qin-dinasztia bukásáig. A *történetíró feljegyzéseinek* fentebb említett részletében megtalálható Zhang Liang életrajza, amelyből itt most csupán a jelen művel kapcsolatos részletet közöljük:

„Történt, hogy amidőn Zhang Liang épp ráérősen sétálgatott keresztül a Xiapei-hídon, felbukkant egy öregember, aki a visszavonult hivatalnokok egyszerű gúnyját viselte. Amikor odaért, ahol Zhang is ácsorgott, egyszer csak leejtette a saruját a hídról. Zhangra pillantott, majd a következő utasítást adta neki:

– Fiatal barátom, pattanj és hozd fel a sarumát!

Zhang annyira felháborodott ezen, hogy a legszívesebben elagyabugyálta volna, de tekintettel idős korára, türtőztette indulatait, és felhozta az öregember saruját.

– Na, húzd csak föl a lábamra! – mondta az öreg.

Zhang beletörődvé térdre ereszkedett és fölhúzta a sarut az öreg lábára. Amikor pedig a saru visszakerült a lábára, az öregember mosolyogva távozott.

Zhang döbbenet bámult utána. Az öregember mintegy fél mérföldet mehetett, majd visszafordult és így szólt:

– Rendben, fiatal barátom, tanulhatsz. Mától számított öt nap múlva, hajnalban találkozunk ugyanitt!

Zhang igencsak különösnek találta az öreg viselkedését, de mégis térdre ereszkedve egyezett bele.

Öt nappal később aztán, napkeltekor Zhang elment a megbeszélthelyre, de az öreg akkorra már ott volt, s dühösen ekként förmedt rá:

– Hogy merészelsz megvárakoztatni egy idősebb embert? – majd távozni készült, miközben a következőket mondta: – Öt nap múlva gyere korábban!

Öt nap múlva, Zhang már kakasszóra útra kelt. Az öregember azonban megint csak megelőzte, s ekként förmedt rá:

– Hogy késhettél el megint? – Távoztában így szólt: – Öt nap múlva még korábban gyere!

Öt nappal később Zhang már éjfél előtt ott volt a megbeszélthelyen. Kisvártatva az öregember is megérkezett, s derűsen így szólt:

– Na, így már rendben vagyunk! – majd előhúzott egy könyvtekerceszt, s így szólt: – Ha elolvasod ezt, királyok tanítójává lehetsz. Tíz év múlva fölvirágozik az életed. Mától számított tizenhárom év múlva pedig, fiatal barátom, keress fel engem a Qi-folyó északi partján. A Gucheng-hegy lábánál, a sárga sziklánál fogsz megtalálni.

Ezt követően minden további szó nélkül távozott, s vissza sem nézett. Reggel aztán Zhang Liang szemügyre vette a könyvet, amely Tai Gong hadviselésre vonatkozó szabályairól szólt. Zhang páratlan ritkaságként tekintett rá, rendszeresen tanulmányozta és olvasgatta.”

A *történetíró feljegyzéseiben* olvasható történettel függ össze az a legenda, mely szerint a *Három stratégia* című művet – amelynek szerzője a *Hat titkos tanítás* alkotójának is tartott Tai Gong 太公 – egy titokzatos öreg bölcs, Huang Shigong 黃石公 adta Zhang Liangnak, annak a stratégának, akinek fontos szerepe volt a Han-dinasztiát megalapító Liu Bang hatalomra jutásában. A szövegben a „sárga sziklára” (*huang shi* 黃石) történő utalás adja az alapot ahhoz, hogy az utókor a műben felbukkanó titokzatos öreg bölcsset Huang Shigong 黃石公 – azaz: a „Sárga-szikla ura” – néven emlegesse.

Ugyanakkor aligha valószínű, hogy a legendás Tai Gong volna a mű szerzője. A szerzőséggel kapcsolatban ötféle teória is létezik:

1. A szerzője maga Tai Gong, ahogyan a hagyomány is tartja.
2. Tai Gong tanítványa vagy követői írhatták, állíthatták össze.
3. A szerző nem más, mint Huang Shigong, aki nem sokkal az előtt írhatta a művet, hogy azt Zhang Liangnak átadta, s az írás értékét növelve tulajdonította azt Tai Gongnak.
4. A mű csupán egy Wei-Jin-kori (i. sz. 3–6. sz.) vagy még későbbi koholmány.
5. A Nyugati vagy más néven a Korai Han-dinasztiá (i. e. 202 – i. sz. 8) utolsó évtizedeiben írhatta a Huang-Lao taoista iskola egyik hadtudományban jártos képviselője.

A szövegkritikai vizsgálatok szerint a mű nem keletkezhetett az i. e. 2. század végénél korábban. A leginkább reálisnak és elfogadhatónak az utolsó álláspont tekinthető, amelyet Xu Baolin, a korai hadtudományi szövegek kiváló ismerője azzal egészít ki, hogy a *Három stratégia* alighanem a legutolsó a még valóban az ókorban keletkezett kínai hadtudományi művek sorában, s valamikor az időszámítás kezdete körül íródhatott.

A rövid mű számos helyen másik két hadtudományi kézikönyvre hivatkozik, melyekből idézeteket is közöl. A két idézett írás a *Katonai kinyilatkoztatás* (*Jun chen 軍讖*) és *A hadsereg stratégiai ereje* (*Jun shi 軍勢*) címet viseli. Ilyen című könyvek azonban nem ismertek, más forrásokban nem történik rájuk utalás. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a *Három stratégia* szerzője valóban ismerte ezeket a műveket, amelyekből jelentős gondolatokat emelt át saját munkájába.

A mű keletkezésének idejére már megvalósult az a gigászi feladat, amit a Hadakozó fejedelemségek idején (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) született hadtudományi művek és írók legtöbbje elsődleges céljának tekintett, nevezetesen, hogy olyan kézikönyvként szolgáljon az uralkodóknak és a hadvezéreknek, amelynek segítségével végrehajtható az égalatti egyesítése, az ismert kínai világ egyetlen uralkodóház uralma alá hajtása szövetségek és háborúk útján. A *Három stratégiában* ennek már nem találjuk nyomát. Ez is bizonyosságul szolgálhat arra, hogy Kína egyesítését követően, i. e. 221 után keletkezett. A mű a helyes kormányzás módszerére, illetve a hadsereg igazgatására fókuszál. Érdekessége, hogy egyfajta ideológiai szintézist valósít meg. Vitathatatlanul tetten érhető az erős taoista hatás, ugyanakkor jelen vannak benne a konfucianizmus olyan eszményei, mint az emberségesség, az igazságosság vagy a szertartásosság. Mindezek mellett pedig megjelenik a Qin-dinasztia idején felvirágzott és központi ideológiává emelt legizmus tanítása is, leginkább a jutalmazások és büntetések rendszerének központba emelésével.

A *Három stratégia* című munka kötetünkben közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *San lüe zhijie 三略直解*. In: *Jing yin mingben wu jing qi shu zhijie 景印明本武經七書直解*.¹

¹ A *Három stratégia* című műről lásd: SAWYER 1993; JOHNSTON 1998: 43–44.; SAWYER 2012: 106–107.

Vákát oldal

HÁROM STRATÉGIA

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

Első stratégia
(*Shang lüe* 上略)

A fővezér feladata abban áll, hogy megnyerje magának a bátrak szívét, hogy megjutalmazza és járandóságot biztosítson az eredményeseknek, és hogy érvényesítse a szándékát a hadseregben. Így ha ő ugyanazt kedveli, amit a tömegek, akkor semmi nem lesz, amit ne vinne végbe sikerrel; ha ő ugyanazt gyűlöli, amit a tömegek, akkor semmiben nem vall kudarcot. Egy ország kormányzása és a családok biztonsága, az emberek megnyerésén múlik; egy ország elveszejtése, a családok tönkretétele, az emberek (támogatásának) elvesztésén múlik. Az élőlények mindegyike arra törekszik, hogy megvalósítsa céljait.

A *Katonai kinyilatkoztatásban*¹ az áll: „A lágy irányítani tudja a keményet; a gyöngé irányítani tudja az erőset.”² A lágy az erény, míg a kemény a baljós; a gyöngé az, ami segít az embereknek, míg az erős az, ami haragra gyűjtja őket. A lágy az, ahol megállapodnak, míg a kemény az, ahol tevékenykednek; a gyöngé az, amit felhasználnak, míg az erős az, amiben gyarapodnak. E négy kombinálásával megfelelően irányíthatók lesznek (az emberek).

¹ A *Katonai kinyilatkoztatás* (*Jun chen* 軍讖) feltehetően egy ókori hadtudományi kézikönyv címe, amely ha létezett is, mára elveszett. Ilyen című könyv más forrásokból még hivatkozásként sem ismert. Megjegyzendő, hogy az általunk „kinyilatkoztatásnak” fordított *chen* 讖 szó a „prófécia”, „útmutatás” vagy „megjósolni” jelentéssel is rendelkezik, azonban ez az írásjegy a Qin-kor (i. e. 221 – i. e. 207) előtt íródott szövegekben nem szerepel. Ez némi útmutatással szolgálhat a jelen mű keletkezési korát illetően.

² Ez az idézet ebben a formában más ókori szövegekből nem ismert, azonban érdemes összevetni az *Út és Erény könyve* (*Dao de jing* 道德經) 36. passzusában olvashatókkal: „A lágy és a gyöngé legyőzi a keményet és az erőset.”

Amikor még (az eseményeknek) sem a kezdete, sem a vége nem látható, senki nem képes felismerni és átlátni azt. Az ég és a föld isteni fényessége³ a létezőkkel együtt alakul és változik. Változásában és mozgásában azonban nincs semmi állandóság, mivel ellenfeléhez igazodva alakul és módosul. A (kiváló stratégia) sem képes megelőzni az eseményeket, (csak annyit tehet, hogy) ha az ellensége mozdul, ő nyomban követi. Ezért képes megfogalmazni a kimeríthetetlen stratégiáit és irányítási módszereit, megtartani és kiteljesíteni az ég tekintélyét, megbékéltetni és kiigazítani a nyolc legtávolibb szegletet⁴ is, valamint megszelídíteni és letelepíteni a kilenc barbár népet. Egy ilyen stratégia a császár vagy a király tanítómesterévé lehet.

Ezért mondom én, hogy noha mindenki szeretne erős lenni, mégis kevesen vannak, akik meg tudnák őrizni a parányit. Aki viszont meg tudja őrizni a parányit, az az életét is meg fogja tudni oltalmazni. A bölcsek az események legcsekélyebb változásához igazodva képesek azt megőrizni. Ha kiengedik azt, betölti a négy tenger határolta vidéket, ha viszont felcsavarják, még egy boros kupát sem tölt meg. Lakhatnak benne, de mégsem ház; oltalmat nyújt, de mégsem városfal. Aki kebelébe rejti azt, annak meghódolnak az ellenséges országok.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Aki képes lágynak is és keménynek is lenni, annak országa egyre dicsőségesebb lesz. Aki képes gyöngének is és erősnek is lenni, annak országa egyre pompásabb lesz. Ám aki pusztán csak lágy és gyöngé, annak országát menthetetlenül lefaragják. Aki pedig pusztán csak kemény és erős, annak országa menthetetlenül elpusztul.”

Nos, az ország kormányzásához vezető Tao [Út] a kiválókon és a népen múlik. Ha akként bízol meg a kiválókban, mint a tulajdon gyomrodban és szívedben, ha akként alkalmazod a népet, mint a saját négy vétagodat, akkor a terveid mindegyikét véghezviheted. Ha intézkedéseid rendre akként követik egymást, mint amiként a négy testrész egymásra következik, vagy ahogy a csontok és inak segítik egymást, akkor ez az égi Tao természetessége, amely hiányosság nélküli szakértelem.

A hadsereg és az ország lényege a tömegek elméjének vizsgálatában, valamint a százféle hivatali kötelesség érvénybe helyezésében áll.

Teremts biztonságot a veszélyben lévőknek! Nyújts örömet a rettegőknek! Térítsd meg a fellázadtakat! Légy elnéző a panaszkodókkal! Vizsgáld ki a megvádoltak (ügyeit)!

³ A szövegekben „isteni fényességként” fordított *shenming* 神明 kifejezés értelmezése igen problematikus. Annak ellenére, hogy *Az Út és Erény könyvében* (legalábbis annak ránk hagyományozódott szövegváltozatában) egyetlen egyszer sem fordul elő, a későbbi taoista szövegekben kulcsfontosságú szerepet tölt be. Legkorábbi előfordulásaiban egyértelműen az isteneket, isteni lényeket és a szellemeket jelölte. Később azonban változott a jelentése, és bizonyos források szerint a szellemek azon tulajdonságára utal, amellyel szerencsét vagy szerencsétlenséget okoznak. Olyan ókori források is léteznek, melyek szerint a *shenming* a *yin* és a *yang* teremtője. Modern kori tudósok, olyasféléképpen magyarázták, mint például „varázserő, amely átjárja a szent tárgyakat”, „szellemekhez hasonló értelmi képesség”, „a szentekre jellemző bölcsesség” vagy „spirituális jellegű intuitív tisztánlátás”. A *shenming* kifejezéssel kapcsolatban lásd: P. SZABÓ 2003: 251–274.

⁴ A „nyolc legtávolabbi szeglet” (*ba ji* 八極) nem más, mint a nyolc égtáj.

Emeld fel az alacsony származásúakat! Törd le az erőszakosakat! Semmisítsd meg az ellenségedet! Teremtsd bőséget a sóvárgóknak! Alkalmazd a vágyakozókat! Rejtsd el a féltőket! Léptesd elő a terveket készítőket! Válaszold meg a sértéseket! Küldd el azokat, akik visszatérnének! Döntsd meg a terjeszkedőket! Rombold le az önteltséget! Hívd magadhoz (azokat, akik érted harcolva) visszatértek! Hagyd életben a meghódoltakat! Engedd el azokat, akik megadják magukat!

Ha elérted a stratégiai helyzetedet, őrizd azt meg! Ha kedvezőtlen körülmények között találod magad, tarts ki! Ha nehéz terepre érsz, verj tábor! Ha városfalhoz érsz, törd át! Ha területet foglalsz el, oszd fel! Ha zsákmányt szerzel, oszd szét!

Amikor az ellenséged mozog, te várokozz! Amikor az ellenséged közeledik, te készülődj! Ha ellenséged erős, (színlelj) engedelmességet! Ha ellenséged kipihent, kerüld el! Ha az ellenséged provokál, maradj veszteg! Ha az ellenséged erőszakos, te maradj nyugodt! Ha az ellenséged ellenszegülő, akkor igazságossággal térítsd meg! Ha az ellenséged békés, akkor vezesd rá (a népét, hogy megszabaduljon a hitvány uralkodójától)!

Alkalmazkodj az (ellenséged) tevékenységéhez és nyomd el! Igazodj a hatalom stratégiai alakításához, és törd le (az ellenségedet)! Terjessz téves híreket, hogy hibázzon! Állítsd fel hálódat, hogy csapdába csald!

Ha megszerzel valamit, ne tartsd meg magadnak! Ha elfoglalsz egy területet, ne kezdj el védekezni! Ha elfoglalsz (egy várost), ne időzz ott sokáig! Ha (új uralkodót) állítottál, ne prédáld tovább (az országot)!

Így aki cselekszik, az te magad vagy, akik pedig mindebből nyerne, azok a tisztjeid. Honnan és minek is tudnák, hogy miből származik a hasznuk? Ők fejedelmekké lesznek, míg te az ég fiává válsz. A városokat készítsd fel arra, hogy megvédjék magukat, a tisztjeid utasítsd, hogy foglalják el posztjaikat!

Tele a világ olyanokkal, akik képesek arra, hogy hódoljanak őseik előtt, viszont csak kevesen vannak azok, akik képesek arra, hogy az alárendeltekkel bánjanak. Azok, akik (csupán) az őseik előtt hódolnak, megerősítik családi kapcsolataikat, akik viszont bánni tudnak az alárendeltekkel, uralkodóvá lesznek. Az alárendeltekkel való bánás abban áll, hogy figyelembe kell venni a mezőgazdasági és a selyemhernyó-tenyésztési munkálatok rendjét, és nem szabad háborgatni az embereket az ezekre alkalmas időben. Csak kevés adót kell begyűjteni tőlük, és nem szabad kiforgatni őket minden vagyonukból. Ha csak kevés közmunkára kényszeríted őket, és nem meríted ki teljesen az erejüket, akkor az ország gyarapodni fog, a családok pedig jólétben élnek. Csak mindezeket követően kell a hivatalnokokat kiválogatnod arra, hogy felügyeljék és igazgassák a népet. A „hivatalnokok” kifejezés olyan férfiuakat jelöl, akik jellemesek és bátrak. Ezért mondom, ha felfogadjuk a jellemeseket és bátrakat, akkor az ellenséges ország meggyöngyül. A jellemesek és bátrak az ország törzsét alkotják, a köznép pedig az ország gyökere. Aki pedig eléri, hogy törzse és gyökere legyen, annak kormányzati cselekedeteiben nem lesz mit megbánnia.

A hadsereg használatának lényege, hogy tiszteljük a szertartásosságot, és tartjuk fontosnak a fizetséget. A szertartásosság tisztelete abban áll, hogy bölcs hivatalnokok vesznek körbe; a jólét fontosnak tartása pedig abban áll, hogy az igazságos tisztek könnyen veszik a halált. Ezért ha a kiválók kifizetésekor nem sajnálsz a költségeket, ha az érdemesek megjutalmazásakor nem halogatsz az időt, akkor az alattvalók erejét egyesíteni fogod, az ellenséges országot pedig leigázod.

Az emberek alkalmazásának helyes módszere abban áll, hogy tiszteljük a rangokat, és gondoskodunk az anyagi javakról. Ekkor ugyanis a hivatalnokok önszántukból jönnek el hozzánk, akiket szertartásossággal fogadjunk és igazságossággal ösztönözünk, s akkor ők akár a halált is vállalják (az országért).

Akik hadsereget parancsnokolnak, ugyanazt ízeleljék meg, mint a tisztjeik és a harcosaik, legyenek velük a jóban és a rosszban, és akkor az ellenségre is rátámadhatnak. Így lesz teljes a hadsereg győzelme és az ellenség bukása. A régmúltban – amikor még kiváló parancsnokok irányították a hadsereget – történt egyszer, hogy a hadvezér felajánlott egy hordó jó bort, és meghagyta, hogy öntsék azt bele a folyóba, majd a folyóból kimert vizet itta együtt a tisztjeivel és a katonáival.⁵ Noha egyetlen hordó bor nem tudja megízéssíteni egy egész folyó vizét, de arra elég, hogy a három sereg katonái mindhalálig elszántakká legyenek, mert az „együtt ízelelésnek” maguk is részesévé lettek.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Amíg a hadsereg kútja nem készült el, addig a hadvezér ne beszéljen a szomjúságról! Amíg a hadsereg sátrai nem állnak, addig a hadvezér ne beszéljen a fáradtságról! Amíg a hadsereg tűzhelyei nem parázslanak, addig a hadvezér ne beszéljen az éhségről! Télen ne öltözzön magára prémbundát, nyáron ne fogjon legyezőt, esőben ne nyisson ernyőt!” Ezt nevezik a hadvezér kívánatos viselkedésének [ti. szertartásosságának].

Biztonságban és veszélyben is maradjon embereivel, s így tudja a hadseregét egyben tartani, hogy azok soha ne váljanak el, így tudja alkalmazni őket anélkül, hogy elfáradnának. Kegyettségével egyre csak gyarapítja (a hadsereg létszámát), s tervezésével egyre egységesebbé teszi. Ezért mondom, hogy ha fáradhatatlanul a jótéteményeken munkálkods, akkor eggyel tízezret nyerhetsz.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadvezér tekintélyének záloga a parancsok és a rendeletek. A csatában való teljes győzelem záloga a katonai igazgatás. Annak záloga, hogy a katonák könnyen vegyék a halált, a parancsoknak való engedelmesség.” Ezért a hadvezér soha ne vonja vissza rendeleteit, a jutalmazások és büntetések terén legyen oly megbízható, akár az ég és a föld, s akkor használatra foghatja az embereket. Ha pedig a tisztjeik és a harcosok engedelmeskednek a parancsoknak, akkor (a hadsereg) átlépheti az országhatárt.

Aki egyesíti a hadsereget és alakítja a stratégiai hatalmat (*sbi*), az nem más, mint a hadvezér. Ami megvalósítja a győzelmet, és vereséget mér az ellenségre, az nem más,

⁵ Erre az eseményre kb. i. e. 473-ban került sor, amikor is Yue 越 fejedelemség uralkodója, Gou Jian 勾踐 (uralkodott i. e. 496 – i. e. 465) Wu 吳 fejedelemség megtámadására és megsemmisítésére készült.

mint a (hadsereg) tömege. Ezért a rendezetlen hadvezér nem tudja biztosítani a hadsereg védelmét, és a tömegekre támaszkodva sem tudja megtámadni az ellenséget. Hiába ostromolja a városfalakat, nem fogja tudni bevenni azokat, hiába veszi körül katonáival a városokat, azok szét fognak széledni. Mindkét esetben kudarcot szenved, katonái pedig erejüket veszítve kimerülnek. Ebben az esetben pedig a hadvezér magára marad, a hadsereg pedig fellázad. (Az ilyen hadsereg) hiába védekezik, nem tud kitartani, hiába harcolna, úgylis megfutamodik. Az ilyet nevezik „elaggott seregnek”.

Ha pedig egy hadsereg elaggott, akkor a hadvezér tekintélye semmit sem ér. Ha pedig egy hadvezérnek nincs többé tekintélye, akkor a tisztek és a harcosok fittyet hánynak a büntetésekre. Ha pedig a tisztek és harcosok semmibe veszik a büntetéseket, akkor a hadsereg elveszíti az ötös egységekre tagolt szervezettségét. Ha pedig a hadsereg elveszíti szervezettségét, akkor a tisztek és a harcosok elhagyják posztjaikat és elmenekülnek. Ha pedig a tisztek és a harcosok elmenekülnek, akkor az ellenség ki fogja használni az így támadt előnyt. Ha pedig az ellenség kihasználja az előnyt, akkor a hadsereg menthetetlenül elpusztul.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A kiváló hadvezér a hadsereg egyesítése során akként irányítsa az embereket, miként saját magával is bánik. Terjessze ki nagylelkűségét, és árássa szét jótéteményeit, és akkor a tisztjeinek és harcosainak ereje nap mint nap megújul. Úgy fognak harcolni, ahogyan a vihar szele támad, és úgy indulnak rohamra, miként a víz árad.” Így a hadsereg a távolból szemlélhető ugyan, de szembe szállni vele képtelenség, engedelmességre szorítható, de le nem győzhető. Ha te magad állsz az embereid élére, akkor a sereged az égalatti legbátrabbja lesz.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadseregben a jutalmazásokat tedd nyilvánvalóvá, a büntetéseket kezeld belső ügyként!” Ha a jutalmazások és büntetések rendje józan és világos, akkor a hadvezér tekintélye hatékony. Ha a hivatalnokok hűségesek, akkor a tisztek és a harcosok engedelmesek. Ha a kiválókra bízzák a felelősséget, akkor az ellenséges országban félelem támad.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Akik a kiválókat alkalmazzák, azoknak nincs ellensége.” Ezért a tisztek lehetnek szerények, de nem lehetnek dölyfösek; a hadvezér lehet elégedett, de nem lehet aggodalmas; a tervek lehetnek jól megalapozottak, de nem lehetnek bizonytalanok. Mert ha a tisztek dölyfösek, akkor az alárendeltjeik nem igazodnak hozzájuk; ha a hadvezér aggodalmas, akkor a tisztjei és harcosai nem bíznak meg egymásban; ha pedig a tervek bizonytalanok, akkor az ellenséges ország felbátorodik. Ha pedig ekként kezdenének támadni, annak csak kudarc és felfordulás lehet az eredménye.

A hadvezéren az egész ország sorsa múlik. Ha a hadvezér képes kivívni a győzelmet, akkor az ország békének örvendhet, a családok pedig biztonságban élhetnek.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadvezér legyen képes csöndben maradni, nyugalmát megőrizni, legyen kiegyensúlyozott, fegyelmezett, legyen képes elfogadni a kritikát és ítélkezni a vitákban, legyen képes a megfelelő embereket alkalmazni és kiválogatni a jó tanácsokat, ismerje az országok szokásait és földrajzi adottságait, legyen

képes felismerni a szorosokat és (egyéb) nehéz (terepet), és legyen képes kialakítani a katonai tekintélyt (*shi*)!”

Ezért mondom, hogy a hadvezér (éppúgy) hallgassa meg az emberségesek és kiválók bölcsességeit, a szentek és megvilágosodottak gondolatait, mint a rőzsegyűjtők tanácsait vagy az uralkodói udvar véleményeit, valamint a felemelkedésről és hanyatlásról szóló történeteket.

A hadvezér legyen képes úgy gondolni a tisztjeire, mint a szomjas (ember a vízre), és akkor terveit követni fogják. Ha viszont a hadvezér kitér a tanácsok elől, akkor a jellemesek és bátrak elpártolnak tőle, terveit nem követik, és a stratégiái fellázadnak. Ha a jót és a rosszat ugyanúgy veszik, akkor az eredményes hivatalnokok kimerülnek. Ha a hadvezér mindent maga akar elintézni, akkor az alárendeltjei kibújnak a felelőség alól. Ha kérkedik, akkor az alárendeltjei közül csak kevesen fogják támogatni. Ha a rágalmozókra hallgat, akkor a sereg elpártol tőle. Ha maga is vagyon után áhítozik, akkor a hitványakat nem lehet megfékezni. Ha az érzéki örömök rabja, akkor tisztjei és katonái is bujákká lesznek. Amennyiben a hadvezér ezen hibák közül csak egyvel is rendelkezik, akkor a tömegek nem fognak neki engedelmeskedni. Ha ezen hibák közül kettővel rendelkezik, akkor serege rendre kudarcot vall. Ha pedig ezen hibák közül hárommal rendelkezik, akkor le kell fokozni és el kell bocsátani. Ha viszont (ezt nem teszik, és a hadvezér ezen hibák közül) négyvel is rendelkezik, az az egész ország katasztrófáját jelenti.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadvezér terveit kívánatos titokban tartani. A tiszteteket és a harcosokat kívánatos egyesíteni. Az ellenség megtámadásával kívánatos gyorsan végezni.” Ha a hadvezér tervei titokban maradnak, akkor az áruló szándék megghiúsul. Ha a tiszték csoportja egységes, akkor a hadsereg szándéka is közös. Ha az ellenség lerohanása gyorsan megy végbe, akkor azok nem tudnak kellőképpen felkészülni. Ha a hadseregben megvalósul ez a három, akkor a terveiket képzelenség lesz kiismerni.

Ha a hadvezér tervei kiszivárognak, akkor a hadsereg nem fog rendelkezni a kellő stratégiai előnnyel. Ha külső (kémek) kifürkészik a (hadsereg) belső dolgait, akkor az olyan szerencsétlenséget okoz, ami már kezelhetetlen. Ha (megvesztegetésre szánt) értékek jutnak be a táborba, akkor temérdek aljasság bukkan fel. Amelyik hadseregben ez a három megvalósul, az biztosan vereséget szenved.

Ha híján van a megfontoltságnak, akkor a stratégiái elpártolnak tőle. Ha a hadvezér híján van a bátorságnak, akkor tisztjeit és harcosait a rémület fogja el. Ha a hadvezér vakmerő hadmozdulatokat tesz, akkor a hadsereg elveszíti a súlyát. Ha a hadvezér dühét a seregén tölti ki, akkor az félni fog. Ahogyan az a *Katonai kinyilatkoztatásban* is áll: „A megfontoltság és a bátorság az, amit a hadvezér fontosnak tart. A hadmozdulatok és a düh az, amit a (hadvezér) felhasznál.” Ez a négy a hadvezér figyelmeztetője.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Amelyik hadsereg híján van az anyagi javaknak, azt elkerülik a tiszték. Amelyik hadsereg híján van a jutalmazásnak, oda el nem mennek a tiszték.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Az illatos csalival biztosan lehet halat fogni. Busás jutalmakkal biztosan el lehet csábítani a bátrakat.” Ezért a szertartásosság az, ami miatt visszatérnek a tiszték, a jutalmazás az, ami miatt akár meghalni is készek a tiszték. Ha azzal hívod őket, ami miatt visszatérnek, és azt mutatod meg nekik, ami miatt meghalni is készek, akkor biztosan keresni fognak és csatlakoznak hozzád. Ha a szertartásosság szerint bánsz ugyan velük, de később ezt megbánod, akkor a tiszték nem maradnak melletted. Ha megjutalmazod ugyan őket, de később ezt megbánod, akkor a tisztéket nem fogod tudni irányítani. Ha viszont fáradhatatlanul szertartásosnak és jutalmazónak bizonyulsz, akkor a tiszték egymással versengve vállalják majd akár a halált is.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadseregét mozgósító országnak mindenekelőtt a bőséges jótékony tettekről kell gondoskodnia. A hódításra készülő országoknak mindenekelőtt a népe táplálásáról kell gondoskodnia.” Kevéssel győzelmet venni a sok felett, ez a jótékonyágon múlik. A gyöngével legyőzni az erőset, ez a népen múlik. Ezért a kiváló hadvezér éppen úgy gondoskodik a tisztjeiről, mint saját magáról, így pedig a három sereget egyetlen közös szív hajtja majd, s győzelmük teljes lesz.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „A hadsereg alkalmazásának legfőbb feladatai közül első az ellenség állapotának tanulmányozása. Vedd szemügyre a magtárait és fegyverzetüket, becsüld fel az élelmiszerkészleteiket, jósold meg erősségeiket és gyöngeségeiket, vizsgálj meg az időjárási viszonyokat és a terepadottságokat, és várd ki, amíg sebezhető rés támad rajta.” Ezért ha egy országnak nem okoz gondot a hadseregének (távoli kiküldése), de a gabonát szállítják nekik, akkor az már üres [ti. híján van az élelemnek]. Ha a népe már rossz bőrben van, akkor már kimerültek.

Ha a gabonát ezer mérföldről szállítják, akkor már a tiszték is éheznek. Ha előbb rőzsét és tűzifát gyűjtenek, és csak utána látnak a főzéshez, akkor az a hadsereg üres gyomorral tölti az éjszakát. Ha ezer mérföldről szállítják a gabonát, akkor egyévi élelmiszerkészletük fog hiányozni, ha kétezer mérföldről szállítják a gabonát, akkor kétévi élelmiszerkészletük fog hiányozni, ha háromezer mérföldről szállítják a gabonát, akkor háromévi élelmiszerkészletük fog hiányozni. Ezt nevezik az ország kiüresítésének. A kiüresített országnak pedig elszegényedik a népe. Ha pedig elszegényedik a nép, akkor a feljebbvalók és az alárendeltek elidegenednek egymástól. S miközben az ellenség támad rájuk kívülről, saját népük fosztogat belül. Ezt nevezik úgy, hogy elkerülhetetlen összeomlás.

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Ha a feljebbvalók kegyetlenkedve cselekednek, akkor az alárendeltek gyorsan kibúvókat keresnek. Ha az adók súlyosak és sok a beszolgáltatnivaló, ha a büntetések és a fenyegetések nem ismernek mértéket, akkor a nép megkárosodik, és egymástól kezdenek lopkodni. Ezt nevezik úgy, hogy elpusztítani az országot.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Belül kapzsinak lenni, de kívülre tisztességesnek mutatkozni; csalfasággal és talpnyalással hírnevet szerezni; a közösség meglopását jótéteménynek tartani; összezavarni a rangokat; a feldíszített (hamis) személyiséget

igazi kinézetnek mutatni, s így szerezni magas hivatalt, nos, ezeket nevezzük úgy, hogy a tolvajlás kútfői.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Ha a hivatalnokok baráti közösségekbe és érdekszövetségekbe szerveződnek, és mindenki csak a saját kedvenceit támogatja; romlottakat és korruptokat meghívni és kinevezni; elnyomni és ellehetetleníteni az emberségeseket és a kiválókat; hátat fordítani a közérdeknek és csak a magáncélokkal törődni, ha az azonos rangúak kölcsönösen becsmérlik egymást, nos, ezeket nevezzük a zűrzavar forrásának.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Ha az erős klánok gonoszakat gyűjtenek maguk köré; ha olyanokat magasztalnak, akiknek pozíciója sincs; ha senki nem féli a tekintélyt; ha ezek a tevékenységek burjánzanak és egybefonódnak, s miközben az erényt kellene plántálniuk, és meg kellene alapozniuk a jótékony cselekedeteket, valójában csak visszaélnak a hivatali rang tekintélyével, és a népet zaklatják, az országban pedig lármát és felfordulást támasztanak, nos, ezeket nevezzük úgy, hogy a zűrzavar gyökere.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Ha a nemzedékek egymásutánja mind áruló, ha berontanak és kifosztják a körzeti hivatalokat; ha az előléptetések és elbocsátások tekintetében mindenki csak a saját kényelmét keresi; ha meghamisítják és elferdítik a hivatalos okmányokat, amivel veszélybe sodorják az uralkodót, nos, ezt nevezik úgy, hogy hazaárulás.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Arra az országra, ahol túl sok a hivatalnok, de túl kevés a nép, ahol a tiszteletre méltó és a megvetendő között nincs különbség, ahol az erősek és a gyöngék egymást zaklatják, ahol senki nem törődik a törvények betartásával, sőt mindez még az uralkodóra is érvényes – katasztrófa vár.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Az olyan ország, ahol a jók legjobbjait nem léptetik elő, a rosszak legrosszabbjait nem fogják vissza, ahol a bölcsek elrejtőznek, a hitványak viszont pozícióba jutnak – a veszedelembé sodródnak.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Az olyan ország, ahol az ágak [ti. az uralkodó rokonai] és a levelek [ti. a gazdag és befolyással rendelkező családok] erősek és nagyok, ahol érdekszövetségek bitorolják a valódi hatalmat, ahol a hitványak és a jelentéktelenek vívják ki maguknak a megbecsülést, és az idő múlásával egyre hatalmasabbá válnak, az uralkodó pedig nem képes megszabadulni tőlük – vereséget fog szenvedni.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Ha álnok miniszterek jutnak magas pozícióba, az egész hadsereg felzúdul. Az ilyenek minden tekintélyüket latba vetik, és csak egyre jobban eltávolodnak a tömegetől. Az előléptetések és az elbocsátások során minden alapot nélkülöznek, azt csupán a kinézet alapján döntenek el. A kinevezések jogát saját maguknak tartják fenn, az előléptetésekkel és elbocsátásokkal saját érdemeikként kérkednek. Becsmérlik és gyalázzák azokat, akik az erényesség hívei, és hamis vádakkal illetik a tisztességeseket. Legyen az illető akár példás, akár elvetemült, számukra mind egyformák. Felgyűjtik és akadályozzák a hivatalos ügyek menetét, a parancsokat és rendeleteket pedig nem hajtják végre. Kegyetlenkedő politikát folytatnak,

és megváltoztatják az ősi hagyományokat. Ha az uralkodó efféle álnok személyeket alkalmaz, akkor biztosan szerencsétlenségek és sorscsapások érik.”

A *Katonai kinyilatkoztatásban* az áll: „Amikor a hitvány kalandorok kölcsönösen méltatják egymást, azzal elhomályosítják az uralkodó ítélőképességét. Amikor egyszerre kritizálnak és dicsérnek, azzal útját állják az uralkodó bölcsességének. Ha mindenki a saját pártfogoltját dicséri, akkor elvesz az uralkodó iránti lojalitás.”

Ezért aztán az uralkodó vizsgálja meg a csalárd szavakat, és derítse ki, hogy mi az igazi jelentésük! Ha az uralkodó kiváló tudósokat fogad a szolgálatába, akkor a hitvány kalandorok elbujdokolnak. Ha az uralkodó gyakorlottakat és tapasztaltakat nevez ki, akkor a miriád dolog rendben kezelve lesz. Ha az uralkodó visszavonult és elrejtőzött tudósokat alkalmaz, akkor a hivatalnokok kiteljesíthetik valódi képességeiket. Ha a tervezés kiterjed a (legutolsó) rőzsehordóra is, akkor a siker megjósolható. Ha (az uralkodó) nem veszíti el a népe szívét, akkor erénye felvirágozik.

Második stratégia (*Zhong lüe* 中略)

A három fenség⁶ soha nem beszélt, átalakításaik mégis elterjedtek a négy tenger határolta térségben. Ezért nem is volt semmi az égalattiban, ami ne az ő sikerük lett volna.

A császárok megtestesítik az eget, és a földet veszik mintájuk gyanánt. Kinyilatkoztatnak, rendeleteket adnak ki, és az égalattiban megvalósul a hatalmas békesség. Az uralkodó és a miniszterei bizalommal vannak egymás iránt, a négy tenger határolta térség úgy alakul át, hogy a száz családnév viselői mit sem tudnak arról, hogy honnan származnak (ezek a változások). Ekként pedig a köztisztviselők nem a szertartások rabjai, és nem a jutalmaktól függenek, hanem az eredményességet tartják szépségesnek, és nem éri őket semmilyen kár.

A királyok a Tao által irányítják az embereket. Elcsendesítik elméjüket, és alázatossá teszik vágyaikat. Meghatározzák a mértékeket, és megteszik az előkészületeket a hanyatlás (elkerülésére). A négy tenger határolta térség (valamennyi fejedelme) körük sereglik, és ők nem hanyagolják el uralkodói kötelezettségeiket. Noha a védőfelszerelések és fegyverek tekintetében megteszik az előkészületeket, (felesleges) háborúskodással nem okoznak bajt. Az uralkodók soha nem kételkednek minisztereikben, s a miniszterek sem kételkednek uralkodóikban. Az országban béke uralkodik, a nép biztonságban élhet. A miniszterek (ha kell) az igazságosság elve szerint lemondanak, és mindenféle károkozás nélkül is képesek megmaradni jónak [ti. rokonszenvesnek].

A hegemonok a tekintélyük révén irányítják a tisztjeiket, az őszinteségükkel kötik őket magukhoz és jutalmakkal ösztönzik őket. Ha az őszinteség hanyatlásnak indul,

⁶ A „három fenség” (*san huang* 三皇) kifejezés alatt a kínai mitológia három legendás uralkodója, kultúrhérosa értendő: Fuxi 伏羲, Suiren 燧人 és Shennong 神農. Létezik olyan változat is, amelyben Suiren helyett Huang Di 黃帝, azaz a Sárga Császár szerepel.

akkor a tisztek szétszélednek; ha a jutalmazások rendszere nem megfelelő, akkor a tisztek nem hajtják végre a parancsokat.

A *hadsereg stratégiai erejében*⁷ az áll: „Amikor mozgósítják a hadsereget, és az kivonul a harcmezőre, a hatalom gyakorlása egyedül a hadvezért illeti. Mert ha az előre nyomulásról és a visszavonulásról az udvarban döntenek, akkor aligha fognak sikert aratni.”

A *hadsereg stratégiai erejében* az áll: „Alkalmazzanak eszeseket, bátrakat, mohókat és együgyűeket (egyaránt). Az eszesek örömeiket lelik abban, hogy feladataikat sikerrel végezzék el. A bátrak kedvelik, ha a kitűzött célokot végrehajthatják. A mohók ádázul hajszolják a hasznot. Az együgyűek pedig nem törődnek a halállal sem. Ha az érzelmeikhez igazodva alkalmazzák őket, akkor ez a katonai tekintély finom gyakorlása.”

A *hadsereg stratégiai erejében* az áll: „Ne engedd, hogy az akadémikusok tisztek az ellenség erősségeiről beszéljenek, mert ez bizonytalanságot kelt a tömegekben. Ne engedd, hogy az emberségesek döntsenek az anyagi javakról, mert túl sokat fognak szétosztogatni, és függővé teszik az alárendeltekét.”

A *hadsereg stratégiai erejében* az áll: „Tiltsd meg a mágusoknak és jövőmondóknak, hogy a tisztek számára jóslásokat végezzenek a hadsereg szerencsését illetően!”

A *hadsereg stratégiai erejében* az áll: „Az igazságos tiszteket ne (csupán) anyagiakkal ösztönözd! Mert az igazságosak nem fognak meghalni az embertelenség miatt, s az eszesek sem fognak terveket kovácsolni egy ostoba uralkodónak.” Az uralkodó nem lehet erény nélküli, mert ha nem birtokolja az erényt, akkor a miniszterei fel fognak lázadni. S nem lehet tekintély nélküli sem, mert ha nincs tekintélye, akkor elveszíti a hatalmát. A miniszterek sem lehetnek erény nélküliek, mert ha ők nem birtokolják az erényt, akkor semmi olyat nem tesznek, amivel az uralkodójukat szolgálják. S nem lehetnek tekintély nélküliek sem, mert ha nincs tekintélyük, akkor az ország meggyöngyül, ám ha túl nagy hatalmuk van, akkor el fognak bukni.

Ezért a bölcs királyok a világ irányítása során szemmel tartották a virágzó és hanyatló (időszakokat), felmérték a nyereség és a veszteség (arányait), s ekként alkották meg kormányzásuk (elveit). Ezért a fejedelmek két hadsereggel rendelkeznek, a grófok három hadsereggel rendelkeznek, míg az ég fiai hat hadsereggel rendelkeznek. Ha a világban zűrzavar uralkodik, akkor lázadások és felkelések robbannak ki. Ha a király kegyes bőkezűsége elapad, akkor a (fejedelmek) felesküsznek az (ellenségnek), és egymásra támadnak.

Ha az országod az erény és a hatalom stratégiai alakításának tekintetében azonos az ellenséggel, akkor egyikőtök sem bírja majd legyűrni a másikat. Ekkor előbb meg kell nyerned a legbátrabb vitézek szívét, ugyanazokat kell szeretned és gyűlölnöd, mint a köznép, és ezeket követően megtámadhatod az ellenséget a hatalmi egyensúly átrendeződésével. Stratégák nélkül nem fogod tudni eloszlatni a gyanakvást és bizonyossággá

⁷ A *hadsereg stratégiai ereje* (*Jun shi* 軍勢) ugyancsak egy ókori hadtudományi kézikönyv lehetett, amely mára elveszett, sőt ilyen cím más régi forrásokban nem is szerepel.

tenni a kételkedést. Ravaszság és fortély nélkül nem fogod tudni letörni az árulókat és megállítani a behatólókat. Titkos tervek nélkül nem fogsz sikert elérni.

* * *

A szentek megtestesítik az eget, a kiválók a földet veszik mintájuk gyanánt, a bölcseknek pedig a régi dolgok a tanítómesterei. Ezért a *Három stratégia* a hanyatlás korára íródott. Az *Első stratégia* rögzíti a szertartásosságot és a jutalmazást, megkülönbözteti a hitványokat és a bátrakat, és rávilágít a siker és bukás (közti különbségekre). A *Második stratégia* kijelöli a különbségeket az erény és a viselkedés között, és nyilvánvalóvá teszi a hatalmi egyensúly mibenlétét. A *Harmadik stratégia* sorba rendezi a Taót és az erényt, megvizsgálja a biztonság és a veszély kérdését, és megvilágítja a kiválók kirablóinak hibáit.

Ezért ha az uralkodó alaposan tanulmányozza az *Első stratégiát*, akkor kiváló személyeket fogad szolgálatába és foglyul ejti az ellenségét. Ha a *Második stratégiát* tanulmányozza alaposan, akkor irányítani tudja a hadvezéreit, és egyesíteni tudja a tömeget. Ha pedig a *Harmadik stratégiát* tanulmányozza behatóan, akkor képes lesz tisztán látni a felvirágzás és a hanyatlás okait, és megérti az ország kormányzásának szabályait. Ha a miniszterek behatóan tanulmányozzák a *Második stratégiát*, akkor képesek lesznek kiteljesíteni a sikert és oltalmazni saját magukat.

Amikor már az összes madarat le vadászták, a legjobb íjat is elrakják. Ha az ellenséges országot elpusztították, akkor a stratégia megtervezéséért felelős miniszterek léte is oka fogottá vált. Ez nem azt jelenti, hogy véget kell vetni az életüknek, hanem csak annyit, hogy meg kell fosztani őket az addig viselt tekintélyüktől, és el kell venni tőlük az addig rájuk ruházott hatalmat. Érdemeik elismeréseképpen magas rangú hivatali állásba kell őket kinevezni az udvaron belül, vagy adományoztassanak nekik pompás területek a középső térségben [ti. az anyaországon belül], hogy meggazdagodjék családjuk, hogy gyönyörű asszonyokban és kincsekben bővelkedjenek, ezzel is boldoggá téve szívüket.

Az egyszer már egyesített tömeget nem szabad elhamarkodottan feloszlatni. Az egyszer már kiosztott tekintélyt és hatalmat sem szabad elhamarkodottan visszavonni. Amikor (a háborúból) visszatér a hadsereg, és leszerelik, akkor a (hadvezéreket) az eredményességük mértéke szerint kell megkülönböztetni. A gyöngébben teljesítőket is helyezték el (valamilyen) hivatali tisztségbe, és az elfoglalt területeken kapjanak birtokokat! Ezt nevezik a hegemonok stratégiájának. Így a hegemonok tevékenysége (az erény és a hatalom) egyfajta keveredéséből tevődik össze. Megőrizni a föld- és gabonaisten oltárait,⁸ összegyűjteni a legbátrabbakat – a *Második stratégiából* kiolvasható stratégiai hatalommal (*shi*) lehetséges. Ezért a stratégiai hatalom (ilyetén alkalmazását az uralkodónak) titokban kell tartania.

⁸ A föld- (*she* 社) és gabonaisten (*ji* 稷) oltárai az ország önálló államiságát jelképező szakrális helyek.

Harmadik stratégia
(*Xia lüe* 下略)

Aki felül tud kerekedni az égalatti veszélyein, az békét is tud teremteni az égalattiban. Aki el tudja oszlatni az égalatti bánatát, az örömtelivé is tudja tenni az égalattit. Aki meg tudja menteni az égalattit a veszedelmektől, az szerencsét is tud hozni az égalattiba. Ezért ha (az uralkodó) bőkezűsége elér a néphez, akkor a kiváló emberek megtérnek hozzá. Ha bőkezűsége még a sokféle rovarhoz is elér, akkor a bölcsek is megtérnek hozzá. Ha pedig a kiválóak megtérnek hozzá, akkor az ország megerősödik; ha a bölcsek megtérnek hozzá, akkor a hat térség egyesülni fog.⁹ A kiválókat az erénnyel lehet csalogatni, míg a szenteket a Taóval. Ha a kiválók odébbállnak, akkor az ország meggyöngyül, ha a bölcsek távoznak, akkor az ország zülleni kezd. A gyöngeség a veszélyhez vezető grádics, míg a züllés a végzet előjele.

A kiváló emberek kormányzása a nép testét teszi engedelmessé; a bölcsek kormányzása a nép elméjét teszi engedelmessé. Ha a test engedelmes, akkor el lehet kezdeni a tervezést; ha az elme engedelmes, akkor a végsőig ki lehet tartani. A test a szerartartásosság által lesz engedelmes, míg az elmét az örömmel lehet engedelmessé tenni.

Amit én az öröm alatt értek, az nem a fém(harangok), a (zengő) kövek, a húrok és a bambusz(sípok) keltette zene,¹⁰ hanem az, hogy az emberek örömeiket leljék a családjukban, a szokásaikban, a foglalkozásaikban, városaikban és a fővárosukban, a kormányzat rendeleteiben, a Taóban és az erényben. Ha az uralkodó ilyen módon örvendezteti meg az embereket kötelezettségeik által, azok soha el nem veszítik az összhangot. Ezért az erénnyel rendelkező uralkodó a népét örvendezteti meg, míg az erény nélküli uralkodó saját magának okoz örömet. Aki a népet örvendezteti meg, az sokáig fennmarad és boldogulni fog, ám aki csak saját örömeivel törődik, az hamar elbukik és elvész.

Aki felhagy a közeli megtervezésével a távoli miatt, az akárhogy küszködjön is, nem járhat sikerrel. Aki felhagy a távoli megtervezésével a közeli miatt, az erőlködés nélkül, könnyedén a dolgok végére jut. Az erőlködés nélküli kormányzatot a sok odaadó miniszter jellemzi, míg a küszködő kormányzatot a sok haragvó nép jellemzi. Ezért mondják: „Aki csak a területei növelésével törődik, az elpusztul, ám aki az erény kiterjesztésére ügyel, az megerősödik.” Aki beéri azzal, amiye van, az biztonságban lesz; ám aki a máséra ácsingózik, az elpusztul. A pusztulás szélére jutott kormányzat még a későbbi nemzedékeket is szerencsétlenné teszi. Aki úgy cselekszik, hogy átlépi a vezérelveket, az hiába lesz sikeres, akkor is elbukik. Elnézőnek lenni magunkkal, miközben másokat oktattunk, (a Taóval való) szembeszegülés. Kiigazítani magunkat

⁹ A „hat térség” (*liu he* 六合): észak, dél, kelet, nyugat, fent és lent.

¹⁰ A szerző a szövegben azért fejt ki, hogy az „öröm” alatt nem a „zenét” érti, mert a klasszikus kínai nyelvben a *yue* 樂 szó mindkét jelentéssel rendelkezik. Sőt ezen a helyen ennek alkalmazása egyfajta nyelvi játékként is értelmezhető.

és úgy nevelni másokat, (a Taohoz való) alkalmazkodás. A szembeszegülés a zűr zavart vonzza, míg az alkalmazkodás a rend leglényege.

A Tao, az erény, az emberségesség, az igazságosság és a szertartásosság – ez az öt – egyetlen testet alkot. A Tao [Út] az, amin az emberek járnak; az erény az, amit az emberek elérnek; az emberségesség az, amihez az emberek vonzódnak; az igazságosság az, amit az emberek helyénvalónak tartanak; a szertartásosság az, amit az emberek megtestesítenek. Egyiket sem nélkülözheted.

Így pedig korán reggeltől késő estig, ébredéstől elalvásig viselkedj a szertartásosság előírásai szerint! Büntesd meg a haramiákat, és végy bosszút igazságos döntéssel! A könyörületes szíved legyen az emberségesség megnyilvánulása! Elérni magunkat és megnyerni másokat, nos, ez az erény útja. Az embereket úgy tenni egyenlővé, hogy közben nem húzzuk ki a lábuk alól a talajt, nos, ez a Tao változtatása [ti. nevelő hatása].

Amit az uralkodó bocsát ki az alattvalók számára, az a parancs; amit bambuszcsíkokra vagy selyemtekercsre feljegyezve adnak közre, az a rendelet. A kinevezések és végrehajtások intézményét pedig kormányzatnak nevezik.

Nos, ha a parancsok elvesznek, akkor a rendeleteket sem hajtják végre. Ha a rendeleteket nem hajtják végre, akkor a kormányzat nem áll biztos lábakon. Ha a kormányzat nem áll biztos lábakon, akkor a Tao nem érvényesül. Ha a Tao nem érvényesül, akkor az álnok miniszterek győzedelmeskednek. Ha pedig álnok miniszterek győzedelmeskednek, akkor az uralkodó tekintélye csorbát szenved.

A kiválóknak mindig túl hosszú utat kell megtenniük hozzánk, míg a hitványak menten ott teremnek. Ezért a bölcs uralkodó elveti a közelben (süندörgőket), és a távolban (rejtőzködőket) igyekszik magához csábítani. Így lesz képes sikerét kiteljesíteni és elérni, hogy az alattvalói teljes erejükből érte munkálkodjanak.

Ha csak egyetlen jó emberről is lemondasz, a megannyi jótett is hanyatlásnak indul. Ha csak egyetlen gonoszt is megjutalmazol, megannyi gonosz cselekedet fog elsöpörni téged. Ha a jókat megjutalmazzák, a rosszakat pedig megbüntetik, akkor az ország biztonságban van, a nép pedig a jónak örvendhet.

Ha viszont a nép bizonytalan, akkor az ország nincs biztonságban. Ha a népet megtévesztik, akkor irányíthatatlanná válik. Ha a bizonytalanságot eloszlatják, és felhagynak a megtévesztéssel, akkor az ország ismét biztonságossá lesz. Ha csak egyetlen rendeletnek is ellenszegülnek, a többi száz rendelet sem ér semmit. Ha egyetlen gonosz cselekedetet sikerül megszüntetni, száz másik lép a helyébe. Ezért ha a jót kiterjesztik az engedelmes népekre, és keményen bánnak a renitensekkel, akkor a rendeleteket zokszó nélkül hajtják végre.

Ha gyűlölködőket alkalmaznak, akkor a kormányzat is gyűlöletes lesz. Ezt nevezük úgy, hogy ellenszegülni az Égnek. Ha bosszúszomjasokat alkalmaznak, akkor a kormányzat is bosszúálló lesz, s ekkor a szerencsétlenség menthetetlenül bekövetkezik. Ha a népet kiegyensúlyozottan kormányozzák, akkor a nép is nyugodt és csendes lesz. Ha a nép pedig nyugodt és csendes, akkor az égalattiban béke honol.

Ha megbecsülésnek örvendenek azok, akik ellenszegülnek az uralkodónak, és gazdaggá teszik a kapzsikat és a műveletleneket, akkor hiába bölcs az uralkodó, nem lesz képes eleget tenni a kormányzás követelményeinek. Ha kivégzik azokat, akik ellenszegülnek az uralkodónak, a kapzsikat és a műveletleneket pedig kordában tartják, akkor a nevelés hatékony lesz, a megannyi gonosztságot pedig eltörlik.

A feddhetetlen és tisztességes hivatalnokokat nem lehet megnyerni (csupán) a ranggal és a járandósággal. A kötelességtudó és igazságos hivatalnokokat sem lehet kényszeríteni a tekintéllyel és a büntetésekkel. Ezért a felvilágosult uralkodónak, ha a kiválókat keresi, észre kell vennie, hogy mik azok, amikkel ezek az emberek megnyerhetők. A feddhetetlen és tisztességes hivatalnokokat a szertartásosság ápolásával; a kötelességtudó és igazságos hivatalnokokat a Tao ápolásával. Csak ezek után lehet megnyerni őket és megőrizni (az uralkodó) nevét.

A bölcs uralkodó és a nemes emberek tisztán látják a fölvirágzás és a hanyatlás kiváltó okait, megértik a siker és a bukás eredetét, tanulmányozzák a rend és a káosz mozgatórugóit, és ismerik az eltávolodás és közelítés időszerűségét. Az olyan (személyt), aki bár anyagiakban szűkölködik, ne helyezzenek pozícióba egy pusztulásra ítélt országban! Az olyan (személy), aki bár alacsony származású, ne kapjon hivatali járandóságot egy fölfordulás uralta fejedelemségben! Az ilyenek rejtsék el a neveiket [ti. maradjanak meg az ismeretlenségben], és fogadják magukba a Taót, ha pedig elérkezik az idő, lépjenek elő, és cselekedjék meg azt, amivel az alattvalók megnyerhetők lesznek! Ha pedig az erény is társul hozzájuk, akkor ők maradéktalanul megvalósítják a sikert. Így teszik magasztossá a Taót, nevüket pedig a későbbi nemzedékek is megőrzik.

A bölcs uralkodó nem leli örömét a hadsereg alkalmazásában. Csak azért indít seregeket, hogy véget vessen a kegyetlenkedésnek és megszüntesse a felfordulást. Ha viszont az igazságosság nevében véghezvitt megtorlás mégsem igazságos, az annyira hatékony, mint a Jangcébe vagy a Sárga-folyóba merített fáklya, vagy amikor oldalba taszítják a szakadék szélén tántorgó embert. Az eredmény elkerülhetetlen. Így aztán, ha olyasvalaki próbál meg segíteni, aki maga is bizonytalan és túl kényelmes, ráadásul egy lépést sem tesz, akkor a (segítségre szoruló) személyek komoly sérüléseket fognak elszenvedni. A fegyverek a szerencsétlenség eszközei, az égi Tao számára gyűlöletesek. Csak akkor használd azokat, ha már nincs más lehetőség!¹¹ Ez az égi Tao. A Taóban leledző ember olyan, mint a hal vízben. Ha vízhez jut, akkor él, ha elveszíti a vizet, akkor elpusztul. Ezért a nemes embernek mindig ébernek kell lennie, és ügyeljen rá, nehogy elveszítse a Taót!

Ha befolyásos, előkelő családok felügyelete alatt állnak a hivatalok, akkor az ország tekintélye meggyöngyül. Ha az életről és a halálról (való döntés joga) a befolyásos és előkelő családok kezében van, akkor az ország stratégiai hatalma elfogy. Ha a befolyásos

¹¹ Ezt a passzust érdemes egybevetni az *Út és Erény könyvének* 31. szakaszában olvashatókkal, hiszen kevés eltéréssel megegyeznek: „A fegyverek a szerencsétlenség eszközei, melyek nem lehetnek a nemes ember eszközei. Csak akkor használhatja azokat, ha már nem tehet mást, hiszen a nyugalom megőrzését tartja a legfontosabbnak.”

és előkelő családok (szerényen) meghajtják fejüket, akkor az ország hosszan megmaradhat. Ha az életről és a halálról (való döntés joga) az uralkodó kezében van, akkor az ország biztonságban lehet.

Ha a nép négy osztálya hiányt szenved, akkor az országnak kiapadnak a készletei; ha viszont a nép négy osztályának mindenből elegendő áll a rendelkezésére, akkor az országban béke és boldogság honol.

Ha kiváló miniszterek vannak (a kormányzaton) belül, akkor az álnok miniszterek kívül rekednek. Ha viszont álnok miniszterek vannak (a kormányzaton) belül, akkor a kiváló miniszterek odavesznek. Ha a (kormányzaton) belül és az azon kívül (lévő miniszterek elrendezése) nem helyénvaló, akkor a szerencsétlenség és a káosz még a későbbi nemzedékekre is örökül száll.

Ha a főminiszterek kételkednek uralkodójukban, akkor megannyi áruló bukkan fel, és verődnek csoportokba. Ha a minisztereket úgy tisztelik, ahogyan csak az uralkodót szokás, akkor a magas és az alacsony rangok összekeverednek. Ha az uralkodó olyan feladatokat lát el, amit a minisztereknek kellene, akkor a magas és az alacsony rangok elveszítik a sorrendjüket.

Ha valaki árt a kiválóknak, akkor az ebből fakadó szerencsétlenség három öt követő nemzedékére is hatással lesz. Aki mellőzi a kiválókat, azzal saját fejére hoz bajt. Aki irigykedik a kiválókra, annak hírneve nem teljesedik ki. Míg ha valaki érvényesüléshez segíti a kiválókat, akkor ennek áldása még fiaira és unokáira is rászáll. Ezért a nemes ember azon szorgoskodik, hogy érvényesüléshez segítse a kiválókat, s így hírneve dicsőséges lesz.

Ha egyetlen embert haszonhoz segítesz, míg száz másiknak ártasz, akkor a népek elköltöznek a városodból. Ha egyetlen embert haszonhoz segítesz, míg tízezer másiknak ártasz, akkor a népek azt kezdik fontolgatni, hogy még az országodat is elhagyják. Ha egyetlen embertől elveszel azért, hogy száz másikat haszonhoz segíts, akkor az emberek áldani fogják bőkezűségedet. Ha egyetlen embertől elveszel azért, hogy tízezer másikat haszonhoz segíts, akkor kormányzásod nem lesz rendezetlen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. "The Term Shenming – Its Meaning in the Ancient Chinese Thought and in a Recently Discovered Manuscript." In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 56 (2–4). 251–274.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. "Military Writings." In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.

Vákát oldal

TAI GONG
HAT TITKOS
TANÍTÁSA

太公六韜

Vákát oldal

A TAI GONG HAT TITKOS TANÍTÁSA CÍMŰ ÓKORI KÍNAI HADTUDOMÁNYI MŰ

Tokaji Zsolt

A kínai történeti hagyomány szerint a *Tai Gong hat titkos tanítása* (*Tai Gong liu tao* 太公六韜), vagy más – rövidebb – elnevezéssel a *Hat titkos tanítás* (*Liu tao* 六韜), egyike a legrégebbi hadtudományi műveknek. Maga a mű Tai Gong Wang 太公望 politikai és hadtudományi útmutatásait tartalmazza, amelyeket a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) Wen 文 és Wu 武 királya számára adott elő. Tai Gong valóban történelmi személy volt, egyike Kína legkorábbi név szerint ismert tábornokainak. Eredeti személyneve Jiang Shang 姜尚 volt. Később alakja köré számos legenda fűződött, és oly népszerűvé vált, hogy a Tang-dinasztia (618–907) idején hadistenként tisztelték, és külön templomot állítottak részére. Tai Gong életrajza *A történetíró feljegyzéseinek* (*Shiji* 史記) 32. fejezetében olvasható:

Tai Gong Wang, (másik nevén) Lü Shang a Keleti-tenger vidékéről származott. Az egyik őse munkafelügyelőként (Nagy) Yü szolgálatában, a vizek lecsendesítése során szerzett kimagasló érdemeket. (Ez az őse) Shun császár uralkodásától a Xia-dinasztia idejéig Lüben vagy Shenben teljesített szolgálatot, ahol birtokokat kapott, a családneve pedig Jiang volt. A Xia- és a Shang-dinasztia idején fiai és unokái Shenben és Lüben voltak közemberek, és Shang ezeknek volt a leszármazottja. Az eredeti családneve tehát Jiang, de a család birtokai után Lü Shangnak nevezték.

Lü Shang már szegény, szűkölködő öregember volt, aki a Zhou-házbeli nyugati vidékek urának (birtokán) horgászott. A nyugati vidékek ura épp vadászatra készült, s ezért jóslattott magának. A jóslat így szólt: „Nem fogsz elejteni sem sárkányt, sem kígyót, sem tigrist, sem medvét, ám szert teszel egy hegemon uralkodó segítőjére.” Ezt követően a Zhou-házbeli nyugati vidékek ura, amikor valóban találkozott Tai Gonggal a Wei-folyó déli partjánál, nagy örömben így szólt:

– Az én ósatyám, Tai Gong azt mondta, hogy lesz egyszer egy szent ember, aki Zhouba jön, és általa Zhou felvirágozik majd. Mondd csak, te lennél ez? Az én (ősöm), Tai Gong bizony sokáig kereste őt.

Elnevezte hát Tai Gong Wangnak, majd hintóra szálltak s együtt visszatértek (a fővárosba), ahol kinevezte őt tanítómesteréül.

Valaki úgy meséli, hogy Tai Gong nagy tudású volt, aki (a Shang-házbeli) Zhou király szolgálatában állt. Ám amikor Zhou király letért az útról, elhagyta őt. Ezt követően

vándorolni kezdett, és különböző fejedelmeknek adott tanácsot, de mivel egyik sem hallgatott rá, végül nyugatnak vette útját, és a Zhou-házbeli nyugati vidékek urának szolgálatába állt.¹

Valaki más pedig úgy meséli, hogy Lü Shang visszavonult hivatalnok volt, aki egy tengerparti viskóban éldéglét. Amikor a Zhou-házbeli nyugati vidékek ura fogságba esett Youlinál, akkor Sanyi Sheng és Hong Yao, akik régóta ismerték Lü Shangot, kérték, hogy csatlakozzon hozzájuk. Lü Shang azt válaszolta:

– Magam is hallottam a nyugati vidékek urának kiválóságáról, szívesen elmegyek hát hozzá. Ők hárman aztán a nyugati vidékek urának nevében kerítettek egy szépséges lányt, ritka holmikat, s azokat Zhou királynak ajánlották fel váltságdíj gyanánt. A nyugati vidékek ura így végül kiszabadult, s visszatért országába.

Meglehet, különböznek az elmesélések Lü Shang Zhou-házbeli szolgálataival kapcsolatban, az viszont tény, hogy Wen és Wu (király) stratégijává lett.

Miután a zhoubeli nyugati vidékek ura kiszabadult Youliből és visszatért (Zhouba), titkos tervezésbe kezdett Lü Shanggal, aki csiszolta erényességét is annak érdekében, hogy a Shang-háznak fölébe kerekedjen. Tai Gong leginkább a katonai tekintélyre és a formabontó taktikákra összpontosított, éppen ezért, amikor a későbbi nemzedékek a hadviselésről, valamint Zhou hatalmának titkos mérlegeléséről (*quan*) beszélnek, mindannyian Tai Gong előtt tisztelgnek, aki megvetette mindezek alapjait.

A zhoubeli nyugati vidékek urának igazságos volt a kormányzása. Véget vetett a Yu és Rui közötti konfliktusoknak, s a költők úgy emlegetik őt, mint Wen király. Megtámadta Chongot, Mixut és Juanyit, majd pedig Fengben egy nagy várost épített. Az égalatti három részéből kettő Zhouhoz tartozott, s ebben Tai Gong stratégiai tervezésének jelentős szerepe volt.

Amikor Wen király elhunyt, a trónt fia, Wu király örökölte. Uralkodása kilencedik évében folytatni kívánta az atyja által megkezdett feladatot, és sereget indított keletre, hogy megfigyelje, a fejedelmek vajon felsorakoznak-e mellette. A hadsereg indulásakor Tai Gong baljában a sárga harci baltát, jobbában pedig a fehér tollas jelzőzászlót markolva a következő esküt tette:

– *Cangsi! Cangsi!* Egyesítem köznépedet, összegyűjtöm hajóidat és evezőlapátjaidat, a későn érkezőket pedig kivégeztem.

Ezt követően pedig Mengjinbe ment. Nyolcszáz fejedelem gyűlt össze, akik vele tartottak, s mind azt mondták, hogy meg kellene támadniuk (a Shang-házbeli) Zhou királyt. Wu király azonban azt mondta nekik:

– Még nem!

Visszatért a hadseregéhez, s Tai Gonggal közösen elmondták a „Nagy esküt”.

Két év múlva (a Shang-házbeli) Zhou király kivégeztette Bigan herceget és tömlöcbe vetette Jizit. Wu király ekkor már megtámadta volna Zhou királyt, s előtte teknőspáncéljós-lással kért jósjellet, amely azonban kedvezőtlen volt: szélvihar és heves esőzés érkezését jelezte.

¹ A Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) utolsó uralkodóját, a züllött és kegyetlen Zhou 紂 a Zhou 周 (a két Zhou nem keverendő össze!) törzs uralkodói, Zhou Wenwang 周文王 (Wen király) és fia, Zhou Wuwang 周武王 (Wu király) fosztotta meg hatalmától valamikor az i. e. 11. században. Ezzel kezdődött a Zhou-kor, amely i. e. 221-ig, a kínai császárság megalapításáig tartott.

Az egybegyűlt fejedelmek bizony megrémültek, ám Tai Gong megerősítette őket abban, hogy támogassák Wu királyt. Wu király ekkor továbbállt.

Uralkodásának tizenegyedik évében, az első holdhónap *jiazi* napján Muyenél letették az esküt, és megtámadták a Shang-házbeli Zhou királyt. Zhou király serege megsemmisítő vereséget szenvedett. Zhou király maga elmenekült, és bevette magát a Szarvas-tornácra. Üldözöbe vették és (miután elfogták) lefejezték. Wu király másnap felállította a földisten oltárát, ahol a fejedelmek tiszta vizet ajánlottak fel áldozatként. A weibéli Kang Shufeng gyékényt terített, Shi Shangfu [Tai Gong] odavezette az áldozati állatokat, Yi írnek pedig imádságokat kántált, s így tájékoztatták a szellemeket Zhou király megbüntetéséről. Pénzt szórtak szét a Szarvas-tornácban, megnyitották Juqiao gabonarakartárait, és szétoztották azt a nép között. Áldozatot mutattak be Bigan sírjánál, és kiszabadították Jizit a börtönből. Elszállították a kilenc tripust,² kiigazították a Zhou-ház kormányzását, s kiterjesztették azt az egész égalattira. Shi Shangfu stratégiájának bizony nagy szerepe volt ebben.

Ezt követően Wu király megbékítette a Shang-ház (egykori területeit), s az egész égalatti királyává lett. Birtokot adományozott Shi Shangfunak [Tai Gongnak] a Qi állambeli Yinqiuban. (Tai Gong) keletre indult hát az államába, egy alkalommal az éjszaka az úton találta őt. A vendégfogadás így szólt:

– Úgy hallottam, hogy bizony nehéz szerezni, de könnyű elveszíteni. A vendégünk nagyon békésen alszik, könnyen meglehet, hogy nem fog eljutni hazáig.

Tai Gong azonban meghallotta ezt, így még azon az éjjelen felöltözött és továbbállt, s még pirkadat előtt meg is érkezett az államába.

Lai fejedelme felkerekedett, hogy megtámadja, és Yingqiunál harcba is bocsátkoztak. Lai (ugyanis) éppen Yingquiival volt határos. Lai népe, a *yi* (barbárok) a Shang-házbeli Zhou király idején verődtek össze, majd pedig a Zhou-ház uralkodása idején kezdtek letelepedni (itt), s még nem tudták határaitak kellőképpen kiszélesíteni, ezért támadtak rá Tai Gong államára.

Amikor Tai Gong megérkezett Qibe, a kormányzást a saját szokásaihoz igazította, egyszerűsítette a szertartási előírásokat, támogatta a kereskedőket és a kézműveseket, nyereségessé tette a halászatot és a sóbányászatot, s rendkívül sok ember tért vissza Qi államba, amely így hatalmas állammá fejlődött.

Amikor a Zhou-házbeli Cheng király még gyermekkorú volt, Guan (Shu) és Cai (Shu) lázadást szítottak, s a Hua-folyó völgyében a *yi* barbárok segítségével a Zhou-ház ellen támadtak. Ekkor (Cheng király) elküldte Zhao Kang herceget, hogy adja át Tai Gongnak a megbízatását, amely így szólt: „Keleten egészen a tengerig, nyugaton egészen a (Sárga-)folyóig, délen egészen Mulingig és északon egészen Wudiig az öt fejedelmet és a kilenc gróft teljes mértékig le kell csendesíteni.” Qi állam ezért büntetőhadjáratokat indított, s még nagyobb állammá vált, melynek a főváros Yingqui lett.

Amikor Tai Gong elhunyt, már több mint száz esztendő volt...

A *Tai Gong hat titkos tanítása* című mű nem csupán a hadviselés és a stratégia, taktika kérdéseit tárgyalja, hanem részletesen kitér a kormányzás alapelveire is, és ezekben egyértelműen felfedezhető a legista szellemiség. Nem csupán a politikai elméletek

² Tripus: háromlábú áldozati edény.

újszerűsége, de a hadtudományi passzusokban fellelhető technikai részletek is megerősítik azt a feltételezést, hogy a mű nem keletkezhetett régebben az i. e. 3. századnál. Ugyanis részletes leírások olvashatók benne a könnyűlovasságról, a kardhasználatról, a számszeríjász-alakulatokról stb., amelyek az i. e. 3. század előtt csak szórványosan léteztek Kína fejedelemségeiben, de semmiképpen nem jelentek meg olyan általános-ságban, amilyen természetességgel a mű szerzője értekezik azokról.

A mű címének fordítása is némi nehézségbe ütközik, hiszen jelentése nem egyértelmű. Még a mai kommentárszerzők és filológusok is különböző véleményen vannak a mű címének értelmezése kapcsán. A problémát a címben található *tao* 韜 szó okozza, hiszen elsődleges jelentése „betakar”, „bebugyolál” vagy „lefed”. A hadviseléssel kapcsolatos szövegekben ez a szó a következő jelentésben jelenik meg: fíjat bebugyolálni szövetbe, selyembe azért, hogy szállítható, hordozható legyen. Később a szó egyfajta puzdrát, tegezt jelölt. A Han-korban jelentése kiegészült az „elrejt”, „eltitkol” jelentéssel. A szó ezen jelentéseit, valamint a mű több idegen nyelvű fordítójának, szakértőjének álláspontját figyelembe véve végül is a „titkos tanítás” változat mellett döntöttünk, amely ugyan csak emlékeztet a *tao* szó eddig ismertett jelentéseire, mégis sokkal kifejezőbb, mint bármely másik.

A mű a maga nemében szigorú logikát követve épül fel. Az első részben, *A civil titkos tanításban* (*Wen tao* 文韜) a kormányzás alapelveit tárgyalja a szerző, kitér a jutalmazások és a büntetések szabályaira, valamint az uralkodáshoz és a hadviseléshez szükséges erényekre. A második részben, *A katonai titkos tanításban* (*Wu tao* 武韜) a parancsok, utasítások elméleti és gyakorlati aspektusairól olvashatunk, bár azoknak még mindig sokkal inkább a civil politikai, kormányzati vonatkozásaiban. *A sárkány titkos tanításban* (*Long tao* 龍韜) részletes leírás található a korabeli kínai hadseregszervezésről, a hadvezértől, tábornoktól megkövetelendő tulajdonságokról, a hadvezér kiválasztásának módjáról, a titkos jelekről, üzenőpálcákról stb., valamint az ókori Kína két legérdekesebb és egyben legjelentősebb katonai kérdéséről, a stratégiai hatalomról (*shi* 勢) és a hadsereg formabontó taktikai alkalmazásáról (*qi* 奇). A negyedik fejezet, *A tigris titkos tanítás* (*Hu tao* 虎韜) a hadsereg arzenálját, technikai repertoárját veszi nagyító alá, részletes leírt adva például a harci szerek fajtáiról és a szükséges mennyiségről, de a különböző hadászati műveletekről (például határátlépés, erődítmény bevétele, pihenőtartás stb.) is ebben a fejezetben esik szó. Az ötödik fejezet, *A párduc titkos tanítás* (*Bao tao* 豹韜) a hadviselés gyakorlati kalauza. A szerző részletesen tárgyalja a különböző ellenségtípusokat, de a hadműveletek számára legnagyobb kihívást okozó terepviszonyokon alkalmazandó taktikai fogásokról is itt ejt szót. Az utolsó fejezetben, *A kutya titkos tanításban* (*Quan tao* 犬韜) a különböző haderőnemek összevágatásáról, használatáról és a kiképzésről olvashatunk.

A Tai Gong hat titkos tanítása című munka kötetünkben közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Liu tao* 六韜. In: *Sibu congkan chubian* 四部叢刊初編. Di 343 ce 第343冊 [343. kötet].³

³ A *Tai Gong hat titkos tanítása* című műről lásd: SAWYER 1993; JOHNSTON 1998: 43.; SAWYER 2012: 105–106.

TAI GONG HAT TITKOS TANÍTÁSA

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

I.

A civil titkos tanítás
(*Wen tao* 文韜)

1. Wen király mestere

Wen király vadászni készült, így hát Bian, az asztrológus jósolt a számára, ami a következőképpen hangzott: „Ha a Wei-folyó északi partján vadászol, nagy zsákmányra számíthatsz. Nincs ugyan arrafelé sem szarvval rendelkező, sem szarv nélküli sárkányfajzat, sem tigris, sem óriásmedve. Ha a jósjelet követed, egy hercegre vagy báróra leszel, akit az ég küldött mesteredül, s ha felfogadod őt segítődül, felvirágoztatja és hasznára lesz a (Zhou) királyok három nemzedékének.”

– A jósjelet csakugyan ezt mutatja? – kérdezte Wen király.

– Az én fenséges ősatyám, Chou asztrológus Yu császár¹ számára jövendölt, aki ily módon találkozhatott Gao Yaóval.² Épp ilyen volt az a jósjelet is – felelte Bian, az asztrológus.

Wen király pedig három napon át böjtölt, majd vadászszekerére szállt, s vadászmenjeit hajtva a Wei-folyó északi partján vadászgatott. Végül csakugyan megpillantotta Tai Gongot, aki a fűben gubbasztva horgászgatott. Wen király illő módon köszöntötte, és azt kérdezte tőle:

– Örömed leled a horgászásban?

– Úgy hallottam – szólt Tai Gong –, a nemes emberek kitűzött céljaikban, míg a közönségesek pedig mindenféle jelentéktelen ügyeikben lelik örömeiket. No, mármint, nagyon is ilyesféle módon vagyok én a horgászással, egyáltalán nem lelem örömeimet benne.

– Miért mondod, hogy ez is csak ilyesmi lenne? – kérdezte Wen király.

– A horgászat magában foglalja a hatalom három formáját – mondta Tai Gong –, úgy is mint a hivatali járandóság, a halál és a hivatal. A horgászatban megtalálod, amit keresel, mert oly mély annak a természete, hogy azt vizsgálva, bizony sokkalta nagyobb igazságokra leszel rá benne.

¹ Yu 禹 császár, vagy más néven Nagy Yu, a mitikus Xia-dinasztia (i. e. 21. sz. – i. e. 16. sz.) megalapítója, aki a legendák szerint csatornák segítségével elvezette a korabeli Kínát elárasztó vizeket.

² A történelmi hagyomány szerint Gao Yao 皋陶 a legendás Yao, Shun és Nagy Yu korában élt. Egyebek mellett igazságügyi miniszteri tevékenységéről híres.

– Szeretnék hát hallani a természetéről – kérte őt Wen király.

Tai Gong pedig ekként felelt:

– Ha a forrás mélyről fakad, akkor bőven folyik a víz, ha a víz bőven folyik, akkor halak élnek benne. Ez a természet rendje. Ha a gyökér mélyre nyúlik, akkor magasra nő a fa, ha a fa magasra nő, akkor gyümölcsöt terem. Ez a természet rendje. Ha a nemes emberek jelleme azonos, akkor egyetértésben összegyűlnek, ha pedig egyetértésben összegyűlnek, akkor feladataikat sikerre viszik. Ez a természet rendje. A beszéd és válasz (csupán) a belső érzelmek felcícomázása, a természetről beszélni viszont minden dolgok legkülönbje. Ha én most a természet lényegéről kertelés nélkül beszélnek neked, nem háborodnál-e fel?

– Csak az emberséges ember képes elfogadni a helyénvaló intelmeket. Nem fogok felháborodni, ha a természetről szólsz. Mit akarsz hát mondani?

Tai Gong így felelt:

– Ha a horgászsínór vékony, a csali pedig jól látható, akkor apró hal fogja lenyelni azt; ha a horgászsínór közepes, a csali pedig zamatos, akkor közepes hal fogja lenyelni azt; ha a horgászsínór vastag, a csali pedig bőséges, akkor nagy hal fogja lenyelni azt. Miután a hal lenyelte a csalit, a zsinórral kihúzható. Miután az ember ráharapott a hivatali járandóságra, engedelmeskedni fog urának. Ezért ha csalival kifogtad a halat, a hal megölhető; ha járandósággal megszerezted emberedet, képességei szolgálatodban kimeríthetők; ha a családod révén megszerezted az országot, az országgal azt tehetsz, amit csak akarsz; ha pedig az országod révén megszerezted az égalattit, az égalatti meghódítható. De jaj! Némelyik uralkodó bármily ragyogó, pompázatos, az őt körülvevő tömegek mégis szétszélednek. Míg némelyik uralkodó bár csöndes és nyugodt, dicsősége mégis messze ragyog. Ó, minő varázslatos! A szent uralkodók erényei lenyűgözik a népet. Ó, minő örömteli! A szent uralkodók körültekintése mindenkit visszatérít a számára legalkalmasabb helyre, miközben mértéket szab, hogy megnyerje a nép hűségét.

– Hogyan kell mértéket szabni a nép hűségének megnyerésére, ha azt akarjuk, hogy az egész égalatti megtérjen mihozzánk? – kérdezte Wen király.

Tai Gong pedig ekként válaszolt:

– Az égalatti nem egyetlen ember égalattija. Az egész égalatti épp azt jelenti, hogy minden az ég alatt. Aki megosztózik a hasznon az égalatti valamennyi lakójával, az elnyerheti az egész világot. Ám aki kisajátítja magának az égalatti hasznait, az elveszíti uralmát a világ felett. Az égnek megvannak az évszakai, a földnek is megvannak a maga kincsei. Annak a képessége, hogy másokkal osztozzunk ezekben, nos, ez az emberségesség. S ahol az emberségesség, oda megtér az egész égalatti. Megkímélni az embereket a haláltól, megszabadítani őket gondjaiktól, megmenteni őket a szerencsétlenségektől és táplálni őket inség idején, nos, ez az erény. S ahol az erény, oda megtér az egész égalatti. Az emberekkel együtt bánkódni, együtt vigadni, együtt szeretni és együtt gyűlölni, nos, ez az igazságosság. Ahol az igazságosság, oda igyekszik az egész égalatti. Mindenkor úgy van az, hogy ha az emberek gyűlölik a halált, és örvendeznek

az életnek, szeretik az erényt, és a haszon felé fordulnak. Képesnek lenni arra, hogy hasznot termeljünk számukra, nos, ez a Tao. S ahol a Tao, oda megtér az egész égalatti.

Ekkor Wen király kétszer leborult öelőtte, és ekként szólott:

– Minő bölcsesség! Merészelném-e nem elfogadni az égi megbízatást?

Ezt követően pedig a vadászszekérre szálltak, és együtt tértek vissza, majd pedig a király kinevezte Tai Gongot tanítómesteréül.

2. Az erős és a gyöngé

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Az égalattiban oly káprázatosan sokféle ország létezik, némelyik erős, mások gyöngék, némelyik rendezett, míg másokban felfordulás uralkodik. Miért van ez így? Vajon az uralkodók erkölcsi lennének különbözők, vagy tán az ég természetének megváltozása okolható mindezért?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha az uralkodó híján van az erkölcsnek, akkor az országát veszélybe sodorja, és felfordulás támad a nép között. Ha viszont az uralkodó erkölcsös, akkor országa békés, népe pedig rendben kormányozva él. Az ország szerencséje és szerencsétlensége az uralkodótól, nem pedig az égtől függ.

– Hallhatnék a régi korok erkölcsös uralkodóiról? – érdeklődött Wen király.

– Hajdanán Yao császár³ uralkodott az égalattiban, őt – példának okáért – az elmúlt nemzedékek erkölcsös uralkodónak tartották – mondta Tai Gong.

– No, és ő hogyan uralkodott? – kérdezte Wen király.

– Mikoron Yao császár uralkodott az égalattiban – kezdte Tai Gong –, arannyal, ezüsttel, gyöngyökkel és jádéval nem hivalkodtak, hímes selyembe, mintás brokátba nem öltöztek, furcsaságokkal, ritkaságokkal, különlegességekkel, szokatlan dolgokkal nem foglalkoztak. A multság és szórakozás eszközeit nem tartották kincsnek, kicsapongó, féktelen zenét nem hallgattak. Nem meszelték fehérre a palotát és az épületeket körülvevő falakat, s az épület pilléreit, szögletes és kerek gerendáit valamint oszlopait nem díszítették faragványokkal. Az udvarban növényeket, gyomot nem vagdoszták [ti. azért, hogy parkká alakítsák]. Szarvasbőr kabáttal védték magukat a hidegtől, de egyébként durva darócba burkolták testüket. Közönséges gabonamagvakból készítették ételleiket, és vadnövényekből főzött levest szűröcsöltek. A császár közmunkákkal nem háborgatta a népet a mezőgazdasági munkák idején. Háttérbe szorította önnön érdekeit és céljait, nem beleavatkozva engedett a természet rendjének. A hűséges és szülőtisztelő hivatalnokait magas tisztséggel jutalmazta, azokat pedig, akik lelkiismeretesen bántak a néppel, és szerették az embereket, bőséges fizetéssel díjazta. Szerette és tisztelte népe azon tagjait, akik szülőtisztelők és könyörületesek voltak, azokat pedig, akik minden

³ Yao 堯 nagy bölcsességű uralkodó a kínai mítoszokban. A hagyomány szerint uralkodásának időszaka egyfajta aranykor volt.

erejüket a mezőgazdasági munkálatokban és a selyemhernyó-tenyésztésben merítették ki, megvigasztalta és buzdította. A tisztességes és erényes alattvalói portáit zászlóval tüntette ki, amelyet az otthonaik kapujára tűzetett. Megnyugtatta népe lelkét, és kiigazította annak erkölcsseit. Törvényekkel és szabályokkal tiltotta a gonosz mesterkedést és csalárdságot. Még ha gyűlölt is valakit, akkor is érdemei szerint jutalmazta. Még ha szeretett is valakit, akkor is vétkei szerint büntette.

Megoltalmazta és gondját viselte az égalatti valamennyi özvegyének, árvájának, és segélyekkel támogatta azokat, akiknek családját szerencsétlenség, katasztrófa sújtotta. Ő saját maga felettébb szerényen élt, a kiszabott adók pedig igen alacsonyak voltak. Ezért a tízezernyi nép jólétnek örvendhetett, sem éhínség, sem téli hideg nem fenyegette őket. A száz családnév viselői úgy tisztelték uralkodójukat, akár a Napot és a Holdat, úgy szerették és úgy ragaszkodtak hozzá, mint tulajdon apjukhoz, anyjukhoz.

– Mily hatalmas az uralkodó erénye! – kiáltott fel elragadtatva Wen király.

3. Az ország ügyei

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Az ország legfontosabb ügyeiről szeretnék hallani valamit. Az lenne a kérdésem, hogy miként érhető el, hogy tiszteljék az uralkodót, a nép pedig békességben megállapodjék.

– Csak szeretni kell a népet. Ennyi az egész! – felelte Tai Gong.

– No, és hogyan kell szeretni a népet? – kérdezte Wen király.

Tai Gong pedig ekként válaszolt:

– Hasznot kell hajtani a nép számára, nem pedig ártani neki; segíteni kell őket munkájukban, nem pedig akadályozni; éltetni kell őket, nem pedig megölni; adni, és nem elvenni; elégedetté tenni, és nem megkeseríteni; boldogítani, és nem dühíteni.

– Kérlek, fejtsd ki ennek részletesebben is az értelmét – kérte Wen király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ha az emberek nem vesztik el foglalkozásukat, az hasznot jelent a számukra. Ha nem mulasztják el a mezőgazdasági munkákra alkalmas időt, az segítséget jelent a munkájukban. Ha enyhítjük a fenytéseket és a büntetéseket, azzal éltetjük őket. Ha alacsonyak az adóterhek, azzal juttatunk a népnek. Ha csak módjával építetünk velük palotákat, csarnokokat, teraszokat és pavilonokat, azzal elégedetté tesszük a népet. Ha a hivatalnokok makulátlanok, és nem sanyargatják a népet, azzal boldoggá tehetjük őket. Ellenben ha az emberek elvesztik foglalkozásaikat, azzal megkárosítjuk a népet. Ha elmulasztják a mezőgazdasági munkák alkalmas idejét, azzal akadályozzuk őket a munkájukban. Ha ártatlanokat büntetünk meg, azzal megöljük a népet. Ha súlyos adókat vetünk ki, azzal elveszünk a néptől. Ha nép vére-verítéke árán tömegével építetjük a palotákat, csarnokokat, teraszokat és pavilonokat, azzal megkeserítjük az életüket. Ha a hivatalnokok korruptak és népnyzók, azzal feldühítjük őket. Ezért aki igazán ért az ország kormányzásához, az úgy bánik népével, mint ahogy a szülők szeretik gyermekeiket, vagy ahogy

a fivér szereti öccsét. Ha éhezni, fázni látja őket, az elszomorítja. Ha nehéz munka alatt görnyedni, keseregni látja őket, az őt is bánattal tölti el. A jutalmazásokat és büntetéseket úgy osztja, mint ahogy azt magával szemben is tenné. Az adókat úgy veti ki, mintha azt tulajdon vagyonából kellene elvennie. Ezekben rejlik a nép szeretetének lényege.

4. A nagy szertartásosság

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Az uralkodó és alattvalói közt miféle szertartásosságra van szükség?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Az uralkodó szertartásossága csak akkor helyes, ha közelít, és nem távolodik. Az alattvaló szertartásossága csak akkor helyes, ha aláveti magát, és nem rejtezik el. Az uralkodó szertartásossága csak akkor helyes, ha körbeölel, hasonlatosan az Éghez. Az alattvaló szertartásossága csak akkor helyes, ha megállapodott, hasonlóan a Földhöz. Ha a szertartásosságukban megjelenik az Ég és a Föld, akkor az uralkodó megvalósította a „Nagy szertartásosságot”.

Wen király azt kérdezte:

– Hogyan kell viselkednie az uralkodónak?

Tai Gong így válaszolt:

– Legyen nyugodt, méltóságteljes, csöndes, engedékeny, és legyen önmérséklete! Ezek azok az erények, amelyekkel mindenekelőtt rendelkeznie kell. Jeleskedjék az adományozásban, s ne legyen pörlekedő! Legyen mértékletes, a tervezésben higgadt, az ügyeit pedig tisztességgel és egyenesen intézze!

Wen király azt kérdezte:

– Az uralkodó hogyan hallgassa meg alattvalóit?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ne ígérjen könnyelműen, de ne is utasítson el rögtön! Ha könnyelműen ígér, akkor elveszti felettük az ellenőrzést, ám ha rögtön elutasít, azzal elzárja a velük való érintkezés útját. Olyannak kell lennie, mint a roppant hegynek, melyre ha föltekintenek, fölfogni sem bírják, mily óriási, mily rettentő mély lehet. Az isteni fényesség⁴ erényének a becsületesség és a higgadtság a legmagasabb foka.

⁴ A szövegekben „isteni tisztánlátásként” vagy „isteni fényességként” fordított *shenming* 神明 kifejezés értelmezése igen problematikus. Annak ellenére, hogy *Az Út és Erény könyvében* (legalábbis az úgynevezett ránk hagyományozódott szövegváltozatában) egyetlen egyszer sem fordult elő, a későbbi taoista szövegekben kulcsfontosságú szerepet tölt be. Legkorábbi előfordulásaiiban egyértelműen az isteneket, isteni lényeket és a szellemeket jelölte. Később azonban változott a jelentése, és bizonyos források szerint a szellemek azon tulajdonságára utal, amellyel szerencsét vagy szerencsétlenséget okoznak. Olyan ókori források is léteznek, melyek szerint a *shenming* a yin és a yang teremtője. Modern kori tudósok olyasféléképpen magyarázták, mint például „varázserő, amely átjárja a szent tárgyakat”, „szellemekhez hasonló értelmi képesség”, „a szentekre jellemző bölcsesség” vagy „spirituális jellegű intuitív tisztánlátás”. A *shenming* kifejezéssel kapcsolatban lásd: P. SZABÓ 2003: 251–274.

Wen király azt kérdezte:

– Milyennek kell lennie az uralkodó bölcsességének?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Szeme becsülje a tisztánlátást, füle a tisztán érthetőt, elméje pedig a bölcsességet. Így aztán, ha szemei az égalattit pásztázzák, semmi sem kerüli el majd a figyelmét; ha az égalattiban hallgatózik, mindenről értesül; s ha az égalattin elmélkedik, mindent tudni fog. Amikor értesüléseit, ismereteit szerzi, az épp úgy áramlik majd hozzá, miként a kerék küllői futnak össze a kerékagyban. Bölcsessége előtt semmi sem maradhat rejtve.

5. A bölcs örökség

Wen király súlyos betegen feküdve betegágyához hívatta Wang Tai Gongot és fiát, a trónörökös Fa herceget,⁵ majd így szólt:

– Ó, jaj! Engem már elhagyott az ég. Zhou föld- és gabonaisten oltárainak⁶ sorsa immár tőled függ, fiam. Azt szeretném most, ha mesterem az ország igazgatásának szabályairól szólna, hogy az tisztán és világosan reád és majdan unokáimra hagyományozódjék.

– Mi lenne hát a kérdésed? – kérdezte Tai Gong.

– Lehetne-e hallanom arról, hogy a régi korok szent uralkodóinak kormányzási szabályai olykor mitől torpantak meg, s olykor mitől indultak el újra? – tette fel kérdését Wen király.

Tai Gong ekként válaszolt:

– Látni a helyeset, de késlekedni a végrehajtással; az alkalmas időben bizonytalanodni; felismerni a helytelent, mégis rábólintani. Ez a három, ami megállíthatja az ország szabályszerű kormányzását. A szelídeket és a csendeseket dicsőíteni és tisztelni; az erőseket elviselni és a gyöngéket erősíteni. Ez a négy, amely elindíthatja az ország szabályszerű kormányzását. Ezért ha az igazságosság legyőzi az önérdeket, akkor az ország elpusztul. Ha a tiszteletteljesség legyőzi a késlekedést, az az országra nézve szerencsés. Ám ha a késlekedés győzedelmeskedik a tiszteletteljesség felett, az romlásba dönti az országot.

6. A hat megőrizni való

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan lehetséges az, hogy az ország vezetői, a nép uralkodói elveszthetik az országot és népüket?

⁵ Fa herceg (Taizi Fa 太子發) nem más, mint Zhou trónján az apja örökébe lépő majdani Wu király.

⁶ A föld- (she 社) és gabonaisten (ji 稷) oltárai az ország önálló államiságát jelképező szakrális helyek.

– Ez azért lehetséges, mert nem ügyeltek a nép boldogulására – felelte Tai Gong.
 – Az emberek uralkodóinak ügyelni kell a „hat megőrizni valóra” és a „három kincsré”.

– Mi lenne ez a „hat megőrizni való” és „három kincs”? – kérdezte Wen király.

– Az első az emberségesség, a második az igazságosság, a harmadik a hűség, a negyedik a megbízhatóság, az ötödik a bátorság, a hatodik pedig a taktika. Ezt nevezzük a „hat megőrizni valónak” – válaszolta Tai Gong.

– Hogyan kell ügyelni a „hat megőrizni valóra”? – kérdezte Wen király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Gazdagítsd a népet, és ügyelj rá, hogy ne szenvedjen kárt! Adományozz rangokat, és ügyelj rá, hogy ez ne tegye őket gőgössé! Helyezz vállukra felelősséget, és ügyelj rá, hogy szándékaikat ne változtassák! Állítsd szolgálatba őket, és ügyelj rá, hogy ne rejtsenek el előled semmit! Tedd ki őket veszélynek, és ügyelj rá, hogy ne rémüljenek meg! Adj nekik bonyolult feladatokat, és ügyelj rá, hogy ne gabalyodjanak bele! A gazdag, aki másoknak nem árt: az emberséges. A magas rangban lévő, ha nem gőgös: az igazságos. Akin nagy felelősség terhe van, és céljaiban rendíthetetlen: az hűséges. Aki szolgálatban áll, és nem titkolózik: az megbízható. Aki veszélyben nem fél: az bátor. Aki bonyolult feladatokat végezve nem zavarodik össze: az taktikus. A gazdagokat ne emeld magas rangra, a magas rangúakat ne juttasd vagyonhoz! Az emberségeket és igazságosokat ne küldd messzi hivatalokba! A hűségeseket és megbízhatókat ne távolítsd el magad mellől! A bátrakat ne küldd messzi katonai szolgálatra, a taktikusokat pedig ne távoli ügyek intézésére használd! Ez a hat, amire az uralkodónak ügyelnie kell. Az uralkodó sohase adja kölcsön a „három kincset”, mert ha kölcsönadja, elveszejtí tekintélyét!

– Ha megkérdezhetném, mégis mi lenne az a „három kincs”? – kérdezte Wen király.

Tai Gong így válaszolt:

– A mezőgazdaság, a kézművesség és a kereskedelem. Ezeket hívjuk „három kincsnak”. Ha a földművesek megmaradnak saját szakterületüknél, a mezőgazdaságnál, akkor a megtermelt gabona elegendő lesz. Ha a kézművesek megmaradnak saját munkájuk mellett, akkor lesz elegendő szerszám. Ha a kereskedők megmaradnak a saját munkájuk mellett, akkor lesz elegendő áru.

E „három kincs” mindegyikét a saját helyén kell rögzíteni, s akkor a nép nem fog aggodalmaskodni. Ha nem támad felfordulás e három területen belül, akkor a nemzetiségek is nyugodtan élhetnek. A miniszterek ne legyenek gazdagabbak uralkodójuknál, és egyetlen város se legyen nagyobb az ország fővárosánál! Ha a „hat megőrizni való” kiteljesedik, akkor az uralkodó fénye messzire ragyog, ha a „három kincset” rögzítik, akkor az ország békességnek örvendhet.

7. Az ország területének védelme

Wen király e kérdéssel fordult Tai Gonghoz:

– Az ország területét hogyan kell megvédeni?

Tai Gong így válaszolt:

– Ne hanyagold el rokoni kapcsolataidat, ne mellőzd a (nép)tömeget, légy békü-lékeny a szomszédos országokkal, és tartsd ellenőrzésed alatt a négy határvidéket! Az ország „nyelét” [ti. irányítását] ne add kölcsön másnak, mert ha kölcsönadod azt, elveszíted hatalmadat. Ne áss mély völgyeket azért, hogy magasabb legyen a hegy; ne hagyd el az alapot azért, hogy a csúcsot kormányozhasd! Akkor kell szárítani, ha dele-lőn áll a nap; akkor kell szelni, ha kézben a kés; akkor kell vágni, ha kézben a fejsze. Ha a nap delelőn áll, mégsem szárítanak, ez bizony az alkalmas idő elvesztegetése. Ha kéz-ben a kés, mégsem vágnak vele, ez bizony a haszonszerzés pillanatának elmulasztása. Ha kézben a fejsze, mégsem vágnak vele, akkor haramiák fognak támadni. Ha a csör-gedező pataknak nem emelnek gátat, pusztító folyammá duzzad majd. Ha az apró lán-gocskát nem oltják el, mihez kezdenek majd a tomboló tűzvésszel? Ha nem gyomlálják ki a még csak két levelet hozott famagoncot, később fejsze kell majd hozzá (ha nagy fáva terebélyesedik).

Azért kell az uralkodónak figyelmet fordítani a jólét növelésére, mert jólét nél-kül nincs semmije, amivel emberségessé lehetne. Az emberségesség kiterjesztése nélkül viszont nincs semmije, amivel egyesíthetné a rokonságát. Ártalmas dolog elhanyagolni a rokonságot, a (nép)tömeg elvesztése pedig vereségre vezet. Ne add kölcsön másnak éles fegyveredet, mert ha kölcsönadod, neked fog ártani avval, és így nem töltheted majd ki rendelt életed éveit.

Wen király azt kérdezte:

– Mit neveznek emberségesnek és igazságosságnak?

Tai Gong így válaszolt:

– Tisztelet a (nép)tömeget és egyesíteni a rokonságot. Ha tiszteled a népet, ők békében élnek majd; ha egyesíted a rokonságod, boldoggá teszed őket. Ezt nevezik az emberségesség és az igazságosság vezérfonalának.

Télen a nagy hideg idején ne hajszold a fagyba a néped, nyáron a nagy hőség ide-jén pedig ne kényszerítsd szolgálatra őket! Ha a szent emberek egybegyűlve laknak, az országra bizony veszedelem les, mert ha mindenütt készenlétet kell tartanod, a nép eltávolodik tőled.

Senkinek ne engedd, hogy elragadja tőled a hatalmat! Bízz a bölcsességemben, és kövesd az állandóságot! Akik követnek téged, erénnyel szolgálnak, akik ellenszegül-nek neked, erővel fordulnak ellened. Ha tiszteled a népet, s nem kételkedsz bennük, az égalatti békés és engedelmes lesz.

8. Megvédeni az országot

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan kell megoltalmazni az országot?

Tai Gong pedig így szólt:

– Előbb böjtölnöd kell ahhoz, hogy én az ég és a föld törvényeiről, a négy évszak terményeiről, az emberségesség és a szentség útjáról és a nép mozgatórugóinak természetéről beszéljek neked.

A király hét napig böjtölt, majd arccal észak felé fordulva kétszer leborult, és így szólt:

– Előhozakodnék az ég és a föld szabályairól, a négy évszak terményeiről, az emberség és a szentség útjáról, valamint a nép mozgatórugóinak természetéről felteendő kérdéseimmel.

Tai Gong így válaszolt:

– Az ég megszülte a négy évszakot, a föld megszülte a tízezer létezőt,⁷ az égalattiban él a nép, az emberséges szentek pedig az ő pásztoraik.

Ezért a tavaszi Tao megszüli a tízezer létezőt, és az virágozni fog; a nyári Tao növeszti a tízezer létezőt, és az beérik; az őszi Tao betakarít, és a tízezer létező bőségnek örvend; a téli Tao elraktároz, és a tízezer létező elcsendesedik. Ha van bőség, akkor elraktározzák, ha elraktároznak, akkor ismét megújul majd. Senki sem tudja, hol ér véget, és senki sem tudja, hol kezdődött. A szentek igazodnak az ég és a föld szabályához.

Ezért ha az égalatti jól kormányzott, akkor az emberségesek és a szentek elrejtettek; ha az égalattiban felfordulás uralkodik, akkor az emberségesek és a szentek virágoznak. Ez az igazi Tao.

Ha a szent ég és föld között elfoglalt helye erős és nagy, és (az ég és a föld) állandó szabályaihoz igazodva vizsgálódik, akkor a nép békeességben él. Ám ha a népet megbolygatják, az kritikus változásokat eredményez, a kritikus változásokból pedig veregség származik. Ezért az a *yin*ből indul el, és *yang*ban egyesül. Aki megpróbálkozik azzal, hogy a legelső vezetővé váljon, ahhoz csatlakozni fog mindenki az égalattiban. Szélsőséges esetben, ha a dolgok visszajukra fordulnak, senki sem fog előrenyomulni és harcolni, és senki sem fog visszavonulni és meghódolni.

Ebben áll az ország védelme, s ha így jársz el, úgy ragyogsz majd, akár az ég és a föld.

9. Az érdeemesek megbecsülése

Wen király a következő kérdést intézte Tai Gonghoz:

– Az uralkodó hogyan helyezzen másokat magas, illetve alacsony posztokra? Hogyan fogadjon föl bárkit szolgálatába, és hogyan bocsássa el? Hogyan tiltson, és hogyan állítson meg?

Tai Gong így felelt:

– Az uralkodó emelje fel az arra méltókat, és helyezze alacsony pozícióba az érdemteleneket. Fogadja szolgálatába az őszintéket, megbízhatókat, és távolítsa

⁷ A „tízezer létező” (*wan wu* 萬物) a világmindenség minden létezőjét jelenti.

el az álszenteket s az ügyeskedőket. Tiltsa meg az erőszakot és a zavargást, s vessen véget a pazarlásnak és a dözsölésnek. Az emberek kormányzásának tisztességét ellátó uralkodónak föl kell ismernie a „hat haramiát” és a „hét rosszat”.

– Hallhatnék ennek mibenlétéről bővebben is? – kérdezte Wen király.

Tai Gong pedig ekként válaszolt:

– A „hat haramia” a következő:

Először is, ha az alattvalók hatalmas paloták, csarnokok, tavak és parkok építésében merítik ki erejüket csak azért, hogy uruk kedve szerint kirándulhasson, és muzsikázó mellet habzsolja az életet, akkor bizony csorbát szenved az uralkodó erénye.

Másodszor, ha a nép elhanyagolja a mezőgazdasági és a házkörüli munkáját, szabadon eresztve oktalan vágyait úgy jár-ke, mint valami lovag, ezzel megsértik és semmibe veszik a törvényeket és a tiltásokat, nem hajlanak a hivatalok okító szavára, így csorbát szenved az uralkodó népnvelői befolyása.

Harmadszor, ha a hivatalnokok érdekcsoportokra és pártokra oszlanak, elhomályosítva az érdemeket és a bölcsességet, elfátyolozva az uralkodó éleslátását, akkor csorbát szenved az uralkodó hatalma.

Negyedszer, ha a főtiszteket az önérdek vezérli, magukat fölmagasztalják, saját hatalmukat idegen fejedelmek szövetségének keresésére fordítják, és saját uralkodójukat gyöngítik, akkor csorbát szenved az uralkodó félelmet keltő tekintélye.

Ötödször, ha az alattvalók könnyelműen viseltetnek a ranggal és a pozícióval szemben, semmibe veszik a hivatalnokokat, és az uralkodójukért is szégyellnek szembenézni a nehézségekkel, akkor azzal csak ártanak az amúgy derék alattvalóknak.

Hatodszor, ha az erős, hatalmas klánok egymásra rontanak, erőszakkal elragadják, amit akarnak, háborgatják a szegényeket és a gyöngéket, akkor azzal csak ártanak a munkáját végző egyszerű népnek.

A „hét rossz” a következő:

Először, ha olyasvalakit jutalmaznak meg bőkezűen és juttatnak járandósághoz, akinek fogalma sincs a stratégiai és taktikai tervekről, akkor az erősek és bátrak könnyelműen állnak majd a csatához, elvesztegetik a harctéren kínálkozó lehetőségeket. Az uralkodónak nem szabad az ilyen személyt hadvezérré kinevezni.

Másodszor, az olyan személyt, aki ugyan hírnévre tett szert, de a mögött nincs semmi valós érdem, szavaival önmagát is meghazudtolja, elrejtja a jót, s csak a rosszat mutatja fel, ügyesen talál kibúvókat, az uralkodónak semmiképpen nem szabad hadvezérré kineveznie.

Harmadszor, az olyan személyt, aki egyszerű kinézetű, csúf öltözéket visel, aki arról beszél, hogy a nem cselekvéssel kell hírnevet szerezni, aki azt mondja, hogy kívánságok nélkül kell haszonra szert tenni, az bizony álszent, akit az uralkodónak nem szabad magához közel engednie.

Negyedszer, aki bizarr, feltűnő kalapot és övet visel, öltözéke kirívó, aki szívesen hallgatja mások pletykálkodását, s maga is szívesen locsog értelmetlen dolgokról, aki önmaga szépítményével, cicomázgatásával van elfoglalva, vagy ki nyomorban, elvonultan

él, s egyfolytában csak helyteleníti a világ szokásait, az ilyen körmönfont fickó, az uralkodónak vigyáznia kell vele, nem szabad a bizalmába avatni.

Ötödször, a rágalmazással és rátartisággal hivatali posztra és járandóságra ácsingózók, akik bátrak és merészek, mohón imádják fizetésüket és rangjukat. Igazán fontos dolgokért terveket nem szőnek, csak akkor mozdulnak, ha biztos haszonra kínálkozik lehetőség. Fennhéjázó szavakkal, üres locsogással örvendeztetik meg uralkodójukat. A király viseltessen óvatosan az effélékkel szemben, és semmiképpen ne alkalmazza őket!

Hatodszor, akiknek gondosan cicomázott, faragásokkal ékített, berakásokkal díszített palotái vannak, aki a fényűzés kedvéért kárt tesz a földek megművelésének dolgában. A királynak meg kell tiltania az efféléket.

Hetedszer, akik varázsformulákat készítenek, természetfeletti praktikákkal foglalatostkodnak, boszorkányos mesterségeket űznek, nem hagyományos utakon járnak, rémhíreket terjesztenek, babonaságokkal zavarják meg a jóra való nép fejét. A királynak meg kell fékeznie az ilyeneket.

Ezért ha a nép nem hajlandó kiaknázni erejét, akkor nem a mi népünk. Ha a hivatalnokok nem őszinték és nem szavahihetők, akkor ők nem a mi hivatalnokaink. Ha a miniszterek nem szolgálnak hűséges figyelmeztetésekkel, akkor ők nem a mi minisztereink. Ha a főhivatalnokok nem elfogulatlanok, nem makulátlanok, és nem szeretik a népet, akkor ők nem a mi főhivatalnokaink. Ha a főminiszterek képtelenek fölvirágoztatni az országot és megerősíteni a hadsereget, összhangot teremteni a *yin* és a *yang* között, garantálni egy tízezer harci szekeret számláló uralkodó biztonságát, megfelelő ellenőrzés alatt tartani a minisztereket, neveket adni és kitölteni azokat tartalommal, egyértelművé tenni a jutalmak és büntetések rendszerét, megörvendeztetni a népet, akkor ők nem a mi főminisztereink.

Nos, a király Taója épp olyan, akár a sárkány feje. Magasban tartózkodik, és meszszi- re lát. Tüzetesen megnéz és alaposan meghallgat mindent. Kimutatja alakját, de elrejti természetét. Oly magasan van, akár maga az ég, képtelenség fölérni hozzá. Oly mélyen van, akár a szakadék, képtelenség lehatolni hozzá. Ezért ha az uralkodónak föl kellene háborodnia, ám mégsem teszi, akkor hitvány, semmirekellő alattvalók jelennek meg. Ha kivégzést kellene elrendelnie, ám mégsem teszi, akkor rablók és haramiák bukkannak föl. Ha a katonai stratégiai hatalmat nem gyakorolja, akkor az ellenséges ország meg fog erősödni.

– Pompás! – mondotta Wu király.

10. A méltók kinevezése

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogy történhet az meg, hogy az uralkodó az arra legméltóbbakat nevezte ki, helyezte tisztségekbe, mégis elmaradnak a sikerek? Sőt a világban egyre csak nő a fölfordulás, az országot pedig veszély és pusztulás fenyegeti.

Tai Gong így válaszolt:

– Ha az arra méltót nevezik ki, de nem használják őt, akkor ez csupán nevében tartalmazza „a méltó kinevezését”, ám valójában kihasználatlanul marad az arra méltó tehetsége.

– No, és honnan származik a hiba? – kérdezte Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– A hiba azokban az emberekben keresendő, akik a valós erényeknél sokkal jobban kedvelik az üres népszerűséget és közkedveltséget, és nem törekednek igazi érdemeket szerezni.

– Hogy lehetséges ez? – kérdezte Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ha az uralkodó azokat emeli fel, akik csak a népszerűséget hajszolják, ha érdemteleneknek tulajdonít érdemeket, ha bölcsnek tartja az ostobákat, ha megbízik a megbízhatatlanokban, akkor a hatalmasok pártja előtérbe nyomul, míg a kevesek pártja a háttérbe kényszerül. Így aztán az önérdeket hajszoló e csoportjai közösen befonják az uralkodót, és elrejtik előle az igazán érdemeseket. A hűséges alattvalókat ártatlanul hurcoltatják vérpadra, és a hitvány semmirekellő barátait juttatják magas hivatali járandósághoz. Ez pedig csak fokozza a fölfordulást a világban, sőt az országot így veszély és pusztulás fogja fenyegetni.

– Hogyan nevezek hát ki arra érdemeseket? – kérdezte Wu király.

Tai Gong így felelt:

– Hadvezéred és főminisztered osztozzanak ezen a felelősségen! Ők nevezék ki az embereket a megfelelő hivatali posztokra! Állapítsák meg a különböző tisztségek feladatkörét! E feladatkörök figyelembevételével vizsgálják meg az általuk kinevezett emberek tehetségét, képességét, hogy képesek legyenek ellátni tisztjüket. Ha megfelelően képesek ellátni tisztjüket, akkor sikerül megvalósítani „a méltók kinevezésének” Taóját.

11. Jutalmazások és büntetések

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A jutalmazások a (jók) buzdítására, a büntetések a (rosszak) fenyítésére szolgálnak. Ha én egyetlen ember megjutalmazásával szeretnék százakat buzdítani, és egyetlen ember megbüntetésével egész tömeget szeretnék megfenyíteni, akkor mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Aki a jutalmazással él, az becsülje a szavahihetőséget; aki a büntetéssel él, az becsülje a biztos végrehajtást! Ha a jutalmazás megbízhatóan történik, a büntetés pedig elkerülhetetlen, hogy a fülek hallják, és a szemek lássák, akkor, ha a fülek nem hallanák, a szemek pedig nem látnák, akkor sem akad senki, aki titokban változtatásokat

eszközölne. Az uralkodó őszintesége meghatja az eget és a földet, megérti az isteni fényességet, hát még akkor az embereket!

12. A katonai Tao

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Mi a katonai Tao?

Tai Gong így válaszolt:

– A katonai Tao általában abban áll, hogy senki se menjen el az „egyesítés” mellett. Ugyanis egyesítve képesek vagyunk önállóan menni és önállóan jönni. A Sárga Császár⁸ azt mondta (erről): „Az egyesítés megközelíti a Taót, és megérinti az isteni (tökéletességet).” Használata a kedvező alkalom kihasználásán múlik, megnyilvánulása az erő stratégiai alakításában⁹ rejlik, a sikerre vitele pedig az uralkodón áll vagy bukik. Ezért nevezték a szent királyok a fegyvereket veszedelmes eszközöknek, s (ezért) használták azokat csak a legvégső esetben.

Manapság Shang királya tud az (országa) létezéséről, de nem ismeri fel (annak) pusztulását; tud az (országa) öröméről, de nem ismeri fel a leselkedő veszedelmet. Így tehát a létező nem (igazi) létező, s gondolatai minduntalan a pusztulás körül járnak; az öröm pedig nem (igazi) öröm, ezért gondolatai a veszedelem körül járnak. Nos, ha te már most e dolgok forrását mérlegeled, ugyan miféle veszedelem fenyegethetne a jövőben?

⁸ A Sárga Császár (Huang Di 黄帝) legendás uralkodó, kultúrhérosz, akinek a nevéhez a későbbi hagyomány olyan találmányokat fűz, mint például a fejsze, a mozsár, az íj, a nyíl, a ruha, a cipő, a szekér, a csónak, a kútúrás, a közutak építése, a naptár, a harang és az áldozati edény. Bizonyos források szerint ő írta elő elsőként, hogy a férfiak és a nők különböző ruhát viseljenek, és neki tulajdonítják többek között az orvoslás és a hadviselés módszereinek, szabályainak első rendszerszerű kidolgozását és összefoglalását is. A történeti művek alapján i. e. 2697 és i. e. 2597 vagy i. e. 2698 és i. e. 2598 közé tehető uralkodásának ideje, de a historizált legendákon túl történetisége nem igazolható. Egyes vélemények szerint nem kizárt, hogy alakját egy neolitikori törzsfő inspirálta. Kultusza leginkább a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) és a Han-dinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) idején virágzott, amikor Laozival együtt a taoizmus legfőbb patrónusaként isteni rangra emelték.

⁹ Az ókori kínai elméleti hadtudomány egyik legfontosabb és legmeghatározóbb gondolata a *shi* 勢. A *shi* a nyers erőszak helyett a körülmények olyan befolyásolását jelenti, amely stratégiai előnyt teremt. A szövegben előforduló *shi* terminust, amennyiben az katonai kontextusban jelenik meg, általában „stratégiai előnyként” fordítjuk, de olykor olyan környezetben bukkan fel, amikor a jelentését sokkal jobban érzékeltetheti a „körülmények” fordítás. A *shi* magában foglalja a harc során felmerülő valamennyi körülményt, amely a seregek létszámából, a terepviszonyokból, a logisztikából, a katonák moráljából, a fegyverzetből stb. adódik. Az ezekből származó előnyök alakítása, illetve kihasználása mindkét fél számára lehetséges. Az már, hogy ezeket az előnyöket melyik fél tudja a leghatékonyabban saját oldalára állítani, hogy haderejét ezzel is növelje, a hadseregeken, illetve a hadvezéren múlik. A *shi* alakításának, kihasználásának elmulasztása óhatatlanul az ellenség megerősödésével jár, hiszen így a sereg olyan előnyökről mond le, olyan kedvező tényezőket enged át, amelyek nélkül a legjobb harcosok alkotta hadsereg is képtelen kivívni a győzelmet, és ilyen körülmények között kénytelen lesz megfutamodni.

Wu király így szól:

– Tegyük fel, hogy a két sereg egymással találkozik, de az ellenségünk képtelen előrejönni, mi pedig képtelenek vagyunk előremenni, tehát mindketten erős védelemre rendezkedtünk be, és egyikünk sem mer elsőnek támadni. Mi ugyan szeretnénk egy hirtelen rohamot kezdeményezni, de híján vagyunk a taktikai előnyöknek. Nos, az ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Kívülről mutasd magad rendezetlennek, míg belül légy jól elrendezett; mutasd magad éhesnek, míg valójában légy jóllakott; tartsd belül éles fegyvereidet, s kifelé csak a tompákat, csorbákat mutasd! Sereged egyik fele egyesüljön, a másik váljon szét; egyik fele gyűljön össze, a másik szóródjék szét! Készíts titkos tervet, és ügyelj a titoktartásra! Emeltess magas sáncokat, és rejtse el élcapatodat! Ha pedig katonáid csöndben maradnak és meg sem mukkannak, akkor az ellenség nem fogja tudni, mire készülsz. Ezt követően pedig, ha a nyugati szárnyát szemelnéd ki, akkor a keletit rohamozd meg!

Wu király azt kérdezte ekkor:

– Ha az ellenség mégiscsak megtudná igazi szándékunkat, és keresztülhúzná számításainkat, akkor mi a teendő?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– A hadi győzelem módszere a következő: az ellenség szándékának körültekintő felmérése, a taktikai előnyeinek meglovaglása és a gyors rajtaütésszerű támadás azon a helyen, ahol a legkevésbé számít rá.

II.

A katonai titkos tanítás

(*Wu tao* 武韜)

13. A föltámasztás

Wen király Feng fővárosába hívatta Tai Gongot, és azt mondta neki:

– Ó, jaj! Shang királya rettenetes zsarnok, megbünteti és kivégezti az ártatlanoikat. Ha segítenél nekem abban, hogy megmentsük ezeket a népeket, ugyan mit kellene tennünk?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Ápold az erényt, ó fenség, és hódolj meg a szenteknek, légy nagylelkű a népeddel, és figyelmezd az égi Taót! Ha az égi Tao még nem jelzi a pusztulást, nem szabad támadást kezdeményezned; ha az emberi Tao még nem jelzi a végső katasztrófát, nem szabad stratégiát állítanod. Figyeld hát az égi jeleket és az emberi sorsokat, s csak így láss hozzá terveid kovácsolásának! Meg kell vizsgálnod Shang királyának *yang* [ti. kormányát] és *yin* oldalát [ti. személyét], és tudni fogod, mi lakozik a szívében. Meg kell vizsgálnod, miként cselekszik kívül [ti. az országában] és belül [ti. az udvarában],

és tudni fogod, mit forgat a fejében. Meg kell vizsgálnod azokat, akiket távol tart magától, és azokat, akiket közel enged magához, és ismerni fogod érzelmeit.

Ha a Tao szerint cselekszel, véghezviheted a Taót. Ha a kapu használad bejáratként, a kapu bejárat lehet. Ha felállítod a helyes szertartásokat, a szertartások tökéletesek lehetnek. Ha erővel harcolsz, az erő győzedelmes lehet. Ha küzdelem nélkül vagy képes teljes győzelmet aratni, hatalmas seregeidet nem éri veszteség, még a démonok és kísértetek birodalmán is áthatolhatsz így. Ó, mily csodálatos! Ó, mily nagyszerű!

Ha az azonos betegségben szenvedők egymás életét mentik, ha az azonos érzelműek egymást kölcsönösen kiteljesítik, ha az ugyanúgy gyűlölködők egymást segítik, ha az ugyanúgy szeretők egymást keresik, nincs az a hadsereg, amelyik felettük győzedelmeskedhetne, nincs az a harci szekércsapat, számszerűjász-alakulat, amelyik megátadhatná őket, nincs az az árok és az a sánc, amely megoltalmazhatna tőlük.

A legnagyobb bölcsesség nem bölcs, a legnagyobb taktika nem taktikus, a legnagyobb bátorság nem bátor, a legnagyobb haszon nem előny. Aki hasznot hajt az égalattinak, annak megnyílik az égalatti, ám aki árt az égalattinak, az előtt bezárul az égalatti. Az égalatti nem csupán egyvalakié, hanem mindenkié az égalattiban. Ha valaki úgy akarja megszerezni az égalattit, mint egy zsákmányát űző fenevad, akkor az égalatti, akár egy darab hús cafatokra esik szét. Ha másokkal közös csónakban kelsz át a folyón, átkelven a megszerzett haszon is közös lesz, ám ha átkelven mégis kudarcra járnátok, a veszteségen is közösen osztoztok. Ha akként cselekszel (mint akik közös hajóban utaznak), akkor a birodalom megnyílik neked, és sohasem fog többé bezárulni előtted.

Aki nem vesz el a néptől, az megnyeri magának a népet. Aki nem vesz el az országtól, az megnyeri magának az országot. Aki nem vesz el az égalattitól, az megnyeri magának az égalattit. Aki nem vesz el a néptől, az hasznot hajt a nép számára. Aki nem vesz el az országtól, az hasznot hajt az ország számára. Aki nem vesz el az égalattitól, az hasznot hajt az égalatti számára. Az ilyen ember Taója szemmel nem látható, dolgai füllel nem hallhatók, győzelme ésszel föl nem fogható. Ó, mily csodálatos! Ó, mily nagyszerű!

Amikor a héja lecsapni készül, alacsonyan repül, és kiterjeszti szárnyait. Amikor a ragadozó vadállat zsákmányára készül rávetni magát, hátrahúzza füleit, és mélyen a földre lapul. Amikor a szent bölcsek cselekedni kezdenek, bárgyú együgyűeknek tettetik magukat.

Most, amikor Shang népében fölfordulás és zűrzavar támadt, parázna, léha kicsapongásaiknak se vége, se hossza, ez bizony az ország pusztulásának előjele. Szemrevételeztem földjeiket: gaz és gyom diadalmaskodik ott a termés felett. Szemrevételeztem népüket: züllöttség és romlottság diadalmaskodik bennük a tisztesség és egyenesség felett. Szemrevételeztem hivatalnokaikat: erőszakosak, tisztességtelenek, embertelenek és gonoszak, lábbal tiporják a törvényeket, és összezavarják a büntetések rendjét, a feljebbvalók és a közrendűek rangsora tisztázatlan. Ez mind azt mutatja, hogy az ország megérett a pusztulásra. Ha az uralkodó csak a vagyont imádja,

a miniszterek pedig csak a járandóságukat, a bölcsek pedig már mind elmenekültek, vagy titokban meghúzzák magukat, a káosz elkerülhetetlen.

Ha a hatalmas napkorong fölkel, beragyogja a tízezer létezőt. Ha a hatalmas igazságosság föltámad, hasznot hajt a tízezer létezőnek. Ha a hatalmas sereg föltámad, meghódoltatja a tízezer létezőt. Ó, mily hatalmas a szentek erénye! Magától hallatszik, magától látszik, ez a legpompásabb öröm!

14. A civil útmutatás

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A szent miként oltalmaz?

Tai Gong pedig e szavakkal válaszolt:

– Minek aggódni, minek korlátozni? A tízezer létező úgyis megtalálja magától a helyét. Minek hát aggódni, minek hát korlátozni? A tízezer létező úgyis fölvirágozik. A kormány nevelő szándékát a nép közül senki sem ismeri föl, miként az idő múlásával sem törődött senki. A szent ekként ügyel, és oltalmazza az emberek változását. Hogyan is merülhetne ki? Ha pedig véget ér, kezdődik előlről. Pihenten és derűsen fordultak megint, és láttak neki a keresésnek. Keresték, és mikor megtalálták, nem tehették meg, hogy ne rejtsek el jól. Miután elrejtették, nem tehették meg, hogy ne cselekedjenek. Miután pedig cselekedtek, mindenre fényt derítettek. Merthogy az ég és a föld nem képes magától fényt árasztani, csak a tízezer létezőt teremtik meg örökké. A szent sem képes magától fényt árasztani, csak dicsőséges nevet képes magának szerezni.

A régi idők szentjei összegyűjtötték az embereket, és családokba rendezték őket. A családok aztán országokat szerveztek, az országok pedig létrehozták az ég alatt. A szentek végül birtokokra osztották a tízezer ország területét, és úgy nevezték őket: a „Nagy Tervezők”.

Kihirdették a kormányrendeleteket, és alkalmazkodtak a nép szokásaihoz. A tömegek görbeségét egyenesre változtatták, átváltoztatták formájukat és kinézetüket. Noha a tízezer ország szokása más és más, ők mégis mindenhol örömet teremtettek. Az emberek szerették uralkodóikat, ezért őket a „Nagy Alapítóknak” nevezték.

Ó, jaj! Akkor még a szentek azzal foglalkoztak, hogy megnyugtassák a népet, a kiválóak pedig azzal foglalatostkodtak, hogy kiigazítsák a népet. Az ostobák nem képesek egyenesen cselekedni, ezért küzdenek folyton másokkal. Ha az uralkodó nehéz munkára kényszeríti a népet, akkor megnő a büntetések száma. Ha megnő a büntetések száma, akkor a nép rettegni fog. Ha pedig a nép retteg, akkor el fognak vándorolni. Ha sem a feljebbvalók, sem az alattvalók nem találnak megnyugvást életükben, ha az egymásra következő nemzedékek nem pihenhetnek meg, akkor ezt úgy nevezik, hogy a „Nagy Veszteség”.

Az égalatti népe úgy áramlik, akár a víz, ha útját állod, megreked, ha kinyitod, folyik tovább, ha elcsendesíted, kitisztul. Ó, mily lenyűgöző! Ha a szent látja a kezdetet, ismerni fogja a véget is.

Wen király újabb kérdést tett föl:

– Hogyan lehet elcsendesíteni őket?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Az égnek állandó formája van, a népnek pedig állandó élete. Ha az égalattival együtt élni hagyod őket, akkor az égalatti el fog csenedesedni. Ha az emberek harmóniában élhetnek, akkor készek a következő változásra. Ha a nép megváltozik, akkor követni fogja a kormányt, és így az ég beavatkozása nélkül is megvalósulnak a célok. Ha a népnek nem kell semmit adnia az uralkodónak, akkor magától meggazdagszik. Ezt nevezik „a szent erényének”.

Wen király így szólt:

– Szavaid egybecsengenek a keblemben rejtettekkel. Éjjel-nappal észben fogom tartani, soha nem feledkezem meg róluk, úgy fogom használni azokat, mint állandó eszméimet.

15. Civil támadás

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Miben áll a civil támadásnak a módszere?

Tai Gong így válaszolt:

– A civil támadásnak általában tizenkét változata van.

Az első, hogy alkalmazkodj ahhoz, amiben az ellenséged örömét leli, cselekedj terveinek megfelelően. Így ellenséged gögössé és elbizakodottá fog válni, és mindenfajta felelőtlen léhaságra ragadtatja majd magát. Ha pedig képes vagy ehhez alkalmazkodni, kétség nem férhet hozzá, hogy elsöpröd őt.

A második, hogy légy kedves azokhoz, akiket az ellenséged szeret, így megtöröd az ő félelmetességét. Ha az emberben két különböző érzelm munkál, hűségének ereje hanyatlani kezd. Ha pedig egy ország udvara elveszíti hűségés minisztereit, a föld- és gabonaistenek oltárát veszély fenyegeti.

A harmadik, hogy titokban vesztegeds meg az ellenségedhez legközelebb álló tanácsadókat, kerülj velük mély és bizalmas kapcsolatba. Így pedig amíg testük az ellenséged udvarában tartózkodik, érzelmeik hozzád láncolják őket. Így az ellenséged országa a katasztrófa felé sodródik.

A negyedik, hogy segédkezz abban ellenségednek, hogy minél jobban elmerüljön a züllött kicsapongás és a muzsika élvezetében, így terveiről egyre inkább megfeledkezik majd. Juttass neki minél több drága ajándékot, gyöngyöt, jádét, szépséges ágyasokat! Mézes-mázos szavakkal kényeztesd, hallgassd tiszteletteljes figyelemmel, lesd minden óhaját, és tégy kedvére! Így soha föl sem fog merülni benne, hogy valaha is ellenségeké válhattok, ám körmönfont, alattomos csapdád már készen áll.

Az ötödik, hogy légy nagylelkű ellenséged hűségeseivel, juttass nekik minél gazdagabb ajándékokat. Marasztald az ellenség követét, de hallgasd meg, hogy valójában mi ügyben is jár! Ha pedig az ellenséged bizalma megrendül benne, és egy másik követet állít a helyébe, tanúsíts vele szemben őszinteséget! Ha pedig az ellenség újra megbízik benne, láss hozzá, hogy őt is megvesztegetve a saját oldaladra állítsd, és terveidet máris szövögetheted tovább.

A hatodik, hogy titokban nyerd meg magadnak kedvenc minisztereit, a kevésbé kedvelt hivatalnokaitól pedig távolodj el látványosan. Így aztán legtehetségesebb miniszterei külső szövetségeseket fognak találni, az ellenséges országok pedig egyre nagyobb területeket szakítanak ki maguknak országukból. Kevés ország képes megmaradni ilyen körülmények között.

A hetedik, hogy ha meg akarod nyerni őt magadnak, akkor minél nagyobb ajándékokkal kenyerzd le. Nyerd meg bizalmas tanácsadóinak hűségét és ragaszkodását! Titokban csillantsd föl nekik a haszon reményét, és érd el, hogy összejátsszanak veled! Így ők el fogják hanyagolni munkájukat, készleteik kimerülnek, az ország elszegényedik.

A nyolcadik, hogy drága kincsekkel ajándékozd meg, és szőj vele közös terveket. Hogyha úgy ítéli, hogy tervek hasznot hajt a számára, feltétlenül bízni fog benned. Ezt nevezik úgy, hogy „szoros behálózás”. A „szoros behálózás” eredményeképpen tulajdonképpen te mozgatod a szálakat. Így aztán hiába van az ellenségnek a saját országa, ha azt kívülről irányítják, elkerülhetetlen a vereség.

A kilencedik, hogy jutalmazd őt dicsérettel. Ne tégy semmi olyat, amivel megnehezítenéd személyes biztonságát! Mutasd meg számára a roppant hatalom lehetőségét, és ő feltétel nélküli őszinteséggel engedelmeskedni fog neked. Magasztald erényeit, és mindenekelőtt bőségesen jutalmazd meg érte! Megalázkodva előtte cicomázd fel őt, akár egy szentet, és így országa máris pusztulásra kárhoztatott.

A tizedik, hogy magadat lealacsonyítva megnyered feltétlen bizalmát, és így szerzel tudomást az ő valódi körülményeiről. Helyeseld elképzeléseit, és válaszolj a dolgaival kapcsolatos kérdéseire, így olyanokká leszte, akár az ikrek. Ha már mindent sikerült megtudnod róla, finoman, fokozatosan kerekedj felül rajta! Amikor pedig elérkezik a döntő nap, úgy fog elpusztulni, mintha az ég csapott volna le rá.

A tizenegyedik, hogy elrekeszted őt a Taótól. Alattvalói és miniszterei közt egy sem akad, aki ne értékelné a rangot és a vagyont, aki ne gyűlölné a halálos veszélyeket és a szerencsétlenséget. Titokban kecsgetesd hát őket a nagy jutalmak reményével, lassacskán juttass nekik egyre több kincset, hogy így szerezd meg ellenséged legkiemelkedőbb tehetségeit. Amíg ő erős és gazdag, te csak gyűjtsd készleteidet, de mindeközben mutasd magad szegénynek és gyöngének! Titokban fogadd bölcs tisztjeit, és bízd meg őket a stratégiád kidolgozásával, fogadd bátor tisztjeit, és serkentsd bennük a harci szellemet! Meglehet, hogy ők már épp elég gazdagok és rangosak, mégis mindig hozzá tudsz még tenni valamit. Ha az ellenség soraiból toborzott pártod már felállítottad, ezt nevezik „eltorlaszolásnak”. Ha pedig az ellenségnek van ugyan saját országa, azt kívülről mégis eltorlaszolják, ugyan meddig képes az országnak megmaradni?

A tizenkettedik, hogy táplálad ellenséged hivatalnokai közt az amúgy is meglévő ellentéteket, és ezzel fokozod zavarukat. A hozzájuk bejuttatott gyönyörű lányok buja szavaival részegítsd meg őket, ajándékba küldött vadászebekkel és kiváló paripákkal fáraszd ki őket! Időről időre csillantsd föl előttük a nagy hatalom reményét! Ezt követően vizsgálj az égi jeleket, és tervezd meg, hogy az égalattival szövetkezve mikor fordulsz ellene!

Ez a tizenkét módszer helyesen alkalmazva igazi fegyverré válhat a kezekben. Hiszen az a mondás járja: „Fönn az eget, lenn a földet tanulmányozd, és támadj, ha már láthatók a szerencsés előjelek!”

16. Az alkalmazkodás

Wen király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Mit kell tenni ahhoz, hogy az égalatti kormányozható legyen?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Csak miután nagyságod beborította az egész égalattit, akkor leszel képes felölelni az égalattit. Csak miután őszinteséged beborította az egész égalattit, akkor leszel képes egyezsége jutni az égalattival. Csak miután emberségességed beborította az egész égalattit, akkor leszel képes magadhoz ölelni az égalattit. Csak miután éreynességed beborította az egész égalattit, akkor leszel képes megoltalmazni az égalattit. Csak miután tekintélyed beborította az egész égalattit, akkor leszel képes megtartani az égalattit. Ha kételkedés nélkül kormányzol, az ég sem lesz képes kimozdítani helyedről, és az évszakok váltakozása [ti. az idő múlása] sem lesz hatással uralmadra. E hat tényező biztosításával válhat kormányozhatóvá az égalatti.

Ezért van, hogy aki hasznot hajt az égalattinak, az előtt megnyílik az égalatti, míg aki árt az égalattinak, az előtt bezárul az égalatti. Aki élteti az égalattit, azt az égalatti erőnnel jutalmazza, míg aki pusztítja az égalattit, azon az égalatti bosszút áll. Aki átjárja az égalattit, annak az égalatti hozzáférhetővé válik, míg aki az égalatti elszegényedéséért munkálkodik, azt az égalatti ellenségeként kezeli. Aki békét hoz az égalatti számára, abban az égalatti megbízik, míg aki veszélybe sodorja az égalattit, azt az égalatti katasztrófával sújtja. Az égalatti nem csupán egyvalakié, csak a Taóval rendelkezők maradhatnak meg (hatalmi helyzetükben).

17. A három kétség

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Szeretném céloimat megvalósítani [ti. leigázni Shangot], de három kétség gyötrő. Nevezetesen: félek, hogy nem vagyok elég erős ahhoz, hogy megtámadhassam, képtelen leszek szövetségeseitől elszakítani és szétszórni népét. Mi tanácsolsz, mit tegyek?

Tai Gong így válaszolt:

– A helyzetnek megfelelően nagyon körültekintően alakítsd ki a stratégiádat, és használd anyagi javaidat! Az erős támadáshoz táplálnod kell ellenséged erejét, és gyarapítanod kell nagyságát. Ugyanis ami túl erős, az megroppan, ami túl nagy, az összeomlik. A saját erejét használd az erős támadáshoz, a szövetségeseivel szakítsd el szövetségeseitől, és a népével szórd szét a népet!

A stratégia Taója általában abban áll, hogy a bekerítést és a titoktartást tekintik a legnagyobb kincsnek. Keverd hát ellenséged minél több vitás ügybe, miközben haszonnal kecsegtetve játszol vele, és a konfliktus magától kialakul.

Ha szövetségeseitől akarod elszakítani, azt kell felhasználnod hozzá, amit a legjobban szeret, ajándékozd meg bizalmasait, azt add nekik, amire a legjobban vágnak. Mutasd meg nekik azt, ami a legnagyobb hasznot hajtja a számukra, így elidegenednek ellenségedtől, és nem áll majd szándékukban célja kiteljesítésében közreműködni. Akik mohón áhítják a hasznot, azt megszerezvén maradék kételyeik is végleg eloszlanak.

A támadás Taója általában abban áll, hogy legelőször is az uralkodó tisztánlátását kell elhomályosítani, majd meg kell támadni erejét, meg kell roppantani nagyságát, el kell pusztítani a népet fenyegető veszedelmeket. Zülleszd öt gyönyörű, parázna nőket, csalogasd haszonnal! Tápláld kellemes illatokkal, biztosíts számára énekes, zenész lányokat! Így érheted el, hogy szövetségeseitől elszakadjon, hogy népe eltávolodjék tőle. Mindeközben ne engedd, hogy tudomást szerezzen terveidről, és így ő akarva-akaratlanul is csapdádba esik. Ekkor pedig ne engedd, hogy ráeszméljen, mi is történik vele valójában, egészen addig, amíg céloed ki nem teljesítetted.

Bánj nagylelkűen, bőkezűen a népével, mert nem találni olyan embert, aki ne szeretné a vagyont. A népek már csak olyanok, akár az ökrök vagy a lovak: azt követelik, és ahhoz ragaszkodnak, akitől bőségesen kapnak enni.

(A három kételyed eloszlatásához) alapos szellemi előkészületekre van szükség, ami által bölcsességre tehetsz szert. A bölcsességgel vagyonhoz juthatsz, a vagyonnal megnyerheted a népet, a nép segédelmével kiválónak, érdemessé válhatsz. Érdemeid kiteljesítésével pedig az égalatti urává lehetsz.

III.

A sárkány titkos tanítás

(*Long tao* 龍韜)

18. A király szárnyai

Wu király a következőt kérdezte Tai Gongtól:

– Amikor az uralkodó hadseregét irányítja, szüksége van a „lábakra és a karokra” [ti. főtanácsadókra], valamint a „tollakra és a szárnyakra” [ti. segédekre], hogy az ő

segítségükkel az ellensége szemében félelmetessé és természetfölöttivé válják. Mondd hát meg nekem, mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában úgy van, hogy amikor hadsereget szervezünk, az irányítással megbízott, (a sereg) élére állított tábornok fogja megszabni annak sorsát. A sors milyensége pedig a minél behatóbb ismereteken áll vagy bukik, nem biztosíthatja azt egyetlen technikai fogás sem. Ő az, akire az a feladat hárul, hogy mindenkit a képességei figyelembevételével olyan pozícióba helyezzen, ahol tehetsége a leginkább kiteljesedhet, ő felügyeli, hogy időben hajtsák végre a szükséges változtatásokat, és ő szabja ki az alapelveket, szabályokat. Ehhez a feladathoz a tábornoknak összesen hetvenkét emberre van szüksége, akik a „lábakat és karokat”, valamint a „tollakat és szárnyakat” alkotják, megfelelve az égi Taónak. Csak azt követően tudod teljes alaposággal megérteni a sorsot és a lényegi elveket, miután e módszert követve összeválogattad embereidet. Ha a különböző képességű, jártasságú emberek a rendelkezésedre állnak, akár tízezer konfliktusod is megoldódik.

Wu király ekkor azt kérdezte:

– Hallhatnék a különböző kategóriákról?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Egy *foxin*,¹⁰ akinek a legfőbb kötelessége a haditervek kidolgozása, a váratlan eseményekre történő reagálás, az égi jelek tanulmányozása, hogy a hadsereg elkerülje a váratlan fordulatokból fakadó sorscsapásokat, a főbb tervek végrehajtásának állandó felügyelete és a nép életének megoltalmazása.

Öt hadművelési tiszt, akiknek legfőbb feladata a tervek biztosítása békében és háborúban egyaránt, az előre nem látható események tanulmányozása, a katonák cselekedeteinek és képességeinek felmérése, a jutalmazások és büntetések áttekinthető rendszerének kidolgozása, a tisztek kinevezése, a kételyek eloszlatása és annak eldöntése, hogy mi lehetséges és mi nem.

Három asztrológus, akiknek legfőbb feladata a csillagok és a naptár felügyelete, a széljárás és a *qi*¹¹ szemmel tartása, a kedvező napok és időpontok meghatározása, az előjelek és a természeti jelenségek elemzése, a szerencsétlenségek és különös dolgok ellenőrzése, és annak a tudása, hogy az ég akaratának legmegfelelőbb pillanatban lendüljön támadásba a hadsereg.

Három geográfus, akiknek legfőbb feladata a hadsereg vonulására, táborozására, a stratégiaileg legkedvezőbb terepviszonyokkal rendelkező területek kiválasztása,

¹⁰ A *foxin* 腹心 szóösszetétel szó szerinti fordítása: „has-szív”, amely itt az uralkodóhoz vagy hadvezérhez fűződő közeli, bizalmas kapcsolatra utal. (Megfelelhet a mai törzsfőnöki feladatnak.)

¹¹ A *qi* 氣 eredetileg levegőt, párárt, fuvallatot jelentett. Az i. sz. 1. században a *qi*t már úgy írták le, mint örökké létező anyagi szubsztanciát, „őspárát”. Ez az őenergia a Tao törvénye szerint működik. A *qi* az, ami a hagyományos kínai gondolkodás szerint az egész testben kering, szabályozza a vér működését, a táplálék felvételét és a szervezet védelmét. A hadtudományi szövegekben általában a harci szellemet, a virtust értik alatta.

a veszélyes és biztonságos átkelők feltérképezése a távolban s a közelben egyaránt, a gázlók és a hegyszorosok megítélése, valamint annak biztosítása, hogy a hadsereg sohase veszítse el a számára legkedvezőbb terepet.

Kilenc hadműveleti tervező tiszt, akiknek legfőbb feladata az egymástól eltérő álláspontok, vélemények megvitatása, a különböző, lehetséges hadműveletek várható kudarcainak és sikereinek mérlegelése, a fegyverek kiválogatása, a harcosok gyakorlatoztatása, valamint a parancsmegtagadók felismerése és elkülönítése.

Négy ellátásért felelős tiszt, akiknek legfőbb feladata a hadsereg víz- és élelmiszerigényének felmérése, a készletek beszerzése, összeállítása, az utakon történő szállítmányozás, az „öt gabona”¹² folyamatos biztosítása, hogy a hadsereg sohase szenvedjen semmiben hiányt.

Négy elrettentésért felelős tiszt, akiknek legfőbb feladata a tehetséges és erős harcosok kiválogatása, a fegyverekkel és védőfelszerelésekkel kapcsolatban felmerülő kérdések megvitatása, az orkánerejű, villámcsapáshoz hasonló támadás irányítása oly módon, hogy az ellenség azt se tudja, honnét csaptak le rá.¹³

Három dobokért és zászlókért felelős tiszt,¹⁴ akiknek a legfőbb feladata az, hogy a harcosok fülei és szemei számára egyértelművé tegyék a dob- és a zászlójeleket, titkos jelek és pecsétek előállítását, jelszavak és rejtjelezett parancsok megalkotása, az álcázott, hirtelen történő előre- és hátramozgás biztosítása úgy, hogy a támadás akként hasson, mintha isteni eredetű volna.

Négy „lábak és karok”,¹⁵ akiknek a legfőbb feladata, hogy megtervezzék, előkészítsék a legfontosabb és legkritikusabb munkálatokat; hogy kijavítsák és karbantartsák az árkokat és a csatornákat, hogy felállítsák és felügyeljék a sáncokat és a falakat, hogy a hadsereg feltartóztathassa és visszaverhesse az ellenség támadását.

Három kapcsolattartó tiszt,¹⁶ akiknek a legfőbb feladata, hogy begyűjtsék mindazt, ami elveszett, és hogy kiegészítsék mindazt, ami elromlott. Az ő dolguk tiszteletteljesen fogadni a vendégeket, lebonyolítani a tárgyalásokat, kihallgatásokat; mérsékelni a veszteségeket és megoldani a felmerülő nehézségeket.

A hatalom három tisztje,¹⁷ akiknek a legfőbb feladata, hogy kivitelezzék a meglepő és meglepésztető taktikát, hogy megalapozzák az eltérő, a szokatlan hadműveleteket, hogy felismerjék mindazt, ami általában az emberek számára felismerhetetlen, és hogy végrehajtsák a kimeríthetetlen változtatásokat.

¹² Az „öt gabona” vagy „ötféle gabona” (*wu gu* 五穀) azon természetett haszonnövények gyűjtőneve volt az ókori Kínában, amelyek az emberek alapvető ételmezését biztosították. Ezek a rizs (*dao* 稻), a kása- vagy jölfizető köles (lat. *Panicum miliaceum* L.; kínaiul *shu* 黍), a rókfarkú vagy olasz köles (lat. *Setaria italica*; kínaiul *ji* 稷), a búza (*mai* 麦) és a szójabab (*shu* 菽).

¹³ Feladatköriük részben hasonló a mai különleges műveletekért felelős tiszttekéhez.

¹⁴ Megfeleltethetők a mai híradásért, összeköttetés fenntartásáért felelős szakembereknek.

¹⁵ Megfeleltethetők a mai műszaki tisztteknek.

¹⁶ Feladatköriük részben átfedésben van a mai protokolltiszttekével.

¹⁷ „A hatalom három tisztjét” mai terminológiával diverziós tisztteknek nevezhetnénk.

Hét „fül és szem”,¹⁸ akiknek a legfőbb feladata, hogy jöjjenek-menjenek, hallják, amit az emberek beszélnek, és lássák a változtatásokat; tartsák szemmel az ügyek alakulását mind a négy irányban, és legyen fogalmuk a hadsereg valódi helyzetéről.

Öt „karmok és fogak”,¹⁹ akiknek a legfőbb feladata, hogy rémületet keltsenek, tartsák ébren a harci szellemet, serkentsék, buzdítsák a hadsereget, tegyék merésszé a katonákat, hogy azok félelem és kételyek nélkül szálljanak szembe akár az ellenség élcsapatával is.

Négy „tollak és szárnyak”,²⁰ akiknek a legfőbb feladata, hogy felvirágoztassák a hadsereg nevét és rangját, hogy fölrázzák a távoli vidékeket is mind a négy égtáj felé, és hogy elbizonytalanítsák az ellenséget.

Nyolc cirkáló tiszt,²¹ akiknek a legfőbb feladata, hogy kifürkésszék az ellenség kicsapongásait, és megfigyeljék a seregében bekövetkezett változtatásokat, hogy befolyósolják a szándékát, hogy kilelessék az ellenség terveit, és hogy felügyeljék a kémeket.

Két (lélektani) módszerekért felelős tiszt,²² akiknek a legfőbb feladata, hogy elterjesszék a csalásokat, megtévesztéseket, hogy megidézzék a szellemeket és lelkeket, hogy összezavarják a tömegek elméjét.

Két gyógyító tiszt,²³ akiknek a legfőbb feladata a száz gyógyszer ismerete, a penge hasított sebek ellátása és valamennyi egyéb nyavalya kúrálása.

Két számvevő tiszt, akiknek a legfőbb feladata a teljes hadsereg élelmiszer- és minden egyéb szükségleteinek fölmérése, valamint a kiadások és a bevételek nyilvántartása.

19. Beszélgetés a hadvezérről

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

- A hadvezérségnek mik lennének a feltételei?
- A hadvezérnek öt kiváló tehetsége és tíz hibája van – felelte Tai Gong.
- Hallhatnék ezekről részletesen is? – kérte tőle Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Amit az öt tehetségnek nevezünk, az nem más, mint a bátorság, a bölcsesség, az emberségesség, a szavahihetőség és a hűség. Ha a hadvezér bátor, akkor feltartóztathatatlan. Ha bölcs, akkor nem lehet összezavarni. Ha emberséges, akkor szereti az embereket. Ha szavahihető, akkor nem fogják becsapni. Ha pedig hűséges, akkor nem fog két urat szolgálni.

¹⁸ Feladatkörük hasonlatos a mai elhárítókéhoz.

¹⁹ Feladatkörük részben egyfajta „politikai tiszt”, „ideológiai nevelőtiszt” jellegű feladatkör.

²⁰ A korabeli kínai hadsereg „propagandatisztjei”.

²¹ A korabeli kínai hadsereg „hírszerző tisztjei”.

²² Mai terminológiával élve: a lélektani hadviselésért felelős tiszt, PSYOPS-tiszt.

²³ A korabeli kínai hadsereg „egészségügyi tisztjei”.

Amit tíz hibának nevezünk, az nem más, mint ha vakmerő és könnyelmű a halállal szemben; ha kapkod és türelmetlen; ha mohó és imádja a hasznot; ha emberséges ugyan, de türelmetlen az embereivel szemben; ha bölcs, de gyáva; ha szavahihető, de túlságosan is megbízik más szavahihető emberekben; ha lelkiismeretes és megvesztegethetetlen, de nem bízik meg másokban; ha bölcs, de bizonytalan; ha határozott, de öntelt; és ha félénk, és a felelősséget inkább másokra hárítja.

A vakmerő és a halált könnyedén vevő hadvezér erőszakkal elpusztítható. A kapkodó és türelmetlen hadvezér a késleltetéssel legyőzhető. A mohó, a hasznot imádó hadvezér ajándékokkal lekenyerezhető. Az emberséges, de türelmetlen hadvezéren nehézségeket támasztva felül lehet kerekedni. A bölcs, de gyáva hadvezért aggodalmassá lehet tenni. A szavahihető és másokban túlságosan megbízó hadvezér könnyen félrevezethető. A lelkiismeretes, megvesztegethetetlen, másokkal szemben bizalmatlan hadvezér könnyen megsérthető. A bölcs, de bizonytalan hadvezér hirtelen rajtaütéssel legyőzhető. A határozott, de öntelt hadvezér a feladatok halmozásával összeroppantható. A félénk, a felelősséget másokra hárító hadvezér becsapható.

Ezért a háború az ország legfontosabb dolga, a túlélés, illetve a pusztulás útja.²⁴ Az ország sorsa a hadvezér kezében van. A hadvezér az ország támasza. Ezért volt, hogy az egykori uralkodók oly nagy becsben tartották őket, ezért van, hogy a hadvezér alkalmazását bizony nem lehet nem körültekintően tanulmányozni.

Ezért mondják hát: „Nem győzhet mind a két hadsereg, de nem is veszíthet mindkettő. Ha a hadsereg már átlépte az ország határát, és tíz napja, hogy odakint vannak, még ha országuk nem is pusztult el ugyan, a sereg mindenképpen vereséget fog szenvedni, a hadvezért pedig megölik.”

– Pompás! – mondotta Wu király.

20. A hadvezér kiválasztása

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha hadsereget szeretnék állítani, hogyan kell eljárnom a bátor tisztek kiválogatása és begyakoroltatása terén, illetve hogyan mérjem fel az erkölcsi szintjüket?

Tai Gong ekként válaszolt:

– A következő tizenöt esete létezik annak, amikor a tisztek külső megjelenése nincs összhangban a belső tulajdonságaikkal:

Ha kiválónak tűnik, de valójában jellemtelen.

Ha jószágosnak és lelkiismeretesnek látszik, de valójában egy hitvány haramia.

Ha megjelenése tiszteletre méltó, de valójában pimasz, szemtelen.

Ha kinézetre megvesztegethetetlen és körültekintő, de belül híján van az őszinteségnek.

²⁴ Nem teljesen pontos idézet Sunzi művéből, *A hadviselés törvényeiből*. Ott a legelső fejezet legelső mondata így hangzik: „A háború az ország legfontosabb dolga, az élet és a halál alapja, a túlélés, illetve a pusztulás útja.”

Ha figyelmesnek és értelmesnek látszik, ám valójában hiányoznak belőle minden képtességek.

Ha alaposnak mutatja magát, ám mindez csak üres máz.

Ha kiváló stratégiának tűnik, de valójában döntésképtelen.

Ha merésznek és tetterre késznek mutatkozik, ám valójában tehetetlen.

Ha nyíltnek, őszintének látszik, de valójában megbízhatatlan.

Ha kinézetre zavarosnak, rendezetlennek tűnik, de valójában hűséges és alapos.

Ha a józanésznek ellentmondónak tűnik, ám valójában tetterre kész és érdemtel.

Ha kívülről bátornak mutatja magát, ám belül valójában gyáva.

Ha zordnak és zárkózottnak látszik, de valójában könnyen barátkozó.

Ha félelmetesnek, riasztónak tűnik, de épp ellenkezőleg: nyílt és őszinte.

Ha a megjelenése ürességet, formátlanságot sugall, ám amikor kiküldik, hogy feladatát elvégezze, nincs, amit ne teljesítene, nincs, amit ne vinne véghez.

Ez az, amit az égalattiban nagyra értékelnek, amit még a szentek is megbecsülnek. Az egyszerű emberek ésszel ezeket a dolgokat föl nem foghatják, csakis a nagy bölcsesség alkalmas arra, hogy mindezeket fölismerje. S ez azért van így, mert olykor a tiszték külső megjelenése nincs összhangban belső tulajdonságaikkal.

Wu király azt kérdezte:

– No, és hogyan ismerhetők fel ezek?

Tai Gong így válaszolt:

– Nyolc nyilvánvaló formája van annak, hogy felismerd ezeket. Az első, hogy kérdéseket teszel föl nekik, és megfigyeled válaszaikat. A második, hogy adott válaszait kiforgatva összezavarod őket, és megvizsgálod változtatásaikat. A harmadik, hogy kémekkel figyelteted őket, és megvizsgálod őszinteségüket. A negyedik, hogy nyílt és világos kérdéseket intézel hozzájuk, hogy megfigyeld erényeiket. Az ötödik, hogy nagy vagyonokat jelentő posztokat kínálsz nekik, hogy megismerd tisztességüket. A hatodik, hogy szép hölgyekkel kísérted meg őket, és így teszed próbára állhatóságukat. A hetedik, hogy beszámolsz különböző nehézségekről, hogy tudományt szerezz bátorságukról. A nyolcadik pedig, hogy leitatod őket, és így veszed szemügyre viselkedésüket. Ha mind a nyolc próbát sikeresen kiállták, akkor kiválóságukban nincs miért kételkedned.

21. A hadvezér kinevezése

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Mi a módja a hadvezér kinevezésének?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában, ha az országot nagy veszedelem fenyegeti, az uralkodónak ki kell üritenie a főcsarnokot, ahová behívhatja a hadvezérét, és a következő utasítást adja ki a számára: „A föld- és gabonaisten oltárának biztonsága a hadseregeket irányító tábornokon

áll vagy bukik. Most ez és ez az ország bizony megtagadta az engedelmességet, így hát válaszul hadsereget kívánok indítani ellene.”

Amikor a hadvezér megkapja parancsát, utasítsa a nagy asztrológust, hogy végezze el a teknőcpáncélból a jóslást, hogy kijelöljék a legszerencsésebb napot. A kedvező nap kiválasztását követően tartson három napos böjtöt, és vonuljon az ősök templomába, ahol majd átveszi a *fu* és *yue* bárdokat.²⁵

Miután az uralkodó belép az ősök templomának kapuján, arccal nyugat felé fordulva álljon meg, a hadvezér belépve az ősök templomának kapuján, arccal észak felé fordulva álljon meg! A fejedelem saját maga helyezze kezét a *yue* bárd fejére, míg annak nyelét a hadvezér tartsa, miközben a következőket mondja: „Mostantól fogva az ég felett a Seregek Ura fog irányítani.” Ezt követően a fejedelem fogja meg a *fu* bárd nyelét, a hadvezér pedig helyezze kezét annak pengéjére, és mondja a következőket: „Mostantól fogva a Mélység alatt a Seregek Ura fog irányítani. Ha ürességet [ti. gyöngét] láatsz, törj előre, és állj meg, ha telit [ti. erőset] láatsz!²⁶ Sohase hidd, hogy sereged nagyszámú, az ellenség pedig gyöngé! Sohase hidd, hogy a túl nagy felelősséget rád hárító parancs miatt meg kell majd halnod! Sohase értékeld túl magad, míg másokat lenézel! Sohase támaszkodj egyedül önmagadra, eltaszítva a sokaságot! Sohase vesd el makacsul, amit másoktól hallasz! Amíg tisztjeid nem foglaltak helyet, te se ülj le soha! Amíg tisztjeid nem ettek, te se egyél soha! A fagyot és hőséget viseld velük közösen! Ha pedig mindenben ekként jársz el, tisztjeid és katonáid az utolsó leheletükig, akár a halálig is harcolni fognak.”

Miután a hadvezér megkapta parancsát, boruljon le, s jelentse uralkodójának: „Úgy hallottam, hogy egyetlen országot sem lehet kívülről kormányozni, épp úgy, miként egyetlen sereget sem lehet az udvarból irányítani. Két szívvel nem lehet egyetlen uralkodót szolgálni, kételyek közepette pedig nem lehet szembeszállni az ellenséggel. Megkaptam parancsomat, és kezemben a *fu* és *yue* bárdok rettentő hatalma is, győzelem nélkül nem merészelnék élve hazatérni. Remélem, kegyeskedsz az egyetlenzavas parancsolatodat a részemre kiadni, mert ha ezt megtagadod tőlem, sohasem merészelném ellátni a hadvezéri feladatokat.” Miután pedig a fejedelem azt számára megadta, vegyen búcsút tőle, és távozzék!

A hadsereg ügyei nem az uralkodó parancsolatain múlnak, mindezekért csakis a hadvezér a felelős. Amikor az ellenséggel találkozván ütközetre kerül sor, a hadvezér nem lehet kétszívű [ti. nem szolgálhat két urat]. Ha így jár el, fönn nem tartóztatja föl az ég sem, lenn nem állja útját a föld sem, előtte nem akadály semmilyen ellenség,

²⁵ Már a Shang-dinasztia idején léteztek a bárdok, balták különböző típusai, melyeket bronzból öntöttek. A szövegben említett két típus is ezek közé tartozott. A *fu* 斧 bárd valamelyest a favágók által használt fejszékre emlékeztet, míg a *yue* 鉞 bárd sokkal szélesebb és íveltebb. Ezek díszes vagy jádéból csiszolt változatai pedig az uralkodó hatalmi attribútumai voltak. Az uralkodó ezek rituális átadásával bízta meg hadvezérért a hadsereg irányításával.

²⁶ Az „üres” (*xu* 虛) és a „teli” (*shi* 實) az ókori kínai hadelméletben gyakorta előforduló szópár, amelyet a taoista terminológiából kölcsönöztek. A hadsereg gyenge (*xu*), illetve erős (*shi*) pontjairól van szó.

mögötte nem korlátozza az uralkodója sem. Így fognak a bölcsek terveket készíteni a számára, a bátrak pedig harcolni érte. Harci kedvük kék felhőként száll majd, gyorsaságuk pedig, mint a harci ménké. Még mielőtt a pengék összezsápnának, az ellenségük máris legyőzetett.

A győzedelmes háborút az ország határain kívül aratják, ám a dicsőség a határon belül kél. Ilyenkor a tiszteket nagy jutalomban részesítik, és örvend a száz család-név viselője, a hadvezérnek pedig nincs miért szégyenkeznie. Ekkor a szél és az eső is időben fog érkezni, az öt gabona bőven terem majd, a föld- és gabonaistenek oltára pedig békében és biztonságban áll.

– Pompás! – mondta erre Wu király.

22. A hadvezér félelmetessége

Wu király azt kérdezte:

– Hogyan legyen a hadvezér félelmetes? Hogyan legyen a hadvezér bölcs? Hogyan legyenek tilalmai hatékonyak, rendeletei pedig végrehajthatók?

Tai Gong így válaszolt:

– A hadvezér a nagyok kivégzésével lesz félelmetes, a kicsik megjutalmazásával pedig bölcs. A büntetések körültekintő megvizsgálásával tilalmai hatékonyak, rendeletei pedig végrehajthatók lesznek. Ezért ha egyetlen ember kivégzésével megrettenthető a három sereg, akkor végeztesse ki; ha egyetlen ember megjutalmazásával tízezer embert örvendeztet meg, akkor jutalmazza meg! Kivégzésekben becsülje a nagyot, jutalmazásokban pedig a kicsit! Ha képes kivégeztetni a nagyra becsült méltóságokat, akkor ez a büntetés a legfelsőbb rétegekig elér; ha képes megjutalmazni a bivalypász-tort, az istállófiút, a lovászt és az efféléket, akkor ez a jutalmazás a legalsóbb rétegeket is átjárja. Ha a büntetés elér a legfelsőbb rétegekig, a jutalmazás pedig átjárja a legalsóbb rétegeket is, akkor már meg is valósították a hadvezér félelmetességét.

23. A hadsereg ösztönzése

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Azt szeretném elérni, hogy a három sereg katonái a falak ostromakor egymással versengjenek, hogy melyikük ér fel előbb, sík vidéken harcolván pedig azon versengjenek, hogy melyikük tör elsőnek előbbre. Mihelyt meghallják a (harci) gongok hangját, böszüljenek fel, a dobok hangját (melyek a csata kezdetét jelzik) hallván pedig öröm töltse el őket! Nos, hogyan érhető el mindez?

Tai Gong ezt a feleletet adta:

– A hadvezérnek három (módszere) van erre.

– Megkérdezhetném, melyek lennének ezek? – tudakolta Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ha a hadvezér télen nem burkolózik prémes köntösbe, nyáron nem hordoz magával legyezőt, esőben pedig nem feszít (maga fölé) ponyvát, akkor „szertartásos hadvezérnek” nevezetik. Ha a hadvezér nem veti alá magát ezeknek az illendő szokásoknak [ti. nem „szertartásos hadvezér”], akkor arról sem lesz tudomása, ha tisztjei és katonái fáznak, vagy épp a hőségtől szenvednek.

Vízmosásos szakadékból, akadályokkal teli vidékről kifelé jövet vagy sáros, iszapos tereppel küszködve a hadvezérnek kell az első lépéseket megtenni, és akkor nevezetik ő „erős hadvezérnek”. Ha a hadvezér nem veti alá magát az erőpróbának, akkor tisztjei, harcosai szenvedéseiről, küszködéseiről sem lesz tudomása.

Táborveréskor csak ha már mindenki felállította sátrát, térjen meg a hadvezér a saját sátrába; a hadvezér csak azután lásson neki az étkezésnek, ha már mindenki más megfőzte ételét; s ha a seregében senki sem gyújt tüzet, ő maga se tegye ezt, és ekkor nevezetik ő „vágynak megálljt parancsoló hadvezérnek” [ti. önzetlennek]. Ha a hadvezér (önös) vágynak nem parancsol megálljt, arról sem lesz majd tudomása, ha tisztjei és harcosai éhesek vagy épp jóllakottak.

A hadvezér tisztjeivel és harcosaival együtt fázzon, vagy tűrje a hőséget, velük együtt szenvedjen, küszködjék, éhezzék, vagy épp lakjon jól, csak így érheti el, hogy a három sereg katonái a dobok hangját hallva örvendjenek, a gongok hangjának hallatán pedig felbőszüljenek. Ha a katonák a magas falak ostromakor, mély tavakon átkelven, nyilak és kövek zápora alatt egymással versengenek, hogy melyikük kapaszkodik fel előbb, a csupasz pengék összecsapásakor pedig azon versengenek, hogy melyikük tör előbbre elsőként, nos, mindezt nem azért teszik, mert szeretik a halált, vagy mert örömük lelik a sérülésekben, hanem csakis azért, mert a hadvezérük tudja, ha fáznak vagy melegük van, ha éhesek vagy jóllakottak, és mert tisztán látja szenvedéseiket és keserveiket.

24. A titkos üzenőlapocska

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha seregünket mélyen a fejedelmek földjére vezettük be, és hirtelen szembe találjuk magunkat az ellenséggel – a helyzet számunkra éppúgy lehet előnyös, mint hátrányos – és hadvezérem mindenképpen szeretné, ha a közel lévők kapcsolatba lépnének a távollévőkkel, a belül lévők pedig válaszolhassanak a kívül lévőknek, hogy támogatást nyújtsanak a három sereg használatában. Hogyan érhető el mindez?

Tai Gong így válaszolt:

– Az uralkodó és a hadvezére között a „titkos üzenőlapocska”-módszernek általában nyolc fokozata létezik.

Az ellenség felett aratott győzelmet jelző lapocska egy *chi* hosszú.

Az ellenséges sereg szétverését, hadvezérének elfogását jelző lapocska kilenc *cun* hosszú.

Az ellenség falainak, városainak bevetelét jelző lapocska nyolc *cun* hosszú. Az ellenség visszaszorításáról és az ellenséges területre történő mélyebb behatolásról szóló üzenet hét *cun* hosszú.

A lapocska, amely a (nép)tömeg figyelmeztetésére szolgál, hogy erős védelemre készüljenek, hat *cun* hosszú.

A lapocska, amellyel élelem-utánpótlást és katonai erősítést kérnek, öt *cun* hosszú.

A hadsereg vereségét és a hadvezér elvesztését jelző lapocska négy *cun* hosszú.

Az előnyök teljes elvesztését, a hadsereg felbomlását jelző lapocska három *cun* hosszú.

Valamennyi üzenőlapocska-vívó futárt vedd őrizet alá, ha a lapocskákkal közölt hír kitudódna, végeztess ki mindenkit, aki hallott vagy beszélt a hírről. A nyolc üzenőlapocska az uralkodó és a hadvezér közötti kapcsolattartás titkos eszköze, aminek révén titokban érintkezhetnek anélkül, hogy más kívülállók tudomást szerezhetnének a valós helyzetről. S ellenséged legyen akár egy szent bölcs, akkor sem lesz képes megtudni semmit!

– Pompás! – mondta Wu király.

25. A titkos levél

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha a sereget mélyen a fejedelmek földjére vezették be, az uralkodó és a hadvezér egyaránt szeretné összevonni a hadsereget, ezért kimeríthetetlen változásokat valósítanak meg, és terveket kovácsolnak a kifürkészhetetlen előnyökért. Ám ez a feladat sok vesződséggel jár, az üzenőlapocska pedig nem tesz lehetővé egyértelmű üzenetváltást, s merthogy egymástól igencsak távol vannak, a szóbeli érintkezés köztük nem lehetséges. Nos, ilyenkor mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Bármilyen titkos ügy és jelentős döntés esetén üzenőlapocskák helyett inkább használjanak levelet! Az uralkodó küldjön levelet a hadvezérének, az pedig levélben forduljon kérdésével az uralkodóhoz! Valamennyi egybe megszerkesztett levelet szét kell választani, három részben elküldeni, hogy csak egy tudja. A „szétválasztani” azt jelenti, hogy a levél tartalmát három részre kell bontani, a „három részben elküldeni, hogy csak egy tudja” pedig azt jelenti, hogy a három futár mindegyike csak egy részét viszi az üzenetnek, és csak az az egy illető tudhatja meg a levél teljes tartalmát, akinél ezek összegyűlnek. Ezt nevezik titkos levélnek. S ellenséged legyen akár egy szent bölcs, akkor sem lesz képes megtudni semmit!

– Pompás! – mondta Wu király.

26. A hadsereg stratégiai ereje

Wu király a következőt kérdezte Tai Gongtól:

– Mi a támadás lényege?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– A stratégiai erő kihasználása az ellenség mozgásától függ. A két hadsereg találkozásakor mindig változás következik be. A formabontó és a hagyományos taktikai fogások kimeríthetetlen forrásból táplálkoznak. Ezért a legnagyobb dolgokról nem igazán lehet beszélni, a hadsereg ténykedése pedig szavakba nem foglalható. Sőt a hadi dolgokról beszélők szavait nem is igazán érdemes meghallgatni, a hadsereg alkalmazása pedig egy kívülálló számára úgysem látható. Aki gyorsan jön, és ugyanilyen hirtelen távozik is, aki egyedül dönt, és másoktól nem irányíttatik, bizony ő az igazi fegyver.

Ha a terved kitudódik, az ellenség tervet eszel ki ellened. Ha az ellenséged felfedez, föltérképezi helyzeted. Ha kiismer téged, csapdába csal. Ha alaposan föltár, veszélybe sodor téged.

Ezért a hadviselésben igazán járatos hadvezér nem vár arra, míg a hadsereg ütközetre kész. A veszedelmek elhárításában jeleskedő hadvezér az ellenség felbukkanása előtt magához ragadja a kezdeményezést. A győzelmek kivívásában jártas hadvezér a formátlanság által arat diadalt. A legkiválóbb harcos nem bocsátkozik harcba. Ezért az, aki száz pengével aratja győzelmét, bizony nem jó hadvezér. Aki pedig a veszteségek elszennedése után kezd készülődni, bizony nem szent. Aki csak annyira bölcs, mint bárki a sokaságból, bizony nem az ország legjobb tanítója. Aki csak annyi kézügyességgel rendelkezik, mint bárki a tömegből, az bizony nem az ország legjobb mesterembere.

A hadviselésben semmi sem fontosabb a győzelemnél. A hadsereg alkalmazásában semmi sem fontosabb a titokzatosságnál és a kiszámíthatatlanságnál. A hadsereg mozgásában semmi sem fontosabb a kiismerhetetlenségénél. A haditervek kieszelésében semmi sem fontosabb a kiismerhetetlenségénél.

Az fogja a győzelmet előbb megszerezni, aki kezdetben gyöngének mutatja magát az ellenség számára, és csak azután bocsátkozik harcba vele. Így feleannyi erővel kétszer annyi eredményt ér el.

A szent az ég és a föld mozgásának jeleit fürkészi, ugyan ki ismerhetné az ő módszerét? A *yin* és a *yang* Taojához alkalmazkodva követi az évszakok váltakozását. Az ég és a föld telítettségének és fogyatkozásának rendjét követve alkotja meg az állandót. Hiszen valamennyi létező az ég és a föld formája szerint nyer életet vagy halált. Ezért is mondják, hogy aki a formájának megjelenítése előtt bocsátkozik harcba, az túlerővel szemben is győzedelmeskedni fog.

A hadviselésben igazán járatos hadvezér kivárja a megfelelő alkalmat, és addig egy tapodtat sem mozdul. Csak akkor támad, ha biztosan látja a győzelmet, ha nem látja a biztos győzelem lehetőségét, nem bocsátkozik harcba. Ezért mondják, hogy nem szabad félni és tétovázni, mert a hadsereg alkalmazásában ezek jelentik a legnagyobb veszélyt. Semmi sem fenyegeti pusztulással jobban a hadsereget, mint a kételkedés.

A hadviselésben igazán járatos hadvezér, ha látja a számára kedvező előnyt, azt nem szalasztja el, ha elérkezik a számára kedvező alkalom, nem bizonytalanodik el. Mert aki elszalasztja az előnyt, és elmulasztja a kedvező alkalmat, pusztulást hoz saját magára. Ezért a bölcsek követik a megfelelő időt, és nem eresztik el a kedvező előnyöket; a leleményesek döntenek anélkül, hogy kétely támadna bennük. Mert bizony úgy van az, hogy amikor hirtelen támad a mennydörgés, nincs idő befogni a fülünket, a hirtelen kelt villám elől pedig nincs időnk behunyni a szemünket. Úgy törj hát előre, mint a riadt ló, harcolj oly ádázul, mint egy fenevad, s így akik szembeszállnak veled, megsemmisíttetnek, akik pedig megközelítenek, elpusztíttatnak. Ugyan ki lenne képes így feltartóztatni s ellenállni?

Ha a hadvezér titkait nem fecsegi ki, azokat magába rejti, akkor ő isteni. Ha a hadvezér titkait nem fedi fel, hanem magában tanulmányozza, akkor ő fényességes [ti. tisztánlátó bölc]. Ezért mondják, hogy az isteni fényesség Taójjával nincs az az ellenség, amely megküzdhetne, és nincs az az ország, amely ellenállhatna.

– Pompás! – mondta erre Wu király.

27. A megtévesztő hadsereg

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Általában a hadsereg alkalmazásának mikéntjében mik a legfontosabbak?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– A régiek, akik igazán értettek a hadviseléshez, nem voltak képesek harcolni az ég felett, és nem voltak képesek harcolni a föld alatt. A sikerük vagy bukásuk egyes egyedül a stratégiai erő isteni alkalmazásán múltott. Akik megszerezték azt, fölvirágoztak, ám akik elvesztegették, bizony elpusztultak.

Ha két hadsereg föláll egymással szemben, és te magukra hagyod vértet viselő harcosaid, nem törődsz a csatarendekkel, a katonák leeresztik fegyvereiket, összekuszálódnak a sorok, akkor véghezvitted az ellenséget megtévesztő változtatást.

A buján, dúsan növényes, magas fűvel rendelkező vidék kiválóan alkalmas a rejtett visszavonulásra, menekülésre.

A vízmosságok, mély völgyek, veszélyes szurdokok alkalmasak arra, hogy harci szekeret állítva feltartóztassák az ellenség könnyűlovasait.

A szűk átkelők és a hegyi erdők azok a helyek, ahol a túlerőben lévő ellenség is megtámadható.

A mocsarak, lápok és a kietlen sötét vidékek alkalmasak a hadsereg igazi formájának elrejtésére.

A napsütötte, verőfényes, nyílt vidék kiváló a nyers erővel és bátorsággal megvívandó harchoz.

A süvítő nyílhoz hasonlatos gyorsaság, a számszerű elsütéséhez hasonlatos lendület alkalmas az ellenség legkiválóbb terveinek lerombolásához.

A leleményes lesben állással és a megtévesztő csapatok fölállításával, a távolra terjeszkedéssel és az ellenség kifürkészésével, megverhető az ellenséges hadsereg és foglyul ejthető a hadvezére.

A sereg négy részre bontásával és öt részre osztásával köralakzat formálható, és megverhető az ellenség szögletes csatarendbe állított hadserege.

Az ellenség rettegésének és félelmének kihasználásával egy a tíz elleni küzdelem is lehetséges.

Alkonyatkor az ellenség fáradtságának és táborverésének kihasználásával tíz a száz elleni küzdelem is lehetséges.

A ravasz technikai fogásokkal megoldható a mély vizeken és a folyók gázlóján történő átkelés.

Az erős számszeríjak és a hosszú fegyverek alkalmasak a vízen keresztül vívott harcra.

A távoli megfigyelőállomások és a messzi kémlelések, a gyors ostromok és a sebes visszavonulások alkalmasak a városfalak bevételeire és a városok elfoglalására.

A dobszóval kísért menetelés és a nagy tumultus keltése alkalmas a megtévesztő taktika kivitelezésére.

Az orkán és a vihar kiváló segítség ahhoz, hogy az ellenségre szemből lecsapjanak, és hátulról elkapják.

Az ellenség követének álruháját viselő azok, akikkel az ellenség élelmet biztosító utánpótlásvonalai elzárhatók.

Az ellenség parancsainak és utasításainak orvul felhasználásával és az ellenséggel azonos egyenruha viselésével elérhető, hogy az ellenség visszavonuláshoz készülődjék.

Az igazságos háború indításával fölbuzdítható a tömeg, amelyik majd legyőzi az ellenséget.

A magas rangok és kitüntetések adományozásával ösztönözhető az emberek a parancsok feltétel nélküli végrehajtására.

A szigorú büntetésekkel és fenyítésekkel ösztönözhető az előrenyomuláshoz fáradtak és lusták.

Az öröm és a düh, a juttatás és a megvonás, a civil és a katonai értékek, a késlekedés és a gyorsaság váltogatásával rend és összhang teremthető a hadseregben, tisztán elválaszthatók a magas és az alacsony rangok közti különbségek.

A magas helyek elfoglalásával biztosítható az ellenőrzés és a védekezés.

A veszélyes hágók, szurdokok elfoglalásával biztosítható a hosszan kitartó, biztos védekezés.

A hegyi erdőségek és a sűrű növényzet alkalmas arra, hogy fedezékben, rejtve jöjjen-menjen a hadsereg.

A mély árkok és magas sáncok, a bőséges élelmiszerkészlet biztosítja egy hely hosszan tartó birtoklását.

Ezért mondják, hogy aki nem tudja, miként tervezzen meg egy támadást, az jobb, ha nem is beszél az ellenségről. Aki képtelen szétválasztani a hadserege mozgását,

az jobb, ha egy árva szót sem ejt a megtévesztő taktikáról. Aki képtelen úrrá lenni a fölforduláson és zűrzavaron, az jobban teszi, ha nem kezd értekezni a változtatásokról.

Azt is mondják még, hogy ha a hadvezér nem emberséges, akkor a serege nem ragaszkodik hozzá. Ha a hadvezér nem bátor, akkor a seregtől sem várható el, hogy ütőképes legyen. Ha a hadvezér nem bölcs, akkor seregét kételyek marcangolják. Ha a hadvezér nem lát tisztán, akkor a hadsereg összezavarodik. Ha a hadvezér nem éles elméjű, akkor a hadsereg elmulasztja az alkalmas pillanatot. Ha a hadvezér nem állandóan éber, akkor a hadsereg híján van a fölkészültségének. Ha a hadvezér nem erős, akkor a hadsereg elhanyagolja a kötelességét.

Ezért a hadvezér a katonái sorsának ura. A hadsereg elrendezése vagy fölforgatása egyes egyedül rajta áll vagy bukik. Aki egy arra érdemest tesz meg hadvezérévé, annak serege erős lesz, országa pedig fölvirágzik, ám az, aki arra érdemtelen nevezne ki hadvezérévé, annak serege bizony gyöngé lesz, országa pedig menthetetlenül elpusztul.

– Pompás! – mondta Wu király.

28. Az öt hang

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A hangoló síp öt hangjából szerezhetünk-e bármiféle értesülést a hadseregről, és megtudhatunk-e ebből valamit a győzelemről vagy a vereségről?

Tai Gong így válaszolt:

– Ó, mily mélyre hatoló kérdés ez, felség! Nos, tehát a tizenkétféle síp mindegyikén öt fő hangot különböztetünk meg, úgy is mint a *gong*, a *shang*, a *jiao*, a *zheng* és *yu*.²⁷ Ezek az alaphangok, amelyek tízezer nemzedék óta változatlanok.

Az öt őselem isteni voltával, a Tao állandóságával kiismerhető az ellenség. A fém, a fa, a víz, a tűz és a föld segítségével legyőzhető az ellenség.

A régvolt időkben, a három szent császár korában az ürességgel és a nem cselekvéssel uralkodtak a kemény és az erős felett. Nem voltak jelek az íráshoz, minden az öt őselemből származott. Az öt őselem Taója maga az ég és föld természetessége. A hat *jiára*²⁸ történő felosztás oly csodálatos, oly isteni!

Módszerük abban állt, hogy azon a napon, amikor az ég tiszta és derűs volt, egyetlen felhő sem látszott, nem fújt szél és nem hullott eső, éjfél tájban kiküldték könnyűlovasságukat az ellenség sáncához, és attól kilencszáz lépésre fülkhöz emelték sípjukat, majd nagyot üvöltve megriasztották az ellenséget. A válasz a sípokban hangzott, nagyon halkán, alig hallhatóan.

²⁷ A hagyományos kínai zene leginkább öthangú, azaz pentaton skálán alapul. Az öt zenei hang (*wu yin* 五音) a következő: a *gong* 宫, a *shang* 商, a *jiao* 角, a *zhi* 徵 és a *yu* 羽.

²⁸ A „hat *jiá*” (kínaiul *liu jia* 六甲) értelmezése nem világos. A legtöbb kommentár szerint a kínai naptár által használt hatvanas ciklus hat részre bontásáról van szó, amely így hat, egyenként hat részből (azaz például évből) álló ciklust (*jiá*) adna. Azonban más értelmezés sem kizárt.

Ha a síp válaszképpen *jiao* hangot hallatott, akkor az a „Fehér Tigris” jelezte.
 Ha a síp válaszképpen *zheng* hangot hallatott, akkor az a „Titokzatos Hadat” jelezte.
 Ha a síp válaszképpen *shang* hangot hallatott, akkor az a „Bíbor Madarat” jelezte.
 Ha a síp válaszképpen *yu* hangot hallatott, akkor az a „kampó csatarendet” jelezte.
 Ha a síp az öt hang egyikét sem adta válaszul, az volt a *gong*, amely a „Zöld Sárkányt” jelezte.²⁹ Ez az öt őselem nyújtotta előjelek rendszere, amely segít megítélni az eljövendő győzelem vagy vereség dolgát.

– Pompás! – mondotta Wu király, Tai Gong pedig ekként folytatta:

– E finom, varázslatos hangok mindegyikének megvan a külső körülményekre vonatkozó jelentése is.

– Hallhatnék ezekről is? – kérdezte Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ha az ellenség fél kezdeményezni, akkor érdemes kihallgatni. Ha a dobjainak hangja hallatszik, az *jiao*. Ha fáklyáinak fénye látszik, az *zheng*. Ha a lándzsák és alabárdok bronz- és acélsengése hallatszik, az *shang*. Ha a katonák sóhaja, nyögése hallatszik, az *yu*. Ha pedig minden néma és csöndes, az a *gong*. Ezek az öt hangnak a külső körülménnyel történő összekapcsolódásának az előjelei.

29. A hadsereg előjelei

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha még az ütközet megkezdése előtt szeretnék képet alkotni az ellenség erejéről és gyöngeségéről, ha előre szeretném látni a győzelem vagy a vereség előjeleit, akkor vajon mi a teendőm?

Tai Gong így válaszolt:

– A győzelem vagy a vereség mindenekelőtt az ellenség lelkületében jelentkezik. A bölcs hadvezér körültekintően megvizsgálja, és azok nyilvánvalókká válnak a számára.

Tüzetesen vegye szemügyre az ellenség előrenyomulását és visszavonulását, vizsgálja meg mozgását és pihenését, értekezzen, beszélgessen azokról a jó és rossz előjelekről, amelyeket tisztjei és katonái közölnek vele. Ha az ellenséges hadseregben általános jókedv uralkodik, a tiszték és a közkatonák törvénytisztelők, tiszteletben tartják a hadvezér parancsait, ha közösen örülnek az ellenség legyőzésén, ha egymásnak dicsekednek saját bátorságukkal és rettenthetetlenségükkel, egymást csodálják félelmetességük és harciaságuk miatt, akkor ezek a jelek bizony mind egy erős ellenséges seregbe vallanak.

Ha az ellenséges hadsereg soraiban nagymértékben szorongás, rettegés tapasztalható, ha a tiszteket és a közkatonákat nem lehet hosszan rendben tartani, ha egymást ijesztgetik az ellenség erejével, ha egymással csupa számukra kedvezőtlen dologról

²⁹ Az ókori Kínában öt különböző hadseregtípust vagy alakulatot különböztettek meg, melyeknek funkciója, használata már a korabeli forrásokból sem teljesen világos. A szövegben e hadseregek felismeréséről esik szó.

beszélgetnek, ha kétségbeesve hallgatják és lesik egymást, ha szünet nélkül csupa rossz előjéről locsognak, ha mondandójukkal összezavarják egymást, ha nem félik a törvényeket és a szabályokat, ha nem tisztelik hadvezérüket, akkor ezek a jelek bizony egy gyöngye ellenséges seregre vallanak.

Ha a hadsereg szabályos, jól elrendezett, a felállított csatarendek biztosította stratégiai erő szilárd, mély vizesárcokkal, magas sáncokkal, sőt ha kihasználják egy hatalmas orkán vagy vihar nyújtotta előnyöket, a hadsereg háborítatlan marad. A jelzőzászlók és lobogók előre mutatnak, a csengők és a gongok hangja tisztán felhangzik, kisebb és nagyobb dobok jól hallhatóan dübörögnek. Ezek bizony mind az isteni fényesség segedelmének előjelei, amelyek hatalmas győzelmet jövendölnek.

Ha az ellenség hadseregének menetoszlopai és harci alakzatai nem szilárdak, a jelzőzászlók és lobogók összevissza kavarognak, egymást akadályozzák, elvesztegetik egy hatalmas orkán vagy vihar nyújtotta előnyöket, a tiszték és a katonák félnek, rettegnek, harci szellemük megroppant, és nem tartanak össze, harci ménjeik riadtak és ki-kitörnek, harci szekereik tengelye törött, a csengők és a gongok alig hallhatók, valamint a kisebb és a nagyobb dobok hangja halk, tompa. Ezek bizony mind a nagy vereség biztos előjelei.

Általában a falak ostromakor, a városok bekerítésekor, ha a város *qije* hamuszürke, akkor könnyen lemészároltathatnak. Ha a város *qije* észak felé áramlik ki, akkor könnyen bevehető. Ha a város *qije* nyugat felé áramlik ki, akkor a várost könnyen feladják. Ha a város *qije* dél felé áramlik ki, akkor a város nem elfoglalható. Ha a város *qije* kelet felé áramlik ki, akkor a város nem megtámadható. Ha a város *qije* kiáramlik, majd ismét visszatér, a város parancsnoka menekül. Ha a város *qije* kiáramlik, és szétárad a mi seregünkön, akkor katonáink meg fognak betegedni. Ha a város *qije* kiáramlik és megállíthatatlanul, egyenesen fölfelé tör, akkor a várost védő hadsereg hosszan ki fog tartani. Általában, ha városfalat ostromolsz, vagy várost veszel körbe, és már tíz nap is eltelt anélkül, hogy mennydörgött vagy esett volna, jobban teszed, ha minél előbb felhagysz a támadással, és seregeddel elvonulsz. Ilyenkor ugyanis a városnak nálad hatalmasabb patrónusa van.

Ezek azok az előjelek, amelyek segítségével tudomás szerezhető arról, hogy lehetséges-e a támadás vagy nem.

– Pompás! – mondta erre Wu király.

30. A mezőgazdasági eszközök

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha az égalattiban béke és nyugalom honol, az ország pedig nem kerül senkivel összeütközésbe, vajon megfeledkezhetünk-e a támadófegyvereinkről és az ostromszerkezeteinkről? Védelmi fegyvereinket vajon szükséges-e egyáltalán előkészíteni?

Tai Gong így válaszolt:

– A támadó és védekező fegyverek, a harci eszközök békeidőben teljes mértékben az emberek munkáját segítik. Példának okáért az ásóbotok, gereblyék lovascsapdaként és sulyomként használhatók. Az ökrök és lovak vontatta szekerek táborveréskor és a sáncokon kiváló fedezéket nyújtanak pajzsként. A különböző kapaféle szerszámok lándzsaként, alabárdként forgathatók. A szekérponyvával ernyőként védhetők a vértetek, sisakok, pajzsok és páncélok. Az ásók, lapátok, csákányok, balták és mozsártörők mind-mind a városfal ostromához szükséges eszközök. Az ökrök és lovak szükségesek az élelmiszer-utánpótlás szállításához. A kakasok és kutyák az őrség dolgát könnyítik meg. Az asszonyok kendői zászlóként, lobogóként szolgálhatnak.

Az a módszer, ahogy az emberek földjeiket megművelik, épp olyan, mint amikor a katonák városfalakat ostromolnak. Tavasszal meg kell tisztítani a földeket a gyomoktól, gazoktól, éppen úgy, mint ahogy az utakat a harci szekerek és a lovasság számára. A nyári gyomlálás pedig a harcba induló gyalogság számára szükséges. Az őszi aratás és tűzifagyűjtés a hadsereg élelmezéséhez nélkülözhetetlen. A téli raktározás pedig a kitartó védekezés biztosítója.

A termőföldek és falvak ötfős egységekre történő osztása biztosítja, hogy az emberek vakon megbízzanak egymásban. A falvaknak vannak előljáróik, az előljáróknak feletteseik, akik egyben a hadsereget is igazgatják. A falvak falakkal vannak körbevéve, amelyek megakadályozzák a bejutást, és ezek biztosítják a szakaszokra történő felosztást is. A gabonaszállítás és a szénakaszálás teszi lehetővé a raktárkészletek feltöltését. A tavasszal és ősszel esedékes külső és belső városfalak javítása, az árkok és csatornák ásása kiválóan hasznosítható sáncok és erődítések építéséhez.

Lám, a hadsereg használta fegyverek nagy része a mindennapi tevékenységhez szükséges eszközök közül kerül ki. Az, aki igazán ért az ország kormányzásához, hasznosítja ezeket a hétköznapi eszközöket. Így az emberek a hat háziállat³⁰ gondozásának módszerével, a földek feltörésének technikájával békét és lakhatást teremtenek a vidékükön. A földművesek, akik jó egynéhány hold földnek viselik gondját, az asszonyok, akik jó egynéhány vég selymet megszönek, bizony mindannyian az ország felvirágoztatásának és a hadsereg megerősítésének biztosítékai.

– Pompás! – mondta Wu király.

³⁰ A „hat háziállat” (*liu chu* 六畜): ló, marha, birka, sertés, kutya, baromfi.

IV.

A tigris titkos tanítás

(*Hu tao* 虎韜)

31. A hadsereg felszerelése

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Amikor a király mozgósítja hadseregét, és felszereli azt, akkor vajon milyen szabályt kövessen a támadó és védekező fegyverek, eszközök fajtáinak és mennyiségének meghatározásakor?

Tai Gong így válaszolt:

– Ó felség, kérdésed királyhoz méltó! Bizony valamennyi támadó és védekező fegyvernek és eszköznek megvan a maga fajtája és mennyisége, ezek biztosítják a hadsereg félelmetességét.

– Hallhatnék erről bővebben is? – kérdezte Wu király, Tai Gong pedig ekként válaszolt:

– Általában a hadsereg használatának, a vértet viselő tízezer harcos felszerelésének az alapvető szabályai a következők:

Legyen a hatalmas Fuxu-féle³¹ harci szekérből harminchat. Tehetséges tisztok, erős számszerijászok, lándzsások és alabárdosok, összesen huszonnégy harcos alkossanak egy-egy szárnyat [ti. legyenek egy szekéren]! A szekereknek nyolc *chi* átmérőjű kerekei legyenek! Helyezzenek el rajtuk zászlókat, dobokat *A hadviselés törvényeiben* leírt „megrázó rettegésnek” megfelelően.³² Tartsanak szilárd alakzatot, és így a legerősebb ellenséget is legyőzik.

Legyen a Fuxu-féle harci szárny, nagy pajzsborítású, lándzsás-alabárdos szekerekből összesen hetvenkettő. Tehetséges tisztok, erős számszerijászok, lándzsások és alabárdosok alkossanak egy-egy szárnyat [ti. legyenek egy szekéren]. A szekereknek öt *chi* átmérőjű kerekei legyenek! Csörlővel felhúzható, ismétlő számszerijakkal biztosítsák a saját védelmüket! Tartsanak szilárd alakzatot, és így a legerősebb ellenséget is legyőzik.

Legyen a Fuxu-féle szárnyakat fedező, kis pajzsborítású szekerekből összesen száznegyven darab! Csörlővel felhúzható, ismétlő számszerijakkal biztosítsák a saját védelmüket! A szekér kerekeit szarvasbőrrel borítsák! Tartsanak szilárd alakzatot, és így a legerősebb ellenséget is legyőzik.

Legyen a Fuxu-féle hatalmas, nagy sárga, háromszorosan ismétlő tüzelésű számszerijas harci szekérből összesen harminchat darab! Tehetséges tisztok, erős

³¹ A Fuxu-féle harci szekér (*Fuxusheng* 扶胥乘) az egyik legrégebbi harciszekér-fajta, amelyet név szerint említenek a korabeli szövegek. Számos típusa létezett, melyek mára csak hozzávetőlegesen rekonstruálhatók. Elnevezésének eredete is bizonytalan. Más ókori forrásban nem szerepel.

³² A „megrázó rettegésként” fordított *zhen hai* 震駭 kifejezés sem a hivatkozott *A hadviselés törvényeiben*, sem más ma ismert ókori hadtudományi műben nem szerepel.

számszerijászok, lándzsások és alabárdosok alkossanak egy-egy szárnyat [ti. legyenek egy szekéren]! „Repülő kacsá” és „villámló árny” nyilakkal biztosítsák a saját védelmüket! A „repülő kacsá” nyílnak vörös a szára és fehér a tolla, a hegye pedig bronzból készül. A „villámló árny” nyílnak zöld a szára, vörös a tolla, a hegye pedig acélból készül. Nappal hat *chi* hosszú és hat *cun* széles vörös selyemszalagokat erősítsenek rájuk, amelyek az égen villódnak, cikáznak. Éjszaka ugyanilyen nagyságú, fehér selyemszalagokat kössenek rájuk, amelyek hullócsillagoknak látszanak majd. Tartsanak szilárd alakzatot, és így a legerősebb ellenséget is legyőzik.

Legyen a Fuxu-féle rohamszekérből összesen harminchat! Szállítsanak „imádkozósáska-harcosokat”,³³ és tudjanak támadni horizontális és vertikális alakzatban egyaránt, így biztosan megverhetik az ellenséget.

Legyenek málhás szekerek a lovas támadók feltartóztatására! Ezeket más néven „villámszekereknek” is hívják. A *hadviselés törvényei* „villámtámadásként” írja le használatukat.³⁴ Tartsanak szilárd alakzatot, és így a gyalogságot és a lovasságot is egyaránt legyőzik.

Legyen a Fuxu-féle lándzsás-alabárdos könnyű harci szekérből összesen százhatvan az éjszakai támadók visszaverésére! Mindegyiken legyen három-három „imádkozósáska-harcos”. A *hadviselés törvényei* „mennydörgéstámadásként” írja le használatukat.³⁵ Tartsanak szilárd alakzatot, és így a gyalogságot és a lovasságot is egyaránt legyőzik.

Legyen ezerkétszáz darab szögletes fejű acélbuzogány, melyek egyenként tizenkét *jin* súlyúak, nyelük pedig öt *chinél* is hosszabb. Más néven „mennyei buzogánynak” is nevezik ezeket.

Legyen ezerkétszáz darab harci *fu* balta. Az élük nyolc *cun* hosszú, súlyuk nyolc *jin*, nyelük pedig öt *chinél* is hosszabb. Más néven „mennyei *yue* baltának” is nevezik ezeket.

Legyen ezerkétszáz darab szögletes fejű acélkölyű!³⁶ Súlyuk nyolc *jin*, nyelük öt *chinél* is hosszabb. Más néven „mennyei kölyűnek” is nevezik ezeket. E fegyverekkel a gyalogos és lovas hordák egyaránt visszaverhetők.

Legyen ezerkétszáz darab nyolc *cun* hosszú repülő kampó. A kampó éle négy *cun* hosszú, a nyele hat *chinél* is hosszabb. Ezekkel szétzilálható az ellenséges sereg.

A hadsereg védelmére használjanak Fuxu-féle szekereket, fából készült „imádkozósáskát” és kardpengéket! Szélességük legyen két *zhang*, és összesen százhusz készüljön belőlük! Ezeket nevezik más néven lovascspadának is. Sík terepen felállítva ezekkel még a gyalogosok is legyőzhetik az ellenség harci szekereit és könnyűlovasait.

³³ Az „imádkozósáska-harcosokkal” (*tanlang wushi* 螳螂武士) kapcsolatban nem lehet pontosan tudni, hogy a harcmódoruk vagy a kinézetük alapján kapták-e az elnevezésüket. Ez a kifejezés más ókori forrásban nem szerepel.

³⁴ A „villámtámadásként” fordított *dianji* 電擊 kifejezés sem a hivatkozott műben, sem más ma ismert ókori hadtudományi műben nem szerepel.

³⁵ A „mennydörgő támadás”-ként fordított *tingji* 霆擊 kifejezés sem a hivatkozott műben, sem más ma ismert ókori hadtudományos műben nem szerepel.

³⁶ Acélkölyű: egyfajta acélkalapács.

A fából készült százhusz darab sulyom két és fél *chi* magasan álljon ki a földből! Gyalogsággal és lovassággal vívott ütközetben egyaránt bevethető, a katonák annyira kifáraszthatók, hogy a végén megfutamodnak.

Legyen a Fuxu-féle rövid tengelyű, gyorsan pörgő lándzsás-alabárdos roham-szekérből összesen százhusz darab! Ez az a fajta szekér, amivel a Sárga Császár annak idején legyőzte Chiyout.³⁷ Gyalogsággal és lovassággal vívott ütközetben egyaránt bevethető, a katonák annyira kifáraszthatók, hogy a végén megfutamodnak.

Szűk utakon, keskeny szorosokban a hadsereg szórjon szét összesen ezerkétszáz darab négy *cun* magas acélsúlymot nyolc *cun* szélességű, hat *chi* hosszú sávban! Ezekkel a gyalogság és a lovasság egyaránt megverhető.

Az éjszaka sötétjében az ellenségén hirtelen kell rajtaütni. A katonák csupaszból pengékkel vagdal kozzanak, feszítsenek ki hálókát, és használjanak két nyílhegy alkotta súlymokat, amelyeket rendezzenek „szövönőalakzatba”! Ezeket egymástól két *cun* távolságra helyezték, és összesen tizenkétezer darab legyen!

Nyílt terepen, közepesen magas fűben vívott ütközetben használjanak szögletes nyelű, nyílhegyfejű lándzsát, összesen ezerkétszáz darabot. Ez a fajta lándzsa másfél *chi* magasan álljon ki a földből! Gyalogsággal és lovassággal vívott ütközetben egyaránt bevethető, a katonák annyira kifáraszthatók, hogy a végén megfutamodnak.

Szűk utakon, keskeny szorosokban és akadályokkal teli terepen a hadsereg feszítsen ki összesen százhusz darab acélláncot! Gyalogsággal és lovassággal vívott ütközetben egyaránt bevethető, a katonák annyira kifáraszthatók, hogy a végén megfutamodnak.

Az erődítmények kapuinak védelméhez használjanak összesen tizenkét darab, rögzített lándzsával és alabárdal ellátott kis pajzsot, a katonák pedig csörlővel felhúzóható ismétlődő számszerijakkal biztosítsák saját védelmüket!

A hadsereg védelméhez használjanak „mennyei hálót” és „tigrisketrecet”, amelyeket láncokkal erősítsenek össze! Legyen mindegyik másfél *zhang* széles és nyolc *chi* magas! Összesen százhusz ilyen szerkezet készüljön! A tigrisketrecel és pengékkel felszerelt Fuxu-féle harci szekerek szintén másfél *zhang* szélesek és nyolc *chi* magasak legyenek! Összesen ötszázhusz darab álljon rendelkezésre belőlük!

A mocsáron, lápon és ingoványon történő átkeléshez a hadsereg használjon „repülő hidat”! Összesen nyolc legyen belőle, melyek mindegyike másfél *zhang* széles és két *zhang*-nál hosszabb legyen! A végüknél fogva gyűrűkkel kapcsolódnak egymásba, és láncokkal erősíthetők össze.³⁸

³⁷ A legendák korában élt Sárga Császár (Huang Di 黃帝) hőstettei közt szokták említeni a Chiyouval (Chiyou 蚩尤), a félig ember, félig állat szörnyel vívott harcát Zhuolunál (Zhuolun 涿鹿), amelyből a Sárga Császár került ki győztesen, megölve az ellene lázadó fenevadat.

³⁸ A „repülő híd” (*fei qiao* 飛橋) olyan több szelvényből álló, egymáshoz kapcsolható pallósor lehetett, amely lehetővé tette a gyalogság számára a mocsáron vagy egyéb ingoványos talajon történő átkelést.

A vízen történő átkeléshez a hadsereg használjon „repülő folyót”! Összesen nyolc legyen belőle, melyek mindegyike másfél *zhang* széles és két *zhang*nál is hosszabb legyen! Végüknél fogva gyűrűkkel és láncokkal kapcsolhatók össze.³⁹

A „mennyei tutaj” és az „acél imádkozó sáska” belül szögletes, kívül pedig kerek. Átmérője több mint négy *chi*. Legyen belőlük összesen harminckét darab, melyek gyűrűkkel kapcsolhatók egymáshoz! Ha a „mennyei tutajt” „mennyei folyóvá” alakítják át, alkalmas segédeszközzé válik a nagyobb tavakon történő átkeléshez. Ilyenkor „mennyei bárkának” vagy „mennyei hajónak” is nevezik.⁴⁰

Hegyri erdőségekben vagy vadonban tartózkodván a tábornok „tigrisketrecekkel” kell megerősíteni. Ezeket gyűrűkkel és láncokkal kell egymáshoz erősíteni több mint két *zhang* hosszan. Összesen ezerkétszáz ilyen szerkezet legyen! Használjanak még gyűrűvel ellátott nagy köteleket, melyek vastagsága négy *cun*, hosszuk pedig több mint négy *zhang*. Összesen hatszáz legyen belőle! Legyenek továbbá gyűrűkkel ellátott közepes kötelek, melyek vastagsága két *cun*, hosszuk pedig több mint négy *zhang*. Összesen kétszáz legyen belőlük! Ezen kívül használjanak gyűrűkkel ellátott, egészen vékony köteleket, melyek több mint két *zhang* hosszúak. Összesen tizenkétezer legyen belőlük!

A fatetőzetű nehéz harci szekereket „mennyei zápornak” nevezik, melyek fűrészfogazatú peremükkel illeszkednek egymáshoz. Négy *chi* szélesek, több mint négy *zhang* hosszúak. Mindegyik egy kicsi acél órallással van ellátva.

A fák kivágásához használjanak nagy baltákat, melyek súlya nyolc *jin*, nyelük több mint három *chi* hosszú, és összesen háromszáz darab legyen belőlük! Erre a célra szolgálhatnak továbbá a csákányok is, melyek éle hat *cun* hosszú, nyelük pedig több mint öt *chi*, és összesen háromszáz darab legyen belőlük!

A cölöpveréshez használt bronzsúlyok több mint öt *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

A szögletes nyelű, acélmarkolatú „saskarom” több mint hét *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

A szögletes nyelű vasvilla több mint hét *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

A szögletes nyelű, kétágú vasvilla több mint hét *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

A fű levágásához használt nagy kasza több mint hét *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

Az éles pengéjű nagy lapát nyolc *jin* súlyú, nyele hat *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

A gyűrűvel ellátott vascölöp több mint három *chi* hosszú, és legyen háromszáz darab belőle!

³⁹ A „repülő folyó” (*fei jiang* 飛江) a folyókon történő átkeléshez használatos pontonszerkezet.

⁴⁰ A „mennyei tutaj” (*tian fu* 天浮) és az „acél imádkozó sáska” (*tie tanglang* 鐵螳螂) ugyancsak a vízen történő átkelést biztosító pontonszerkezet lehetett, amely méretében és formájában különbözhetett az előzőekben ismertetett „repülő folyó”-tól. A „mennyei bárka” (*tian huang* 天潢) vagy „mennyei hajó” (*tian chuan* 天舩) ezek kiszélesített változata lehetett.

Az óriás pöröly öt *jin* súlyú, nyele több mint két *chi* hosszú, és legyen százhusz darab belőle!

Legyen tízezer vértet viselő harcos, hatezer erős számszeríjász, kétezer pajzssal és alabárdal ellátott katona, kétezer lándzsával és pajzssal ellátott katona! Háromszáz ügyes kezű mesterember gondoskodjon a támadóegyverek és eszközök állandó javításáról, karbantartásáról!

A hadsereg felállításához általában ennyi mindenre, ilyen mennyiségben van szükség. – Megfogadom útmutatásodat – mondta Wu király.

32. A három csatarend

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A hadsereg bevetésekor általában három alapvető harci alakzatot kell ismerni, úgy is mint a „mennyei csatarendet”, a „földi csatarendet” és az „emberi csatarendet”. Mik is ezek tulajdonképpen?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha alkalmazkods a Naphoz és a Holdhoz, a csillagokhoz és bolygókhoz, valamint az Északi Merítőhöz⁴¹ – az egyik tőled balra legyen, a másik jobbra, az egyik előtted legyen, a másik mögötted –, ezt nevezik a „mennyei csatarendnek”.

Amikor a hegyekhez és a dombokhoz, a folyókhoz és a forrásokhoz alkalmazkodsz úgy, hogy előnyödre fordítod azok elhelyezkedését, ezt nevezik a „földi csatarendnek”.

Amikor harci szekereket és lovakat használsz, alkalmazod a civil és a katonai érényeket, ezt nevezik „emberi csatarendnek”.

– Pompás! – mondta Wu király.

33. A gyors kitörés

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha az ellenség körbekerített minket, elöl is, hátul is elrekesztett bennünket, sőt az utánpótlásvonalainkat is elzárta, vajon mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Hát bizony, az ilyen hadsereg van a legnehezebb helyzetben az egész égalattiban! Csak akkor győzhetsz, ha hirtelen kitörsz, mert ha késlekedsz, vereséget fogsz szenvedni. A teendő a következő: hadsereged fejlődjön „négy irányba támadó harci alakzatba”, és harci szekereiddel és könnyűlovassággal kelts rémületet és felfordulást az ellenség soraiban, majd gyorsan törj ki! Csak így vághatod magad keresztül az ellenségen.

⁴¹ Az Északi Merítő (*beidou* 北斗; a szövegben *doubiao* 斗杓 változatban) hét csillagból álló csillagkép, amely a nyugati asztronómiából ismert Nagy Medve (*Ursa Major*) csillagképpel egyezik meg.

Wu király ekkor azt kérdezte:

– Miután kitörtünk az ellenség gyűrűjéből, hogyan szerezhetjük meg a győzelmet is?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Sereged bal szárnya az ellenséges gyűrű bal oldalán törjön ki, a jobb szárny pedig a jobb oldalon támadjon, de sehol ne bocsátkozzanak velük harcba! A hadsereged zöme pedig erejét megosztva támadjon előre és hátra! Ha így jársz el, legyen bármily népes az ellenséged hadserege, mindenképpen megfutamíthatod.

34. A feltétlen menekülés

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha seregemmel már mélyen bent járunk a fejedelmek területén, az ellenség pedig mindenfelől körbevett minket, elzárták a visszavonulás lehetőségét, elvágták utánpótlási vonalainkat, helyzetünket a kedvezőtlen, nehezen járható terep tovább súlyosbítja, de mi mindenképpen ki szeretnénk törni, vajon mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– A feltétlen menekülés során számodra a felszerelés jelenti a legnagyobb kincset, és a bátor küzdelem a legfontosabb. Ha megvizsgálod és megtudod az ellenséges terület minden kedvező és kedvezőtlen adottságát, megtalálod azokat a részeket, ahol nincsenek emberek, akkor lehetőség kínálkozik a biztos menekülésre.

Parancsold meg a hadvezéreidnek és a tisztjeidnek, hogy ragadják meg a Rejtelmes Homály lobogóját, vegyék fel felszerelésüket és fegyvereiket, a katonák pedig peckeljék fel szájukat! Éjszaka aztán induljatok útra! A legbátrabbak, a legerősebbek és a leggyorsabbak menjenek előre, foglalják el az erődítéseket, és nyissanak utat a sereg számára! Az ügyesebb tisztek és az erős számszeríjászok álljanak lesben, és hátulról fedezzék a sereget! Gyöngébb harcosaid, a szekerek és a könnyűlovások maradjanak középen! Ha sereged csak lassan tud felfejlődni a kívánt harci alakzatba, az ellenség nem fog megrémülni, megijedni. A Fuxu-féle rohamszekerekkel fedezd a sereget elől és hátul, a harci szárnyakat biztosító, nagy pajzsokkal borított szekerek pedig balról és jobbról nyújtsanak védelmet!

Ha ellenséged soraiban rémületet tapasztalnál, ne habozz, törj előre villámgyorsan! Gyöngébb harcosaid, a szekerek és a könnyűlovasság maradjon hátul! Ügyesebb tisztjeid és erős számszeríjászaid álljanak lesben! Miután meghatározta az ellenség mozgását, lesben álló katonáid sebesen törjenek előre, támadjanak rájuk! Használj nagy számban fáklyákat és dobokat, és úgy támadj, mintha sereged a föld alól bújna elő, mintha az égből hullana alá. Ha sereged bátran harcol, nem akad majd senki, aki útját állhatná.

Wu király így szólt:

– Ha előttünk hatalmas víz terül el, vagy széles vizesárok, vagy vízzel teli mély gödör, mi pedig át szeretnénk kelni rajta, de se csónakunk, se evezőnk, az ellenség

pedig erődítményben és sáncok mögött védekeznek, elzárta előlünk az előrenyomulás és a visszavonulás útjait, rendszeresen járőrözik, sőt a szűk, számunkra veszélyes átke-
lőt ő ellenőrzi, a szekereink és a lovasságunk előre kényszerült, míg a legderekből har-
cosaink lemaradtak, akkor vajon mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– A nagy kiterjedésű vizeket, széles vizesárhokot vagy a vízzel teli mély gödrö-
ket általában az ellenség nem képes védelme alatt tartani. Ám ha mégis felügyelné,
akkor csak kevés harcosát tudja erre a feladatra használni. Tehát minden ilyen esetben
a „repülő folyókat” kell bevetned, melyeket összekapcsolva „mennyei bárkát” készí-
tetsz, amivel aztán átkelhet sereged a vízen. Legbátrabb, legerősebb és legügyesebb
katonáid – akik mindhalálig képesek harcolni – indítsd az általad kijelölt helyre, ahol
rátámadnak az ellenségre, és szétverik harci alakzatukat.

De mindenekelőtt gyűjtsd fel sereged málhás és társzekereit, hogy így add tud-
tára katonáidnak, hogy aki bátran harcol, életben marad, ám elpusztulnak a gyávák.
Miatán seregeddel átkeltél, parancsold meg embereidnek, hogy támasszanak a felle-
gekig hatoló tűzvészt, hogy messziről is jól látható legyen. Ezt követően pedig a füvek
és a fák, dombok és a sziklák, a szurdokok és szorosok nyújtotta fedezékét kihasz-
nálva nyomuljon sereged előre! Az ellenség harci szekerei és lovassága nem mer majd
túl messziről üldözőbe venni. A jeladásra használj fáklát, így az elől haladók fáklával
tudják majd jelezni a hátul lévőknek, hogy hol és mikor kell megállni. Az előrenyomu-
lás közben sereged mindvégig tartson „négy irányba támadó harci alakzatot”. Ha min-
denben így jársz el, akkor sereged hatékony, ütőképes lesz, és oly bátran fog küzdeni,
hogy senki sem lesz képes feltartóztatni.

– Pompás! – mondotta Wu király.

35. A hadsereg tervei

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges területekre vezetjük, és szem-
betaláljuk magunkat mély és veszélyes zúgókkal, nagy völgyekkel, nehéz hágók-
kal. A hadsereg még nem fejezte be az átkelést, sőt hatalmas, heves vihar is kereked-
dik. A vizek kiöntenek, se előre, se hátra nem tudunk mozdulni, nincsenek csónakból
építhető hídjaink, sem olyan vastag fűvünk, amiből gátakat építhetnénk a víz elrekesz-
tésére. Szeretnénk átjutni és megszabadítani a hadsereget ebből az áldatlan állapotból.
Mondd hát, mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha a hadsereg vezetője és a tömegek parancsolója mindenekelőtt nem készíté-
nek terveket, nem gondoskodnak a szükséges fegyverek és eszközök előkészítéséről,
az utasításai nem pontosak és nem megbízhatók, a tisztjeik és katonáik nincsenek ki-
képezve, akkor az uralkodójuk számára képtelenek a megfelelő hadsereget biztosítani.

Általában a hadsereg feladatai között nincs fontosabb, mint a fegyverek és az egyéb eszközök használatának begyakorlása. Falak ostromakor, városok bekerítésekor szükség van rohamszekerekre, tornyos, kémlelő szekerekre, faltörő kosokra, míg a falakon belül szükség van „felhőlétrákra” és „repülő tornyokra”.⁴² Ha a hadsereg megáll, akkor mindenképpen szüksége van nagy társzekerekre, hatalmas pajzssal borított szekerekre, hogy azokkal előlről és hátulról fedezni tudja magát. Az utak és úttalálkozások elzárásához, ellenőrzéséhez szükség van ügyes tisztekre, erős számszerijászokra, akiket két szárnyra kell osztani. Táborveréshez, erődítmények készítéséhez szükség van „mennyei hálókra”, „harci csapdákra”, lovascsapdákra és sulymokra.

Nappal az örök a „felhőlétrákból” kémleljék a távoli vidéket, és állítsanak színes zászlókat, lobogókat! Éjjel tízezer fáklya tüze lobogjon, dübörögjenek a dobok, szóljanak a csengők és a gongok, és mindvégig harsogjanak a kürtök!

Vizesárvokon, csatornákon történő átkeléshez álljanak készen a „repülő hidak”, csörlők, csigák és kampók! Nagyobb vizeken történő átkeléshez legyenek „repülő bárkák” és „repülő folyók”! Vad hullámokon, erős sodrásban a hadsereg használja a „repülő tenger” és a „folyót szelő” nevezetű tutajokat, melyeket kötéllel húznak.

Ha pedig a hadsereg mindent előkészített, a parancsnoknak ugyan miért kellene aggódnia?

36. A határ megközelítése

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy mi is, és az ellenséges hadsereg is elért az országhatárhoz, egymással szemben felsorakoztunk. Ő akár előre is törhetne, de mi is előrenyomulhatnánk. A csatarendet mindkét oldalon erősen, szilárdan tartják, de egyikünk sem mer elsőnek támadást indítani. Ha mi támadásra indulnánk, biztos, hogy ők is előretörnek. Mondd hát, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Válaszd seregedet három részre! Parancsold meg az elől álló katonáidnak, hogy ássanak mély árkokat és emeljenek sáncokat, de semmiképpen ne törjenek ki! Rendezd el a zászlókat, lobogókat, veresd meg a gongokat és a dobokat, és készleteidet töltsd fel a védekezéshez! Parancsold meg a hátul lévőknak, hogy halmozzanak fel minél több élelmiszerkészletet! Tedd mindezt anélkül, hogy az ellenség rájöhetne, hogy valójában mire készülsz. Ezt követően pedig küldd ki élcsapatodat, hogy titokban mérjenek csapást az ellenséges hadsereg centrumára. Úgy csapjanak le rájuk, hogy ne is sejtsek, és készületlenül érje őket. Ha az ellenség nem ismeri a valódi helyzetünket, akkor meg fog állni és nem nyomul tovább.

⁴² A „felhőlétra” (*yunti* 雲梯) és a „repülő torony” (*feilou* 飛樓) az ókori kínai hadviselés jellegzetes ostromszerkezetei.

Wu király azt kérdezte még:

– Tegyük fel, hogy az ellenség mégis tisztában van a valós helyzetünkkel, és át látja a terveinket. Ha csak megmozdulunk, minden egyebet is meg fog tudni rólunk. Élcsapata a környező magas fűben rejtőzik, arra készülnek, hogy elzárják az utakat, és a számukra kedvező helyen csapjanak le ránk. Nos, mondd csak, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong pedig ekként válaszolt:

– Parancsold meg az elől lévő katonáidnak, hogy minden áldott nap kitörésekkel és portyákkal zaklassák, fárasszák az ellenséget! Parancsold meg az agg és a gyöngébb harcosaidnak, hogy letört leveles ágakkal kavarják fel a port, verjék a dobokat, és kiabáljanak, és jöjjenek-menjenek egyváltéban! Egyesek balról kanyarodva, mások jobbról kanyarodva közelítsék meg az ellenséget, de száz lépésnél közelebb sohase merészkedjenek hozzájuk! Az ellenség serege ettől ki fog merülni, és előbb-utóbb úrrá lesz rajtuk a félelem. Ha mindenben pontosan így jársz el, akkor az ellenség nem mer majd tovább közelíteni, ha pedig a te sereged indul meg, nem tudja majd megállítani. Sereged egy része belül támadjon rá, a másik része kívül mérjen rá csapást! Katonáid legyenek gyorsak, harcoljanak keményen, és így az ellenség bizonyosan el fog bukni.

37. A mozgás és a pihenés

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy seregünket mélyen az (ellenséges) fejedelmek területére vezetjük, és az ellenséges sereg már velünk szemben felsorakozott, s a két sereg egymással farkasszemet néz. A seregek létszáma és ereje nagyjából egyforma, így aztán egyikünk sem mer elsőnek kezdeményezni. Azt szeretném elérni, hogy az ellenség hadvezére rettegjen, tisztjei és katonái féljenek, menetoszlopai és csatarendje felbomoljon, a hátul lévők menekülni akarjanak, az elől lévők pedig kétségbeesve nézzenek egymásra. Azt akarom, hogy amikor megvertem a dobokat, és nekivágunk, az ellenség menekülni kezdjen. Nos, mondd csak, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ebben az esetben seregednek tíz mérföldre kell távolodnia az ellenségtől, és annak két oldalán álljatok lesben! A szekereid és a lovasságod száz mérföld messze zárja el az előrenyomulás és a visszavonulás útját. Használj minél több zászlót és lóbogót, de ne fukarkodj a gongokkal és a dobokkal sem! Mikor harcra kerül sor, katonáid a dobok hangjára egyszerre álljanak föl (a fedezékükből), és az ellenséget ez rémülettel tölti majd el. A félelem uralta ellenséges seregben a sokak és a kevesek képtelenek segíteni egymáson, a magas és az alacsony rangúak nem tudják majd egymást bevárni, így aztán mindenképpen vereséget fognak szenvedni.

Wu király azt kérdezte:

– Tegyük fel, hogy az ellenség kihasználja a terep kínálta stratégiai előnyöket, nincs módunkban két oldalt lesbe húzódni, szekereink és lovasaink is képtelenek elzárni az előrenyomulás és visszavonulás útját. Az ellenség kiismerte terveinket, és minden lépésünkre jó előre felkészült. Tisztjeink és katonáink csüggedtek, hadvezéreink félnek. Ha harcba bocsátkoznánk, a győzelmet meg nem szerezhetnénk. Mondd hát, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Komoly, uralkodóhoz méltó kérdés ez. Ilyen esetben, az ütközet előtt öt nappal küldd ki a távotl fürkésző őrszemeidet, hogy figyeljék meg az ellenség mozgását és pihe-nését, elemezzék, miként nyomulnak előre, és lesben állva kémleljék ki őket várakozás közben! Számodra a legjobb, ha a halál földjén találkozol az ellenséggel. A távolban állíts zászlókat, lobogókat, lazítsd fel a menetoszlopaidat, csatarendedet, hogy gyorsan tudjanak majd előretörni, amikor az ellenséggel szembekerülnek. Az ütközet után sereged egyesüljön, és állandó dobszó kíséretében nyomban vonuljon vissza három mérföldet! Három mérföldről aztán megint forduljon vissza, és újra támadjanak! Sereged egyik része két oldalról gyakoroljon nyomást az ellenségre, másik része pedig előlről és hátulról mérjen rá csapást! Ha hadsereged lelkesen küzd, az ellenséget biztosan meg fogja futamítani.

– Pompás! – mondta erre Wu király.

38. Gongok és dobok

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezet-tük, és az ellenséges sereg már velünk szemben felsorakozott. Az idő vagy rettentő hideg, vagy épp tombol a hőség, éjjel és nappal tíz napon át szüntelenül szakad az eső. Az árkaink és a sáncaink tönkrementek, használhatatlanok, az akadályok már nem nyújtanak védelmet. Őrszemeinknek egyre lankad a figyelme, tisztjeink és katonáink sem éberek. Ilyen körülmények között tör ránk egyik éjjel az ellenség, és mi felkészü-letlenül fogadjuk őket, így a feljebbvalók és a közrendűek között egyaránt felfordulás támad. Nos, mondd csak, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában úgy tartják, hogy az éberség biztosítja a hadsereg keménységét, és a lustaság vereséget eredményez. Parancsold meg a sáncokon álló őreidnek, hogy ki-vétel nélkül mindenkit faggassanak ki! A zászlókat és a lobogókat tartó embereid állít-tasd mindenfelé a táborban, kívül és belül egyaránt úgy, hogy lássák egymást, és a zász-lókkal, lobogókkal tudjanak jelezni egymásnak. De ügyelj rá, hogy az ellenség egyetlen-neszt se halljon meg!

Háromezer katona alkosson egy ilyen különítményt! Tarts eligazítást a számukra, esked fel őket, majd mindegyikük éberren ügyeljen őrhelyén! Ha az ellenség közeledne, nyomban riasszák egymást és a hadsereget, így időben készen áll majd a sereged, és az ellenség kénytelen lesz visszavonulni. Ez pedig azt eredményezi, hogy kimerülnek. Élcspatodat ekkor küldd ki, hogy vegye őket üldözőbe, és mérjen csapást rájuk!

Wu király azt kérdezte:

– Tegyük fel, hogy az ellenség tudja, hogy a nyomában vagyunk, és élcspatát lesbe állítva hátrahagyja, miközben szünet nélkül folytatja a visszavonulást. Mikor aztán seregünk a lesben álló harcosaihoz ér, azok egy része előlről, a másik része pedig hátulról támad ránk, a többiek pedig erődítésünket ostromolják. Katonáinkon rettegés lesz úrrá, pánik és felfordulás támad. Mikor pedig a csatarendünk is felszakad, kénytelenek vagyunk feladni helyünket. Nos, mondd csak, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Hadseregedet oszd fel három részre! Vedd üldözőbe az ellenséged, de ne közeledj meg a lesben álló szakaszait! Mikor sereged mindhárom része megérkezett, az egyikkel előlről és hátulról mérj csapást rájuk, a másikkal két oldalról támad meg őket! Parancsaid legyenek egyértelműek, utasításaid legyenek átgondoltak! Ha katonáid lelkesen támadnak és nyomulnak előre, biztos, hogy megfutamítják majd az ellenséget.

39. Az utak elzárása

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, és az ellenség is, és mi is kölcsönösen védekezünk. Az ellenség azonban elzárta a mi utánpótlás-szállító vonalainkat, sőt az előre- és visszavonulási utakat is. Hiába szeretnénk harcba bocsátkozni velük, semmi esélyünk nincs a győzelemre, kitaratóan védekezni pedig sokáig nem tudunk. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában úgy van, hogy ha a hadsereg már mélyen benyomult az ellenséges területre, mindenképpen föl kell mérni a terep nyújtotta stratégiai előnyt, és azokat ki kell használni. A hadsereg támaszkodjon a hegyek, az erdők, a veszélyes hágók, szorosok, a folyók, a források kínálta segítségre! A hadsereg gondosan felügyelje az átjárókat és a hidakat! Ismerje meg a (fallal körülvett) városok és az erődítményként (szolgáló kisebb városok), a dombok és a sírhalmok alkotta terep előnyeit. Ha ezek révén a hadsereg még keményebb és erősebb tud lenni, akkor az ellenség nem lesz képes elzárni az utánpótlásvonalakat, de nem tudja eltorlaszolni az előre- és visszavonulási utakat sem.

Wu király azt kérdezte:

– Tegyük fel, hogy seregemnek hatalmas hegyeken, széles mocsarakon vagy éppen kiterjedt síkságon kell átkelnie. Ám valami tévedés folytán felderítőink tévesen mérték fel a helyzetet, az ellenség pedig egyszer csak velünk szemben felbukkan. Ha felvennénk velük a harcot, semmiképpen nem győzhetnénk, a védekezéshez viszont nem vagyunk elég kemények. Az ellenséges hadsereg szárnyai két oldalról körbekerítenek bennünket, és megakadályozzák, hogy akár előre-, akár visszavonuljunk. Így aztán seregünkön egyszeriben rettegés lesz úrrá. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Általában az ilyen esetekre a következő előírás vonatkozik a hadsereg parancsnokára: mindenekelőtt menessen felderítőket a messzi vidékekre, hogy ez ellenségtől kétszáz mérföldes távolságból kiderítsék a valós pozíciójukat. Ha a terepviszonyok előnytelenek, akkor a hadsereg a harci szekerekből állítson fedezéket maga elé, amely a védelmet szolgálja. A hátuk mögé állítsanak két őrszakaszt! Az egyiket mintegy száz mérföld távolban, a másikat pedig ötven mérföldre. Veszély esetén ezek riasszák a hadsereget, így az elől állók és a hátul lévők egymás segítségére tudnak sietni. Ha a hadsereg mindig, minden körülmények között képes megvalósítani a szilárd, kemény formáját, akkor soha senki nem tud majd ártani neki.

– Pompás! – mondotta Wu király.

40. Az ellenség területének feltérképezése

Wu király azt kérdezte a Tai Gongtól:

– Tegyük fel, hogy egy győzedelmes ütközetet követően seregünkkel mélyen az ellenséges területeken járunk, és épp feltérképezzük a vidéket. Maradt még egy nagy fallal körülvett városuk, melyet nem tudunk bevenni, míg a másik hadseregük bevette magát a szorosokba, és így védekezni kényszerülünk. Szeretnénk ugyan megostromolni a várost, de félok, hogy a másik seregünk közben ránk támad majd hátulról. Ha pedig egyesítik majd erőiket, mi pedig köztük rekedünk, akkor seregünkben fölfordulás támad, a feljebbvalók és a közkatonák egyaránt félni, rettegni fognak. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így felelt:

– Általában falak ostromakor, városok körbezárásakor a harci szekereket és a lovasságot el kell távolítani. Az őrszakasznak és a védelemért felelősöknek ébernek kell vigyázniuk, folyton szemmel kell tartaniuk az ellenséges sereget a falakon belül épp úgy, mint azokon kívül. El kell zárni a városba vezető utánpótlásvonalakat, hogy a kint lévők ne tudjanak a bent lévőknek segítséget nyújtani. Így a városban rekedtek kétségbeesnek majd, és előbb-utóbb feladják a várost.

Wu király így szól:

– Tétélezzük fel, hogy sikerült elzárunk a városba vezető utánpótlásvonalakat, a kint lévők nem tudnak segíteni a bent lévőknek. Ám ők valahogyan mégis riasztani tudják egymást, sőt titkos terveket is kieszellenek. Éjjel aztán kitörnek a városból, és amíg erejükből futja, akár a halálig is harcolnak. A harci szekereik és a könnyűlovások alkotta élcsapatuk egyik része seregünk centrumára támad, a másik pedig kívülről ront ránk. Támadásuk következményeképpen tisztjeink és harcosaink összezavarodnak. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ebben az esetben oszd fel seregedet három részre! Körültekintően derítsd föl a terepviszonyokat, pontosan határozd meg az ellenség másik seregének pozícióját épp úgy, mint a város és a nagyobb erődítések elhelyezkedését! Távolodj el a szorosokban lévő seregtől, de előnyöket kínálva csalogasd elő őket! Kövesd nyomon minden ténykedésük, semmi apróság ne kerülje el figyelmed! Az ellenség félni fog, és ha nem a hegyi erdőségekben keres menedéket, akkor vagy minél előbb vissza akar majd térni a városfalak mögé, vagy menekülni kezd, hogy csatlakozzon a másik hadsereghez. Amikor harci szekereik és lovasságuk eltávolodott, támadj rájuk előlről, és ne hagyd őket elmenekülni! Ekkor a városban tartózkodók arra fognak gondolni, hogy az lenne a legjobb, ha előjönne nek, és járhatóvá tennék társaik számára a menekülési utakat. Ha így tesznek, akkor a legképzettebb harcosaikat és legtehetségesebb tisztjeiket fogják kiküldeni, a városban pedig csak az aggok és a gyöngék maradnak egyedül. Ha a harci szekereid és a lovasságod mélyen bent jár az ellenséges területen, és üldözőbe veszi az ellenség seregét, akkor az ellenség közül senki sem meri majd megközelíteni. Azonban légy óvatos, és ne bocsátkozz velük harcba, csak zárd el az utánpótlási vonalaikat, kerítsd be őket, és így nagy sokára, egyszer csak megadják magukat.

Ne égesd föl azt a helyet, ahol összezsúfolódtak a népek; ne romboltasd le palotáikat és házaikat, ne vágasd ki sírjaiknál és oltáraiknál a fákat! Ne mészároltasd le azokat, akik megadták magukat! Viselkedésed emberséget és igazságosságot tükrözzön! Terjeszd ki legyőzött ellenségedre bőséges erényeidet! Érd el, hogy a katonák és a nép azt mondja: „Ó, csupán egyetlen embernek kellett meglakolnia bűneiért!” Ha ekként jársz el, akkor az egész égalatti meghódol neked.

– Pompás! – mondotta Wu király.

41. A tűzzel vívott ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tétélezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezetjük, de egyszer csak magas fűben és buja aljnövényzetben találjuk magunkat, amely minden oldalról körbeveszi a seregünket. A hadsereg már több száz mérföldet maga mögött hagyott, a katonák és lovak kimerültek, így pihenőt kell tartani. Az ellenség

azonban kihasználja a száraz idő és a heves szél nyújtotta előnyöket, és ránk gyűjtja a környéket. Harci szekerei és a lovasokból álló élcsapata a hátunk mögött várakozik lesben állva. Seregünkön félelem lesz úrrá, szétszóródnak és pánikszerűen menekülni kezdenek. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ebben az esetben használj „felhőlétrákat”, „repülő tornyokat”! A „felhőlétrákról”, „repülő tornyokról” minden irányba távolra el lehet látni, és ellenőrizni lehet a környéket. Ha az örök tüzet észlelnék, akkor a hadsereg egy széles sávban perzselje föl maga körül a vidéket! Ha az ellenség közelebb ér, sereged húzódjon össze a fölperzselten területen, és tartson szilárd csatarendet! Ha az ellenség hátulról közelítené meg seregedet, mihelyt meglátja az általatok gyűjtött tüzet, vissza fog vonulni. A fölperzselten területen állva pozíciód védelmét az erős számszerűjászok, a legtehetségesebb harcosok bizottság jobbról és balról, míg előlről és hátulról a tűz nyújt majd fedezéket. Ha így jársz el, akkor az ellenség nem tud majd ártani neked.

Wu király így szólt:

– Tegyük fel, hogy az ellenség minden irányból ránk gyűjtotta a vidéket. A füst beborítja seregünket. Az ő serege pedig a már felperzselten területet kihasználva közelít felénk. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong ekként válaszolt:

– Ebben az esetben használj „négy irányba támadó harci alakzatot”! Erős számszerűjászok alkotta szárnyak védjék seregedet jobbról és balról! Ezzel a módszerrel ugyan nem arathatsz győzelmet, de veszíteni sem fogsz.

42. Üres erődítmények

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan tudhatjuk meg, hogy az ellenség erődítései vajon üresek, vagy vannak benne? És ha üresek, hogyan tudhatjuk meg, hogy vajon már elmentek, vagy most fognak még jönni?

Tai Gong így válaszolt:

– Ehhez bizony fenn az égi Taót, lenn a földi előnyt, középütt pedig az emberi ügyeket kell ismerni. Hágj magasra, hogy alant kifürkészhesd az ellenség mozgásában beálló változásokat! A távolból vedd szemügyre erődítményét, így megállapíthatod, hogy vannak-e benne. A távolból kövesd tekintetteddel harcosait, és akkor meg fogod tudni, hogy jönnek vagy mennek.

– Hogyan fogom megtudni? – kérdezte Wu király.

Tai Gong ekként válaszolt:

– Hallgass és figyelj őket! Ha nem hallatsz dobjaik és csengők hangja, ha a távolból azt látod, hogy az erődítmény fölött minden félelem nélkül madarak köröznék,

és nem száll fel füst, akkor tudnod kell, hogy az ellenség csak szalmabábokat állított fel oda a te megtévesztésedre.

Ha az ellenség harcosai bár elmentek, de még nem járnak messze, és úgy térnek vissza, hogy még nem fejlődtek fel biztos alakzatba, akkor ők tisztjeiket és harcosaikat túlságosan is kapkodva használják. Ha pedig túlságosan kapkodva használják embereiket, akkor seregük eleje és hátulja nem tud sorokba rendeződni. Ha pedig nem tud sorokba rendeződni, akkor a csatarendje felborul. Ha ezt tapasztalnád, ne habozz gyorsan rajta csapni, mert így túlerőben lévő ellenséget is meg tudsz támadni, sőt győzelmed is biztos.

V.

A párduc titkos tanítás
(*Bao tao* 豹韜)

43. Erdőben vívott ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tételezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, de egyszer csak egy hatalmas rengetegben találjuk magunkat, ahol felsorakozunk az ellenséggel szemben. Ha védekezésre készülünk fel, akkor kemények akarunk lenni, ám ha ütközetbe bocsátkozunk, akkor mindenképpen győznünk kell. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ebben az esetben válaszd szét sereged három önálló egységre, és rendeződjenek a rohamhoz szükséges csatarendbe! Az általatok birtokolt terület széleire állíts íjászokat és számszeríjászokat, belül maradjanak az alabárdos pajzsosok! Vágják le a környéken az aljnövényzetet, és döntsék le a fákat, hogy minél szélesebb sávban nyissanak utat a hadseregük számára, és hogy kényelmesebbé tegyék a leendő harcot! Magasra, jól láthatóan tűzzenek zászlókat és lobogókat! Ne feledkezz meg katonáid bátorításáról sem, de tedd mindezt úgy, hogy az ellenség ne tudjon meg semmit a valós helyzetéről. Ezt nevezik az „erdőben vívott ütközetnek”.

Az erdőben vívott ütközet követendő szabályai szerint a lándzsásaidat és alabárdosaidat állítsd ötfős csapatokba! Amennyiben az erdő nem túl sűrű, és lehetővé teszi, úgy a könnyűlovasság fedezze őket. A harci szekereket állítsd előre úgy, hogy ha lehetőség nyílik rá, azonnal támadni tudjanak, ám ellenkező esetben ne mozduljanak. Ha az erdő veszélyes szakadékokkal, szorosokkal teli, akkor a rohamszekereket állítsd előre és hátulra! Így sereged heves támadása még a túlerőben lévő ellenséget is meg fogja futamítani. A három szakasznak egymást váltogatva kell harcolnia és pihennie, hogy a folyamatos támadást biztosítani tudják. Ez az erdőben vívott ütközet áttekintése.

44. A lerohanásos ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tételezzük fel, hogy az ellenség előhada mélyen benyomult a mi területünkre, jócskán elfoglalt belőle, sőt már jószágainkat – ökreinket és lovainkat – is kezdi elhajtani. Amikor pedig a hadserege teljes létszámban a városfalak alá ér, kívülről ostromolni kezdik. Tisztjeink és katonáink egyaránt kétségbeesnek, a nép meg van kötve, és az ellenség elfogdossa őket. Ha védekezésre készülünk fel, akkor kemények akarunk lenni, ám ha ütközetbe bocsátkozunk, akkor mindenképpen győznünk kell. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ezen körülmények között vívott harcot nevezik úgy, hogy „lerohanásos ütközet”. Az ellenség ökrei és lovai nem fognak élelemhez jutni, katonáik utánpótlásvonalai pedig megszakadnak, így kénytelen lesz heves rohamot indítva előretörni. Parancsold meg hát a távoli városokban lévő másik hadseregednek, hogy állítsanak össze élcsapatot, és kíméletlenül mérjenek csapást hátulról az ellenséges seregre! Körültekintően válaszd ki a megfelelő napot, fontos, hogy aznap éjjel ne legyen holdvilág! Így sereged heves támadása még túlerőben lévő ellenséget is megadásra tud kényszeríteni.

Wu király azt mondta:

– Tegyük fel, hogy az ellenség három-négy részre osztja fel seregét. Az egyik rész benyomul és elfoglalja a területeinket, a másik rész helyben marad, és összegyűjti a jószágainkat, a maradék pedig még ugyan nem érkezett meg, de a városfalaink alá tartanak, hogy ostrom alá vegyék azt. Erre aztán pánik és félelem uralkodik el a seregünkön. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Óvatosan tartsd szemmel az ellenséged, és ha még nem érkeztek meg, akkor tedd meg a szükséges előkészületeket, úgy várj rájuk! A városfalaktól négy mérföld távolságra építtess sáncokat! A sáncokra állíttass gongokat és dobokat, helyezz rájuk zászlókat és lobogókat! A másik hadsereged pedig magát álcázva álljon lesben! Utasítsd a sáncokat védő katonáid, hogy gyűjtsenek össze minél több erős számszeríjászt! Százlépésenként legyen egy-egy, a kitöréshez szükséges „rohamkapu”, amelyet kívülről lovascspadák, harci szekerek és lovasok védelmezenek. Ezekben a helyeken a legbátrabb és legerősebb harcosaidból verbuvált élcsapatod álljon lesben! Amikor az ellenség megérkezik, utasítsd a könnyű harci felszerelésű katonáid, hogy vegyék fel felük a harcot, majd színleljenek megfutamodást! A városfalakon állóknak parancsold meg, hogy tűzzék ki a zászlókat és lobogókat, és szünet nélkül verjék a gongokat és a dobokat, és alaposan készüljenek fel a város védelmére! Az ellenség ebből arra fog következtetni, hogy csupán a város védelmére készülődünk, így egészen biztos, hogy a falak alá fog vonulni. Ekkor indítsd el lesben álló katonáid, hogy rohamozzák meg az ellenséges hadsereg centrumát, és mérjenek csapást az oldalszárnyakra is! Sereged indítson elsöprő támadást, egyik része előlről, a másik része pedig hátulról csapjon le rá! Ha így jársz el,

akkor az ellenség legbátrabb katonái sem tudják majd a harcot felvenni, a leggyöngébbek pedig még menekülni is képtelenek lesznek. Ezt nevezik „lerohanásos ütközetnek”. Ha az ellenséged túlerőben lenne, ezzel a taktikával akkor is visszaverheted.

– Pompás! – mondta Wu király.

45. Az erős ellenség

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tételezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezetjük, a mi seregünk is és az ellenség is rohamhoz készülődve egymással szemben felsorakozott. Ám az ellenség létszám- és erőfölényben van. Félő, hogy az ellenség éjjel fog ránk törni úgy, hogy mind a bal, mind a jobb oldalunkra csapást mér, és seregünket szétzilálja. Tehát mi csak akkor akarunk támadni, ha biztosan győzünk, a védekezéshez azonban kintartóak, szilárdak akarunk lenni. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ezt a helyzetet úgy szokás emlegetni, mint a „betolakodó megrázása”. Sokkal hasznosabb, ha előrenyomulsz, és felveszed az ellenséggel a harcod ahelyett, hogy védekeznél. Válogasd össze legtehetségesebb tisztjeidet és legerősebb számszeríjásaidat, a harci szekereket és a lovasságot állítsd a jobb és a bal oldalra, majd indíts szemből elsőprő erejű, gyors rohamot! Egyszerre mérj csapást rá minden oldalról, ekkor katonái megzavarodnak, soraikban fölfordulás támad, és hadvezéreik is rettegni fognak.

Wu király azt kérdezte:

– Tegyük fel, hogy az ellenség a távolban elzárta az előrenyomulásunk útját, és gyors támadást indít ránk hátulról. Elvágja tőlünk élcsapatunkat, és elsőpri legtehetségesebb tisztjeinket is. A seregünkben a belül állók nem tudják értesíteni a kívül lévőket, és ez fordítva ugyanígy igaz. A hadseregben kitör a pánik, a katonáink szétszóródnak és menekülni kezdenek. Sem tisztjeink, sem katonáink nem akarnak tovább harcolni, hadvezéreinknek és parancsnokainknak eszük ágában sincs már a védelemmel törődni. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Bölcs uralkodóhoz méltó kérdés ez, ó felség! Parancsaid legyenek egyértelműek, utasításaid legyenek átgondoltak! Küldd ki legbátrabb harcosaidból verbuvált élcsapatodat, mindegyikük tartson egy-egy lobogó fáklyát, miközben ketten folyamatosan verjék a dobokat! Fel kell derítened az ellenség pontos elhelyezkedését, és minden oldalról egyszerre kell csapást mérned rá. Ha seregedben a titkos üzenetek már célba értek, parancsold meg, hogy oltsák el a fáklyákat, és hallgassanak el a dobok! Ha a seregedben belül állók és a kívül lévők fel tudják venni egymással a kapcsolatot, akkor egyeztessék a támadásra legmegfelelőbb időt, majd indítsanak elsőprő erejű rohamot, és így az ellenséget magabiztosan fogjátok megverni és megsemmisíteni.

– Pompás! – mondotta Wu király.

46. A harcias ellenség

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tételezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, és katonáink egyszer csak szembe találják magukat az ellenséges sereggel. Nemcsak létszámfőlényben vannak, de jóval harciasabbak is nálunk. Harci szekereik és vitéz lovasaik jobbról is, balról is közrefognak minket. Harcosaink a félelemtől reszketve legszívesebben elmenekülnének, képtelenség őket tovább visszatartani. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ezt a helyzetet általában úgy emlegetik, mint a „vert sereg”. Aki járatos a hadvezetésben, győzni fog, ám elpusztul az, ki nem ért hozzá.

– Mit értesz ez alatt? – kérdezte Wu király.

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Legtehetségesebb tisztjeidet és legerősebb számszeríjászáidat a harci szekerekkel és a legvitézebb lovasaiddal állítsd lesbe az ellenséges sereg jobb és bal oldalán, tőlük három mérföld távolságba! Így amikor az ellenség üldözőbe vesz, a harci szekereket és a lovasságot elindítva azok két oldalról csapást mérhetnek rájuk. Az ilyen támadás felfordulást támaszt az ellenség soraiban, és az addig menekülő katonáid maguktól fognak megállni.

Wu király ekkor így szólt:

– Tegyük fel, hogy az ellenség harci szekereinkkel és lovasságunkkal szemben felsorakozott. Nemcsak létszámfőlényben vannak, de jóval erősebbek is nálunk. Élcsapatuk jól szervezett és gondosan válogatott, csatarendünk képtelen ellenállni nekik. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Válogasd össze legtehetségesebb tisztjeidet és legerősebb számszeríjászáidat, és álljanak lesben az ellenséges sereg jobb és bal oldalán! A harci szekerek és a lovasok pedig tartsanak szilárd alakzatot! Amikor az ellenség közeledik, lesben álló számszeríjászáid egyszerre nyissanak tüzet mindkét oldalon, a harci szekerek és a lovasság pedig indítson elsőprő erejű rohamot, és mérjen csapást seregükre előlről, hátulról egyaránt! Még ha túlerőben van is az ellenséged, egy ilyen támadás esetén mindenképpen menekülni kényszerül.

– Pompás! – mondotta Wu király.

47. „Varjak és fellegek csatarend” a hegyekben

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tételezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, ám hirtelen magas hegyekkel és hatalmas sziklával találunk magunkat

szemben, amelyek csúcsain, ormain sem fű, sem fa nem nő. Minden oldalról ellenséggel vagyunk körbevéve. A seregben a félelem s a rettegés lesz úrrá, tisztjeink és katonáink összezavarodnak. Ha védekezni szeretnénk, erősnek és szilárdnak kell lennünk, és csak akkor bocsátkozhatunk harcba, ha győzni tudunk. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában ha a hadsereg magas hegyeken állomásozik, akkor az ellenség csapdájába kerül. Ha megkísérlük a hegy lábánál lévő területeket elfoglalni, máris az ellenség fogságában találják magukat. Ha már egyszer a hegyekben ragadtál, sereged mindenképpen fejlődjön fel az úgynevezett „varjak és fellegek csatarendbe"! A „varjak és fellegek csatarendet" a hegy *yin* [ti. északi] és *yang* [ti. déli] oldalán egyaránt fel kell állítani. Sereged egyik része a *yin*, a másik a *yang* oldalon állítson tábor! Azok, akik a hegy *yang* oldalán állnak, készüljenek fel a *yin* oldalról várható támadásra, azok pedig, akik a hegy *yin* oldalán állnak, készüljenek fel a *yang* oldalról várható támadásra! Azok, akik a hegy bal oldalát [ti. keleti] védik, készüljenek fel egy jobb oldalról [ti. nyugatról] várható támadásra, akik pedig a hegy jobb oldalát védik, készüljenek fel egy bal oldalról várható támadásra! Ha az ellenség a hegy megmászásával próbálkozna, akkor így minden oldalról készen állva fogadhatod őt. Harci szekereiddel zárasd el a völgyekbe vezető utakat! Állíttass magas, jól látható helyekre zászlókat, lobogókat, és tartsd szemmel az ellenséges hadsereget úgy, hogy ő semmit meg ne tudjon a te valódi helyzetedről! Ezt szokás úgy emlegetni, hogy „hegyi fal".

Mikor soraidd és oszlopaidd elrendeződtek, tisztjeid és katonáid csatarendbe fejlődtek, a parancsok és az utasítások kiadattak, a hagyományos és a formabontó taktikai tervek már készen állnak, akkor állíttass rohamhoz szükséges csatarendet a hegy külső vonalán, és tartsd ellenőrzésed alatt a környéket! Harci szekereid és lovasságod váljon szét, és fejlődjenek fel „varjak és fellegek csatarendbe"! Ha sereged ily módon elsőpró erejű és gyors támadást indít, akkor még a túlerőben lévő ellenséget is megadásra tudják kényszeríteni.

48. „Varjak és fellegek csatarend" a mocsarakban

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tétélezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, ahol egyszer csak szembe találjuk magunkat az ellenséggel, akiktől egy folyó választ el. Az ellenség létszám- és erőfölényben van. Ha átkelnénk a folyón, hogy támadást indítsunk, nem tudnánk előrenyomulni, a hosszú napokig eltartó védekezéshez pedig nincs elegendő élelmiszer-tartalékunk. Seregünk sós, szikes vidéken táborozik, ahol a környéken sehol egy falu, de még a fű, fa sem él meg. Seregünknek nincs módja zsákmányszerző portyákra indulni, ökröket, lovakat sem tudnak sehonnan elhajtani. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha a sereged az ellenséggel való találkozáskor felkészületlen, az ökrök és a lovak számára nem találtok legelőt, a tisztjeidnek és katonáidnak nincs mit enniük, akkor a legjobb, amit tehetsz, hogy megteveszted az ellenséget, és megfutamodást színlelsz. Ám közben sereged álljon lesben az ellenség mögött!

Wu király így szólt:

– Ám tegyük fel, hogy az ellenséget nem sikerül becsapni, tisztjeink és katonáink pedig csakugyan összezavarodnak, az ellenség pedig átkel a vízen, hogy előlről is, és hátulról is csapást mérjen ránk, seregünkben pedig kitör a pánik és a zűrzavar, és mindenki menekülni kezd. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Amennyiben menekülési utakat keresel, az arany és a jade lesz a legjobb barátod. Ugyanis az ellenség követeitől kell drágaságokért cserébe értesüléseket vásárolnod.

Wu király így szólt:

– Tétélezzük fel, hogy az ellenség tudomást szerez a lesben álló katonáinkról, így a fő serege nem kel át a vízen, csupán egy alakulatát küldi ránk. Katonáinkon pedig hatalmas pánik uralkodik el. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ebben az esetben oszd fel seregedet, fejlődjenek rohamhoz szükséges csatarendbe, és foglalják el a harchoz legmegfelelőbb helyeket! Várj addig, amíg az ellenséges sereg fel nem bukkan, akkor aztán indíthatod lesben álló katonáid, akik gyorsan, hátulról mérjenek rájuk csapást. Számszeríjászaid eközben mindkét oldalról egyszerre nyissanak tüzet! A harci szekerek és a lovasság fejlődjön fel „varjak és fellegek csatarendbe”, majd előlről és hátulról fogják közre az ellenséget! Ha ellenségünk észreveszi, hogy teljes haderőnkkel megindítottuk a támadást, akkor a folyó túlsó partján maradt főhad is egészen biztosan át fog kelni. Amikor átértek, lesben álló katonáink hátulról támadjanak rájuk, a harci szekerek és a lovasok pedig oldalról fogják közre őket! Így még a túlerőben lévő ellenséget is meg lehet futamítani.

Általában az a legfontosabb a hadsereg használatában, hogy amikor az ellenség harchoz közeledik, te végy fel rohamhoz szükséges harci alakzatot, foglald el a küzdelemhez legmegfelelőbb helyeket! Ezek után harci szekereid és könnyűlovasságod rendeződjön „varjak és fellegek csatarendbe”! Ez a hadsereg megtévesztő alkalmazásának lényege. Amit „varjak és fellegek csatarendként” szokás emlegetni, az sokban hasonlít ahhoz, ahogyan a varjak szétszóródnak, és ahogyan a fellegek egyesülnek. E módszer változatai szinte kimeríthetetlenek.

– Pompás! – mondta Wu király.

49. A kevés és a sok

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha létszám- és erőfölényben lévő ellenséget akarunk megtámadni, akkor vajon mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha létszámfölényben lévő ellenséget akarsz megtámadni, akkor mindenképpen alkonyatkor kell indítani a támadást. Sereged a magas fűben álljon lesben, és kényyszerítsd őket keskeny, szűk utakra! Ha pedig túlerőben lévő ellenséget akarsz megtámadni, akkor mindenképpen szövetséget kell kötnöd egy nagyobb országgal, és el kell érned, hogy a szomszédos országok is segítségre legyenek.

Wu király azt mondta:

– Tegyük fel, hogy seregemenek nem áll módjában a magas fűben elrejtőzni, keskeny utak sincsenek a közelben. S amikor az ellenség megérkezett, még messze az alkony. Egyetlen nagy ország sem a szövetségünk, és a szomszédaink sem segítenek. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ebben az esetben hamis csatarendbe rendeződéssel, minél több csellel és trükkel meg kell tévesztened az ellenséged, hogy a hadvezérüket összezavard és elbizonytalanítsd. Csalogasd őket elő az utakra úgy, hogy magas füves vidéken kelljen átgázolniuk! Alkonyat felé még legyenek távol az utaktól! Amikor az előhadak még nem keltek át a vízen, az utóhad pedig még nem vert tábort, küldd rájuk lesben álló katonáid, hogy heves támadást indítsanak jobb és bal felől, harci szekereid és könnyűlovasságod pedig előlről és hátulról rontson rájuk, és keltsen zűrzavart soraikban! Ezzel a módszerrel túlerőben lévő ellenséget is meg lehet futamítani.

Ha a nagy ország uralkodójának fölajánlod szolgálataidat, a szomszédos országok főhivatalnokait pedig gazdagon megajándékozod, és alázatos szavakkal szólítod meg őket, akkor szövetségessé teheted a nagy országot, a szomszédaid pedig segítségre lesznek.

– Pompás! – mondotta Wu király.

50. Osztott szurdok

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tétélezzük fel, hogy seregünket mélyen az ellenséges fejedelmek területére vezettük, ahol egyszer csak egy nehezen járható szurdokban találjuk magunkat szemben az ellenséggel, köztünk pedig egy folyó hömpölyög. A bal oldalunkon a sziklafal, a jobb felől pedig a folyó található, míg az ellenségnek a sziklafal jobbról, a folyó pedig balról helyezkedik el. Így a szurdokot egymást közt megosztva nézünk farkasszemet. Ha védekezni szeretnénk, akkor keménynek és kitartónak kell lennünk, támadni

viszont csak akkor akarunk, ha biztos a győzelmünk. Nos, mondd csak, ebben az esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha elfoglaltad a hegy bal oldalát, akkor nyomban fel kell készülnöd egy, a hegy jobb oldaláról érkező lehetséges támadásra; ha elfoglaltad a hegy jobb oldalát, akkor nyomban fel kell készülnöd egy, a hegy bal oldaláról érkező lehetséges támadásra. Ha a szurdokban hatalmas folyó hömpölyög, de neked sem csónakok, sem hajók nem állnak rendelkezésedre, akkor a „mennyei bárkával” kell átszállítanod a hadsereged a vízben. Akik már átkeltek, minél szélesebb sávban biztosítsák az utat a többiek számára, és foglalják el a harchoz legalkalmasabb területeket! A rohamszekerek állíttassanak előre és hátra, az erős számszeríjászok pedig rendeződjenek sorokba! Majd parancsold meg, hogy embereid tartsák keményen és szilárdan a csatarendet! A rohamszekereiddel zárass el minden útkereszteződést és a völgyekbe vezető valamennyi bejáratot! Magas, jól látható helyekre állíttass zászlókat, lobogókat! Ezt úgy szokták emlegetni, mint a „szekérfal”.

A szurdokban vívott ütközetnek általában az a szabálya, hogy a rohamszekerek álljanak elől, és a nagy pajzsokkal borított szekerek védjék a sereget. A legtehetségesebb tisztek és a legerősebb számszeríjászok alkossák a jobb és a bal szárnyat. A sereget osszák háromezer emberből álló különítményekre, és a rohamszekerek támogatásával foglalják el a harchoz legkedvezőbb területeket! A hadsereg bal szárnya nyomuljon bal felé, a jobb szárnya jobb felé, a centrum egyenesen előre, és közösen, egyszerre indítsanak támadást előre! A már harcolt egység vonuljon vissza, és lépjen a helyébe egy újabb! Az egységek így mindig tudnak pihenni, majd harcolni, és egymást váltogatva egészen a győzelemig folyamatos lesz a harc.

– Pompás! – mondotta Wu király.

VI.

A kutya titkos tanítás

(*Quan tao* 犬韜)

51. Szétszóródás és gyülekezés

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Tétélezzük fel, hogy a király maga vezeti a hadseregét, ám a katonák jó néhány helyen szétszóródtak. Hogyan érhető el, hogy egy adott időben a csatához összegyűljenek, hogyan kényszeríthetők ők eskütétellel, jutalmazással és büntetéssel?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában a hadsereg használatának törvényei, hogy a hadsereg nagy tömege tudja váltogatni a szétszóródást és a gyülekezést. A legfőbb hadvezér érkezzen elsőnek, jelölje ki a csatateret, határozza meg a csata napját, majd adja ki utasításait és rendeleteit

a tábornokoknak és a parancsnokoknak! Legyen szó akár falak ostromáról, akár városok bekerítéséről, pontosan kell tudniuk, hol kell majd gyülekezniük! Napra, órára pontosan közölni kell velük a csata időpontját. A legfőbb hadvezér állíttasson tábort, és rendezze el a csatarendet! A tábor főkapujához állíttasson napórát, tisztíttassa meg az utakat, és várakozzanak! Amikor valamennyi hadvezér és parancsnok megérkezik, ellenőrizték az időt, és aki az előírtnál korábban érkezett, azt jutalmazták meg, és végezzék ki a későket! Ha így jársz el, akkor a távol lévők és a közeliak gyorsan összegyűlnek majd, és amikor a teljes sereg készen áll, egyesült erővel veheti fel a harcot.

52. Katonai élcsapat

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A hadsereg használatakor általában az a legfontosabb, hogy legyenek harci szekereink, bátor könnyűlovasaink, és rohamalakzatba rendezett, gondosan válogatott élcsapatunk. Ha pedig ezt követően felismerjük a kínálkozó lehetőséget, akkor támadást indítunk. Milyen körülmények között indítható támadás?

Tai Gong így válaszolt:

– Annak, aki támadást akar indítani, előbb gondosan föl kell mérnie és tüzetesen meg kell vizsgálnia az ellenség „tizennégy változását”, s ha e változások bármelyikét fölfedezi, támadást indíthat, és ellensége elkerülhetetlenül vereséget fog szenvedni.

Wu király azt kérdezte:

– Lehetne hallanom erről a „tizennégy változásról”?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Ha az ellenség még épp csak összegyűlt, akkor meg lehet támadni. Ha katonái és lovai még nem ettek, akkor meg lehet támadni. Ha az évszak vagy az időjárás számára előnytelen, akkor meg lehet támadni. Ha a terepviszonyok számára kedvezőtlenek, akkor meg lehet támadni. Ha menekül, akkor meg lehet támadni. Ha elővigyázatlan, akkor meg lehet támadni. Ha fáradt és kimerült, akkor meg lehet támadni. Ha a hadvezér eltávolodott tisztjeitől és katonáitól, akkor meg lehet támadni. Ha hosszú úton kelnek át, akkor meg lehet támadni. Ha vízen gázolnak át, akkor meg lehet támadni. Ha nem tartanak pihenőt, akkor meg lehet támadni. Ha akadályokkal teli, nehezen járható hágón, szorosban vagy keskeny úton haladnak, akkor meg lehet támadni. Ha soraik rendezetlenek, akkor meg lehet támadni. Ha félnek, akkor meg lehet támadni.

53. A harcosok kiválogatása

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Mi a harcosok kiválogatásának a Taója?

Tai Gong így válaszolt:

– A hadseregben legyenek bátrak és erősek, akik a haláltól sem félnek, és örömmel fogadják a nehézségeket. Belőlük verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „csupasz pengével dacoló harcosok”!

Azokból, akiknek kiemelkedő a virtusa, jókötésűek, bátrak, erősek és robbanékonyak, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „hadrendet áttörő harcosok”!

Azokból, akiknek kinézete nagyon különös, hosszú kardot viselnek, és képesek szabályos sorokat tartani, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „bátor élharcosok”!

Azokból, akik jól birkóznak, kihajlítják akár az acélkampót is, roppant testi erővel rendelkeznek, pusztá kézzel szétzúznak akár egy bronzdobot is, és kettéroppantják a zászlók és lobogók nyelét, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „bátor és erős harcosok”!

Azokból, akik képesek magasra hágni, és eljutnak a legtávolabra is, könnyű lábú, jó futók, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „betolakodó sereg harcosai”!

Azokból, akik az uralkodójuk szolgálatában elvesztették saját tekintélyüket, de él még bennük a bizonyítási vágy, hogy újból érdemeket szerezzenek, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „halálig küzdő harcosok”!

Azokból, akik valamelyik meggyilkolt hadvezéred fivérei vagy fiai, akikben él a bosszúvágy, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „halálra elszánt harcosok”!

Azokból, akik örökbefogadott gyermekek voltak, vagy épp szolgák, de maguknak nevet szerezve szeretnék elfeledtetni múltjukat, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „csüggedtek buzdítója”!

Azokból, akik alacsony származásúak, szegények vagy dühösek, és szeretnék vágyaikat kielégíteni, céljaikat elérni, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „végzetes harcosok”!

Azokból a bűnözőkből, akiknek büntetését elengedték, akiket szökés közben fogtak el, de szeretnék lemosni szegyenüket, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „szerencsére bízott harcosok”!

Azokból, akiknek a tehetsége ügyességgel párosul, súlyos terheket is messzire képesek elvinni, verbuválj egy külön alakulatot, melynek neve legyen a „parancsra váró harcosok”!

Így fest a harcosok kiválogatása. Ennek tanulmányozását bizony nem szabad elhanyagolnod.

54. Kiképzés a harcra

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha teljes létszámban összegyűjtöttük a hadsereget, és azt szeretnénk, ha tisztjeink és katonáink egyaránt gyakorlottak és képzetek lennének, akkor hogyan képezük ki őket a harc fortélyaira?

Tai Gong így válaszolt:

– Általában a hadsereg vezetéséhez elengedhetetlen a gongok és a dobok hangjelzéseinek alapos ismerete, amivel egyszerre mozgatható a katonák nagy tömege. A hadvezérnek mindenekelőtt egyértelmű parancsait kell kiadni a katonai hivatalnokok és a tisztek számára, ezt legjobb, ha háromszor megismétli. Tanítsa meg őket a zászló- és lobogójelekkel irányított fegyverforgatásra, a mozgósításra és a megállásra!

Ilyeténképpen egyetlen kiképzett ember további tízet tud kiképezni. Ha tíz ember van kiképezve, ők további százat tudnak kiképezni. Ha száz ember van kiképezve, ők további ezer embert tudnak kiképezni. Ha ezer ember van kiképezve, ők további tízezer embert tudnak kiképezni. Ha pedig tízezer ember van kiképezve, akkor az egész hadsereget ki lehet képezni.

A nagyszámú seregekkel vívott harc szabálya, hogy százszor tízezer katonád legyen kiképezve. Ha ily módon képes vagy kiállítani hatalmas seregedet, akkor tekintheted biztosan áll majd az égalattiban.

– Pompás! – mondotta Wu király.

55. Egyenlő haderőnemek

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Ha harci szekereinkkel szállunk szembe az ellenség gyalogságával, akkor vajon egy harci szekér hány gyalogossal ér föl? Másképpen fogalmazva, hány gyalogos ér föl egyetlen harci szekérrel? Ha pedig könnyűlovasainkkal szállunk szembe az ellenség gyalogságával, akkor vajon egy könnyűlovas hány gyalogossal ér föl, illetve hány gyalogos ér föl egyetlen könnyűlovassal? Ha viszont harci szekereinkkel szállunk szembe az ellenség könnyűlovasaival, akkor vajon egy harci szekér hány könnyűlovassal ér föl, illetve hány könnyűlovas ér fel egyetlen harci szekérrel?

Tai Gong így válaszolt:

– A harci szekerek a hadsereg „tollai és szárnyai”, melyek az ellenség csatarendjének áttörésére, az erős ellenség megrohamozására és a menekülésük megakasztására alkalmasak. A könnyűlovasok a hadsereg őrszemei, amelyek a vert ellenség üldözésére, az élelmiszer-utánpótlási vonalak elzárására, a betolakodók visszaverésére alkalmasak.

Ezért ha a harci szekerek és a könnyűlovasok nem vesznek részt az ellenséggel vívott ütközetben, akkor bizony ezek egyetlen gyalogossal sem érnek föl. Ha a két hadsereg teljes létszámban egymással szemben felsorakozott és csatarendbe fejlődött,

akkor a harc megkezdésekor egy harci szekér általában nyolcvan gyalogossal ér föl, illetve nyolcvan gyalogos tesz ki egyetlen harci szekeret. Egy könnyűlovas általában nyolc gyalogossal ér föl, illetve nyolc gyalogos tesz ki egyetlen könnyűlovast. Egy harci szekér pedig általában tíz könnyűlovassal ér föl, illetve tíz könnyűlovas tesz ki egyetlen harci szekeret.

Nehezen járható, veszélyes terepen vívott ütközetkor egy harci szekér általában negyven gyalogossal ér föl, illetve negyven gyalogos tesz ki egyetlen harci szekeret. Egy könnyűlovas általában négy gyalogossal ér föl, illetve négy gyalogos tesz ki egyetlen könnyűlovast. Egy harci szekér pedig általában hat könnyűlovassal ér föl, illetve hat könnyűlovas tesz ki egyetlen harci szekeret.

Nos, a harci szekerek és a könnyűlovasok a hadsereg legütőképesebb fegyvernemei. Tíz harci szekérrel ezer gyalogos verhető meg, százzal pedig tízezer. Tíz könnyűlovassal száz gyalogos verhető meg, százzal pedig ezer futamítható meg. Ezek lennének a hozzávetőleges számarányok.

Wu király azt kérdezte:

– No, és mik a számarányok a harci szekerekre és a könnyűlovasságra vonatkozóan, és mi a helyzet a csatarendjeikkel?

Tai Gong így válaszolt:

– A harci szekerekre vonatkozóan megállapítható, hogy egy vezető felügyelete alá öt, egy kapitány alá tíz, egy parancsnok alá ötven és egy hadvezér alá pedig száz harci szekér tartozik.

Könnyű terepen vívott ütközet során a követendő szabály általában az, hogy öt harci szekér alkosson egy sort, a sorok egymástól negyvenlépésnyire helyezkedjenek el, míg a jobb és a bal oldali szekerek között maradjon tíz lépés, a különítmények pedig hatvan lépésre szakadjanak le egymástól.

Nehezen járható, veszélyes terepen vívott ütközet során a követendő szabály általában az, hogy a harci szekerek kövessék az utat, tíz szekér alkosson egy rajt, és húsz szekér alkosson egy szakaszt. Az egymást követő szekerek között maradjon húsz lépés távolság, míg a jobb és a bal oldali szekerek között tartsanak hat lépés távolságot, a különítmények pedig harminchat lépésre szakadjanak le egymástól. Egy vezető alá öt harci szekér tartozik. Ha vonulás közben egymástól több mint kétmérföldnyire távolodnának el, az ütközethez mindenképpen térjenek vissza az eredeti útra!

A könnyűlovasságra vonatkozóan megállapítható, hogy egy vezető felügyelete alá öt, egy kapitány alá tíz, egy parancsnok alá száz, egy hadvezér alá pedig kétszáz könnyűlovas tartozik.

Könnyű terepen vívott ütközet során a követendő szabály általában az, hogy öt könnyűlovas alkosson egy sort, a sorok egymástól húszlépésnyire helyezkedjenek el, míg a jobb és a bal oldali lovasok között maradjon négy lépés, a különítmények pedig ötven lépésre szakadjanak le egymástól.

Nehezen járható, veszélyes terepen vívott ütközet során a követendő szabály általában az, hogy az egymást követő lovasok között maradjon tíz lépés távolság, míg a jobb

és a bal oldali lovasok egymástól négy lépést tartsanak, a különítmények pedig huszonöt lépésre szakadjanak le egymástól. Harminc lovas alkosson egy szakaszt, és hatvan lovas alkosson egy egységet! Minden tíz könnyűlovasnak legyen egy kapitánya! Ha vonulás közben egymástól több mint százlépésnyire távolodnának el, akkor ütközethez mindenképpen forduljanak meg, és térjenek vissza az eredeti helyükre!

– Pompás! – mondta Wu király.

56. A harci szekerek katonái

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan kell kiválogatni a harci szekerek katonáit?

Tai Gong így válaszolt:

– A szekerekre állítandó katonák kiválogatásának követendő szabálya általában az, hogy negyven év alattiak és hét és fél *chinél* magasabbak legyenek. Azokat, akik úgy tudnak futni, hogy akár a vágózó lovat is üldözőbe veszik, versenyeztess: szálljanak szekérre és hajtsanak előre-hátra, jobbra-balra, fel-le és körbe-körbe. Legyenek képesek sebesen felcsavarni a zászlókat, lobogókat, és legyen elég erejük ahhoz, hogy egy nyolc *danos* számszerjart teljesen kifeszítsenek. Alaposan be kell gyakorolniuk az előre-hátra és a jobbra-balra történő lövéseket. Ők azok, akik méltók a harci szekerek katonái névre. Bánj velük mindenkor bőkezűen!

57. A könnyűlovasság katonái

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan kell kiválogatni a könnyűlovasság katonáit?

Tai Gong így válaszolt:

– A könnyűlovasok kiválogatásának követendő szabálya általában az, hogy a katonák negyven év alattiak és hét és fél *chinél* magasabbak legyenek. Legyenek továbbá az átlagosnál gyorsabbak és erősebbek. Vágta közben tudják megfeszíteni ijukat és löni. Tudjanak lovukkal előre és hátrafelé haladni, jobbra és balra fordulni, körözni, kitörni és visszavonulni. Tudjanak továbbá lovaikkal árkot ugrani és dombra hágni, szűk szurdokon átjutni, széles mocsáron átkelni, valamint úgy nekirontani az erős ellenségnek is, hogy annak soraiban felfordulás támadjon. Ők azok, akik méltók a könnyűlovasság katonái névre. Bánj velük mindenkor bőkezűen!

58. A harci szekerekkel vívott ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan harcoljanak a harci szekerek?

Tai Gong így válaszolt:

– A gyalogságnak ismernie kell a változtatásokat és a mozgásokat, a harci szekereknek ismerniük kell a terepviszonyokat, a könnyűlovasoknak pedig ismerniük kell a mellékutakat és a formabontó taktikát. Noha a három alakulat ugyanannak a hadseregnek a része, használatuk módja más és más.

A harci szekerekkel vívott ütközetnek általában tíz halált rejtő és nyolc győzelemmel kecsegtető terepe létezik.

Wu király azt kérdezte:

– No, és mi lenne az a „tíz halált rejtő terep”?

Tai Gong így válaszolt:

– Azon a terepen, ahol előre lehet ugyan nyomulni, de nincs visszaút, elpusztulnak a szekerek. Azon a terepen, ahol keskeny, veszélyes és nehezen járható átkelőkön és szurdokokon kell átkelni, hogy a távolban lévő ellenség nyomában maradjanak, kimerülnek a szekerek. Azon a terepen, ahol az előrenyomulás könnyű, ám annál nehezebb a visszavonulás, nehézségekkel találkoznak a szekerek. Az a terep, ahol nehezen járható, veszélyes szurdokokba kell behatolni, ám bajosan lehet onnan szabadulni, elvágja a szekereket. Az a terep, ahol ingoványba, mocsárba süppednek a kerekek, és iszap és sár ragad rájuk, alaposan megdolgoztatja a szekereket. Az a terep, amely bal felől veszélyeket rejt, jobbról viszont könnyen járható, magas buckákkal, meredek szirtekkel rakott, alkalmatlan a szekerek számára. Az a terep, ahol sűrű gaz borítja a vidéket, és mély ingoványon kell átgázolni, feltartja a szekereket. Azon a terepen, ahol kevés számú harci szekér könnyen haladhat, de az ellenség gyalogosaival nem veheti fel a harcot, a szekerek vereséget fognak szenvedni. Az a terep, ahol jobbról vízmosásos szakadék húzódik, balról pedig mély víz terül el, továbbá jobbról még egy magas, meredek sziklafal is található, tönkreteszi a szekereket. Az a terep, ahol tíz napon és éjen át szakadatlanul ömlik az eső, az utak és az ösvények járhatatlanokká váltak, és se előre nem lehet továbbjutni, se hátrafelé nem lehet kiszabadulni, elsüllyeszti a szekereket.

Ez az a tíz terepfajta, amely halált, pusztulást rejt a harci szekerek számára. Így ezeken a vidékeken az ostoba hadvezért elfogják, míg a bölcs hadvezérek elkerülve azokat megszabadulnak.

Wu király azt kérdezte:

– No, és mi lenne az a nyolc „győzelemmel kecsegtető terep”?

Tai Gong így válaszolt:

– Ahol az ellenség akár előrenyomul, akár visszavonul, de nem bír szilárd csatarendet tartani, ott ő megrohamozható. Ahol az ellenség zászlói és lobogói összevissza kavarognak, emberei és lovai állandó mozgásra kényszerülnek, ott ő megrohamozható. Ahol az ellenség csatarendje nem kemény és szilárd, az elől és a hátul álló tisztek

és katonák tanácstalanul bámulnak egymásra, ott ők megtámadhatók. Ahol az ellenség tisztjeinek és katonáinak egyik része előre, másik hátra, egyik része jobbra, a másik pedig balra vonul, ott ő megrohamozható. Ahol az ellenség túl bizonytalan ahhoz, hogy előrenyomuljon, de a visszavonuláshoz meg túl gyáva, ott ő megrohamozható. Ahol az ellenség valamitől borzasztóan megrémül, és soraikban kitör a pánik, ott ő megtámadható. Ahol sereged könnyű terepen harcolhat, az ellenségnek pedig nincs módja alkonyatig visszavonulni, ott ő megtámadható. Ahol az ellenségnek messzire kell menetelnie, és alkonyatkor ver tábort, a serege pedig a félelemtől szorong, ott megtámadható.

Ez az a nyolc terepfajta, amely győzelemmel kecsegteti a harci szekereket. Ha a hadvezér tisztában van ezzel a tíz veszélyes és ezzel a nyolc előnyös terepviszonnal, még akkor is, ha az ellenség ezer harci szekérével és tízezer könnyűlovásával kerítené be, minden irányba szabadon mozoghat majd, és tízezer ütközetből is győztesen fog kikerülni.

– Pompás! – mondotta Wu király.

59. A könnyűlovassággal vívott ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– Hogyan harcoljon a könnyűlovasság?

Tai Gong így válaszolt:

– A könnyűlovasságnak ügyelnie kell a tíz győzelemmel kecsegtető és a kilenc vereséget rejtő körülményre.

Wu király azt kérdezte:

– No, és mi lenne az a tíz győzelemmel kecsegtető helyzet.

Tai Gong így válaszolt:

– Amikor az ellenség elsőként érkezik a hadszíntérre, de sorait és hadrendjét még nem rendezte el, az előhad és az utóhad még nem egységes, akkor támadd meg az elől álló könnyűlovasságát, mérj csapást a két oldalszárnyára, és így biztosan megfutamítod.

Amikor az ellenség sorai és hadrendje biztosan áll, jól elrendezett, kemény és szilárd, tisztjei és katonái alig várják a csatát, a te könnyűlovasszárnyaid már felfejlődtek, de még nem mozdulnak. Az ő lovasságának egy része eltávolodik, a másik pedig feléd közelít. Oly sebesekek, akár az orkán, dübörögnek, akár a mennydörgés, nappali támadásuk is olyan, mintha éjszaka jönnének, akkor gyakorta váltogasd zászlóidat és lobogóidat, cseréldes át katonáid egyenruháit, és így az ellenséged legyőzhető.

Amikor az ellenség sorai és hadrendje nem szilárd, tisztjeinek és katonáinak nem akaródnak harcolni, akkor szorongasd meg előlről és hátulról, támadásaiddal szurkálj meg jobbról és balról, majd oldalszárnyaid mérjenek rá csapást, és az ellenséged rémülten fog menekülni.

Amikor az ellenség alkonyatkor vissza akar vonulni, hogy tábort verjen, a serege aggódik és fél, akkor oldalszárnyaid mérjenek csapást mindkét oldalára, és gyors rohammal támad meg hátulról, szorongasd meg erődítményét, és ne engedd őket oda visszavonulni, így az ellenséged biztosan vereséget fog szenvedni.

Amikor az ellenséget ugyan nem fenyegetik a terepből származó veszélyek és nehézségek, viszont mélyen bevonult a területeidre, akkor vágd el az utánpótlás-vonalait, és így az ellenséget ki tudod éheztetni.

Ha a terep sík és könnyen járható, a négy irányban felbukkannak az ellenség harci szekerei és könnyűlovasai, akkor a harci szekereiddel és könnyűlovasaiddal támad meg őket, és így soraiban felfordulást támaszthatsz.

Amikor az ellenség emberei rohanva menekülnek, tisztjei és katonái szétszóródtak a nagy felfordulásban, akkor lovasságod egyik része támadja meg őket két oldalról, míg a másik zárja el útjukat előlről és hátulról, így elfoghatod az egész seregét.

Amikor az ellenség alkonyatkor visszavonul, de katonái túl sokan vannak, akkor egészen biztos, hogy soraikban és hadrendjükben felfordulás fog támadni. Ilyenkor tíz lovasodból állíttass ki egy szakaszt, százból pedig egy alakulatot, öt harci szekér alkalson egy szakaszt, és tíz egy alakulatot! Állíttass továbbá minél több zászlót és lobogót, melyek közé keverj erős számszeríjászokat! Könnyűlovasaid és harci szekereid egyik része két oldalról támadja meg az ellenséget, a másik pedig előlről és hátulról mérjen csapást rá, így az ellenség hadvezérét megadásra kényszerítheted.

Ez a tíz győzelemmel kecsegtető helyzet.

Wu király ekkor így szólt:

– No, és mi lenne az a kilenc vereséget rejtő helyzet?

Tai Gong pedig így válaszolt:

– Általában amikor a könnyűlovasság támadást indít az ellenség ellen, de nem tudja megbontani és szétverni hadrendjét, az ellenség azonban menekülést színlelve harci szekereivel és a könnyűlovasaival visszafordul, és hátulról csapást mér a támadókra, akkor a könnyűlovasság vereséget fog szenvedni.

Amikor a könnyűlovasság a menekülő ellenséget nehezen járható, veszélyes terepen veszi üldözőbe, és a hajsza túl hosszúvá nyúlik, és nincs módjuk megpihenni, akkor az ellenség két oldalt elrejtőzhet, hogy lesből elzárva és a könnyűlovasság mögé kerülve visszavájon, s így a könnyűlovasságot be fogják keríteni.

Ha a könnyűlovasság ugyan előrenyomul, de nincs számára visszaút, ha benyomul valahova, de kiszabadulni onnét már nem tud, nos, ezt nevezik „mennyei kútba vetésnek”, és „földi barlangba taszajtásnak”. Ilyen körülmények között a lovasság biztosan megsemmisül.

Ha a benyomuló könnyűlovasság által használt út túl keskeny, és a kifelé vezető túl messze van, akkor még a sokkal gyöngébb ellenség is képes csapást mérni rá, így még a létszámfölényben lévő könnyűlovasság is megsemmisíthető.

A roppant hegyek, a mély völgyek, a sűrű növényzet mind-mind kimerítik a lovasságot.

Ha a lovasság jobb és bal oldalán is víz húzódik, előtte dombok, mögötte hatalmas hegyek állnak, és így a sereg a két víz közötti területen kénytelen harcolni, miközben a külső és belső területeket az ellenség felügyeli, ez roppant, megoldhatatlan nehézségeket rejt a lovasság számára.

Ha az ellenség elzárja az élelmiszer-utánpótlási vonalakat, és a könnyűlovasságnak csak a további előrenyomulásra van módja, akkor a lovasság kelepcébe esik.

Ha a lovasság lápos, ingoványos területre téved, előre is, hátra is csak úgy tud kijutni, ha mocsáron küzdi át magát, ez bizony katasztrofális terep a lovasság számára.

Ha a lovasság bal oldalán vízzel elárasztott terület van, a jobb oldalán vízmosás és sziklák, de a környező területek olyanok, ahonnan az ellenség könnyen csalogathatja a lovasságot előre vagy hátra, nos, ez kelepcé a könnyűlovasság számára.

Ez a kilenc vereséget rejtő helyzet és terep a könnyűlovasság számára. A bölcs hadvezér messze elkerüli mindet, ám a dőre támadni fog és veszít.

60. A gyalogsággal vívott ütközet

Wu király azt kérdezte Tai Gongtól:

– A gyalogos katonáknak hogyan kell felvennie a harcot harci szekerekkel és könnyűlovasokkal szemben?

Tai Gong így válaszolt:

– Ha a gyalogság a harci szekerekkel vagy a könnyűlovassággal bocsátkozik harcba, feltétlenül keresse a dombok, hegyek, veszélyes és nehezen járható hágók, szorosok fedezékét, a hosszú fegyvereket, és az erős [ti. messze hordó] számszeríjakat állítsák előre, a rövid fegyvereket és a gyöngye számszeríjakat pedig állítsák hátra, majd váltogatva lőjenek és szüneteljenek. Így az ellenségedet, noha bővelkedik a harci szekerekben és a könnyűlovasokban, te szilárd csatarendet tartva támadd meg gyorsan, miközben legtehetségesebb tisztjeid és legerősebb számszeríjasaid hátul készüljenek fel (az ütközetre).

Wu király azt mondta:

– Ha mégsem lennének dombok, hegyek, veszélyes és nehezen járható hágók, szorosok, az ellenségünk pedig már megérkezett, s nem elég, hogy túlerőben vannak, de feletébb harciasak is, harci szekerekkel és könnyűlovasokkal mindkét oldalszárnyunkat bekerítik, és seregünk elejére és hátuljára is lecsapnak, seregünk katonái pedig a félelemtől reszketnek, s a zűrzavaros vereségbe menekülnek. Nos, ilyen esetben mi a teendő?

Tai Gong így válaszolt:

– Tisztjeidnek és harcosaidnak parancsold meg, hogy készítsenek lovascsapdákat és fából sulymokat, állítsanak ökrökből és lovakból ötös csoportokat, és a széleken létesítsenek belőlük harcias rohamalakzatot. Ha a távolban feltűnnek az ellenség közelgő harci szekerei és könnyűlovasai, szórják szét a sulymot, és ássanak öt *chi* széles és mély árkokat körbe és hátul. Ezt nevezik úgy, hogy „kalitvégzet”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. "The Term Shenming – Its Meaning in the Ancient Chinese Thought and in a Recently Discovered Manuscript." In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 56 (2–4). 251–274.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. "Military Writings." In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.

TANG TAIZONG
ÉS LI WEIGONG
BESZÉLGETÉSEI

唐太宗李衛公問對

Vákát oldal

A KÍNAI HADTUDOMÁNYI ELMÉLETEK TANG-KORI SZINTÉZISE

TANG TAIZONG ÉS LI WEIGONG BESZÉLGETÉSEI

Pap Melinda – Váczy Balázs

A *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* (*Tang Taizong Li Weigong wendui* 唐太宗李衛公問對) címet viselő mű az úgynevezett „hét hadtudományi klasszikus” (*Wu jing qi shu* 武經七書) legutolsó, legkésőbb keletkezett darabja, amely stílusában, tartalmában egyaránt meglehetősen eltér a korábbi művektől. Az előző fejezetekben tárgyalt ókori hadtudományi művek keletkezése óta eltelt háborúkkal teli, viharos évszázadok bőven kínáltak alkalmat uralkodóknak és hadvezéreknek az ókori hadtudományi klasszikusokban lefektetett elméletek kipróbálására, gyakorlatba ültetésére és katonai tapasztalatok szerzésére.¹

A Tang Taizong 唐太宗 és Li Weigong 李衛公 beszélgetésének szövegrészei a hadtudományi elméletek széles skáláját fogják át, a szövegben megjelenő fogalmak, elméletek, (pontos vagy pontatlan) idézetek sok esetben már ismerősek lehetnek az olvasó számára. A Tang-dinasztia (618–907) Taizong császáranak uralkodása alatt az ókori hadtudományi művek már meglehetősen régieknek számítottak, a hadsereg felépítése, az alkalmazott hadi stratégiák, fegyverek stb. szintén nagy változáson mentek keresztül, így tehát a régiek hadi tudománya is számos ponton magyarázatra szorult a császár és kortársai számára. A császár kiváló hadvezére és hadtudósa,

¹ A Hadakozó fejedelemségek kora i. e. 221-ben lezárult, a fejedelemségek versengéséből a katonailag és szervezetiesen is legerősebbnek bizonyuló Qin 秦 fejedelemség kerül ki győztesen, amely egyesítette a birodalmat, uralkodója pedig felvette a Qin Első Császára (Qin Shi Huangdi 秦始皇帝) nevet, és ezzel Kína történelmében kezdetét vette az 1911-ig fennálló császárság kora. A rövid ideig uralkodó Qin-dinasztiát a Han-dinasztia (Han 漢; uralkodott: i. e. 202 – i. sz. 220) négy évszázados uralma váltotta fel, amely a központosított hatalom és a sikeres expanziós politika korát hozta el. A béke, stabilitás, gazdasági és kulturális fellendülés által meghatározott Han-dinasztia uralmát ismét a széttagoltság és az állandósuló háborúk évszázadai követték. Az Északi és déli dinasztiák korában (420–589) Kína területe északi és déli részekre szakadt, északon különböző északi eredetű nomád, „barbár” népek alapítottak dinasztiákat, és uralkodtak a többségében han (kínai) alattvalókon, míg délen őshonos kínai dinasztiák váltották egymást. Az ország északi és déli részeit a Qin-dinasztiához hasonlóan rövid életű Sui-dinasztia (Sui 隋; uralkodott: 581–618) egyesítette. A Sui-dinasztiát a kínai középkor aranykorát jelentő Tang-dinasztia (Tang 唐; uralkodott: 618–907) váltotta, amely korábban soha nem látott bőséget, gazdagságot, kulturális fellendülést hozott, és amely egy katonailag rendkívül erős, jól szervezett birodalmat épített ki.

Li Weigong azonban – szövegünk tanúsága szerint – a császár valamennyi kérdésére tudta a megfelelő választ. A szöveg nagy részét a régi hadtudományi művekben előforduló meghatározó fogalmak, idézetek ismertetése, magyarázata, boncolgatása teszi ki, azonban mindemellett színes, élethű leírásokat olvashatunk a kor nagy csatáiról, amelyekben sok esetben a császár személyesen is részt vett, vagy olyan hadjáratokról, amelyeket maga Li Weigong vezetett. A leghangsúlyosabb kérdés minden esetben az, hogy hogyan lehet a régiek tudását a kor igényeihez szabni, hogyan lehet a régmúlt idők hadtudósainak elméleteit a „jelenkorba” átültetni, alkalmazni, és általuk győztes csatákat vívni. Li Weigong, aki nemcsak kiváló stratégia és győzedelmes hadvezér volt, hanem a régi könyveket behatóan ismerő tudós is egy személyben, alkalmasnak bizonyult arra, hogy az elméletet a gyakorlattal, a régieket az újjal összekapcsolja, rendelkezett azzal a képességgel, hogy a régi stratégiákat a kor igényeihez igazítsa, és így a hadvezetés minden területén bölcs tanácsokkal lássa el a császárt.

A Tang-dinasztia Taizong néven uralkodó császára (eredeti neve: Li Shimin 李世民; ur. 626–649), aki szövegünk egyik főszereplője, a dinasztiaalapító Gaozu 高祖 (Li Yuan 李淵; ur. 618–626) császár másodszülött fia volt. Fiatal korától kezdve részt vett apja csatáiban, majd apja oldalán nagy szerepet vállalt a Sui-dinasztia megdöntésében. Taizong császárt, aki bátyja megöletésével és apja lemondásával szerezte meg a trónt, ambiciózus, erőskezű, nagyszerű uralkodóként, kiváló politikusként és hadvezérként tartja számon a történelem. Uralkodása alatt Kína határait messzire kitolta, sikeres terjeszkedő politikájának és katonai tehetségének köszönhetően birodalma korábban soha nem látott méreteket öltött.

Li Weigong, azaz Li Jing 李靖 (571–649), posztumusz nevén Wei Jingwu hercege, a kor neves tábornoka volt, aki katonai karrierjét a Sui-dinasztia idején kezdte, majd híven szolgálta Gaozu és Taizong császárokat. Világra szóló hírnevét a nyugati türkök leverésének köszönhette, mely eseményről szövegünk is említést tesz. Az életrajzok tanúsága szerint Li Jing nemcsak híres hadvezér, hanem a klasszikus műveltségben jártas, a történelmet és az ókori filozófiát jól ismerő, nagy tudású férfi volt.² A hagyomány szerint a *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* című mű szerzője maga Li Jing. Ezt a vélekedést számos kutató kétségbe vonja, és a mű keletkezését a Tang-kor (618–907) végére vagy a Song-kor (960–1279) elejére teszi. Ugyanakkor, ha a szöveg mai változata későbbi keletkezésű is lenne, valószínűsíthető, hogy korábbi feljegyzések vagy egy korábbi szövegváltozat alapján keletkezett.³

A Tang Taizong és Li Weigong különböző helyszíneken, időpontokban és különböző témák kapcsán felmerült rövid, tömör beszélgetéseit őrző szöveg értékes kordokumentum, amelyből részletes, hű beszámolókat olvashatunk csatákról, hadjáratokról, megismerhetjük a kor főbb hadi stratégiáit, a hadsereg felépítését, megszervezését, kisebb alakulatait és a különböző harci alakzatokat stb. A mű három fejezetre oszlik, az eredeti szöveg körülbelül 10 000 írásjegyből áll, összesen 49 kérdést és az ezekre

² SAWYER 1993: 313.

³ SAWYER 1993: 313.

adott hosszabb-rövidebb válaszokat tartalmazza. Visszatérő alapfogalmak az ókori kínai hadtudományi művekből ismert „szabályos” (*zheng* 正) és „rendhagyó” (*qi* 奇), „üres” (*xu* 虛) és „teli” (*shi* 實) stb. fogalmak, vagy *A hadviselés törvényeiből* ismert alap-tézis, mely szövegünkben is központi szerepet kap: „irányítani az ellenfelet és nem hagyni, hogy az ellenfél irányítson minket”. A mű, azáltal hogy évszázadok távlatából új megvilágításba helyezi az ókori hadtudományi művek alapvető fogalmait és elméleteit, segíti ezek elmélyültebb, átfogóbb megértését. A szöveg azonban nem pusztán korábbi hadtudományi művek elemzése, szintézise, hanem a dialógus során e fogalmakat és elméleteket Taizong császár és Li Weigong tábornok összeveti saját gazdag személyes tapasztalatával, valamint a kínai történelem nagy csatáiból levonható gyakorlati következtetésekkel. Ez teszi a művet színessé, érdekessé, olvasmányossá.

Tartalmi gazdagsága és az értékes, gyakorlatban alkalmazható hadtudományi tapasztalatok miatt a *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* című mű késői keletkezése ellenére is meghatározó hadtudományi művé és a „hét hadtudományi klasszikus” egyikévé vált a Song-korban.

A *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* című munka kötetünkben közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Tang Taizong Li Weigong wen dui zhijie* 唐太宗李衛公問對直解. In: *Jing yin mingben wu jing qi shu zhijie* 景印明本武經七書直解.⁴

⁴ A *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései* című műről lásd továbbá: JOHNSTON 1998: 44.; SAWYER 2012: 107–108.

Vákát oldal

TANG TAIZONG ÉS LI WEIGONG BESZÉLGETÉSEI

Klasszikus kínai nyelvű eredetiből fordította:¹

Pap Melinda – Váczy Balázs

I. könyv

1.

(Tang) Taizong azt kérdezte: „Kogurjo többször is rátámadt Silla államra.² Jómagam küldöttséget menesztettem, császári parancssal (utasítva Kogurjót a támadások megszüntetésére), ő azonban nem engedelmeskedett parancsomnak. Arra készülök, hogy megtámadjam (Kogurjót), mi a véleményed erről?”

Jing (Li Weigong) így válaszolt: „Úgy hallottam, hogy Geszomun³ a hadtudományokban való jártasságára alapozva úgy vélekedik, hogy a Középső Birodalomnak [Kínának] nincs ereje megtámadni őt, ezért megtagadta a parancsot. Kérek felségedtől egy harmincezer fős hadsereget, melynek élén fogságba ejthetem őt.”

Taizong így felelt: „Sereged kevés főt fog számlálni, az a hely pedig messze van. Milyen stratégiával fogod megközelíteni őt?”

Jing válaszolt: „Szabályos harcmodort (*zheng bing* 正兵) fogok alkalmazni.”⁴

Taizong mondta: „Amikor megbékítetted a türköket, rendhagyó harcmodort (*qi bing* 奇兵) alkalmaztál, most pedig szabályos harcmodort mondasz, miért?”

¹ Pap Melinda: 1–23. fejezet; Váczy Balázs: 24–49. fejezet.

² A Koreai-félszigeten az ókor végétől a középkor derekáig három önálló állam jött létre: Kogurjo (Gaojuli 高句麗), Silla (Xinluo 新羅) és Pekcse (Baiji 百濟). A folyamatos háborúk, különösen a 7. században Sillával és a kínaiakkal, valamint a belső viszályok kimerítették Kogurjót. 668-ban összeomlott, területei egy részét Silla, más részét a kínaiak szereztek meg. A szövegben Kogurjo neve Gaoli 高麗 formában szerepel.

³ Geszomun, teljes nevén Jon Geszomun, kínaiul Yuan Gaisuwen 淵蓋蘇文 (603–666) Kogurjo zsarnoki hadura volt.

⁴ A „szabályos” (*zheng* 正) és a „rendhagyó” (*qi* 奇) harcmodor a kínai hadtudomány két fontos fogalma. Tokaji Zsolt ezt írja a két fogalomról (utóbbit „szabálytalanak”, illetve „formabontónak” nevezve): „Az ókori hadviselésben »szabályos« (...) és »szabálytalan« vagy »formabontó« (...) hadműveleteket különböztettek meg. A szabályos hadművelet a nagy létszámú, teljes hadseregek egymással szemben, csatarendben történő felállítását és a harc ily módon történő megvívását jelentette. A formabontó hadműveleteket leginkább kisebb alakulatok hajtották végre, s meglepetésszerű támadásokat, rajtaütéseket vagy diverzáns akciókat jelentettek.” TOKAJI 2015: 156.

Jing válaszolt: „Zhuge Liang hét alkalommal ejtette fogságba Meng Huót,⁵ és nem használt más stratégiát, csupán szabályos harcmodort, semmi mást.”

Taizong mondta: „Amikor a Jin-dinasztiabeli Ma Long⁶ megtámadta Liangzhout, (a harcmodor) szintén összhangban volt a nyolcas alakzat (*ba chen* 八陳) ábrájával, továbbá keskeny harci szekereket készíttetett. Amikor széles, kiterjedt terepen harcolt, akkor szarvasagancsos szekerekkel (*lujiaoche* 鹿角車) (védte) a tábornokot, amikor pedig szűk volt az út, fabódékat készíttetett, amelyeket a szekerekre tétetett, hogy harcolni is, és előrehaladni is lehessen. Meggyőződésem, hogy a régiek nagyra értékelték a szabályos harcmodort!”

Jing így felelt: „Amikor büntető hadjáratot vezettem a türkök ellen, több ezer mérföldet haladtunk nyugat felé. Ha nem szabályos harcmodort alkalmaztam volna, hogyan is tudtunk volna olyan messzire eljutni? A keskeny harci szekerek és a szarvasagancsos szekerek rendkívül fontos részei a hadseregnek; egyrészt (lehetővé teszik a hadsereg) erejének irányítását, másrészt (segítenek) az ellenség előrenyomulásának megakadályozásában, harmadrészt pedig (segítenek) megfelelő rendben tartani a seregeket és a szakaszokat. E három (rendeltetést) felváltva kell alkalmazni. Ebből látszik, hogy Ma Long alaposan elsajátította a régiek stratégiáit!”

2.

Taizong mondta: „(Abban a csatában, amelyben) legyőztem Song Laoshenget,⁷ a legelső ütközetben seregem valamelyest meghátrált. Akkor jómagam a páncélos lovasság élén levágtattam a déli síkságról, és egyenes vonalban támadtam. Laosheng serege elszakadt a hátréttől, (így) miután hatalmas vereséget mértem rá, őt magát is foglyul ejtettem. Én akkor vajon szabályos vagy rendhagyó harcmodort alkalmaztam?”

Jing mondta: „Felsőkérdés kiváló hadi tehetsége égi adomány, melyet nem lehet tanúlással elsajátítani. Jómagam a hadviselés törvényeire hagyatkozom; (az általam tanulmányozott hadtudományi könyvekben az áll, hogy) a Sárga Császár⁸ ideje óta egészen máig (a csatában) először mindig a szabályos harcmodort kell alkalmazni, és csak azután a rendhagyót; először az emberséget és az igazságot kell alkalmazni, és csak azután az erőt és a megfélemlítést. Továbbá a huoyibeli csatában felséged seregét az igazságosság

⁵ Zhuge Liang 諸葛亮 (181–234) kiváló stratégia és államférfi a három királyság korában. A neki tulajdonított hadelméleti írások olvashatók e válogatásban. Meng Huo 孟獲 (3. sz.) lázadó vezér, akit Zhuge Liang hódoltatott meg.

⁶ Ma Long 馬隆 lázadó hadvezér a Nyugati Jin-dinasztia (266–316) idején.

⁷ Song Laosheng 宋老生 (? – 617) a Sui-dinasztia bátor, de megfontolatlan hadvezére, akit Li Yuan (Tang Gaozu) Huoyi 霍邑 város (a mai Shanxi tartományban) ostromakor győzött le 617-ben.

⁸ A Sárga Császár (Huang Di 黃帝) a kínai civilizáció fontos kultúrhőse, a legendák szerint a kínai civilizáció egyik megalapítója.

vezérelte, ezért a harcmódor szabályos volt. Amikor pedig Jiancheng⁹ leesett a lováról, a jobb szárny pedig hátrált egy keveset, akkor az rendhagyó volt.”

Taizong mondta: „Amikor a jobb szárny hátrált egy keveset, akkor emiatt majdnem elvesztettük a csatát, hogyan nevezheted ezt rendhagyó harcmódnak?”

Jing így felelt: „Általánosságban véve, amikor a hadsereg előrenyomul, az szabályos harcmódor, amikor pedig hátrál, az rendhagyó harcmódor. Továbbá ha a jobb szárny nem hátrált volna meg, akkor hogyan érted volna el, hogy Laosheng előretörjön? *A hadviselés törvényeiben*¹⁰ ez áll: »Előnyöket kínálva csalogasd (az ellenséget)! (Csapatait) megzavarva mérj rá csapást!« Laosheng nem tudta jól használni haderejét, a bátorságra alapozva, elhamarkodottan előretört, és nem gondolt arra, hogy így elvágja magát a hátréttől, és így felséged foglyul ejti őt. Ezt nevezik úgy, hogy »a rendhagyó harcmódot szabályos harcmóddá változtatja.«”

Taizong mondta: „Huo Qubing¹¹ (stratégiája) rejtetten megfelelt Sunzi és Wuzi¹² elveinek, ez valóban így van! Amikor a jobb szárnyunk hátrálni kezdett, Gaozu el-sápadt (félelmében). Én viszont elszántan támadtam, és így sikerült hasznunkra fordítani a helyzetet. Ez rejtetten megfelel Sunzi és Wuzi elveinek. Te, uram, bizonyára jól ismered ezeket a szövegeket.”

Taizong mondta: „Amikor egy hadsereg hátrál, azt minden esetben rendhagyó hadviselésnek kell nevezni?”

Jing válaszolt: „Nem így van. Amikor egy hadsereg hátrál, és a zászlók összevissza állnak és nem rendezettek, a kis és a nagy dobok nem felelnek egymásnak, a parancsok pedig lármába fordulnak és nem egységesek, az valódi vereség, nem pedig rendhagyó harcmódor. Ha a zászlók rendezettek, a dobok felelnek egymásnak, a parancsok pedig egységesek, habár (a csapatok mozgása) rendezetlennek tűnik, és a sereg hátrál, az nem vereség, hanem egészen biztosan rendhagyó harcmódor. *A hadviselés törvényeiben* ez áll: »Ne üldözd (az olyan ellenséget), amely csak színleli a menekülést!«¹³, és még ezt is írja: »...ha képes vagy is megtenni valamit, mutasd azt, hogy képtelen vagy rá!«¹⁴ Ez mind a rendhagyó hadviselésre vonatkozik.”

Taizong mondta: „Amikor a huoyibeli csatában a jobb szárny hátrált egy keveset, az vajon az Ég akarata volt? Amikor pedig Laosheng fogságba esett, az vajon emberi erőfeszítés eredménye volt?”

Jing válaszolt: „Ha a szabályos stratégiát nem változtattad volna rendhagyóvá, a rendhagyót pedig újfent szabályossá, akkor hogyan is lettél volna képes győzni? Ezért

⁹ Teljes nevén: Li Jiancheng 李建成 (589–626) Li Yuan legidősebb fia, a trónörökös.

¹⁰ Utalás Sunzi művére, *A hadviselés törvényeire* (*Sunzi bingfa* 孫子兵法), amelynek fordítását jelen kötet tartalmazza. A szövegben itt csak *Fa* 法 rövidítéssel hivatkoznak rá. Az idézet *A hadviselés törvényei* 1. fejezetéből származik.

¹¹ Huo Qubing 霍去病 (i. e. 140 – 117) a Nyugati Han-dinasztia tehetséges hadvezére.

¹² Sunzi 孫子 és Wuzi 吳子 vagyis Sun Wu 孫武 és Wu Qi 吳起 ókori stratégiák. A nekik tulajdonított művek olvashatók jelen kötetben, életrajzukat lásd ott.

¹³ Nem szó szerinti idézet *A hadviselés törvényei* 7. fejezetéből.

¹⁴ *A hadviselés törvényei*, 1. fejezet.

aki jól irányítja a hadsereget, annak a szabályos és a rendhagyó is egyformán az ember műve, ez minden. A (két stratégia) váltakozása emberfeletti(nek tűnik), ezért tulajdonítják az Égnek.” Taizong (elismerésképpen) bólintott.

3.

Taizong így szólt: „Arról, hogy a szabályos vagy a rendhagyó stratégiát alkalmazzuk, előzetesen születik döntés, vagy pedig közvetlenül a csata előtt dől el?”

Jing így válaszolt: „Cao herceg¹⁵ *Új könyvében*¹⁶ ez áll: »Ha kétszeres túlerőben vagy az ellenséggel szemben, akkor sereged egyik fele legyen szabályos, a másik fele legyen rendhagyó. Ha ötszörös számbeli fölényben vagy az ellenséggel szemben, akkor (sereged) háromötöd része legyen szabályos, kétötöd része pedig rendhagyó.« Ez az idézet nagyjából összefoglalja a lényegét. Sun Wu ezt írja: »Csatában az erő hadászati alakítása csupán formabontó [ti. rendhagyó] és hagyományos [ti. szabályos] módon lehetséges, de a formabontó és a hagyományos (stratégiának és taktikának) oly sok változata van, hogy nem győzzük kimeríteni. A formabontó és a hagyományos (stratégia, illetve taktika) véget nem érő körforgásban egymásból születik. Ki lenne hát képes kimeríteni azokat?«¹⁷ Ez (az idézet) rámutat a lényegre, így hát, hogyan is lehetne előre eldönteni (hogy melyik stratégia szerint harcoljunk)? Ha a katonák még nem kaptak kiképzést az én módszereimről, és az alvezérek még nem ismerik jól a parancsaimat, akkor a kiképzést úgy kell véghezvinni, hogy a két stratégiát egymástól elválasztjuk. A harci kiképzés során minden (katonának meg kell tanulnia) felismerni a zászlókat és a dobzókat, (meg kell tanulnia a csapatok) egymás utáni szétválásának és egyesülésének (módját); a szétválást és egyesülést pedig változásnak nevezzük. Ez a harci kiképzés (egyik) módszere. Ha a kiképzés és az ellenőrzés is sikerrel végbement, és már mindenki ismeri a hadviselési módszereimet, akkor (olyan könnyű lesz) irányítani a seregeket, mintha csak egy birkanyáját terelnénk, arra fognak menni, amerre a tábornokok mutatnak. Ugyan ki lenne képes ezek után megkülönböztetni a szabályos és a rendhagyó stratégiák váltakozását? Sun Wu azt mondja: »...meghatározzuk az ellenség formáját, miközben mi magunk forma nélküliek maradunk...«¹⁸ Ez nem más, mint a szabályos és a rendhagyó stratégiák tökélyre vitt alkalmazása. Ezért tehát a szabályos és a rendhagyó stratégiák előzetes megkülönböztetése a kiképzés és az ellenőrzés

¹⁵ Cao herceg, vagyis Cao Cao 曹操 (155–220) nagyhatalmú tábornok volt az utolsó Han császár udvarában. Fenntartotta a császár uralkodásának a látszatát, de a valóságban az ő kezében volt a hatalom Kína északi részén. Fia, Cao Pi 曹丕 alapította meg a Wei-dinasztiát (220–264), aki ezután apjának posztumusz császári címet adományozott.

¹⁶ Az *Új könyv* (*Xinshu* 新書) néven említett könyv valójában Cao Cao kommentárja *A hadviselés törvényeihez*.

¹⁷ *A hadviselés törvényei*, 5. fejezet.

¹⁸ *A hadviselés törvényei*, 6. fejezet.

(miatt van); ami pedig (a stratégiák) csata előtti váltakozásának eldöntését illeti, (a változatokat) nem győznénk kimeríteni.”

Taizong mondta: „Nagyszerű, nagyszerű! Cao herceg igazán jól ismerte (a hadtudomány módszereit)! Az *Új könyv* viszont csak a tábornokok kiképzéséről értekezik, és nem (tárgyalja) a szabályos és a rendhagyó alapvető stratégiáit.”

Taizong így szólt: „Cao herceg azt írja, hogy: »A rendhagyó csapatok oldalról támadnak.« Neked, uram, mi a véleményed erről?”

Jing válaszolt: „Cao herceg a *Sunzihéz* írott kommentárjából (idézem): »Elsőként előretörni és harcba szállni az ellenséggel, szabályos stratégia, később előretörni és harcba bocsátkozni, rendhagyó stratégia.« Ez eltér attól, amit az oldaltámadásról mondott. Szerény véleményem szerint, amikor nagyszámú katona bocsátkozik harcba az ellenséggel, akkor az hagyományos stratégia, amikor pedig a tábornok maga tör ki (serege élén, és mér csapást az ellenségre), az rendhagyó stratégia. Hogyan is lehetne (a stratégiákat csupán) előző, későbbi és oldaltámadásra korlátozni?”

Taizong mondta: „Amikor szabályos stratégiát alkalmazok, elhitem az ellenséggel, hogy az rendhagyó, amikor pedig rendhagyó stratégiát alkalmazok, elhitem az ellenséggel, hogy az szabályos – vajon nem ezt jelenti, hogy »meghatározzuk az ellenség formáját«? A rendhagyót átváltoztatom szabályossá, a szabályost rendhagyóvá úgy, hogy ez az átváltozás és átalakulás (az ellenség számára) kifürkészhetetlen legyen – vajon nem ezt jelenti, hogy »mi magunk forma nélküliek maradunk«?”

Jing kétszer meghajolt, és így szólt: „Felséged bölcsessége és tisztánlátása még a régi bölcsékét is túlszárnyalja, szerény személyem nem ér fel hozzá!”

4.

Taizong így szólt: „Ha »a szétválást és az egyesülést változásnak nevezzük«, akkor miben rejlik a szabályos és a rendhagyó (lényege)?”

Jing így felelt: „(A hadvezérek között), akik jeleskednek a seregek irányításában, egy sincs, aki ne alkalmazna szabályos stratégiát, és egy sincs, aki ne alkalmazna rendhagyó stratégiát, (a jó hadvezér a stratégiák váltakozásait) kifürkészhetetlenné teszi az ellenség számára, így aztán a szabályos stratégiával is győzedelmeskedik, és a rendhagyó stratégiával is győzelmet arat. A három hadsereg katonái csak azt tudják, hogy győztek, azt viszont senki sem tudja közülük, hogy mi által érték el a győzelmet. A változások tökéletes ismerete nélkül (a kiváló hadvezérek) hogyan is tudnák ezt elérni? A szétválás és az egyesülés eredetét csakis Sun Wu tudta (felismerni), Wu Qi után már senki sem akadt, aki képes lett volna megérteni.”

Taizong kérdezett: „Wu (Qi) hadtudománya milyen volt?”

Jing válaszolt: „Engedje meg felséged, hogy röviden összefoglaljam (a lényegét). Amikor Wei fejedelemség Wu hercege arról kérdezte Wu Qit, hogy (mit kell tenni akkor, amikor) két hadsereg egymással szemben állva felméri egymás erejét, (Wu)

Qi így válaszolt: »Küldj előre alacsony rangú, de bátor katonákat, hogy megtámadják (az ellenséget)! Az első ütközet után a katonáid fogják menekülőre, de ne büntesd meg őket ezért! Közben figyeld az ellenség előrenyomulásának minden egyes mozzanatát! Ha nem veszi üldözőbe menekülő (katonáidat), azt jelenti, hogy az ellenségnek jól kitervelt stratégiája van. Ha az ellenség teljes haderejével üldözőbe veszi legyőzött csapataid, és nagy összevisszaságban hol előre rohan, hol megáll, ez azt jelenti, hogy ellenfeled tehetségtelen. Gondolkodás nélkül indíts támadást ellene!«¹⁹ Úgy vélem, Wu (Qi) stratégiája a legtöbb esetben ilyen volt, és nem olyan, amit Sun Wu úgy nevez, hogy »hagyományos stratégiát alkalmazva megütközni (az ellenséggel)«²⁰.

Taizong így szólt: „Uraságod nagybátyja, Han Qinhu²¹ egyszer azt javasolta uraságodnak, hogy beszélgessenek Sun(zi) és Wu(zi) (hadtudományáról). Vajon ekkor a szabályos és a rendhagyó stratégiákra is gondolt?”

Jing így válaszolt: „Qinhu honnan is tudhatott volna a szabályos és a rendhagyó stratégiák magasabb rendű értelméről? Ő csak annyit tudott, hogy a rendhagyó az rendhagyó, a szabályos pedig szabályos, és nem tudta, hogy a rendhagyó és a szabályos »véget nem érő körforgásban egymásból születik«, a változatoknak pedig se szeri, se száma.”

5.

Taizong így kérdezett: „Amikor a régiek rendhagyó csapatokkal közelítették meg (az ellenség) formációit, és váratlanul támadtak az ellenségre, akkor a (szabályos és rendhagyó stratégiák) egymásból való kölcsönös átváltozásának módszerét is alkalmazták?”

Jing így válaszolt: „A régi korok csatáiban többnyire az történt, hogy aki minimális harcászati stratégiát alkalmazott, az legyőzte azt, aki egyáltalán semmilyen taktikát nem ismert, aki egy kicsit is jeleskedett (a hadviselésben), az legyőzte a tudatlant. Mindez hogyan is lenne elegendő ahhoz, hogy megvitassuk általuk a hadviselés törvényeit? Például, Xie Xuan²² legyőzte ugyan Fu Jiant,²³ viszont ez nem azért történt, mert Xie Xuan annyira tehetséges (hadvezér) volt, hanem nagy valószínűséggel azért, mert Fu Jian tehetségtelen volt.”

¹⁹ Wuzi, 4. fejezet.

²⁰ A hadviselés törvényei, 5. fejezet.

²¹ Han Qinhu 韓擒虎 (538–592) miniszter volt a Sui-dinasztia idején.

²² Xie Xuan 謝玄 (343–388) a Jin-dinasztia (265–420) híres tábornoka, aki 383-ban a Fei-folyónál (Feishui 淝水) vívott csatában legyőzte a Korábbi Qin-dinasztia (351–394) néven ismert állam uralkodóját, Fu Jiant.

²³ Fu Jian 苻堅 (337–385) a rövid életű Korai Qin-dinasztia harmadik császára.

Taizong ekkor az éppen szolgálatot teljesítő miniszteréhez fordult, és megparancsolta neki, hogy keresse elő Xie Xuan életrajzát, hogy elolvassa. (Miótán elolvasta,) így szólt: „Fu Jian miben volt tehetségtelen?”

Jing így válaszolt: „Fu Jian életrajzában a következőket olvastam: »A Korai Qin-dinasztia minden serege vereséget szenvedett és szétszéledt, egyedül Murong Chui²⁴ serege maradt sértetlen. Fu Jian több mint ezer lovas élén hozzá vágatott (menedékkért). (Murong) Chui fia, (Murong) Bao²⁵ arra biztatta apját, hogy ölesse meg Fu Jiant, de nem járt eredménnyel.« Láthatjuk tehát, hogy miközben (a Korai) Qin(-dinasztia) seregében zűrzavar uralkodott, Murong Chui serege sértetlen maradt, ebből pedig nyilvánvalóan az következik, hogy (Murong) Chui elárulta (Fu) Jiant. Na, mármost, ha valaki úgy akarja legyőzni az ellenségét, hogy közben elárulják, az talán nem lehetetlenre vállalkozik? Ezért említettem a hadtudományokban járatlan (hadvezéreket), Fu Jian pontosan ilyen volt!”

Taizong így szólt: „Sunzi azt mondja, hogy »aki körültekintően tervez, legyőzi azt, aki egy keveset tervez«²⁶, most tehát láthattuk, hogy aki egy keveset tervez, az legyőzi azt, aki egyáltalán nem tervez. Így van ez a világon mindennel!”

6.

Taizong mondta: „A Sárga Császár hadtudományi munkája *A rendhagyó megragadásának könyve* címmel hagyományozódott ránk, de vannak, akik úgy hivatkoznak rá, hogy *A változás megragadásának könyve*.²⁷ Mit tudnál mondani erről?”

Jing így válaszolt: „A 'rendhagyó' (*qi*) írásjegy (másodlagos) kiejtése azonos a 'változás' (*ji*) írásjegy kiejtésével, ezért van, aki úgy adta tovább (a mű címét), hogy (*A*) *változás (megragadásának könyve)*, viszont (a két szó – *qi* és *ji*) értelme (ez esetben) azonos. Ha megvizsgáljuk a szöveget, ezt olvashatjuk (erről): »Négy legyen szabályos (csapat), négy legyen rendhagyó (csapat); a maradék/létszám fölötti (*qi/ji*) (sereg) pedig a változás megragadását szolgálja.« A *qi* írásjegy itt 'maradék/létszám fölötti' jelentésben szerepel, ezért az olvasata *ji* kell legyen (vagyis azonos a 'változás' jelentésű *ji* írásjegy olvasatával). Szerény véleményem szerint nincs olyan hadi stratégia, amely ne a változásokról szólna, miért kell tehát a megragadásáról beszélni? (*A qi* írásjegy tehát itt) azt kell jelentse, hogy 'maradék/létszám fölötti', csak így lesz helyes (az állítás értelme).

²⁴ Murong Chui 慕容垂 (326–396) a Későbbi Yan-dinasztia (Hou Yan 後燕; 384–407/9) alapító császára.

²⁵ Murong Bao 慕容寶 (355–398) Murong Chui fia és utódja a trónon.

²⁶ *A hadviselés törvényei*, 1. fejezet.

²⁷ A legendás Sárga Császárnak tulajdonított *Woqiwen* 握奇文 című mű létezéséről csak innen van értesülésünk. A szöveg szerint *Wojiwen* 握機文 címen is ismert volt. A továbbiakban a két cím eltérő írásjegyeinek, a *qi* 奇 és a *ji* 機 írásjegyeknek a szemantikai és fonetikai magyarázata olvasható.

Nos tehát, a szabályos csapatok az uralkodótól kapják (a parancsot), a rendhagyó csapatokat pedig a tábornok maga vezeti. A *hadviselés törvényeiben* ez áll: »A parancsok békeidőben történő betartásával képezd ki az embereket, így azok engedelmeskedni fognak (a csatában is).«²⁸ Ezek azok (a parancsok), amelyek az uralkodótól jönnek. Ugyanakkor ezt is írja: »A csata alakulását nem lehet előzetesen megbeszélni, ezért az uralkodó parancsai között van olyan, amelyet nem kell teljesíteni.«²⁹ Ez arra vonatkozik, amikor a tábornok maga vezeti a sereget. Ami pedig a tábornokokat illeti, aki csak a szabályos stratégiát tudja alkalmazni, a rendhagyót pedig nem, az csak védekező (hadviselésre alkalmas) tábornok; aki csak a rendhagyó stratégiát tudja alkalmazni, a védekezőt pedig nem, az csak támadó (hadviselésre alkalmas) tábornok; aki pedig a szabályos és a rendhagyó stratégiák alkalmazásában egyaránt jártas, az méltán lehet az uralkodó támasza az ország megőrzésében. Így tehát a »változás megragadásának« és a »rendhagyó megragadásának« módszere valójában nem különbözik egymástól. Akik (a hadtudományokat) tanulják, mindkettőt egyszerre sajátítják el.”

7.

Taizong így szólt: „Harci alakzatból kilenc van, középen van a létszám fölötti (sereg), melyet a vezérlő tábornok irányít. A négy oldal és a nyolc irány (alakzatainak) mind megvan a rá vonatkozó szabálya. Az alakzatokon belül (kisebb) alakzatok vannak, a szakaszokon (*dui*) belül (kisebb) szakaszok vannak. (Az alakzat) élvonala is lehet a hátsó sor, és a hátsó sora is lehet az élvonal. Amikor előrehaladnak, nem rohannak, amikor hátrálnak, nem sietnek. (Az alakzatnak) négy »feje« és nyolc »farka« lehet – ahol összeér (az ellenség seregével), az az (alakzat) feje. Ha az ellenség (az alakzat) közepét támadja, két fej siet a segítségére. Számuk öttel kezdődik, és nyolccal végződik. Mit jelent mindez?”

Jing így válaszolt: „Zhuge Liang vízszintesen és függőlegesen elhelyezett kövekből nyolc sort rakott ki – a négyzet alakú alakzat felállási módja pontosan ez az ábra. A sereg kiképzésekor mindenképpen ezzel az alakzattal kezdék. A *változás megragadásának könyve*, ahogyan az ránk hagyományozódott, nagy vonalakban tartalmazza a lényegét.”

8.

Taizong így szólt: „A nyolc alakzat – az ég, a föld, a szél, a felhő, a sárkány, a tigris, a madár és a kígyó – mit jelent?”

²⁸ A *hadviselés törvényei*, 9. fejezet.

²⁹ A *hadviselés törvényei*, 8. fejezet.

Jing így válaszolt: „Akik ránk hagyományozták, tévesen adták tovább. A régiek titokban tartották és elrejtették ezt a módszert, ezért megtévesztésképpen alkoták meg a nyolc elnevezést. A nyolc alakzat valójában egy és ugyanaz, melyet aztán nyolc típusba sorolnak. Az ég és a föld (alakzatok nevei) például a zászlókon lévő jelzések nevéből erednek; a szél és a felhő a keskeny zászlók nevéből erednek; a sárkány, a tigris, a madár és a sárkány (alakzatok nevei) pedig a szakaszok megkülönböztető neveiből erednek. A későbbi nemzedékek tévesen adták tovább mindezt. Ha (a régiek) megtévesztésképpen, a létező dolgok alakja szerint találták volna ki ezeket (a neveket), akkor miért álltak volna meg nyolc után [ti. miért nem hoztak létre többet]?”

9.

Taizong mondta: „(Ami az alakzatokat illeti) »számuk öttel kezdődik, és nyolccal végződik« – ezek szerint nem kitalált formák, hanem valóban létező régi harci alakzatok voltak. Kérlek, próbáld meg kifejtetni!”

Jing válaszolt: „Jómagam úgy tudom, hogy a Sárga Császár először megalotta a »domb és kút« (*qiujing* 丘井) rendszert, majd ennek megfelelően szervezte meg a hadsereget. Így tehát, a »kút« (*jing* 井) (alakzatot) négy út szeli át, nyolc »család« lakja – a »kút« írásjegy alakjának megfelelően –, és kilenc négyzetet hoz létre (önmagán belül). (A kilenc négyzetből) ötöt foglalnak el a harci alakzatok, míg négy üresen marad – ezt jelenti az, hogy »számuk öttel kezdődik«. A közepe (is) üres«, mivel ezt a (rendhagyó csapatokat irányító) tábornok foglalja el; négy oldalról seregek veszik körül, amelyek kapcsolatban állnak egymással – ezt jelenti, hogy »nyolccal végződik«. Amikor pedig (az így felépített hadsereg eljut arra a pontra, hogy) változással és átalakulással legyen úrrá az ellenségen, akkor (a katonák) tömege zavarosnak és kuszának (látszik), azonban ami zavaros és kusza, az a küzdelem, az (alakzatok) rendezőelve nem zavarodik össze; a kavargó, örvénylő káoszban az alakzat bár kör alakot vesz fel (elveszíti négyzet formáját), ereje nem forgácsolódik szét. Erre mondják azt, hogy »különbölnak, és nyolc lesz belőlük, visszatérnek, és eggyé válnak«.”

Taizong mondta: „Mily nagyszerű a Sárga Császár hadvezetése! A későbbi nemzedékek közt, még aki oly bölcs, akár egy isten, vagy oly furfangos, akár egy szellem, az sem lenne képes túltenni rajta! (A Sárga Császár) utáni korokban ki volt hozzá fogható?”

Jing válaszolt: „Amikor a Zhou-dinasztia először felemelkedett, Tai Gong³⁰ igazán jól alkalmazta (a Sárga Császár) módszereit. Kezdetben a fővárosban, Qiben »kútholdakat«³¹ létesített, (majd készítettett) háromszáz harci szekeret és (kiképeztetett)

³⁰ Tai Gong 太公 a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) megalapítása körül bábáskodó bölcs tanácsadó, államférfi, akinek a nevéhez több hadtudományi értekezést is kötnek, például a *Hat titkos tanítást* (Liu tao 六韜). Tai Gong részletesebb életrajzát lásd ott.

³¹ A „kúthold” (*jingmu* 井畝) ősinék tekintett földfelosztási rendszer.

háromezer harcost, így állított hadsereget. (Gyakoroltatta velük) a hat lépést és a hét lépést, a hat támadást és a hét támadást, hogy a küzdelem módszereire tanítsa őket. Amikor a Muye-mezei csatában³² felsorakozott a hadsereg, Tai Gong (mindössze) száz képzett harccsal irányítása alá vonta a seregeket, és hatalmas harci érdemet szerzett – negyvenötezer katonával legyőzte Zhou király hétszázézeres seregét. A Zhou-kori *A tábornagy metódusa*³³ eredetileg Tai Gong hadviselési módszereiről szól. Miután a főherceg meghalt, hadtudományi öröksége Qi fejedelemség alattvalóira szállt. Amikor az égalattiban Huan herceg³⁴ lett a hegemon, Guan Zhongot³⁵ nevezte ki (főminiszterré), aki újfent bevezette Tai Gong hadászati módszereit. (Ennek köszönhetően Qi állam hadseregét) »mértéket ismerő és szigorúan ellenőrzött hadseregnek« nevezték, a fejedelmek pedig mind behódoltak előtte.”

Taizong így szólt: „A konfucianusok többnyire azt mondják, hogy Guan Zhong egy hegemon minisztere volt, és semmi több, alig van tudomásuk róla, hogy az ő hadtudományi módszerei a régi királyok rendelkezésein alapulnak. Zhuge Liangnak született tehetsége volt ahhoz, hogy egy király támasza legyen, és ő gyakran hasonlította magát Guan (Zhong)-hoz vagy Yue (Yi)-hez. Ebből tudhatjuk, hogy Guan Zhong is valóban támasza volt királyának. A Zhou-ház hanyatlásának idején azonban a király nem tudta hasznát venni, ezért (Guan Zhong) Qi fejedelemséget használta föl, hogy hadsereget szervezzen (az égalatti számára).”

Jing kétszer is meghajolva szólott: „Felséged bölcsessége csodálatos! (Most, hogy) felséged ily jól ismeri az embereket, öreg minisztered akár meg is halhat, nem kell majd szégyenkeznie a régi bölcsek színe előtt. Kérlek, engedd meg, hogy beszéljek arról a módszerről, amelyet Guan Zhong alkalmazott Qi fejedelemségben. Qi államot három részre osztotta, hogy három hadsereget (*san jun* 三軍) tudjon felállítani, öt család képezett egy alapegységet (*gui* 軌), így ennek megfelelően öt ember alkotott egy öt főből álló csapatot (*wu* 伍). Tíz alapegység képezett egy kisebb faluközösséget, így ennek megfelelően ötven emberből állt egy szakasz (*rong* 戎). Négy kis faluközösség alkotott egy falut, így ennek megfelelően kétszáz emberből állt egy század (*zu* 卒). Tíz falu egy községnek felelt meg, így ennek megfelelően kétezer emberből állt egy ezred (*lü* 旅). Öt ezred alkotott egy hadsereget, így tehát egy hadsereg tízezer emberből állt. Ez (a felosztás) megegyezik *A tábornagy metódusa* című műben található leírással, mely szerint egy hadsereg öt ezredből áll, egy ezred pedig öt századból. Valójában mindez Tai Gong öröksége.”

³² A muye-i csatában (*Muye zhi zhan* 牧野之戰) győzték le a Zhou és a vele szövetséges népek csapatai a Shang sereget i. e. 1046-ban, ami egyben a Shang-dinasztia bukását is jelentette.

³³ Vagyis a *Sima fa* 司馬法, amelynek fordítása ugyancsak olvasható kötetünkben.

³⁴ Huan herceg (Huangong 桓公; ? – i. e. 643) Qi állam uralkodója volt a Tavaszok és Őszök korszakban.

³⁵ Guang Zhong 管仲 (kb. i. e. 720 – 645) Qi állambeli reformer államférfi, akinek a nevéhez kötik a *Guanzi* 管子 című művet, amelynek hadtudományi fejezete (*A hadakozás módszerei; Bingfa* 兵法) ugyancsak olvasható kötetünkben.

10.

Taizong mondta: „Általános vélekedés, hogy *A tábornagy metódusa* című mű (Sima Rangju³⁶ alkotása. Igaz ez?”

Jing így válaszolt: „*A Történetíró feljegyzéseinek Rangju életrajza* című fejezetében az áll, hogy kiváló hadvezér volt a qibeli Jing fejedelem uralkodása idején.³⁷ Legyőzte Yan állam és Qi állam hadseregeit, ezért Jing fejedelem »a lovak felügyelője« [azaz tábornok, *sima*] hivatali kinevezéssel tisztelte meg. Ettől kezdve nevezik őt Sima Rangjunek, fiai és unokái pedig viselhetik a Sima családnevet. Qi fejedelemség Wei királyának uralkodása alatt³⁸ kutatták a régi tábornokok (*sima*) hadviselési módszereit, és így Rangju ismeretei is írásba foglaltattak, így keletkezett a *Sima Rangju könyve*, tíz fejezetben. A hadtudományok iskolájának öröksége, ahogyan az máig fennmaradt, négy típusra osztható – ez a négy a következő: »hatalom és stratégia«, »hadrend és erő«, »a *yin* és a *yang*«, valamint »taktikák és fortélyok« – mindez *A tábornagy metódusából* ered.”

Taizong mondta: „Amikor a Han-dinasztia idején Zhang Liang és Han Xin³⁹ rendszerezte a hadtudományi műveket, összesen száználcvankét hadtudós (írásművét tanulmányozták át), azonban kiválogatva a fontosabbakat és a hasznosabbakat, végül harmincöt szerzöt állapítottak meg. Ez az örökség mára elveszett. Mit tudnál erről elmondani?”

Jing így felelt: „Zhang Liang a *Hat titkos tanítást (Liu tao)* és *A három stratégiát (San lüe)* tanulmányozta, melyek Tai Gong művei, Han Xin pedig Rangju és Sun Wu (Sunzi) műveit tanulmányozta. (Az ebben foglaltak) lényegi tartalmukat tekintve azonban nem különböznek a »három kapu« és a »négy típus« tanításaitól, mindössze ennyi a lényeg.”

Taizong kérdezte: „Mit nevezünk »három kapunak«?”

Jing így felelt: „Szerény véleményem szerint, a *Tai Gong stratégiájának* nyolcvanegy fejezetében ismertetett titkos stratégiák (értelmét) nem lehet szavakkal kimeríteni. A *Tai Gong szavai* hetvenegy fejezetének hadviselésről (szóló tanítását) nem lehet (szavakkal) kimeríteni. A *Tai Gong hadviselése* nyolcvanöt fejezetének erőforrásokról (szóló tanítását) nem lehet (szavakkal) kimeríteni. Ez a »három kapu.«⁴⁰

Taizong kérdezett: „Mit nevezünk »négy típusnak«?”

Jing így válaszolt: „A Han-dinasztia idején Ren Hong értekezett erről. Ami a hadtudományok iskoláját illeti, (a művek és tanítások csoportosítása a következő): a »hatalom és stratégia« az egyik típus, a »hadrend és erő« szintén egy külön típus »a *yin* és a *yang*« valamint a »taktikák és fortélyok« pedig két másik típus. Ez a »négy típus.«”

³⁶ Sima Rangju 司馬穰苴 életrajzát lásd *A tábornagy metódusa* című mű bevezetőjében.

³⁷ I. e. 547–490.

³⁸ I. e. 356–320.

³⁹ Zhang Liang 張良 (? – i. e. 186) stratégia és államférfi volt a Nyugati Han-dinasztia idején. Han Xin 韓信 (? – 196) a Han-dinasztiát megalapító Liu Bang 劉邦 (i. e. 256–196) tehetséges hadvezére.

⁴⁰ Pontosan nem meghatározható, hogy a szövegben milyen művekre történik utalás. Ezekben a címen – *Tai Gong mou* 太公謀, *Tai Gong yan* 太公言 és *Tai Gong bing* 太公兵 – ma nem ismertek hadtudományi művek.

11.

Taizong mondta: „A *tábornagy metódusa* a tavaszi és a téli szertartásos vadászatok leírásával kezdődik. Miért?”

Jing így válaszolt: „Hogy megfeleljen az évszaknak, kapcsolatot teremtsen a szelemekkel, és hangsúlyozza az esemény fontosságát. A *Zhou ritusai*⁴¹ szerint (a vadászattal egybekötött seregszemle és gyakorlatozás) a kormányzás legfontosabb ügye. Cheng (király) a Qi-hegy déli lejtőjén tartotta a tavaszi szertartásos vadászatot; Kang (király) a Feng-palotába hívta össze a királyi tanácsot; Mu (király) pedig a Tu-hegyen hívta össze (a hercegeket). Ezek az Ég fiának dolgai. A Zhou-ház hanyatlását követően Qi fejedelemség Huan hercege Zhaolingnál hívta össze a (fejedelemségek) seregeit, Jin fejedelemség Wen hercege pedig Jiantunál kötött szövetséget (a fejedelmekkel). Ezek azok az esetek, amikor a (hegemón) fejedelem tiszteletteljesen felvállalta az Ég fiának feladatát. Valójában (a hegemón fejedelem) a »kilenc támadás« törvényével félemlítette meg az engedetleneket. (A vadászat) ürügyén hívta össze a fejedelmi tanácsot, utazott és vadászott (a fejedelemségekben), tanítva (szövetségeseit) a vértek és a fegyverek (használatára). Ha nem történik (háborús) esemény, akkor nem szabad a hadsereget indokolatlanul mozgósítani, de ugyanakkor a mezőgazdasági munka nélküli időszakokban nem szabad megfélemlíteni a harci készségről. Ezért (*A tábornagy metódusa*) először a tavaszi és a téli szertartásos vadászatról ír. Hát nem nagyszerű?”

12.

Taizong mondta: „A *Tavaszkok és őszyk (krónikájának Zuozhuan kommentárja)*⁴² a következőket írja Chu Zi [Chu állam Zhuang királya] kettőszázszólalj-módszeréről: »A tiszték a (zászlóaljakon lévő) szimbólumok alapján cselekszenek, a katonai vezetés hivatalos rendelkezések nélkül is készen kell álljon.« Ez megfelelt a Zhou-dinasztia rendszerének?”

Jing így válaszolt: „A *Zuozhuan* azt írja, hogy Chu Zi harci szekerekből álló zászlóalja (*guang*) (egyenként) harminc szekérből állt. Minden (harci szekerekből álló) zászlóaljhoz egy (gyalogos) század (*zu*) tartozik, az oldalszárnyon pedig (egy) szakasz (*liang*) van. A hadsereg a szekértengelyek jobb oldalán halad előre, a szekértengely a mérték, ezért a szekerekhez közel harcolnak. Ezek mind a Zhou(-kormányzat) előírásai. (Chu állam esetében) száz embert értek egy század (*zu*) alatt, és ötven ember

⁴¹ A *Zhou li* 周禮 ősiinek tartott szertartáskönyv, amely a konfucianus kánon része. A mű először az i. e. 2. század közepén bukkant fel.

⁴² A *Tavaszkok és őszyk (Chunqiu 春秋)* vagy *Tavaszkok és őszyk krónikája* című történeti mű három fennmaradt kommentárjának egyike a *Zuozhuan* 左傳. A szerzőségét a kb. az i. e. 5. században működött Zuo Qiumingnek 左丘明 tulajdonítják, akinek neve után a mű címét is kapta. A mű a Tavaszok és őszyk korszak néven ismert időszak (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) történelmét tárgyalja.

jelent egy szakaszt (*liang*). Így tehát, minden egyes szekér egy harci szekér (köré szerveződő katonai alakulatot) jelent, melyhez százötven ember tartozik. Ez sokkal több, mint ami a Zhou-előírásokban szerepel. A Zhou(-hadseregben) egy harci szekér (köré szerveződő katonai alakulat) hetvenkét gyalogos katonát és három vértet viselő tisztet számlál, (így tehát egy Zhou-szakasz) huszonöt emberből áll, közöttük egy vértessel, (a három szakasz) a három vértessel együtt összesen hetvenöt katonából áll. Chu fejedelemség a hegyek és mocsarak földje, ezért ott kevesebb szekeret és több embert alkalmaztak. Ha három szakaszra (*dui*) osztanánk (Chu seregét), akkor (működésében) hasonló lenne a Zhou-rendszerhez.”

13.

Taizong mondta: „A Tavaszok és őszi korában, amikor Xun Wu⁴³ megtámadta az északi *di* barbárokat, leromboltatta a harci szekereket, és helyükbe gyalogsági sorokat állított. Ezek vajon szabályos vagy rendhagyó csapatok voltak?”

Jing így válaszolt: „Xun Wu márpedig a harci szekerek stratégiáját alkalmazta! Habár a harci szekereket elvetette, a stratégia mégis benne volt (a hadvezetésében). Az egyik (szakasz) alkotta a bal szárnyat, a másik a jobb szárnyat, egy pedig a frontvonalban állt ellen (az ellenség előrenyomulásának). A három szakaszra (*dui*) való felosztás a harci szekerek hadi stratégiája, ezer vagy tízezer harci szekérral is ugyanilyen lenne. Cao herceg *Új könyvében* ez áll: »A támadásra használt harci szekereket hetvenöt ember (kíséri), egy szakasz (*dui*) a frontvonalban fejt ki ellenállást, továbbá a jobb és a bal szárnyon is egy-egy szakasz helyezkedik el. A védekezésre használt harci szekérhez is tartozik egy (huszonöt főből álló) szakasz: tíz főnek az étel elkészítése a feladata, öt főnek a felszerelések őrzése és karbantartása a feladata, öt főnek a lovak ellátása a feladata, öt főnek pedig a tűzifáról és a vízről való gondoskodás a feladata – ez így összesen huszonöt fő. A támadásra és a védekezésre használt kétfajta harci szekér (köré szerveződő alakulat) így összesen száz főt számlál.« Ha tehát egy százezres sereggel indulunk harcba, akkor ahhoz ezer harci szekér (köré szerveződő alakulatra) van szükség, ezer-ezer könnyű (támadó) és nehéz (védekező) harci szekérral. Nagyjából ez volt Xun Wu régi módszere. Továbbá ha megvizsgáljuk a Han- és a Wei-dinasztiák idején alkalmazott hadrendet, azt találjuk, hogy öt harci szekérből áll egy szakasz (*dui*), mely egy parancsnok (vezérlete alá tartozik). Tíz harci szekér alkot egy sereget (*shi*), melyet egy főparancsnok irányít. Egy ezer harci szekérből álló alakulatért két ember felel, a tábornok és az alvezér. Ha több (harci szekérből álló hadsereg), akkor is ez a séma érvényesül. Amikor a mai hadrend keretein belül használok fel, akkor az előőrshöz lovasságot alkalmazok, a frontálisan támadó egységünkhöz fele-fele részben alkalmazok gyalogságot és lovasságot, a derékhadunkhoz pedig harci szekerekből álló

⁴³ Xun Wu 荀吳 (? – i. e. 519) Jin állam kiváló hadvezére, aki i. e. 541-ben mért megsemmisítő csapást a *di* 狄 barbár nép seregére.

alakulatokat is alkalmazok, és így haladok előre. Amikor nyugatra vonultam a sereggel, hogy legyőzzem a türköket, veszélyeket rejtő, nehéz terepen haladtunk több ezer mér-földet, de soha nem merésztem ezen a rendszeren változtatni, mivel a régi módszer szabályai és előírásai megbízhatóak és figyelemre méltók.”

14.

Taizong császári látogatással tüntette ki Lingzhou (megyét), majd visszatérve (a fővárosba) magához hívatta Jinget, hellyel kínálta, és így szólt: „Parancsba adtam Daozongnak,⁴⁴ Ashina She’ernek⁴⁵ és másoknak, hogy vezessenek büntetőhadjáratot a *xueyantuo*ók⁴⁶ ellen. Ugyanakkor a *tielek*⁴⁷ közül sokan kérvényezték a kínai (*han*) hivatalok megalapítását, én pedig minden kérésüket jóváhagytam. A (*xue*)*yantuo* (törzs) nyugatra menekült, viszont tartok tőle, hogy később bajt okoznának (birodalmamnak), ezért elküldtem Li Jit,⁴⁸ hogy támadja meg őket. Jelenleg az északi határvidék békés, azonban számos olyan térség van, melyet a barbár (északi nomád) népek és a kínaiak egymással keveredve laknak. Milyen módszerrel lehetne elérni, hogy mindkét nép hosszú ideig békében éljen együtt?”

Jing így válaszolt: „Felséged a türköktől egészen az ujgur törzsek (lakta területekig) hatvanhat postaállomás megalapítását rendelte el, hogy a járőrök kapcsolatban legyenek egymással, ezzel már meg is valósult a legmegfelelőbb módszer. Ugyanakkor az a szerény véleményem, hogy a kínai helyőrségeknek egyfajta kiképzési módszer, az északi nomád törzseknek pedig másfajta kiképzési módszer felel meg. Mivel a kiképzésük különböző, ne engedd őket egymással keveredni! Ha betör az ellenség, akkor titokban parancsold meg a tábornokoknak, hogy átmenetileg cseréljék ki (a kínai és az északi nomád katonák között) a jelvényeket és az egyenruhákat, majd pedig rendhagyó csapatokkal támadják meg (az ellenséget).”

Taizong kérdezte: „Mi célból?”

Jing így válaszolt: „Erre a stratégiára hivatkoznak úgy, hogy »használd többféle módszert, hogy megzavard az ellenséget!« Ha az északi nomád katonák kínaiaknak látszanak, a kínaiak pedig északi nomád katonáknak, akkor az (ellenség) nem fog tudni különbséget tenni kínaiak és északi nomádok között, és így senki sem fogja tudni kikövetkeztetni a támadó és a védekező stratégiáinkat. Aki jeleskedik a seregek

⁴⁴ Daozong 道宗 kilétéről nincsenek megbízható források, minden bizonnyal egy magas rangú katonatiszt, hadvezér lehetett.

⁴⁵ Ashina She’er 阿史那社尒 (609–655) türk uralkodói családból származó hadvezér.

⁴⁶ Xueyantuo 薛延陀 néven egy nem kínai, barbár népcsoportot emlegetnek a kínai források, akikről azonban keveset lehet tudni.

⁴⁷ A *tiele* 鐵勒 kifejezés ugyancsak egy, a 6–7. században élt barbár népet jelöl, akik valószínűen a türkök rokonai lehettek.

⁴⁸ Li Ji vagy teljes nevén: Li Shiji 李世勣 (594–669) a Tang-dinasztia híres tábornoka, akit Gaozu császár azzal tüntetett ki, hogy viselhette az uralkodóház családnevét, a Lit.

irányításában, első sorban arra törekszik, hogy (ő maga) kiszámíthatatlan legyen, így az ellenség nem fogja tudni, hogy merre tart.”

Taizong így szólt: „Ez pontosan megfelel a szándékainknak. Menj, és titokban tanítsd meg a határ menti tábornokoknak, hogy csakis az északi nomád és a kínai (csapatok megkülönböztetésével) lehet érvényre juttatni a rendhagyó és a szabályos hadviselés stratégiáit.”

Jing kétszer meghajolt, majd így szólt: „A bölcs gondolat az Ég ajándéka, egyet hallottam és tízet tudtam meg, hogyan is lennék képes mindezt szavakba önteni!”

15.

Taizong így szólt: „Zhuge Liang ezt mondta: »Egy jól szervezett hadsereget, még ha tehetségtelen tábornok vezet is, nem lehet legyőzni; egy szervezetlen hadsereg, még ha tehetséges tábornok vezet is, nem lehet győzedelmes.« Úgy gondolom, hogy ez az állítás nem fejezi ki a legfelsőbb igazságot.”

Jing így válaszolt: „Ezt Wu herceg (Zhuge Liang) azért mondhatta, hogy lelkesítse (a sereget). Jómagam Sunzit idézném: »Ha a kiképzés és a parancsok nem világosak, a tiszteknek és a katonáknak nincs állandó (kinevezésük), a sereg hadrendbe fejlődése pedig kusza és zavaros, ezt nevezik káosznak.«⁴⁹ Egy szervezetlen hadsereg ősidóktól fogva, mindig is győzelmet hoz (az ellenségnek), (az ilyen esetek száma oly nagy, hogy) nem győznénk feljegyezni. »A kiképzés és a parancsok nem világosak« – ez azt jelenti, hogy a kiképzés és a gyakorlatozás során nem a régi törvényeket alkalmazzák. »A tiszteknek és a katonáknak nincs állandó (kinevezésük)« – ez arra vonatkozik, hogy a tábornokokat és beosztottjaikat, akik a hatalmat gyakorolják, nemrég nevezték ki pozícióikba. Egy káosz uralta hadsereg »győzelmet hoz (az ellenségnek)«, ezt azért mondjuk, mert (egy szervezetlen hadsereg) maga idézi elő a pusztulását, vereséget hozva magára, és nem az ellenség győzi le. Wu herceg (Zhuge Liang) ezért mondja azt, hogy ha a hadsereg jól szervezett, akkor még egy átlagos képességű tábornokkal sem fognak vereséget szenvedni, ha viszont a hadseregben káosz uralkodik, hiába van bölcs tábornokuk, mégis nagy veszélyben vannak. Ugyan mi kétség férhet ehhez?”

Taizong így felelt: „Meggyőződésem, hogy a hadsereg kiképzését és gyakorlatoztatását nem szabad lekicsinyelni.”

Jing így felelt: „Amikor a kiképzés a maga rendje szerint történik, a tiszték örömmel végzik. Ha viszont a kiképzés nem a megfelelő módon történik, hiába ellenőriznek reggel és büntetnek este, semmi haszna annak! Jómagam azért tanulmányoztam a régi szabályrendszereket ábrákat társítva valamennyihez, hogy sikerüljön valamelyest jól megszervezni a hadsereget.”

⁴⁹ A hadviselés törvényei, 10. fejezet.

Taizong válaszolt: „Válassz ki számomra néhány régi harci alakzatot, majd a hozzájuk tartozó ábrákkal együtt hozd színem elé!”

16.

Taizong így szólt: „Az északi nomád seregek (hadi stratégiája) csupán annyi, hogy erős lovakon vágtatnak előre és támadnak. Ez rendhagyó hadviselés? A kínai seregek erős számszerjakkal bénítják meg az ellenséget. Ez szabályos hadviselés?”

Jing ezt felelte: „Sunzivel válaszolva: »... aki igazán ért a harchoz, az erő (*shi*) hadászati alakítása kínálta (győzelmet) keresi, és nem bízik senki másban. Így lesz képes embereit kiválogatni és alkalmazni a hadászati erőt (*shi*)«. ⁵⁰ Ami a (megfelelő) emberek kiválasztását illeti, eltérő erősségeiknek megfelelően, máshogyan kell alkalmazni az északi nomádokat és a kínaiakat, és eszerint kell harcolni. Az északi nomád seregek erőssége a ló, a lovas harcmódor előnyös a gyors ütközetekben; a kínai seregek erőssége a számszerj, ami előnyös a lassú lefolyású csatákban. Így hát, természetesen mindkettő a saját hadászati erejére (*shi*) támaszkodik, a különbség nem a szabályos és a rendhagyó stratégiák alkalmazásában áll. Korábban arról beszéltem, hogy az északi nomád és a kínai (csapatoknak) ki kell cserélniük (egymás között) jelvényeiket és egyenruháikat, ez a rendhagyó és a szabályos egymásból való átalakulásának módja. A lovas harcmódnak is vannak szabályos stratégiái, és az íjászok alkalmazásának is vannak rendhagyó stratégiái. Ugyan miféle állandó (és változatlan szabály) lehetne benne?”

Taizong így felelt: „Kérlek, fejtsd ki részletesebben a gyakorlati módszert!”

Jing így felelt: „Először állíts föl egy hadrendet, és hagyd, hogy az ellenség kövesse azt, ez a gyakorlati módszer!”

Taizong így felelt: „Most már értem! Sunzi ezt írja: »Ezért úgy adjuk a hadseregnek a legtokéletesebb formát, ha forma nélkülivé tesszük.« ⁵¹ És még ezt is írja: »Ha (az ellenség) formájához igazodunk, akkor a győzelem dolgát a tömegek vállára rakjuk, bár ezt a tömegeknek nem szabad megtudniuk.« ⁵² Vajon nem erről van szó?”

Jing kétszer meghajolt, és így szólt: „Nagyszerű! Felsőged bölcs meglátásával (a módszernek) már több mint fele részét elsajátította.”

⁵⁰ A hadviselés törvényei, 5. fejezet.

⁵¹ A hadviselés törvényei, 6. fejezet.

⁵² A hadviselés törvényei, 6. fejezet.

17.

Taizong így szól: „Nemrég a kitaj (*qidan* 契丹) és a *xi* 奚 (népek) is mind behódoltak. Úgy határoztam, hogy Songmo és Raole⁵³ (északi nomádok lakta) kormányzóságokat hozzácsatolom Anbei protektorátushoz,⁵⁴ és Xue Wanchet⁵⁵ akarom megbízni (az újonnan csatolt területek kormányzásával). Mi a véleményed erről?”

Jing így felelt: „(Xue) Wanche nem annyira alkalmas (kormányzónak), mint Ashina She'er, Zhishi Sili⁵⁶ vagy Qibi Heli⁵⁷ lennének. Utóbbiak mindannyian hadviselésben jártas északi barbár alattvalók. Jómagam egyszer beszélgettem velük Songmo és Raole hegyeiről, vizeiről és úthálózatáról, továbbá beszélünk a lázadó és a behódolni kész barbár törzsekről, el egészen a nyugati területek messzi vidékein élő különböző törzsekig, melyek száma a tízet is meghaladja. (Beszédüket) világosnak és megbízhatónak találtam. Amikor a hadrendbe állás módszereit tanítottam nekik, nem fordult elő, hogy ne bólogtattak volna, és ne engedelmeskedtek volna. Szerény óhajom, hogy felséged rájuk bízva (a kormányzói tisztséget), és ne kételkedjen (bennük)! Egy olyan (férfi), mint (Xue) Wanche, aki bátor ugyan, de nem elég eszes, nehezen tudná egymaga teljesíteni a feladatot.”

Taizong mosolyogva mondta: „Te, uram, ezeket a barbárokat mind sikeresen szolgálatba állítottad! A régiek azt mondták: »A *man* és a *di* barbárokkal megtámadni a *man* és a *di* barbárokat – ebben áll Kína hadászati ereje!« Te uram, elérted ezt!”

II. könyv

18.

Taizong így szól: „Számos hadtudományi művet elolvastam, de egy sem múlja felül Sun Wut. Sun Wu tizenhárom fejezete között egy sincs, amely túlmutatna az 'üres' (*xu*) és a 'teli' (*shi*) (kategóriákon). Na mármost, (ha valaki) a hadsereg vezetésénél felismeri az üres és a teli hadászati erejét (*shi*), akkor mindig győzedelmes lesz. Manapság a tábornokok csak beszélnek arról, hogy hogyan kerüljék el (az ellenség) teli [azaz erős pontját], és hogyan támadják meg (az ellenség) üres [azaz gyenge pontját], azonban az ellenséggel szemben állva (az ütközet előtti pillanatokban), kevesen képesek

⁵³ Songmo 松漠 a mai Kína északkeleti területeit magába foglaló régió, egyfajta katonai kormányzóság (*dudu* 都督) volt, Raole 饒樂 pedig mai Belső-Mongólia területét magában foglaló régió, amelyeket Tang Taizong 648-ban hozott létre.

⁵⁴ Anbei protektorátus (Anbei duhu 安北都護) a teljes Észak-Kínát magába foglaló terület korabeli elnevezése, ahol „megbékeltetett”, azaz a Tang Birodalomnak behódolt nem kínai, nomád népek éltek.

⁵⁵ Xue Wanche 薛萬徹 (? – 653) a Tang-dinasztia hadvezére.

⁵⁶ Zhishi Sili 執失思力 (? – 660-as évek) türks származású hadvezér a Tang-ház szolgálatában.

⁵⁷ Qibi Heli 契苾何力 (? – 677) *tiele* származású hadvezér a Tang-ház szolgálatában.

felismerni (az ellenség) üres és teli [azaz gyenge és erős pontjait]. Ennek valószínűleg az az oka, hogy nem képesek irányítani az ellenség (mozgását), hanem az ellenség kényszeríti őket (bizonyos lépésekre). Hogyan látod ezt? Kérlek, részletesen ismertesd a tábornokok számára mindezek lényegét!”

Jing ezt felelte: „Megfelelőnek tartom először megtanítani a rendhagyó és a szabályos kölcsönös átalakulásainak módszerét, és majd csak azután beszélek nekik az üres és a teli formáiról. A tábornokok többsége még azt sem tudja, hogyan kell átalakítani a rendhagyót szabályossá, és a szabályost rendhagyóvá. Hogyan is tudnák felismerni azt, amikor az üres valójában teli, és a teli valójában üres?!”

Taizong ezt mondta: „Készíts tervet (ellenséged ellen), és ismerd meg általa a nyereség és a veszteség lehetőségeit! Provokáld (az ellenséged), és ismerd meg általa a mozgásának és helyben maradásának törvényszerűségeit! Térképezd föl (az ellenség) formáját [ti. a hadrendet], és ismerd meg általa, hogy mely terep előnyös, és mely terep halálos (az ellenséged számára)! Mérd fel (az ellenséged) erejét, és ismerd meg általa, hogy miben bővelkedik, és hol vannak hiányosságai! Ez vajon azt jelentené, hogy a rendhagyó és a szabályos (meghatározása) tőlem függ, míg (a harci helyzet) üres és teli pontjai az ellenségtől függenek?”

Jing így válaszolt: „A rendhagyó és a szabályos (stratégiák váltakoztatása) az, amellyel elő lehet idézni az üres és teli (azaz a gyenge és az erős pontok kialakulását) az ellenség oldalán. Ahol az ellenség teli [erős], ott szabályos stratégiát kell alkalmazni, ahol üres [gyenge], ott rendhagyó stratégiát kell alkalmazni. Ha a tábornok nem tudja a rendhagyó és a szabályos (stratégiákat alkalmazni), akkor hiába ismeri az ellenség üres és teli [azaz gyenge és erős] pontjait, mégsem fogja tudni irányítani az ellenséget. Tiszteletteljesen elfogadom felséged parancsát, azonban (először) a rendhagyó és a szabályos stratégiákat fogom megtanítani a tábornokoknak, (és ha ezt már tudják), utána maguktól fogják felismerni (a hadszíntéren) az üres és a teli pontokat.”

Taizong mondta: „Ha rendhagyó csapatokat szabályosként (alkalmazok), az ellenség arra összpontosít, hogy ezek rendhagyó csapatok (és ennek megfelelően harcol), ezért én szabályos stratégiával fogom megtámadni. Ha szabályos csapatokat rendhagyóként (alkalmazok), az ellenség arra összpontosít, hogy ezek szabályos csapatok (és ennek megfelelően harcol), ezért én rendhagyó stratégiával fogom megtámadni. Így érem el, hogy az ellenség hadászati ereje mindig üres, az enyém pedig mindig teli legyen. Ezzel a módszerrel kell tanítani a tábornokokot, mert így könnyedén meg fogják érteni.”

Jing így válaszolt: „Ezer bekezdésben és tízezer mondattal sem lehet többet kifejezni, mint ezzel (az egy mondattal): »(A harcban járatos) maga irányítja az ellenséget, és nem engedi, hogy az ellensége irányítsa őt.« Ez minden. Eszerint kell oktatnom a tábornokokot.”

19.

Taizong mondta: „Yaochi kormányzóságot Anxi protektorátus⁵⁸ fennhatósága alá helyeztem. Hogyan kezeljem (az ottani) északi nomád és kínai katonákat?”

Jing így felelt: „Amikor az Ég megteremtette az embert, eredendően nem volt különbség barbár és kínai között. (Az északi nomádok lakta) területek azonban messze vannak, vad és sivatagos vidékek ezek, ahol csakis íjászatból és vadászatból lehet megélni, éppen ezért ők állandóan gyakorolják a harcot és a háborúzást. Ha mi jóindulattal és bizalommal vagyunk irántuk, ellátjuk őket étellel és ruházattal, akkor ők valamennyien kínaiakká válnak. (Most, hogy) felséged létrehozta ezt a protektorátust, kérem, gyűjtsön össze (határ mentén állomásozó) kínai katonákat, és telepítse le őket a belső területekre, így csökkenni fog az ellátásukra fordított gabona mennyisége. Ez az, amit a hadtudósok úgy neveznek, hogy az »erő irányításának« módja. (Felséged) csakis olyan kínai hivatalnokokat nevezzen ki (az újonnan csatolt területekre), akik jól ismerik az északi nomádok körülményeit, (továbbá) helyenként létesítsen védelmi erődítményeket! Ez elegendő lesz ahhoz, hogy (felséged) hosszú ideig (igazgatása alatt tartsa ezt a területet). Ha veszedelem fenyeget, akkor a kínai katonákat lehet mozgósítani.”

Taizong kérdezett: „Mit mondott Sunzi az »erő irányításáról«?”

Jing így felelt: „»Közelivel várd a messziről érkezőt, kipihenttel várd a kimerültet, jóllakottal várd az éhezőt!«⁵⁹ Ez nagyjából összefoglalja a lényegét. A jó hadvezér kiterjeszti ennek a háromnak az értelmét hatra: Csalétkekkel várd az érkezőt, nyugalommal várd a féktelent, nehézzel várd a könnyűt, szigorú fegyellemmel várd a fegyelmetlent, renddel várd a rendezetlent, és védelemmel várd a támadót! Ellenkező esetben nem lesz elegendő erőd (hogy ellenállj a támadóknak). Ha nem alkalmazzuk az »erő irányításának« módszerét, akkor hogyan is lehetne helytállni a harcban?”

Taizong így felelt: „Manapság, akik jártasak Sunzi művében, csupán üres szavakat mondogatnak, kevesen vannak azok, akik megragadják (a szavak értelmét), és képesek kiterjeszteni azt. Az »erő irányításának« módszerét minden tábornoknak alaposan meg kell értenie!”

20.

Taizong mondta: „Idős tábornokaink és öregedő katonáink életereje hanyatlik, és nemsokára teljesen kimerül. Seregeinket újonnan állítottuk fel, és még soha nem álltak hadrendbe az ellenséggel szemben. Ha most kiképezzük őket, melyik módszer lenne a legfontosabb?”

⁵⁸ Yaochi kormányzóság (Yaochi dudu 瑤池都督) és Anxi protektorátus (Anxi duhu 安西都護) a mai Xinjiang területén létezett közigazgatási egységek voltak 640-től 790-ig.

⁵⁹ *A hadviselés törvényei*, 7. fejezet.

Jing válaszolt: „Jómagam korábban három lépésben képeztem ki a katonákat. Először öt főből álló csapatokat (*wu*) kell kialakítani, ha az öt főből álló csapatok módszere már megvalósult, akkor meg kell tanítani nekik a hadsereg harci alakulatait. Ez egy lépés. A harci alakulatok felépítése az, hogy az egyből tíz lesz, a tízből pedig száz. Ez megint egy lépés. (Miután készen állnak a harci alakulatok), add át őket az alvezéreknek, az alvezérek parancsolnak majd az összes harci alakulatnak. Gyűjtsd egybe (a sereget) a harci alakulatok ábráinak megfelelően! Ez szintén egy lépés. A vezérő tábornok ellenőrzi a kiképzés mindhárom lépését, majd a nagy seregszemlén megvizsgálja (az alakulatok) rendszerét. (A hadsereget) rendhagyó és szabályos csapatokra osztja, eskütételre kötelezi a (katonák) tömegét, és kirója a büntetéseket. Felsőged egy magaslatról figyelje (a hadsereget, és látni fogja, hogy) nincs olyan, amit ne tudnának véghezvinni.”

21.

Taizong kérdezett: „Számos filozófiai irányzat foglalkozik az öt főből álló csapatok (*wu*) módszerével. Melyik a legjelentősebb?”

Jing így válaszolt: „A *Tavaszkok és ősök krónikájához* íródott *Zuo mester kommentárjában* (*Zuozhuan*) ez áll: »Első a harci szekerekből álló zászlóalj (*pian*), azután következnek az öt főből álló csapatok.« A *tábornagy metódusa* ezt írja: »Öt ember alkot egy öt főből álló csapatot.« A *Wei Liaozhi* (című mű egyik fejezetének címe) *Az öt főből álló csapatok irányításának parancsai*. A Han-kori katonai alakulatok megszervezésének része volt az egy *chi* (hosszúságú, fából készült) katonai jegyzék, és külön jelvény is volt az öt főből álló csapatok számára. Későbbi korokban a jegyzékek és a jelvények is papírból készültek, így nem tudhatjuk, hogy milyen volt a hadsereg megszervezése. Jómagam elmélkedtem a módszeren (és arra jutottam, hogy) az ötfős csapatokból huszonöt fős rajokat hoztak létre, a huszonöt fős rajokból pedig hetvenöt fős szakaszokat, ez utóbbi hetvenkét gyalogosból és három vértet viselő tisztből állt. Amikor elvetették a harci szekereket, és lovasságot alkalmaztak (helyette), akkor (szervezeti felépítés szempontjából) huszonöt gyalogos felelt meg nyolc lovasnak, ez volt az „öt katona, ötös megfelelés” rendszere. Ezért a különböző iskolák hadtudósai szerint az öt főből álló csapatok módszere a legfontosabb. A kis alakulat öt főből áll, a nagy alakulat pedig huszonöt főből, ha az utóbbit megháromszorozzuk hetvenöt fős (alakulatot) kapunk, és ha ezt megszorozzuk öttel, az eredmény egy háromszázhetvenöt fős (alakulat). Ebből háromszáz fő alkotja a szabályos alakulatot, hatvan fő pedig a rendhagyó alakulatot (a maradék tizenöt fő vértet viselő tiszt, ezért nem számít bele a gyalogság számába). Ezt két százötven-százötven fős szabályos, és két harminc-harminc fős rendhagyó alakulatra lehet osztani, a jobb és a bal szárnyra. Erre mondja (Sima) Rangju (*A tábornagy metódusában*, hogy): »öt ember alkot egy öt főből álló csapatot, és tíz öt főből áll csapat alkot egy szakaszt (*dui*).« Ezt a (rendszert) máig alkalmazzuk, és ez a (hadsereg felépítésének) lényege.

22.

Taizong mondta: „Li Jivel beszélgettem a hadviselésről, (és ő) többnyire mindenben azonos véleményen volt veled, (Li) Ji azonban nem tanulmányozta (a hadtudományi elvek) eredetét. Az általad kidolgozott »hat virág harci alakzat« milyen módszerekből ered?”

Jing így válaszolt: „Zhuge Liang nyolcas alakzata volt számomra a kiindulási alap. A nagyobb alakzatok kisebb alakzatokat foglalnak magukba, a nagyobb táborhelyek kisebb táborhelyeket foglalnak magukba, a sarkok mindenhol kapcsolódnak egymáshoz, a hajlított részek pedig egymással szemben állnak – ilyen a régi rendszer. Az ábrámat ez alapján rajzoltam meg, ezért a külső részt négyzet alakúra rajzoltam, a belső teret pedig kör alakúra. Ez alkotja a »hat virágot«, ahogyan nevezni szokás.”

Taizong így szólt: „Mit értesz az alatt, hogy kívül négyzet, belül kör alakú?”

Jing így válaszolt: „A négyzet a (menetelés) lépéseiből alakul ki, a kör pedig a körkörös (csapatmozgásokból) születik. A négyzet miatt rendezettek a lépések, a kör miatt kapcsolódik össze a körforgás. Így aztán a lépések számát a Föld határozza meg, míg a körkörös mozgás rendje megfelel az Égnek. Ha a lépések meghatározottak, a körök pedig teljesek, akkor a (hadsereg) változó mozgásai nem csapnak át zűrzavarrá. A nyolc alakzatból hat (virág) lett (ugyan, de ez mégiscsak) Wu herceg [Zhuge Liang] régi módszere.”

23.

Taizong mondta: „Ha négyzetet rajzolunk, láthatjuk a lépéseket, ha kört rajzolunk, felmérhetjük (hogyan használják) a fegyvereket. A lépésekkel képezzük ki őket a láb gyakorlataira, a fegyverekkel képezzük ki őket a kar gyakorlataira. Ha a lábak és a karok jól mozognak, az vajon nem fél győzelem?”

Jing így válaszolt: „Wu Qi ezt mondta: »Még ha kettészeli (az ellenség) akkor sem válik szét, még ha hátrál, akkor sem szóródik szét.«⁶⁰ Ez a lépések módszere (miatt van). A katonák kiképzése olyan, mint a sakktáblán elhelyezése a sakktáblán, ha nem rajzolnánk meg a vonalakat (a sakktáblán), mit is kezdhetnénk a sakktáblával? Sun Wu ezt mondta: »Terepből fakad a méret; a méret határozza meg a mennyiséget; a mennyiségből fakad a létszám; a létszám határozza meg a(z) erőviszonyok mérlegetését; és a mérlegetésből ered a győzelem. Ezért a győzedelmes hadsereg olyan, mint az egy *yi* súly [kb. tonna] a *zhu*hoz [kb. uncia] hasonlítva, míg a vesztes sereg olyan, akár a *zhu* a *yi*hez hasonlítva.«⁶¹ Mindez a négyzet és a kör kiszámításán alapszik.”

Taizong így szólt: „Mily nagyszerűek Sunzi szavai! Ha nem határozzuk meg egy hely távolságát, (ha nem mérjük föl) egy domborzati forma kiterjedt vagy keskeny voltát, akkor hogyan is lehetne meghatározni a (csata) ütemét (*jie* 節)?”

⁶⁰ Ilyen mondat nem található *Wuzi* ma ismert szövegében.

⁶¹ A *hadviselés törvényei*, 4. fejezet.

Jing így válaszolt: „Egy átlagos tábornok hogyan is tudná felmérni az ütemet! »Annak, aki igazán ért a harchoz, ereje végzetes, üteme pedig pontos. Az erejének hadászati alakítása olyan, mint a számszerű felajzása, az üteme pedig olyan, mint az el-sütőszerkezet kiengedése.«⁶² Én ezt a módszert gyakorlom. (Így tehát) a gyalogság szakaszait egymástól tízlépésnyi távolságra állítom föl, a harci szekerekből álló szakaszokat pedig húsz lépés távolságra az elöl lévő (gyalogos) szakaszoktól, (továbbá) minden egyes szakasz közé harcoló szakaszokat állítok. Előrehaladáskor ötven lépés az ütem. Az első kürtszóra a szakaszok szétválnak, és elfoglalják pozícióikat (úgy, hogy egymástól) tízlépésnyi távolságon belül legyenek. A negyedik kürtszóra megragadják lándzsáikat, és leguggolnak. Ekkor megszólalnak a dobok, három kiáltás és három dobolás (hangzik föl), majd harminctől ötven lépésig haladnak előre, hogy irányítsák az ellenség mozgásait. A lovas hadsereg hátulról tör előre, és ez idő alatt szintén ötvenlépésnyi távolságot tesz meg, majd megáll. (A hadsereg) eleje szabályos csapatokból áll, a hátvéd pedig rendhagyó csapatokból. (Ezután) megfigyelem, hogy mit tesz az ellenség. Ha újra megszólalnak a dobok, akkor a sereg elejére kerülnek a rendhagyó, hátra pedig a szabályos csapatok. (Ekkor) újra csalogatom az ellenséget, hogy támadjon, megfigyelem a hézagokat, és lecsapok ott, ahol üres [ti. a gyenge pontjára]. A »hat virág alakzat« nagy vonalakban ilyen szokott lenni.”

24.

Taizong így szólt: „Cao herceg *Új könyvében* ez áll: »A hadrend az ellenséggel szemben kell felálljon, először is mindenképpen a jelzéseket [ti. jelzőzászlókat] kell felállítani, a katonákat a jelzések közelébe kell vezényelni, és ott kell felvenniük az alakzatokat. Ha egy része (a hadseregnek) az ellenfél támadása alá kerül, és a fennmaradó sereg nem siet a segítségére, akkor le kell fejezni őket.« Ez milyen módszer?”

Li Jing így válaszolt: „Az ellenség közeledtével felállítani a jelzéseket, az nem megfelelő, ez csak a hadgyakorlatokkor használatos módszer. A régiek kiválóak voltak a katonák használatában [ti. hadvezetésében], csak a szabályost tanították, de nem tanították a rendhagyót. Úgy vezették a nagy tömeget (számláló hadsereget), akár a birkanyáját vezetik, velük együtt haladtak előre, és velük együtt hátráltak (a katonák), de nem tudták velük, merre is mennek. Cao herceg fennhézázó volt, és vágyta a győzelmet. Akkoriban minden hadvezér az *Új könyvet* követte, senki nem volt, aki megtámadta volna annak hibáit, hiányosságait. Ráadásul, ha közelít az ellenség, és akkor állítod fel a jelzéseket, az nem késő? Én magam belelestem a felséged által írt *A harcrendek megsemmisítésének zenéje és tánca*⁶³ darabba, amelyben előre kihelyeznek négy jelzést, hátul ezt követi nyolc zászló balról és jobbról körbevéve, vonulásuk a gongokkal

⁶² *A hadviselés törvényei*, 5. fejezet.

⁶³ *A Pochenyuewu 破陳樂舞* című harci táncokat és dalokat tartalmazó zenemű szerzőségét Tang Taizongnak tulajdonítják, de közelebbit a műről nem tudunk.

és dobokkal összhangban, mindnek megvan a saját üteme. Ez nem más, mint a nyolc hadrend rendszere, melynek négy feje és nyolc farka van. Az emberek csak a tánc és zene fennköltségét érzékelik, honnan tudhatnák, hogy a harci alakzatok ilyenek?”

Taizong így felelt: „Régen a Han-dinasztia Gao császára elrendezte az égalatit, s a dala így szólt (erről): »Ó, hol találok én bátor és félelmetes harcosokat, kik őrzik a négy égtájat?« Meglehet, a háború művészete átadható gondolatok formájában, taníthatók ideái, de nem adható át szavak formájában. Én megalkottam *A harcrendek megsemmisítésének zenéje és táncát*, de csak te érted annak formáját (és tartalmát). Majd az eljövendő korokban megértik, hogy nem átgondolatlanul alkottam.”

25.

Taizong azt kérdezte: „A négyzetes alakzatok és az ötszínű zászló vajon a szabályos (hadrend)? A jelzőzászlók és lobogók (használatával) megtörni az ellenséget az vajon rendhagyó (hadrend)? A szétválás és összeállítás a (hadrend) változása, az osztagoknál mely szám a megfelelő?”

Li Jing így válaszolt: „Megvizsgáltam a régi korok módszereit, s mindig, amikor három osztag összeáll (eggyé), a zászlóaljaiknak közel kell állnia egymáshoz, de nem keresztezhetik egymást; amikor öt osztag áll össze, két zászló kereszteződik. Ha tíz osztag áll össze, akkor öt zászló kereszteződik. A kürtök megfújásával az öt keresztezett zászló szétválik, és újra tíz osztagra oszlanak fel (a csapatok). Amikor két keresztezett zászló szétválik, akkor az egy (összeállt csapat) újra szétválik öt (osztagra). Amikor szétválik két zászló, melyek nem voltak keresztezve, de egymás mellett álltak, akkor az egy csapat újra szétválik három osztagra. Amikor a katonák szétszóródtak, és az összeállítás taktikáját használjuk, akkor az rendhagyó. Amikor összeálltak, és a szétszóródás taktikáját alkalmazzuk, akkor az rendhagyó. Háromszor parancsba adni, ötször kijelenteni [ti. megmagyarázni], három szétválás, három összeállítás, (majd) újra visszaállítani a szabályos (hadrendet). Ezután tanítható a négy fej, nyolc fark. Az osztagok (kiképzésének) módszere így megfelelő.”

Taizong dicsérte e szavakat.

26.

Taizong azt kérdezte: „Cao herceg írt harcoló lovasságról, támadó lovasságról és mozgó lovasságról, a mai lovasság (ezek közül) melyikkel azonos?”

Li Jing így válaszolt: „Az *Új könyv* alapján azt mondhatom: a harcoló lovasság elől áll, a támadó lovasság középen, a mozgó lovasság hátul. Majd így mindegyiknek ki van jelölve a helye és a neve, és három kategóriára oszthatók. Általánosságban szólva, nyolc lovaskatona egyenlő huszonnégy harci szekérrel és gyalogos katonával, ez volt a régiek

rendszere. A harci szekeres és gyalogos alakulatoknak alapvetően a szabályos (hadrendet) oktatjuk, a lovasságnak alapvetően a rendhagyót oktatjuk. Cao herceg elmondása alapján elől, hátul és középen osszuk három rejtett csapatra, nem szólt azonban a két oldalról, csak egy oldalról mondta el (a hadrendet). Az utókor embere nem tudja, mi a rejtett csapat jelentése, és a harcoló lovasságot mindenképpen a támadó és mozgó lovasság elé helyezi. Akkor hogyan is lenne használva (a harcoló lovasság)? Én igen jártas vagyok e módszer használatában. Amikor a sereg visszafordul, és megváltozik a hadrend, a mozgó lovasság van elől, a harcoló lovasság hátul. A támadó lovasság a változások idején szétválk, ez Cao herceg (háborús) művészete.”

Taizong nevetve így szólt: „Hány embert játszott ki Cao herceg!”

27.

Taizong így szólt: „Harci szekerek, gyalogos katonák és lovasság – egy a módszerük. Használatuk mind az emberen múlik?”

Li Jing válaszolt: „A *Tavaszk és őszök krónikájában* szereplő »yuli hadrend«⁶⁴ szerint elől a zászlóalj, hátul az ötös csapatok. Ez esetben csak harci szekerek és gyalogos katonák vannak, de nincs lovasság. Ezt nevezzük bal és jobb oldali ellenállásnak, ez védekezés és ellenállás, nem több! Nem használja a rendhagyó (harcmodort) a győzelem eléréséhez! A jimbéli Xun Wu⁶⁵ megtámadta a *di* barbárokat, elvetette a harci szekereket, és gyalogsággal (vonult). Ilyen helyzetben a nagyszámú lovasság előnyös. Csak azt (tekintette) feladatának, hogy a rendhagyóval vívja ki a győzelmet, s nem (törődött) a védekezéssel és ellenállással. Én számítást végeztem az ő (hadi) tudományát illetően, mely szerint minden esetben egy lovas három gyalogossal egyenértékű. A harci szekerek és a gyalogos katonák egyenlők, használatuk az emberen múlik. Az ellenség honnan tudhatná, hogy az én harci szekereim merre mennek, lovasaim honnan jönnek, gyalogságom hol zárkózik fel (a támadáshoz)? Talán a kilencedik föld mélyén rejtőzik, talán a kilencedik égben szárnyal, az ő tudása az égiekéhez hasonlatos. Ez csakis felségedre mondható. Hogyan is lehetnék én képes ilyen tudást (használni)?”

28.

Taizong így szólt: „Tai Gong könyvében ez áll: »A helyszínt, mely hatszáz lépés (széltében-hosszában), vagy hatvan lépés, a tizenkét csillagképpel jelöljük.«⁶⁶ Ez a módszer jó?”

⁶⁴ A *yuli hadrend* (*yuli chen* 魚麗陳), vagyis „csodálatos hal hadrend” elnevezését a *Dalok könyve* egyik verse után kapta, de ennél közelebbit nem tudunk róla.

⁶⁵ Xun Wu 荀吳 (? – i. e. 519) az ókorban élt hadvezér.

⁶⁶ A ma ismert hadtudományi művekben nem szerepel ilyen idézet.

Li Jing ezt mondta: „Rajzolj egy ezerkétszáz lépés kerületű négyszögletes területet [oldalai háromszáz lépésnyiek]! Minden része százlépésnyi négyzetet foglal el. Vízszintesen ötlépésenként állítsunk egy embert, függőlegesen négylépésenként állítsunk egy embert! Összesen kétezeröttszáz ember, öt négyzetbe állítva, négy helyet üresen hagyunk. Ez az, amit úgy nevezek, hogy »formáción belüli formáció«. Amikor Wu király megtámadta Zhout, a »tigrisbátorságúak«⁶⁷ mindegyike háromezer embert vezetett. Minden formáció hatezer embert számlált, összesen harmincezer tömeg (volt). Ez volt Tai Gong harctérfelosztási módszere.”

Taizong ezt kérdezte: „Te milyen formát adsz a »hat virág alakzatnak«?”

Li Jing így felelt: „Nagy (katonai) seregszemle helye legyen ezerkétszáz lépésnyi, ahol hat egység sorakozzon fel, mindegyik egyesével négyszáz lépésnyi helyen! Két oldalra osztva keletre és nyugatra! (Középen) az üres terület ezerkétszáz lépés a hadászati oktató hely. Jómagam már kiképeztem harmincezer katonát, minden formációban ötezret. Egyet táboroztattam, a (többi) öt (gyakorolta) a szögletes, a kerek, a hajlított, az egyenes és a hegyes formát, mindegyik csapat begyakorolta az öt formációt, összesen huszonöt hadrendváltással fejeződött be (a kiképzés).”

Taizong azt kérdezte: „Milyennek találod az »öt elem formációt«?”

Li Jing így felelt: „Eredetileg az öt égtáj⁶⁸ színe alapján felállított hadrendből kapta nevét. A szögletes, a kerek, a hajlított, az egyenes és a hegyes, valójában a terület formája határozza meg milyen. Általánosságban, ha a hadsereg nem rendszeresen gyakorolja ezt az öt (hadrendet), a háború közeledtével hogyan is tudna szembeszállni az ellenséggel? A hadvezetés a ravaszság tudománya. Ezért határozottan kapták nevüket az öt elem alapján, ismertetésük a módszerek és számok egymást táplálása és leigázása szerint történik. Valójában a hadsereg hadrendje olyan, mint a víz. A terület (adottsága) alapján választja ki folyásának (irányát), ez az alapelve.”

29.

Taizong azt kérdezte: „Li Ji szólt a nőstényről és hímről, a szögletes és kerek rajtaütés taktikájáról, a régi időkben léteztek ezek?”

Li Jing így felelt: „A nőstény és hím módszere a szájhagyományból ered, valójában a *yint* és a *yangot* jelenti. Ahogyan Fan Li⁶⁹ magyarázta: »(Ha) hátul (vagyunk), használjuk a *yint* [ti. később támadunk]; (ha) elől, használjuk a *yangot* [ti. hamarabb támadunk]. Kimerítjük az ellenség *yangját*, (majd) megerősítjük hadseregünk *yinjét*,

⁶⁷ A »tigrisbátorságúak» (*hu fen* 虎贲) gyakori jelzője a legbátrabb harcosoknak. Az ókori hadtudományi művek közül a *Wuziben* (1. fejezet) szerepel.

⁶⁸ Az »öt égtáj»: észak, dél, kelet, nyugat és közép. A hagyományos kínai gondolkodásban az öt égtáj asszociálódott öt színnel, öt ízzel, öt zenei hanggal stb.

⁶⁹ Fan Li 范蠡 (i. e. 6. sz. – i. e. 5. sz.) Yue állam kiemelkedő politikai és katonai tanácsadója a Tavaszok és őszök korában.

s így győzzük le az ellenséget». ⁷⁰ Ez a hadvezetésben jártasak *yin* és *yang* használatának titka. Fan Li még azt is mondta: »A jobb oldal legyen a női, a bal oldalt erősítsd meg, hogy férfi legyen, reggel és este kövesd az Ég Taóját!« ⁷¹ Ez azért van, mert a bal és jobb, a reggel és este mind mások az időtől függően, a (lényeg) a rendhagyó és szabályos váltakozásában van. A bal és jobb az ember *yinje* és *yangja*, a reggel és este az Ég *yinje* és *yangja*. A rendhagyó és szabályos az Ég és ember kölcsönösségben lévő változásának *yinje* és *yangja*. Ha kitart a nem változás mellett, akkor *yin* és *yang* egyaránt leromlik, miért van ez így? Megőrzi a női és férfi jelleget. Ezért a hadrend felállításakor a rendhagyót mutatjuk az ellenségnek, nem (használjuk) a szabályost. A győzelmet megszerző a szabályossal harcol az ellenféllel, nem (használjuk) a rendhagyót, ezt nevezzük a rendhagyó és szabályos váltakozásának. A hadsereg, amely meglepetéssel támad, nem annyi, hogy elrejtőzik a hegyek és völgyek közé, a növényzet és fák közé. A szabályos (legyen) olyan, mint a hegy, a rendhagyó (legyen) olyan (hirtelen), mint a mennydörgés. Az ellenség bár szemben sorakozik fel, nem tudja felmérni a mi szabályos és rendhagyó hadrendünk helyét. Ehhez elérve, mely alakzat adott (számunkra):”

30.

Taizong ezt kérdezte: „A négy állat formációt a *shang*, *yu*, *wei* és *jiao* hangok szimbolizálják. Ennek mi az oka?”

Li Jing így szólt: „Ez a megtévesztés útja.”

Taizong így szólt: „Elvethetjük (ezeket):”

Li Jing így felelt: „Aki megőrzi ezeket, csak az képes elvetni ezeket. Ha (valóban) elveted és nem használsz, a megtévesztés még erősebb lesz.”

Taizong ezt kérdezte: „Mit értesz ez alatt?”

Li Jing így felelt: „A négy formációt a négy állat nevével leplezték és az ég, a föld, a szél és a felhő zászlójelével, ezután még hozzárendelték a *shang* fémet, a *yu* vizet, a *wei* tüzet, a *jiao* fát, ezt a négy elemet és hangot. Ezek mind az régmúlt korok hadtudósainak ravasz leleménye. Ha ezt megőrzöd, a megtévesztés művészete tovább már nem fokozható, ha viszont elveted ezt, mohóvá és ostobává tételük módszerét hogyan is használhatnád?”

Taizong jó hosszan (töprengett), majd így szólt: „Jobban teszed, ha ezt titokban tartod, ne engedd, hogy ez eljusson (másokhoz)!”

⁷⁰ Ezt az idézetet már az ókorban is Fan Linek tulajdonították, de ma már nem állapítható meg, hogy honnan származik.

⁷¹ Ez szintén egy bizonytalan eredetű idézet.

Taizong így szól: „Ha súlyos büntetéseket és kegyetlen törvényeket (alkalmazok), akkor az emberek [a katonák] félni fognak engem, de nem fogják félni az ellenséget, ez igen zavaros a számomra. Régen Guang Wu magányos (kis számú) seregével tartóztatta fel Wang Mang⁷² hatalmas hadseregét, (Guang Wu) egyáltalán nem alkalmazott büntetéseket és törvényeket a katonákon, hogyan lehetséges ez [ti. hogyan sikerült győznie]?”

Li Jing így felelt: „Ami a hadak győzelmét vagy vereségét (illeti), számtalan különböző helyzet (lehetséges), nem lehet csupán egy dolog alapján következtetni. Például amikor Chen Sheng és Wu Guang⁷³ legyőzte a Qin-sereget, lehettek-e (Chen) Shengnek és (Wu) Guangnak a büntetései és szabályai a Qin (hadseregénél) szigorúbbak? Guang Wu felkelése bizony összhangban volt az emberek szívében lakozó gyűlölettel, melyet (Wang) Mang iránt éreztek. Ezenfelül Wang Xun és Wang Yi⁷⁴ nem értettek a hadtudományhoz, egyszerűen csak nagyozták seregük mértékét illetően, ezért okozták önnön vesztüket. Én a *Sunzi* alapján azt mondom: »Ha megbünteted a katonákat, akik még nem ragaszkodnak hozzád eléggé: biztos lehetsz abban, hogy nem engedelmesskednek. Az engedetlen katonáknak pedig semmi haszna nincs. Ha sohasem bünteted meg a hozzád már elég erősen kötődő katonáidat: biztos lehetsz abban, hogy lassan megkopik az irántad való tiszteletük. Ha nem tisztelnek, nem is engedelmesskednek, semmi hasznuk nem lehet.«⁷⁵”

Taizong: „Az *Írások könyvében*⁷⁶ az áll: »Amikor a félelmet keltő tekintély győzedelmeskedik a szeretet felett, akkor lehetséges a siker; ha a szeretet győzedelmeskedik a félelmet keltő tekintély felett, akkor bizony elmarad a siker.« Hogyan lehetséges ez?”

Li Jing így felelt: „A szeretetet kell elsőként alkalmazni, a tekintélyt csak ezután alkalmazzuk. Nem lehetséges, hogy ez fordítva legyen. Ha a tekintélyt alkalmazzuk elsőként, és csak azután a szeretetet annak megmentésére, annak semmi előnye nem lesz a dolgok szempontjából. Az *Írások könyve* kiváltképp elővigyázatos a véget illetően, de ez nem az, ahogyan (a dolgok) elejét kell megtervezni. Ezért Sunzi módszere tízezer generáción át sem változtatható.”

⁷² Guang Wu 光武 (i. e. 5 – i. sz. 57) a Keleti Han-dinasztia uralkodója és a dinasztia ellen fellázadt Wang Mang 王莽 (i. e. 45 – i. sz. 23) konfliktusáról van szó. Wang Mang i. sz. 9-ben megdöntötte a Nyugati Han-dinasztia hatalmát, és saját dinastiát alapított, amelynek i. sz. 23-ban Guang Wu császár vetett véget.

⁷³ Chen Sheng 陳勝 (? – i. e. 208) és Wu Guang 吳廣 (? – i. e. 208) a Qin-dinasztia ellen fellázadt vezérek.

⁷⁴ Wang Xun 王尋 (? – i. e. 23) és Wang Yi 王邑 (? – 23) Wang Mang rokonai és hadvezérei.

⁷⁵ A *hadviselés törvényei*, 9. fejezet.

⁷⁶ Az *Írások könyve* (*Shujing* 書經 vagy *Shangshu* 尚書) ókori kínai politikafilozófiai, történeti mű, amely egyike az *Öt klasszikus* néven emlegetett konfuciusz kánonnak, és amelynek összeállítását a hagyomány magának Konfuciusznak tulajdonítja.

32.

Taizong így szólt: „Amikor megbékéltetted Xiao Xiant,⁷⁷ hadseregünk vezetői mind el akarták tulajdonítani a Xiao Xianhez hű, áruló hivatalnokok javait, hogy azt a katonák között szétosszák, csak te nem értettél egyet azért, mert (annak idején) Kuai Tongot sem ölte meg Han (Gaozu). Nem sokkal később a Jangce és Han-folyók vidéke mind téged követett. Én ennek okán idéztem fel a régiek mondását, miszerint: »A civil műveltség képes meggyőzni (és magunk mellé állítani) a tömegeket, a hadi erények képesek megrettenteni az ellenséget.« Ez éppen rád illik, ugyebár?»

Li Jing így szólt: „Amikor a Han-dinasztia császára, Guang Wu megadásra kényszerítette a vörös szemöldökűeket,⁷⁸ (a császár) bement a haramiák táborába, hogy megvizsgálja azt. A haramiák ezt mondták: »Xiao király [Guang Wu császár] teljes szívvel megbízik az emberekben«. Ez valószínűleg (azért lehetett így, mert) (Guang Wu császár) felmérte, hogy az emberek természete alapvetően nem rossz. Vajon nem látta (mindezt) előre? Amikor hadjárat során legyőztem a türköket, egyesítve vezettem a kínai és a barbár seregeket, ezer mérföld távolságra hagytuk el az erősséget, egyetlen Yang Gannal sem végeztem, egyetlen Zhuang Jiát⁷⁹ sem fejeztettem le. Ez is lojalitásom és szerfelett igazságosságom miatt volt, nem több. Felséged által hallottak túlzók, engem nem valódi helyemet (rangomat) megillető módon emelnek ki. Ami pedig a civil műveltséget és a harci erényeket illeti, hogyan is lehetnék én méltó ezekhez?»

33.

Taizong így szólt: „Annak idején Tang Jian⁸⁰ követként ment a türkökhöz, te éltél a lehetőséggel, megtámadtad és legyőzted őket. Vannak, akik azt mondják, hogy feláldozható kémként használtad (Tang) Jiant. Én a mai napig kételkedem ebben. Hogyan is volt ez?»

Li Jing kétszer meghajolt és így felelt: „Jómagam (Tang) Jiannel együtt szolgáltuk felségedet. Úgy véltem, (Tang) Jian szavai biztosan nem győzhették meg annyira (a türköket), hogy egykönnyen behódoljanak. Ezért sereget verbuváltam, hogy megtámadjam őket. Így a nagy veszély elhárítása miatt nem foglalkoztam e csekélyke igazságtalansággal. Vannak, akik (Tang) Jiant feláldozható kémnek tartják, azonban én nem így

⁷⁷ Xiao Xian 蕭銑 (583–621) a Liang-dinasztia uralkodóházának sarja, aki a Sui- és a Tang-dinasztia idején is lázadást szítva próbálta meg visszaállítani családjá hatalmát. 621-ben Tang Taizong elfogta, és a fővárosban kivégeztette.

⁷⁸ „Vörös szemöldökűek”: felkelő csoport az i. sz. 1. századi Kínában.

⁷⁹ Yang Gan 揚干 trónörökös herceg volt Jin államban a Tavaszok és ősök korszakban, akit rangja ellenére apja kivégeztetett, amikor zavart keltett az audiencián felsorakozott személyek sorában. Zhuang Jia 莊賈 Qi állam hivatalnoka volt a Tavaszok és ősök korszakban, akit annak ellenére, hogy a király kedvence volt, kivégeztetett, amikor egy ízben elkésett az audienciáról.

⁸⁰ Tang Jian 唐儉 (579–656) diplomata és hivatalnok a Tang-ház szolgálatában.

terveztem. Sunzi szerint a kémek használata a legrosszabb taktika.⁸¹ Én korábban írtam egy értekezést, melynek végén ez állt: »a víz képes fenntartani a hajót, de el is tudja nyelni azt«. Van, aki a kémek használatával szerzi meg a sikert, s van, aki a kémek miatt vesz el. Ez olyan, mint ha valaki a haja összefonásától kezdve [ti. felnőtté válásától] az uralkodóját szolgálja, az udvarban méltóságteljes, megbízható és teljesen őszinte, még ha akadna is egy kiváló kém, ugyan mi hasznát vennék? Tang Jian ügye csekélység, felségednek mi oka lenne aggódni?”

Taizong így szólt: „Igaz! (Ha) nincs emberség és igazságosság, nem lehet kémeket küldeni, hogyan is lenne képes erre egy átlagember? Zhou hercege a nagy igazságossággal legyőzte hozzátartozóit, egy (egyszerű) követ tán többet érne? (Immáron) világos és kétségtelen!”

34.

Taizong azt kérdezte: „A katonák (használatában) a védekezés ér sokat, a támadás nem ér sokat, támadásnál a sebesség (a fontos), de nem (tarthat) sokáig. Ez miért van így?”

Li Jing így felelt: „A katonákkal csatát vívni (akkor kell), amikor elkerülhetetlen, hogy bevessük őket, hogyan is lehetne a támadás elhúzódó? Sunzi ezt mondja: »Ha (az utánpótlás) szállítása hosszú, a nép senyved«⁸², ez a támadás hátránya. Szintén említi: »(a katonákat) nem lehet kétszer besorozni, az élelmet nem lehet sokszor szállítani«⁸³, ez mind annak tapasztalata, hogy (a háborút) nem lehet sokáig vívni. Én megvizsgáltam és összemértem a házigazda [ti. védekező fél] és a vendég [ti. támadó fél] stratégiai erejét, így lehetséges (olyan stratégia, hogy) támadó félből védővé válni, védő félből támadóvá válni.”

Taizong azt kérdezte: „Mit jelent mindez?”

Li Jing így felelt: „Az élelem (kérdését) az ellenség területén (megoldani), akkor támadóból védővé válunk. (Ha) képes vagy a jóllakott (ellenséget) éhezővé tenni, a kipihentet elgyötörtté, akkor a védő (oldalán lévő ellenség) támadóvá válik. Ezért a hadak használatában nem kötődhetünk a védő és támadó, lassú és gyors módszeréhez. Csak annyi kell, hogy megfeleljen az szabályoknak (a katonák használatára), és máris megfelelő.”

Taizong azt kérdezte: „A régiek birtokában voltak (ennek a módszernek)?”

Li Jing így felelt: „Régen, amikor Yue állam megtámadta Wu államot, bal és jobb oldalon egy-egy sereggel, megszólaltatták a dobokat, és úgy nyomultak előre, (ekkor) Wu serege kettévált, hogy úgy tartóztassa fel (Yue seregét). A Yue középső seregével átgázolt a folyón titokban, a dobok megszólaltatása nélkül, és leverte a Wu sereget. Ez a támadó védővé válásának esete. Amikor Shi Le csatázott Ji Dannel, Dan serege

⁸¹ A szöveg szerzőjének/szerzőinek saját *Sunzi*-értelmezése, amelyet az eredeti szöveg nem támaszt alá.

⁸² *A hadviselés törvényei*, 2. fejezet.

⁸³ *A hadviselés törvényei*, 2. fejezet.

nagy messzeségből közeledett. (Shi) Le előreküldte Kong Changot, hogy elvágja (Ji) Dan seregeinek útját. Kong Chang (megtévesztésből) megfutamodott, és (Ji) Dan üldözőbe vette, (Shi) Le elrejtőzött csapataival ösztűz alá vonta (Ji) Dan seregét, végül (Ji) Dan serege nagy vereséget szenvedett el.⁸⁴ Ez példa arra, hogy a kimerült kipihentté válik. A régmúltban sok ilyen (példát) találni.”

35.

Taizong azt kérdezte: „Az acélsúlyom és a lócsapda Tai Gong találmányai, igaz ez?”

Li Jing így felelt: „Valóban így van. Azonban ezek (csak) az ellenség feltartóztatására szolgálnak, semmi több. A hadvezetésben az ellenfél kényszerítése a fontos, nem pedig feltartóztatni akarjuk őt. Tai Gong a *Hat titkos tanításban* a védekezés és feltartóztatás eszközeit tárgyalja, nem a támadásban használatosakat.”

III. könyv

36.

Taizong így szólt: „Tai Gong azt mondta: »Ha a gyalogság a harci szekerekkel vagy a könnyűlovassággal bocsátkozik harcba, feltétlenül keresse a dombok, a hegyek, veszélyes és nehezen járható hágók, szorosok fedezékét!«⁸⁵ Sunzi pedig azt mondta: »Természet adta hasadékoknál, dombokon, hegyeken és régi erődítményeknél ne állomásozzon a hadsereg.«⁸⁶ Miért van ez (az ellentmondás)?”

Li Jing így felelt: „A nagy létszámú sereg használata az egységes célon múlik, a cél egységesítése pedig a babonák tilalmán és a kételyek elosztatásán múlik. Ha a tábornok kételyekkel küzd, a tömeg érzelmei csapongók lesznek. Ha a katonák érzelmei csapongók, az ellenség kihasználja a rést és előretör. A táborhely kijelölésénél és elfoglalásánál a legfőbb szempont, hogy az megfeleljen az emberi tevékenységekre. Az olyanok, mint a szurdokok, keskeny szorosok, mély árkok és meredélyek vagy mint a természetes börtönök (rabul ejtő helyek), vagy akár (növényzet által) behálózó helyek, ezek nem alkalmasak emberi tevékenységre. Ezért a hadvezérek úgy vezetik (csapataikat), hogy elkerülik ezeket (a helyeket), s így kivédik azt, hogy az ellenfél kihasználja. A dombok,

⁸⁴ Itt a széttagoltság korában lezajlott eseményre történik utalás, nevezetesen a Kései Zhao-dinasztia (319–351) megalapításához vezető hadműveletekről van szó. Shi Le 石勒 (274–333) a Kései Zhao-dinasztia alapító császára; Ji Dan 姬澹 (3–4. sz.) a Jin-dinasztia (265–420) hűségese hadvezére; Kong Chang 孔襄 (3–4. sz.) a Kései Zhao-dinasztia hadvezére.

⁸⁵ *Hat titkos tanítás*, 60. fejezet.

⁸⁶ Ez az idézet nem szerepel egyetlen más hadelméleti műben sem. A *hadviselés törvényei* 9. fejezetében olvasható hasonló.

buckák, romok és régi erődítmények nem feltétlenül veszélyes helyek. Ha mi meg tudjuk szerezni ezen helyeket, és előnyünkre fordítjuk, akkor vajon érdemes hátat fordítani és elhagyni e helyeket? Amiről Tai Gong beszél, az a hadvezetés legjava.”

37.

Taizong így szólt: „Azt gondolom, a gyilkos eszközök közül semmi sem különb a hadseregénél, ha a hadsereg bevetése kedvez az emberi tevékenységeknek, akkor miért kételkednénk abban, hogy szükséges-e? A jövőben a katonai vezetők, ha a *yin*hez és *yang*hoz való ragaszkodásuk miatt elmulasztják a (szükséges) ügyek elintézését, akkor rájuk kell parancsolnod, s meg kell feddned őket.”

Li Jing kétszer meghajolt, majd így szólt: „Én a *Wei Liaozi* alapján azt mondom: »A Sárga Császár ragaszkodott a büntetések és erény (módszeréhez) [...] A büntetésekkel támadni lehet, míg az erénnyel védekezni, de ez nem az, amit asztronómiának, óráknak és napoknak [...] neveznek.«⁸⁷ Ilyenformán a ravaszság útján (*dao*) irányíthatók a tömegek, de nem szabad tudniuk róla [ti. hogy ravaszság által vannak vezetve]. A későbbi korok átlagos hadvezérei megragadtak a *yin-yang* és az öt elem rendszerében, ezért számos alkalommal szenvedtek vereséget. Nem lehet nem megróni őket. Felsőged magasztos útmutatásait nekem kell a hadvezérek között elterjesztenem.”

38.

Taizong azt kérdezte: „A hadsereg (a csatában) szétválik és egyesül, mindezek lényege a megfelelő használatban rejlik. A letűnt korok feljegyzéseiben ki volt az, aki ebben kitűnt?”

Li Jing így felelt: „A Fu Jian⁸⁸ vezette hatalmas sereg százszor tízezer katonával legyőztetett a Fei-folyónál. Ezen sereg képes volt egyesülni, de nem volt képes szétválni, ez vezetett el (a vereséghez). Amikor Wu Han⁸⁹ hadjáratot folytatott Gongsun Shu⁹⁰ ellen, seregeit megosztva Liu Shang⁹¹ altábornaggal egymástól húsz mérföld (*li*) távolságban táboroztak. Amikor (Gongsun) Shu támadást intézett (Wu) Han ellen, (Liu) Shang elővezette seregét, és egyesítve (Wu) Hannal visszatámadtak hatalmas vereséget mérve rá. Ez a szétválasztott sereg (megfelelő időben történő) egyesítésével

⁸⁷ Wei Liaozi 1.

⁸⁸ Lásd *Tang Taizong és Li Weigong beszélgetései*, I. könyv, 5.

⁸⁹ Wu Han 吳漢 (? – 44) a Keleti Han-dinasztia tábornoka.

⁹⁰ Gongsun Shu 公孫述 hadúr volt a rövid életű Xin-dinasztia idején (9–23), aki a mai Sichuan tartomány területén császárnak kiáltotta ki magát. I. sz. 25-től 36-ig uralkodott.

⁹¹ Liu Shang 劉尚 (? – kb. 47) a Keleti Han-dinasztia hadvezére.

volt lehetséges. Tai Gong azt mondja: »Ha szét kellene válnia, de nem válik szét, az az összegabalyodott sereg; ha egyesülne, de nem képes egyesülni, az a magányos sereg.«⁹²

Taizong így szólt: „Így van. Amikor Fu Jian először megszerezte Wang Menget, valóban tudta (Wang Meng mennyire) jártas a hadvezetésben, majd később megkaparintotta a Középső Síkságot. Miután (Wang) Meng meghalt, (Fu) Jian rendre vereséget szenvedett, ez az úgynevezett összegabalyodott sereg? Amikor Wu Hant megbízta Guang Wu,⁹³ a seregét nem a távolból irányították, ezért (Wu) Han legyőzte Shu államot. Ez nem az, amikor az úgynevezett magányos sereg hibájába esünk? Az előnyös és hátrányos helyzetek tanulsága, elegendő figyelmeztetés tízezer nemzedéknek.”

39.

Taizong így szólt: „Jómagam megvizsgáltam ezer fejezetet és tízezer mondást (a hadtudományi könyvekből), de (egy sem) haladja meg azt az egy mondást, hogy »sok módszerrel kell félrevezetni őket [ti. az ellenséget]«.”⁹⁴

Li Jing hosszú idő után így szólt: „Valóban úgy van, ahogy felséged mondja. Általánosságban igaz, hogy a háborúban, ha az ellenséget nem vezetjük félre, akkor vajon seregeink hogyan is győzedelmeskedhetnének? Úgy van ez, mint a bekerítő sakkban, amelyben a két ellenfél ereje egyenlő (a játszma elején). Egyetlen elhibázott lépés, és már nincs, aki megmenthetné. Régen és ma is, a győzelem és a vereség dolga minden bizonnyal csupán egyetlen hibán múlik. Mennyire igaz hát ez, ha több hibát is vétének?”

40.

Taizong azt kérdezte: „Támadás és védekezés, e kettő (alapja) valójában egy módszer? Sunzi azt mondja: »Azzal szemben, aki igazán jártas a támadásban, az ellenség nem tudja, hol védekezzen; s azt, aki igazán jártas a védekezésben, az ellenség nem tudja, hol támadhatná meg.«⁹⁵ Ez vajon nem arról szól, hogy az ellenség támad minket, mi támadjuk az ellenséget, valamint az ellenség védi magát, s mi is védjük magunkat? Ha a támadás és védekezés (ereje) egyenlő, mely módszer a célszerű?”

Li Jing így felelt: „A korábbi korokban ilyen – kölcsönös támadás és kölcsönös védekezés – sokszor előfordult. Mind azt mondják: »Aki védekezik, annak (ereje) nem elegendő, aki támad, annak bőségesen van (ereje).«⁹⁶ Ez azt jelenti, hogy az elégtelen

⁹² Ez a mondat nem szerepel a ma ismert hadtudományi művek egyikében sem.

⁹³ Guang Wu 光武 (i. e. 5 – i. sz. 57) a Keleti Han-dinasztia császára, aki i. sz. 25-től haláláig uralkodott.

⁹⁴ A *Tavaszkok és ősök krónika* egyik kommentárjából, a *Zuozhuanból* származó idézet.

⁹⁵ A *hadviselés törvényei*, 6. fejezet.

⁹⁶ A *hadviselés törvényei*, 4. fejezet.

(hadi erő) gyengeség, a fölényes (hadi erő) az erősség. (Akik így vélekednek) nyilvánvalóan nem értik a támadás és védekezés mikéntjét. Én Sunzi alapján azt mondom: »Ha nem győzhetsz, (akkor) védekezz; ha győzhetsz, támadj!«⁹⁷ Ez annyit tesz, hogy amíg nem győzhető le az ellenfél, addig (átmenetileg) véd magad, várd ki, míg legyőzhető, és akkor támadd őt! Ez a megállapítás nem az erősségről vagy gyengeségről szól. A későbbi korok embere már nem tudja ezt így, amikor támadnia kellene, védekezik, és amikor védekeznie kellene, támad. E két művelet különböző, ezért nem lehet egy módszert (használni).”

Taizong így szólt: »Pontosan (így van)! A fölény és hiány (helyzetét) a későbbi korok embere tévesen vélte az erősségnek és gyengeségnek. Valószínűleg nem tudják, hogy a védekezés módszerének lényege (abban rejlik), hogy az ellenséggel (megtévesztően) láttatjuk elégtelenségünket, míg a támadás módszerének lényege, hogy az ellenség úgy lássa, (haderőnk) fölényben van. Ha elhittjük az ellenséggel, hogy erőnk elégtelen, akkor biztosan magától támadásba lendül. Ekkor az ellenség nem tudja, hogyan támadjon. Ha elhittjük az ellenséggel, hogy fölényben vagyunk, akkor biztosan magától védekezésbe kezd. Ekkor az ellenség nem tudja, hogyan védekezzen. A támadásnak és a védekezésnek egy az elve, az ellenség és mi vagyunk azok, akik kettőssé teszik [ti. miattunk lesz két külön módszerrel végrehajtott művelet]. Ha ügyünk eléri célját, akkor az ellenség vereséget szenved. Ha az ellenség éri el célját, akkor mi szenvedünk vereséget. Nyereség és veszteség, siker és kudarc, az ellenség és a mi célunk (világosan) különbözik. A támadás és a védekezés módszere egy. Aki ezt az egyet megszerzi [megérti, hogy egy], száz csatában százszor győzedelmeskedik, ezért mondják: »aki ismeri az ellenséget és ismeri önmagát, száz csatában sem kerül veszélybe«⁹⁸. Ez lenne az úgynevezett ismerni az egyet [ti. a támadás és védekezés egységét]?”

Li Jing kétszer meghajolt, majd így felelt: »Valóban rendkívül mély a bölcsek módszere. A támadás a védekezés mozgatórugója, a védekezés pedig a támadás stratégiája. Mind a győzelem megszerzésére irányul, s ez minden. Ha tudunk támadni, de nem tudunk védekezni, (és ugyanígy, ha) tudunk védekezni, de nem tudunk támadni, akkor nemcsak e két műveletet (választottuk) ketté, de még a feladatukat is megosztottuk. Így aztán szavakkal idézzük ugyan Sun (Wu) és Wu (Qi) (tanait), elménkben sem fordul meg a támadás és a védekezés egységének tanulsága. Vajon ki tudhatná, hogy miért van ez így?”

41.

Taizong azt kérdezte: »A *tábornagy metódusa* így szól: »Bár lehet hatalmas az ország, ha kedvét leli a háborúban, akkor bizonyos, hogy el fog pusztulni. (Másrésről viszont)

⁹⁷ A hadviselés törvényei, 4. fejezet.

⁹⁸ A hadviselés törvényei, 3. fejezet.

hiába van béke az égalattiban, aki a háborúról megfélekedzik, az egészen biztos, hogy veszélybe kerül.«⁹⁹ Ez szintén a támadás és a védekezés egyik lényege, igaz?»

Li Jing így felelt: „Ha van ország és van család [ti. van vezetője az államnak], miért ne foglalkozna a támadással és a védekezéssel? Ami a támadást illeti, az nem csupán abból áll, hogy megrohamozzuk a falakat és megtámadjuk az (ellenséges) sereget, elménkben legyen arra módszer, hogyan támadjuk meg az ő elméjét! Ami a védekezést illeti, az nem csupán abból áll, hogy megvédjük a falainkat és megerősítjük a pozíciókat, meg kell őriznünk morálunkat [harci kedvünket], s ki kell várnunk. Nagy vonalokban szólva, ez az uralkodás Taója; kisebb szempontból nézve, ez a hadvezérek metódusa (*fǎ*). Megtámadni az (ellenség) elméjét, ez az úgynevezett »ismerni a másikat«; megőrizni morálunkat, ez annyit tesz, hogy »ismerni önmagunkat«.”

Taizong így szólt: „Így igaz! Jómagam annak idején, amikor készülődtem a hadakozásra, először felmértem az ellenség elméjét, és összehasonlítottam azt saját elmém-mel, hogy melyikünk felkészültebb. Ezután már meg lehetett ismerni az ellenfél (helyzetét). Alaposan megfigyeltem az ellenség seregének morálját, valamint az én seregem morálját, hogy melyikünké szilárdabb. Ezután már tisztában voltam seregem (erejével). Ezért van az, hogy az »ismerd ellenfeled, s ismerd önmagad« a stratégek vezérelve. A mostani hadvezérek, habár még nem ismerik az ellenfelet, s ha ismerik is önmagukat, miért is vesztegetik el előnyüket?”

Li Jing így felelt: „Sun Wu azt mondta: »(akik) mindenekelőtt saját magukat tették legyőzhetetlenné«¹⁰⁰, (azok, akik) ismerik önmagukat. »(Aki) kívárja, míg az ellenség legyőzhető lesz«¹⁰¹, (az az, aki) ismeri a másikat. Még azt is mondta: »A legyőzhetetlenség rajtunk múlik, a legyőzhetőség viszont az ellenségen.« Én egy pillanatra sem mernék megfélekedzni erről az intellemről.”

42.

Taizong így szólt: „Sunzi említi a »három sereg *qijének* [harci moráljának] elrablására« vonatkozó módszert, amely szerint: »a *qi* [harci morál] reggel a legerősebb, napközben a *qi* már gyöngül, estére pedig a *qi* visszavonul, hiszen a katonák már másra sem tudnak gondolni, mint hogy mielőbb visszatérjenek a táborba. Aki jeleskedik a hadvezetésben, elkerüli az ellenfél erős *qijét*, akkor támadja, amikor meggyengült, elgyötrött. Ezért aki igazán ért a hadvezetéshez, elkerüli az erős *qit*, s akkor támad (az ellenségre, amikor annak) *qije* gyöngye, vagy visszavonul.«¹⁰² Hogyan is van ez?”

Li Jing így felelt: „Amiben élet lakozik és vérrel bír, (amikor) a dobszóra harcra vonul, még ha halálát is leli, nem eszmél rá. A *qi* az, amely ilyenné teszi. Ezért a hadvezetés

⁹⁹ A tábornagy metódusa, 1. fejezet.

¹⁰⁰ A hadviselés törvényei, 4. fejezet.

¹⁰¹ A hadviselés törvényei, 4. fejezet.

¹⁰² A hadviselés törvényei, 7. fejezet.

módszereiben mindenekelőtt fel kell mérnünk katonáinkat, serkenteni kell a győzni vágyásuk *qijét*, és csakis így támadhatjuk meg az ellenséget. Wu Qi »négy kritikus pontja«¹⁰³ a *qit* tartja létfontosságúnak, nincs más lényege (mondanivalójának). Ha képesek vagyunk minden embert rábírnunk, hogy bátran harcoljon, akkor a harciasságuknak senki nem tud ellenállni. Ami a reggeli *qi* erősségét illeti, az nem korlátozódik időszakra. A nap kezdete és vége (csupán) analógiaként szolgál. Általánosságban, ha a dobok háromszor megszólaltak, s az ellenség (*qije*) nem gyengül, és nem vonul vissza, akkor hogyan tudjuk azt gyöngévé és visszavonulóvá tenni? (Ez) minden bizonnyal azért lehet így, mert (néhány) hadtudományt tanuló pusztán az üres szavakat magolja, miközben az ellensége félrevezeti. Ha egyszer megvilágosodnak, és megértik, hogy az ellenség *qijének* elrablása milyen alapelven működik, akkor a hadsereget (rájuk) lehet bízni.”

43.

Taizong azt kérdezte: „Te régebben azt mondtad, Li Ji ért a hadviseléshez, de vajon hosszú idő után is alkalmazható-e vagy sem? Ha nem én ellenőrzöm és irányítom (őt), akkor nem lehet használni. Ha majd a trónörökös veszi át a hatalmat, akkor ő hogyan fogja irányítani?”

Li Jing így felelt: „Felsőged helyében én lefokoznám (Li) Jit, s utasítanám a trónörökösöt, hogy újra alkalmazza őt. Ekkor (Li Ji) bizonyára hálás lenne neki, s igyekezne viszonzni. Elviekben hol van ebben bármi kockázatos?”

Taizong így szólt: „Kitűnő! Nekem sincs már semmi kétségem.”

Taizong így szólt: „Ha majdan Li Ji és Zhangsun Wuji¹⁰⁴ közösen irányítják az ország ügyeit, az vajon milyen lenne?”

Li Jing így felelt: „(Li) Ji hű és igaz alattvaló, meg lehet bízni (a feladattal). (Zhangsun) Wuji felséged segítőjeként nagy érdemeket szerzett. Mivel felséged bizalmát élvezte, rábízta a főminiszteri posztot. Jóllehet viselkedése alázatos és szerény, tiszteletteljes a többi hivatalnokkal, szívében tele van irigységgel az arra érdemesek iránt. Ezért is történt az, hogy Yuchi Jingde¹⁰⁵ a szemébe mondta hibáit, majd pedig lemondott tisztségéről. Hou Junji¹⁰⁶ megvetette őt, amiért megfélemedezett régi kapcsolatairól, s ezért aztán elpártolt tőled is. Mind Wuji hatására lettek ilyenek. Felsőged kérdezett engem, én pedig nem merészelttem kitérni a válasz elől.”

Taizong így szólt: „Ez nem szivároghat ki! Alaposan átgondolom, mitévő legyek veled.”

¹⁰³ Vesd össze *Wuzi*, 4. fejezet.

¹⁰⁴ Zhangsun Wuji 長孫無忌 (? – 659) Tang Taizong kancellárja.

¹⁰⁵ Yuchi Jingde 尉遲敬德, más néven: Yuchi Gong 尉遲恭 (585–658) hadvezér a Tang-ház szolgálatában.

¹⁰⁶ Hou Junji 侯君集 (? – 643) hadvezér, korábban kancellár.

Taizong azt kérdezte: „Han Gaozu képes volt irányítani tábornokait, de később mégis kivégeztette Han (Xint) és Peng (Yuét), Xiao Het pedig bebörtönöztette. Mi oka volt, hogy így történt?”¹⁰⁷

Li Jing: „Én megvizsgáltam Liu (Bangot) és Xiang (Yut)¹⁰⁸, egyik sem olyan vezető volt, aki képes lett volna megfelelően irányítani tábornokaikat. A Qin bukása után, Zhang Liang¹⁰⁹ eredetileg bosszút akart állni Han (fejedeleméért). Chen Ping¹¹⁰ és Han Xin mind gyűlölték Chu fejedelmét, amiért nem nevezte ki őket. Így aztán a Han fejedelem erejére támaszkodva vívták saját harcukat. Xiao He, Cao Can, Fan Kuai, Guan Ying mind életüket mentve elmenekültek.¹¹¹ (Han) Gaozu általuk tudta megszerezni az égalattit. Ha elérte volna, hogy a hat fejedelemség¹¹² leszármazottjai újra országot alapítsanak, akkor mindenki sóvárogna néhai országa után. Így aztán ha elég rátermett is lett volna ahhoz, hogy tábornokait irányítsa, vajon a Han (császár) tudta-e volna őket használni? Úgy vélem, Han uralkodója csak azért tudta megszerezni az égalattit, mert Zhang Liang kölcsönkérte az evőpálcikáit,¹¹³ Xiao He pedig a vízen való utánpótlás-szállításban nyújtott neki segítséget. Ha innen nézzük, azt mondhatjuk Han (Xin) és Peng (Yue) kivégzése, valamint Fan Zeng nem kinevezése azonos ügyek. Ezért mondom én azt, hogy Liu (Bang) és Xiang (Yu) mindketten olyan vezetők voltak, akik nem tudták irányítani tábornokaikat.”

Taizong azt kérdezte: „(Han) Guang Wu¹¹⁴ helyreállította a (dinasztia) dicsőségét, képes volt teljesen megőrizni legkiválóbb hivatalnokait (tábornokait), nem bízott rájuk alsórendű hivatali ügyeket, ez az, ami a tábornokok jó irányítását jelenti?”

Li Jing azt válaszolta: „Guang Wu, habár a letűnt korok sikereire hagyatkozott, és így könnyen ért el sikereket, de azért Wang Mang stratégiai képességei sem maradtak el Xiang (Yu) képességei mögött. Kou (Xun) és Deng (Yu)¹¹⁵ azonban sohasem múlták felül Xiao (Het) és Cao (Cant), (Guang Wu mégis) páratlan módon képes

¹⁰⁷ Han Gaozu 漢高祖 (más néven: Liu Bang 劉邦; i. e. 256 – i. e. 195) a Han-dinasztia (i. e. 202 – i. sz. 220) alapító császára; Han Xin 韓信 (? – i. e. 196) hadvezér; Peng Yue 彭越 (? – i. e. 196) katonai vezető és államférfi; Xiao He 蕭何 (? – i. e. 193) államférfi.

¹⁰⁸ Xiang Yu 項羽 (i. e. 232–202) Liu Bang vezértársa volt a Qin-dinasztia elleni felkelésben, később legfőbb ellenfele.

¹⁰⁹ Zhang Liang 張良 (? – i. e. 186) stratégia és államférfi Han Gaozu szolgálatában.

¹¹⁰ Chen Ping 陳平 (? – i. e. 178) kancellár a Han-dinasztia idején.

¹¹¹ Cao Can 曹參 (? – i. e. 190) főminiszter-helyettes; Fan Kuai 樊噲 (? – i. e. 189) tábornok; Guan Ying 灌嬰 (? – i. e. 176) tábornok.

¹¹² A hat fejedelemség (*liuguo* 六國) az a hat állam a Hadakozó fejedelemség idején (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.), amelyeket legyőzve Qin egyesítette Kínát i. e. 221-ben.

¹¹³ Utalás a *Történetíró feljegyzéseiben* (*Shiji* 史記) olvasható anekdotára, amely szerint Zhang Liang a majdani alapító császártól kölcsönkért evőpálcikák segítségével magyarázta el a megfelelő támadó stratégiát Qin seregei ellen.

¹¹⁴ Guang Wu 光武 (i. e. 5 – i. sz. 57) a Han-dinasztia császára.

¹¹⁵ Kou Xun 寇恂 (? – 26) és Deng Yu 寇恂 (2–58) Guang Wu császár tábornokai.

volt tiszta szívvel bánni (az emberekkel), lágy finomsággal kormányozni (az országot), a végsőkhöz ragaszkodva a kiváló hivatalnokaihoz, s így messze méltóbb az érdemekre, mint (Han) Gaozu. Ha ez alapján értekezünk a tábornokok irányításának Taójáról, úgy vélem, Guang Wu valósította meg azt (a legtökéletesebben).”

45.

Taizong ezt mondta: „A régiek amikor kijelölték a tábornokokat és hadba vonultak, (az uralkodó) parancsba adta tábornokainak, hogy böjtöljenek három napot. Majd a *yue* bárdot átadva nekik így szólt: »Innentől egészen az Égig a tábornok vezet és irányít.« Majd a *fu* bárdot átadva nekik így szólt: »Innentől egészen a Földig a tábornok vezet és irányít.« Majd megtolta a kerékagyat [ti. a tábornok harci szekere], s így szólt: »Az előre(támadás) és a meghátrálás csakis a megfelelő időben történjék!« Ha már megindult a menet (a harci szekerekkel), a seregben csak a tábornok vezényszavát lehetett hallani (csak annak engedelmességre a katonák), és nem hallgattak még az uralkodóra sem. Azt mondom, ez a gyakorlat már jó ideje elveszett. Szeretném hát most veled megvitatni a tábornokok hadba küldésének rítusát.”

Li Jing azt válaszolta: „Alázatosan ki merem jelenteni, hogy a nagy bölcsek regulája (szerint) a böjtöt az ősök templománál kellett megtartani, és így megszerezni az égiek szellemi erejét. Akiknek átadták a *yue* és a *fu* bárdot, akiknek a kerékagyát megtolták, fel lettek ruházva a hatalommal. Most felségednek minden alkalommal, mielőtt hadait háborúba küldené, meg kell azt tanácskoznia minisztereivel, az ősök templomában be kell jelentenie, s csak azután küldheti ki csapatait, hogy megszerezte az égiek támogatását. Minden alkalommal, amikor kinevezel egy tábornokot, olyan helyzetek elé kell állítani, amelyekben saját belátása szerint kell rendelkeznie. Ez a módja annak, hogy nagy hatalommal ruházhassuk fel. Vajon mi különbség van ez és a böjt, valamint a kerékagy megtolása között? (Ez) teljesen megegyezik a régi rítussal, jelentése is azonos azzal, nem szükséges (újra) meghatároznunk.”

Mire az uralkodó így szólt: „Rendben van.” Majd megparancsolta a közelében álló hivatalnokoknak, hogy vessék papírra e két ügyet, hogy így a későbbi korok is követhessék (azokat példaként).

46.

Taizong azt kérdezte: „A *yin* és a *yang* (alapján való) számolás módszereit [ti. a jóslást] elvethetjük?”

Li Jing így felelt: „Nem (volna) helyénvaló. Mivel a hadviselés a megtévesztés útja, a *yin* és a *yang* alapján végzett jóslásokra hagyatkozva mohóvá és megvezethetővé tudjuk tenni (az ellenséget), (ezért) ez nem mellőzhető.”

Taizong azt kérdezte: „Régebben azt mondtad, hogy az égi megfigyelések (alapján választott) időszakok és napok (módszere), (nem az, amelyet) a ragyogó elméjű tábornokok követnek, (hanem) csak az ostoba vezetők kötődnek ahhoz. Így hát mellőzni is helyénvaló lenne?”

Li Jing így felelt: „Zhou *jiazi* napon vészett el, Wu király *jiazi* napon lendült fel [győzött]. A csillagjóslásban a *jiazi* az első (nap). Yint [ti. a Shang-Yin-dinasztiát] zűrzavar (sújtotta), míg Zhouban rend (honolt), a felvirágzás és megsemmisülés különböző volt (esetükben). Ezenfelül Song Wu császár¹¹⁶ az »eltávozás és megsemmisülés napján«¹¹⁷ mozgósította seregeit, a hadsereg vezetői úgy vélték ez helytelen, (de) a császár mégis azt mondta »ha én eltávozom [hadba vonulok], ő megsemmisül«, s végül valóban győzedelmeskedett. Ez alapján kijelenthető, hogy csakugyan elvethető (a csillagállások alapján végzett jóslás). Azonban amikor Tian Dan bekerítette Yan, Dan utasította egy emberét, hogy legyen a szellem [szállja meg a szellem]. Leborult előtte, és imádkozott hozzá. A szellem ekkor azt mondta: »Yan legyőzhető«. Dan ekkor a tüzes bika (alakzattal) támadta meg Yan csapatait, hatalmas vereséget mérve azokra. Ez a hadviselés mestereinek eszköze (*dao*) a megtévesztésre, a csillagjóslással megválasztott szerencsés időszakok és napok is ehhez hasonlóak.”

Taizong azt kérdezte: „Tian Dan az égiekre bízta magát, és leverte Yant, Tai Gong cickafarkkórót és teknőspáncélt égetett [jóslás céljából], és megsemmisítette Zhout, e két módszer ellentétes. Nos, mégis hogyan lehetséges ez?”

Li Jing azt felelte: „Ezeknek az időzítése volt ugyanaz. Valaki szembe ment (a látzólagos helyzettel, és a szellemekre hagyatkozva) elfogta (az ellenséget), valaki követte (az adott helyzetet), és véghezvitte (terveit). Annak idején Tai Gong segédkezett Wu királynak (a csaták megvívásában). Amikor elérték Muyét, vihar és eső állta útjukat, lobogóik és dobjaik tönkrementek. San Yisheng¹¹⁸ (előbb) jósolni akart szerencsés ómenért, hogy csak azután folytassák útjukat. Ez azért volt így, mert a seregben kétkedés és riadalom ütötte fel a fejét, mindenképpen jóslással kellett az égiektől megkérdezni (a jövőndőt). Tai Gong úgy vélte, a rothadt fű [cickafarkkóró] és az elszáradt csontok nem alkalmasak arra, hogy azokkal kérdezzenek (az égiektől), ráadásul (amikor) az alattvaló intéz támadást a fejedelem ellen, hogyan is lehetne ott második esély? De megfigyelhetjük, hogy San Yisheng katonái kiküldésének időzítése volt korábban, Tai Gong győzelme megszerzésének ideje pedig később. Habár abban különböztek, hogy egyik a jóslással ellentétesen, a másik annak megfelelően (cselekedett), elveik azonosak voltak. Jómagam korábban azért mondtam, hogy nem lehet elvetni a számolás módszereit [ti. jóslásokat], mert meg kell őrizni a (megfelelő) időzítést, még mielőtt (az adott

¹¹⁶ Song Wu császár (Song Wudi 宋武帝; 363–422) a Liu Song-dinasztiá (Liu Song 劉宋; uralkodott: 420–479) alapító uralkodója.

¹¹⁷ Az »eltávozás és megsemmisülés napja« (*wang wang ri* 往亡日) vagyis a hagyományos naptári jóslás szerint kedvezőtlen nap.

¹¹⁸ San Yisheng 散宜生 (i. e. 11. sz.) a Zhou-dinasztiá (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) egyik főhivatalnok.

helyzet) szárba szökkenne. Amikor azonban sikerre vitték, már csak az emberi tettrekészség számít, és semmi más.”

47.

Taizong azt kérdezte: „A jelenleg szóba jöhető tábornokaim Li Ji, (Li) Daozong és Xue Wanche.¹¹⁹(Li) Daozong – aki az uralkodói ház rokona – kivételével kire lehet nagy feladatot bízni?”

Li Jing azt felelte: „Felsőged korábban azt mondta, (Li) Ji és Daozong úgy vezetik a hadsereget, hogy sem nagy győzelmet nem aratnak, sem nagy vereséget nem szenvednek. Wanche, ha nem arat nagy győzelmet, akkor biztosan súlyos vereséget szenved. Én nagy tudatlanságomban töprengtem felsőged bölcs szavain, miszerint a sereg, amely nem vív ki nagy győzelmet és nem is szenved jelentős vereséget, az rendezett és fegyelmezett sereg. A nagy győzelmet megszerző vagy nagy vereséget elszenvedő (sereg csupán) a szerencse folytán érte el a sikert. Ezért mondja Sun Wu: »Aki igazán járatos a hadviselésben, olyan területen helyezkedik el, ahol nem szenvedhet vereséget, miközben nem szalasztja el (a lehetőséget), hogy megverheti az ellenséget.«¹²⁰ A szabályozás és fegyelmezés – eszerint – a mi kezünkben van.”

48.

Taizong azt kérdezte: „Ha két sereg egymással szemben feláll, (azonban az egyik fél) nem kíván csatázni, hogyan lehetséges ezt elérni?”

Li Jing így felelt: „Annak idején, amikor a Jin hadsereg Qin ellen vonult, egymással kiegyeztek és visszavonultak. A *tábornagy metódusa* így ír erről: »(A régiek) nem üldözték az ellenséget messzire, nyomukban maradtak ugyan, de nem akarták mindenáron utolérni őket.«¹²¹ Én úgy vélem, a megbékítés hasonló a féken tartáshoz használt kantárszárhoz. Ha a mi seregünk rendezett és fegyelmezett, de az ellenség sorai is kellőképpen rendezettek, hogyan is merne akkor bármelyikünk is könnyelműen harcba bocsátkozni? Ezért fordulhat elő, hogy (a seregek) felsorakoznak ugyan, de mégis inkább kiegyeznek egymással; vagy ha (az egyik fél) meghátrál, a másik mégsem veszi üldözőbe. Azért járnak el így, hogy elkerüljék a vereséget. Sun Wu azt mondta: »Tartózkodjunk attól, hogy rendezett ellenségre rontsunk; tartózkodjunk attól, hogy nyugodt, magabiztos ellenségre támadjunk.«¹²² Ezen elv alapján, ha két egyenlően erős sereg közül az egyik könnyelmű lépést tesz, a másik pedig kihasználja ezt, akkor

¹¹⁹ Li Daozong 李道宗 (kb. 603 – kb. 656); Xue Wanche 薛萬徹 (? – 653).

¹²⁰ *A hadviselés törvényei*, 4. fejezet.

¹²¹ *A tábornagy metódusa*, 2. fejezet.

¹²² *A hadviselés törvényei*, 7. fejezet.

az (aki a hibát vétette) hatalmas vereséget szenved. Éppen ezért, a sereg (amikor hadba vonul), van olyan, amikor nem harcol, s van olyan, amikor mindenképpen csatáznia kell. Amikor nem veszünk részt az ütközetben, az rajtunk múlik, amikor elkerülhetetlen az ütközet, az az ellenfél (miatt van).”

Taizong azt kérdezte: „Mit jelent az, hogy ha nem csatázunk, az rajtunk múlik?”

Li Jing így felelt: „Sun Wu azt mondja: »Ha nem akarunk harcba bocsátkozni, megakadályozhatjuk, hogy az ellenség csatába kényszerítse minket. Az ellenség nem lesz képes megütközni velünk, mert eltérítjük őt (eredeti) tervétől«. ¹²³ Ha az ellenségnek van (rátermett) embere, akkor a kiegyezés időszakát nem lehet előre kiagyalni, ezért mondhatjuk, hogy nem bocsátkozni harcba rajtunk áll. Az, hogy mindenképpen meg kell-e ütközni, az ellenfélen múlik. Sun Wu azt mondja: »Aki igazán ért az ellenség mozgatásához, az olyan formációba rendeződik, hogy az ellenség kénytelen legyen követni őt. Olyasmit mutat neki, amit az ellenség mindenáron meg akar szerezni. Előnyökkel csalogatva hozza mozgásba, hogy aztán lesben állva várhasson rá.« ¹²⁴ Ha az ellenségnek nincs (rátermett) embere, akkor biztosan előretör és megütközik (velünk). Ekkor megragadhatjuk az alkalmat, és lecsaphatunk rá. Ezért mondjuk azt, hogy ha az ütközet elkerülhetetlen, az az ellenségen múlik.”

Taizong azt mondta: „Valóban mily csodálatos egy szabályozott és fegyelmezett sereg! Aki megérti (a hadviselés) szabályait, sikeres lesz; ám aki híján van ennek, elvesz. Te összegyűjtötted számomra, hogy a letűnt korokban kik voltak kiválók a szabályozásban és fegyelmezésben, sőt még ábrákkal is kiegészítetted. Én kiemelem majd ennek legjavát, s az utókorra hagyományozom.”

Li Jing így szól: „Korábban kifejtettem a Sárga Császár és Tai Gong két harci rendjét, továbbá *A tábornagy metódusa* és Zhuge Liang rendhagyó és szabályos módszerét, ezek voltak mindennek a legjava. A rég múlt korokban bizony sok olyan híres hadvezér akadt, akik (ezek közül) egy-két módszert használva eredményesek voltak. Csakhogy kevés volt az olyan, a hadászathoz értő történetíró hivatalnok, akik képesek voltak leírni az ő valódi cselekedeteiket. Merném én nem elfogadni felséged parancsát? Így hát összegyűjtöm és lejegyzem a hallottakat.”

49.

Taizong azt kérdezte: „A hadviselés módszerei (közül) melyik a legcsodálatosabb?”

Li Jing azt mondta: „Korábban három szintre osztottam ezeket, így a tanulók fokozatosan érhetik el (a tudás szintjeit). Az elsőt úgy nevezzük Tao, a második az Ég és Föld, a harmadik pedig a hadvezérek törvénye. Az úgynevezett Tao a legtisztább és legalapvetőbb. A *Változások könyvében* az áll: »Aki tisztánlátó, fortélyos és bölcs, az isteni és harcias anélkül, hogy ölne«. Ami az Égről elmondható, az a *yin* és a *yang*; ami a Földről

¹²³ *A hadviselés törvényei*, 6. fejezet.

¹²⁴ *A hadviselés törvényei*, 5. fejezet.

[ti. a terepről] elmondható, az a veszélyes és könnyű. Aki igazán járatos a hadvezetésben, az képes a *yinnel* elragadni a *yangot*, képes a veszéllyessel támadni a könnyűt. A *Mengz*iben említett »Ég időszakai és Föld előnyei« éppen erre utal. Ami a hadvezérek törvényét illeti, abban rejlik, hogy (az arra érdemes) embert bízunk meg, és hogy a megfelelő fegyvert használjuk. A *Három stratégia* azt mondja, hogy: »(aki) megszerzi (a megfelelő) tiszteket, sikerre viszi«¹²⁵. Guan Zhong azt mondja, hogy: »a fegyvereknek keménynek és élesnek kell lenniük«. Pontosan ez (a hadvezérek törvénye).”

Taizong így szólt: „Így van. Úgy vélem, (az a tábornok) a legjobb, aki harc nélkül is megadásra bírja az ellenséget. Aki száz csatában százszor győzedelmeskedik, közepeszerű. Aki mély árkokkal és magas sáncokkal védi magát, az a legutolsó. Ez a három-szintű sorrend pedig Sun Wu művében is szerepel.”

Li Jing azt mondta: „Elolvassa (a stratégiák) könyveit, s tanulmányozva tetteiket, különbséget is tudunk tenni. Példának okáért Zhang Liang, Fan Li és Sun Wu elhagyták a világot, elszigetelődtek, s nem tudni, hová mentek. Ha nem ismerték volna a Taoót, akkor hogyan lettek volna képesek (megtenni ezt)? Mint például Yue Yi, Guan Zhong és Zhuge Liang, akik csatáikban mindig győztek, védelmük mindig szilárd volt. Ha nem vizsgálták (és értették) volna meg az Ég időszakait és a Föld előnyeit, akkor hogyan lettek volna képesek (erre)? Ezek után pedig, ahogyan Wang Meng védte Qint, ahogyan Xie An őrizte Jint, ha nem nevezték volna ki a kiváló tábornokokat, és nem választották volna ki a tehetséges (vezetőket), hogy helyreállítsák a rendet, és megerősítsék a védelmüket, akkor hogyan lettek volna képesek (erre)? Éppen ezért a hadviselés gyakorlását tanuló mindenképpen az alsó szintről a közepes felé, majd a közepesből a felső (legjobb) felé (haladjon), így fokozatosan kell elmélyülnie (a tudásának). Máskülönben csak az üres szavakat bemagolni és elszavalni nem elegendő (a siker) megszerzéséhez.”

Taizong így szólt: „A taoisták három nemzedéken át elkerülték, hogy tábornokok legyenek. (A hadviselés művészetét) nem lenne helyénvaló hanyagul áthagyományozni, de szintén nem lehet nem áthagyományozni sem. Kérlek, ügyelj erre!”

Li Jing kétszer leborult előtte, majd távozott, könyveit pedig mind átadta Li Jinek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- JOHNSTON, ALASTAIR IAIN. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, Princeton University Press.
- SAWYER, RALPH D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Boulder, Westview Press.
- SAWYER, RALPH D. 2012. "Military Writings." In: GRAFF, DAVID A. – HIGHAM, ROBIN (eds.), *A Military History of China*. Lexington, The University Press of Kentucky. 97–114.
- TOKAJI ZSOLT. 2015. *Szun-ce: A háború művészete*. Budapest, Helikon Kiadó.

¹²⁵ A hivatkozott műben nem szerepel ilyen mondat. Hasonló a *Hat titkos tanításban* olvasható (27 fejezet), de ott nem a tisztek (*shi* 士) megszerzésére vonatkozik, hanem a hadászati erőre (*shi* 勢).

Vákát oldal

A HADAKOZÁS MÓDSZEREI

(A *GUANZI* CÍMŰ KÖNYV
17. FEJEZETE)

管子・兵法

Vákát oldal

A TAO HADSEREGE

A HADAKOZÁS MÓDSZEREI CÍMŰ ÓKORI KÍNAI HADTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉS

P. Szabó Sándor

A *hadakozás módszerei* (*Bingfa* 兵法) című ókori kínai mű a *Guanzi* 管子 című könyv egyik fejezeteként maradt fent. A *Guanzi* című könyv az i. e. 8–7. században élt Guan Zhongról 管仲 kapta nevét, címének jelentése: Guan mester. Guan Zhong korának legendássá vált politikusa és gondolkodója volt, aki a hagyomány szerint annak a Qi fejedelemségbeli Huan fejedelemnek volt a főminisztere és első számú tanácsadója, aki a kínai ókor úgynevezett Tavaszok és ősök korszakában (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) egy ideig hegemonként uralta az akkori kínai világot. Huan fejedelem hegemoniája idején (i. e. 7. század) a hatalmi hierarchia élén teoretikusan a Zhou-dinasztia királya állt, de a *de facto* uralkodó a király felett protektorátust gyakorló Huan fejedelem volt. A hagyomány szerint Guan Zhong politikusi, tanácsadói, gondolkodói tevékenysége jelentős mértékben járult hozzá Huan fejedelem politikai, kormányzati sikereihez.¹

Bár a könyv címe azt sugallja, hogy a *Guanzi* című könyvben található írások Guan Zhong írásai, vagy legalábbis követőinek egybegyűjtött művei, azonban tudományos igényvel pusztán az jelenthető ki, hogy a könyvben a kínai ókor *különböző időszakaiban* keletkezett, *különböző szerzőktől* származó, *különböző filozófiai tradíciókat, gondolatáramlatokat* megörökítő írások találhatók. A *hadakozás módszerei* című értekezés szerzője ismeretlen (nem kizárt az sem, hogy több szerzőtől származik), a mű vagy az azt felépítő szövegrészletek keletkezésének ideje nagy valószínűséggel a Hadakozó fejedelemségek időszakán (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) belülre tehető.²

A *hadakozás módszerei* című értekezés gondolati tartalma közeli rokonságot mutat egyrészt más ókínai hadtudományi művekével (például a Sunzinek tulajdonított *A hadviselés törvényei* című munkáival), másrészt olyan filozófiákkal, elméletekkel, amelyeket a kutatók gyakorta a taoista iskolához, a Huang-Lao iskolához, valamint a Jixia Akadémiához kötnek.

A mű egyik alapvető elmélete, hogy a hadviselés során a hadakozónak elsősorban *négy feladatra* kell összpontosítania. Az értekezés a hadviseléssel összefüggő legfontosabb feladatoknak az alábbiakat tekinti:

¹ RICKETT 1993: 244–251.; RICKETT 2001: 3–50., 269–272.; P. SZABÓ 2016: 119.

² RICKETT 1993: 244–251.; RICKETT 2001: 3–50., 269–272.; P. SZABÓ 2016: 119.

1. a hazai lakosság mindennapi életéhez szükséges feltételek, erőforrások (munkaerő, élelem stb.) biztosítása háború idején,
2. a hadi győzelem biztosra vehetőségére való törekvés,
3. az emberveszteség minimalizálására való törekvés,
4. a saját területek katonai biztonságának, politikai stabilitásának biztosítása.

Az értekezés jelentős része annak kifejtése, hogy miként lehet mindezt megvalósítani.

A műben több ponton megnyilvánul az az elmélet, hogy *a megfelelően irányított hadsereg hasonlatos a Taohoz*. A Hadakozó fejedelemségek időszakának egyik alapvető fontosságú elképzelése volt, hogy a Tao (*dao* 道), vagyis a Mindenség Rendezőelve idézi elő az univerzum (tehát az ég, a föld és az emberi világ szférája) valamennyi létezőjének létrejövetelét és pusztulását, irányítja az univerzumban zajló összes folyamatot. Úgy is összegezzük, hogy a korabeli elképzelések szerint a Tao nem más, mint az univerzum rendjének és létének a forrása. (A műben gyakorta emlegetett erényeket [*de* 德] a kor számos gondolkodója a Tao alapvető megnyilvánulási formáinak tekintette.) *A hadakozás módszerei* című mű szerint, ha a hadsereg a Taohoz hasonlatossá válik, akkor „bármit megtehet”, „bármilyen hatást előidézhet”, és „félelmetességét nem lehet szavakba önteni”.³

A hadakozás módszerei című értekezés lentebb közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Guanzi jiaozheng* 管子校正. In: *Zhuzi jicheng* 諸子集成. Hangzhou, Zhejiang Guji Chubanshe, 1999. 823–824.

³ P. SZABÓ 2000: 46.

A HADAKOZÁS MÓDSZEREI

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: P. Szabó Sándor

Aki tisztában van az Egy (yi 一) mibenlétével, az a legmagasztosabb uralkodóvá (*huang* 皇) válik, aki tisztában van a Tao (*dao* 道) mibenlétével, az magasztos uralkodóvá (*di* 帝) válik, és aki birtokába jut az erényeknek (*de* 德), az uralkodóvá (*wang* 王) válik. Akinek a tervei beválnak, és a seregei győzedelmeskednek, az hegemonná (*ba* 霸) válik.¹ Ezért bár a hadakozás tudománya korántsem ér fel a Tao birtoklásával és a tökéletes erényekkel, olyasvalami, ami hozzásegítheti az uralkodót ahhoz, hogy hegemonná váljon.

Korunk hadakozói azonban nem tartoznak (a hadakozás tudományának ismerői) közé. Nincsenek tisztában azzal, hogy miként kell a hadakozást irányítani. Ezért amikor hadba vonulnak, országhatáraikon belül szegénység üti fel a fejét; amikor harcba bocsátkoznak, nem biztos a győzelmük; ha győznek, az sok emberáldozattal jár; elfoglalják mások területeit, otthon mégis vereséget szenvednek. Ez a négy nem más, mint a hadakozással járó négy veszedelem. Azon országok közül, amelyeket ezen veszedelmek sújtanak, egy se menekül meg a pusztulástól.

A *Dadu* című könyvben² ez áll: Úgy vonulni hadba, hogy az ország határain belül ne üsse fel a fejét a szegénység; úgy bocsátkozni harcba, hogy biztos legyen a győzelem; úgy aratni győzelmet, hogy ne legyen (sok) emberáldozat; úgy foglalni el mások területeit, hogy otthon ne kerüljön sor vereség elszenvedésére – hogyan lehetséges ezt a négy dolgot megcselekedni? Az képes úgy vonulni hadba, hogy országa határain belül ne üsse fel a fejét a szegénység, akinek tervei és számításai megfelelőek. Az képes úgy bocsátkozni harcba, hogy biztos legyen a győzelme, aki járatos a (hadakozás) módszereinek rendszerében. Az képes úgy aratni győzelmet, hogy ne legyen (sok) emberáldozat, akinek (katonái) megfelelő kiképzést kaptak, fegyverei pedig élesek, így az ellenfél nem meri felvenni vele a harcot. Az képes úgy foglalni el mások területeit, hogy otthon ne szenvedjen el vereséget, aki támaszkodni tud a népére. Aki támaszkodni tud a népére, annak parancsai és rendeletei hatóerővel bírnak. Aki gondoskodik a megfelelő kiképzésről és az éles fegyverekről, az birtokában lesz a fölénynek. Aki járatos a (hadakozás)

¹ A szöveg hierarchikus rendbe sorolja az uralkodókat a következő módon (a legmagasabb rendtől a legalacsonyabb rendűig haladva): „legmagasztosabb uralkodó” (*huang* 皇), „magasztos uralkodó” (*di* 帝), „uralkodó” (*wang* 王; más gyakori fordítási módja: „király”) és „hegemon” (*ba* 霸).

² Nem hagyományozódott ránk ilyen cím (Dadu 大度) viselő könyv vagy írásmű, feltehetően elveszett az évezredek folyamán.

módszereinek rendszerében, az rendelkezik a (szükséges) biztonsággal. Akinek tervei és számításai megfelelőek, az rendelkezik (a kellő) bölcsességgel.

A tömegek irányításának megvannak a módszerei. Az ellenség legyőzésének megvannak az alapelvei. Aki tanulmányozza a (tömegek irányításának) módszereit, az ismeri az ellenség legyőzésének alapelveit. (Ez épp olyan, mint hogy) aki megtanulja a fegyverforgatást, az megtanul győzelmet aratni. Aki ismeri az ellenség legyőzésének alapelveit, az legyőzi ellenfeleit.

Aki harmóniát teremt az ősök templomában,³ és eléri, hogy kövessék a férfiak, valamint a nők, továbbá rendet teremt a négy társadalmi csoport⁴ körében, az képes mindezek által birtokába jutni a tekintélyt parancsoló erényeknek. Mindezek után, ha törvényeket hoz és szabályokat alkot, ha parancsokat oszt, vagy rendeleteket ad ki, képes lesz egygyé forrasztani a tömeget és irányítani a népet.

Ha a seregnek nincs fővezére, akkor nem képes idejekorán ismereteket szerezni az ellenségről. Ha a termőföldeken nincs ott a hivatalnok, akkor a gabona nem fog felhalmozódni és elraktározódni. Ha a hivatalnokok körében nincs rend, akkor az alacsonyabb rangúak gyűlölni fogják a magasabb rangúakat. Ha a fegyverek nem kellően kimunkáltak, akkor az uralkodói udvar nincs biztonságban. Ha a jutalmazások és a büntetések rendszere nem világos, akkor a nép el fogja hanyagolni termelőmunkáját. Ezért mondom: aki idejekorán ismereteket szerez az ellenségről, annak kizárólag saját akarata irányítja harci cselekedeteit; aki gondot fordít a felhalmozásra és a raktározásra, annak hosszú idő múltán sem merülnek ki a készletei; ha a fegyverek kimunkáltak, akkor a csata folyamán nem mennek tönkre; ha a jutalmazások és a büntetések rendszere világos, akkor a bátor katonák motiváltak.

Ha a „három irányító” hiba nélkül működik, az „öt kiképzés” rendben megtörtént, és a „kilenc jelzés” tisztán látható, akkor (a sereg), kerüljön bár egyik veszélyes helyzetből a másikba, sértetlenül fogja átvészelni, és kerüljön bár egyik szorongatott helyzetből a másikba, baj nélkül keveredik ki ezekből. Ily módon képes lesz arra, hogy a (megfelelő) módszerek alkalmazásával messzire eljusson, és fölényére támaszkodva meghódolásra kényszerítse az erőseket is.

A „három irányító” első kategóriáját a dobok jelentik. A dobok segítségével szólítjuk a katonákat fegyverbe, jelezzük a harc megkezdését, indítjuk meg a rohamot. A második kategóriát a gongok jelentik. A gongok segítségével rendeljük el a pihenőt, a csata befejezését, illetve a hátrálást. A harmadik kategóriát a zászlók jelentik. A zászlók alkalmazásával hadrendbe állítjuk, serkentjük, illetve visszafogjuk a katonákat.

³ Az ősök temploma (*zongmiao* 宗廟) olyan rituális helyszín volt, ahol a nemzetség (a szélesebb értelemben vett család; a klán) tagjai az elhunyt őseik iránt kifejezték tiszteletüket, és számukra áldozatokat mutattak be. Az ősök templomában a nemzetség tagjai és kultikus tisztelettel övezett őseik – ideális esetben – hierarchikus rendbe szerveződtek, ezért a szövegben az „ősök templomában” uralkodó „harmónia” a vezető és a vezetettek közötti harmóniát szimbolizálja.

⁴ A négy társadalmi csoport (*si fen* 四分) a következő: a hivatalnokok, a mezőgazdasággal foglalkozók, a mesteremberek és a kereskedők.

Ezeket nevezzük tehát a „három irányítónak”. Ha e három parancsrendszer adott, akkor a hadakozás módszereit képesek vagyunk átvinni az irányításba.

Az „öt kiképzés” közül az első: a katonák szemét megtanítani a zászlók formájára és színére. A második: a katonák testét megtanítani a parancsok és utasítások (végrehajtásának) módjára. A harmadik: a katonák lábát megtanítani a rohamozás és a visszavonulás módjára. A negyedik: a katonák kezét megtanítani a hosszú és rövid fegyverek használatára. Az ötödik: a katonák szívét megtanítani a jutalmazások és a büntetések biztosravehetőségére. Ha az „öt kiképzés” során mindezt megtanítjuk, akkor katonáinkat már fel is vértettük a bátorsággal.

A „kilenc jelzés” közül az első: ha a napot ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor nappal vonulunk. A második: ha a holdat ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor éjszakai menetelés következik. A harmadik: ha a sárkányt ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor vízen haladunk előre. A negyedik: ha a tigrist ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor erdőben haladunk. Az ötödik: ha a madarat ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor emelkedőn való haladás következik. A hatodik: ha a kígyót ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor mocsaras területen fogunk haladni. A hetedik: ha a szarkát ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor szárazföldön haladunk előre. A nyolcadik: ha a farkast ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor hegyen fogunk haladni. A kilencedik: ha a málhazsákot ábrázoló jelzést emeljük a magasba, akkor ellátmánnyal megrakott szekerekkel haladunk előre. Ha a „kilenc jelzés” egyértelmű, akkor a cselekvés és a pihenés hiba nélkül történik.

A „három irányító”, az „öt kiképzés” és a „kilenc jelzés” kezdete a kezdettelenben van, vége pedig a végtelenben. Aminek kezdete a kezdettelenben van, az a Tao. Aminek vége a végtelenben van, az az erény. A Taót nem lehet felmérni, az erényt nem lehet kiszámítani. Ha (a sereg) olyan, hogy nem lehet felmérni, akkor bármilyen nagyszámú és erős (az ellenség), nem képes terveket kovácsolni ellene. Ha (a sereg) olyan, hogy nem lehetséges kiszámítani, akkor még csalással és cselvetéssel sem merészelnek ellene fordulni. Ha e két dolgot (a sereg) teljes mértékben megvalósítja, akkor cselekvése és pihenése egyaránt célt ér, úgy halad előre, hogy nem tudnak róla, és ott bukkan elő, ahol nem számítanak rá. Úgy halad előre, hogy nem tudnak róla, ezért senki nem képes feltartóztatni. Ott bukkan elő, ahol nem számítanak rá, ezért senki nem képes szembeállni vele. Ezért mindig győzelmet arat, és nem szenved veszteséget.

Amikor alkalom adódik rá, akkor kell kiképzést tartani, amikor a körülmények kedvezőek, akkor kell előrenyomulni. A kiképzéseknek nincs előre megszabott ideje, az előrenyomulásnak úgyszintén nincs előre meghatározott ideje. Ha ezeket a sereg hiánytalanul végrehajtja, akkor minden cselekedete célt ér.

Ha a fegyverek kimunkáltak, és a kiképzésen tanultak megvalósulnak a gyakorlatban, akkor (a sereg) forgószélként üzi, hajtja a menekülőket, a megfutamodókat, és úgy sújt le, akár a mennydörgés és a villám. Végzetes veszedelmet rejtő területen nem tartózkodik, erősségekben védekezőket nem ostromol meg. Az ezek közé eső részekben tartózkodik, így nincs ellenfele. Ezért halad előre, és nem torpan meg.

Ha a fegyverek kimunkáltak, és a kiképzések során tanultakat a katonák a gyakorlatban alkalmazzák, akkor, ha kisebb egységekre bontva vetik be a sereget, nincs ellenszere, ha pedig egyben, nem lehet ellene taktikát kidolgozni. Ha a kiképzés befejezett és a fegyverek élesek, akkor az előrenyomulás és a visszavonulás olyan, akár a mennydörgés és a villám, nincs olyan, aki tétovázik vagy lemarad. Ha a katonáknak eggyé válik a *qi* 氣, majd összesűrűsödik és megszilárdul, akkor a katonák egymást érteni fogják bizonytalanság nélkül.⁵ Ha a katonák felkészültek, a fegyverek pedig élesek, akkor bármilyen nehézségen kell keresztüljutnia a seregnek, nem éri veszteség. Ha előrenyomuláskor senki sem tétovázik, visszavonuláskor pedig senki sem marad le, akkor a sereg irányítja az ellenséget. (Az ilyen katonák) ha szakadékon kelnek át, nem várnak horgokra és létrákra, ha folyón kelnek át, nincs szükségük csónakokra és evezőkre. Áthaladnak akár végzetes veszedelmet jelentő területeken is, megostromolják akár az erősségekben védekezőket is.

Az ilyen sereg kizárólag saját akarata szerint támad vagy vonul vissza, és senki sem képes feltartóztatni. Nagyra becsüli (azon ritka alkalmakat), amikor nem csupán saját akaratából vonul vissza, ezért (van az, hogy) senki sem képes feltartóztatni, és nagyra becsüli (azon ritka alkalmakat), amikor nem csupán saját akaratából kerül szembe az ellenséggel, ezért (van az, hogy) senki sem képes meghátrálásra kényszeríteni.

Nincsenek szavak, amelyek teljes mértékben le tudnák írni az ilyen hadsereget, ha (lennének is szavak, amelyek) teljes egészében leírnák, akkor sem tudnák hüen leírni, (mert az embereknek) nem lehetnek még sejtéseik sem (az ilyen hadsereg) szellemével kapcsolatban.

Tápláld a Taóval, és a nép békéssé válik. Tápláld az erényekkel, és a nép egységbe forr. Békés lesz és egységbe forrott, ezért el tudod érni, hogy harmónia uralkodjon a nép körében. Harmónia fog uralkodni a nép körében, ezért el tudod érni, hogy rendezett legyen. Ha a harmónia és rendezettség általánossá lesz a nép körében, semmi sem lesz képes ártani neki.

(Hasonlóképpen) aki meghatározza az „egy mindenk felett valót”, követteti a „két lényegit”, alkalmazza a „három hatalmat”, megvalósítja a „négy kiképzést”, végrehajtja az „öt stratégiát”,⁶ alkalmazza a „hat harcmódot”, mérlegel a „hét módszer”

⁵ A *qi* 氣 (pára) a korabeli elképzelések szerint az univerzum őanyag, a mindenség összes létezőjének általános felépítője, az anyag változásainak kiinduló és végpontja, amiből minden keletkezik, és amivé pusztulása folytán minden visszaalakul. Ennek megfelelően az ember is a *qiből* épül fel. Egy ókori kínai elképzelés szerint a *qi* összesűrűsödése a „szellemi” (*shen* 神) állapot eléréséhez vezet, a „szellemi” állapot pedig számos csodás tulajdonság birtoklásával jár együtt. Lásd: P. SzABÓ 2003: 251–274.

⁶ Ezen a helyen feltételezhetően szövegromlás történt. Az eredeti szövegállapot nagy valószínűséggel ez volt: megvalósítja a „négy stratégiát”, végrehajtja az „öt kiképzést”. A „négy stratégia” (*si ji* 四機) kifejezés előfordul a *Guanzi* című könyv *Yoguan* 幼官 című fejezetében és a *Wuzi* 吳子 című könyv *Lun jiang* 論將 fejezetében is, míg *A hadakozás módszerei* című mű máshol „öt kiképzésről” beszél, kifejtve a kifejezés konkrét jelentéstartalmát.

szerint, felügyeli a „nyolc felkészülést”, gyakoroltatja a „kilenc fegyver”⁷ használatát, kiadja a „tízféle parancsot”, az képes lesz teljes és elsöprő győzelmet aratni.

Aki semmiben nem állandó, az képes állandóan győzelmet aratni. A sok csatától a katonák elfáradnak, a sok győzelemtől az uralkodó elbizakodottá válik. Amikor egy elbizakodott uralkodó parancsokat oszt az elfáradt embereinek, akkor vajon hogy is ne lenne veszélyben az ország! Ezért az a legjobb, ha egyáltalán nem kerül sor harcra. A második legjobb, ha egyetlen csapást mérünk az ellenségre. Térdre kényszeríteni a legnagyobbat, legyőzni a legerősebbet, ez az egyetlen csapással aratott győzelem legfelső szintje. Felfordulást idézni elő az ellenség soraiban felkelés szítása nélkül, felülkerekedni az ellenfélén cselvetés nélkül, legyőzni az ellenfelet csalás nélkül, ezek az egyetlen csapással aratott győzelem olyan módjai, amikor az eredeti valónkat mutatjuk. Ha (az ellenség erőben) közel áll hozzánk, akkor használjuk az eredeti valónkat, ha (erőben) messze meghalad bennünket, akkor alkalmazzunk álneveket [álcázzuk az eredeti valónkat]⁸ Az erő felmérhetetlensége, a hatalom felbecsülhetetlensége, a *qi* határtalansága és az érények végeláthatatlansága nem más, mint az egy csapásra aratott győzelem eredete. Akinek serege nagy létszámú, az legyen olyan, akár a jókor jött eső! Akinek serege kis létszámú, az legyen olyan, akár a viharos szél! Ez az egy csapásra aratott győzelem végső alapelve.

A fegyverek tökéletessége a megfelelő élességben nyilvánul meg. A kiképzés tökéletessége az ellenség kihasználásában mutatkozik meg. Aki nem képes kidolgoztatni a fegyvereket, az nem képes elérni, hogy a fegyverek élessége megfelelő legyen. Aki nem képes teljes mértékben kiképezni a katonáit, az nem képes az ellenség kihasználására. Aki nem képes az ellenség kihasználására, az bajba kerül, aki nem képes a fegyvereket kidolgoztatni, az szorongatott helyzetbe kerül.

Az ellenség területére való mélységi behatolással történő hadakozás hozzásegíthet a biztos győzelemhez. Aki a harctérre vonuláskor és a visszavonuláskor eltérő úton halad, az összezavarja ellenfelét. Aki mélyen benyomul az ellenség területére, hogy megszorongassa ellenfelét, annak katonái önkéntelenül is felbuzdulnak. Ha a katonák felbuzdulnak, akkor egyesül a szívük, egyesül az erejük. Aki jól ért a hadakozáshoz, az eléri, hogy az ellenség sötétben tapogatózzon, és árnyékra támadjon. Aki nincs sehol és láthatatlan, az bármit megtehet. Aki láthatatlan és nem cselekvő,⁹ az bármilyen hatást előidézhet. Bizony ez az, amit úgy szoktunk nevezni: a Tao. Olyan, mintha nem létezne, mégis létezik, és olyan, mintha hátul volna, mégis elől van. Félelmetességét nem lehet szavakba önteni.

⁷ A korszak fegyvereiről lásd: ТОКАИ 1997.

⁸ A Hadakozó fejedelemségek korabeli kínai gondolkodók gyakran foglalkoztak a valóság és az azt leíró szavak, nevek viszonyával. Ez tükröződik itt is.

⁹ Az ókori kínai elképzelések szerint az úgynevezett „nem cselekvés” (*wu wei* 無為) az az állapot, amikor valaki teljes mértékben tartózkodik a Taoval ellentétes tettektől, cselekedetektől, és kizárólag a Taoval összhangban cselekszik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- RICKETT, W. ALLYN. 1993. "Kuan tzu." In: LOEWE, MICHAEL (ed.), *Early Chinese Texts – A Bibliographical Guide*. Berkeley, University of California, The Society for the Study of Early China and the Institute of East Asian Studies. 244–251.
- RICKETT, W. ALLYN. 2001. *Guanzi – Political, Economic and Philosophical Essays from Early China*. Boston, Cheng & Tsui Company.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. “The Term Shenming – Its Meaning in the Ancient Chinese Thought and in a Recently Discovered Manuscript.” In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 56 (2–4). 251–274.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2016. „Az önfejlesztés filozófiája – A belső művelése című ókori kínai értekezés.” In: *Műhely* 2016/5–6. 119–126.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.

MOZI

(HADTUDOMÁNYI
FEJEZETEK)

墨子

Vákát oldal

VÁROSVÉDELEM ÉS DEFENZÍV HADVISELÉS A MOZI CÍMŰ KÖNYV HADTUDOMÁNYI FEJEZETEI

Tokaji Zsolt

Mozi 墨子,¹ azaz Mo mester (teljes nevén: Mo Di 墨翟; i. e. 480 – i. e. 390), akit a hagyomány a számos hadtudományi fejezetet is tartalmazó Mozi 墨子 című könyv szerzőjének tart, Konfuciuszhoz hasonlóan szintén Lu fejedelemségben született, és szintén a kínai gondolkodást jelentősen meghatározó gondolkodó volt. Szigorúan véve nem tekinthető Konfuciusz kortársának, hiszen egyeztetendő lehetett, amikor ő távozott az élők sorából. Mozi feltehetően ugyanahhoz a szegény, nemesi származású írástudó vagy katonáskodó réteghez tartozott, mint Konfuciusz. A két személy között azonban ennél több hasonlóságot nem találunk. Sőt, Mozi épp a konfuciánus eszmék igen kritikus hangon megfogalmazott bírálatával írta be nevét az ókori Kína bölcsélet-történetébe.

Mozi már annak a korszaknak a legelején született és tevékenykedett, amikor is a kínai világban igen jelentős hatalmi-szerkezeti változások mentek végbe. A Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) hatalma egyre csökkent, a valódi hatalom néhány nagy, erősebb állam uralkodójának a kezében összpontosult. A hagyományos patriar-chális alapon szerveződő nagycsaládi elit befolyása is meggyengült, helyébe pedig egyre inkább a bonyolult hierarchiába szerveződő hivatalnokok alkotta bürokrácia lépett. Konfuciusz még vándor bölcselőként segítette elméleti tanácsaival a különböző államok uralkodóit a kormányzásban, de Mozi idején már megjelentek az úgynevezett „vándor kardforgatók” (*you xia* 遊俠) is, akik kezdetben a legtöbb esetben szintén előkelő származásúak voltak, ám idővel az alacsonyabb származásúak kerültek túlsúlyba. Olyan katonai szakértői feladatkört ellátó kaszt volt ez, amelynek szolgálatait a Hadakozó fejedelemségek időszakában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) számos konfliktusban előszeretettel vették igénybe az uralkodók.

A jelenlegi kutatások szerint Mozi eredetileg kézműves lehetett, sőt korabeli szövegforrásokra alapozva azt is tudni vélik, hogy ács volt. A kézművesekhez, vagyis a kevésbé művelt réteghez való tartozásának bizonyítékát szokták látni a neki tulajdonított mű, a Mozi egyszerű, irodalmi szempontból kevésbé pallérozott stílusában is.

¹ A Mozi név kiejtésével kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a név utolsó magánhangzója nem létezik a magyar nyelvben. Úgynevezett magyar népszerű átírással a következő formában szokás átírni: Mo-ce. (Ragozott alakjai: Mo-cének, Mo-cét, Mo-céhez stb.)

Antikonfucianus nézetei miatt az írásműben megjelenő gondolatai már a Handinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) idején erősen vesztek jelentőségükből. A szerzője nevét viselő mű stílusukban különböző fejezeteket tartalmaz. Találunk köztük a Konfuciusz beszélgetéseit és mondásait ránk hagyományozó *Lun yuhöz* (*Beszélgetések és mondások*) hasonló, rövid, kijelentő szerkezetű („a mester azt mondta...” kezdetű) részeket, de vannak monologizáló, elbeszélő és metaforikus paradoxonokkal élő szövegrészek is. Mozi fontos, párbeszédes tanításai a 46–48. fejezetekben találhatók. A 8–37. fejezetek háromszor tíz fejezetből állnak, amelyek Mozi tanításainak tíz legfontosabb vonatkozását tárgyalják. A modern filológiai kutatások azt feltételezik, hogy a háromszor tíz, azonos témát kifejtő szöveg eredetileg három iskolához tartozhatott. A 40–45. fejezetek érvelési problémákkal és paradoxonokkal foglalkozó „kézikönyvek” magyarázatokkal.

Témánk szempontjából azonban sokkal érdekesebb, hogy a *Mozi* számos fejezete foglalkozik harcászati, hadtudományi kérdésekkel. Mindenekelőtt azt kell hangsúlyoznunk, hogy Mozi következetesen és határozottan elítélte a támadó jellegű háborúkat, tanítványai közösségével csak és kizárólag defenzív, a védelmet szolgáló harcászati tevékenységekben volt hajlandó közreműködni. Mozinek számos olyan követője lehetett, akik önálló katonai szervezeteket hoztak létre, a mester pedig szigorúan felügyelte tanítványai tanácsadói tevékenységét. Ha az uralkodó nem követte az iskola elveit, akkor a tanítványnak fel kellett hagynia a szolgálattal; ha pedig a tanítvány szegte meg a szabályokat, akkor a mester rendelte őt vissza. A szövegekből azt is megtudjuk, hogy a katonai tanácsadóként tevékenykedő tanítványok javadalmuk egy részét Mozinek küldték el.

Sima Qian 司馬遷 művében, *A történetíró feljegyzéseiben* (*Shi ji* 史記), így mutatja be a vándor kardforgatókat: „...ha valamit kimondtak, abban mindenki mindig megbízhatott, ha valamibe belefogtak, azt mindig végbe is vitték, (...) nem törődtek túlságosan saját magukkal, segítségére siettek minden derék embernek...” (124. fejezet).

A *Mozi* hetvenegy fejezetéből tizennyolc hiányzik. Ezek zöme sajnálatos módon épp a teljes mű VI. szakaszában található, és az 52-től a 71-ig terjedő fejezeteket érinti, amelyek a hadviseléssel, legfőképpen a városvédelemmel kapcsolatos kérdéseket tárgyalják. Ezekben a fejezetekben Mozi a védekezés különböző módszereivel, gyakorlati részleteivel ismerteti meg legkedvesebb tanítványát, Qin Gulit 禽滑釐. Nemcsak az okoz problémát, hogy a hadászati fejezetek közül jó néhány hiányzik, de a fennmaradt részek is rendkívül romlottak és töredékesek. Jó néhány esetben az értelmezés és a fordítás szinte lehetetlen. A fejezetek szövegének nagy részében érezhető, hogy korántsem alkotnak olyan egységes, kerek egészet, mint amilyen kohézió a korábbi fejezetek esetében tapasztalható. A fejezeteken belül is gyakori a szó szerinti vagy majdnem szó szerinti ismétlés. Az utolsó, a 71. fejezet pedig már a címében (*Vegyes rendelkezések a védelemmel kapcsolatban*) is jelzi, hogy olyan passzusok gyűjteménye, amelyeknek a hajdanvolt szerkesztők nem találták meg a helyüket a korábbi fejezetekben, vagy épp egy-egy elveszett fejezet töredékei lehettek.

A Mozi teljes szövege ugyanis szinte ismeretlen volt a Tang-kor (618–907) után, mivel a 6. században, miután Yue Tai 樂臺 az első tizenhárom fejezetet kommentálta, csak ezek a fejezetek és Yue Tai kommentárjai voltak ismertek. A teljes szöveg furcsa módon a *Taoista Kánonban* maradt fenn, a Ming-kori (1368–1644) kiadások is innen emelték ki. Ettől kezdve ismét a hetvenegy fejezetes Mozit adták ki. A Mozi szövegének erős romlása is ennek tudható be. A szöveg kritikai kiadását Sun Yirang 孫詒讓 (1848–1908) készítette el, amely a Qing-kori (1644–1911) filológia óriási teljesítménye. A kritikai kiadás címe: *Mozi jiangou* 墨子間詁.

A kötetünkben olvasható fordítás alapjául az alábbi szövegkiadás szolgált: WU YUJIANG 吳毓江 (ed.). 1993. *Mozi jiaozhu* 墨子校注. Vol. 1–2. Peking, Zhonghua Shuju. (*Xinbian zhuzi jicheng* 新編諸子集成 sorozat.)²

A lefordított szövegek mennyiségeket jelölő részletei szinte érthetetlenek volnának a megközelítő mértékegység-átváltások megadása nélkül, ezért fontosnak tartjuk ezeket az alábbiakban összefoglalni:³

Súlymértékek:

1 *liang* 兩 = 16 g (16 *liang* 兩 = 1 *jin* 金)

1 *jin* 金 = 244 g (30 *jin* 金 = 1 *jun* 鈞)

1 *jun* 鈞 = 7,32 kg (4 *jun* 鈞 = 1 *dan* 石)

1 *dan* 石 = 29,32 kg

Űrmértékek:

1 *sheng* 升 = 199,687 ml (10 *sheng* 升 = 1 *dou* 斗)

1 *dou* 斗 = 1,996 liter (10 *dou* 斗 = 1 *dan* 石)

1 *dan* 石 = 19,968 liter

Hosszmértékek:

1 *cun* 寸 „hüvelyk” = 23,1 mm (10 *fen* 分 = 1 *cun* 寸)

1 *chi* 尺 „arasz” = 23,1 cm (10 *cun* 寸 = 1 *chi* 尺)

1 *bu* 步 „lépés” = 1,38 m (6 *chi* 尺 = 1 *bu* 步)

1 *zhang* 丈 „öl” = 2,31 m (10 *chi* 尺 = 1 *zhang*)

1 *li* 里 „méröld” = 0,576 km (váltakozó) (1 *li* = 300 *bu* 步)

² Mozi személyéről, a Mozi című műről és annak hadtudományi fejezeteiről lásd: YATES 1980a; YATES 1980b: 549–603.; GRAHAM 1993: 336–341.; BISHOP 1995: 59–80.; TANAKA 1998: 1–48.; SUN 2009; JOHNSTON 2010; DEFOORT–STANDAERT 2013.

³ JOHNSTON 2010.

Vákát oldal

MOZI

(HADTUDOMÁNYI FEJEZETEK)

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

17.

A támadás ellenzése I.
(*Fei gong shang* 非攻上)

Ha az emberek hírért veszik, hogy valaki behatolt egy másik ember kertjébe, s onnan őszibarackot és szilvát lopott, akkor ők ezért elítélik, feljebbvalóik pedig, akik kormányoznak, elfogják és megbüntetik őt. Miért van ez? Bizony azért, mert az illető megkárosított másokat azért, hogy ő maga haszonhoz jusson. Ha arra vetemedik, hogy elorozza mások kutyáját, disznáját, tyúkját vagy malacát, akkor az elkövetett igazságtalansága még jelentősebb, mint amikor mások kertjébe behatolva (csak) őszibarackot és szilvát lopott. Mi ennek az oka? Bizony az, hogy tettével ezúttal még jelentősebb kárt okozott másoknak, tehát erkölcstelensége is nagyobb, s így a büntetése is súlyosabb lesz. Ha pedig arra ragadtatja magát, hogy mások pajtájába behatolva elhajtja lovakat és marháikat, akkor az elkövetett igazságtalansága még jelentősebb, mint amikor mások kutyáját, disznáját, tyúkját vagy malacát orozta el. Mi ennek az oka? Bizony az, hogy tettével ezúttal még jelentősebb kárt okozott másoknak, tehát erkölcstelensége is nagyobb, s így a büntetése is súlyosabb lesz. Ha pedig odáig is elmegy, hogy megöl egy ártatlan embert, majd pedig lehúzza annak ruháit és prémjeit, elveszi lándzsáját és kardját, akkor az elkövetett igazságtalansága még jelentősebb, mint amikor mások pajtájába behatolva elhajtja lovakat és marháikat. Mi ennek az oka? Bizony az, hogy tettével ezúttal még jelentősebb kárt okozott másoknak, tehát erkölcstelensége is nagyobb, s így a büntetése is súlyosabb lesz. Az égalatti minden nemes embere pontosan tisztában van ezzel, elítéli az efféle cselekedeteket és igazságtalanságnak nevezi. De vajon elmondható-e, hogy ők csakugyan meg tudják különböztetni az igazságosságot az igazságtalanságtól? Mert hiszen egy ember meggyilkolását igazságtalanságnak tartják, amelyet halállal kell büntetni. E vélemény alapján akkor tíz ember meggyilkolása tízszeres igazságtalanság, amit tízszeres halállal kellene büntetni, száz ember meggyilkolása pedig százszoros igazságtalanság, amit százszoros halállal kellene büntetni. Az égalatti minden nemes embere pontosan tisztában van ezzel, elítéli az efféle cselekedeteket, és igazságtalanságnak nevezi. Ha azonban az olyan, nagymértékben

megcselekedett igazságtalanságokhoz érkezünk, mint amilyen egy ország megtámadása, akkor azt nem tudják elítélni, hanem inkább csatlakoznak hozzá, dicsőítik, és igazságosságnak nevezik. S merthogy nem ismerik fel az igazságtalanságot, még le is írják beszédeiket, amelyeket aztán örökül hagynak a következő nemzedékeknek. Mert ha felismernék az igazságtalanságot, akkor ugyan miként tehetnék meg, hogy az igazságtalanságot még írásba is foglalva örökül hagyják a következő nemzedékeknek? Az olyan emberről, aki csak akkor mondja feketének a feketét, ha keveset lát belőle, de ha sok feketét lát, akkor fehérnek mondja, azt tartjuk, hogy nem tudja megkülönböztetni a fehéret a feketétől. Az olyan emberről pedig, aki csak akkor tartja keserűnek a keserűt, ha keveset ízelt belőle, de ha sok keserűt ízlel, akkor azt édesnek mondja, azt tartjuk, hogy nem képes megkülönböztetni az édeset a keserűtől. De vajon az olyanokról, akik a kisebb rosszat felismerik és helytelenítik, de az olyan nagyobb rossz cselekedetet, mint amilyen egy ország megtámadása, már nem ismerik fel, és nem helytelenítik, hanem inkább csatlakoznak ahhoz, dicsőítik és igazságosnak nevezik, elmondható-e, hogy meg tudják különböztetni egymástól az igazságosságot és az igazságtalanságot? Vagyis innen tudható, hogy az égalatti nemes emberei egészen zavarosak az igazságosság és az igazságtalanság megkülönböztetésének dolgában.

18.

A támadás ellenzése II.

(Fei gong zhong 非攻中)

Mesterünk, Mozi azt mondta:

– A hajdanvolt korok igazán nagy uralkodói azért támadtak meg egy másik országot, hogy annak jó vagy rossz megítélése megalapozott legyen, a jutalmazások és a büntetések rendszere igazságos legyen, a politikája pedig ne legyen túlzó.

Így aztán mesterünk, Mozi azt is mondta még:

– Régen az a mondás járta: „Aki nem rendelkezik megfelelően kidolgozott stratégiával, az a múltból következtesen a jövőre, és a nyilvánvalóval ismerje meg a rejtettet.” Aki pedig ekként kovácsol terveket, az tudóvá lesz.

Nos, ha a hadsereg felkerekedik, és háború indul, akkor télen túl hideg van, nyáron pedig túl nagy hőség. Ezért sem a tél, sem a nyár nem alkalmas (a háborúskodásra). Tavasszal elvonják a népet a szántástól-vetéstől és ültetéstől, ősszel pedig az aratástól és a betakarítástól. Egyetlen évszak idején sem lenne szabad kiszakítani őket (a szokásos életükből), máskülönben a száz családnév viselői¹ elviselhetetlenül éhezni és fájni fognak, míg végül elpusztulnak. Nos, ha mégis azt tervezik, hogy hadsereget állítanak ki, akkor a bambusznyilak, a tollzászlók, a sátrak, a vértek, a pajzsok megszámlálhatatlan mennyiségben összetörnek, elenyésznek, és már soha többé nem nyerhetők

¹ A „száz családnév viselői” (*bai xing* 百姓) a nép, a köznép megnevezésére használt metafora.

vissza. A lándzsák, az alabárdok, a törbalták, a kardok és a szekerek megszámlálhatatlan mennyiségben összetörnek, elenyésznek, és már soha többé nem nyerhetők vissza. A hízásnak indult ökrök és a lovak megszámlálhatatlan mennyiségben lesóványodnak, majd végül elhullanak, és már soha többé nem nyerhetők vissza. Megszámlálhatatlan mennyiségű ember fog meghalni, mivel elvágják őket az élelmüket biztosító távoli utaktól, s ők már soha többé nem támaszthatók fel. Megszámlálhatatlan mennyiségű ember fog megbetegedni és meghalni az állandó veszélyekben, az elégtelen és rendszertelen táplálkozás miatt. A hadsereg pedig számtalanszor vereséget fog szenvedni, ami azt jelenti, hogy számtalanszor elhanyagolják a szellemeknek tett szolgálatokat is.

Az országok kormányai miért fosztják hát meg mégis a népüket a lehetőségeiktől és a hasznuktól? A válaszuk erre az: „Azért, hogy a győzelemmel hírnevet szerezzünk magunknak, a hódítással pedig haszonhoz jussunk.” Mesterünk, Mozi erre azt mondta:

– Ha megfontolás tárgyává tesszük a győzelmet, abban valójában nincs is semmi hasznos. Ha pedig megfontolás tárgyává tesszük a zsákmányolást, rájövünk, hogy még azoknak is jobb nálunk, akik sokat veszítettek. A három mérföld² hosszú belső városfalak és a hét mérföld hosszú külső városfalak ostroma csak abban az esetben lenne megengedhető, ha ezt fegyverek használata és emberélet feláldozása nélkül meg lehetne oldani. Több tízezernyi emberélet és több ezernyi árva és özvegy árán lehet csak bevenni a három mérföld hosszú belső városfalakat és a hét mérföld hosszú külső városfalakat. A tízezer harci szekeret kiállító országokban manapság ezrével találni kiüresedett városokat és több tízezer (hektárnyi) megműveletlen szántóföldet. Vagyis bőségesen van termőföld, viszont nem elegendő a nép, amely megművelhetné. Ha viszont a feljebbvalók a maradék népet is további szenvedések árán a halálba kergetik, hogy üres városokért harcoljon, azzal csak elveszítik azt, amiből amúgy is kevés van, és tovább szaporítják azt, amiből amúgy is bőségesen található. Az efféle kormányzás az ország érdekei ellen való.

Azok, akik el akarják kendőzni a háború támadó jellegét, azt mondogatják: „Délien ott vannak Jing és Wu fejedelmei, északon pedig Qi és Jin fejedelmei. Kezdetben, amikor hozzájutottak területeikhez, az alig volt nagyobb pár száz mérföldnél, a lakosságuk pedig csak néhány százezer fő volt. Támadó háborúk révén aztán területeiket több ezer mérföld nagyságúra növelték, népességük pedig több millióra duzzadt. Nos, ezért nem lehet elítélni azt, ha mi most megtámadjuk őket.”

Mesterünk, Mozi erre azt mondta:

– Még akkor sem szabad ezen az úton haladnunk, ha négy-öt ország illetéknéppen jutott haszonhoz. Példát hozva erre, olyan ez, mint a betegét gyógyszerrel kezelő orvos. Ha az orvos a világ összes betegének ugyanazt az orvosszert adja, és a tízezernyi emberből, aki azt bevette, esetleg négy-öt esetében használt is, akkor sem mondhatjuk, hogy ez egy általánosan hasznos orvosság lenne. Éppen ezért a szülőtisztelő gyermek

² Egy kínai mérföld, *li* 里 = 0,576 km.

nem adja be azt a szüleinek, miként a hűséges miniszter sem az ő fejedelmének. Saját fülünkkel hallottuk, saját szemünkkel láttuk, hogy azon régen volt államok közül, amelyek egykor osztoztak az égalattin, bizony sokan elpusztultak a támadó háborúk miatt. Honnan tudhatjuk, hogy ez így volt? Keleten (egykor) ott volt Ju állam, amely egy nagyon kicsiny ország létre nagyobb államok közé volt beékelődve. Mivel nem mutatott kellő tiszteletet a nagyobb államok felé, azok sem kedvelték őt. Kelet felől Yue hasított ki magának területeket belőle, nyugatról pedig Qi bitorolta el földjeit. Ju pusztulását tehát a Qi és Yue között dúló támadó háborúk okozták. Ekként pusztult el délen Chen és Cai fejedelemség is a Wu és Yue között dúló támadó háborúk során. Északon pedig ugyancsak a támadó háborúk miatt Butuhe pusztult el Yan, Dai, Hu és Mo között.

Mesterünk, Mozi ezért mondta:

– A hajdanvolt igazán nagy királyok, akik gyarapítani akartak, és véget akartak vetni a veszteségeknek, akik békét akartak, és véget akartak vetni a veszélyeknek, nem teheték meg, hogy ne ellenezzék a támadó háborúkat.

Azok, akik el akarják kendőzni a háború támadó jellegét, azt mondogatják: „(Ezek az országok) azért semmisültek meg, mert nem voltak képesek összefogni és alkalmazni a néptömegeket. Én azonban képes vagyok összefogni és alkalmazni a néptömegeket, így aztán ha háborút indítok az égalattiban, ugyan ki merészelne nem behódolni nekem?”

Mesterünk, Mozi ekként vélekedett erről:

– Meglehet, hogy csakugyan képes vagy összefogni és alkalmazni a tömegeket, de vajon mernéd-e magad a hajdanvolt wubéli He Luhoz hasonlítani? Régen ugyanis a wubéli He Lu³ hét éven át képezte ki a katonáit. Páncélzatot viselve, fegyverrel a kezükben naponta háromszáz *li* távolságot megtettek, mielőtt táborot vertek volna (éjszakára). Átkeltek Zhulinon, és előbb a Min szorosnál bukkantak fel, majd pedig megütköztek (Chual) Bujunél. Leigázták Chu országát, majd (He Lu) ellátogatott Songba és Luba. Amikor pedig északon Fu Chai⁴ megtámadta Qit, (seregével) le-táborozott a Wen-folyónál, majd pedig Ailingnél megütközve hatalmas vereséget mért Qire, és elfoglalta tőlük a Taishan-hegyet. Keleten megtámadta Yuét, átkelt a Három Folyamon és az Öt Hegyen, majd pedig elfoglalta Gujijt. A kilenc barbár törzs egyike sem mert szembeállni vele. Amikor hazatért, nem jutalmazta meg az árvákat, nem kárpótolta a parasztokat, és elhanyagolta a katonák kiképzését. Csak azzal törődött, hogy saját erejét, sikerét és bölcsességét dicsőítse. Elkezdte felépíttetni a Gusu-diadaltornyot⁵, amely azonban hét év múlva sem készült el. Ez idő alatt azonban (Wu

³ He Lü 闔廬 vagy He Lu 闔廬 i. e. 514-től 496-ig volt Wu fejedelemség uralkodója a Tavaszok és őszök korban (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.). A hagyomány szerint nála teljesített szolgálatot a legendás Sunzi.

⁴ Fuchai 夫差 (uralkodott: i. e. 495 – i. e. 473) He Lu fia, Wu állam utolsó uralkodója volt.

⁵ Gusutai 姑蘇臺 a mai Suzhou város közelében álló monumentális épület.

népe) elfáradt és elcsüggedt. Yue uralkodója, Goujian⁶ látva, hogy Wuban ellentét támadt a feljebbvaló és az alárendeltek között, összegyűjtötte a tömegeket [ti. hadsereget állított], hogy bosszút állva elégtételt vegyen. Északon, Guonál betört, majd benyomult az országba, és bekerítette a királyi palotát. Így aztán Wu megsemmisült.

Hajdanán Jinnek hat hadvezére is volt, akik közül Zhibo⁷ volt a legerősebb. Úgy gondolta, hogy földjei elég nagyok, az ott élők száma pedig elég jelentős ahhoz, hogy megtámadhassa a fejedelmeket, és ezzel hősnek kijáró hírnevet szerezzen magának. Gyors támadásra készült, éppen ezért a legbátrabb harcosait osztagokba rendezve hadihajókba és harci szekerekbe ültette, majd megtámadta a Zhongxing-házat, és elfoglalta (a területeiket). Így aztán a haditerve kiteljesedett. Ezt követően megtámadta a Fan-házat, és arra is hatalmas vereséget mért, s három családot egyesített egy családdá. Csakhogy itt még nem állt meg, hanem bekerítette a Zhao-ház tábornokát, Xiangot is Jinyangnál. Ekkor Han és Wei összefogva a következőket mondták: „Egy régi mondás szerint: »Ha felhúzod az ajkad, fájznak a fogaid.« Ha a Zhao-ház reggel elpusztul, estére már mi is követjük; ha a Zhao-ház elpusztul este, reggelre már mi is követjük.” A *Dalok könyve* szerint: »Ha a hal már a vízben sem mozog, mihez kezd majd a szárazon?«⁸ Így aztán a három hadvezér egyesítette erejét és szándékát, kitárták a kapukat, utat nyitottak, és vértbe öltözött harcosaikat kivezényelték. Han és Wei kívülről, Zhao pedig belülről támadták meg Zhibót, és mértek rá hatalmas vereséget.

Erre mondta mesterünk, Mozi a következőket:

– Egy régi mondás szerint: „A nemes ember nem a víz tükröződését, hanem az emberek tükröződését vizsgálja. A víztükörben ugyanis csak az arcodat láthatod, míg az emberek visszatükröződéséből megismerhető a jó- és balszerencse.” Manapság azok, akik a támadó háborúkat hasznosnak tartják, vajon Zhibo történetét is biztatónak találják? Ebből ugyanis teljesen nyilvánvaló, hogy (a támadó háború) nem kedvező, hanem balszerencsés.

19.

A támadás ellenzése III.

(*Fei gong xia* 非攻下)

Mesterünk, Mozi azt mondta:

– Mi az, ami manapság dicséretre méltó az égalattiban? Azt a cselekedetet kel-lene-e nagyra becsülni, ami odafent az Égnek, középpütt a szellemeknek, idelent pedig az embereknek hasznos? Vagy azt a cselekedetet, ami nem hasznos odafent az Égnek, középpütt a szellemeknek, idelent pedig az embereknek? Még a legostobább emberek is képesek megmondani, hogy „az a dicséretre méltó cselekedet, ami odafent az Égnek,

⁶ Goujian 勾踐 i. e. 496-tól 465-ig volt Yue állam uralkodója.

⁷ Zhibo 知伯 ismertebb neve Zhiyao 知瑤 (? – i. e. 453) volt.

⁸ Ez a részlet nem szerepel a *Dalok könyve* (*Shijing* 詩經) ma ismert változatában.

középpütt a szellemeknek, idelent pedig az embereknek hasznos.” Manapság amiben az egész égalatti egyetért, az a (hajdanvolt) szent királyok igazságossággal kapcsolatos előírásai. Az égalatti fejedelmei azonban manapság mégis egyre-másra egymásnak rontanak, egymásra támadnak, vagyis akként magasztalják az igazságosság fogalmát, hogy meg sem vizsgálják annak valódi jelentését. Ez pedig olyan, mint amikor egy vak ember éppen úgy használja a ’fehér’ és a ’fekete’ fogalmát, mint bárki más, ám nem képes megkülönböztetni azokat. Hogyan is lehetne ezt igazi különbségtételnek nevezni? Ezért a régvolt időkben az igazán bölcsek, amikor az égalattiban végzett tevékenységeiket tervezték, mindenekelőtt alaposan megértették az igazságosság (fogalmát), s csak ezt követően hajtották végre cselekedeteiket. Tetteikben éppen ezért nem volt bizonytalanság, hanem gyorsan és sikerrel megvalósították azokat az Ég, a szellemek és a száz családnév viselőinek hasznára. Ilyen a bölcsek Taója. Éppen ezért a hajdanvolt ember-séges emberek, akik az égalattit birtokolták, minden bizonnyal szembefordultak a nagy országok (háborús) törekvéseivel. Harmóniában egyesítették az égalattit, és kötötték össze a négy tenger határolta vidéket. Ekként irányították az égalattiban a száz családnév viselőit, és szolgálták a Magasságos Urat,⁹ valamint a hegyek és folyók isteneit, szellemeit. Az embereknek sok hasznót hajtottak, és nagyok voltak az ő sikereik. Éppen ezért az Ég megjutalmazta, a szellemek gazdagították, az emberek pedig magasztalták őket. Az Ég fiaiként magasztalták őket, ők pedig gazdaggá tették az égalattit. Hírnevük megszilárdult az égben és a földön, s fennmaradt mind a mai napig. A bölcs emberek Taója az, amit követve a hajdanvolt királyok birtokolták az égalattit.

Manapság azonban a királyok, hercegek, főurak és az égalatti fejedelmei egészen máshogyan viselkednek. Mindenekelőtt kiválogatják a legvérszomjasabb, legádázabb harcosaikat, elrendezik hajóikat és harci szekereiket, katonáikat egységekbe osztják, megerősítik a páncélzataikat, kiélezzik fegyvereiket, majd pedig megtámadják az ártatlan országokat. Benyomulva az ország határain levágják azok gabonáját, kivágják erdőiknek fáit, lerombolják a külső és a belső városfalait, feltöltik csatornáikat és tavaikat, leölik áldozati jószágait, felgyújtják az ősök templomát, lemészárolják a tízezernyi népet, elpusztítják az öregeket és a gyöngéket, s elvisznek minden értékesebb holmit. A katonákat az előrenyomulásra következőképpen buzdítják: „Az életeteket áldozni a legmagasztosabb, ezt követi az, ha sokakkal végeztek, s csak eztán következik az, ha sérüléseket szenvedtek. Ám ha kiléptek a sorból, vagy megfutamodtok, büntetésetek a könnyörtelen halál.” Ekként tartják félelemben a katonákat. Nos, elfoglalni egy országot, megsemmisíteni annak hadseregét, kifosztani és leigázni annak népét, és zavart kelteni a szentek törekvéseiben, biztosan az Ég hasznára való? Összegyűjtve az Ég embereit megtámadtatni velük az Ég városait, lemészárolni az Ég népeit, lerombolni a szellemek szentélyeit, feldúlni a föld- és gabonaisten oltárát, leölni az áldozati jószágokat, nos, ez aligha hasznos odafent az Ég számára. Akkor vajon a szellemek számára hasznos? Ha lemészárolják azokat az embereket, akik a szellemeknek áldoznak, ha

⁹ A Magasságos Úr (Shangdi 上帝) a Shang-korban egyfajta főisten szerepét töltötte be, de istenként való tisztelete bizonyos formában még a Zhou-korban is megmaradt.

eltörlik a hajdanvolt királyok (emlékezetét), ha kifosztják és sanyargatják a tízezernyi népet, ha a száz családnév viselői szétszélednek, elvándorolnak, akkor ez aligha hasznos középütt a szellemeknek. Akkor vajon az emberek számára lenne hasznos? Igen csekély haszna van abból az embereknek, ha lemészárolják őket. Mindezekon felül, ha kiszámoljuk a (katonai tevékenység) költségeit, azt találjuk, hogy oly felmérhetetlen, hogy az már alapjaiban okoz kárt az emberi létben, és felemészti az égalattiban a száz családnév viselőinek minden vagyonát. Nos, ez aligha hasznos idelent az embereknek.

Manapság egyik hadsereg számára sem előnyös, ha a hadvezér nem bátor, ha a tiszték (feladatai) nem meghatározottak, ha a fegyverek életlenek, ha nincs megfelelő kiképzés, ha nincs elegendő mennyiségű katona, ha a vezetésből hiányzik a megfelelő összhang, ha a tekintély nem megingathatatlan, ha a károkozás nem tartós, ha a támadás nem gyors, ha az emberek nem szorosan zárva állnak, ha az elhatározás nem elég szilárd. Ilyen esetekben az országok fejedelmei elbizonytalanodnak, s ha az országok fejedelmei elbizonytalanodnak, akkor az ellenség olyan haditervet fog kiötleni, amivel meggyöngíti a másik védelmi képességeit. De még ha mindezen szükséges tényezők rendelkezésére is állnak egy országnak, és hadivállalkozásba kezdene, akkor is elveszíti katonáit, a száz családnév viselői pedig elveszítik megélhetésüket. Nos, manapság miért nem ebből a nézőpontból vizsgáljuk hát meg a sikeres támadás feltételeit? Még egy közepes méretű hadivállalkozáshoz is több ezer derék embert és több tízezer közkatonát kell kiállítani, s csak azt követően lehet egyáltalán elindítani a hadsereget. A hosszabb háborúk akár évekig is elhúzódhatnak, de a rövidebbek is hónapokig el-tartanak. Ez idő alatt viszont a vezetőknak nincs ideje a kormányzással foglalkozni, a hivatalnokok nem érnek rá ellátni hivatali kötelezettségeiket, a parasztnak nincs érkezése a földek megművelésére, az asszonyok pedig nem szőnek, és nem varrnak. Az ország elveszíti katonáinak állt fiait, a száz családnév viselői pedig elveszítik megélhetésüket. Ezenfelül még a szekerek is tönkremennek, és a lovak is kimerülnek, a sátraknak és az egyéb felszerelésnek pedig – amire a hadseregnek szüksége volt – jó, ha az egyötöde megmarad (mire véget ér a háború). Ezenfelül számtalan ember elvész az utakon, távolba szakad tartalékok nélkül. Se szeri, se száma azoknak, akiknek nem lesz mit enniük, inniük, így aztán éhezve, fázva, betegségektől gyötörve pusztulnak el az árkokban. Mindez egyáltalán nem hasznos az embereknek, és súlyos csapás az égalatti számára is, ám a királyok, fejedelmek és a főurak mégis örömmel gyakorolják. Ez azt jelentené, hogy élvezik, hogy gyötörhetik és elpusztíthatják az égalatti tízezernyi népet? Hát nem aljas gonoszság ez?! Manapság az égalattiban Qi, Jin, Chu és Yue azok, akik a leginkább kedvelik a háborúskodást. Ez a négy ország kaparintotta meg magának az égalattit. Még ha népük tízszeresére is duzzadna, akkor sem lennének képesek elfogyasztani mindazt, ami a földjeiken megterem. Kevés a népük, sok a földjük, mégis egymást ölik a területekért, és egymással ellenségeskednek. Ez pedig annyit tesz, hogy nem törődnek azzal, amire igazán szükségük lenne, és azt tartják fontosnak, amiben amúgy is bővelkednek.

Manapság azok az uralkodók, akik kedvelik a támadó jellegű hadivállalkozásokat, kicicomázzott érveikkel ekként (próbálják) megcáfolni mesterünket, Mozi:

– A támadó jellegű hadviselést igazságtalannak és teljességgel haszontalannak tartod? A régmúlt korokban azonban Yu büntető hadjáratot indított a *youmiao* törzs ellen,¹⁰ Tang megtámadta Jiét,¹¹ Wu király pedig megtámadta Zhout,¹² mégis mindannyian szent királyok lettek. Nos, miként vélekedsz hát erről?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Nem vagytok tisztában a szavaim kategóriáival, ezért nem is értitek meg a következtetéseimet. Amit ugyanis ők tettek, az nem „támadó jellegű hadivállalkozás” volt, hanem „büntetés”. Hajdanán a *sanmiao* törzs hatalmas felfordulást támasztott, az Ég pedig elrendelte a megsemmisítésüket. A nap baljósan éjjel kelt fel, három napon át vereső hullott, sárkányok jelentek meg a templomokban, kutyák vonyítottak a piactereken, nyáron fagyott, a föld megrepedezett, és források törtek fel, az ötféle gabona eltorzult, a népeken pedig nagy riadalom lett úrrá. Az Ég ekkor kiadta rendeletét a Xuan palotában, Yu pedig saját kezével vette át a mennyei rendelet tábláját, s indított büntető hadjáratot a *youmiao* törzs ellen. Hirtelen villámlás és mennydörgés támadt, majd pedig egy emberarcú, madártestű isten jelent meg díszes pompával, s egy nyílvezzővel leterítette a *youmiao* hadvezért, mire a *miao* seregben nagy felfordulás támadt. Ezt követően nem sokkal a *miao* nép hanyatlani kezdett. Yu legyőzte a *yousanmia*ókat, (neveket adva) megkülönböztette a hegyeket és a folyókat, s fent és lent elrendezte a dolgokat. Áldozatot bemutatva kijelölte (a birodalom) négy határát, és sem a szellemek, sem pedig az emberek nem lázongtak többé, az égalattiba beköszöntött a békesség. Nos, ezért indított hát Yu büntető hadjáratot a *youmiao* törzs ellen.

Amikor Jie lett a Xia-ház királya, az Ég kemény parancsot adott ki. A nap és a hold nem a megfelelő időben járt, a hideg és a meleg idő állandó rendje felborult, az ötféle gabona kiszáradt és elpusztult, kísértetek rikoltoztak szerte az országban, s darvak rikoltoztak tíz éjjelen át. Az Ég ekkor kiadta parancsolatát Tangnak a Biao palotában: „Vedd kezedbe Xia sorsát! Xia erényessége igencsak felborult, megvonom hát tőle a mandátumomat. Menj és büntesd meg őket! Kénytelen vagyok elküldeni téged az elpusztítására.” Tang csak ezután merészelt sereget állítani és megtámadni Xia vidékét. A (Legfelsőbb) Úr ekkor sötétségbe borította Xia városait. Kisvártatva egy isten érkezett, aki azt közölte (Tanggal): „Xia erényessége igencsak felborult, támadd hát meg! Kénytelen vagyok elküldeni téged az elpusztítására, mert az Ég megvonta tőle mandátumát.” Az Ég megparancsolta (Zhu) Rongnak,¹³ hogy szálljon alá tűzzel a Xia főváros

¹⁰ Yu 禹 legendás uralkodó, a Xia-dinasztia alapítója. A *miao* 苗 (vagy más néven *youmiao* 有苗, *sanmiao* 三苗, *yousanmiao* 有三苗) barbár nép volt a mai Dél-Kína területén.

¹¹ Tang 湯 (teljes nevén: Cheng Tang 成湯) a Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) alapító uralkodója, aki az i. e. 16. században legyőzte a Xia-dinasztia utolsó uralkodóját, a zsarnok Jiét 桀.

¹² Wu, vagyis Wu király (Wu wang 武王; ur.: i. e. 1046–1043) a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) alapítója, aki az i. e. 11. században legyőzte az utolsó Shang-dinasztiabeli uralkodót, Zhout 紂, aki a legenda szerint kegyetlen zsarnok volt.

¹³ Zhu Rong 祝融 a tűz istene az ókori kínai mitológiában.

északnyugati sarkához. Miután Tang Jie népét vezetve leigázta (Xiát), Bóban magához hívta a fejedelmeket, s megosztotta velük az Ég parancsolatát, amelyet kihirdettek mind a négy égtájban. Az égalatti fejedelmei között egy sem akadt, aki ezzel szembe mert volna szegülni. Nos, Tang ezért büntette hát meg Jiét.

Amikor Zhou lett a Shang-ház királya, viselkedése nem volt elfogadható az Ég számára. Az áldozatok bemutatása elveszítette állandó rendjét. Bóban még éjjel is sütött a nap, és tíz napon át sáreső hullott, a kilenc tripus¹⁴ elmozdult helyéről, a sötétben boszorkák bújtak elő, éjjelente kísértetek sikoltoztak, volt, hogy asszonyból férfi lett, az égből hús hullott esőként, tüskés datolya verte fel az országutakat, a király pedig egyre csak önkényeskedett. Egy vörös madár jelent meg, csőrében a birodalmi jádetáblácskával, majd a Qi-hegyen, a Zhou-oltárra szállva a következőket mondotta: „Az Ég parancsára a zhoubéli Wen király támadja meg Yint, és foglalja el országát!” Tai Dian visszatért, a Sárga-folyó kibocsátotta magából az ábrát, a földön pedig megjelent a *chenghuang*¹⁵. Ezt követően Wu király folytatta feladata végrehajtását. Egyszer álmában három istent pillantott meg, akik ekként szóltak hozzá: „Most, hogy már borba merítettük a yinbéli Zhout, mehetsz, s megtámadhatod. Kénytelenek vagyunk elküldeni téged, hogy pusztítsd el őt.” Wu király ekkor támadást indított, s a Yin-házat felváltotta a Zhou, s az Ég Wu királynak ajándékozta a sárga madaras lobogót. Miután a király már leigázta a Yin-házat, és átvette az égi mandátumot, felosztotta az isteneknek tett áldozattétel felelősségét a fejedelmek között, ő maga pedig áldozatot bemutatva a Zhou-ház első uralkodója lett. Felvette a kapcsolatot a négy (égtáj) barbár népeivel, s az égalattiban senki sem mert ellene szegülni. Így lett ő a dinasztíája őse. Nos, Wu király ezért büntette hát meg Zhout, s ha innen szemléljük a három szent király (cselekedetét), akkor megállapíthatjuk, hogy azok nem „támadó jellegű hadivállalkozások” voltak, hanem „büntetések”.

Azok az uralkodók, akik kedvelik a támadó jellegű hadivállalkozásokat, kicicomázott érveikkel ekként (próbálják) megcáfolni mesterünket, Mozit:

– A támadó jellegű hadviselést igazságtalannak és teljességgel haszontalannak tartod? A régmúlt korokban azonban a chubéli Xiong Li¹⁶ volt az első, aki hűbérbirtokot kapott a Sui-hegy közötti területeken. Yue királya, Yi Kui¹⁷ előjött Youjuból, s megalapította Yue államot. Tang Shu és Lü Shang megalapították Jint és Qit.¹⁸ Ezek a területek kezdetben pár száz mérföldnyiek voltak, manapság viszont mivel bekebeleztek más fejedelemségeket, területük az égalatti mintegy egy negyedét teszi ki. Nos, miként vélekedsz hát erről?

¹⁴ A „kilenc tripust” (*jiu ding* 九鼎), vagyis a kilenc, háromlábú bronzüstöt maga a vizek szabályozója, Nagy Yu öntette, ezekkel jelölte ki birodalma határait. A szöveg itt arra utal, hogy felborult a világ rendje.

¹⁵ A *chenghuang* 乘黃 egy mitológiai lény a kínai ókorban.

¹⁶ A Xiong Li 熊麗 nevéhez fűződő eseményre i. e. 1100 körül kerülhetett sor.

¹⁷ Yi Kui 鬻虧 Yue állam legendás alapító uralkodója volt.

¹⁸ Tang Shu 唐叔 és Lü Shang 呂尚 i. e. 1107-ben alapították meg Jint és i. e. 1120 körül Qit.

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Nem vagytok tisztában a szavaim kategóriáival, ezért nem is értitek még a következtetéseimet. A régmúlt korokban az Ég fia kezdetben több mint tízezer adománybirtokot ajándékozott a fejedelmeknek. Mára azonban, mivel a tízezernyi (kisebb) államot mind megsemmisítették, területeiket pedig bekebelezték, mindösszesen négy önálló állam maradt. Ez azonban épp olyan, mintha egy orvos a tízezernyi betege közül csak négyet gyógyítana meg. Az ilyet pedig nem lehet jó doktornak nevezni.

Ekkor azok az uralkodók, akik kedvelik a támadó jellegű hadivállalkozásokat, kicicomázott érveikkel újra megpróbálják megcáfolni mesterünket, Mozit:

– Mi nem az aranyunkért, jáidéinkért, fiainkért, lányainkért (háborúzunk), de nem is azért, mert kevésnek találunk a földjeinket, hanem azért, hogy az igazságosságunkkal szerzett hírnevünk fennmaradjon az égalattiban, és erényeinkkel magunkhoz csábítsuk a többi fejedelmet.

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt nekik:

– Manapság, ha csakugyan létezik olyanvalaki, aki képes az igazságossága által megalapozni a hírnevét az égalattiban, s erényessége által magához vonzani a fejedelmeket, annak az egész égalatti azonmód engedelmeskedni fog. Mert az égalatti úgy kimerült, elfáradt a régóta tartó háborúskodásokban, mint a lovat játszó gyerkőc. Bárcsak lennének olyan őszinte fejedelmek az égalattiban, akik együtt keseregnének azon, ha valamely nagyobb országból hiányzik az igazságosság; ha egy nagyobb ország megtámadna egy kisebb országot, közösen nyújtanának segítséget annak; ha egy kisebb ország városfala összeomlana, haladéktalanul kijavíttatná azt; ha kifogyna a ruhákból és gabonából, akkor kipótolná azt; ha híján lenne a pénznek és a selyemnek, a sajátjukat osztaná meg vele. Ha egy efféle szövetség létezne egy nagyobb állammal, akkor az a nagyobb állam uralkodóját elégedettséggel töltené el; ha egy efféle szövetség létezne egy kisebb állammal, akkor az a kisebb állam uralkodóját elégedettséggel töltené el. Amíg más (államok) küszködnek, mi pihenhetnénk, így aztán a mi páncélatunk és fegyvereink épek és erősek maradnának. Ha kedvességgel és könyörületességgel segítünk a szükségben lévőkön, akkor az hozzánk vonzza a népeket. Ha az ostromokat és a támadásokat a jó kormányzás váltja fel, akkor a hatás kétszeres lesz. Ha (pontosan) kikalkuláljuk azon költségeket, amelyek az ellenségeskedő fejedelmek elleni védekezéshez szükségesek, akkor a haszon nem marad el. Ha a tisztességesség felé terelgetjük az embereket, ha igazságossággal teremtyük meg hírnevünket, ha népünk magától engedelmes, ha megbízhatunk a hadseregünkben, akkor bármelyik fejedelem seregével is kerülünk szembe, nem akad ellenségünk az egész égalattiban. Ez bizony összeszámálhatatlan hasznot hajtana az égalattinak. A királyok, hercegek és főurak mégsem értik, hogyan élhetnének ezzel. Erről bizony azt mondhatjuk, hogy elhanyagolják a világ igazán fontos teendőit.

Ezért mondta mesterünk, Mozi:

– Manapság az égalatti királyai, hercegei, főurai, hivatalnokai és nemes emberei őszintén keresik, kutatják a módját, hogy hasznot hajtsanak az égalattinak, és hogy

megszüntessék annak sérelmeit, mégis folytonosan támadó jellegű hadi tevékenységekbe fognak, s valójában ezzel okoznak károkat az égalattiban. Manapság, ha szeretnének emberségen és igazságosan cselekedni, mindenekelőtt találjanak maguknak egy kiváló hivatalnokot, aki a szent királyok útján kíván járni, és a Középső Birodalom népeinek, a száz családnév viselőinek hasznára törekszik. Ezért aztán a támadó jellegű hadi tevékenységek elítélésének doktrínáját nem lehet figyelmen kívül hagyni.

49.

Lubéli kérdések
(*Lu wen* 魯問)

Lu fejedelme azt kérdezte Mo mestertől:

– Attól tartok, hogy Qi megtámad minket. Lehet-e bármi reményem?

Mesterünk, Mozi így válaszolt:

– Lehet. Hajdanán, a három dinasztia idején az olyan szent királyok, mint Yu, Tang, Wen és Wu (kezdetben csupán) száz (négyzet)mérföldes (területek urai) voltak. (Ám mivel) a szavaik hűségről árulkodtak, tetteik pedig igazságosak voltak, megszerezték (maguknak) az egész égalattit. (Miközben) a három dinasztia olyan zsarnok királyai, mint Jie, Zhou, You és Li gyűlölködésük, ellenségeskedésük és erőszakos cselekedeteik miatt elveszítették az égalattit. Azt remélem hát, hogy felséged felfelé (megfelelő módon) tiszteli az Eget és a szellemeket, lefelé pedig szereti és hasznot hajt a száz családnév viselőinek. Gyűjts össze (elég) szőrmét és pénzt, alázatos szavakat használva, a szertartási előírásoknak megfelelően közelíts a szomszédos országok fejedelmeihez, s tereld országodat Qi állam szolgálatába! Ekkor reménykedhetsz, de ezenfelül mást nem tudsz tenni.

* * *

Amikor aztán Qi (mégis) Lu megtámadásra készült, mesterünk, Mozi a következőket mondotta Xiang Zi Niunak¹⁹:

– Lu megtámadásával Qi nagy hibát követ el. Hajdanán, amikor Wu királya keleten megtámadta Yuét, (annak uralkodóját, Gou Jiant) meghagyta Guijiban; amikor nyugaton megtámadta Chut, Zhao királyt ott hagyta Suiban; amikor pedig északon megtámadta Qit, Guozinek megengedte, hogy visszatérjen Wuba. A fejedelmek (végül összefogva) megbosszulták a kegyetlenkedéseit, népe pedig oly keservesen szenvedett, hogy nem tudta használni őket (a maga védelmére). Így aztán országa kiürült, és felázadt ellene, őt magát pedig büntetés gyanánt kivégezték. (Ugyancsak) hajdanán, amikor Zhi Bo megtámadta a Fan nemzetséget és a Zhongxing nemzetséget, s bekebelezte

¹⁹ Xiang Zi Niu 項子牛 Qi főminisztere volt.

a három Jin területeit, a fejedelmek (összefogva) megbosszulták a kegyetlenkedéseit, népe pedig oly keservesen szenvedett, hogy nem tudta használni őket (a maga védelmére). Ezért aztán, ha egy nagy ország megtámadja a kisebb országokat, azok egymással összefogva biztosan ellene fognak fordulni.

* * *

Mesterünk, Mozi a következőket mondotta Qi nagy királyának:

– Tételezzük fel, hogy van itt egy kard. Egy ember nyakán próbáljuk ki azt, amit az bizony villámgyorsan átvág. Lehet-e azt állítanunk, hogy (a kard) éles?

– Lehet – válaszolta a nagy király.

Mesterünk, Mozi ekkor így folytatta:

– Ha pedig sok ember nyakán próbáljuk ki, s azokat is villámgyorsan átvágja, akkor állíthatjuk-e, hogy (a kard) éles?

– Állíthatjuk – felelte a nagy király.

Mesterünk, Mozi ekként folytatta:

– A kard bizony élesnek bizonyult, de vajon kire hull (az elkövetett emberölés miatt) az átok?

– A kard csupán éles, ám az átok (a kard) kipróbálóját sújtja – felelte a nagy király, mire mesterünk, Mozi így folytatta:

– (No, mármost, ha) elfoglalsz egy országot, szétvered a hadseregét és lemészároltad a népét, akkor vajon kire száll az átok (mindezekért)?

A nagy király lehorgasztotta a fejét, majd fölnézett, s elgondolkozva ekként válaszolt:

– Engem fog sújtani az átok.

* * *

A Luyang²⁰ fejedelme, Wen elindult, hogy megtámadja Zheng fejedelemséget.²¹ Amikor mesterünk, Mozi ennek hírért vette, megpróbálta megállítani őt, s e szavakkal szólt hozzá:

– Tételezzük fel, hogy Lu fejedelemség határain belül a nagy városok meg akarnák támadni a kisebb településeket, a nagy házak rárontanának a kis portákra, lemészárolnák a népeket, és elragadnák azok ökreit, lovait, kutyáit, disznóit, valamint a vásznat, a selymet, a gabonát és minden egyéb értékes vagyontárgyat. Nos, mit mondanál erre?

Luyang fejedelme, Wen így felelt:

– Lu határain belül mindenki az én alattvalóm. Ha a nagyobb városok megtámadnák a kisebb településeket, a nagy házak rárontanának a kis portákra, hogy elrabolják azok értékeit, nos, mindezekért szigorúan meg kellene őket büntetnem.

²⁰ Luyang 魯陽 Lu államhoz tartozó vidék.

²¹ Erre az eseményre i. e. 479-ben került sor.

Mesterünk, Mozi ekkor így folytatta:

– Az Ég éppen úgy birtokolja az egész égalattit, miként felséged a határain belüli területeket. Vajh nem fog lesújtani rád az Ég büntetése, ha most hadsereget állítva megtámadod Zhenget?

Luyang fejedelme, Wen így szólt:

– Jó uram, miért akarsz eltántorítani attól, hogy megtámadjam Zhenget? Zheng megtámadásával éppen hogy az Ég akaratát teljesítem be. Zheng népe három nemzedéssel ezelőtt meggyilkolta a tulajdon atyjukat, ezért sújtott le rájuk büntetéssel az Ég azzal, hogy három éve sikertelenek. Én segédkezem az égi büntetés végrehajtásában.

Mesterünk, Mozi ekkor azt mondta:

– Zheng népe három nemzedéssel ezelőtt meggyilkolta tulajdon atyját, s ezért a tettükért azzal sújtott le rájuk az Ég büntetése, hogy három éve sikertelenek. Az Ég büntetése ezzel kiteljesedett. Te most sereget állítva mégis megtámadod Zhenget, mondván: „azzal, hogy megtámadom Zhenget az Ég akaratát teljesítem be”. Példának okáért, ha van egy gyermek, aki erős és jó képességű, mégis mihaszna, az apja pedig ezért jól elnászpángolja. Na, mármost, ha a szomszéd családfője botot ragadva esne a fiúnak, hogy elverje mondván: „az, hogy jól elverem, az apja akaratára szerint való”, vajh nem értelmetlenség-e?

* * *

Mesterünk, Mozi e szavakkal fordult Luyang fejedelméhez, Wenhez:

– Ha (egy uralkodó) megtámadja a szomszédos országot, lemészárolja a népét, elragadja ökreit, lovait, gabonáját és értékes vagyontárgyait, majd pedig (tettének) bambusz- és selyemtekercekre íratva, kősztlékbe vésetve és háromlábú áldozati bronzüstökre karcoltatva állít emléket, hogy azt a későbbi nemzedékekre, fiaira és unokáira örökítse, mondván: „Nincsen különb énnálam!” Ha viszont egy hitvány senkiházi ront rá a szomszédjára, lemészárolja annak háza népét, elrabolja kutyáját, disznóját, élelmét és ruháit, majd (tettének) ugyancsak bambusz- és selyemtekercekre írva, meg mindenféle edényekre karcolva állít emléket, hogy a következő nemzedékekre, fiaira és unokáira örökítse, mondván: „Nincsen különb énnálam!” – Vajh megengedhető ez?

Luyang fejedelme, Wen így válaszolt:

– Nos, szavaid alapján arra jutottam, hogy ami a világ számára elfogadható lenne, azt nem feltétlenül kell megcselekedni.

* * *

Mesterünk, Mozi e szavakkal fordult Luyang fejedelméhez, Wenhez:

– A nemes lelkületű férfiak szerte a világban mindannyian csak az apróságokkal foglalkoznak, de nem értik az igazán jelentős dolgokat. Ha példának okáért valaki ellop egy kutyát vagy egy sertést, azt becstelennek nevezik, ám ha valaki egy egész

országot vagy egy egész várost ragad el, azt igazságosnak tartják. Ez azonban éppen olyan, mintha valaki a fehérre pillantva azt fehérnek hívja, ám ha hosszasan nézi, akkor már feketének mondaná. Ezért van, hogy a nemes lelkületű férfiók szerte a világban mindannyian csak az apróságokkal foglalkoznak, de nem értik az igazán jelentős dolgokat. Szavaim ezt példázták.

* * *

Luyang fejedelme, Wen e szavakkal fordult mesterünkhöz, Mozihez:

– Chu állam déli vidékeit emberevő népek lakják, akiknél az a szokás járja, hogy az elsőszülött fiút felkoncolják és megeszik, mert azt állítják, hogy mindez a fiatalabb testvérek hasznára van. Ha (a felkoncolt fiú húsa) ízletes, akkor küldenek belőle a főnöknek is, ha pedig a főnök elégedett, akkor megjutalmazza az apát. Hát nem elvetemült, kegyetlen szokás ez?

– Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– (Itt nálunk) a Középső Birodalomban is egészen hasonló a szokás. Megölni az apát, s ezért megjutalmazni a fiaikat, ugyan miben különbözik attól, ha megeszik a fiút, s megjutalmazzák az apát? Ha nem vagyunk tekintettel az emberségességre és az igazságosságra elvére, ugyan miért ítélnénk el a fiaikat felfaló barbár népeket?

* * *

Amikor Lu fejedelmének kedvenc ágyasa meghalt, a fejedelem egy nekrológot íratott. (Az iromány) olyannyira elnyerte a fejedelem tetszését, hogy alkalmazásba vette annak szerzőjét. Amikor mesterünk, Mozi ezt meghallotta, a következőket jegyezte meg:

– A nekrológ arra való, hogy elbeszélje az elhunyt érdemeit. De annak tetszetős volta miatt alkalmazásba venni (a szerzőt), az éppen olyan (értelmetlen), mintha egy nyestkutyát fognánk be a hintó elé.

* * *

Luyang fejedelme, Wen a következő kérdéssel fordult mesterünkhöz, Mozihez:

– Tétélezzük fel, hogy van egy oly hűséges miniszterem, aki akkor hajol meg, ha azt akarom, akkor áll fel, ha arra engedélyt adok, csöndesen várakozik, s válaszol, ha kérdezem. Nos, lehet-e őt hűségesnek nevezni?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Utasításra meghajolni és fölegyenesedni – nos, ennyit az árnyék is tud. Csöndben várakozni, s csak kérdésre válaszolni – nos, éppen ilyen a visszhang. Felség, ugyan minek neked egy árnyék és egy visszhang? Az én véleményem szerint azt lehet hűséges miniszternek nevezni, aki éberben azonnál figyelmezteti az uralkodóját, ha az hibázna, hasznos tanácsokkal szolgál az uralkodójának, s nem vetemedik arra, hogy

azt másoknak kifecsejje, kiigazítja a rosszat, és a jóra törekszik, a legkiválóbbak között keresi a helyét, s nem közösködik alantasokkal. Így aztán a jóság és a kiválóság övezi majd az uralkodót, és megvetés és elutasítás lesz osztályrésze az alantasoknak; békeség és öröm veszi körül az uralkodót, minden gond és baj pedig a miniszterekre marad. Az én véleményem szerint az ilyet lehet hűséges miniszternek nevezni.

* * *

Lu fejedelme a következő kérdéssel fordult mesterünkhöz, Mozihez:

– Két fiam van. Az egyik tanulni szeret, a másik pedig előszeretettel osztja meg a javait a néppel. Szerinted melyikük lenne alkalmasabb trónörökös?

Mesterünk, Mozi így válaszolt:

– Ezt most még nem lehet megállapítani. Meglehet, hogy csak a jutalomért és az elismerésért cselekednek így. A horgász nem azért tűzi a csalit a horogra, hogy megjutalmazza a halat, miként a féregcsalétket sem szeretetből rakják a patkánycsapdába. Azt tanácsolom hát, felség, hogy figyelj még mindkettejük szándékát és cselekedeteiknek következményeit.

* * *

Luban volt egy ember, aki elküldte a fiát tanulni mesterünkhöz, Mozihez. A fiú azonban csatában elesett, amiért az apa mesterünket, Mozit hibáztatta. Ekkor mesterünk, Mozi így szólt:

– Azt akartad, hogy a fiad ki legyen képezve. A kiképzése véget ért, ő elesett egy csatában, téged pedig ez dühössé tesz. Nos, ez éppen olyan, mintha valami portékát el akarnál adni, de amikor eladtad, s az máshoz került, dühbe gurulsz. Hát nem különös ez?

* * *

Lu déli vidékén élt egy ember, bizonyos Wu Lu. Telente fazekassággal foglalatoskodott, nyáron pedig földet művelt, s önmagát Shunhoz²² hasonlította. Amikor mesterünk, Mozi ennek hírért vette, elment meglátogatni őt. Wu Lu imigyen szólt mesterünkhöz, Mozihez:

– Az igazságosság igazságosság. Minek ide annyi szócséplés?

Mesterünk, Mozi így válaszolt:

– Szerinted az igazságosság az volna, hogy erőddel másokért fáradozol, javaidat pedig megosztod másokkal?

²² Shun 舜 a legendás Xia-dinasztia előtti kor egyik bölcs uralkodója volt. A konfuciánus történetírás és a hagyomány szerint a nagy bölcsességű Yao 堯 uralkodótól vette át a trónt (egyes források szerint i. e. 2255 körül). Uralkodásukat a konfuciánus hagyomány egyfajta aranykornak tekinti.

– Így van – válaszolta Wu Lu.

– Nos, én alaposan átgondoltam ezt a kérdést – szolt ekkor mesterünk, Mozi, majd így folytatta: – Arra gondoltam, hogy földművesnek állok, s étellel látom el az égalatti valamennyi lakóját. Ha ez eredményre vezetne, akkor most földművesként földet művelnék, s mindenemet szétosztanám az égalattiban. Csakhogy így az embereknek még egymérőnyi (*sheng*) gabona sem jutna fejenként. De még ha tudnék is adni egy-egy mérő gabonát néhányuknak, így akkor sem lehetne jóllakatni az égalatti valamennyi éhezőjét. Aztán arra is gondoltam, hogy takácsnak állhatnék, s felöltöztetném az égalatti valamennyi lakóját. Ha ez eredményre vezetne, akkor most ruhákat szőnék, mindenemet szétosztanám az égalattiban. Csakhogy így az embereknek még egy-lábnyi vászon sem jutna fejenként. De még ha tudnék is adni egy-egy lábnyi vásznot néhányuknak, így akkor sem lehetne meleg ruhákba öltöztetni az égalatti valamennyi fagyoskodóját. Aztán arra is gondoltam, hogy páncélt húzok magamra és fegyvert ragadok, hogy a fejedelmet védelmezsem. Ha ez eredményre vezetne, akkor most katonaként harcolnék. Csakhogy egy szál magamban mire mennék egy egész hadsereggel szemben? Végül arra a következtetésre jutottam, hogy mindegyiknél jobb, ha elsajátítom a hajdanvolt királyok alapelveit, s keresem szavaik lényegét, ha megértem a szent emberek szavait, s megvizsgálom kinyilatkoztatásaikat, majd mindezekről meggyőzőm az uralkodót, a főembereket, azt követően pedig a köznépet és a gyalogos közkatonákat is. Ha az uralkodó és a főemberek (a gyakorlatban) alkalmazzák szavaimat, akkor az ország biztosan jól kormányzottá lesz; ha pedig a köznép és a gyalogos közkatonák megfogadják szavaimat, akkor biztosan megigazulnak. Így aztán annak ellenére, hogy bár nem művelek földet, mégis enni adok az éhezőknek, bár nem szövök, mégis ruhát adok azoknak, akik fáznak. S így jóval nagyobbak az érdemeim azoknál, akik földműveléssel adnak enni másoknak, vagy akik szövéssel biztosítanak ruhát másoknak. Ezért vélem úgy, hogy bár nem foglalkozom földműveléssel és szövéssel, mégis eredményesebb vagyok a földművesnél és a takácsnál.

– Az igazságosság akkor is csak igazságosság. Minek ide annyi szócséplés? – szolt újra Wu Lu.

Mesterünk, Mozi ekkor így szolt:

– Tételezzük fel, hogy az égalattiban nem tudják, hogyan kell földet művelni. Nos, vajon kinek nagyobbak az érdemei, annak, aki megtanítja az embereket a földművelésre, vagy annak, aki nem tanítja meg az embereket rá, hanem csak egyedül maga műveli meg a földeket?

– Aki megtanítja az embereket földet művelni, annak nagyobbak az érdemei – válaszolta Wu Lu.

Mesterünk, Mozi ekkor azt kérdezte:

– No, és akkor kinek nagyobbak az érdemei, amikor egy igazságtalan országot támadnak meg, annak, aki a dobokat megveretve rohamra indítja a tömeget, vagy annak, aki nem vereti meg a dobokat, hogy a tömegek támadásra induljanak, hanem egymaga tör előre, hogy csatába szálljon?

– Annak nagyobbak az érdemei, amelyik a dobokat megveretve rohamra indítja a tömegeket – felelte Wu Lu.

Mesterünk, Mozi ekkor így szólt:

– Az égalatti köznépeinek és gyalogos közkatonáinak csekély tudása van az igazságosságról. Ha (belátod), hogy annak, aki az égalattiban az igazságosság által tanítja őket, nagyobbak az érdemei, akkor miért nem látod be (ebben az esetben) is? Vajon nem az én igazságosságom a magasabb rendű, aki másokat serkent az igazságosságra?

* * *

Mesterünk, Mozi Yuébe készült, hogy meglátogassa Gong Shang Guót.²³ Amikor Gong Shang Guo tájékoztatta erről Yue fejedelmét, az elragadtatásában így szólt Gong Shang Guóhoz:

– Uram, ha képes vagy rávenni Mo mestert, hogy itt maradjon Yuében, és tanítson engem, akkor cserébe ötszáz négyzetmérföldnyi területet adományozok neki az egykori Wu állam területéből. Gong Shang Guo megígérte, hogy megkísérli ezt, majd ötven kocsiból álló karaván élén ment Luba Mozi elé, majd a következőket mondta neki:

– Amikor érkezésemről tájékoztattam Yue fejedelmét, ő örömeiben azt az ígéretet tette, hogy amennyiben hajlandó vagy Yuében maradni és tanítani őt, akkor ötszáz négyzetmérföldnyi földet kanyarít le az egykori Wu állam területéből, amit neked adományoz.

Mesterünk, Mozi ekkor így szólt Gong Shang Guóhoz:

– Hogy látod, mi lehet mindezzel Yue fejedelmének a szándéka? Mert ugye, egyrészt ha megszívleli a szavaimat, és alkalmazni fogja az elveimet, akkor van értelme elmennem Yuébe. Ebben az esetben azonban beérem annyi étellel, amennyivel jól lakhatom, és annyi ruhával, amit magamra ölthetek, s egy leszek a miniszterei közül. Ugyan miért kellene nekem bárminemű adománybirtok? Másrészt viszont, ha nem hallgat a szavaimra, és nem alkalmazza az elveimet, én pedig mégis elmennék Yuébe, akkor az az igazságosságom elherdálása lenne. Az igazságosságomat viszont bárhol elkótyavetyélhetném szerte a Középső Birodalomban, miért mennék ezért épp Yuébe?

* * *

Mesterünk, Mozi meglátogatta Wei Yuét²⁴, aki a következőt kérdezte tőle:

– Ha megnézed a négy szomszédos fejedelemséget, mit mondanál, mi a legelőbbre való teendő?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Amikor egy (másik) országba érkezünk, mindenekelőtt ki kell jelölni a feladatokat, és munkához kell látni. Ha az ország népe között felfordulás és zűrzavar uralkodik,

²³ Gong Shang Guo 公尚過 Mozi tanítványa, aki Yue fejedelmének udvarában teljesített szolgálatot.

²⁴ Wei Yue 魏越 Mozi tanítványa.

akkor meg kell tanítani őket az erényességre és az együttérzésre. Ha az országban a nép elszegényedett, akkor meg kell tanítani őket a mértékletes felhasználás és a mérték-tartó temetkezés elveire. Ha az ország népe között elburjánzottak az élvezetek, akkor meg kell tanítani őket a zene elvetésére (*fei yue*) és a sorsszerű elrendeltség elítélésére (*fei ming*). Ha az ország népe elfajzott és szertartásosság nélkül való, akkor meg kell tanítani nekik az Ég tiszteletét és a szellemek szolgálatát. Ha az ország népe részt vesz a hódításokban és az elnyomásban, akkor meg kell tanítani nekik az egyetemes szeretetet (*jian ai*) és a támadás elítélését (*fei gong*). Ezért mondom, hogy ki kell jelölni a feladatokat, és munkához kell látni.

* * *

Mesterünk, Mozi elküldte Cao Gongzit²⁵ Songba, aki majd három évvel később a következőkről számolt be mesterünknek:

– Amikor annak idején az iskoládba jöttem, csak egy rövid kabátot viseltem, és csupán zöldségleves volt az étkem. Amit reggel összekapargattam, az estére már nem volt seholy, így nem is volt semmim, amit feláldozhattam volna a szellemeknek. Mostanra, a te útmutatásaidnak köszönhetően családomnak jobban megy a sora, mint annak idején. Immár megengedhetem magamnak, hogy áldozatot mutassak be a szellemek tiszteletére. Családomból mégis többen meghaltak, jószágaim nem szaporodnak, s engem is betegségek gyötörnek. Nem vagyok hát biztos abban, hogy a te utad, mester, csakugyan használható lenne.

Mesterünk, Mozi így szólt:

– Nem úgy van az! Az emberek túl sokat remélnék a szellemtől. Az lenne a helyénvaló, hogy az emberek önmegtartóztatással szerezzenek magas hivatali rangot és busás jövedelmet, amikor pedig tehetősek lettek, osszák meg vagyonukat a szegényebbekkel. Kívánságaikhoz ugyan mi köze lenne annak, hogy etetik, itatják a szellemeket? Te azonban nem önmegtartóztatással jutottál a magas hivatali posztodhoz és a busás jövedelmedhez. Ez volt az első lépés a szerencsétlenség felé. Amikor tehetőss lettél, vagyonodat nem osztottad meg a szegényebbekkel. Ez volt a második lépés a szerencsétlenség felé. Most, amikor csupán annyit teszel, hogy áldozatot mutatsz be a szellemeknek, döbbsen mondd, hogy mégis betegségek sújtanak. Ez azonban éppen olyan, mintha száz ajtód közül csak egyet zárnál be, és azon csodálkoznál, hogy miként juthatott be a tolvaj. Ha illetéknéppen kérsz áldást, hogyan hivatkozhatasz a szellemekre?

* * *

²⁵ Cao Gongzi 曹公子 Mozi tanítványa.

Lu szertartásmestere egyetlen disznót akart feláldozni, hogy azzal százszoros áldást kérjen a szellemektől. Amikor mesterünk, Mozi ezt meghallotta, így szólt:

– Ezt nem lenne szabad tennie! Ha keveset adnak másoknak, míg másoktól sokat várnak, az emberek már az ajándékoktól is félni fognak. Ha most egyetlen disznó feláldozásával százszoros áldást kérnek a szellemektől, akkor az emberek sajnálni fognak majd egy-egy egész ökröt vagy birkát feláldozni. A hajdanvolt szent uralkodók szintén tisztelték a szellemeket, áldoztak is nekik, de ennyi és nem több. Most egyetlen disznó feláldozásával kérnek százszoros áldást, hogy így gazdagodjanak meg. Ennél még az is jobb, ha szegények maradnak.

* * *

Peng Qing Shengzi²⁶ azt mondta:

– A múlt megismerhető, a jövő azonban nem.

Mesterünk, Mozi azt mondta erre:

– Tegyük fel, hogy száz mérföldnél is messzebb a szüleid valami bajba kerülnek. Neked egyetlen napod van, hogy megmentsd őket. Ha odaérsz, életben maradnak, ha nem érsz oda, meghalnak. Ehhez választhatsz egy pompás ló vontatta erős kocsit és egy gebe vontatta rozoga kordé közül. Nos, melyiket választanád?

– A pompás ló vontatta erős kocsit, hogy minél előbb odaérjek – hangzott a felelet.

– Nos, akkor miért állítod azt, hogy a jövő nem megismerhető? – kérdezte mesterünk, Mozi.

* * *

Meng Shan²⁷ e szavakkal dicsőítette Zi Lü herceget²⁸:

– Hajdanán, a Bo Gong-féle felkelés idején elfogták Zi Lü herceget, és fegyvereket szegezve rá azt mondták neki: „Ha hajlandó vagy uralkodni, életben maradsz, ha nem, meghalsz!” Zi Lü fejedelem pedig így válaszolt: „Micsoda arcátlanság! Megöltétek a szüleimet, és most felkínáljátok nekem Chu fejedelemséget? Ha nem tartják be az igazságosság elveit, akkor nekem a teljes égalatti sem ér semmit! Mit számít hát Chu fejedelemség?” Így aztán nem lépett trónra. Mondd csak, hát nem emberségességről tett bizonyosságot Zi Lü herceg?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Csakugyan nehéz (döntést kellett hozni), de ettől még nem emberséges. Ha maga is úgy gondolta, hogy a fejedelem letért az igaz útról, akkor miért nem fogadta el a trónt, és kormányzott ő maga? Ha viszont úgy gondolta, hogy Bo Gong követett el

²⁶ Peng Qing Shengzi 彭輕生子 Mozi tanítványa.

²⁷ Meng Shan 孟山 Mozi tanítványa.

²⁸ Zi Lü 子間 herceg i. e. 479-ig uralkodott Chu államban, az egyik főember, Bo Gong Sheng 白公勝 által kirobbantott felkelésben veszítette életét.

igazságtalanságot, akkor megint csak el kellett volna fogadnia a trónt, hogy aztán majd Bo Gongot megbüntesse, és visszaállítsa a fejedelem hatalmát. Nos, ezért mondom, hogy csakugyan nehéz (döntést kellett hoznia), de ettől még nem volt emberséges.

* * *

Mesterünk, Mozi elküldte Sheng Chuót²⁹, hogy szolgálja Xiang Zi Niut. Xiang Zi Niu háromszor is megtámadta Lut, Sheng Chuo pedig mind a háromszor vele tartott. Amikor mesterünk, Mozi ennek híret vette, elküldte Gao Sunzit³⁰, hogy hívja őt vissza, mondván neki:

– Azért küldtem Chuót, hogy kikezelje őt a büszkeségéből, és kiigazítsa arcátlan viselkedését. Most azonban Chuo a busás jövedelme fejében csak hízeleg gazdájának. Gazdája három ízben is megtámadta Lut, és ő mindhárom alkalommal követte őt. Ez éppen olyan, mintha egy kipányvázott lovat nógatnánk az ostorral. Én úgy hallottam, hogy aki az igazságosságról prédikál, de nem azt cselekszi, az ellentmond a józan észnek. Chuo nem azért nem cselekszik így, mert nincs tisztában ezzel, hanem azért, mert a jövedelme többet ér számára, mint az igazságosság.

* * *

Hajdanán, amikor Chu népe megtámadta Yue népét, hajókkal vívtak csatát a Folyamon. A chubéliek sodrásirányban törtek előre, a sodrással szemben pedig visszavonultak. Ha kedvező helyzetben voltak, előretörtek, a kedvezőtlen helyzetben (így) azonban nehéz volt visszavonulniuk. A yuebeliek sodrásiránnyal szemben voltak kénytelenek előrehaladni, viszont sodrásirányban tudtak visszavonulni. Kedvező helyzetben előretörtek, kedvezőtlen helyzetben pedig gyorsan vissza tudtak vonulni. Yue ezt az előnyt kihasználva fölényes győzelmet aratott Chu felett. Történt aztán, hogy Gong Shuzi³¹ Luból délre vándorolt, Chu fejedelemségbe, és olyan vízi ütközetre alkalmas eszközöket készített, mint a kampók vagy a döfőorr. Amikor az ellenség visszavonult volna, a kampókat használták, amikor előretörtek volna, a döfőorral tartóztatták fel őket. A fegyvereiket pedig úgy készítették el, hogy azok a kampók és a döfőorr hosszúságához igazodtak. A chubélieknek tehát szabványosított fegyvereik voltak, míg a yuebeliek nem rendelkeztek ilyenekkel, így aztán Chu kihasználva ezen előnyét, fölényes győzelmet aratott Yue felett. Gong Shuzi megmámorosodva saját fortélyosságától a következőt kérdezte mesterünktől, Mozitól:

²⁹ Sheng Chuo 勝綽 Mozi tanítványa.

³⁰ Gao Sunzi 高孫子 Mozi másik tanítványa.

³¹ Gong Shuzi 公輸子, ismertebb nevén: Gong Shu Ban 公輸般 vagy Lu Ban 魯班 (i. e. 507–444) tehetséges ács volt Luban, aki többek között zseniális támadó és ostromszerkezetei révén vált ismertté.

– A vízi ütközetekhez én rendelkezem kampókkal és döfőorral. A te igazságosságban vannak efféle eszközök?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Az én igazságosságom „kampói” és „döfőorra” még nagyszerűbb, mint a te vízi ütközetekhez használatos kampóid és döfőorrod. Én ugyanis a szeretettel húzok, és a tisztelettel tolok. Ha szeretet nélkül próbálnál magadhoz húzni, az emberek nem közelednének feléd; ha pedig tisztelet nélkül próbálnál meg tolni magadtól, akkor igen gyorsan megszegyenülnél. Megszegyenülve és távolságtartó emberekkel pedig igen gyorsan elszigetelődnél. Éppen ezért a kölcsönös szeretet és a kölcsönös tisztelet mindenkinek előnyös. Ha te viszont magadhoz húzod azokat, akik elmennének, azok is húzni fognak, amikor te mennél; akiket pedig eltolsz, amikor közelednének, azok is el fognak tolni téged, amikor majd te közelednél. Ebben a kölcsönös huzavonában azonban mindenki csak megsérül. Éppen emiatt az én igazságosságom „kampói” és „törőorra” nagyszerűbb, mint a te vízi ütközethez használatos kampóid és törőorrod.

* * *

Gong Shuzi bambuszból és fából készített egy héját. Amikor elkészült vele, reptetni kezdte, és az három napig le sem szállt. Amikor Gong Shuzi büszkélkedett rendkívüli ügyességével, mesterünk, Mozi azt mondta neki:

– A te héjad nem ér annyit, mint egy ács által eszkábált kocsitengelyék. Az csupán egy három hüvelyknyi fapecket farag ki, ami mégis elbír 50 *dan* súlyt. Ez az igazi mestermű. Aminek van valami haszna, azt az emberek ügyesnek tartják, ami viszont számukra teljesen haszontalan, azt ügyetlennek nevezik.

* * *

Gong Shuzi így szólt mesterünkhöz, Mozihez:

– Mielőtt találkoztunk volna, arra készültem, hogy megtámadom Songot. De most, hogy találkoztam veled, azt mondom, ha kezeskedsz afelől, hogy Song nem követ el igazságtalanságot, akkor nem támadom meg.

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Mielőtt velem találkoztál volna, még Song megtámadására készültél. Most miután találkoztál velem, ha kezeskedem afelől, hogy Song nem követ el igazságtalanságot, hajlandó vagy letenni eredeti szándékodról. Ez olyan, mintha én adnám neked Songot. Ha te csakugyan magadra veszed az igazságosság megítélésének felelősségét, akkor neked adom az egész égalattit.

50.

Gongshu
(Gongshu 公輸)

Gongshu Ban „felhőlétra”³² szerkezeteket szerkesztett Chu fejedelemség számára, és amikor elkészült, meg akarták támadni Song fejedelemséget. Mesterünk, Mozi, amikor ennek híret vette, felkerekedett és elindult Qi fejedelemségből. Tíz napon és tíz éjszakán át ment, mire megérkezett Yingbe, ahol is találkozott Gongshu Bannal. Gongshu Ban a következőket mondta neki:

– Mester, mit szeretnél tőlem?

Mesterünk, Mozi így válaszolt:

– Van valaki északon, aki megsértett engem, szeretném, ha segítenél nekem megölni őt. – Gongshu Ban azonban meg sem szólalt, mire mesterünk, Mozi ekként folytatta: – Kérlek, fogadj el ezért tíz aranyat!

– Az én igazságos elveimmel összeegyeztethetetlen, hogy embert öljek – válaszolta erre Gongshu Ban.

Erre mesterünk, Mozi felállt, kétszer leborult előtte, s így szólt:

– Engedd hát meg, hogy kifejtsem! Északról idefelé jövet azt hallottam, hogy olyan létrákat készítettél, amelyekkel majd Songot fogják megtámadni. Mégis, mi bűne van Songnak? Jing állama bővelkedik a területekben, azonban nincs elegendő népe. Lemészárolni azt, amiből egyébként sincs elegendő, és harcba szállni azért, amiből amúgy bőségesen van, nos, ezt nem lehet különösen bölcs dolognak nevezni. Song nem követett el semmiféle bűnt, mégis meg fogják támadni, nos, ezt nem lehet különösen emberségesnek nevezni. Tisztában lenni ezzel és mégsem küzdeni ellene, nos, ezt nem lehet hűségnek nevezni. Aki küzd ellene, de nem ér el eredményt, nos, az ilyet nem lehet erősnek nevezni. Aki az igazságosság nevében nem öl meg keveseket, de lemészárolja a sokakat, nos, az ilyen emberről nem mondható el, hogy tisztában lenne az (alapvető) kategóriákkal – Gongshu Bant meggyőzték (Mozi szavai), mire mesterünk, Mozi így folytatta: – Rendben, de akkor miért nem állítod le (a támadást)?

– Azt nem lehet – válaszolta Gongshu Ban, – mert már a szavamat adtam a királynak. Mesterünk, Mozi azt mondta erre:

– Nem találkozhatnék esetleg a királlyal?

– Dehogynem – válaszolta Gongshu Ban.

Amikor pedig mesterünk, Mozi találkozott a királlyal, a következőket mondta neki:

– Tegyük fel, hogy van egy ember, aki nem elégszik meg a saját díszes hintójával, hanem még a szomszédja ócska kordéját is el akarja lopni; nem elégszik meg a saját selyem- és brokátruháival, de még a szomszédja rövidke kabátját is el akarja lopni; nem elégszik meg a saját gabonából és húsból készült étkeivel, de még a szomszédja korpáját is el akarja lopni. Miféle embernek tartod az ilyet?

³² A „felhőlétra” (*yunti* 雲梯) az ókori Kína egyik jellegzetes ostromszerkezete volt. A régi Kína fegyvereiről, hadi eszközeiről lásd: TOKAJI 1997.

– Egészen biztos, hogy a tolvajlás kényszerétől szenved – válaszolta a király.
Erre mesterünk, Mozi ezt felelte:

– Jingnek ötezer *li* területű a területe, Songé pedig alig ötszáz. Ez éppen olyan, mint a díszes hintóval szembeállított ócska kordé. Jingnek ott van Yunmeng, amely telis-tele van ott tanyázó rinocérosszal, szarvassal és őzekkel, a Jiang- és a Han-folyókban az égalatti legpompásabb halai, kis teknősei és nagy teknősei és algátorai tenyésznek, Songban viszont csak fácánok, nyulak, rókák és vadmacskák élnek. Ez éppen olyan, mint a gabonából és húsból készült ételekkel szembeállított korpá. Jingben hatalmas fenyők, *katalpafák*, *pianfák*, *nanfák* és *yuzhangfák* vannak, Songban viszont még csak magasabb fa sincs. Ez éppen olyan, mint a selyem- és brokátruhákkal szembeállított rövidke kabát. Ha azonban minisztereid és három hadvezéred megtámadja Songot, éppen efféleképpen fognak cselekedni. Én úgy látom, felség, hogy ha te az igazságosság ellenében cselekszel, nem fogsz eredménnyel járni.

– Ez már igen! – válaszolta a király. – Csakhogy Gongshu Ban felhölétrákat készített a számunkra, amelyekkel egészen bizonyos, hogy be fogjuk venni Songot – válaszolta a király, és Gongshu Banra pillantott.

Ekkor mesterünk, Mozi leoldotta az övét, és abból alakította ki a városfalat, és fapöcköket használt (ostrom)szerkezet gyanánt. Gongshu Ban kilencszer támadta meg szerkezeteivel a városfalat, de mesterünk, Mozi mind a kilencszer ellenállt. Gongshu Ban ostromszerkezetei már rég elfogytak, amikor mesterünk, Mozi védekezése még mindig szilárdan kitartott. Gongshu Ban zavarodottan így szólt:

– Tudom ám, hogyan vághatnék vissza neked, csakhogy nem árulom el.

– Én is tudom, hogy miként akarnál visszavágni nekem, de én sem árulom el – válaszolta mesterünk, Mozi.

Ekkor a király megkérdezte, hogy mégis miről beszélnek, mire Mozi így válaszolt:

– Gongshu mester arra gondol, hogy az lesz a legjobb, ha végez velem. Mert ha engem megöl, akkor nincs, aki képes lenne megvédeni Songot, s akkor el lehet foglalni. Csakhogy háromszáz tanítványom, az élükön Qin Gulivel már az én védelmi eszközeimet telepítve várják Song városfalán a chubéli betolakodókat. Hiába ölsz meg hát engem, akkor sem fogod tudni megtörni (Song védelmét).

– Ez pompás! – mondta Chu királya. – Akkor többé nem is támadom meg Songot.

Mesterünk, Mozi útban hazafelé áthaladt Songon. Mivel esett az eső, be akart húzódni a városba, csakhogy a kapuőr nem engedte be őt. Ekkor így szólt (Mozi):

– Annak, aki uralja a szellemi dolgokat, (érdemeit) a közönséges emberek nem ismerik fel, míg azt, aki a nyilvánosság előtt küzd (az elsőbbségért), a közönséges emberek felismerik.

Felkészülés a városfalak és a kapuk (védelmére)
(*Bei cheng men* 備城門)

Qin Guli³³ azt kérdezte a mesterünktől, Mozitól:

– Miként a bölcs emberek mondják, (mostanság) nem jelennek meg a főnixek, a fejedelmek fellázadnak a virágzó Zhou birodalma ellen, vértbe öltözött katonák támadnak az ég alattiban, a nagyok rárontanak a kicsikre, az erők elragadják a gyöngéket. Ha én szeretnék megvédeni egy kisebb országot, mégis mit kellene tennem ehhez?

– Milyenfajta támadás ellen akarsz védekezni? – kérdezte mesterünk, Mozi.

Qin Guli pedig ekként felelt neki:

– Manapság a leggyakrabban használt támadási (módok és eszközök) a következők: közelítő (fedett kocsiállvány), kampók, faltörő kosok, létrák, rámpák, víz (az elárasztáshoz), aknák, lerohanás (céljából épített) ostromalagutak ásása, hangyaroham, páncélcocsik és létrás hadiszekerek.³⁴ Bátorkodom megkérdezni, hogyan védekezzünk e tizenkét dolog ellen?

Mesterünk, Mozi pedig így válaszolt:

– Ha a városfalak és a vizesárok³⁵ ki lettek javítva, ha a védelmünk eszközei készen állnak, ha a felhalmozott gabona elegendő, ha a feljebbvalók és az alárendeltek kölcsönösen ragaszkodnak egymáshoz, ha a környező szomszédos fejedelmek is támogatnak (minket), ezek azok, melyek révén kitarthatunk. Ellenben, ha jók ugyan a védőink, ám a fejedelem mégsem alkalmazza őket, az olyan, mintha egyáltalán nem is lenne védelmünk. Ha a fejedelem alkalmazza a védőket, akkor nekik igencsak érteniük kell a védelemhez. Mert ha nem értenek hozzá, a fejedelem azonban mégis alkalmazza őket, az olyan, mintha egyáltalán nem is lenne védelmünk. Ha tehát a védők értik a dolgukat, a fejedelem pedig megbecsüli és alkalmazza őket, akkor el lehet kezdeni a védekezést.

Minden körülzárt város védelmének a szabálya, hogy a falak legyenek vastagok és magasak, a vizesárok pedig legyenek mélyek és szélesek, a nagy és a kis tornyok legyenek megerősítve, a védelem eszközei legyenek kijavítva és legyenek praktikusak, a tüzelő és az élelem pedig legalább három hónapra legyen elegendő. Az emberek legyenek sokan és jól kiválógtatva, a hivatalnokok és a nép között legyen összhang. Ha a főhivatalnokok érdemeket szerezve sokat fáradoznak uralkodójukért, akkor az uruk bízni fog bennük, és az igazságosság elvének megfelelően bánik majd velük, a tízezernyi nép pedig örvendeni fog nekik és fáradhatatlanul (szolgálják őket). Ha ez nem elég, akkor

³³ Qin Guli 禽滑釐 Mozi kedvenc tanítványa.

³⁴ Az itt felsorolt eszközök és támadó módok kínai elnevezései: közelítő (fedett kocsiállvány): *lin* 臨; kampók: *gou* 鉤; faltörő kos: *chong* 衝; létra: *ti* 梯; rámpa: *yin* 堙; víz (az elárasztáshoz): *shui* 水; akna: *xue* 穴; lerohanás: *tu* 突; ostromalagutak ásása: *kongdong* 空洞; „hangyaroham”: *yifu* 蟻傅; páncélcocsik: *fenwen* 輦輞; létrás hadiszekér: *xuanche* 軒車.

³⁵ Városfal: *cheng* 城; vizesárok: *chi* 池.

ott vannak a szülők sírjai; ha ez sem elég, akkor ott vannak a hegyek, az erdők, a pusztaságok és a mocsarak, melyek elegendő előnyt biztosítanak; ha ezek sem elegendők, akkor ott vannak a terepviszonyok, melyek megnehezítik a támadást, de megkönnyítik a védekezést; ha ez sem elég, akkor van az ellenséggel szemben érzett mély gyűlölet és a feljebbvalók előtti érdemszerzés vágya; ám ha még ez sem elég, akkor ott van a jutalmazás rendszerének nyilvánvalósága, amiben meg lehet bízni, valamint a büntetések szigorú volta, ami elegendő ahhoz, hogy elrettentsen. Amennyiben ez a tizenegy dolog együttesen a rendelkezésre áll, akkor a nép nem fog kételkedni az uralkodóban. Amennyiben e tizenegy dolog közül akárcsak egy is hiányzik, akkor hiába vagyunk szakértők (a védekezésben), nem leszünk képesek védekezni.

Minden városvédelemnek a szabálya, hogy amikor előkészítjük a városfalakat és a kapukat, akkor készíttessünk hullórostélyokat leeresztő szerkezetet,³⁶ amely legyen két *zhang* hosszú és nyolc *zhi* széles; a két egyforma kapuszárny három *cun* szélességben záruljon egymásra, és a szárnyak legyenek bevonva agyaggal, nem több mint két *cun* vastagon (a tűz elleni védekezéshez). Az árok közepén legyen másfél *zhang* mély és olyan széles, mint a (két) kapuszárny! Az árok hossza a terület nagyságától függ. Az árok végénél legyen a hullórostély, amely (egyszerre) csak egy embert tudjon befogadni.

Amikor az ellenség megérkezik (a városfal alá), mindegyik kapuszárnyra fúrassunk kívülről nem látható (kémlelő) nyílásokat! Mindegyik ajtószárnyra két-két nyílás kerüljön, melyek legyenek eltakarhatók! Az egyik nyíláson vezessünk át egy négy *zhi* hosszú kötelet [ti. hogy annak segítségével lehessen belülről bezárni a külső fedőlapot, ami eltakarja a nyílást]! A városfal négy szegleténél emeltessünk egy-egy magas tornyot, amelyekbe az előkelő családok fiait rendeljük fel, akiknek feladata az legyen, hogy onnan szemmel tartsák az ellenséget! Figyeljék meg az ellenség helyzetét, az előre- és a visszavonulásának, illetve a balra és jobbra történő elmozdulásának pontos helyét! Aki ezt elmulasztja, azt ki kell végezni.

Ha az ellenség alagutat fúrva próbálna közelíteni, akkor gyorsan válogassuk ki (mi is) a legjobb alagútásóinkat, akik (az ellenséggel) szemben ássanak egy alagutat, s abban fogadják őket számszerűjakkal felfegyverkezve!

A nép portáin található olyan anyagokat, mint a fa, a cserép és a kő, ugyancsak össze lehet gyűjteni a városfal megerősítéséhez. Aki nem engedelmeskedik (a beszolgáltatást elrendelő) parancsnak, ki kell végezni.

Éjjelenként végezzük (a városfal) építőmunkálatait, amikor is hétlépésenként (*bu*) legyen egy fűrész, ötlépésenként egy földhordó kosár, megint ötlépésenként pedig egy földdöngölő! A hosszú szekercék nyele nyolc *jin* legyen! Tízlépésenként legyen egy hosszú kasza, aminek a nyele nyolc *jin*! (Készítsük elő) valamennyi építési (eszköz)! Hétlábanként legyen egy kapa! Ötlépésenként legyen egy földhordó kosár! Minden ötödik lépésnél legyen egy csákány, egy nyolc láb hosszú nyelű balta! Tízlépésenként

³⁶ Hullórostély: *xianmen* 縣門, szó szerint: „függő kapu”; leeresztő szerkezet: *shenji* 沈機.

legyen egy nyolc láb hosszú nyelű kasza! Tízlépésenként legyen egy pöröly és egy hat láb hosszú nyelű kalapács, amelynek a feje egy láb hosszú, s mindkét vége éles! Háromlépésenként legyen egy-egy egy láb hosszú nyelű nyárs, amely hegye öt hüvelyk hosszú! Két nyársat össze kell kötni, és fektetve kell elhelyezni. Ha nem így helyezzük el, akkor használhatatlanok. A nyársak mindkét vége legyen hegyes! Ha földalatti alagúttal szemben ásunk egy ellenalagutat, mindenképpen tudnunk kell, hogy az ellenség alagútja hol szélesedik, és hol keskenyedik. Azoknak, akik a mi alagutunkat fúrják, parancsba kell adni, hogy az ellenség alagútjával azonos mélységben haladjanak.

Faágakból készítsünk kötegeket úgy, hogy a kötegek végén egyetlen ág se álljon ki! Helyezzünk ki egy darab egy öl és hét láb hosszú fadarabot, majd keresztbe fektetve erősítsük rá az egymáshoz illesztett ágakötegeket! Ennek a külső felületét tapasztszuk be erősen agyaggal úgy, hogy a homok ne tudjon átjutni rajta! Ezek olyan szélesek és vastagok legyenek, amelyek elegendők egy három öl és hét láb hosszú falszakasz tetejének a védelmére. Használjunk ágakötegeket, fát, földet és bármi más akadályt ahhoz, hogy a védelem minél erősebb legyen! Amikor ezt teljes hosszában felerősítettük és összekötöttük, tapasztszuk be kívülről jó erősen agyaggal úgy, hogy az elegendő legyen ahhoz, hogy a mellvéd³⁷ védelmét biztosítsa, hogy se felgyújtani, se letaszítani ne lehessen.

A nagy falon legyen kapu, amely egy öl, öt láb magas és négy láb széles!

Készítsünk a külső falnál kaput³⁸ is, amelynek a külső részén legyen két, a kapu szélességével megegyező gerendából készített, vízszintesen elhelyezett retesz! Ezeket a gerendákba fúrt lyukakba erősített kötél segítségével a mellvédről lehessen nyitni!

A várárkon történő átkeléshez legyen a falról leengedhető gerendahíd! A leeresztés mértékét a falon belülről, a mellvédről lehessen szabályozni! Két mellvéd között, a falon kívül ássunk egy egy öl és öt láb mély gödröt, amelybe hegyes póznákat állítunk! Az ellenséget várva itt lehet tüzet gyújtani.

Közvetlenül a fal mellé építsünk kétszintes *ling'er* toronyt!³⁹ A torony és a fal közötti részen ássunk egy másfél öl mély és egy egy öl, két láb széles gödröt! A torony úgy nézzen ki, mint a *ling'er*! A legerősebb harcosaink már itt fogadhatják az ellenséget, a legkiválóbb íjászaink már innen lőhetnek tüzes nyilakkal, amihez a nyilakat oda kell készíteni.

Készítsünk bambuszkerítést, amelyet a mellvédre helyezünk el! Magassága hat láb, szélessége négy láb legyen! Ezek biztosítanak fedezéket a számszeríjászoknak. Szükség van továbbá „forgó elsütőszerkezetre”⁴⁰, amely hat láb hosszú, és egy láb mélyen van a földbe ásva. Két gerenda összeerősítésével készítsünk takarást,⁴¹ amely két láb hosszú! Ennek közepébe fúrjunk egy lyukat vállmagasságban! Húszlépésenként

³⁷ Mellvéd: *die* 堞.

³⁸ A külső városfal kapuja: *guomen* 郭門.

³⁹ A *ling'er* torony (令耳) értelmezése bizonytalan.

⁴⁰ Forgó elsütőszerkezet: *zhuansheji* 轉射機

⁴¹ Takarás: *wen* 輦.

helyezzünk el egy ilyen szerkezetet, s mindegyikhez állítsunk képzett (számszer)íjászt! Adjuk parancsba, hogy senki nem hagyhatja el a posztját!

A falon százlépésenként szükség van egy-egy négy oszlopon álló toronyra. Az oszlopokat jó erősen kell rögzíteni. A tornyok alsó szintje egy öl magasságban legyen, a felső szintje pedig kilenc lábbal magasabban! Mindegyik egy öl és hat láb hosszú és széles legyen, továbbá mindegyik rendelkezzen ajtóval!

Harminclépésenként szükség van egy átjáróra, amely kilenc láb hosszú, tíz láb széles és nyolc láb magas. Az ajtót három láb szélesen és két láb hosszúságban ezekbe az átjárókba kell vágni.

A falakon szükség van fáklyaként használható lándzsákra, amelyek a fallal arányos hosszúságúak legyenek.

A falakon kilenc lépésenként legyen egy számszeríj, egy alabárd, egy pöröly, egy balta és egy csákány! Mindenhol halmozzunk fel „mennydörgő köveket” és acélsúlymokat is!

A *qu* pajzs⁴² egy öl és öt láb hosszú és egy öl és hat láb széles legyen! A „vállai” egy öl és két láb, a „lábai” hat láb magasak legyenek! Három láb mélyen kell beásni. A fa-pajzsok ne legyenek öt hüvelyknél közelebb a mellvédhez!

A redőnyök⁴³ nyolc láb magasak és hét láb szélesek legyenek! A gerenda öt láb széles legyen, a redőny közepén pedig egy „hidat” kell kialakítani, amelynek a végére erősítsünk egy kötelet! Amikor az ellenség közelít, rendeljünk ide egy embert, aki majd felhúzza és leengedi. (Ez a személy) nem hagyhatja el a posztját!

A falakon húslépésenként legyen egy hajítógép!⁴⁴ Ha az ellenség alagútfúrással akar közelíteni, ne használjuk!

A falakon harminclépésenként legyen egy mozgatható kemence!

A víztároló edényekhez tízlépésenként, elfedve legyen egy kenderborítású merőkanál! Ennek nyele nyolc láb hosszú legyen, az űrtartalma pedig két-három *dou*! A (nyél borításához) szükséges régi vagy új kender hat láb hosszú legyen! A nyél középütt legyen hajlított és egy öl hosszú! Tízlépésenként legyen elhelyezve egy! Ezeket hatalmas kötelekkel kell rögzíteni.

A falakon tízlépésenként legyen egy lapát!

Odafenn legyenek három *dan* űrtartalmú, kisebb és nagyobb agyagedények, vegyessen! Legyen továbbá két fedhető dézsa is!

A katonáknak fejenként két *dou* szárított húst kell biztosítani. Mindezt az esőtől védett, száraz helyen kell tárolni. A megfelelő időben a védőket a külső és a belső mellvéd mögötti helyre kell küldeni étkezni.

Helyezzünk el tárolóedényeket, amelyeket homokkal, kavicsokkal és vasdarabokkal töltsünk fel! Ezek egy-két *dou* űrtartalmú durva cserépedények legyenek. A használatához hármásával kötözzük össze azokat!

⁴² *Qu* 渠 pajzs.

⁴³ Redőny: *jiju* 藉苴.

⁴⁴ Hajítógép: *jiche* 藉車.

Szorosan egymáshoz kötött póznákat helyezünk el a falon, amelyek két öl magasra nyúlnak, és a végükön hegyesek!

Alakítsunk ki kétszárnyú kisebb ajtókat, amelyeket külön-külön is lehet nyitni és csukni.

A városkapu és a vizesárok védelmének biztosításához használjunk fáklyákat! Ezenkívül készítsünk ágakból akadályokat!

Háromölenként helyezünk el széles hasú palackokat, amelyeket „kutyafoggal” kapcsoljunk össze! Tízlépésenként állítsunk egy számszeríjászt az ágakból készített akadály mögé, a megfelelő fedezéket biztosítva a számára!

Ha a tüzes nyilakkal támasztott tűz ellen akarjuk védeni a falkaput, akkor annak szárnyaiba fúrassunk lyukakat, építsünk ki ott őrhelyet, majd tapasszuk be agyaggal! Készítsünk oda kenderbe bugyolált merőkanalakat és fedhető vizesödöket a mentéshez! A kapuszárnyak cölöpjeit fél láb mélyen ássuk be a földbe! Hüvelykenként verjünk be egy két hüvelyk hosszú szeget, amelyből egyhüvelyknyi rész látszódjék! Ezeket a szegeket héthüvelykenként agyaggal kell bevonni a tűz elleni védelemhez. A kapuk felett, a városfalakon a tűz elleni védekezéshez víztároló edényeket kell elhelyezni, kisebbeket-nagyobbakat vegyesen, amelyek közül a nagyobbak három *dou* úrtartalmúak legyenek. A kapu keresztgerendáját és a fogantyúját acélborítással erősítsék meg! A zárást biztosító keresztgerenda két láb hosszú legyen, és legyen rajta egy lakat! A lakatot pecsételjék le a „védelem pecsétjével”⁴⁵! Rendszeresen küldjünk oda valakit, hogy ellenőrizze a pecsét épségét! A kapuk őrzőinek biztosítsunk baltákat, kalapácsokat, vésőket és fűrészeket!

A falakon kétlépésenként legyen egy *qu* pajzs, egy öl és három láb hosszú cölöpre erősítve! A pajzs teteje tíz öl magasan legyen, a keresztkarok pedig hat láb hosszúak legyenek! Kétlépésenként szükség van egy redőnyre, amely kilenc láb széles és tizenkét láb hosszú.

Kétlépésenként legyen egy láncos cséphadaró,⁴⁶ egy hosszú nyelű balta és egy hosszú nyelű kalapács, valamint húsz dárda,⁴⁷ melyeket (arányosan) helyezünk el két-két lépés közötti távolságban!

Kétlépésenként legyen egy fa számszeríj, amely ötven lépésnél messzebbre hord! Halmozzunk fel ott jó sok nyilat, amelyek ne bambuszból készüljenek, hanem olyan fából, mint a *hu*⁴⁸, a *barack*, a *zhe*⁴⁹ vagy a *szil*! Acélhegyű nyilaink is legyenek, amelyeket arányosan osszunk szét a lövészek és az őrtornyok⁵⁰ közti területen!

⁴⁵ A „védelem pecsétje” vagy a védelem főparancsnokának a pecsétje: *shouyin* 守印.

⁴⁶ Láncos cséphadaró: *lianting* 連挺.

⁴⁷ Dárda: *qiang* 槍.

⁴⁸ *Hu* 梧 fa.

⁴⁹ *Zhe* 柘 fa.

⁵⁰ Őrtorony: *longcong* 櫓樞.

Kétlépésenként halmozzunk fel ötszáz követ, melyek mindegyike legkevesebb tíz *jun* legyen! Ha nincsenek köveink, akkor (az ellenség) feltartóztatására az acélsúlyom és a cserépdarabok is megfelelnek.

Kétlépésenként halmozzunk fel húsz nádfáklyát, amelyek egy arasz nagyok és egy öl hosszúak!

Ötlépésenként legyen egy vízzel teli cserépkorsó, melynek ürtartalma egy *dou*!

Ötlépésenként legyen ötszáz dárdá! A dárdák három láb hosszúak legyenek, és kákával borítsák azokat! A végeik legyenek hegyesek, és egy kisebb botra erősítve tároljuk biztonságosan!

Tízlépésenként legyen húsz halom tűzifa! Mindegyik halom két arasznál nagyobb átmérőjű és nyolc láb hosszú legyen!

Huszonöt lépésenként legyen egy kemence, a kemencében pedig egy vasfazék, melynek ürtartalma nagyobb legyen, mint egy *dan*! Ezt vízforralásra használjuk! Halmozzunk fel továbbá homokot is, nem kevesebb, mint ezer *dant*!

Harminclépésenként állítsunk egy megfigyelőtornyot, amely négy lábbal nyúljon túl a mellvédtől, és háromszor négy láb széles legyen! Három oldalát palánkkal borítsuk, majd agyaggal tapasszuk be! Nyáron helyezzünk fel rá árnyékolót is!

Ötvenlépésenként legyen egy kerek hajtógép! A szerkezet tengelye acélból készüljön!

Ötvenlépésenként legyen egy védett árnyékszék, amely nyolc láb magas fallal legyen körbekerítve!

Ötvenlépésenként szükség van egy ajtóra. Az ajtó védelmét lakattal lezárva lehesen biztosítani!

Ötvenlépésenként halmozzunk fel legalább háromszáz *dan* tűzifát! A külső tűztől agyagtapasztással védjük, nehogy kár keletkezzen!

Százlépésenként legyen egy őrtorony, amely a talajszinttől számítva öt öl magas! Három szintje legyen! Az alapja elől nyolc láb, hátul tizenhárom láb széles legyen, és ahogy magasodik, úgy keskenyedjen!

Százlépésenként legyen egy fatorony, amely elől kilenc láb széles, a magassága pedig hét láb! A torony kürtője és palánkja a faltól tizenkét láb távolságra legyen!

Százlépésenként legyen egy kút! Mindegyik kúthoz tíz vályú tartozzon, amelyek egy gerendához vannak erősítve! A vályúk ürtartalma négy-hat *dan*.

Százlépésenként legyen ötven, különböző hosszúságú szalmaköteg, amelyek átmérője két arasz!

Százlépésenként legyen egy *lu* pajzs! A pajzs négy láb széles és nyolc láb magas legyen! Az ellenség közeledtekor kell használni.

Százlépésenként legyen egy rejtett csatorna, amely három láb széles és négy láb mély!

Háromszáz lépésenként legyen egy „álló torony”! A falon belüli része legyen két öl és öt láb széles, két öl hosszú!

A falakon biztosítani kell egy három-négy lépés széles sávot, ahol harcolni lehet. Legyenek kisebb falak is, amelyekre kémlelőnyílásokat vágunk. Ezek a falak három láb széles és két láb, öt hüvelyk hosszúak legyenek! A lépcsőzet két láb, öt hüvelyk magas, a szélessége és hosszúsága pedig három láb legyen! A fal négy sarkán létesítsünk öt láb magas űrposztokat, ahova négy parancsnokot állítsunk!

A falakon hétlépésenként állítsunk egy *qu* pajzsot, amely egy öl, öt láb hosszú, és három láb mélyen legyen beásva! Öt hüvelykre nyúljon túl a mellvédnél! Így a magassága egy öl és két láb, a vízszintes kiterjedése pedig hat láb lesz. A közepére fúrjunk egy öt hüvelyk átmérőjű kémlelőnyílást! Esetleg két nyílást is fúrhatunk. A pajzs elülső részének négy arasszal alacsonyabbnak kell lennie a mellvédnél. Ássunk egy üreget, amelyet borítsunk cseréppel! Téli napokon lótrágyával lehet védeni a hidegtől.

A falakon tízlépésenként legyen egy űrposzt,⁵¹ amely egy öl hosszú! Ha elázna, akkor eldobható. Ötvenlépésenként legyen egy árnyékszék! Az árnyékszékekben vagy a falakon belül, az arra kijelölt helyen kell gyűjteni a szemetet.

A falakon harminclépésenként legyen egy hajtógép! Ha az ellenség alagútfúrással közelít, ezeket ne használjuk!⁵²

A falakon ötvenlépésenként szükség van egy lépcsősorra. A (lépcsőfokok) legyenek két láb és öt hüvelyk magasak, (a lépcsősor) pedig tíz lépés hosszú legyen! A falakon ötvenlépésenként szükség van egy kisebb, kétszintes toronyra.

Fatornyok álljanak százlépésenként, amelyeknek a külső részén ajtó legyen! A bal és a jobb oldalán legyen egy-egy gödör! A tornyokat lássuk el redőnyökkel! Fasáncokkal védjük a külső behatolástól!

A falakon semmilyen más épületnek nincs helye. Ha bárki, bármi egyebet építene, azt maradéktalanul el kell távolítani.

A falak tövében száz lépésen belüli távolságban tűzifát kell felhalmozni, amely mennyisége legkevesebb háromezer *dan* legyen. Agyaggal tapasszuk be jó alaposan!

A falakon tíz ember egy előljáró alá tartozik, aki felett egy hivatalnok áll, aki egy őrkapitánynak felel.

Százlépésenként legyen egy űrposzt, melynek falmagassága egy öl, négy láb magas, szélessége pedig négy láb legyen! Rendelkezzen kétszárnyú, nyitható-zárható ajtóval! Mindegyik űrposztnak legyen egy parancsnoka! A parancsnokokat a legmegbízhatóbb és leghűségesebb embereink közül válogassuk ki!

Két szállás között legyen egy kút és egy kemence! Halmozzunk fel és raktározzunk el szenet, pelyvát, szalmatöretet és lótrágyát!

A falakon a következő dolgokat kell előkészíteni: pajzsok, redőnyök, hajtógépek, mozgatható hidak, mozgatható tornyok, aprítószerszámok, emelőszerkezetek, láncos cséphadarók, hosszúnyelű balták, kalapácsok és kapák, függő rostélyok és *piqu*.⁵³

⁵¹ Feltehetően ideiglenes űrposztokról van szó, amelyeket egyszerű vászonnal borítottak be.

⁵² Feltehetően azért, mert az alagútfúrás felderítéséhez csendre volt szükség, és a hajtógépek keltette zajok ezt zavarták volna.

⁵³ A *piqu* 批屈 feltehetően valami szerszám lehetett, amely ma már nehezen azonosítható.

Ötvenlépésenként szükség van egy toronyra. A mellvéd alatt alakítsunk ki három láb átmérőjű nyílásokat! Az emelőszerkezet négy és fél láb átmérőjű legyen, amelynek a mozgatásához egyetlen ember ereje is elég.

Szükség van cserepekre és kövekre is, amelyek legkevesebb két *jin* súlyúak.

A falakon szükség van homokra is, ötvenlépésenként egy halomra. A kemencék rendelkezzenek vasfazékkal, és ugyanott álljanak, ahol a homokhalmok!

A gerendák két arasz átmérőjűek, és legkevesebb egy öl, két láb hosszúak legyenek! Ezekből a megfelelő egymáshoz erősítéssel készítsük az őrtornyokat! Ötvenlépésenként legyen egy!

Szükség van legalább ötven darab, három öl hosszú fahídra is. Ezeket a katonák sáncokon át történő rohamához használjuk, és cseréppel borítjuk.

Agyagból vagy fából készítsünk legkevesebb tíz *dou* űrtartalmú edényeket! Ezekből ötvenlépésenként tízre van szükség, amelyeket használatra készen töltsünk fel vízzel. Tízlépésenként szükség van továbbá két, legalább öt *dou* űrtartalmú korsóra is.

A falakon belül lévő családtagoknak éppúgy részt kell venniük a védelemben – bal és jobb oldalon, elől és hátul –, mint a falakon lévőknek. Ha a város kicsi, de népes lakossággal rendelkezik, akkor az öregeket és a gyöngéket a saját biztonságuk érdekében el kell küldeni a fővárosba vagy más nagyobb városba.

Amikor az ellenség közeledik, és úgy ítélik, hogy az ostrom elkerülhetetlen, a (védelem) parancsnoka mindenekelőtt rendelje el a falhoz közeli házak lerombolását, kivéve azokat, amelyeket felgyújtanak! Amikor az ellenség már a falakon belül van, a megfelelő időben le kell váltani a tiszteket és a harcosokat, kivéve azokat, akik az utánpótlás biztosításáért felelősek.⁵⁴ Az utánpótlásért felelős személyek ne tartózkodjanak a falakon!

Amikor az ellenség a falak alá ér, gyűjtsük össze az edényeket és a korsókat, és helyezzük el azokat a fal alatt! Százlépésenként legyen egy ilyen edényhalom, mind-egyik ötszáz edényből álljon!

A fal kapuján belül ne legyenek házak, a többi ház pedig rendelkezzen egy négy láb magas mellvéddel! A főkapu mindig legyen zárva, amit a kapunál két, a falról pedig egy ember ellenőrizzen!

A falon kívüli utat tisztítsuk meg, a százlépésnyire kiterjedő környéken pedig temessünk be minden árkot, romboljunk le minden falat és vágjunk ki minden fát függetlenül attól, hogy kisebbek vagy nagyobbak! Azon az úton, ahol az ellenség közeledik – legyen az főút vagy kisebb mellékutak – legyenek magas tornyaink, a vizes (átke-lőbbe) pedig állítva helyezzünk el bambusznyilakat!

A védelem központi helyén építsünk egy hatalmas tornyot, amely közel azonos magasságú a fallal, és minden oldalról szabadon megközelíthető! Ha látogató érkezik, akkor őt az út közepén kell fogadni, és várakoztatni kell, hogy (alaposan) szemrevé-telezhető legyen. Amikor eljön az ideje, három idősebb ember jelenjen meg a védelem

⁵⁴ Tudniillik annak érdekében, hogy pihent tisztek és harcosok vegyék fel a harcot a falakon már át-
jutott ellenséggel.

főhadiszállásán, és döntsék el, hogy az illető engedélyt kap a belépésre vagy sem. Miután az újonnan érkezettek becsületességéről meggyőződünk, és megismertettük velük a stratégiánkat, ők maguk is csatlakozzanak a védőkhöz! A tényleges védekezés idején azonban nem mehetnek a falakra, és nem hagyhatják el a szállásaikat!

Azok a védők, akik alaposan ismerik a fal magasságát és az árok mélységét, vegyenek részt a tényleges védelmi (harcokban is). Akár éjjel, akár nappal a dobok megverésével mozgósítsuk a harcosainkat! A fiatalok könnyen használhatók a védelemhez.

A védelem módszere a következő: ötvenlépésenként szükség van tíz jól megtermett emberre, húsz életerős asszonyra és tíz időse és gyermeke. Vagyis ötvenlépésenként összesen negyven-nyolcvan ember legyen!

A falak tövében lépésenként legyen egy képzett harcos, vagyis húsz lépésre húsz harcos jusson! Akár kisebb, akár nagyobb a fal, ez az érvényes, így lesz elegendő a védelmünk.

Ha az ellenség „hangyaroammal” támadna mind a négy oldalról, de a védők erről idejében tudomást szereznek, akkor a védők előnyben, a támadók pedig hátrányban vannak. Ha százezer támadó vonalban támad, akkor soraik száma nem lesz több négy-nél. A legszélesebb szakasz ötszáz, a közepes háromszáz, míg a legvékonyabb ötven lépés lesz. Ha a (támadó sor) szélessége nem haladja meg a százötven lépést, akkor a védekezők előnyben, a támadók pedig hátrányban vannak. Ha (a támadó sor) ötszáz lépés széles lenne, akkor az elégséges védelemhez szükségünk lesz ezer jól megtermett emberre, kétezer életerős asszonyra, ezer örege és gyermeke, vagyis összesen négyezer emberre. Ezek a védelem arányszámai. Azok az öregek és gyermekek, akiknek nincs egyéb feladatuk, a falakon vegyenek részt a védelemben, és álljanak be a védők sorába!

Amikor a város hadvezére előlép, azt jól látható módon jelzőzászlókkal kell a tisztek és a nép tudomására hozni. A hadvezér kíséretének létszáma tíztől akár több mint száz emberig is terjedhet. Ha a hadvezér kilép, de azt nem jelzik zászlókkal, a kíséretének tagjai ne hagyják el eredeti alakulataikat! Ha az ezernyi ember hadvezére megáll, senki ne járkaljon! Annak, aki ilyenkor is járkalna – legyen az akár tiszt vagy közkatona – fejét kell venni. Ezeket a parancsnokok tudtára kell adni. Ezek a város védelmének legszigorúbb tiltásai, amelyeken a férfiak és asszonyok élete múlik, épp ezért nem szabad ezeket figyelmen kívül hagyni.

A falakon a mellvédbe ötlépésenként egy-egy három láb mély, szabályos lyukat kell fúrni. Ezekbe a lyukakba illeszthetők a fáklyák. A nagyobbak hat, a kisebbek pedig három láb hosszúak. A számukat a bevilágítandó terület nagysága határozza meg. A faltól hétlábnyi távolságra ássunk egy árkot, amely csapóhíddal van ellátva! Ha a fal előtti terület olyan keskeny lenne, hogy nem teszi lehetővé árok ásását, akkor ott ne legyen árok. A falakon harminclépésenként szükség van egy mozgatható kemencére, amelyet egy ember felvigyáz, kezében egy hét láb hosszú fáklyával. Amikor a közeledő ellenség dobolása felhangzik a falak alatt, világítsanak oda, amikor a dobszó másodjára is felhangzik, a fáklyákat illesszék be a lyukakba, hogy bevilágítsák a külső részt!

A különféle hajítószerkezetek legyenek vasalással megerősítettek! Tartópilléreik egy öl, hét láb hosszúak legyenek, amelyeket négy láb mélyre kell beásni a talajba! A hajítókar hossza legyen nagyobb három ölnél, de akár a három és fél öl hosszúságot is elérheti. A parittyá két láb, nyolc hüvelyk hosszú legyen! A hajítószerkezet erejét farakásokra löve kell kipróbálni. A hajítószerkezeteket karjuk háromnegyed részénél kell a forgócsaphoz illeszteni.

A hajítószerkezet karja, amennyiben három öl hosszú, úgy annak háromnegyed részénél legyen a forgócsaphoz illesztve! Az arányosan elhelyezett parittyá két láb, nyolc hüvelyk hosszú legyen! A hajítókar hossza legkevesebb huszonnégy láb legyen, mert az ennél rövidebb már használhatatlan. A szerkezetet a mozgatáshoz lássuk el nagyobb székérekerekkel! A hajítószerkezet alapváza egy öl és két és fél láb legyen! Valamennyi hajítószerkezetet vasalással kell megerősíteni. Ezek kiszolgálására biztosítsunk egy társzerket is!

Amikor az ellenség az árok feltöltésével támadna, készítsünk elő négy láb mély vizeshordókat, amelyeket tapasszunk be, majd ássuk el azokat, tízlábanként egyet! Cseréppel lefedve tároljuk egészen addig, amíg használni nem kell. Szükség van továbbá néhány egy láb átmérőjű és két láb és négy *fen* hosszúságú fadarabra is, ezeknek a közepére fúrjunk lyukat! A lyukba helyezzünk szenet, gyűjtsuk meg, majd pedig takarjuk le! Ezt a hajítógép védelmére használjuk. Állítsunk össze vassulyomkötegeket, amelyek két láb, öt hüvelyk hosszúak, az átmérőjük pedig kettő vagy annál is több láb. Helyezzünk ki hét hüvelyk nagyságú, hegyes végű fatüskéket egymástól hat hüvelyk távolságra! Készítsünk „kutyafogókat” hét hüvelyk széles és egy láb, nyolc hüvelyk hosszú lécekből és négy hüvelyk hosszú „karmokból”, amelyeket „kutyafogó-mintázatba” rendezve helyezzünk ki!

Mesterünk, Mozi azt mondta:

– A falak védelmének módszeréhez fel kell mérnünk a falakon belül rendelkezésre álló fa mennyiségét. Tíz ember vigyen tíz *qiét*,⁵⁵ öt ember pedig öt *qiét*, vagyis a mennyiséget az emberek létszáma határozza meg! Mindenki a saját erejéhez képest gondoskodjék a megfelelő mennyiségű tüzelőről, mert ha a falakon belül nincs élelem, akkor az maga a halál.

A városkaputól öt lépés távolságra legyen egy hatalmas árok! Ahol a talajszint magasabb, ott egy öl, öt láb mélyre ássunk, ahol alacsonyabb, ott a víz szintjéig, de legfeljebb három láb mélyre! A közepére verjünk le cölöpöket, amelyek majd a rejtett szerkezettel mozgatott billenőhidat tartják. A (híd) felső részét fedjük be gazzal és agyaggal, hogy úgy nézzen ki, mint egy ösvény! Az árok többi részén ne lehessen átugrani vagy bármi más módon átjutni. A (védők) kimenne csalogassák (az ellenséget), vegyék rá, hogy üldözni kezdjék őket, be a városba! A felvonószerkezet mozgatásával az ellenség elveszejthető. Ekkor az ellenség megrémül, szívébe félelem költözik, és visszavonul.

⁵⁵ A *qie* 掣 nem azonosítható mértékegység. Az is elképzelhető, hogy „köteg” vagy „nyaláb” értelemben volt használatos.

Felkészülés a magaslatról megközelítésre
(*Bei gao lin* 備高臨)

Qi mester kétszer leborult, majd ismét kétszer, és azután így szólt:

– Megkérdezhetem, hogy mi a teendő akkor, ha az ellenség összehordott földből magaslatot emel közvetlenül a mi falaink mellé, annak tetején pedig tűzfát és földet halmoz fel, amiből „juhrámpát” épít, azt pedig előlről pajzsokkal fedi le, majd pedig a tetején elhelyezett számszeríjszaival együtt azt a falainkhoz hozza?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt neki:

– Szóval a „juhrámpa” elleni védekezésről kérdezel? Azok, akik „juhrámpát” akarnak használni, ostobák. Csak arra elég, hogy kifárassza vele a katonáit, de korántsem elegendő ahhoz, hogy (érdemi) kárt okozzon a falakban. A védekezéshez „tornácfalakat” kell készíteni közvetlenül a „juhrámpák” mellé. Jobb és bal felől is biztosítani kell a védelmet, mindegyik (tornácfal) húsz *zhi* hosszú legyen! A „mozgatható fal” harminc *zhi* magas legyen, ahonnan erős számszeríjakkal és tűzvető katapultokkal lehet löni. Ha ilyen leleményes eszközöket készítettetsz, akkor a „juhrámpáról” történő támadás kudarcot fog vallani.

A megközelítés elleni felkészüléshez készíttess „összekapcsolt számszeríjkocsikat”, amelyeket egy négyzet-*zhi* nagyságú gerendákból, a fallal megegyező vastagságban ácsoljanak! Két tengelyük és négy kerekük legyen, amelyeket külső keret takarjon! Belül alsó és felső szintre legyenek osztva! Bal és jobb oldalon is legyen kialakítva két-két kiállítás, bal és jobb oldalon is legyen egy-egy vízszintes gerenda! A bal és a jobb oldali gerendán is alakítsanak ki egy-egy négy *cun* átmérőjű, kör alakú csapatot! Ezt követően a bal és a jobb oldali gerenda kiállításaira erősítsék fel a számszeríjakat! Horgok segítségével kapcsolják össze a számszeríjak húrjait úgy, hogy azok egy nagy közös húrt alkossanak! A számszeríjak sínje elől és hátul egyenesen álljon, nyolc *zhivel* magasabban, párhuzamosan (a kocsi) keretével! A kocsi tengelye három és fél *zhire* nyúljon be a kocsi keretébe. Az összekapcsolt számszeríjak elsütő bronzszerkezete egy *dan*, harminc *jin* súlyú legyen! A húrokat megfeszítő kötelet tekerjék fel egy csörlőre, amelynek a doboza három és fél *wei* legyen! Bal és jobb oldalon is legyen egy-egy három négyzet-*cun* nagyságú „karom”! A kocsi kerekai egy *zhi* és két *cun* vastagságúak legyenek! A számszeríjak sínvázához kapcsolt „karmok” egy *zhi*, négy *cun* szélesek, hét *cun* vastagok és hat *zhi* hosszúak legyenek! A számszeríjak vízszintes szerkezetén kívül is legyen egy-egy „karom”, amely másfél *zhi* hosszan nyúljon ki mindkét oldalon! Ezek hat *cun* szélesek, három *cun* vastagok és a kocsi keretével megegyező hosszúságúak legyenek! Kell továbbá egy célzószerkezet, amely le-fel és előre-hátra is mozgatható. A számszeríjak alapzata százhusz *jin* súlyú legyen, és másfél *cun* átmérőjű gerendákból készüljön! A nyilak tíz *zhi* hosszúak legyenek, amelyek végére csörlőkre tekerhető zsinórt erősítsenek! A nyilak három *zhivel* nyúljanak előbbre a számszeríj sínjének elejénél. Az elhelyezhető számszeríjnak nincs meghatározott száma. A hatvan nagyobb számszeríj a lövés után újra használható, a kisebbek azonban nem. Tíz

ember kezeljen egy kocsit! Ha az ellenség magas tornyokból löne, akkor ponyvával kell védekezni a nyílveszők ellen.

54.

[elveszett]

55.

[elveszett]

56.

Felkészülés a létrák(ról való támadás) ellen
(Bei ti 備梯)

Qin Guli három éven át szolgálta mesterünket, Mozit, ezalatt keze és lába kerges lett, arcát pedig sötétre cserzette a nap. Testét gyötörve szolgált, de soha sem merészelt kérdéseket feltenni vagy vágyaival előhozakodni. Mesterünk, Mozi megsajnálta őt, bort és szárított húst készített elő, s vendégül látta Qinzit. Qinzi kétszer leborult előtte, majd felsóhajtott. Mesterünk, Mozi ekkor így szólt:

– Van-e bármi kívánságod?

Qinzi kétszer leborult, majd ismét kétszer, s így szólt:

– Merészelnék kérdezni a védekezés módjairól?

Mesterünk, Mozi ekként felelt:

– Tedd félre ezt egy pillanatra! Tedd félre ezt egy pillanatra! A régmúlt időkben is voltak tehetségesek, akik azonban belül nem kerültek közeli kapcsolatba a néppel, kívül pedig nem jutottak kormányzati szerephez. A kevesekkel harcoltak a sokak ellen, ha gyöngék voltak, az erők még gyengébbé tették őket, míg végül maguk meg nem haltak, országuk pedig el nem pusztult, így lettek ők az égalattiban neveltség tárgyává. Épp ezért légy nagyon óvatos, mert attól félek, hogy te is erre a sorsra jutsz.

Qinzi kétszer leborult, és lehajtott fővel ismét a védekezés módszereiről kérdezett:

– Azt kérdezném, hogy mi a teendő akkor, ha az ellenség (serege) nagyszámú és bátor (harcosokból áll), ha már feltöltötték az árkokat, ha katonáik már megindultak előre, ha a „felhőlétráikat” már elhelyezték, ha az ostromhoz szükséges valamennyi eszközüket már előkészítették, ha harcosaik létszáma egyre csak nő, és már a falainkon harcolnak?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Vagyis a „felhölétrák” elleni védekezésről kérdezel? Nos, a „felhölétrák” igen súlyos szerkezetek, amelyeket meglehetősen nehéz mozgatni. A védekezéshez készítsünk mozgatható falakat, majd különféle tornyokkal vegyük körbe azokat! A mozgatható falakra vonatkozó szabályok: a falnál húsz lábbal legyen magasabb, nyúljon a mellvéd fölé, tíz láb széles legyen, a bal és jobb oldalon lévő törő kosok húsz láb hosszúak legyenek! A (tornyok) magassága és szélessége a mozgatható fal méretéhez igazodjék! Fúrjunk rá olyan lyukakat, amilyenek a patkányok kifüstöléséhez kellene, ezeket kívülről gyékényszóttessel takarjuk! Az ellenséggel szemben lévő oldalát lássuk el lövészerkezetekkel, faltörő kosokkal, mozgatható hidakkal! Továbbá álljanak rendelkezésre vésők és fúrók is! A faltörő kosokat tíz ember kezelje, a (vésőket és a) fúrókat pedig öt ember használja! Ennyi emberi erő szükséges összesen. Adjuk parancsba, hogy a fáradhatatlan tekintetű katonáink állandóan tartsák szemmel (az ellenséget), dobszóval mozgósítsanak, minden irányból folyamatosan löjjenek rájuk! Vessük be a számszerűjászainkat is, a falakról pedig nyílzáport, köveket, homokot és hamut zúdítsunk rájuk! Parázsló fával és lobogó vízzel égessük meg, és forrázzuk le őket! Vizsgáljuk meg, (ki érdemes) a jutalmazásra, és szabjuk ki a büntetéseket! Nyugodt körülmények között tervezzünk, amelyet aztán habozás nélkül hajtsunk végre! Így védekezhetünk hát a „felhölétrák” ellen.

A mozgatható mellvédekkel történő védekezéshez a mellvédek legyenek hat láb magasak, és rendezzük azokat egy vonalba! Helyezzünk oda kardokat és lövészerkezeteket! Ha faltörő kossal közeledne (az ellenség), távolítsuk el (a mozgatható mellvédeket), amikor ilyen veszély nincs, állítsuk fel azokat! Háromlábanként készítsünk egy nyílást! Vassulymokat használjunk az ellenség megállítására! Egy szekérral leheszen azokat előre-hátra mozgatni!

A faltól tíz lépés távolságra helyezzünk ki kerítéseket, amelyek tíz láb vastagak legyenek! A kerítés elkészítéséhez vágjunk ki kisebb-nagyobb fákat, amelyeket azután tíz láb hosszúságúra fűrészeljünk! Olyan mélyre ássuk, hogy ne lehessen elmozdítani! Húszlépésenként legyen egy *sha*.⁵⁶ Mindegyik *sha* rendelkezzen egy *ge*vel,⁵⁷ amelynek a vastagsága tíz láb legyen! Egy *shán* legyen két kapu, melyek szélessége öt láb. Mindegyik kerítésen legyen egy kapu, amit ne túl mélyen ássunk be, s ne legyen túl nehéz szerkezet, hogy könnyen lehessen felhúzni! A falon és a kerítésnél lévő (felesleges) dolgokat el kell távolítani.

A „görögtűzhöz” négylábanként kell kampóval ellátott cölöp, és ötlépésenként egy parázzsal teli és ajtóval ellátott kemence. Hagyjuk, hogy az ellenség egészen bejusson, és ezt követően zúdítsuk rájuk a görögtüzet a kapuknál! Küldjük ki a hordozókat, akik az ostromlók sorának teljes szélességében előkészítik (a görögtüzet)! Két hordozó gondoskodik egy tűz(forrásról)! A dobszóig várakozzanak, majd együttesen indítsák (a tüzet)! Ha az ellenség elhárítaná a tüzet, és újból támadna, ismét zúdítsunk rájuk

⁵⁶ A *sha* 殺 eredeti jelentése: „ölni”. Itt azonban valamiféle elővédéptípmény lehet.

⁵⁷ A *ge* 隔 szintén nehezen meghatározható eszköz vagy épületrész.

görgtüzet! Ha az ellenség súlyos sérüléseket szenved, elvezeti a seregét, és visszavonul. Ekkor adjunk parancsot a halálra elszánt harcosainknak, hogy minden irányból törjenek ki, vegyék üldözőbe, és mérjenek csapást az ellenség seregére! Rendeljük el, hogy bátor katonáink és tisztjeink csak a dobszó felhangzásakor törjenek ki, ha pedig a falakon újból megszólalnak a dobok, térjenek vissza! A kiküldött katonáink hajtsanak végre elterelést! Ha az éjszaka közepén a falakon mindenhol megverjük a dobokat, akkor az ellenség elbizonytalanodik. Ilyenkor csapást lehet mérni a hadseregre, és végezni lehet a hadvezérükkel. Katonáink öltsenek magukra fehér színű öltözetet, és emelt hangon beszéljenek egymással! Így lehet leverni a felhőlétrákkal végrehajtott ostromot.

57.

[elveszett]

58.

Felkészülés az elárasztás ellen
(*Bei shui* 備水)

A városfalon belül, de az árkon kívül ki kell alakítani egy nyolc lépés széles sávot. Az elárasztás ellen való felkészüléshez gondosan fel kell mérni a talaj valamennyi pontjának magasságát. A falakon belül, ahol lejt a talaj, oda csatornákat kell építeni az alacsony talaj felé. A legmélyebb ponton fúrjunk egy kutat [ti. víznyelő aknát], amelynek bel-sejét cseréppel béleljük! Ha a falakon kívül a víz már egy ölnél is magasabb, a falakon belül ássunk (még több) vízelvezető árkot! A csónakok egymáshoz erősítésével készítsünk tíz közelítő (fedett kocsiállványt)! Minden közelítőre tíz-tíz embert rendeljünk! Mindegyiküknél legyen számszeríj, négy pedig rendelkezzen kampókkal is! Akik igazán jól értenek a hajókhoz, készítsenek páncélborítást! Húsz hajó alkosson egy rajt (*dui*)! Legénységnek pedig válogassunk ki harminc-harminc rátermett, erős férfit mindegyik hajóra! Közülük tizenkettő vértet és bőrsisakot viselve a kampókat kezelje, a többi tizennyolcnál pedig legyen *mao* lándzsa! Mielőtt kiképeznénk ezeket a leg-rátermettebb harcosainkat, szüleiket, feleségeiket és gyerekeiket túszként különítsük el tőlük egy másik helyen, és gondoskodjunk róluk. Amikor látjuk, hogy a töltéseken keletkezett réseken áttör a víz, indítsuk a „megközelítőket” és a páncélborítású hajókat, hogy áttörjék az (ellenség) külső töltéseit, a városfalakról pedig gyorstüzelő „lövő szerkezetekkel”⁵⁸ támogassuk őket!

⁵⁸ *Sheji* 射机.

59.

[elveszett]

60.

[elveszett]

61.

Felkészülés a rohamra
(*Bei tu* 備突)

A falon százlépésenként szükség van egy „rohamkapura”. Mindegyik „rohamkapunál” legyen egy kemence négy-öt lábra a kaputól! A kapuk fölött legyen cseréptető, amely nem engedi befolyni a vizet a kapuhoz! A kapukhoz állítsunk egy felügyelőt, aki ellenőrzi, hogy a kapu zárva van-e. Fogjunk két szekérekereket, amelyeket fával erősítsünk össze, a külső felületüket vonjuk be agyaggal, majd helyezzük el azokat a „rohamkapukban”, a kapuk szélességével arányosan! A kapuktól négy-öt lábra állított kemenccéket töltsük meg tűzifával és fekete ürömmel! Amikor az ellenség közelít, a kerekeket leengedve torlaszolja el (a kapukat)! Dobszóval mozgósítsunk és támasszunk füstöt!

62.

Felkészülés az alagútfúrás ellen
(*Bei xue* 備穴)

Qin mester kétszer leborult, majd még kétszer megismételte, s így szól:

– Megkérdezhetem, hogy a rég múlt korokban mit tettek azok ellen, akik az ostrom szakértőiként alagútfúrással bejutottak (a városba), ahol tüzet támasztva lerombolták a falakat?

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Vagyis az alagútfúrás elleni védekezésről kérdezel? Az alagútfúrás elleni védelemhez (mindenekelőtt) magas tornyokat kell készíteni a falakon belül, ahonnan szemmel lehet tartani az ellenség tevékenységét. Ha az ellenségnél olyan változásokat észlelünk, mint például szokatlanul sok földet felhalmozva falakat kezdenek építeni, vagy a víz a megszokottnál sárosabb lesz, akkor mindez alagútfúrás munkálatokra utal. A falakon belül azonnal kezdjük el árkot ásni és egy ellenalagutat fúrni! Ássunk továbbá ötlépésenként egy aknát a falhoz a lehető legközelebb! Amennyiben (a falunk) magaslapon húzódik, akkor az aknák egy öl, öt láb mélyek legyenek; alacsonyabb helyeken

elég három láb mélyre ásni, de vízhez érve mindenképpen álljunk meg! Negyven vagy annál is több *dou* úrtartalmú cserépedényekből készítsünk fülelőedényeket, amelyeket fedjünk le vékony nyersbőrrel, majd helyezzük azokat az aknák tetejére! A legélesebb hallású embereinket vezényeljük a fülelőedényekhez, hogy (folyamatosan) hallgatózva szerezzenek értesüléseket arról, hogy (az ellenség) hol közeledik alagutat fúrva.

A fazekasokkal készíttessünk két láb öt hüvelyk hosszú és hat *wei* átmérőjű kerámiacsöveket! Ezeket helyezzük el középen úgy, hogy félig kilátszódjanak! A megfigyelőhelyeket kívülről tapasszuk be agyaggal hozzáértő módon! Ha a kiegészítő helyeken nem gyútanak tüzet, akkor a megfigyelőhelyeken lévők se gyújtsanak tüzet! A gondosan betapasztott megfigyelőhelyeket csatornákkal kössük össze, így semmi sem szivároghat ki. Ha mindkét oldalon így alakítjuk ki, akkor az alagút megfelelő. Ha az alsó végével elértük a talajszintet, akkor helyezzünk be faszenet és pelyvát, de ne töltsük fel teljesen! A faszenet és a pelyvát a csövek teljes hosszában helyezzük el, ügyelve, hogy a jobb és a bal oldalon egyenlő arányban jusson. Az alagút külső nyílásához állítsunk egy kemenceszerű tűzhelyet, amelyet töltsük meg hét-nyolc marok fekete ürömmel!⁵⁹ A bal és a jobb csöveknél egyaránt végezzük el ezt a műveletet, összesen négy tűzhelyre van szükségünk. Ha a két alagút összetalálkozik, azonnal tisztítsuk meg az alagutat, és támasszunk füstöt az ellenséggel szemben! Gondoskodjunk arról, hogy a tűzhelyeknél lévő embereink semmiképpen ne hagyják el a helyüket! Egymáshoz erősített falécekből készítsünk palánkokat, amelyek hosszúsága és szélessége legyen az alagút méreteivel arányos! Az alagutat ásó embereink ezeket a palánkokat vigyék maguk előtt! A palánkokra fúrjunk akkora lyukakat, amekkorán átférnek a *mao* lándzsák. Az elrendezésük és a mennyiségük olyan és annyi legyen, ahogyan és amennyi elegendő az alagút védelmének biztosításához. Amikor az alagutak összetalálkoznak, a palánkokat használjuk az ellenség feltartóztatására, a lándzsákat pedig használjuk az alagút megvédéséhez! Ne engedjük, hogy (az ellenség) eltorlaszolja az alagutat! Ha mégis eltorlaszólnak, akkor a palánkokkal akadályozzuk meg azt, vagy csöveket átfúrva a torlaszon árásszuk el füsttel! Ha bent az alagútból származó zajokat hallunk, az azt jelzi, hogy az alagút elejét (az ellenség) éppen eltorlaszolja. Ekkor ne engedjük nekik, hogy munkájukat tovább folytassák! Ha rátalálunk az ellenség alagútjára, azonnal torlaszoljuk el azt rőzsével és agyaggal, semmiképpen ne engedjük, hogy felgyűjtsák a palánkjainkat! Ha így járunk el, akkor megakadályozhatjuk az alagútfúrással történő ostromot.

Ha az ellenség mégis bejutna a városba, akkor nagyon kell igyekeznünk. Gondosan fel kell készítenünk a saját alagutunkat, és ott szálljunk szembe az ellenséggel! Ha viszont még nem készültünk volna el teljesen az alagutunkkal, akkor legyünk rendkívül óvatosak, és ne üldözzük az ellenséget!

Általában öljük meg azokat, akik alagúton keresztül támadnak! Húszlépésenként ássunk egy-egy láb magas és tíz láb széles (ellen)alagutat! Ahogy haladunk előre

⁵⁹ A fekete üröm (*Artemisia vulgaris*) füstölőként is használatos növény, használatát itt is az erős füstje miatt javasolja a szerző.

az alagútfúrással, lépésenként alakítsunk ki egy három láb mély buktatót, tizlépésenként pedig ássunk egy keresztirányú alagutat, amely tíz láb magas és tíz láb széles.

Ássunk le két fülelőedényt úgy, hogy azok szája egy szintben legyen a fal tövével! Egymáshoz erősített palánkokkal kerítsük el a fülelőedényeket, majd hallgatózzunk! Ötlépésenként legyen egy akna, amelyre fából készítsünk csapóajtót! Az ajtók mögött helyezzünk el acélsulymokat az ajtók szélességének teljes hosszában! Az ajtókon legyen acélkarika! Az ajtókat körben kövekkel erősítsük meg hét láb magasán! A tetejükön alakítsunk ki mellvédeket! Ne legyenek lépcsők, a felfelé és a lefelé közlekedéshez létrákat használjunk! Odabent legyen kemence, amelyet marhabőrrel fedjünk be! A kemencéből kettőre van szükség. Szükség lesz egy száz és egy negyven font teherbírású emelőkarra is. Égessünk faszenet a kemencében, de takarjuk le, hogy a füst ne szökhessen ki! Ha az ellenség gyorsan közeledne a mi alagutunk felé, de az ő alagútjuk magasabban vagy alacsonyabban fut a miénknél, így nem találják az átjárást, akkor ássunk rézsútos járatokat, hogy kialakítsuk a (két alagút közötti) kapcsolódást.

Ha az alagútban találkozunk az ellenséggel, minden esetben szálljunk szembe velük, de ne kezdjük el üldözni őket! A harcot és a színlelt megfutamodást váltogatva csalogassuk az ellenséget a saját alagutunkba! A kemencékben égjen a tűz, de várjunk (a füsttel való elárasztással) addig, amíg mi magunk az alagút valamely biztonságos részében el nem rejtőzünk, mint patkányok az üregekben. Mindegyik ajtóra vágjunk egy kémlelőnyílást, amelyen keresztül valaki szemmel tarthatja a történéseket. Mindegyik alagút sáncánál legyen egy kutya, amely az ugatásával jelzi, ha valakik lennének (az alagútban).

Vágjunk fekete ürmöt és tűzifát, amelyből aztán készítsünk egy láb hosszú (kötegeket), amiket helyezzünk be a kemencékbe! Mindenekelőtt rakjunk kövekből egy takarófalat épp szembe az alagút bejáratával, amelyet kössünk össze a palánkkal!

Közvetlenül a fal tövében, háromlépésenként ássunk egy aknát! A falainkon kívül mérjük fel a terepet, különös tekintettel azokra a résekre, ahol az aknáink vannak! Ahol a fal mélyebben húzódik, az alagút pedig magasabban fut, ott meglehetősen nagy gondot jelent felderíteni az ellenség alagútját. Ilyenkor ássunk három-négy aknát a falainkon belül, amelyekbe helyezzünk újonnan készített cserépedényeket, majd ezekhez kuporodva hallgatózzunk, derítsük ki, hol húzódik az ellenség alagútja! Ha ezt kiderítettük, készítsünk ellenalagutat, hogy találkozzunk velük! Ekkor készítsük el az emelőkart, amelyet három erős, éles baltákkal felszerelt emberünk kezeljen, és több mint tíz *dan* kő bezúditására legyen alkalmas!

Gyorsan helyezzük be a kemencét az aknába, töltsük meg tűzifával, majd helyezzünk rá hét-nyolc feketeürm-labdacsot! Ezt követően fedjük le a kemence nyílását, hogy a füst (idő előtt) ki ne szökjön! Amikor pedig elérkezik az ideje, azonnal használjuk!

Szekérkerekekből készítsünk védelmi torlaszt! Kenderkötéllal összekötözve készítsünk rözsényalábokat! Legyen továbbá egy harminc láb hosszú acélláncunk, amelynek az egyik végén egy karika, a másik végén pedig egy kampó van.

Készítsünk hét láb, öt hüvelyk magas, „patkánylyukakat”, amelyeknek a két szélét hét láb magas oszlopok tartják. Kétlábanként legyen egy támoszlop, amelyeket az alapjuknál kövekkel erősítsünk meg! Minden második, szemben elhelyezkedő oszlopot kössünk össze egy keresztgerendával! A gerendák közötti részeket töltsük ki földdel! A gerendák átmérője két és fél *wei* legyen! A feltöltött földet keményen döngöljük le, amíg a gerendák kapcsolódása nem elég szilárd.

Mindegyik alagútban szükség van egy kemencére, és mindegyik alagút ajtajának legyen egy cseréppel borított teteje! Legyen egy *zhili* és egy *sheren*.⁶⁰ Helyezzünk oda vizet! Az alagutak ajtaját torlaszolja el két-két szekérkerékkel, amelyeknek a külső felületét tapasszuk be agyaggal! Az így készített védelmi pajzs méreteit az alagút mérete határozza meg. Helyezzük el azt négy-öt láb mélyen az alagútban, és kötelekkel rögzítsük! Ha az ellenség az alagútban támadásra készülne, engedjük le a védelmi pajzsot, és gyűjtsük be a kemencét! A kemencébe rakjunk három feketeüröm-labdacsot! Ezután engedjük az ellenséget előrenyomulni az alagútban! Mi magunk az alagút valamely félreeső részén álljunk készenlétben a védekezésre, és semmiképpen ne adjuk fel a pozíciókat! Az alagútban használt lándzsa acélból készüljön, és négy és fél láb hosszú legyen! Ezeken kívül olyan hosszú fegyverekre van még szükségünk, mint az acélfejű harci bárd, valamint még kétféle, vágóélel rendelkező lándzsa. Miután az alagútfúrással egy lányit előrejutottunk, az alagútnak lejténie kell. Használjunk hét láb hosszú lándzsákat! Az alagutakban szükség van két feltekert kötélre is, amellyel a fel- és a lejutást lehet biztosítani.

Ássunk aknákat a falakon belül! Várjunk addig, amíg az aknák beszakadnak (az alattuk futó alagútba). Ekkor fapalánkokra állva folytassuk az ásást az egyik oldalon! Ha ezzel elkészültünk, akkor a másik oldalon is! Vegyünk két emelőszerkezetet, amelyeket ássunk be a talajba, és mindkét végükön legyen egy kampó! Egy alagút ásásában ötven ember vegyen részt, férfiak és nők egyenlő számban! Az alagutakban szükség van egyéb eszközökre is a kiásott föld mozgatásához. Legyen hat fonott kosár, amelyeknek az alja marhabőrrel van megerősítve, amikkel ki lehet emelni a földet. Amikor elkészül az alagút, hét embert állítsunk oda az őrzésére! A sáncokon belül alakítsunk ki egy nagyobb helyiséget, ahol az alagúthoz szükséges eszközöket tároljuk!

Ahhoz, hogy megnehezítsük az ellenség számára az alagútfúrást, a külső várárok falain halmozzunk fel fát és téglát! A falakon belül ássunk árkokat a vízszint mélységéig! Az alagútban történő előrejutást hét láb hosszú nyelekre erősített bárdokkal nehezíthetjük. Gondoskodjunk elegendő felszerelésről! Amikor az ellenség az alagútban jár, szükségünk van egy ellenalagútra.

Készítsünk négy láb hosszú acélkampókat! Amikor az alagutak egymásba futnak, ezekkel a kampókkal akasszuk meg az alagútban lévő ellenséget!

Készítsünk elegendő mennyiségben rövid lándzsákat, rövid alabárdokat, rövid számszerjákat, rövid nyilakat! Amikor pedig az alagutak összetalálkoznak, ezekkel

⁶⁰ A *zhili* 置吏 és a *sheren* 舍人 ma már nem azonosítható feladatokkal megbízott tisztségek.

harcoljunk! Az ellenség feltartóztatására használjunk öt láb hosszú bronzkardokat, amelyeknek fából legyen a nyele! Az ellenséggel szemben ezt is használhatjuk.

Harminc vagy annál több *dou* űrtartalmú edényekből készítsünk füleledényeket, amelyekből lépésenként egyet ássunk le a földbe, s ezek segítségével hallgassuk az alagútúrás zaját!

Készítsünk nyolc láb magas és széles alagutakat! Masszív oszlopokkal támaszszuk meg (a falait)! Készítsünk oda ezekhez egy-egy marhabőrrel fedhető kementét! Mindegyik alagútba két (füst)bevezető csövet helyezünk el! Halmozzunk fel olyan éghető anyagot, mint amilyen a fekete üröm, amellyel az alkalmas időben füst támasztható.

Legyenek bronzfejű bárdjaink, melyeknek a nyelei három láb hosszúak. Ezekből mindegyik alagútban négyre van szükség. Készítsünk alagutanként negyven kosarat és négy kapát! Legyenek elegendő mennyiségben különböző baltáink, fűrészseink, fúróink és csákányaink! Alagutanként legyen négy acélkerítés!

Készítsünk közepes méretű pajzsokat, amelyek tíz és fél láb magasak és négy láb szélesek! Készítsünk nagy pajzsokat is, amelyeket helyezünk az alagutakba! Szükség van nagy mennyiségű kenderszárra az alagutak bevilágításához. Szükség van továbbá nagy mennyiségű ecetre is. Ugyanis ha az ellenség támasztana füstöt ellenünk, akkor ecettel kell kimosni a szemünket. A szemünk kitisztítása után figyelmünket máris az alagútra fordíthatjuk. Éppen ezért helyezünk el ecettel feltöltött mosdótálat az alagútban! A nagyobb tálak sem szükséges, hogy négy *dounál* nagyobb űrtartalmúak legyenek. Ha füstbe érnénk, a tálak felé hajolva ecettel mossuk ki a szemünket!

63.

Felkészülés a „hangyaroham” ellen

(Bei yi fu 備蛾傅)

Qin mester kétszer leborult, majd még kétszer, s így szólt:

– Tehetnék-e fel kérdést arról a helyzetről, amikor is a túlerőben lévő ellenség megrohamozza és előzönlí a falainkat, s a parancs szerint, aki lemarad, azt lefejezik? A falat vésvé kapaszkodókat készítenek, a törmelékből pedig fedezéket. Az elől lévők addig meg nem torpannak, amíg a hátul lévők heves nyílzáport zúdítanak.

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Vagyis te a „hangyarohammal” szembeni védekezésről kérdezel? Nos, a „hangyarohammal” (indítani a támadást) a rendkívül bőséges hadvezérekre jellemző. A védelemhez mozgatható lőállásokat, lövészerkezeteket és kézzel felhúzható (íjakat) kell készíteni. Forrázzuk le (az ellenséget) lobogó vízzel, dobjunk rájuk lángoló gyékényeket, s zúdítsunk rájuk homokot és köveket! Ha ekként járunk el, akkor a „hangyaroham” megghiúsítható.

A „hangyaroham” elleni felkészüléshez két hüvelyk hosszú falécekből készítsünk „függő lépeket”! Ez elöl és hátul három láb, az oldalsó részén pedig öt láb széles legyen! A magassága öt láb legyen! A leeresztéséhez használjunk egy egy láb és hat hüvelyk átmérőjű csigát! A „függő lép” kezelésével bízunk meg egy embert, akit egy mindkét végén hegyes, két öl, négy láb hosszú lándzsával fegyverezzünk fel! Egy acélláncal illesszük össze a „függő lép” és a csigaszerkezetet! Rendeljünk mellé (további) erős embereket, akik majd fel s le mozgatják, s akik nem hagyhatják el a posztjukat! Nagyjából húszlépésenként legyen egy „függő lép”! Amikor az ellenség ostromol, hatlépésenként legyen egy!

Készítsünk egy kötelekből font „ellenzőt”, amelynek a szélessége és a hosszúsága is egy öl, két láb legyen, s lássuk el egy fából készült keresztmerevítővel! Egy vastag kenderkötéllal erősítsük fel, s vonjuk be agyaggal! A két végére erősített acélláncal akasszuk fel! Amikor az ellenség „hangyarohammal” ostromolja a falat, gyűjtsuk meg az ellenzőt, és engedjük rájuk! A láncos cséphadaró, a homok és a tűz mind hasznos segítséget jelent. Vegyünk két nagyobb szekérekereket, amelyeket egy nagy darab fa segítségével egymással szemben tengelytávolságnyira erősítsünk össze! A fadarab mindkét végét hegyezzük ki, majd a fát és a két kereket is vonjuk be agyaggal! A küllök közti réseket tömjük be szilfagallyakkal vagy kenderrel, az oldalakra pedig erősítsünk tüskés ágakat! Ezt a szerkezetet „tűzvetőnek” nevezzük, de mondják még „hőátadónak” is. Helyezzük ezt el (az ellenséggel) szemben! Amikor az ellenség előzönlí a falat, gyűjtsuk meg a „hőátadókat”, vágjuk el a tartóköteleket, és engedjük le (az ellenségre)! A legbátrabb harcosainkat előörsként küldjük utánuk, hogy csapjanak le (az ellenségre)! A falakon maradtaknak pedig azonnal meg kell kezdeniük a fal sérüléseinek kijavítását.

A falakon belül gondoskodjunk elegendő számú falcölöpről, amelyek öt láb hosszúak, a nagyobbak átmérője fél *wei*, és mindkét végükön hegyesek. Alakítsunk ki öt sort, a sorok között három láb távolság legyen, (a cölöpöket) pedig ássuk le három láb mélyre úgy, hogy „kutyafoгалakzatot” adjanak! Készítsünk (továbbá) „kötözött buzogányokat”, amelyek hossza öt láb, a vastagsága pedig egy hüvelyk. A cséphadarók két láb hosszúak és hat hüvelyk átmérőjűek legyenek! A kötél hossza két láb legyen! A pörölyök nyele hat láb hosszú, míg a fejük egy láb, öt hüvelyk nagyságú legyen! A balták nyele hat láb hosszú legyen, az élük pedig alaposan ki legyen fenne!

Az ellenzők egy öl, két láb hosszúak és egy öl, hat láb szélesek legyenek, és egy négy hüvelykes keresztléccel legyenek ellátva! Mindkét végén rögzíthető legyen! A keresztgerendára erősített középső kötél hossza két öl, hat láb legyen! Az ellenzőket egy nem nyilvános helyre kell kifeszíteni, és meg kell tölteni fadarabokkal, hogy kiszárítsunk azokat. Ehhez az ellenzőket erősítsük fel egy-egy keretre, hogy a levegő alul-felül át tudja járni!

Ha a mellvédjeink olyan kárt szenvedtek, hogy félő, hogy le fognak omlani, akkor mindenekelőtt lépésenként ássunk le egy-egy tíz láb hosszú fagerendát! Ha a mellvéd nem omlana le, akkor méretre vágott gerendákkal erősítsük meg azt! A támaszként

használt gerendák nyolc láb hosszúak, hét hüvelyk szélesek és egy láb átmérőjük legyenek! Alaposan kell rögzíteni, alul és felül jó erősen felszegezve.

(A falakon állítsunk) fatornyokat, amelyeket köpillérek tartanak! A pillérekon belül legyenek „függő ellenzők”, de azokon kívül ne!

Készítsünk tölgyfalánkot, amelyet négy láb mélyen ássunk le, és tíz öl magas legyen! (A palánkban) a hosszabb és rövidebb gerendák vegyesen legyenek elhelyezve! A gerendák felső végeit hegyezzük ki, a palánkot kívülről agyaggal tapasszuk be jó vastagon!

(A falakon) legyenek védőponyvával ellátott mozgatható pallók! A sarkokon alakítsunk ki tornyokat! A tornyok kétszintesek legyenek! Ötlépésenként legyen egy földrakás, amely legkevesebb húsz kosárnyi földből van kialakítva. A mellvéden belül három lábnyi távolságra, egymástól tíz láb távolságra ássunk egy-egy lyukat!

A „hangyaroham” meghiúsításának módja. A falakon gyorsan áthelyezhető tornyokat és nyersbőrrel fedett víztároló medencéket (...),⁶¹ hogy a falaktól tíz láb távolságra akadályokat kell felállítani. Egy-egy akadály tíz láb vastagságú legyen! Ehhez kisebb és nagyobb gerendák egyaránt felhasználhatók, amelyeket aztán tíz láb hosszúra kell vágni. Az így kapott gerendákat erősítsük össze, és olyan alaposan ássuk le a talajba, hogy ne lehessen eltávolítani!

Húszlépésenként szükség van egy *sha* (építményre), amely tíz láb vastag. Egy *sha* két, egyenként öt láb széles kapuval rendelkezzen! A kapukat süllyesszük a talajba, de erősítsük be, hogy könnyen felhúzhatók legyenek. Az akadályok kapuival szemben állítsunk palánkokat!

Négylábanként legyenek „görögtüzek”! Ötlépésenként legyen egy-egy kemence! A kemenceajtó (mögött) izzítsunk parazsat! Engedjük be az ellenséget, majd a kapukon keresztül árásszuk el őket füsttel, tőzzel és „függő tőzzel”! A hordozók vigyék ki azokat, és helyezték el az ellenség támadó sorának szélességéhez mérten! Két hordozó vigyen egy tüzet! Várjanak a dobjelzésig, majd pedig együtt engedjék el! Ha az ellenség kikerülné a tüzet, és újból támadna, a „függő tőzzel” okozhatunk nekik jelentős veszteségeket.

Amennyiben az ellenség visszavonulna, küldjük utánuk a halálra elszánt harcosainkból (verbuvált csapatainkat), akik bal és jobb oldalról kitorve üldözőbe veszik, és rajtaütnek a menekülő seregen. Ezeknek a harcosoknak és a parancsnokaiknak parancsba kell adni, hogy a dobszót hallva törjenek ki, majd pedig, ha másodjára is hallják a dobokat, vonuljanak vissza. Azonban mielőtt harcosaink kitornének, hajtsanak végre elterelést! Az éjszaka közepén, a falakon mindenhol szóljanak a dobok, hogy az ellenséget elbizonytalanítsuk, (hogy attól féljenek, hogy) megverjük seregüket, és megöljük hadvezérüket. (A falakon lévők) öltsenek magukra fehér színű öltözéket, és hangosan beszéljenek egymással!

⁶¹ Itt egy 13 írásjegy terjedelmű nehezen értelmezhető szakasz következik: 若转攻卒击其后暖失治车革火.

[elveszett]

Az ellenség fogadására tartott szertartások
(*Ying di ci* 迎敵祠)

Ha az ellenség keletről érkezik, a fogadó szertartást a keleti oltárnál végezzük! Az oltár nyolc láb magas, a csarnoka pedig nyolc láb mély legyen! Nyolc nyolcvanéves ember végezze az áldozatot zöld zászlókkal és egy zöld színű isten nyolc láb magas nyolc képmásával! (Legyen továbbá) nyolc számszerj, s ha ezekből kilövik a nyolc (nyilat), meg kell állni! A hadvezér öltözéke zöld színű legyen! A feláldozandó állat baromfi legyen!

Ha az ellenség délről érkezik, a fogadó szertartást a déli oltárnál végezzük! Az oltár hét láb magas, a csarnoka pedig hét láb mély legyen! Hét hetvenéves ember végezze az áldozatot vörös zászlókkal és egy vörös színű isten hét láb magas hét képmásával! (Legyen továbbá) hét számszerj, s ha ezekből kilövik a hét (nyilat), meg kell állni! A hadvezér öltözéke vörös színű legyen! A feláldozandó állat kutya legyen!

Ha az ellenség nyugatról érkezik, a fogadó szertartást a nyugati oltárnál végezzük! Az oltár kilenc láb magas, a csarnoka pedig kilenc láb mély legyen! Kilenc kilencvenéves ember végezze az áldozatot fehér zászlókkal és egy fehér színű isten kilenc láb magas kilenc képmásával! (Legyen továbbá) kilenc számszerj, s ha ezekből kilövik a kilenc (nyilat), meg kell állni! A hadvezér öltözéke fehér színű legyen! A feláldozandó állat juh legyen!

Ha az ellenség északról érkezik, a fogadó szertartást az északi oltárnál végezzük! Az oltár hat láb magas, a csarnoka pedig hat láb mély legyen! Hat harvanéves ember végezze az áldozatot fekete zászlókkal és egy fekete színű isten hat láb magas hat képmásával! (Legyen továbbá) hat számszerj, s ha ezekből kilövik a hat (nyilat), meg kell állni! A hadvezér öltözéke fekete színű legyen! A feláldozandó állat sertés legyen!

A városon kívül lévő valamennyi nagyobb templomból a papok és a sámánok küldjenek imádkozókat, és tegyenek áldozati felajánlást!

Általában az (áldozati) gőz megfigyelése⁶² során tapasztalhatunk „nagy hadvezér gőzt”, „kis hadvezér gőzt”, „távolodó gőzt”, „közeledő gőzt”, „diadalmas gőzt” és „vereség gőzt”.⁶³ Ha ezekkel tisztában vagyunk, akkor (előre) lehet tudni a győzelem és a vereség, a jó és a balszerencse dolgát.

⁶² A gőz vagy a *qi* figyelése (*wang qi* 望氣) egyfajta speciális szakértelmet kívánó jóslás volt az ókori Kínában.

⁶³ „Nagy hadvezér gőzt”: *dajiang qi* 大將氣; „kis hadvezér gőzt”: *xiaojiang qi* 小將氣; „távolodó gőzt”: *wang qi* 往氣; „közeledő gőzt”: *lai qi* 來氣; „diadalmas gőzt”: *sheng qi* 勝氣; „vereség gőzt”: *bai qi* 敗氣.

Hozzuk elő azokat, aki jártasak a varázslásokban, a gyógyításban és a jóslásokban, lássuk el őket minden szükséges gyógynövénnyel, és biztosítsunk a számukra kényelmes szállást! A sámánok szállása legyen közel a földisten oltárához, és viseltesenek tisztelettel az istenekkel szemben! A sámánok és a jósök tevékenységéről jelentést kell tenni a védelemért (felelős főparancsnoknak). Egyes egyedül csak ő tudhatja az (áldozati) gőz megfigyelésének eredményét! Ha ezzel kapcsolatban szóbeszéd kapna szárnyra, amely megrémíti, kétségbe ejti a tiszteket és a népet, tüzetesen ki kell vizsgálni az esetet, a bűnösöket pedig ki kell végezni.

Azon személyek szállásainak, akik részt vesznek az (áldozati) gőz megfigyelésében, közel kell lennie a védelem főhadiszállásához. Gyűjtsük össze a legkiválóbb főembereinket és a különleges képességekkel rendelkező kézműveseket, majd pedig rangsoroljuk őket! Gyűjtsük össze (továbbá) a mészárosokat és a csaplárokat, jelöljük ki számukra a feladataikat, s őket is rangsoroljuk!

Általában a városvédelemhez szükség van járásparancsnokokra, akiknek olyan feladataik vannak, mint az erődítések fölmérése, az árkok és a gátak ellenőrzése, a falakon túli utak eltorlaszolója és magának a falnak a karbantartása.

A száz hivatalnok gondosodjék a szükséges anyagokról, a száz mesterember végezze a munkáját, a parancsnok pedig felügyelje a fal és a katonai egységek állapotát!

A kapu felügyeletére két embert jelöljünk ki, akik közül az egyik a jobb szárnyat, a másik pedig a bal szárnyat felügyelje! Négy ember biztosítsa a kapu (nyitását) és zárását! A kapu védelmére száz vérttest rendeljünk! A falakon lépésenként álljon egy-egy vértet viselő alabárdos, s mindegyiküknek három-három további ember segédkezzen! Ötlépésenként legyen egy rajparancsnok, tízlépésenként legyen egy szakaszparancsnok, százlépésenként legyen egy századparancsnok! Minden oldalon legyen egy-egy főparancsnok, középtűt pedig a hadvezér helyezkedjék el! E főtisztek mindegyikének legyenek meghatározva a kötelezettségeik! A falra vezessen egy külön lépcsősor azon személy számára, aki a védelmet irányítja! A katonai dokumentumokat a lehető leggyorsabban, közvetlenül a középtűt található főhadiszállásra kell érkeztetni. Valamennyi tiszt legyen tisztában a feladataival!

A falakon kívül, nyíllövésnyi távolságban valamennyi falszerű építményt le kell rombolni, hogy az ellenség ne találjon fedezéket. Harminc mérföld sugarú körben minden tűzifát, gallyat és egyéb faanyagot a falakon belülre kell szállítani. A kutyák, a sertések, a malacok és a baromfik húsa élelem gyanánt szolgál, a csontjaikból pedig leves főzhető, amely segít a betegek felépülésében. A falakon belül lévő valamennyi tűzifakészletet, kunyhót és házat, amelyek ki vannak téve a (tüzes) nyilak találatainak, agyaggal kell bevonni. Adjuk parancsba, hogy éjszakára a kutyákat kössék meg, a lovakat pedig pányvazzák ki jó alaposan! Ha az éjszaka közepén felhangozna a dobszó, mindenki kezdjen el kiabálni, mert ezzel letörhető az ellenség harci kedve, a mieink elszánása pedig megerősíthető! Ha a lárházás (előre meghatározott) időben történik, akkor a mieink nem fognak megrettenni.

A papok és az asztronómusok még a fegyveres összecsapást megelőzően határozzák meg a négy égtájat, a hegyek és a folyók elhelyezkedését, valamint a föld- és gabonaisten oltárának helyzetét, majd vonuljanak vissza! A fejedelem öltse magára egyszerű öltözékét, s a következő szavakkal tegyen fogadalmat az ősök templomában: „Ők azok, akik nem az igaz úton járnak, akik nem ápolják az igazságosságot és az erényt, csak az erőszakosság vezérli őket, s azt mondják, hogy »le fogjuk rombolni a föld- és gabonaisten-oltáraitokat, s elpusztítjuk népeteket.« Éjjel és nappal minden erőmmel azon leszek, hogy beteljesísem vállalásomat, s akár az életem árán is megvédjem (hazámat).” Miután fogadalmát megtette, vonuljon vissza enni, éjjeli szállását pedig az ősök templomának jobb szárnyában rendezze be! A papok és az asztronómusok szállása a földisten oltáránál legyen! Amikor a hivatalnokok kihallgatásra érkeznek, szólaljanak meg a kapunál lévő dobok, a jobb oldalra tűzzenek ki lobogót, a bal oldalra pedig jelzőzászlókat, melyeknek sarkain a parancsnokok neve olvasható! A (remélt) győzelmet nyíllövés jelezze! Az ötféle fegyver készíttessék elő! A katonák sorakozzanak fel, s várjanak a hadvezérré! A fejedelem lépjen fel az oltár emelvényére, és tekintsen körbe a falakon kívül! Ezt követően verjék meg a dobokat, s emeljék magasba a lobogókat! A kapu jobb szárnyánál álló parancsnok gyűjtsön nyílveszőt, és lője azt ki, példáját pedig a többi fűász és számszerífűász is kövesse! A lándzsákat rázzák meg háromszor, (a hajtószerkezetekből pedig) lőjék ki a nyársakat és a köveket! A papok, az asztronómusok és az ősök templomának szertartásmesterei tegyenek jelentést a földistennek, majd végül fedjék le az áldozati edényeket!

69.

Lobogók és jelzőzászlók
(*Qi zhi* 旗幟)

A városvédelem módszereihez (hozzátartozik), hogy a fát zöld zászló, a tüzet vörös zászló, a tűzifát sárga zászló, a követ fehér zászló, a vizet fekete zászló, az élelmiszert „gombazászló”, a halálra elszánt harcosokat sólymos zászló, a ürge harcosokat tigrises zászló, a sok katonát „nyúlpárzászló”, az öt lábnál alacsonyabb fiúgyermeket „kölök-zászló”, a nőket „nővérzászló”, a számszeríjakat kutyás zászló, az alabárdokat *jing* zászló, a kardokat és pajszokat tollas zászló, a szekereket sarkányos zászló, a könnyűlovásokat pedig madaras zászló jelezze. Ha bármi olyasmire lenne szükség, ami (ebben) a listában nem szerepel, ahhoz zászlót kell készíteni (a szükséges dolog) formáját utánozva, vagy annak nevét feltüntetve. Amikor valamelyik zászlót a falakon felemelik, a hivatalnokoknak gondoskodni kell a szükséges dolgok biztosításáról egészen addig, amíg az adott zászlót le nem engedik.

A városvédelem módszereihez (hozzátartozik), hogy legyen elraktározva (elgondó) kő, tűzifa, szalma, nád, fa, faszén, homok, fenyő, ciprus, fekete üröm, kender, olaj, bronz, vas, rizs és köles. A kutaknak és a tűzhelyeknek legyen állandó helye!

A fontos túsoknak szálláshelyet kell biztosítani. Az ötféle fegyver mindegyikének (jelzésére) legyen zászló. Az azonosító táblácskáknak legyen meg mindkét fele! A parancsokat és rendeleteket (egyértelműen) meg kell szabni. A rangok és feladatok legyenek felosztva és tisztázva! Jelöljük ki egyértelműen az adott területeket azok számára, akik az utak ellenőrzéséért felelősek!

Mindegyik őrpáncsnoknak legyen hat darab két öl, öt láb hosszú nyelű, egy öl, öt láb hosszú és ennek fele szélességű selyem jelzőzászlaja! Amikor az ellenség elérte a külső árkot, a falakon lévő alakulatok verjék meg a dobot háromszor, és emeljenek fel egy zászlót! Amikor az ellenség már a várárok vizén kell át, négyszer verjék meg a dobot, és két zászlót emeljenek fel! Amikor az ellenség elérte a védőpalánkokat, verjék meg ötször a dobokat, és három zászlót emeljenek fel! Amikor az ellenség eléri a támfalakat, hatszor verjék meg a dobokat, és négy zászlót emeljenek fel! Amikor az ellenség eléri a bástyákat, verjék meg hétszer a dobokat, és öt zászlót emeljenek fel! Amikor az ellenség elérte a főfalat, verjék meg nyolcszor a dobokat, és hat zászlót emeljenek fel! Ha az ellenség már a főfal felének magasságában jár, szünet nélkül szóljanak a dobok! Éjszaka (a jelzőzászlókat) tűzjelzés helyettesítse, amelynek mennyisége azonos azokkal! Amikor az ellenség visszavonul, (annak helyzetét) ugyanígy kell jelezni a jelzőzászlókkal, de nem kell a dobjelzés.

A falon szükség van egy ötven láb hosszú, karmazsinvörös lobogóra. A négy oldalon lévő kapuknál kitűzött lobogók negyven láb hosszúak legyenek! Az ezeket követő lobogók hosszúsága: harminc láb, huszonöt láb, húsz láb, tizenöt láb, de tizenöt lábnál ne legyen kisebb lobogó!

A falakon a tiszteket a hátukon viselt jelzéssel kell megkülönböztetni, a közkatonának a fejükön (viseljék a jelzésüket). A falakon belül viszont a tisztek és a közkatonák is a vállaikon (viseljék a jelzésüket)! A bal szárnyhoz tartozók a bal vállukon, a jobb szárnyhoz tartozók a jobb vállukon, míg a középső zömhöz tartozó katonák a mellükön! Mindkét szárnynak legyen egy-egy dobja, míg a zömnek három dobra van szüksége. A dobjelzések mennyisége háromtól tízig terjedjen! Azok a tisztek, akik a dobjelzésekért felelősek, rendkívül körültekintően ügyeljenek a sorrendre! Azokat, akiknek a (dobjelzésre) válaszolniuk kellene, de mégsem teszik, vagy nem kellene válaszolniuk, mégis megteszik, ki kell végezni.

A (falakon) lévő utakon harminclépésenként legyen egy lefelé és felfelé vezető lépcsősor! A mindkét oldalon lévő kútnál legyen elhelyezve elegendő fémibrik (a víz számára). Az út külső oldalára árnyékolót kell kihelyezni harminclépésenként, amelyet köralakban kell kialakítani egy öl magasan. A katonák számára latrinát is kell biztosítani a tizenkét láb vagy annál magasabb falakon. Az utak találkozásánál kapukat kell kialakítani, amelyeket két-két ember őrizzen. Aki nem tudja hitelt érdemlően igazolni magát, azt ne engedjék át, aki pedig nem engedelmeskedik, azt ki kell végezni.

A falakon a tiszteknek, a közkatonáknak, a férfiaknak és a nőknek jól megkülönböztethető öltözéket és jelzést kell viselniük, így a férfiak és a nők könnyebben felismerhetők.

Azoknak, akik a *shengget*⁶⁴ védve képesek háromszor feltartóztatni az előrenyomuló ellenséget, jutalom gyanánt külön élelmiszeradagot kell adni. Gondoskodni kell számukra egy hatalmas lobogóról, valamint a száz porta alkotta településeiknek és személyes javaiknak védelméről. Kitűzött zászlóval kell jelölni elhelyezkedésüket, hogy azt mindenki pontosan tudja. Az ilyen zászlót *mouzinek* hívják. A *shengge* belső szélessége huszonöt láb, a külső szélessége tíz láb, a hosszát pedig az adott terepviszonyok határozzák meg.

A katonák gyakorlatoztatásakor kezdjük a zömmel, képezzük ki az elől és a hátul lévőket, a jobb és a bal szárnyat! Ha a katonák elfáradnak, váltásban pihenjenek!

70.

Rendeletek és parancsok
(*Hao ling* 號令)

Az ország megbékéltetésének útja a föld megfelelő használatával kezdődik. Ha a földet megfelelően használjuk, akkor a siker végbevihető, ám ha a földet nem megfelelően használjuk, akkor a fáradozásunk nem jár eredménnyel. Az emberekkel is hasonló a helyzet. Ha mindenekelőtt nem biztosítjuk a (szükséges katonai) eszközöket, akkor nem hozhatunk békét a „házigazdáknak” [ti. a város védőinek]. Habár sok tisztünk és közkatonánk lehet, ha ők nincsenek egy szándékon, akkor minden felelősség a hadvezérre és a főparancsnokokra hárul. Minden jutalom odaítélésének és minden büntetés kiszabásának, valamint a parancsok kibocsátásának a királytól vagy a fejedelemtől kell kiindulnia. (Nekik) gyakorta kell futárt meneszteni, hogy megjutalmazzák azokat, akik a határokat és az átkelőket védik, és azokat, akik állandó készséget tartanak a barbárok betöréseivel szemben. Meg kell győződniük arról, hogy a védelemért felelős vezetőknek van-e elegendő készlete, hogy a terepviszonyok alkalmasak-e a védekezésre, hogy az eszközök és a felszerelések mindig elegendő mennyiségben rendelkezésre állnak-e. Amennyiben a határvidékeken olybá tűnik, hogy a járások és a falvak híján vannak a fáknak, akkor azokat aligha lehet felhasználni; ha a szántóföldek nincsenek feltörve, akkor azokat aligha biztosítanak élelmet; ha nincsenek zsúppal fedett nagyobb épületek, akkor azokat aligha lehet fölgújtani.

Készítsünk egy belső bástyaraktaert és egy belső gyalogoszállást, s helyezzük el az eszközöket és a felszereléseket! A falakon (szolgálatot teljesítő) tisztek és közkatonák mindegyikét szállásoljuk el az utakon belül a védekezéshez kijelölt helyüknek megfelelően! Mindegyik tízfős szakaszhoz rendeljünk két szolgát, és még egyet, aki az igazolójelvényekért felelős. Ezt a személyt „tisztiszolgának” nevezzük, s valamennyi kapu védelméért ő a felelős. A kapuknál és a védelem más tiltott helyein azok, akik erre nem kaptak parancsot, tehát nem szolgálatukat teljesítik, nem tartózkodhatnak, hanem a helyükön kell maradniuk. Aki e parancsot megszegi, azt ki kell végezni.

⁶⁴ A *shengge* 牲格 valami kerítésféle védelmi építmény lehetett.

Amikor az ellenség megközelít egy ezer *zhang* hosszú városfalat, elébe kell menni a külvárosba. De ha a helybéli védők előnyösebb helyzetben vannak, vagy a városfal hossza nem éri el az ezer *zhang*ot, akkor ez nem szükséges. Ha látjuk, hogy az ellenség kedvezőtlen helyzetben van, vagy pedig kisszámú, akkor ehhez igazodjunk! Ezek a városvédelem legfontosabb elvei. De nem minden esetben érvényesek ezek, mert mindenkor figyelembe kell venni az adott körülményeket és az emberi tényezőket.

Általában a városvédelem során a legjobb, ha gyorsan kárt okozunk az ellenségnek. A védőknek azonban azzal is tisztában kell lenniük, hogy hogyan tartsanak ki minél tovább, amíg a segítség meg nem érkezik. Aki képes megvalósítani ezeket a dolgokat, az képes megvédeni a városát is.

A városvédelem szabálya, hogy ha az ellenség (még csak) száz vagy annál több mérföldre jár, akkor a hadvezér parancsba adva hívjon magához a rajparancsnokoktól a századosokig minden (előljárót), valamint a tehetős és fontos családok tagjait, s jelöljön ki a számukra hivatalos szálláshelyeket! A legmegbízhatóbb embereket rendelje a védelmükre, őrzésükre, s ügyeljen a titoktartásra!

A város védelméhez szükség van egy legalább háromszáz fős táborra. A négy oldal négy kapujának parancsnokait a jelentős érdemeket szerzett hivatalnokok vagy a harcban hősi halált haltak fiai közül kell kiválogatni. Mindegyikőjük kíséercsapata száz emberből álljon! A kapuparancsnokok közösen védjék egymás kapuját! A kapukhoz magas tornyot kell állítani, amelyekre a legkiválóbb íjászaikat állítsuk. A külső bástyákon és a sáncokon egy-egy ember biztosítsa a védelmet, akik egyik vagy másik fontosabb család gyermekei közül kerüljenek ki! Ötvenlépésenként legyen egy torony!

A városban minden kerület legyen nyolc részre osztva! Minden résznek legyen egy hivatalnok, akinek kísérete négy emberből álljon! Ezek járják az utcákat és az egész kerületet! A kerületekben lakó öregek és gyermekek, akiket a védelemben nem lehet felhasználni, a kerületet megosztva négy csoportot alkossanak, mindegyik csoport élén egy előljáróval!

Ha egy hivatalnok négynél több beosztottját őrségbe állítja, akkor a felettes parancsnok feltétlenül adjon nekik igazoló jelvényt! A felettes parancsnok küldjön ki embereket, akik őrködnek, és ellenőrzik az igazolójelvényeket! S ha valamelyik jelvény nem illik a párjához, vagy ha a jelszót nem tudják megmondani, akkor az illetőt a századparancsnoktól fölfelé minden tiszt megállíthatja, s köteles erről jelentést tenni a felettes parancsnoknak. Ha meg kellene állítaniuk, de ezt elmulasztják, vagy a hivatalnok kísérői leszúrják az illetőt, akkor mindenkit, aki ebben vétkes, ki kell végezni.

A büntetések az egyszerű halálbüntetéssel kezdődnek, súlyosabb esetben pedig kiterjednek a szülőkre, asszonyokra, gyermekekre és a bűnössel vagyonközösségben élőkre is.

Ha a férfiak és asszonyok őrséget állnak a városfalon, akkor tíz közül hatan legyenek számszerűjával ellátva, négyen pedig más fegyverekkel! Az asszonyok, öregek és gyermekek egy-egy lándzsát vigyenek!

Ha a hadsereg központjában hirtelen háromszor megverik a dobokat, akkor a városfalak útjain vagy a város utcáin senkinek sem szabad járkálni. Aki pedig ilyenkor mégis az utcán jár, annak a fejét kell venni.

Ha asszonyok érkeznek a főseregbe, és menetelniük kell, akkor a férfiak a bal oldalon, az asszonyok pedig a jobb oldalon haladjanak, de sohasem együtt! Mindenki a saját helyén örködjék! Aki a parancsot nem követi, annak fejét kell venni. Azoknak a holttestét, akik elhagyták az őrhelyeiket, három napra közszemlére kell kirakni, hogy ezzel is elejét vegyük a további megátalkodottságnak.

A kerületparancsnokok mindegyike a saját kerülete kapujának az őrzéséért felelős, épp ezért lakjanak a kerület kapuinak közvetlen közelében! A kerületparancsnok személyesen nyissa ki a kaput, ha egy tiszt érkezik (ellenőrzésre)! Csatlakozzon hozzá, és együtt ellenőrizzék az öregek által védett területeket, valamint azokat a kihalt síkatorokat, eldugott helyeket, ahol senki nem lakik.

Azokat az elvetemült embereket, akik összejátszanak az ellenséggel, büntetésül kocsikkal kell széttépetni. Még az előjáróknak és a kerületek vezetőinek, sőt a részleghivatalnokoknak is fejét kell venni, ha nem fogják el a bűnöst. Ha azonban elfogják, akkor büntetlenek maradjanak, sőt jutalmul kapjanak negyvennyolc uncia aranyat!

A parancsnok küldjön ki megbízottakat, akik bejárják az őrségeket, mégpedig hosszú éjszakákon ötször, rövid éjszakákon háromszor. A négy oldal hivatalnokai ugyancsak kötelesek bejárni az őrhelyeket, akárcsak a főparancsnok emberei. Aki e parancsot nem követi, annak fejét kell venni.

Minden tűzhelynek feltétlenül legyen tűzfala, a kémény pedig négy *zhire* emelkedjék a tető fölé! Vigyázni kell, hogy senki se hagyja elaludni a tüzet. Azt, aki véletlenül elhagyná a tüzet, ki kell végezni. Aki pedig szándékosan hagyja ott valahol a tüzet, hogy ezzel bajt okozzon, azt kocsikkal kell széttépetni. Ha egy ilyen esetben az ötfős csapat tagjai nem fogják el a társukat, akkor fejüket kell venni. Ha elfogják, maradjanak büntetlenek! Aki tüzet olt, ne merészljen hangosan kiáltozni! Ha valaki tűzoltás céljából elhagyja az őrhelyét, és pánikot kelt az utcákon, annak fejét kell venni.

A kerületek vezetői és az előjárók, akik éppen azon a helyen örködnek, valamint az utcák részleghivatalnokai mind kötelesek oltani a tüzet. A részleghivatalnok küldjön írásbeli jelentést a főparancsnoknak! A főparancsnok küldjön egy megbízható embert, aki kísérőcsapatának élén irányítja a mentést! Ha a részleghivatalnok elmulasztja a jelentést, fejét kell venni. Egyetlen olyan embert, de még asszonyt sem szabad futni hagyni, aki halált érdemlő bűnt követett el, vagy gondatlanul tüzet hagyott valahol. Ha valaki a tüzesetet arra használja föl, hogy felfordulást támasszon, ugyancsak alkalmazni kell a törvényt.

Körülzárt városban nagyon fontos, hogy tiltó rendelkezés legyen arra az esetre, ha az ellenség váratlanul megérkezne, szigorú parancs tiltsa meg a hivatalnokoknak és a lakosoknak, hogy kiabálni merjenek! Ha hárman vannak együtt, vagy ketten járnak együtt, s az ellenséget nézegetve ülnek és siránkoznak, folynak a könnyeik, s miközben bámészkodnak, a kezüket is lengetik, mutogatnak és kiáltoznak egymásnak, jeleket

adnak és lépéseket tesznek, lökdösik és megütik egymást, egymás ruhájában vagy testi épségében kárt tesznek, hangos szóval szidalmazzák egymást, tehát a parancsot figyelmen kívül hagyják, s ehelyett az ellenséget veszik tekintetbe, és úgy mozognak, akkor azoknak fejét kell venni. Ha az ötfős csapat tagjai nem fognak el az ilyen társukat, akkor azoknak kell a fejét venni. Ha azonban elfogják, akkor maradjanak büntetlenek!

Ha az ötfős csapatból bárki is átmászna a falon, hogy átálljon az ellenséghez, akkor társainak kell elfogni, mert a saját fejükkel felelnek. Ha egyesek valamely századparancsnokkal együtt szöknek át az ellenséghez, akkor a részleg hivatalnokának kell a fejét venni. Ha a részleg hivatalnokának vezetésével szöknének át az ellenséghez, akkor a részleg katonai parancsnokának kell a fejét venni. Aki átszökik az ellenséghez, annak apját, anyját, feleségét és gyermekeit, valamint a vele vagyonközösségben élőket kivétel nélkül kocsikkal kell széttépíteni; ha azonban még időben felfedik a dolgot, maradjanak büntetlenek!

Akik az utcákat tartják megszállva, azoknak harcolniuk kell az ellenséggel. Ha valaki elhagyja a helyét, s az ötfős csapatának tagjai nem fogják el, akkor mind az ötüknak a fejét kell venni, de ha elfogják, maradjanak büntetlenek!

Ha a heves ostrom során az ellenség feladja, s nem indít újabb rohamot a falainkra, válasszunk ki minden szakaszból két-két emberünket, s jutalmazzuk meg őket! A győzelemmel zárult, megghiúsított ostrom után a hadvezérnek adományoztassék harminc *li* nagyságú birtok, és neveztesék ki *guannei hounak*! A helyettes hadvezérnek adományoztassék a *shangqing* cím, s a kötelességüket jól teljesítő főtiszteteknek adományoztassék a *wu dafu* rang! Továbbá azon tiszteteknek, akik vitézül jeleskedtek a védelem során, s a többi alacsonyabb rangú katonának is adományoztassék a *gongcheng* rang.⁶⁵ A védelemben részt vett férfiaknak rangját két fokozattal emeljék meg, a nők pedig kapjanak ötezer pénzt! Azok a férfiak, nők, öregek és gyermekek, akik nem vettek részt a védelem (harc részében), kapjanak ezer pénzt, s három esztendőre engedjék el nekik adókötelezettségeiket! Ilyennek kell lennie a tiszték és a nép ösztönzésének ahhoz, hogy erősen védjék az ostromlott várost.

A főkapu védelmére nincs szükség kettőnél több emberre. A legbátrabb és tetterre kész emberek álljanak az első sorban! Az ötfős csapatok mindegyike legyen tisztában azzal, hogy a bal vagy a jobb szárnyon, elől vagy hátul van-e a helye. Azokat, akik engedély nélkül elhagyják a helyüket, ki kell végezni. A kapuparancsnok nappal háromszor, éjjel egyszer tartson ellenőrzést! A dobszót követően a kaput be kell zárni. A védelem (főparancsnoka) gyakorta bízson meg embereket azzal, hogy tartsanak ellenőrzéseket, és jelentsék, ha valaki elhagyja a helyét! Az élelmiszert elzárt helyen kell tárolni, nem szabad elől hagyni semmilyen ételmet. A védelem (főparancsnoka) becsülje meg a hírvivőket, a pajzshordozókat, a vízosztókat és azokat a nőket, akik a fronton teljesítenek szolgálatot, körültekintően figyelje szándékaikat, magatartásukat, feladataikat

⁶⁵ Ez egy több szempontból is nehezen értelmezhető mondat, a magyar változatot a különböző kommentárok egybehangzó állításával készítettük el. A mondatban szereplő címek, rangok (*guannei hou* 關內侯; *shangqing* 上卿; *wu dafu* 五大夫 és *gongcheng* 公乘) tartalma is bizonytalan.

és beszédüket! Mielőtt a feljebbvalók innának, ennének, azt előbb meg kell kóstoltatni valakivel, ha ezt az illető megtagadná, le kell fogni, és ki kell vallatni, hogy mi ennek az oka. Ha bárki háborgatná a védelem (főparancsnokát), vagy zaklatná a hírvivőket, a pajzshordozókat, a vízosztókat vagy azokat a nőket, akik a fronton teljesítenek szolgálatot, ki kell végezni. Ezt gyakorta ki kell hirdetni. A kapuk alatt tartózkodók éjjel és nappal, életkoruknak és képességeiknek megfelelően lássák el a feladatukat váltásban! A pihenést is megfelelő sorrendben végezzék! Valamennyi tiszt (legalább) ötnaponta tegyen jelentést (feljebbvalójának), számoljanak be minden komolytalan viselkedésről, lustaságról vagy arról, ha bárki másokat zaklatna!

Minden katonának és tisztnek, akit (a városon kívülre) rendelnek, ki- és belépéskor is fel kell mutatnia az azonosítóját. Ha egy parancsnok ellenőrző körútra indulna a körzetére, küldje maga elé az egyik megbízható emberét, aki ellenőrzi, hogy rendben vannak-e a szállások! Ő maga csak ezután lépjen be a helyőrség területére! Ennek a bizalmi embernek folyamatosan nyitva kell tartania a szemét, de mindenről csak és kizárólag a közvetlen feljebbvalójának tehet jelentést, mástól parancsot sem fogadhat el!

A „vendégcsapatok” (segédkezhettek) a védelemben a „házigazdáknak”, de tényleges védelmi műveletek idején a „házigazdák” is védjék a vendégcsapatokat! A falakon belül esetszjeinket gondosan azonosítsuk a nyilvántartások alapján! Az egy településről származókat ne engedjük, hogy azonos helyen teljesítsenek szolgálatot! A kapuknál és a lépcsőknél szolgálatot teljesítő tisztek ellenőrizzék az azonosítókat, s csak azokat engedjék át, akiknél mindent rendben találtak! Amennyiben az azonosító nem megfelelő, jelentsék azt a védelem (főparancsnokának)! Ha a falakon bárkinek az öltözeke gyanakvásra adna okot, vagy bárki nem engedelmeskedik a felszólításnak (azt el kell fogni, és jelenteni kell a védelem főparancsnokának).

A főkapunál megszólaltatott dobokról. Ha este egy lovas vagy egy futár a megfelelő azonosítóval parancsot hoz, be kell zárni a kaput. A (parancsot hozó) illetőnek minden esetben magas rangúnak kell lennie. Ha alkonyatkor tízszer felhangzik a dob, valamennyi kaput és pavilont be kell zárni. Azokat, akik (még ezt követően is) járkálnának, ki kell végezni, ám előtte kötözzék meg őket, és vallassák ki, hogy miért tették, az ítéletet (ezt követően) hajtsák végre rajtuk! Nappal is dobszó jelezze, ha valaki engedélyt kapott az átlépésre! A városkapun át történő belépéshez minden tisztnek kulcsot kell igényelnie, amit azonnal szolgáltatson vissza, mihelyt teljesítette a feladatát! Azokra, akik parancstáblákkal rendelkeznek, ez a rendelet nem vonatkozik. Az ellenség közeledtekor ötször szólaljanak meg a tornyokban lévő dobok! Ezeket mindenhol verjék meg, s a kisebb dobok válaszoljanak rájuk! Aki csak azután csatlakozna az egyiségéhez, miután a kis dobok elhallgattak, ki kell végezni. A parancsok legyenek megfelelően réműletet keltők, a jutalmak pedig megfelelően hasznosak! A parancsokat végre kell hajtani. A kiadott parancsoknak a katonák azonnal engedelmeskedjenek! (Mielőtt kiadnánk a parancsot) mérlegeljük, hogy az adott parancs végrehajtható-e vagy sem!

A jelszók: Éjszakára legyenek jelszók, és aki elrontja a jelszót, azt ki kell végezni.

A város védelmére készített terveinket nyilvánosan hirdessük ki, hogy a város legeldugottabb részében is értesüljön róla mindenki! Mindenkit, legyen az tiszt vagy közkatona, aki megöli, vagy akár csak megsebesíti a hadvezért vagy a feljebbvalóját, lázadóként kell kezelni. Aki ilyenről értesüléssel szolgál, azt húsz *jin* arannyal kell megjutalmazni, az elkövetőt pedig szigorúan meg kell büntetni. Azt, aki olyasmibe ártja magát, amire nem kapott felhatalmazást, vagy nem a számára kijelölt helyen teljesíti a szolgálatát, ki kell végezni. Azokat a tiszteket vagy közkatonákat, akik (önkényesen) más körzetekbe állnának szolgálatba, azonnal át kell adni a körzetparancsnokuknak, a körzetparancsnok pedig köteles ezt jelenteni a védelem (főparancsnokának). Azt, aki nem tartóztatja fel az ilyen személyt, vagy szabadon engedi, ki kell végezni. Az a személy, aki kézre juttat akár csak egy olyasvalakit, aki lázadásra készül, áruló, vagy összejátszik az ellenséggel, mentesíthessen két (általa választott) embert a halálbüntetés, illetve négyet a kényszermunka-büntetés alól! Aki úgy szökne a városból, hogy hátrahagyja a szüleit, annak a szüleit, a feleségét és gyerekeit (ki) kell (végezni).

Az emberek házából mindent el kell hozni, még a cserepeket és a nagyobb köveket is. Az elhozott dolgokat számoljuk össze és jegyezzük fel! Ha az elhozandó dolgokat mégsem hoznák el, az a hivatalnok hibája. A falakon szolgálatot teljesítő tisztek és közkatonák kötelesek a közvetlenül mellettük állók védelméről gondoskodni. Ha egy ötfős csapat eltitkolja valamelyik csapattag bűnét, akkor azért a mellettük lévő ötfős csapatokat is felelősségre kell vonni. Amennyiben (az ötfős csapatok bármelyik tagja) tudomást szerez az elkövetett bűnről, és erről jelentést tesz a feljebbvalójának, mentesüljön a büntetés alól! Ha nem az ötfős csapat valamelyik tagja tárja fel az ötfős csapat bűnét, akkor az illető kétszeres jutalomban részesüljön!

A falakon kívül az irányító parancsnok a felelős, a falakon belül a védelem (főparancsnoka) a felelős. A dezertálásokért az irányító parancsnok és a helyettes főtisztjei a felelősek. Ha több mint tíz ember dezertálna, akkor a főtiszteket két ranggal kell lefokozni. Ha a dezertálók száma több mint száz, akkor a parancsnok fossza meg rangjuktól a főtisztjeit! Amennyiben legalább annyi ellenséges foglyot ejtenek, mint amennyi emberüket elvesztették, mentesülhetnek a büntetésük alól.

Hívjuk fel az emberek figyelmét arra, hogy ha bárkinek szüksége lenne valami dologra, ruhára, gabonára, vagy ezeket szerszámokra cserélni, fizessen tisztességes árat! Azon helybélieknek, akik (korábban) valamilyen bünt követtek el, de vannak barátaik vagy rokonaik, még akkor is engedélyezett a hántolt és hántolatlan gabonával, arannyal, pénzzel, ruhával, selyemmel vagy bármi egyéb áruval történő kereskedés, ha nem helyben élnek. Az üzenetküldésre tíz *bu* távolságonként álljon rendelkezésre egy-egy ember! Aki késlekedik az üzenet továbbításával, azt ki kell végezni. Minden dolgot, ami hasznos lehet a védelem (főparancsnokának), olyan gyorsan kell eljuttatni hozzá, mint az üzeneteket. Ha a tisztek, a katonák vagy a nép közül bárki el szeretne küldeni valamit, vagy üzenetet akarna továbbítani, forduljon az (erre kijelölt) tiszthez! Azokat, akik késlekednek, vagy elmulasztják az üzenet továbbítását, ki kell végezni.

Mindegyik körzet jelentse a feljebbvalóknak a hőseik, a stratégiai tanácsadóik, a helyi előljárók és a tehetős családok számát!

A központi kormányzat felügyelete alá tartozó városokban lévő tisztek, közkatonák és az egyszerű nép is mindenhol a falakon belül, egymással kölcsönösen együttműködve köteles gondoskodni a tűz elleni védelemről. Ha a magától gyulladt tüzet bárki engedi továbbterjedni, azt ki kell végezni. Azokat, akik csoportosan és tülerőben zaklatják a kevesebbeket és gyöngébbeket, ami egészen odáig fajulhat, hogy megbecs-telenítik mások asszonyát vagy lányát, vagy akár csak hangoskodással zavart keltenek, ki kell végezni.

A kapuknál és az őrzőpostákon az ott jövő-menő személyek azonosító falapocskáját ellenőrizni kell. Akinek az azonosítója gyanús, vagy egyáltalán nem rendelkezik azonosítóval, azt a körzeti előljárással kell vinni, és ki kell kérdezni. Azok, akiknek rendben van az azonosítója, beléphetnek a hivatali épületekbe. A (körzetbe) látogatóba érkezett rokonok, ismerősök nem járhatnak (egyedül) az utakon! Hivatali épületbe csak akkor engedhetők be, ha a *sanlaó*hoz vagy a *shoulüh*öz intéznének kérdést. Ha ennél alacsonyabb rangú személlyel lenne dolguk, nem bocsáthatók be! A *sanlao* nem léphet be az egyszerű nép házaiba! Az üzeneteket és parancsokat madártollal kell megjelölni, a madártollakat pedig a *sanlao* hivatalában kell tárolni. Minden portán a családfő felelős az őket érintő üzenet továbbításáért. Aki ezt elmulasztja, azt ki kell végezni. Minden portán legyen egy személy, aki a védelem idejére szükséges élelmiszerkészletért felelős. Azokat a tiszteket, közkatonákat és egyszerű embereket, akik nem rendelkeznek azonosító fatáblácskával, mégis az utcákon járnának, vagy belépnének az őrhelyekre, illetve azokat a *sanlaó*kat és *shoulü*ket, akik elmulasztják feltartóztatni és kikérdezni az ilyen személyeket, ki kell végezni.

Azokat, akik egy pénznél értékesebb védelmi felszerelést vagy egyéb javakat lopnak, ki kell végezni. A tisztek, a közkatonák és az egyszerű emberek is írják le nagy méretben a neveiket, ezeket azután a szálláshelyeiken kell tárolni. A falakon minden nap ki kell osztani a gyékényeket, amelyek cserélhetők és újból kioszthatók. Aki titokban tiltott holmit tart magánál, és az, akinek erről tudomása van, de nem jelenti, ki kell végezni.

Ha egy tiszt, közkatoná vagy egy közember elhunyna, azonnal össze kell gyűjteni a hozzátartozóit, akik a *sikonggal* együttműködve gondoskodjanak a temetéséről! Ne engedjük, hogy (a hozzátartozók a holttestet körbe) ülve sírva (gyászolják)! A sebesülteket engedjük haza, hogy a családjuk ápolja őket! Biztosítsunk a számukra orvost és gyógyszereket, továbbá napi két *sheng* bort és két *jin* húst! Jelöljük ki egy tisztet, aki naponta ellenőrzi az állapotát, és jelenti, ha az illető felgyógyult. Azt, aki sebesülést színlel, hogy így kerülje el a szolgálatot, az egész családjával együtt ki kell végezni. Ha véget ért az ütközet, a védelem (főparancsnoka) menessen hivatalnokokat az elhunytak és a sebesültek családjához, és rajtuk keresztül fejezze ki részvétét és együttérzését!

Ha az ellenség visszavonult, és az ütközet véget ért, áldozati szertartást kell tartani. A védelem (főparancsnoka) rendelje el, hogy minden körzetben jutalmazták meg

a leghősiesebb katonákat, és azokat, akik érdemeket szereztek a csatában! Az elhunytak és a sebesültek családját személyesen is keresse fel, majd fejezze ki részvétét és együttérzését! Ha a város ostroma véget ért, a parancsnokok azonnali menesszenek hivatalnokokat, hogy írják össze a hősiessen harcolókat, az elhunytakat és a sebesülteket, akiknek azután adományozzon rangot és pénzzutalmat! A védelem (főparancsnoka) maga is látogasson el hozzájuk, hogy ezzel is világosan kifejezze, mennyire megbecsüli őket, s hogy mindezekért az ellenséget tartja felelősnek.

A falakon harcolók mindegyike köteles a mellette lévők védelméről gondoskodni. Ha bárki összejátszana az ellenséggel, annak a szüleit, a feleségét, a gyermekeit és a vele egy háztartásban élőket is ki kell végezni. Aki tudomással bír arról, hogy a társa ilyenmire készül, ám mégsem jelenti, azt ugyanolyan bűnösnek kell kezelni. A falakon belül lévők éppen úgy felelősséggel tartoznak egymásért, mint a falakon harcolók. Annak, aki leleplez egy árulót, adományoztassék egy ezer családból álló kisváros! Ha az árulót nem a saját szakasza, hanem egy másik szakaszban szolgáló leplezné le, annak kétezer család alkotta kisváros adományoztassék!

A falon (szolgálatot teljesítőkre vonatkozó) tiltások. Azokat a tiszteteket, közkatonaikat vagy közembereket, akik lemásolják az ellenség azonosítóit, ki kell végezni. Azokat, akik nem követik a parancsokat, ki kell végezni. Azokat, akik kivonják magukat a kötelezettségeik alól, ki kell végezni. Akik elhanyagolják a parancsokat, azokat ki kell végezni. Azokat, akik az alabárdjukra támaszkodnak, a falnak dőlnek, vagy nem tartanak a társaikkal, ki kell végezni. Azokat, akik (a kérdésre) nem válaszolnak, vagy fegyelmezetlenül kiabálnak, ki kell végezni. Aki bűnöst enged szabadon, ki kell végezni. Azt, aki az ellenséget dicséri, vagy a védőket becsmérli, ki kell végezni. Azokat, akik elhagyják az őrhelyüket, vagy csoportba verődve diskurálgatnak, ki kell végezni. Azokat, akik az öt dobszó felhangzásakor késve érkeznek meg a szakaszukhoz, ki kell végezni. Mindenki jól olvashatóan írja fel a nevét, amelyet aztán a szállásán kell tárolni. A védelem (főparancsnoka) személyesen ellenőrizze a közeli és a távoli őrhelyeket, és azt a személyt, aki nem tartózkodik az őrhelyén, ki kell végezni. Azokat, akik átmennek egy másik őrhelyre, s azokat, akik ezt nem jelentik, azokat, akik magánleveleket küldözgetnek, vagy levélben kérnek különböző dolgokat (a hozzátartozóiktól), azokat, akik a védelmi felszerelések helyén a saját holmijukat tárolják, s azokat, akik meglopnak másokat, kímélet nélkül ki kell végezni. A jelentést tévő személyek nevét fel kell jegyezni. Azt, aki azonosító nélkül haladna keresztül a hadseregen, ki kell végezni. Ha az ellenség a falak alatt tartózkodik, (a falakon pedig) őrségváltásra kerül sor, akkor az őket kiszolgáló személyzetet ne váltsák fel!

Az ellenség segítségéről. Azokat, akik (hozzájárulnak, hogy az ellenség) kevés létszáma fölszaporodjék, a rendezetlensége rendezetté legyen, vagy hogy az ügyetlen támadása remekül sikerüljön, ki kell végezni. A támadók és védők egymással nem beszélhetnek! Ha az ellenség levelet löne be, nem szabad azt felvenni. Bárhogyan is próbálná felvenni a kapcsolatot az ellenség a bent lévőkkel, nem szabad nekik válaszolni. Aki nem tartja be ezt az utasítást, azt ki kell végezni. Tilos felvenni az ellenség által

belőtt leveleket, s ugyanígy tilos levelet átlőni az ellenséghez. Aki ellenszegül ennek a rendeletnek, azt szüleiével, asszonyával és gyerekeivel együtt ki kell végezni, a testét pedig a falra kell kitűzni. Azt, aki ilyen személyt leleplez, húsz *jin* arannyal kell megjutalmazni. Tiltott időben csak a védelem (főparancsnoka), valamint az ő üzeneteit vivő futárok közlekedhetnek.

Amikor a védelem (főparancsnoka) megkezdi a város védelmének irányítását, meg kell tudakolnia a vénektől, a tisztektől és a főemberektől, hogy van-e egymással bárminemű elszámolni valójuk, vagy van-e köztük ellenségeskedés. Hívja össze az érintetteket, és tisztázzák az ilyenemű dolgaikat! Ő maga személyesen azonosítsa ezeket a személyeket, írja fel a neveiket, és azt őrizze meg! Ha ezt követően ezek a személyek bárminemű felfordulást okoznának, vagy egymással civódnának, szüleikkel, asszonyaikkal és gyerekeikkel együtt ki kell végezni őket. Azt, aki összejátszik az ellenséggel, a teljes családjával együtt ki kell végezni. Annak, aki ilyen személyt leleplez vagy kézre kerít, adományoztassék földbirtok! A védelem (főparancsnoka) ezenfelül adjon neki pecsétet, megfelelő létszámú és beosztású hivatalnokot, valamint bocsásson a rendelkezésére közembereket! Azokat a kiváló és befolyásos személyeket, akik szoros kapcsolatot ápolnak a külső fejedelmekkel, (a főparancsnok) gyakorta keresse fel, utasítsa a helyi parancsnokokat, hogy ők is ismerjék meg az ilyen személyeket, s tartsa rajtuk a szemét! Gyakorta invitálja meg őket magához, és kínálja őket lakomával, s vegye rá őket, hogy ne saját kényük-kedvük szerint járkáljanak ide-oda! Ha szükséges, tartsa őket fogva túszként. Ebben az esetben az ilyen személy előjáróival, véneivel, kiválóságaival, szüleiével, asszonyaival és gyerekeivel tisztelettel és megbecsüléssel kell bánni. Ha közülük bárki olyan szegény lenne, hogy képtelen magáról gondoskodni, juttassanak ételt a számára! Ezenfelül a legvitézebb katonáinak, a szüleinek, asszonyának és gyerekeinek alkalmanként bort és húst ajándékozzanak, ezzel is kimutatva a tiszteletüket! Ezeket a személyeket a főhadiszállás közelében kell elszállásolni. A főhadiszállás tornya, közvetlenül a túsok szállásának szomszédságában legyen, amelyet úgy kell körberkeríteni, hogy onnan ne lehessen kilátni, de a toronyból szemmel lehessen őket tartani. A bent lévők soha ne tudják, hogy a toronyban tartózkodik-e éppen valaki!

A védelem (főparancsnoka) csak azon tisztjeivel ápoljon bizalmas viszonyt, akik becsületesek, megvesztegethetetlenek, hűségesek és őszinték! A hús és a bor fogyasztását nem szükséges megtiltani. A pénzére, aranyára, ruhájára, öltözékére és mindenemű egyéb vagyontárgyára mindenki maga ügyeljen, s ne lopjon senki a másiktól! A túsok szállását körbevevő fal háromszintes legyen, amelyen őrhelyeket kell kialakítani, a tetejét pedig cserépdarabokkal kell borítani. A kapuhoz állandó őrt kell rendelni. Ha a kapu zárva van, meg kell várni, amíg a védelem (főparancsnokának) az engedélye meg nem érkezik. Az őrsgébe harcban edzett és felettébb kötelességtudó katonákat kell beválogatni. Különös figyelmet kell fordítani a kiválasztásukra, hogy valóban csak a legmegbízhatóbbak kerüljenek be.

A hadvezér védelmét biztosító falat tíz láb magasra kell építeni, amelyen a főkapu mellett kisebb kapuk is legyenek, valamennyi kapu védelmére őrköt kell kijelölni.

A „gőznézők” a védelem (főparancsnokához) közel legyenek elszállásolva, míg a sámánok szálláshelye a földisten oltárának szomszédságában legyen, hogy tiszteljék a szellemeket! A sámánok, az imádkozók és az asztronómusok (csak) a kedvező dolgokat közöljék a néppel, de a védelem (főparancsnokának) a színtiszta igazságról kötelesek beszámolni! A teljes igazságról csak a védelem (főparancsnokának) lehet tudomása. Ha a sámánok és a „gőznézők” rossz híreket közölve megrémítik a népet, kíméletlenül ki kell őket végezni.

Amennyiben az előre kikalkulált élelmiszer kevésnek bizonyul, minden családnak jelentenie kell, hogy az ötféle gabonából még mekkora mennyiséggel rendelkezik. Ezt egy meghatározott időben kell beszolgáltatni. A hivatalnokok jegyezzék fel pontosan a beszolgáltatott javak mennyiségét, és fizessenek ellenszolgáltatást! Ahhoz, aki a (beszolgáltatás) meghatározott idején megkísérli elrejtteni a javait, vagy nem a teljes készletét vallja be, hivatalnokokat és katonákat kell kirendeli, hogy vizsgálják ki az ügyet, és vegyék őrizetbe az illetőt. Az ilyen személyeket kivétel nélkül ki kell végezni. Aki feljeleni az ilyen személyt, azt az (eltitkolt) gabona mennyiségének három tizede illeti meg. Össze kell gyűjteni minden gabonát, (főlös) ruhát, selymet, pénzt és aranyat és valamennyi lábasjószagot. Mindenért tisztességes, szerződésben foglalt ellenszolgáltatást kell nyújtani. Amikor az ostrom véget ér, mindenkit kártalanítani kell kétszeres árat fizetve (rekvirált javaiért). A pénzbeli kártérítésen kívül rangok is adományozhatók. Ha valaki (inkább) hivatalnok szeretne lenni, engedélyeztessék az a számára! Aki nem vágyik hivatalra, hanem inkább rangot és pénzjutalmat szeretne, vagy valamely elítélt rokonát szeretné megváltani, engedélyeztessék az a számára! Ha egy jutalomra jogosult személy hozzátartozója a túszok között van, akkor engedjék be (a túszok szállására) és hozhassa ki a rokonát! Azok, akik tovább is feljebbvalójukat szeretnék szolgálni, kétszeres rangot és jutalmat kapjanak! A különböző körzetekben élő kétfős családoknak hatvan *dan* gabonát, a tízfős családoknak száz *dan* gabonát kell beszolgáltatniuk. A gabonát meghatározott időben kell beszolgáltatni. Ha valaki a meghatározott időben elmulasztaná beszolgáltatni a gabonát, attól el kell kobozni. Aki feljeleni az ilyen személyt, azt az elrejtett gabona három tizede illeti meg. Ügyelni kell arra, hogy a nép ne szerezzen tudomást az (összegyűjtött) gabona mennyiségéről.

A védelem (főparancsnoka) mihelyt elfoglalja a helyét a városban, első dolga legyen, hogy kiválogassa a kémeket! Biztosítson külön szállást a számukra, és gondoskodjon az ellátásukról! Ne engedje, hogy bármi tudomást szerezzenek a védelmi előkészületek (részleteiről)! Külön szálláshelyen tartsa tőlük távol a szüleiket, feleségüket és gyermekeiket, akiket szintén lásson el ruhával, hússal és borral! Megbízható hivatalnokok ellenőrizzék őket! Amikor a kémek visszatérnek, ki kell őket kérdezni. A védelem főhadiszállását hármassal vegye körbe! A külső és a belső falon alakítsanak ki őrtornyokat! A túszok szálláshelyén a fal egy *zhang* öt *zhi* magas legyen! A túszok számára nem szükséges külön épületeket biztosítani. Háromnaponta kapjanak egy matracot (fejenként)! Tartsuk szemmel őket, és a szálláshelyüket futtassuk be tövises kúszónövényekkel három láb vastagon! A kémeket a vidék leghűségesebb, legmegbízhatóbb,

köztiszteletnek örvendő személyei közül kell kiválogatni. A közeli hozzátartozóikat, a feleségeiket és gyerekeiket busásan meg kell jutalmazni. Rendkívül fontos, hogy amikor a kémeiket kiküldjük, gondoskodjunk a (hátramaradt) rokonaikról, feleségeikről, gyerekeikről, akik tőlük elkülönítve legyenek elszállásolva, hogy velük ne érintkezhesenek, de biztosítsunk számukra bort és húst.

Ha újabb kémeiket küldenek ki, azokat ugyanúgy kell jutalmazni, mint az előzőeket. Amikor visszatérnek, egybe kell vetni szavahihetőségüket, s amennyiben hitelt érdemlőeknek bizonyulnak, meg kell őket jutalmazni. Ha három kémet küldenek ki, három megbízhatóra van szükség, akiket duplán jutalmazzanak. Aki nem jutalomra vágyik, hanem inkább hivatalt szeretne, biztosítsanak a számára egy kétszáz *dan* (gabona járandósággal járó) hivatalt, s a védelem (főparancsnoka) adományozzon nekik (hivatali) pecsétet! Azok esetében, akik nem vágnak hivatalra, hanem inkább a jutalomra és a pénzbeli juttatásra tartanak igényt, a fentebb leírtak szerint kell eljárni. Azokat, akik mélyen behatoltak az ellenséges területekre, s onnan megbízható értesülésekkel tértek vissza, dupla annyi jutalomban kell részesíteni, mint a többi kémet. Ha az ilyen személyek nem tartanának igényt a jutalomra, hanem helyette inkább hivatalt szeretnének, biztosítsanak a számukra egy háromszáz *dan* (gabona járandósággal járó) hivatalt! Azoknak a legderekabb harcosoknak a szüleit, akik a városfal és a várárok hősiességével bizonyultak méltónak a jutalomra, a védelem (főparancsnoka) személyesen keresse fel, hogy ezzel is kifejezze megbecsülését emberei iránt! Azokat, akik továbbra is felettesük szolgálatában szeretnének maradni, adományozzanak rangot, járandóságot és lehetőséget, hogy (egy elítélt rokonukat vagy ismerősüket) megválthassák.

A kéme a várostól nem több mint tíz *li* távolságra egy alkalmas magaslaton tűzzenek ki egy-egy zászlót, melyek őrzésére három-három embert kell biztosítani. A városba visszatéréskor három-három zászlóra van szükség, úgy elhelyezve, hogy azok a városfal őrtornyából jól láthatók legyenek. Nappal füstjelzéssel kell kommunikálni, éjjel pedig fáklyákkal. Ha hír érkezik az ellenség közeledtéről, és formációjukból egyértelműen tudható, hogy az ostrom elkerülhetetlen, akkor a kisebb városoknak, amelyek nem képesek magukat megvédeni, számításba kell venniük, hogy el kell rejteniük az öregeket, a gyöngéket, a gabonájukat, valamint a lábasjóságait. Küldjenek ki nem több mint ötven katonát és felderítőket, ám ha az ellenség eléri a falakat, vonulassák vissza őket! Ügyeljenek rá, hogy ne késlekedjenek! A felderítők csapata ne legyen több ötszáz főnél, akiket azonosítókkal ellátva éjjel kell útnak indítani. Kihalt, ám stratégiailag jelentős helyeken, ahol korábban emberek vonultak át, a felderítők vizsgálják meg a nyomokat, s állapítsák meg, hogy merre haladtak! (Ehhez a feladathoz) körzetenként legalább három ember szükségeltetik. Mihelyt kivilágosodik, kövessék a nyomokat, a helyet pedig zászlókkal jelöljék meg! Az elővéd foglalja el a helyét a külső városfalon kívül és azon belül is, s állítsák fel saját jelzőzászlóikat! Az előhadnak csak a fele mutatkozzék a külső városfalon kívül, így az ellenség nem fogja tudni a valós számukat. Riadó alkalmával, amikor az ellenség támadó alakzatba rendeződve megindul,

a falon lévő k zászlókkal jelezzék a mozgását! Ha az ellenség megjelenik, egy zászlóval jelezzék; ha behatol a körzetbe, két zászlóval jelezzenek; ha eléri a külső városfalat, három zászlóval jelezzenek; ha áttört a külső városfalon, négy zászlóval jelezzenek; ha elérte a belső városfalat, akkor öt zászlóval jelezzenek! Éjjel fákllyákkal kell ugyanígy jelezni.

A külső városfalon kívül száz *bu* távolságon belül minden házat és falat le kell rombolni, s minden fát – nagyokat és kicsiket egyaránt – ki kell vágni. A városfalon kívül lévő valamennyi kutat be kell temetni, hogy (az ellenség) ne juthasson vízhez. A városfalon kívül lévő kemencéket is teljesen le kell rombolni, a fákat pedig egytől egyig ki kell vágni. Minden felhasználható anyagot a városba, a falakon belülre kell vinni. Mindenki jegyezze fel, hogy mije volt! Az ostrom végeztével mindenki hozza elő ezt a feljegyzést, ami alapján kártalanítani kell őket! A hivatalnokok készítsenek erről részletes szerződést! Ha a falakon kívül maradnának olyan fák vagy cölöpök, amelyeket nem lehet a városfalakon belülre szállítani, fel kell gyűjtani, nehogy az ellenség felhasználhassa azokat.

Mindenki írja fel a saját nevét nagy (karakterekkel) egy falapra, amelyet az állomás-helyeken kell elhelyezni! Az illetékes hatóságoknak ki kell hirdetni, hogy akik duhaj viselkedésükkel törvényt szegnek, azoknak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át. A felfuvalkodott, öntelt személyek, akik elferdítik az igazságot, zavart keltenek, vagy embereket zaklatva feltartják őket, akik emiatt csak megkétszerezve tudják elvégezni a feladataikat, és nem a megfelelő időben tájékoztatják a feljebbvalóikat, azoknak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! Azokat, akik üvöltöznek és pánikot keltenek, ki kell végezni. Azokat, akik kritizálják a feljebbvalóikat, vagy becstelenségekkel illetik őket, ki kell végezni. A hadseregben senki ne merészeljen hangszeren muzsikálni vagy bekerítő sakkot játszani!⁶⁶ Aki mégis megtenné, annak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! Megfelelő parancs nélkül senki ne merjen kocsival száguldozni vagy rohanni! Aki mégis megtenné, annak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! A hadseregben senki ne merészeljen ökröket vagy lovakat szabadon eresztetni! Aki mégis megtenné, annak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! Aki nem a megfelelő időben iszik vagy eszik, annak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! A hadseregben senki ne merészeljen énekelni vagy óbégatni! Aki mégis megtenné, annak a füle büntetésként nyílheggyel fúrattassék át! Valamennyi, a büntetések kiszabására feljogosított személy szabhasson ki halálbüntetést! Ha egy hivatalnok bűnelkövetéssel szembesül, de nem jelenti azt, akkor ugyanolyan bűnősként kell őt is elítélni. Ha szökni próbálna, azonnal ki kell végezni. Azokat a feljebbvalókat, magas rangú személyeket, akik figyelmen kívül hagyva a törvényeket, verekedésbe bonyolódnak közemberekkel, ki kell végezni. Azokat a felügyelőtiszteket, akik nem küldik el a katonákat, a tiszteket és a közembereket az eskütételre, öhelyettük kell megbüntetni. A piactéren kivégzettek holttestét három napra kell közszemlére kihelyezni.

⁶⁶ Értsd: a seregben senki ne merészelje szórákozással mulatni az időt!

A védelem főhadiszállásának kapuját vigyázó őrség két szakaszból álljon, hogy a kapu mindkét oldalát őrizhessék! A kaput érkezés idején se hagyják őrizetlenül! Ki kell jelölni az őrség parancsnokát, aki időről időre tegyen jelentést a védelem (főparancsnokának)! (A védelem főparancsnoka) vizsgálja meg a dezertőrök listáját, majd bízta meg az őrséget és annak parancsnokát, hogy kutassák fel a szökésben lévőket, és (az eredményt) jelentsék a számára!⁶⁷ A kapu őrségét négy ember alkossa, kettő kívül, kettő pedig belül álljon őrt! Ha látogató érkezik, ragadják meg fegyvereiket, és sorakozzanak fel a kapu előtt, majd jelentsék (a látogató) nevét! A védelem főhadiszállásán belül szükség van egy magas toronyra, ahonnan szemmel lehet tartani a közeledő szekereket, lovasokat, és az utakon jövő-menő katonákat. Minden rendkívüli eseményt azonnal jelenteni kell a védelem (főparancsnokának). A védelem (főparancsnoka) várja meg, amíg a falakon szolgálatot teljesítő őrszemek és városi előljárók megérkeznek, és jelentést tesznek neki, majd pedig vizsgálja meg azokat! A tornyok alatt szolgálatot teljesítő személyek is tegyenek jelentést a védelem (főparancsnokának minden rendkívüli eseményről)! A belül két ór vigyázta főkapu mindig legyen zárva, és legyen kijelölve az őrség parancsnoka!

A védelem (főparancsnokának) főhadiszállása körül húzódó keskeny út legalább egy *zhang* magas fallal legyen elkülönítve! A falon kémlelőnyílásokat kell kialakítani (amelyeken át szemmel lehet tartani a túsok szállását)...⁶⁸ Mindegyik toronyban legyen egy dob és egy tűzhely! Amikor arra jó ok van, a dobot szólaltassák meg! Ha tiszt érkezik, hallgasson el (a dob). Éjjel a dobot fáklyával kell helyettesíteni. A falakon belül ötven *bu* távolságonként legyen egy árnyékszék! A falakon belül és a falakon lévő árnyékszékek egyformák legyenek! Az árnyékszékeket azok az elítéltek takarítsák, akikre nem halálbüntetést szabtak ki.

71.

A védekezéssel (kapcsolatos) vegyes (rendelkezések)
(*Za shou* 雜守)

Qinzi azt kérdezte:

Tételezzük fel, hogy az ellenség túlerőben van, s elég bátor ahhoz, hogy vakmerően kérkedve a tekintélyével megrémítse a mi parancsnokunkat. Tételezzük fel továbbá, hogy tűzfát és földet halmoz fel, amelyből aztán „juhrámpát” épít közvetlenül mellettünk. A (szerkezetet) előlről pajzsokkal fedi le, majd pedig a tetején elhelyezett számszerjászaival együtt azt a falainkhoz hozza. Nos, ebben az esetben mi a teendő?

⁶⁷ Ennek a mondatnak az értelmezése a kommentárok számára is meglehetősen problematikus.

⁶⁸ A szöveg kommentátorainak egybehangzó véleménye szerint ennek a mondatnak, akárcsak az ezt következő rövidebb szakasznak rendkívül bizonytalan az értelmezése. A szöveg rekonstrukciója is csak spekulatív.

Mesterünk, Mozi ekként válaszolt:

– Vagyis a „juhrámpa” elleni védekezésről kérdezel. Azok, akik „juhrámpát” akar-
nak használni, ostobák. Csak arra elég, hogy kifárasszák azzal a katonáikat, de koránt-
sem elegendő ahhoz, hogy (érdemi) kárt okozzanak a falakban. A „juhrámpával” tör-
ténő ostromnál az a lényeg, hogy ha még távol van, akkor a távolban, ha már közel van,
akkor a közelben kell megakasztani, nem szabad engedni, hogy a falainkat elérve kárt
tegyenek abban. Jobb és bal oldalról folyamatosan lőjük (tüzes) nyilakkal és kövekkel!
Ezt követően küldjük ki rohamcsapatainkat – akik nem egykönnyen hátrálnak meg,
s akik súlyos csapást képesek mérni –, hogy verjék szét és futamítsák meg az ellenséget!
Folyamatosan erősíteni kell saját katonáink bátorságát, népünk elszánása a százszorosa
legyen (az ellenség támadókedvének)! Azt, aki sok ellenséget fogott el, busásan meg kell
jutalmazni.

Ha nem tudjuk megakadályozni, hogy az ellenség földet felhalmozva magaslatot
készítsen közvetlenül a falaink mellett, akkor azt a módszert kell alkalmazni, amellyel
a „felhőlétrák” ellen is védekezünk. Az árokfeltöltéssel, a faltörő kosokkal, a „felhő-
létrákkal” vagy a rámpákkal történő támadás esetén mindig meg kell választani a véde-
kezéshez legalkalmasabb módszert. Ha a kő(fedezék) nem elegendő, akkor fapalán-
kokat kell használnunk. Balra és jobbra is száz-száz *bu* távolságon belül folyamatosan
lőjük őket (tüzes) nyilakkal, s záporozzon rájuk a kő, a homok és a hamueső, de zúdít-
sunk rájuk izzó paraszat és forró vizet is! Válasszuk ki a legvitézebb harcosainkat, s ne
habozzunk kiküldeni őket! Vizsgáljuk meg, kik érdemesek a jutalmakra, s hajtsuk
végre a büntetéseket! Maradjunk mindig higgadtak! Ha támadunk, legyünk gyorsak,
ne engedjük, hogy katonáink elbizonytalanodjanak! Folyamatosan erősítsük a mieink
bátorságát, népünk elszánása a százszorosa legyen (az ellenség támadókedvének)! Azt,
aki sok ellenséget fogott el, busásan meg kell jutalmazni. Ha az ellenség faltörő kosok-
kal, rámpákkal vagy létrákkal (támad), használjunk ellenük törőszekerzeteket!

A *qu* pajzsok egy *zhang*, öt *zhi* hosszúak legyenek, amelyeket három *zhi* mélyen kell
beásni. Ezek gerendái egy *zhang*, két *zhi* hosszúak legyenek! A pajzsok egy *zhang*, hat
zhi szélesek legyenek! A „létrák” egy *zhang*, két *zhi* (hosszúak) legyenek, a pajzsok pedig
négycunnyira lógjanak le! A felállított pajzsok ne legyenek *öt cunnyira* távolabb a mell-
védtől, *hétzhinként* egy létrával. A pajzsokból és az ellenzőkből linként legfeljebb 258,
illetve 218 darabra van szükség.

Odakint, az utakon szükség van mindenféle olyan akadályra, amely megnehezíti
az ellenség dolgát. A számukra a legnagyobb veszélyt a háromszög alakban elhelyezett
három darab őrsoszt rendszere jelenti, melyek, mint a „szövőlányok” egymás segítsé-
gére vannak. Valamennyi magaslatra, hegyre, erdőbe, átkelőnél, gázlónál, külső kapu-
nál és az utak mentén építeni kell egy-egy ilyen. Pontosán tudni kell azok számát, akik-
nek a bejárás ide engedélyezett, egyébként a hollétüket tartjuk titokban!

Az emberek megvédésének érdekében mindenekelőtt ki kell választani a város elől-
járóit és hivatalnokait, tudni kell a nép házainak és átmeneti lakóhelyeiknek, szállásaik-
nak számát és azok méretét. Azoknak, akik szeretnének rokonaik közelében maradni,

vizsgáljuk meg (kérésük indokoltságát), és csak azután engedélyezzük azt a számukra! A kinti házakban fellelhető valamennyi gabonát, jószágot és egyéb javakat, amelyek a város segítségére lehetnek, a falakon belülrre kell szállítani. Ez a lehető leggyorsabban történjék meg, odabent pedig halmozzanak fel mindent! A nép által beszolgáltatott gabonáért, ruháért, selyemért, aranyért, pénzért, ökörért, lóért, egyéb lábasjószágért tisztességes árat kell fizetni, amelyet a parancsnokok szerződésben rögzítsenek.

Ha eléred, hogy mindenki azt csinálja, amiben a legjobb, akkor a világ dolga rendben lesz. Ha a kötelezettségeik tekintetében egyenlő feltételeket szabsz nekik, akkor a világ valamennyi dolga megoldható lesz. Ha mindenki azt csinálja, amit szeret, akkor a világ valamennyi kihívására felkészültél. Ha az erősek és a gyöngék is tisztában vannak végzetükkel, akkor a világ valamennyi kihívására készen állsz.

A köralakba elrendezett jelzőtoronyokat úgy kell építeni, hogy három *zhang*nál magasabbak legyenek, és felfelé keskenyedjenek. Készítsünk három *zhang* magasra felérő kampós létrákat! A palánktól három *zhi* távolságra helyezzük el ezeket, és kötéllel erősítsük oda! A fal körül futó várárok két csapóhíddal rendelkezzen! Minden őrtoronyban legyen egy tűzhely és egy dob! (Tűzjelzést a következő három esetben használjanak:) ha támad az ellenég, ha valami fegyelmetlenség történik, vagy ha pánik törne ki. Ezekre a tűzjelzésekre megfelelő módon kell válaszolni, és csak akkor szabad abbahagyni, ha (híre) eljutott a főparancsnokhoz. Riadó esetén füstjelzésre is szükség van, de ötször verjék meg a dobokat is! Tűzjelzéssel kell hírt adni az ellenség számáról és mozgásáról is. Ha felbukkan az ellenség, egy fáklyával kell jelezni; ha benyomul a körzetbe, két fáklyával kell jelezni; ha lőtávolon belül van, három fáklyával kell jelezni, s a dobokat háromszor kell megszólaltatni; ha eléri a külső városfalat, négy fáklyával kell jelezni, a dobokat pedig négyszer kell megszólaltatni; ha megközeleltik a városfalat, öt fáklyával kell jelezni, a dobokat pedig ötször kell megszólaltatni. Éjjel a fáklyákkal történő jeladás ugyanígy történjék! A védelmi tűzjelzéseket a lehető leggyorsabban kell végrehajtani.

A felderítők száma ne haladja meg az ötvenet! Ha az ellenség elérte a mellvédet, késlekedés nélkül vissza kell őket hívni. Éjszaka kell őket kiküldeni, és mindegyikük rendelkezzen személyes azonosítóval! A dolguk, hogy a magaslatokon, a hegyeken és az erdőkben keressék az ellenség nyomait. Hajnalban kezdjék el követni a nyomokat, *linként* három-három ember! Az egyikük zászlóval jelezzen a várban lévőknek, akik válasszoljanak a jelzésére! A felderítők védelmére a külső városfalhoz rendeljünk ki elővédet! Az elővédcsapat fele mindig a külső városfalon belül tartózkodjék, hogy az ellenség ne tudhassa a pontos létszámukat! Vészhelyzet esetén a felderítők emeljék fel a külső jelzőzászlókat! Ha megpillantanák az ellenséget, a következő jelzőzászlót is tartsák magasra! A falakon zászlókkal kell jelezni az ellenség elhelyezkedését. Ha az elővéd jelzést kap, azonnal küldjék ki a szerszámokkal felszerelt férfiakat, hogy azok mihamarább készítsék elő a csatateret, a nők pedig minél előbb húzódjanak be a falakon belülrre! Ha az ellenség felbukkan, a falakon verjék meg a dobokat egyszer! A védelem során három ember a felelős a jelzőzászlók használatáért, amelyeket jól láthatóan kell kihelyezniük. A védelem

(főparancsnoka) gyakorta küldjön ki lovasokat vagy hivatalnokokat az őrségek állapotának ellenőrzésére! Minden őrhelyen legyen egy dob, amelyet meg kell szólaltatni, ha az ellenség felbukkanna! A dobjelzést akkor kell abbahagyni, ha arra a városfalról válasz érkezett.

(Egy főre naponta) egy *dou* ételt (számolunk), akkor évente egy *danra* van szüksége. Ha naponta csak $\frac{2}{3}$ *dout* számolunk, akkor egy évben 24 *danra* van szükség. Ha naponta $\frac{3}{4}$ *dout* számolunk, akkor egy évben 18 *danra* van szükség. Ha naponta $\frac{2}{5}$ *dant* számolunk, akkor egy évben 14 *dan* és 4 *doura* van szükség. Ha naponta $\frac{1}{3}$ *dout* számolunk, akkor évente 12 *danra* van szükség.

A napi egy *dou* étel 5 *sheng* húst tartalmazzon. A napi $\frac{2}{3}$ *dou* étel 3 és $\frac{1}{3}$ *sheng* húst tartalmazzon. A napi $\frac{3}{4}$ *dou* étel 2 és $\frac{1}{2}$ *sheng* húst tartalmazzon. A napi $\frac{2}{5}$ *dou* étel 2 *sheng* húst tartalmazzon. A napi $\frac{3}{6}$ *dou* étel 1 és $\frac{2}{3}$ *sheng* húst tartalmazzon. Naponta kétszer kell étkezést biztosítani.

Napi 2 *sheng* étellel húsz napig, napi 3 *sheng* étellel harminc napig, napi 4 *sheng* étellel negyven napig képesek az emberek kitartani. Az emberek legfeljebb kilencven nap ínséges időt képesek így elviselni.

Amikor az ellenség közeleg, a lehető leggyorsabban gyűjtsük össze valamennyi külső településről a bronz-, a réz- és a fémeszközöket, amelyek segítségünkre lehetnek a védekezésben! Mindenekelőtt vegyük számba a körzetek hivatali épületeit, a nem különösebben jelentőseket is beleértve, s készíttessünk leltárt a fellelhető faanyag (kicsiny, hosszú-rövid egyaránt) pontos mennyiségéről, amelyeket majd vész esetén elsőként kell elszállítani. Amikor az ellenség már a közelben jár, az épületeket le kell rombolni, a fákat ki kell vágni. Minden ezzel ellenkező kérést figyelmen kívül kell hagyni. A behordott faanyagot ne halpikkelyszerű, szabálytalan kupacokban halmozzuk fel! A halmokat úgy alakítsuk ki, hogy azokhoz könnyen hozzá lehessen férni! Amelyik fát nem tudjuk kintről a városba szállítani, azt ott helyben kell elégetni, nehogy az ellenség fel tudja használni. A faanyagot hosszúság, vastagság, minőség és alak szerint kell egységes halmokba rendezni. A városfalakon kívülről behordott faanyagot az arra kijelölt helyen kell felhalmozni.

A város védelmében szolgálatot teljesítők közül a *sima* rangnál magasabb fokozatú főtiszték családtagjait – szüleiket, fivéreiket, feleségeiket és gyermekeiket – a főhadiszálláson biztonságban kell elszállásolni ahhoz, hogy a város védelme erős lehessen. Nevezzünk ki *du sikong*okat (egy nagyobb városba négyet), oldalanként pedig két-két *hout* és *xianhout*, továbbá minden őrhelyen legyen egy őrparancsnok. Az őrség tisztjeinek rátermett, megbízható embereknek kell lenniük, akik csak azután álljanak szolgálatba, hogy családtagjaikat biztonságosan elszállásolták. Mindegyik tiszthez tartozzon egy tús, aki felelősséggel tartozik érte! A főkapu őrzéséről két ember gondoskodik! A kapu két oldalán álljanak azért, hogy a kapun történő áthaladás minél gyorsabban történjék! Mindegyik őrhöz tartozzon négy-négy alabárdos, akik szintén a kapu mellett sorakozzanak fel! Az erre kijelölt tisztnek naponta ötször kell ellenőrzést tartania, és jelentenie a feletteseinek azoknak a nevét, akiket nem talált a helyükön. Éjszaka

a várárkon túl felbukkanó minden gyanús árnyra löni kell, miután felmértük annak távolságát. A fal körül futó várárok vizébe két *bu* szélességben kihegyezett bambuszkarókat, rövideket és hosszabbakat vegyesen kell elhelyezni úgy, hogy azok teteje a vízszint alatt öt *cun*mal legyen. Az árokban a bambuszkarókat három sorban kell elrendezni úgy, hogy a külső sor kifelé, a belső sor pedig befelé mutasson. Harminc *bu* távolságonként szükség van egy számszerijpad-alapzatra, amely tíz *zhi* széles és egy *zhang*, két *zhi* hosszú legyen.

Száz *bu* távolságonként legyen egy csapat! Vész esetén ezeknek a csapatoknak addig kell a környékbeliek segítségére lenni, amíg meg nem érkeznek a további csapatok.

A védelem (főparancsnoka) használjon igazoló fatáblácskát a futár által küldött üzeneteihez! Az igazoló táblácskákért felelős tiszt minden esetben készítsen erről feljegyzést! Amikor a követ visszatér, annak hitelességét ellenőrizni kell. Amikor a futár távozik, a főkapunál írják fel a távozásának időpontját és a nevét! [Száz *bu* távolságonként legyen egy csapat!] A főhadiszállás ajtajához vezető út nehezítésekkel legyen kialakítva! A főhadiszállás körül húzódó kettős út fallal védett és megfelelő fedettséggel ellátott legyen!

A terményekkel kapcsolatban el kell rendelni, hogy a nép három évre elegendő élelmiszert tároljon, felkészülve az esetleges áradásra, aszályra és az inséges évekre. El kell rendelni, hogy a környékbeli körzetekben termeljenek nagy levelű, könnyen tartósítható terményeket. A falakon kívüli porták az árkokban és a kútjaikban raktározzák el ezeket a terményeket! Béke idején így készülnek a vészhelyzetre, vész idején pedig ez jelentheti a biztonságukat.

Amikor az ellenség közeledik, fúrassunk elfedhető kémelőnyílásokat a kapuszárnyakba! Mindegyik kapura két ilyenre van szükség. Az egyik nyíláson vezessünk át egy ujjnyi vastag, négy *zhi* hosszú kötelet! Amikor az ellenség közeledik, le kell ölni az ökröket, a birkákat, a disznókat, a csirkéket, a kutyaikat, a kacsákat és a ludakat. Meg kell nyúzni őket, és fel kell használni a bőrüket, az ínjaikat, a szarvukat, a zsírjukat, az agyukat és tollukat. A katalpa-, a *tong*- és a gesztenyefát fejszével rövid darabokra kell vágni, és azokból számszerijalkatrészeket lehet készíteni. Vészhelyzet esetén, amikor a katonák már nem tudnak messzire kimenni, a falakon kívül lévő épületeket és fákat le kell rombolni, ki kell vágni. Ezek mennyiségét jegyezzék fel! Ha a fal jó állapotban van, akkor háromszög alapú tornyokat építsünk rá! A faszerkezeteket és az összehordott tűzifát legalább öt *cun* vastag agyagréteggel kell bevonni. Minden hivatalnoknak pontosan tisztában kell lennie a hozzá tartozó területeken lévő javakkal, és mindenben segítségére kell lennie a feljebbvalóinak a város védelmében.

Vannak semmirekellő, és vannak hasznos emberek; vannak rossz, és vannak jó emberek; vannak ügyes emberek, és vannak jó stratégiák; vannak bátor, vannak agyafúrt, és vannak megbízható katonák; vannak „belső”, és vannak „külső” emberek; vannak képzett, és vannak harcban edzett emberek. A védelem (főparancsnokának) mindent számba kell venni, ki kell deríteni, ki mire a legalkalmasabb, és fel kell jegyeznie a nevüket. Ha az emberek közt gyűlölködés támad, vagy ha valaki kritizálja a tisztjét,

ki kell jelölni egy hivatalnokot, aki elrendezi az érintett felek között támadt feszültséget, az eredményről feljegyzést készít, amelyet megőriznek egészen addig, amíg sor nem kerül az adott ügy kivizsgálására. Az, aki öt *zhinél* alacsonyabb, nem szolgálhat katonaként. Jelöljünk ki *zhiliket*, akik a hivatali épületekben és a barakkokban teljesít-
senek szolgálatot!

A kőhalmokat, a hegyes nyilakat és a különböző eszközöket, felszereléseket biztonságos helyen kell tárolni, és fel kell jegyezni azok mennyiségét. A nyilakat *yao* sze-
kerekre (*yao che*) kell pakolni, amelyeknek kerekai tíz *zhi* szélesek, és egy *zhang*
hosszú nyéllal is rendelkeznek. Készítsünk háromrétegű vászonból egy hat *zhi* széles
borítást! Deszkából készítsünk egy erre illeszkedő ládát, amelynek a magassága négy
zhi legyen! Igazítsuk el megfelelően a borítást, és belülre pakoljuk be a nyilakat!

Mesterünk, Mozi azt mondta:

– Őt olyan eset létezik, amikor a védekezés nem lehetséges: ha egy nagy városnak
kevés a lakója; ha egy kis városban túl sokan zsúfolódtak össze; ha túl sok embernek csak
kevés étel jut; ha a piac túl messze van a várostól; ha a készleteket a (falakon) kívül hal-
mozzák fel, a tehetősebb emberek pedig nem a városban tartózkodnak. Hozzávetőlegesen
a város három *linyi* körzetében mintegy tízezer családot (lehet megvédeni).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BISHOP, DONALD H. 1995. "Mo Tzu." In: BISHOP, DONALD H. (ed.), *Chinese Thought: An Introduction*.
Delhi, Motilal Banarsidas Publishers. 59–80.
- DEFOORT, CARINE – STANDAERT, NICOLAS (eds.). 2013. *The Mozi as an Evolving Text: Different Voices
in Early Chinese Thought*. (Studies in the History of Chinese Texts 4.) Leiden, Brill.
- GRAHAM, ANGUS C. 1993. "Mo tzu." In: LOEWE, MICHAEL (ed.), *Early Chinese
Texts – A Bibliographical Guide*. Berkeley, University of California, The Society for the Study of
Early China and the Institute of East Asian Studies. 336–341.
- JOHNSTON, IAN. 2010. *The Mozi: A Complete Translation*. New York, Columbia University Press.
- SUN YIRANG 孫詒讓 (ed.). 2009. *Mozi jiangou 墨子間詁*. Beijing, Zhonghua Shuju.
- TANAKA TAN. 1998. "The Construction of City Walls in the Chapters on the Defence of Cities in the
Mozi." In: *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko* 56: 1–48.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.
- YATES, ROBIN D. S. 1980a. *The City Under Siege: Technology and Organization as Seen in the Reconstructed
Text of the Military Chapters of Mo-tzu*. (Unpublished Ph.D. dissertation) Cambridge, Harvard
University.
- YATES, ROBIN D. S. 1980b. "The Mohists on Warfare: Technology, Techniques, and Justification."
In: *Journal of the American Academy of Religion, Thematic Studies Supplement* 47/3. 549–603.

SUN BIN:
A HADVISELÉS
TÖRVÉNYEI

孫臏兵法

Vákát oldal

A „MÁSİK SUNZI” KÉTEZER ÉVEN ÁT REJTŐZKÖDŐ HADTUDOMÁNYI MŰVE

Tokaji Zsolt

A Sun Bin 孫臏 nevéhez fűződő *A hadviselés törvényei* (*Sun Bin bingfa* 孫臏兵法) című munkának majd két évezredre nyoma veszett. Létezéséről utoljára a Han-dinasztia (i. e. 202 – i. sz. 220) történeti műve, a *Han shu* 漢書 tudósít, amely a *Qi fejedelemségbeli Sunziként* (*Qi Sunzi* 齊孫子) adja meg a mű címét, és tudni véli, hogy a teljes mű összesen négy kötetből (*juan* 卷) áll, amely 89 fejezetet (*pian* 篇) tartalmaz. Ekkoriban veszhetett el, kis híján örökre, e kiváló, páratlan könyv, hiszen a későbbi korok katalógusai már nem tudnak a mű létezéséről.

Szerzője, Sun Bin – akit Sun Wuhoz 孫武 hasonlóan szintén gyakorta Sunzi 孫子, azaz „Sun mester” néven emlegettek – valós történeti személy, aki az i. e. 4. században Qi fejedelemség zseniális hadvezéréként írta be nevét a történelembe. Ez a történelmi hitelesség nem mondható el a leghíresebb kínai hadtudományi klasszikus szerzőjéről Sun Wúról 孫武, a korábban élt „Sun mesterről”, akiről annyit tudunk, hogy a Tavaszok és ősök korában (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) Wu 吳 fejedelemség legendás hadvezére volt, és Sun Bin távoli ősenek tartják. Amíg Sun Bin saját könyve elő nem került, a rokoni kapcsolat és az azonos foglalkozás miatt sokan a *Sunzi bingfa* 孫子兵法 szerzőjének is Sun Bint vagy iskolájának valamely tagját tartották.

Sun Bin életéről Sima Qian 司馬遷 műve, a *Shi ji* 史記 (*A történetíró feljegyzései*)¹ tudósít:

Sun Wu halála után több mint száz évvel élt Sun Bin, aki E 阿 és Juan 鄆 között² született, és Sun Wu kesei leszármazottja volt. Sun Bin Pang Juannal 龐涓 együtt tanulta a hadművészetet. Pang Juant, amikor Weiben 魏 szolgált, Hui 惠 fejedelem³ kinevezte tábornokká, de jól tudta magáról, hogy tehetsége nem mérhető Sun Binéhez. Majd titokban egy futárral magához hívatta Sun Bint. Amikor (Sun) Bin megérkezett, Pang Juan attól félve, hogy érdemeivel különbnek bizonyul nálánál, féltékenységében azzal büntette, hogy levágatta mindkét lábát, és tetováltatta arcát,⁴ el akarta őt rejtetni, hogy ne is mutakozzon.

¹ Lásd a *Shi ji* 史記 (*A történetíró feljegyzései*) 65. fejezetét.

² Két helység az egykori Qi 齊 fejedelemség területén.

³ Wei 魏 fejedelemség uralkodója i. e. 370 és 319 között.

⁴ Az ókori Kínában a láb térdből történő levágása és az arc tetoválása a köztörvényes bűnözőkre kiszabott általános büntetésforma volt.

Egyszer egy qibeli 齊 követ érkezett Liangba 梁.⁵ Sun Bin büntetése miatt csak titokban találkozhatott és beszélhetett vele. A qibeli követ rendkívüli tehetségnek tartotta őt, ezért titokban Qibe csempészte. Qi tábornoka, Tian Ji 田忌 is nagyra becsülte, és vendégnek kijáró tisztelettel fogadta.

(Tian) Ji és a hercegek időről időre lovaglással versengtek. Sunzi [Sun Bin] megfigyelte, hogy lovaik erőnléte nem egyforma, és a lovakat eszerint első, másod- és harmadosztályba sorolta, majd így szólt Tian Jihez:

– Te csak a versennyel törődj, a többit én el tudom úgy intézni, hogy te győzz.

Tian Ji hallgatott a szavára, és ezer aranyban fogadott a fejedelemmel a hercegek ellenében. Amikor közelgett a verseny kezdete, Sunzi azt mondta neki:

– Most a harmadosztályú lovadat állítsd ki az ő első osztályú lovaikkal szemben, majd a te első osztályú lovad az ő másodosztályú lovaival versenyezzenek, és végül a te másodosztályú lovad az ő harmadosztályú lovaikkal szemben állítsd ki!

A három futamból Tian Ji egyet elveszített, és kettőt megnyert, így végül elnyerte a fejedelem ezer aranyát. Ezt követően (Tian) Ji beajánlotta őt Wei fejedelemnek. Wei fejedelem a hadművészetről kérdezgette, majd megtette tanítómesterének.

Később történt, hogy Wei megtámadta Zhaót 趙.⁶ Zhao ijedtében segítséget kért Qitől. Qi fejedelme, Wei, Sun Bint szerette volna kinevezni tábornokká, ám ő így szabadkozott:

– Egy nyomorék nem lehet tábornok.

Így aztán Tian Ji lett a tábornok, Sunzi pedig a főparancsnok, és egy ponyvás szekéren ülve tervezte ki a stratégiát. Tian Ji egyenest Zhaóba akarta irányítani a hadsereget, de Sunzi azt tanácsolta:

– Aki az összegubancolódott kötelet akarja kibogozni, nem fogja rángatni, cibálni, s aki verekedőket akar lecsillapítani, nem fog maga is közéjük keveredni. Torkon kell ragadni, a gyöngé pontjára kell lecsapni, akkor megváltoztatja majd csatarendjét, ereje megtörik, és így magától összeomlik. Most, hogy Wei Zhaóra támadt, könnyűcsapatainak színéjéért az országon kívül kell bevetnie, így az országban csak az öreg, gyöngé és beteg katonák maradtak. Ha te most seregedet gyorsan Daliangba irányítod, elfoglalod a kulcsfontosságú útjait, és csapást mérsz a leggyöngébb részére, akkor fel kell hagynia Zhao ostromával, hogy saját országát megmenthesse. Így aztán egy füst alatt megtörjük Zhao körül az ostromgyűrűt, és Weit is megleckéztetjük.

Tian Ji a hallottak szerint járt el, és Wei csakugyan felhagyott Handan 邯鄲⁷ ostromával, megütközött Qivel Guilingnál 桂陵,⁸ ahol Qi nagy vereséget mért seregükre.

⁵ Wei fejedelemség fővárosa, teljes nevén: Daliang 大梁 (a mai Henan 河南 tartomány Kaifeng 開封 városának helyén).

⁶ A háború Wei és Zhao közt i. e. 354-től 353-ig tartott.

⁷ Zhao 趙 fejedelemség fővárosa (a mai Hebei 河北 tartomány Handan 邯鄲 városának helyén).

⁸ Város az egykori Wei fejedelemség területén (a mai Shandong 山東 tartományban). A történelmi munkák tanúsága szerint a „Wei bekerítésével Zhaót megmenteni” (圍魏救趙) elnevezésű hadműveletre i. e. 353-ban került sor.

Tizenhárom évvel később Wei szövetségben Zhaóval megrámadta Hant 韓.⁹ Han Qihez fordult segítségért. Elküldték Tian Jit, aki immár egyenest Daliang felé indult. Pang Juan amikor ennek hírért vette, otthagyván Hant rögtön visszafordult. Qi serege addigra már nyugatról átlépte az országa határát. Sunzi azt mondta Tian Jinek:

– A Három Jin¹⁰ hadserege gyors és bátor, de alábecsüli Qit, és minket, qibelieket gyávának tart. A jó hadvezér a kedvező helyzetét kihasználva előnyökkel csalogathatja ellenségét. A *hadviselés törvényeiben* ez áll: „Ha száz mérföldről akarják megszerezni az előnyöket, akkor odavész a hadvezér; ha ötven mérföldről akarják megszerezni az előnyöket, akkor csak a sereg fele ér célba.”¹¹ Ha a sereged benyomult Wei területére, gyűjtsen százezer tábortüzet! Másnap csak ötvenezer tábortüzet rakjon, s a rákövetkező nap csak harmincezer tábortűz maradjon!

Pang Juan három nap elteltével örömmel állapította meg:

– Íme, meggyőződhetünk Qi hadseregének gyávaságáról. Hiszen három napra rá, hogy benyomult területünkre, katonáinak több mint a fele kereket oldott.

Ezek után pedig hátrahagyván gyalogságát, könnyen felszerelt élcsapatával erőltetett menetben üldözőbe vette ellenségét. Sunzi [Sun Bin] felmérte az előrenyomulásukat, és még az éjjel Maling 馬陵¹² felé vonult. A Malingba vezető út mentén sok veszélyes szoros húzódott, ahol jól elrejtőzhettek a katonák. Majd lehántották egy nagyobb fa kergét, és a következőket írták rá: „Pang Juan e fának a tövében halt meg.” Majd Sunzi megparancsolta, hogy a sereg tízezer legkiválóbb harcosa számszerjéikkel rejtőzzön el az út menti fák között, és meghagyta, hogy ha az éjszaka folyamán tüzet látnának, mindannyian löjjenek. Pang Juan még azon az éjjel csakugyan megérkezett a lehántott fa alá, és észrevette a csupasz törzsön az írást. Fáklyát gyújtva világította meg, de még végig sem olvashatta a felírást, amikor Qi seregének tízezer számszerjásza egyszerre tüzelni kezdett. Wei seregében óriási felfordulás támadt, katonái egymás után vesztek oda. Pang Juan felismerte, hogy elveszítette a háborút, saját kardjába dőlt miközben azt kiáltotta:

– Hát végül híressé lett ez a fickó!

Qi diadalt aratott, teljesen megsemmisítette Wei seregét, és foglyul ejtve a weibeli Shen herceget (Taizi Shen 太子申) visszavonultak.

Sun Bin híre-neve elterjedt az egész égalattiban, és nemzedékről nemzedékre szállt a hadművészete.

A tudományos álláspontokat azonban 1972-ben egy csapásra revideálni kellett, amikor is áprilisban a Shandong 山東 tartománybeli Linyinél 臨沂 található Yinqueshan 銀雀山 („Ezüstveréb-hegy”) közelében feltárt sírok egyikében – amely a Nyugati Han-dinasztia idejéből (i. e. 202 – i. sz. 8) származik –, számos tárgyi lelet (edények, fegyverek stb.)

⁹ Az ütközetre i. e. 342 és 341 között került sor.

¹⁰ I. e. 403-ban Jin fejedelemség három részre szakadt. Az utódállamok közül itt a „Három Jin” (San Jin 三晉) néven Weire történik utalás.

¹¹ Vessd össze Sunzi: *A hadviselés törvényei* 7.

¹² Város az egykori Wei fejedelemség területén (a mai Shandong tartományban).

és több más – már ismert – hadtudományi mű mellett előkerült 364 bambuszcsík, amelyről ott helyben megállapították, hogy a rajta olvasható több mint 11 000 írásjegy Sun Bin elveszettnek hitt művét tartalmazza. A felfedezés óriási visszhangot keltett nemcsak Kínában, hanem a nyugati kutatók körében is. Vizsgálata azonnal megkezdődött, és a régészeti feltárás részletes beszámolói után a jeles szaklapok magát a szöveget is közreadták, majd 1975-től kezdve egymást követve jelent meg a mű számos filológiai feldolgozása, elemzése.¹³ Az első, legfőbb problémát az okozta, hogy a műről eddig azt hitték, hogy valamikor 89 fejezetből állt, az előkerült töredékekből azonban összesen csak 30 fejezetet lehetett többé-kevésbé rekonstruálni. A kötetekbe sorolást a tudósok önkényesen hajtották végre, hiszen a fellelt anyag erre semmiféle utalást nem tartalmazott. A hajdani négy kötet helyett csupán két kötetet különítettek el. A felosztás alapja pedig az lett, hogy az első kötetbe sorolt 15 fejezet mindegyike a „Sunzi mondotta” (Sunzi *yue* 孫子曰) bevezetéssel kezdődik, és Sunzi neve mindegyik fejezetben megjelenik, míg a második kötetbe sorolt 15 fejezet egyike sem tartalmazza a Sunzi nevet. A későbbi kiadások kínai szerkesztői általánosan azt az álláspontot fogadták el, hogy csupán az első kötet tartalmazta 15 fejezet tekinthető a Sun Bin-féle *A hadviselés törvényei* (*Sun Bin bingfa*) részének. Ezt a 15 fejezetet kiegészítették egy 16. fejezettel, amelyet szintén a Sun Bin-féle *A hadviselés törvényeit* tartalmazó sírban találtak, azonban egyetlen ismert mű részeként sem tudták azonosítani. A fejezet címe *Az öt kiképzés törvénye* (*五教法 Wu jiao fa*), amelynek első bambuszcsíkjának felső része letört, és így egy írásjegy elveszett. A szöveg viszont a *zi yue* 子曰 (... mester mondta) szakasszal folytatódik. Feltételezik, hogy a Sun 孫 írásjegy hiányzik, és ezért a Sun Bin-féle *A hadviselés törvényei* 16. fejezetének tekinthető. Az újabb szerkesztésű kiadványoknak a szerkesztési szempontok alapján tehát négy fajtáját különböztethetjük meg: 1. amelyek a teljes szöveget két kötetbe, 15–15 fejezetre osztják;¹⁴ 2. amelyek két kötetre osztják a szöveget, az elsőbe 16, a másodikba pedig 15 fejezetet sorolnak;¹⁵ 3. amelyek csak az első kötet 15 fejezetét tekintik a műnek;¹⁶ 4. amelyek az első kötetet tekintik a hiteles műnek, és a plusz egy fejezettel kiegészítve összesen 16 fejezetet adnak közre.¹⁷

A kötetünkben olvasható fordítás alapjául az alábbi szövegkiadás szolgált: ZHANG ZHENZE 張震澤 (ed.). 1984. *Sun Bin bingfa jiaoli* 孫臏兵法校理. Beijing, Zhonghua Shuju. (*Xinbian zhuzi jicheng* 新編諸子集成 sorozat.)

¹³ A régészeti feltárással és az ott talált hadtudományi művekkel kapcsolatban lásd Luo 1974; Xu 1974; ZHAN 1974; P. SZABÓ 2003: 199.

¹⁴ DENG 1988; ZHANG 1990.

¹⁵ LIN 1994.

¹⁶ LI 1990.

¹⁷ LI 1995.

SUN BIN: A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

I. rész

1.

Pang Juan¹ foglyul ejtése

Hajdanán² Liang uralkodója³ meg akarta támadni Handant⁴, elküldte tehát tábornokát, Pang Juant nyolcvanezer vértet viselővel [ti. harcossal] Chiqiuba⁵. Qi állam uralkodója⁶ amikor ennek hírért vette, elküldte tábornokát, (Tian) Jizit⁷ nyolcvanezer vértet viselővel (...) határát.⁸

- ¹ Pang Juan Wei fejedelemség hadvezére. Sun Binnel való kapcsolatát *A történetirő feljegyzései* (Shiji 史記) 65. fejezete őrizte meg. A fejezet további részében gyakorta csak Juanziként emlegeti a szerző.
- ² A Guilingnél vívott csatára Zhou Xian király uralkodásának 16. évében, azaz i. e. 353-ban került sor.
- ³ Liang állam Wei fejedelemség másik neve, a fent említett uralkodó teljes neve Wei Hui Wangying vagy Liang Huiwang, i. e. 370-től i. e. 319-ig uralkodott.
- ⁴ Handan a Hadakozó fejedelemségek idején (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) Zhao fejedelemség fővárosa volt, a mai Hebei tartománybeli Handannal azonos.
- ⁵ Chiqiu feltehetően a mai Henan tartomány déli részén található Puyang körzet déli vidékén fekvő Xiaohan közelében lehetett.
- ⁶ Qi fejedelemség uralkodója teljes nevén: Tian Qi Weiwang, i. e. 356-tól i. e. 320-ig uralkodott.
- ⁷ Jizi 忌子, teljes nevén: Tian Ji 田忌, Qi fejedelemség tábornoka volt. A szövegben gyakorta csak Jinek vagy Jizinek nevezi a szerző.
- ⁸ Az „elérte” (*zhi*) szóval végződő bambuszcsík után a szöveg egy törött csíkkal folytatódik, amelynek az első, olvasható írásjegye a „viaskodik” (*jing*) szó. Köztük a szöveg nem rekonstruálható, nem lehet megállapítani azt sem, hogy nagyjából hány írásjegy hiányzik. Az sem kizárt, hogy egész csík vagy csíkok hiányoznak. A szövegekörnyezetből és a hasonló szövegek tanúsága alapján viszont annyi megállapítható, hogy Wei fejedelemség serege átlépett egy határt, hogy támadásra induljon. Arra vonatkozóan, hogy melyik határt lépte át, két teória is létezik. 1. Wéi és Zhao határát lépte át, hogy megtámadja annak fővárosát Handant, amely szándékáról a fejezet elején már volt szó; 2. Wéi állam határát lépte át, amely teóriát viszont a következő mondat támasztja alá. Néhány kommentár pedig nem foglal állást.

Amikor Pang (Juan)zi megtámadta Wéi államot,⁹ és elfoglalta (...), (Tian) Ji tábornok (...) Wéi (...) megmenteni. (Tian Ji) azt mondta:

– Mi lesz, ha nem mentjük meg Wéi államot?

Sunzi azt javasolta neki:

– Arra kérlek, hogy délen támadjuk meg Pinglinget.¹⁰ Pingling bár kicsiny város, nagy a területe, temérdek lakosa van, erős a hadserege, Dongyang (fő) katonai támaszpontja,¹¹ nehéz megtámadni. Ezért nekünk úgy kell tenni, hogy elbizonytalanítsuk az ellenséget. Ha megtámadjuk Pinglinget, délen Song államot,¹² északon pedig Wéi államot, akkor a Shiqiuban¹³ (tartózkodó Wei hadsereg) el tudja zárni az élelem-utánpótlási utunkat. Ez pedig úgy fog tűnni, mintha egyáltalán nem értenénk a hadviseléshez.

Ezek után (Qi állam serege) tábort bontott, és sietve megindult Pingling ellen. [Megérkezvén Ping]linghez (Tian) Jizi magához hívatta Sunzit, és azt kérdezte tőle:

– Most hogyan tovább?

– Városaink előjárói¹⁴ közt kik azok, akik nem értenek a hadviseléshez? – kérdezte Sunzi.

– Qichengé és Gaotangé¹⁵ – válaszolta (Tian Ji).

⁹ Wéi fejedelemség aprócska állam volt a Hadakozó fejedelemségek idején, a mai Henan tartomány területén. Nem keverendő össze a nagyobb Wei fejedelemséggel (megkülönböztetésül az átírásban ékezettel jelöljük).

¹⁰ Pingling feltehetően Xiangpinggel azonos, amely egykor Song fejedelemséghez tartozott, majd később Weihez. A mai Henan tartomány nyugati részén feküdt.

¹¹ Dongyang Wéi fejedelemség déli részén, a mai Henan tartomány Puyang vidékén feküdt. A katonai támaszpont kifejezés arra enged következtetni, hogy Wei megtámadásához egy stratégiaileg kiemelt szerepű településről van szó.

¹² Song fejedelemség a Hadakozó fejedelemségek idején, a mai Henan tartomány területén, egykori fővárosát Shangqiunak hívták.

¹³ Shiqiu helynév, amely Wei fejedelemség területén volt, feltehetően a Song főváros, Shangqiu közelében.

¹⁴ A „városaink előjárói” alatt azok a magas rangú hivatalnokok értendők, akik egy-egy város közigazgatási tevékenységein kívül a település katonai teendőit is ellátták, és háború esetén maguk vezették a város és környékének lakosaiból toborzott katonai alakulatot is. Egyfajta városfőnöki tisztről van szó. A *du* szóval a Hadakozó fejedelemségek idején nem a fővárost, hanem a fallal körülvett nagyobb városokat jelölték.

¹⁵ Qicheng és Gaotang két város az egykori Qi fejedelemség területén. Qicheng a mai Shandong tartománybeli Linzi környékén, Gaotang pedig a mai Shandong tartománybeli Gaotang és Yuncheng között feküdt.

Sunzi azt mondta:

– Akkor arra kérlek, hogy vedd, aki(k) (...) ¹⁶ a két előljárót (...) elrejtőzni (...) ¹⁷ Huang és Juan városoknak ¹⁸ minden irányban megfelelő úthálózatai vannak, és nagy utak kötik össze ¹⁹. (Ezért) Heng és Juan lesznek azok a helyek, ahová csatarendjeiket (felállítják), az összekötő nagy utakra pedig vértbe öltözött harcosaikat állítják. Az előhadunk heves támadást indít (Pingling ellen), a főserег pedig szakadatlan erősíti. Az összekötő utakra állított (ellenséges) csapatok ugyan csapást mérnek a (qizhengi és gaotangi) csapataink végére, (de) a két előljáró feláldozható.

Ezek után elválasztották a qizhengi és gaotangi csapatokat, hogy két úton induljanak hangyaroHAMRA ²⁰ Pingling ellen. Xia Die (parancsnok) ²¹ a fő összekötő úton hátulról (csakugyan) csapást mért rájuk, és a qizhengi és gaotangi csapatok még az úton nagy vereséget szenvedtek. (Tian) Ji tábornok magához hívatta Sunzit, és azt kérdezte:

– Támadásunkkal nem bírtuk bevenni Pinglinget, ráadásul még a qizhengi és gaotangi csapatainkat is elvesztettük, még az úton vereséget szenvedtünk. Hogyan folytassuk a hadakozást?

Sunzi azt felelte:

– Arra kérlek, hogy küldd ki könnyű harci szekereid nyugatra, hogy megtámadják Liangot, ²² ezzel (majd) feldühítjük (Pang Juant). (Csak) kevés gyalogos kövesse (a szekereket), mutassuk, mintha kevesen lennénk!

Ezek után így is tettek. Pang Juan csakugyan elvesztette társzekereit, (mivel) erőltetett menetben haladt seregével (a főváros megmentésére). Mikor odaért, Sunzi nem

¹⁶ A „vedd, aki(k)” (*qu suo*) írásjegyek után és a „két előljáró” (*er fu*) jelentésű írásjegyek között mintegy tíz írásjegy hiányzik. A kommentárok megegyeznek abban, hogy ebben a részben feltehetően arról van szó, hogy Sunzi arra kéri Tian Jit, hogy ebben az esetben Qicheng és Gaotang előljáróját válaszszá ki, és adjon nekik parancsot a harcba indulásra.

¹⁷ A kommentárok tanúsága szerint feltehetően arról van szó, hogy a két előljárónak meg kell parancsolni, egyesítsék seregeiket, vegyék körbe Heng és Juan városokat, és ott rejtőzzenek el.

¹⁸ Heng és Juan város (teljes nevükön: Hengyi és Juanyi) feltehetően az egykori Wei fejedelemség két városa lehetett, a mai Henan tartomány déli részén, az egykori Daliangtól északkeletre.

¹⁹ A „minden irányban megfelelő úthálózatai vannak, és nagy utak kötik össze” formában fordított kifejezés egy meglehetősen homályos, értelmezéseit tekintve pedig elég zavaros szakasza a fejezetnek. Azt sem tartják kizártnak, hogy a *huan* és a *tu* írásjegyek akár a Wei hadsereg táborhelyének (Huantu) vagy egyik parancsnokának (Huan Tu) neve is lehet. Más kommentár szerint a két írásjegy helyett a *zuan* és a *tu* írásjegyek szerepelnek. Ebben az értelemben arról a Zuanturól van szó, aki Wei hadseregének egyik parancsnoka volt, és akiről annyit tudni, hogy Pang Juannal és Shen herceggel együtt az önismeret hiánya miatt kellett meghalnia.

²⁰ A „hangyaroHAM” a városfalak ostromát jelenti, amikor is a gyalogság hangyaráj módjára özönli el a falakat.

²¹ Xia Die pontosan nem tisztázott, hogy mi vagy ki lehet. Itt is felmerül a gyanú, hogy lehet a Wei sereg egy tábornokának a neve is.

²² Liang, más néven Daliang Wei fejedelemség fővárosa a Hadakozó fejedelemségek idején, a mai Henan tartomány Kaifeng városának helyén.

várta meg, hogy kipihenhesse magát, nyomban csapást mért rá Guilingnál,²³ és foglyul ejtette Pang Juant.

Ezért mondják: „Sunzi nagyon jól tudta, mit miért tesz.”

2.

[Látogatás Wei fejedeleminél]

Sunzi meglátogatván Wei fejedelmet²⁴ azt mondta:

„A háborúzóknak nem lehet örökké a fölényükben (*shi*) bízni.²⁵ Ezt az aranyigazságot (*dao*) hagyták ránk örököül az előző uralkodók. A háborúban győzni: megtartalmazni a pusztulással fenyegető országunkat; a háborúban vereséget szenvedni: területeket veszíteni és veszélyeztetni a föld- és a gabonaisten oltárát.²⁶ Ezért nem lehet elhanyagolni a hadművészet tanulmányozását. Ugyanakkor azok, akik szeretnek háborúzni, elpusztulnak, azok pedig, akik győzelem után sóvárognak, szegényt hoznak magukra. A háború nem az, amit szeretni lehetne, a győzelem pedig nem az, ami után sóvárogni kellene. Csak azután lehet (háborúba) kezdeni, miután megtettük a szükséges előkészületeket.

Néhány város ugyan aprócska, de kitartóan védekeznek. (Azért tehetik ezt,) mert elég készletet halmoztak fel. Némelyik hadseregnek ugyan kevés katonája van, mégis keményen harcolnak. (Azért tehetik ezt,) mert az igazság az ő oldalukon áll. Ha a védelemhez hiányzik a szükséges készlet, a háborúból pedig hiányzik az igazságosság, az égalattiban senki nem képes kitartóan (védekezni) és keményen (harcolni).

Abban az időben, amikor Yao²⁷ uralkodott az égalattiban, heten voltak, akik ellenszegültek az uralkodói parancsoknak. A *yik*²⁸ (közül) ketten voltak, a Középső

²³ Guiling a mai Shandong tartománybeli Hezetől északkeletre fekvő.

²⁴ Wei fejedeleme (Wei wang 威王) Qi fejedelemség uralkodója volt.

²⁵ Az ókori Kína hadtudományi irodalmában kulcsfontosságú szerepet játszó *shi* 勢 a „törvénykezők iskolájának”, a legizmusnak (*fajia* 法家) az eszmerendszerében jelent meg első ízben. A hadtudományi terminológiában sokkal pontosabb, ha a *shit* úgy értelmezzük, mint az erő vagy a hatalom hadászati vagy harcászati alakítása, illetve harcászati erő vagy taktikai hatalom.

²⁶ A föld- és a gabonaisten a Zhou-korban az országot, a területet védelmező legfőbb istenségeknek számítottak. A tiszteletükre emelt oltárok – szakrális szerepükön túl – politikai funkciót is elláttak, így például lerombolásuk egyet jelentett az ország, az állam pusztulásával.

²⁷ Yao 堯 nagy bölcsességű uralkodó az ókori kínai mítoszokban. Yao uralkodásának idejét a konfucianus hagyomány az ókor aranykorának tekintette. A hagyomány szerint i. e. 2356 és 2255 között uralkodott, majd átengedte a trónt Shunnak 舜.

²⁸ A *yi* 夷 az ókori Kínában a keleti nomád népek gyűjtőneve. A kínaiak által barbárnak tartott nép etnikai, nyelvi azonosítása ma már nem lehetséges.

Országban²⁹ négyen (...).³⁰ Ezért Yao háborút indított a tengernél fekvő [messzi] országok ellen, és miután megbékítette az északi vidék népeit, és legyőzte Gong Gongot,³¹ beszüntette a háborúskodást, és nem indított (több hadműveletet), feloszlatta (a hadsereget), és nem használta többé. Jó pár esztendő múlva, Yao egészsége megromlott, és már alkalmatlan volt az uralkodásra, így aztán az egész égalatti Shunra szállt. Shun leverte Huan Duót, és száműzte a Chong-hegyre, majd leverte Gunt, és száműzte a Yu-hegyre, leigázta a *sanmiao* népet is, és Sanweibe száműzte őket, majd végül kiirtotta a Középső Országban a *youshushi* népet. Azonban a megmaradt *sanmiao*ók fokozatosan megerősödtek és fenyegetővé váltak. Shun élete alkonyán alkalmatlanná vált az uralkodásra, és így az égalatti egésze Yure szállt. Yu átvágta a Mengmen-hegyet, és szabaddá tette Ta Xiát, kivágta a nyolc erdőt, és felperzseltette a kilenc [gazt]. Nyugati irányban leigázta a *sanmiao*ókat, (...) [az égalattiban senki nem volt képes] békés semmittevással előnyökhöz jutni. Csak az bírja engedelmességre az égalatti lakóit, aki háborúban győzve megerősödik, és megteremti uralmát. Hajdanában Shennong³² harcolt a *fusui* néppel,³³ a Huang Di csatát vívott Shulunál,³⁴ Yao sereget indított Gong Gong ellen, Shun sereget indított (...), és leigázta a *sanmiao*ókat³⁵ (...) Guant, Tang száműzte Jiét, Wu fejedelem sereget indított Zhou ellen,³⁶ és a fellázadt Shang Yant Zhou hercege igázta le.³⁷

²⁹ A Középső Ország (*Zhongguo* 中國) kifejezés alatt még nem a későbbi, az egyesítése utáni történelmi Kína területe értendő, amelyet szintén így neveznek, hanem csupán a Középső Síkság területe, amelyet gyakrabban a Zhongyuan 中原 elnevezéssel jelölnek.

³⁰ A szöveg ezt követő része töredékes, így az sem derül ki, hogy a Yao ellen lázadó két *yi* törzs mellett mely nomád nép négy törzsére gondol a szerző.

³¹ Gong Gong 共工 a víz istene az ókori Kínai mitológiában, akit kígyótestű, emberarcú gonosz szellemnek képzeltek. Más források szerint nem Yao, hanem Yu (Nagy Yu) győzte le, aki többek között a vizek szabályozójaként és a legendás Xia-dinasztia megalapítójaként is ismert az ókori kínai mitológiában.

³² Shennong 神農, azaz az „isten földműves”, az ókori kínai mitológia egyik jelentős kultúrhérosa, bölcs uralkodó, akinek a nevéhez a földművelés kezdetei kötődnek.

³³ Egy ma már azonosíthatatlan nomád nép az ókori Kínában.

³⁴ Huang Di (azaz a „Sárga Ős” vagy „Sárga Császár”) mitikus uralkodó, kultúrhérosz. Az i. e. 6. sz. környékén kialakult elképzelés szerint Huang Di az öt világtáj isteneinek egyike, a Közép istensége, egyfajta égi főisten. Huang Di hőstettei közt szokták említeni a Chiyouval, a félig ember, félig állat szörnyvel vívott harcát Shulunál, amelyből Huang Di került ki győztesen, megölve az ellene lázadó fenevadat.

³⁵ A *sanmiao*ók 三苗 vagy három *miao* egy ma már azonosíthatatlan nomád nép az ókori Kínában.

³⁶ Wu király (Wu wang 武王) a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) alapítója, aki hatalmát azzal szerezte, hogy az előző, a Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) utolsó zsarnok uralkodóját, Zhout 紂 legyőzte.

³⁷ Zhou herceg (Zhou gong 周公) Wu király öccse. A Shang Yan (vagy itt: Di Yan 帝奄) kifejezés értelmezése bizonytalan, egyes kommentárok azt valószínűsítik, hogy az egykori Shang-dinasztia valamely Yan nevű területéről, térségéről, esetleg kisebb államáról van szó.

Ezért akik erényeikben nem hasonlíthatók az Öt Császárhoz,³⁸ képességeikben nem foghatók a Három Uralkodóhoz,³⁹ és bölcsességük nem ér fel Zhou hercegével, de (ennek ellenére) azt hajtogatják, hogy »mi az emberségességet (*ren*) és az igazságosságot (*yi*) akarjuk felhalmozni, a szertartásokkal (*li*) és a zenével kívánunk élni«, és a kisujjukat sem mozdítva akarnák megtiltani a háborúskodást, azoknak azt mondom: Yao és Shun nem mint ha nem kívánta volna ezt, csakhogy nem tudták megvalósítani, és ezért kényszerültek háborúval rendet teremteni.”

3.

Wei fejedelem kérdései

Qi állam fejedelme, Wei a hadsereg használatáról kérdezte Sunzit:

– Abban az esetben, ha a két hadsereg egymással szemben felsorakozott, a két hadvezér egymással farkasszemet néz, mindkét hadsereg (egyformán) erős és szilárd, de egyik sem mer elsőnek támadni, mi a teendő?

Sunzi ekként válaszolt:

– Könnyen felszerelt csapattal kell kipuhatolni az ellenséget. A csapatot egy alacsonyabb rangú, de bátor tiszt vezesse! Arra törekedjen, hogy (látszólag) vereséget szenvedjen, nem a győzelem a feladata! Eközben egy álcázott alakulat támadja meg az (ellenség) oldalsó szárnyait! Ezt nevezik „nagy győzelem”-nek.

Wei fejedelem azt kérdezte:

– A nagy-, illetve a kisszámú hadseregek irányításának vannak-e szabályai (*dao*)?

– Vannak – felelte Sunzi.

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Ha az én (seregem) erős, az ellenségé viszont gyöngye, akkor mi a teendő?

Sunzi kétszer leborult előtte, és így szólt:

– Bölcs uralkodóhoz illő kérdés ez. Nagyszámú (sereg) van, amely még erős is, s te mégis azt kérded, miként vezesd őket, hogy az az országod békéjének megteremtéséhez vezessen. A követendő módszert *zanshinek*⁴⁰ nevezik. Támassz felfordulást saját seregében, kuszáld össze soraidat, vagyis tégy úgy, mintha az ellenség szándékának kedveznél, s ezzel harcra csábítod őt.

³⁸ Az Öt Császár (*wu di* 五帝) kilétéről háromféle elképzelés is létezik: 1. Huang Di, Zhuanxu, Diku, Yao, Shun; 2. Fuxi, Shennong, Huang Di, Shaohao, Zhuanxu; 3. Shaoshu, Zhuanxu, Diku, Yao, Shun. Ezek közül jelen szövegben a szerző Shennongot, Huang Dit, Yaót és Shunt említette, nem derül ki, hogy kit tekint az ötödik császárnak.

³⁹ A Három Uralkodó (*san wang* 三王) alatt szokás érteni az első három dinasztiát (Xia, Shang és Zhou) első uralkodóit, vagyis Yut, Tangot és Wut (utóbbit gyakran apjával, Wen királlyal együtt).

⁴⁰ A *zanshi* 贊師 kifejezés az ellenséges sereg (*shi*) harcba csalogatását (*zan*) jelenti.

Wei fejedelem azt kérdezte:

– És mi a teendő akkor, ha az ellenség létszámfölényben van, ráadásul erősebb is nálunk?

Sunzi így válaszolt:

– A követendő módszert *rangweinek*⁴¹ nevezik. Az előhadat rejtse el, hogy bármikor, ha szükséges, visszavonulást parancsolhass seregének. A hosszú fegyvereseket⁴² állítsd előre, a rövid fegyvereseket⁴³ pedig [hátrulra]. A (könnyen) mozgatható számszeríjász-egység⁴⁴ álljon készenlétben, hogy veszély esetén (gyorsan) segíthesse nek (...) ⁴⁵ (sereg) ne mozduljon, várd meg, míg ellenségednek megmutatkozik valós ereje [képessége].

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Ha mi is, és az ellenség is előrenyomult (a hadszíntérre), de még nem tudjuk (hogyan egymás seregének létszáma) sok-e, vagy kevés, akkor mi a teendő?

Sunzi így [válaszolt]:

– A követendő módszert *xianchengnek*⁴⁶ nevezik, amely abban áll, hogy ha az ellenség *zheng* taktikát⁴⁷ használ, akkor seregének három csatarendbe kell felállnia, így ha az egyik (...)

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Kilátástalan helyzetben lévő ellenséget hogyan kell megtámadni?

Sunzi [azt felelte]:

– (...) engedj neki menekülési utat [és akkor csapj le rá]!

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Egyenlő haderők esetében mi a teendő?

Sunzi azt válaszolta:

– Össze kell zavarni az ellenség (csatarendjét), majd szét kell szórni őket. Ezenközben te fogd össze seregéd, és csapj le rá! Szándékaidat ne ismerje meg az ellenség! Ha elkerüli, hogy szétszórd, akkor maradj veszteg, semmiképpen ne támadd meg!

⁴¹ A *rangwei* 讓威 kifejezés az ellenséges erő (*wei*) elől történő kitérést (*rang*) jelenti.

⁴² A hosszú fegyverek (*changbing* 長兵) körébe a törbalt, a lándzsa, az íj, a nyíl és minden más hosszú nyelű fegyver tartozott.

⁴³ A rövid fegyverek (*duanbing* 短兵) körébe a kard, a szablya és minden más rövid nyelű szúró-, vágó- és csapófegyver tartozott.

⁴⁴ A számszeríj (*nu* 弩) kapcsán meg kell jegyezni, hogy egy speciális kínai találmányról van szó, amelyet valószínűleg az i. e. 4. században Chu fejedelemiségben fejlesztettek ki, de rövidesen valamennyi fejedelemiségben önálló fegyvernemként bevezették használatát. Később a számszeríj bizonyult a leghatásosabb fegyvernek a könnyen mozgó lovas nomád népek ellen.

⁴⁵ A szöveg ezen a részen a bambuszcsík roncsolódása miatt olvashatatlan.

⁴⁶ A *xiancheng* 險成 kifejezés feltehetően a veszéllyel (*xian*) kiteljesíteni, sikerrel megvalósítani (*cheng*) értelmezést takarja. Pontos jelentése bizonytalan, lévén, hogy a módszer leírása a szöveg töredékessége miatt hiányos.

⁴⁷ A *zheng* 正 taktikáról bővebben lásd a 31. fejezetet.

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Van-e mód (*dao*) arra, hogy egyvel tízre támadjunk? [Vagyis tízszeres túlerőben lévő sereget megtámadni.]

Sunzi azt válaszolta:

– Van. Akkor kell lecsapni rá, amikor még nem készült fel; akkor kell megtámadni, amikor nem is számít rá.

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Hogyan lehet az, hogy olykor még a (kedvező) sík terepen, rendezett katonasággal is vereséget szenvedhetnek?

Sunzi így válaszolt:

– Úgy, hogy a hadseregnek nincs előhada [ti. hegye].

Wei fejedelem azt kérdezte:

– Hogy érhető el, hogy a katonák állandóan megfogadják (a parancsokat)?

Sunzi ekként válaszolt:

– Mindig légy szavahihető!

Wei fejedelem ekkor így szólt:

– Mily nagyszerű! Úgy tűnik, örökké beszélgethetnénk a hadvezetésről.

Ekkor Tian Ji fordult kérdéseivel Sunzihoz:

– Mivel lehet veszedelembé sodorni a hadsereget, és nehézség elé állítani az ellenséget? Hogy lehet az, hogy némely sánc, illetve út áthatolhatatlan? Hogyan szalasztható el a kedvező időjárás? Hogyan veszthetők el a terep kínálta előnyök? S hogyan veszthető el az emberek közti összhang? Van-e magyarázat eme hat kérdésemre?

Sunzi így válaszolt:

– Igen, van. A hadsereget veszedelembé sodorni a tereppel lehet. Az ellenséget nehézségek elé állítani a veszélyes szorosokkal lehet. Azt tartják, hogy a három *li*⁴⁸ széles mocsár, ingovány pusztulással fenyegeti a hadsereget [vonulásakor, mert ha a három sereg] át akar kelni rajta, akkor hátra kell hagynia (súlyos) védőfelszereléseit. Ezért mondják, hogy a hadsereget a tereppel lehet veszedelembé sodorni. Az ellenséget nehézségek elé állítani a veszélyes szorosokkal lehet. Az pedig, ha egy sánc vagy út áthatolhatatlan, (azért van, mert az ellenség) erős védelmi rendszerrel rendelkezik (...)

[Tian Ji azt kérdezte:]

– (...) mi a teendő?

Sunzi azt felelte:

– Szóljanak (a támadást jelző) dobjaidd, de sereged maradjon a helyén, s mindenféle módon próbáld meg előcsalogatni az ellenfeledet!

Tian Ji azt kérdezte:

– Ha a csatarend már felfejlődött, hogyan érhető el, hogy a katonák engedelmeskedjenek a parancsoknak?

⁴⁸ 1 *li* = kb. 500 méter.

Sunzi azt válaszolta:

– Szigorral és az előnyök (és a haszon) megmutatásával.

Tian Ji azt kérdezte:

– A hadvezetésben a jutalmazás és a büntetés a legfontosabb?

Sunzi azt válaszolta:

– Dehogyan. A jutalmazás arra való, hogy megörvendeztesd a tömegeket, és segítségével elérhető, hogy a katonák megfeledkezzenek a halálról. A büntetés arra való, hogy megakadályozd a felfordulást, és segítségével a katonák féltisztelettel forduljanak feljebbvalóik felé. Ezekkel még inkább győzedelmes lehetsz, de nem ezek a legfontosabbak.

Tian Ji akkor azt kérdezte:

– Akkor talán a tekintély (*quan*), az erő (*shi*), a taktika (*mou*) és a csel lenne a legfontosabb a hadvezetésben?

Sunzi azt válaszolta:

– Nem, ezek sem. A tekintély segítségével összegyűjtheted a tömeget. Az erővel harci szellemet adhatsz katonáidnak. A taktika segítségével elérheted, hogy ellenségedet felkészületlenül érje a támadás. A csellel pedig nehézségeket támaszthatsz az ellenségednek. Ezek megkönnyítik a győzelmedet, de nem ezek a legfontosabbak.

Tian Ji most már mérgesen förmedt rá:

– Ezt a hatot minden kiváló (hadviselő) alkalmazza, te, uram, mégis azt állítod, hogy nem ezek a legfontosabbak. Akkor ugyan mi a legfontosabb?

Sunzi pedig ekként felelt:

– Felmérni az ellenség erejét, felbecsülni a terep adottságait és megvizsgálni (az út) távoli-közeli voltát (...) ez a hadvezér feladata. Ott kell támadni, ahol (az ellenség) nem védi magát. A hadvezetésben ezek a legfontosabbak (...)

Tian Ji ekkor azt kérdezte Sunzitól:

– Van-e megoldás az olyan helyzetre, amikor a két hadsereg egymással szemben felsorakozott, de még egyik sincs felkészülve az ütközetre?

Sunzi így válaszolt:

– Igen, van. Gyűjtsd össze a katonáid a veszélyes hágóknál, erősítsd meg a sáncaidat, és javasold katonáidnak, hogy éberren várakozzanak, és ne hagyják el helyeiket! Ne (...), és ne dühöngjenek!

Tian Ji azt kérdezte:

– Van-e jó módszer nagyszámú, sőt felettébb harcias ellenséggel szemben felvenni a harcot?

Sunzi azt felelte:

– Igen, van. Erősítsd meg sáncaidat és katonáid hitét [ti. kiterjeszteni a célt]! Tarts szigorú rendet, és egyesítsd katonáid erejét! Az ellenséget elkerülve [bezárkózva] tedd önhitté! Csalogasd és fáraszd ki! Akkor csapj le rá, mikor az felkészületlenül éri, akkor támadd meg, amikor nem is számít rá! Addig halogasd az ütközetet, ameddig csak lehet!

Tian Ji azt kérdezte Sunzitól:

– Mire való az „áralakzatú” (csatarend) és a „vadlúdalakzatú” (csatarend)?⁴⁹ Mire való a válogatott különleges alakulat és a nehéz-számszeríjászalakulat? Mire való a „forgószélcsatarend”⁵⁰ és a közkatonák tömege?

Sunzi így válaszolt:

– Az „áralakzatú”-tal át lehet törni az ellenség szilárd csatarendjét, és el lehet pusztítani az ellenség élcspatát. A „vadlúdalakzatú”-tal le lehet csapni az ellenség két oldalsó szárnyára, és hozzáférhetővé válik [a centruma]. A válogatott különleges alakulattal át lehet törni (az ellenség) csatarendjén és el lehet fogni a hadvezért is. Az erős számszeríjász alakulat heves nyílzápora ösztönzően hat (saját katonáink) harci kedvére, és halogatni lehet vele a közvetlen összecsapást. A „forgószélcsatarend”-del (...) A közkatonák tömegére szét lehet osztani a végrehajtandó feladatokat, és így hozzásegítenek a győzelemhez. – Sunzi hozzáfűzte még: – A bölcs uralkodó és a hadakozáshoz értő hadvezér ne hadserege roppant létszámától remélje a dicsőséget!

Sunzi mikor távozott, tanítványa azt kérdezte tőle:

– Az uralkodó, Wei fejedelem és minisztere, Tian Ji miket kérdezett?

Sunzi így válaszolt neki:

– Wei fejedelemnek kilenc kérdése volt, Tian Jinek hét. Már kezdik kapiskálni a hadművészetet, de a lényegét még nem értik. Úgy hallottam, ha az uralkodó mindig következetesen betartja adott szavát, akkor (az ország) felvirágzik.

Ha az igazságosságra alapozza a hadsereg használatát, de nincs felkészülve, akkor veszedelembé sodródik. A harcias (ország) pedig elpusztul. Qi sorsáért (csak a mostantól számított) harmadik nemzedék idején kell majd aggódni.

* * *

(...) jó, akkor az ellenség megteszi a (szükséges) előkészületeket. Sunzi mondotta: (...)

(...) Sunzi mondotta: „Ha a nyolc csatarend már felfejlődött (...)

(...) Sunzi azt mondta: „Ne várj három napot (...)

(...) Sunzi azt mondta: „Harcolni (...)

(...) Wei fejedelem azt mondta: (...)

(...) a *dao*. Tian Ji (...)

⁴⁹ Az „áralakzatú” és a „vadlúdalakzatú” csatarendről részletesebben lásd a 17. fejezetet.

⁵⁰ A „forgószélcsatarendről” nem tudjuk pontosan, milyen lehetett. A csatarendeket tárgyaló 17. fejezetben a szerző nem említi ilyen nevű csatarendet, de más források sem ismerik.

4.

Tian Ji kérdései a sáncokról

Tian Ji azt kérdezte Sunzitól:

– Ha hadseregem gyér számú, és egymással nem tartanak kapcsolatot, akkor hogyan helyezzem el?

(Sunzi) így válaszolt:

– Számszeríjászaidat és íjászaidat állítsd (...)

[Tian Ji azt kérdezte:]

– (...) de nem tudom megtiltani, akkor mi a teendő?

Sunzi ekként válaszolt:

– Bölcs hadvezér kérdése ez. E felett bizony nagyon könnyen elsiklanak az emberek, és nem tulajdonítanak neki jelentőséget. Ez (...) ami által gyorsan (...) a cél.

Tian Ji azt kérte:

– Lehetne erről többet is hallanom?

– Lehet – mondta Sunzi. – Ezt a módszert akkor kell alkalmaznod, ha hirtelen (szembe találsz magad az ellenséggel, épp akkor, amikor te) előnytelen terepen vagy szűk, veszélyes hágóban vagy halállal fenyegető földön állsz. Ezt használtam akkor, amikor elfogtam Pang (Juant), és amikor rabul ejtettem Shen herceget.

Tian Ji azt mondta:

– Nagyszerű, csak hogy ez már a múlté, nem fog újra megisméltódni.

Sunzi azt mondta:

– A tuskés, tövises bozótot alkalmi árokként használhatod, a szekerek pedig ideiglenes sánc gyanánt szolgálhatnak. (...) használni lehet alkalmi erődként, a pajzsok pedig szolgálhatnak ideiglenes falként. A mögé felsorakoztatott hosszú fegyveresekkel pedig még inkább veszélyessé teheted ezeket. Ezt követően a rövid lándzsásokat felsorakoztatva [segítségére] lesznek a hosszú fegyvereseknek. A rövid fegyveresek kövessék azokat, akik megnehezíthetik (az ellenség) visszavonulását, és rajtaüthetnek a kimerült (katonáin). Ezeket követik a számszeríjások, akik a katapultokkal⁵¹ szemben vehetik fel a harcot. Középutt nem állnak katonák, oda (...) kell helyezni. (...) csatára készülve falpra felírva, ami által (kifejezzük) részvétünket a leigázottak iránt. Halálbüntetéssel (...) és a jelzőzászlók felállításával megtilthatjuk, hogy (katonáink) megfutamodjanak. Aki jól ért a csatarend felállításához, annak kell (...) szilárd (...) így kell elrendezni a katonaságot. Ez a felkészülés törvénye (*fa*).

⁵¹ A katapultok (*touji* 投機; szó szerint: „hajító szerkezet”) az ókori Kína különleges és rendkívül hatásos ostromszerkezeteinek egyik csoportja. A különböző méretű, formájú katapultokkal kilőhettek égő tárgyakat, kőgolyóbisokat vagy akár – a számszeríjhoz hasonlóan – nagyszámú vagy nagyméretű nyilat.

A *Szabályzat*⁵² azt mondja: „Tövises bozót mögé állítsd a számszeríjásokat, hogy mögüle lőjenek! A védősáncokra fele-fele arányban kell állítani a számszeríjásokat és alabárdosokat.”

A *Törvény*⁵³ azt mondja: „Várd meg, amíg a kiküldött kémeid visszatérnek a hírekkel, csak utána indítsd (a seregedet) (...) az elfoglalt terület köré ötmérföldes körzetben állíts őrseget úgy, hogy azok (jól) lássák egymást. Magaslatokon szögletes formában, alacsonyan fekvő helyeken köralakban helyezkedjenek el! Éjjel dobokat, nappal pedig jelzőzászlókat használjanak!”

* * *

Tian Ji azt mondta Sunzinak: „Meséltél a Jin állambeli Xun Xi és Sun Zhen hadvezérek hadtudományáról, még nem (...)”⁵⁴

(...) hadsereggel nem félemlíti, és nem oltalmazza. (Tian) Jizi azt mondta: „Nagyszerű!” Majd (Tian) Jizi azt mondta: „Meséltél a Jin állambeli hadvezérekről, Xun Xiről és Sun [Zhenről] (...)”

(...) Jin megfutamította a Qin hadsereget Xiaónál, és foglyul ejtette három parancsnokát (...) annyira megerősödött Jin, hogy a qinbeli Mu hercegnek már saját életéért kellett aggódnia, ezért Qin nem mert velük szembeszállni (...)

(...) az erős hadvezér csatarendje.” Sunzi pedig azt válaszolta: „A katonák (...)

(...) Tian Ji azt mondta: „Nagyszerű! Az egyedül vonuló hadvezér (...)

(...) ember.” Tian Ji azt kérdezte: „Milyen a hadviselés természete?” (...)

(...) beszél és utána a közepébe”. Tian Ji azt kérdezte: (...)

(...) látja, nem foglalja el azt.” Tian Ji azt kérdezte Sun[zitől] (...)

(...) zsák (...) benne.” Sunzi azt mondta: „A hadseregnek (...)

(...) Sunzi azt mondta: „A csapat (*wu*) (...)

(...) Sunzi azt mondta: (...)

(...) látja azt.” Sunzi (...)

(...) által.” Sun[zi] (...)

(...) Sunzi (...)

(...) [Sunzi tanította módszerét] Wunak és Yuének, tanítását hirdette Qiben.⁵⁵

S úgy tartják: „Aki ismeri Sun módszerét (*dao*), az összhangban van az Éggel és a Földdel.” Sun (...)

(...) kéri az ő módszerét (*dao*), ezért az országa hosszan fennállhat.” Sunzi (...)

⁵² A *Szabályzat* (*zhi* 制) és a következő bekezdésben felbukkanó *Törvény* (*fa* 法) a hadviselés régi, hagyományosnak tekintett reguláira utalhatnak, amelyek akkoriban közismertek lehettek. Azonban azt sem lehet kizárni, hogy talán mára elveszett, nem ismert hadtudományi kézikönyvek címéről vagy címének részletéről van szó, amelyekből a szerző idéz.

⁵³ Lásd az előző jegyzetet.

⁵⁴ Jin a Tavaszok és ősök korának egyik jelentős állama volt Észak- és Közép-Kína területén. Xun Xi 荀息 és Sun Zhen 孫軫 Jin fejedelemség más, történeti forrásokból is ismert hadvezérei.

⁵⁵ Wu, Yue és Qi három fejedelemség a Hadakozó fejedelemségek korában.

(...) [Tian Ji] azt kérdezte: „Hogyan lehet megismerni a (hadviselés) lényegét (*dao*)?” Sunzi (...)

(...) [még el sem kezdődött a csata], és már előre tudja, hogy fog-e győzni. Ezt nevezik a lényeg megismerésének. (...) [ha már véget ért a csata], és tudja, hogy miáltal [győzött. Ezt nevezik a lényeg megismerésének.] (...)

(...) ami által megismeri az ellenséget. Ha így tesz, akkor bölcsnek tartják. Ezért ha a hadseregnek nincs (...)

5.

Az (él)csapat kiválogatása

Sunzi mondotta:

„A hadsereg győzelme az (él)csapat kiválogatásától függ; a bátorsága a reguláktól függ; a mozgékonyasága a kedvező terepviszonyoktól függ; a hatékonysága a bizalomtól függ; a minősége a kiképzéstől függ; a jóléte a gyors győzelemtől függ; az ereje a nép gyarapításától függ; a sebezhetőségét pedig az ismétlődő háborúk okozzák.”

Sunzi mondotta:

„A jó minőség (feltétele) a hadsereg bőséges készlete; a bizalom (feltétele) a hadsereg világos jutalmazásai (és büntetései). Gyűlölni a háborút, ez a hadsereggel rendelkező uralkodók (legfőbb) eszköze. Megnyerni a tömegeket, az a győzelmek (győzelme).”

Sunzi mondotta:

„(A hadvezér) állandó győzelméhez öt (tényező) vezet: ha élvezi az uralkodója bizalmát, és képes érvényre juttatni saját hatalmát, akkor győzni fog; ha ismeri a (hadviselés) szabályait (*dao*), akkor győzni fog; ha megnyeri (céljainak) a tömegeket, akkor győzni fog; ha a (hadseregének) bal és jobb szárnya egymással összhangban van, akkor győzni fog; ha felméri az ellenségét és felbecsüli a terepviszonyokat, akkor győzni fog.”

Sunzi mondotta:

„Az állandó vereségnek szintén öt (oka) lehet: ha a hadvezért (uralkodója) béklyóba köti, akkor nem győzhet; ha nem ismeri a (hadviselés) szabályait, akkor nem győzhet; ha a hadvezérek keresztezik egymás szándékait, akkor (a hadsereg) nem győzhet; ha mellőzi a kémek használatát, akkor nem győzhet; ha nem nyeri meg (céljainak) a tömegeket, akkor nem győzhet.”

Sunzi mondotta:

„A győzelem a teljes [odaadástól], a világos jutalmazástól (és büntetéstől), az (él) csapat kiválogatásától és az ellenség [zűrzavarának] kihasználásától függ. Ezt nevezik »Hatalmas Hadi Kincsnek«.”

Sunzi mondotta:

„Aki nem élvezzi az uralkodója bizalmát, az nem képes a hadvezetésre. (...)”⁵⁶ a parancsaira. Az első a bizalom, a második a hűség, a harmadik a merészség. Hűnek lenni, de kihez? Az uralkodóhoz kell hűnek lenni. Bízni, de miben? Bízni a jutalmazás (és a büntetés világos voltában) kell. Merni, de mit? Merni elvetni az alkalmatlanokat. Ha (a hadvezér) nem hű az uralkodójához, akkor (az uralkodó) nem meri használni a hadseregét. Ha (a katonák) nem bíznak a jutalmazások (és büntetések világos voltában), akkor a katonák nem érznek hálát (a hadvezérük iránt). Ha (a hadvezér) nem meri elvetni az alkalmatlanokat, akkor a katonák nem fognak félni tőle.”

6.

„Égi tényezők” a háborúban⁵⁷

Sunzi mondotta:

„Ég és föld között nincs semmi, ami becsebb lenne az embernél. A háborúban [három tényezőnek kell meglenni, amelyek egyike] sem hiányozhat: az Ég (szabta) idő,⁵⁸ a föld (terep) előnyei és az emberek közti összhang. Ha ez a három nem áll rendelkezésre, akkor még a győzelem is szerencsétlenséggel jár. Ezért csak miután ezeket biztosítottuk, lehet háborúba (kezdeni). Ha nem állnak rendelkezésre, meg kell várni, hogy meglegyenek, és csak azután lehet háborút kezdeni. Ezért annak, aki megragadja a kedvező alkalmat, és a háborúban győz, nem kell újra (háborúba) vinni a tömegeket. Olyan háborúban kicsiny győzelmet szerezni, amelynek nincsenek meg a feltételei, csakis a (pontosan kiszámított) időzítésnek köszönhető.

Sunzi mondotta:

„Tíz csatából harban győzni a csillagok segedelmével lehetséges. Tíz csatában hétszer győzni a Nap segedelmével lehetséges. Tíz csatában nyolcszor győzni a Hold segedelmével lehetséges.⁵⁹ Tíz csatában kilencszer győzni (...) (Tíz csatában) tízszer győzni úgy lehet, hogy a hadvezérünk járatos a hadviselésben, az (ellenség) pedig hibát vét. (...)

* * *

⁵⁶ Ezen a részen a bambuszcsík törése miatt több mint tíz írásjegy hiányzik. A kommentárok a következő rekonstrukciót javasolják: [Ha nem nyeri meg szándékának a tömegeket, nem képes harcba vinni őket. Ezért előbb el kell nyernie uralkodója bizalmát, és meg kell nyerni a tömegeket, hogy hallgassanak a parancsaira.]

⁵⁷ A fejezet címében a *yue* 月 (Hold) írásjegy szerepel, azonban mi a szöveg tartalmára alapozva és a kommentárok figyelembevételével fordítottuk a címet „Égi tényező a háborúban”-ként. Hiszen a továbbiakban nem csupán a Hold szerepéről lesz szó, hanem utalás történik a csillagképek, konstellációk és a Nap változásainak, mozgásainak figyelembevételére is.

⁵⁸ Az „Ég (szabta) idő” a napszakokhoz, évszakokhoz, időjáráshoz történő alkalmazkodásra utal.

⁵⁹ „(...) a csillagok (...) a Nap (...) a Hold segedelmével (...)” vagyis a csillagképek, konstellációk, a Nap és a Hold mozgásának, változásainak asztrológiai vagy asztronómiai vizsgálatára támaszkodni.

(...) annak, hogy ne arassunk (teljes) győzelmet, öt oka lehet. Ezen öt ok egyike is elegendő ahhoz, hogy győzelmünk ne legyen (teljes). A háború szabályai (*dao*) [a háborúban gyakorta előforduló hibák]: az ellenség katonáit nagy számban lemészárolják ugyan, de nem fogják el a hadvezért és a tiszteket. Elfogják ugyan a hadvezért, de nem foglalják el a tábort. Elfoglalják ugyan a tábort, de nem fogják el a hadvezért. Megsemmisítik az ellenséges hadsereget, (ráadásul még) a hadvezért is kivégzik. Az elől, aki megértette a (hadviselés) lényegét (*dao*), nem menekülhet az ellenség, bármily nagyon is szeretne.⁶⁰

7.

A nyolc csatarend

Sunzi mondotta:

„Az (a hadvezér), aki a bölcsességnek híján van, mégis hadakozni kezd, öntelt. Az (a hadvezér), aki a bátorságnak híján van, mégis hadakozni kezd, dölyfös. Az (a hadvezér), aki nem érti a hadviselés mibenlétét (*dao*) és a hadi tapasztalatnak is híján van, mégis hadakozni kezd, az a szerencsésjére bízza magát.

Az (a hadvezér), aki békét akar teremteni egy tízezer harci kocsit kiállító országban,⁶¹ aki ki akarja terjesztetni (befolyását) egy tízezer harci kocsis ország uralkodójára, vagy aki meg akarja oltalmazni egy tízezer harci kocsis (ország) népének életét, annak értenie kell a hadviselés mibenlétéhez. Aki pedig érti a hadviselés mibenlétét, az fenn ismeri az Ég Taóját,⁶² lenn ismeri a föld lényegét,⁶³ belül ismeri az emberek lelkét, kívül ismeri az ellenség természetét. Csatarendbe állításkor ismeri a nyolc csatarend szabályát; ha (esélyt) lát a győzelemre, harcba kezd, de ha nem lát, akkor vesztég marad. Ilyen az uralkodó (igazi) hadvezére.”

Sunzi mondotta:

„Aki a háborúban használja a nyolc csatarendet, annak be kell tartani a terep kínálta előnyöket, és akkor használja helyesen a nyolc csatarendet. Csatarendbe állításkor (a sereget) három részre kell osztani. Mindegyik résznek szüksége van előhadra, s mindegyik előhadnak kell utóhad, s valamennyien várjanak a parancsra, és csak akkor cselekedjenek! Amíg az egyik alakulat harcol, a másik kettő (hátról) támogatja,

⁶⁰ Az utolsó mondat fordítása hangozhat úgy is, hogy: „Ha megértetted a (teljes győzelem) szabályát, (az ellenséged) bármily nagyon is szeretne (új csatát) kezdeni, sehogyan sem lesz rá képes.”

⁶¹ A „tízezer harci kocsit kiállító ország” kifejezés azon legnagyobb fejedelemségek jelzőjeként volt használatban a Hadakozó fejedelemségek idején, amelyek tízezer (vagyis szinte korlátlan számú) harci kocsit voltak képesek kiállítani háború esetén.

⁶² Az „Ég Taója” utalhat a mindennek felett álló Ég akaratára, az Ég szándékához történő alkalmazkodásra, de a szöveg folytatásából kiderül, hogy itt inkább a kezdetleges asztronómiai, meteorológiai ismeretek alkalmazására utal.

⁶³ A „föld lényege” kifejezés a terepviszonyok figyelembevételére utal, amelyhez a kornak megfelelő geográfiai ismeretek is szükségeltettek.

ha az egyik alakulat rátör az ellenségre, a másik kettő »tisztogat«. Ha az ellenség gyöngé, és sorai rendezetlenek, előbb válogatott harcosokkal kell rajtuk ütni. Ha az ellenség erős, sorai rendezettek, előbb gyöngé harcosokkal kell megtéveszteni (előcsalogatni). Harci szekerekkel és könnyűlovasokkal vívott ütközetben három részre kell osztani a sereget: egy álljon jobb oldalt, egy álljon bal oldalt, egy pedig álljon hátul. Sík terepen sok harci kocsit kell bevetni, egyenetlen terepen sok könnyűlovast kell bevetni, hegy-szorosban pedig sok számszerűaszt kell bevetni. (Azonban a terep) akár egyenetlen, akár sík, mindenképpen ismerni kell az élet és a halál földjét⁶⁴; tartózkodj az élet földjén, s harcolj a halál földjén!”

8.

A terep megbecsülése

Sunzi mondotta:

„Mindegyik terepnek az a szabálya (*dao*), hogy a naps hely (*yang*) a külső, az árnyékos hely (*yin*) a belső. Az egyenes [nagy] utak a kötél, míg a (kanyargós) ösvények (csupán) a selyemszál. Aki a „kötélet” meg tudja különböztetni a „selyemszáltól”, az a csatarend állításakor nem fog bizonytalanokdni. Az egyenes [nagy] utaknál dúsán nő fű, ám az ösvényeken (*shu*) félig halott vagy.⁶⁵

A harcterek egyikén sem szabad megfélekedni a napsütés helyzetéről és a „nyolc szél” irányáról.⁶⁶ Ha vízen kelsz át, hegygel állsz szemben, folyóval állsz szemben, veszélyes helyen táborozol, vagy erdővel állsz szemben, akkor még ha egyenlő erők is csapnának össze, ezen öt helyzet egyikében sem győzhetsz.

Ha a hegy déli oldalára állítod a hadrended, akkor a hegy éltető, ám ha a hegy keleti oldalára állítod hadrendedet, a hegy halált hozó. A keletnek tartó folyó éltető folyó, ám az északnak tartó folyó halált hozó folyó. Amelyik pedig egyáltalán nem folyik, az halált hozó víz.

Az öt terep rangsorolva a következő: a hegység jobb, mint a hegy; a hegy jobb, mint a domb; a domb jobb, mint a bucka; a bucka jobb, mint a sík vidéken elterülő erdő.

⁶⁴ Az „élet földje” azt a földet, terepet jelöli, amelyen a hadsereg életben maradhat, amely számára kedvező feltételeket kínál az ütközetre, míg a „halál földje” az, amelyen a sereg veszélynek van kitéve, ahol számára hátrányosak a terepviszonyok.

⁶⁵ A szövegnek ez a passzusa úgy értelmezendő, hogy az egyenes, széles utak mentén dúsán növényző a vonuló hadsereg jószágainak élelmezésére szolgál, a kanyargós kis ösvények pedig nem alkalmasak a hadsereg vonulására. A kommentárok szerint a *shu* olyan utacska, melynek két széle egy-egy természetes földsánc, és a köztük húzódó mélyedés alkotja az utat. Ilyen kitaposott ösvényeket, vízmosásokat használtak a falvak közti vagy a városokban a gyalogos közlekedésre.

⁶⁶ Közös néven „nyolc szél”-nek (*ba feng* 八風) nevezték a nyolc égtáj felől fújó szeleket. Így tehát a szövegben egyszerűen a széljárást jelöli. A hadviselés szempontjából a széljárás figyelembevétele leginkább a tüzellel történő támadás során volt elengedhetetlen.

Az öt növény rangsorolva a következő: a sövénynek vagy kerítésnek való, a vad jujuba, a *jufa*, a *maofü* és végül a *suofü*.⁶⁷

Az öt talaj rangsorolva a következő: a zöld jobb, mint a sárga, a sárga jobb, mint a fekete, a fekete jobb, mint a vörös, a vörös jobb, mint a fehér, a fehér jobb, mint a zöld.⁶⁸

A következő öt terep, ahol vereséget szenvedsz: a szurdok, a folyó, a mocsár és a szikes vidék.⁶⁹

Az öt veszélyes terep a következő: a természet adta kút, a természet adta börtön, a természet adta háló, a természet adta hasadék és a természet adta mocsár.⁷⁰ Ez az öt pusztulással fenyegető terep, amely sírod lehet, ne időzz rajtuk, ne is [menj közelükbe]!

Tavasszal (és nyáron) ne ereszkedj le alacsony vidékre, ősszel (és télen) ne hágj magas terepre! Ne táborozz, és ne állíts csatarendet (heggyel vagy magaslattal) szemben vagy annak jobb oldalában! Jobb felől (hegy) öleljen körbe, de bal felől semmiképp ne légy körbekerítve!”

9.

Az erő készenlétben tartása

Sunzi mondotta:

„(Az állatok) szájában éles fogak vannak, fejükön szarvakat viselnek, (a lábukon) elől karmok, hátul sarkantyúk vannak. Ha örülnek, keresik egymás társaságát, ám ha dühösek, verekednek. A természet rendeltetése ez, nem lehet megakadályozni. Épp ezért az (embernek), akinek nincsenek természetes fegyverei, maguknak kell gondoskodni arról, ez pedig a bölcsék feladata. Huang Di megalkotta a kardot, amelyet a csatarendhez lehet hasonlítani. Yi⁷¹ megalkotta az íjat és a számszeríjat, amit az erőhöz (*shi*) lehet

⁶⁷ Az öt felsorolt növény a szerző szerint értelemszerűen a rangsorolásuk alapján hasznos, még akkor is, ha a többi, hasonlóan felsorolásokat tartalmazó szakasztól eltérően nincs feltüntetve az összehasonlítást jelölő partikula. Itt nyilvánvalóan sokoldalú felhasználásuk nyújtotta előnyeikre utal a szerző.

⁶⁸ Más források is említik az ötféle színű talajt: fehér, fekete, vörös, zöld és sárga sorrendben. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt az értelmezést sem, amely szerint nem pusztán a talaj színére, hanem a szín megjelölése révén az öt elemre (fa, föld, víz, tűz és fém), illetve a hozzájuk kapcsolódó égtájakra is utalhat a szerző. Így értelemszerűen a kelet, közép, észak, dél és nyugat jelentés, valamint a fa, föld, víz, tűz és fém jelentés is ott rejlik a szavak mögött.

⁶⁹ A szöveg öt vereséggel fenyegető terepet említ, de valójában csak négyet sorol fel. A hiányzó egy terep feltehetően a szöveg másolásakor maradhatott le, mivel a bambuszcikók itt sértetlenek.

⁷⁰ A „természet adta kút” a kommentárok tanúsága szerint magas hegyek közé zárt, alacsony területet jelöl, amely kúthoz hasonlít. Ilyen lehet például a kráter, a szakadék, a hasadék stb. A kommentárok egybehangzó véleménye szerint a „természet adta börtön” kifejezés olyan hegyekkel körbezárt területet jelöl, ahová könnyű ugyan bejutni, de nehéz onnan szabadulni. A „természet adta háló” olyan rejtelmes, ember nem járta sűrű bozótos vidéket jelent, ahová a hadsereg, mint valami hálóba beleakad.

⁷¹ Yi 羿: mitikus személy, legendás mesteríjász.

hasonlítani. Yu megalkotta a hajót és a szekeret, amit a változáshoz⁷² lehet hasonlítani. Tang és Wu megalkották a hosszú fegyvereket, amelyeket a tekintélyhez lehet hasonlítani. Csak miután mind e négy a rendelkezésünkre áll, lehet hadivállalkozásba kezdeni.

Miért lehet a kardot a csatarendhez hasonlítani? Nos, mivel (a kardot) éjjel-nappal hordhatjuk, de nem kell feltétlenül használni is. Ezért mondom, hogy a csatarendállítás még nem jelenti azt, hogy harc is lesz. Így lehet hát a kardot a csatarendhez fogni. Olyan karddal, amelynek nincs hegye, még a [bátor] Meng Ben sem merne [harcba indulni].⁷³ Az a hadvezér pedig, aki bátorságban nem mérhető Meng Benhez, és mégis csatába mer kezdeni olyan csatarenddel, amelynek nincs előhada [ti. hegye], bizony semmit sem tud a hadviselésről. Ha a kardnak nincs markolata, még az ügyes vitéz sem képes csatába indulni azzal. Az a hadvezér, aki nem is fogható az ügyes vitézhez, és mégis csatát mer kezdeni egy olyan csatarenddel, amelynek nincs utóvédje, az biztos, hogy semmit sem tud a hadviselés természetéről. Ezért aztán (az a sereg, amely csatarendjének) van előhada és utóvédje is, akik egymásban bízva rendíthetetlenek, egészen bizonyos, hogy megfutamítják az ellenséget. Ha sem előhad, sem utóvéd nincs, akkor (a sereg zöme) magára maradván nem futamítja meg (az ellenséget).

Honnét lehet tudni, hogy az íj és a számszeríj az erőhöz hasonlítható? A váll és a mellkas közötti részről löve akár több mint száz lépés távolságból is képes megölni az embert, anélkül, hogy (az áldozat) tudná, honnét érkezett (a lövés). Ezért mondom, hogy az íj és a számszeríj az erő.

Honnét lehet [tudni, hogy a csónak és a szekér] a változáshoz hasonlítható? Ha magas, akkor (...) [Ezért mondom, hogy a csónak és a szekér a változás.]

Honnét lehet tudni, hogy a hosszú fegyverek a tekintélyhez hasonlíthatók? Ütni, szűrni azokkal nem lehet (az emberi test) tetejére és aljára, [a jobb és a bal oldalára] (...) a fejre szűrni vagy lecsapni a vállakra. Ezért mondom, hogy a hosszú fegyverek a tekintély. Ha mind e négy (...)

(...) [távollévőnek mutatva magunkat] a közelben csapunk le, vagy közelelvőnek mutatva magunkat a távolból csapunk le. A tekintély az, hogy nappal sok jelzőzászlót használjunk, éjjel pedig sok dobot, amik által vezényelhető a támadás. Mindezt a négyet a háborúban használjuk. Noha [a nép] használja mindezt, még sincs senki, aki értené is a lényegét (*dao*).

(...) siker. Mindegyik háborúnak négy sarokköve (*dao*) van: a csatarend, az erő, a változás és a tekintély. Aki e négyet megvizsgálja, az vereséget mér még az erős ellenségre is, és elfogja még a legádázabb hadvezért is."

* * *

(...) aki megszerzi ezt a négyet, az életben marad, aki elveszíti ezt a négyet, az elpusztul (...)

⁷² A „változáshoz lehet hasonlítani” – ugyanis ekkoriban a hajó és a harci szekér tette lehetővé a hadseregek, katonák számára a gyors helyváltoztatást, pozícióváltogatást, azaz a változást.

⁷³ Meng Ben 孟賁: legendás hírű vitéz az ókorban.

10.

[A hadviselés természete]

Ha a hadviselés természetét szeretnéd megismerni, azt a számszeríj és a nyíl példájával (magyarázom meg). A nyíl a közkatona, a számszeríj a hadvezér, az íjász pedig a fejedelem. A nyíl fémhegye van elől, a tolla pedig hátul, ezért éles és szállhat megfelelően. Az elől [és a hátul megfelelő, a könnyű és a nehéz elosztása pedig egyenlő, ezért képes pontosan célba találni.]

Manapság a katonák igazgatásakor hátul van a nehéz és elől a könnyű, (épp ezért) csatarendet állítván és vezényelve az ellenséggel vívott ütközet során (a katonák) nem engedelmeskednek. (Vagyis) az emberek igazgatása nem követi a nyíl példáját.

A számszeríj (olyan, mint) a hadvezér. Ha a számszeríj megfeszített íja nem egyenes, akkor az egyik oldal nehéz, a másik oldal könnyű, vagyis nem kiegyenlített, ezért a két szárnya nem egyenlő erővel röptí ki a nyilat. Így aztán bár a könnyű és a nehéz elosztása egyenlő, az elől és a hátul jól van elrendezve, de mégsem fog célba (találni).

[Ha a hadvezér parancsai kiosztásakor nem egyenesíti ki magát (ti. nem áll vigyázzba), és] ha a hadvezér lelkében nem képes összhangot teremteni, [akkor katonáit sem tudja egységessé formálni. S bár a katonaság elől és hátul elrendezése megfelelő, a könnyű és a nehéz elosztása] egyenlő, de mégsem lesz képes legyőzni az ellenséget.

Ha a nyíl könnyű és nehéz elosztása egyenlő, az elől [és a hátul] (aránya) megfelelő, a számszeríj megfeszített íja egyenes, és egyenlő erővel röptí ki a nyilat, ám az íjász gyakorlatlan, akkor megint csak nem talál célba. Ha a katonaság könnyű-nehez elosztása egyenlő, az elől [és a hátul megfelelő, a hadvezér magát kihúzza, és katonáit egységessé formálja, (ám) a fejedelem] (...) a hadviselésben [gyakorlatlan] (...) akkor nem győzhetik le az ellenséget.

Ezért mondom: „Ahhoz, hogy a számszeríjjal célba találjunk, mind a négy összetevő (helyes működése) együttesen szükségesek. A háború sikeréhez [és az ellenség legyőzéséhez együttesen szükséges négy összetevő pedig a következő: a fejedelem,] a hadvezér, a katonák és az [ellenség].”

Ezért mondom: „A hadsereg győzelme az ellenség felett semmiben sem különbözik attól, ahogy a számszeríjjal célba találunk.” Ez a hadakozás mibenléte (*dao*).

11.

Végrehajtani a (helyes) kiválogatást

Sunzi mondotta:

„A hadsereg alkalmazásának és a nép mozgósításának lényege a mérlegelés. A mérlegelés az, ami segítségével ki lehet válogatni az arra érdemeseket. A *yin-yang*⁷⁴ az, ami segítségével össze lehet állítani a hadsereget, hogy felvegye a harcot az ellenséggel. Újra és újra pontosan mérlegelve (kell) végrehajtani a helyes válogatást. Ez pedig véget nem érő. Meg kell választanod a (megfelelő) irányt, mérlegelned kell az előnyt és az előnytelen, csakis így hozhatsz helyes döntést. A magán- és a közvagyon egyformán kell kezelni [vagy: egyazon célt kell szolgálnia]. A nép között vannak gazdagok, akik féltik az életüket, s vannak szegények, akik bátran feláldoznák életüket. Csak a bölcs uralkodók és a bölcsek értik meg ezt, és ezért képesek (megfelelő posztra) állítani (embe-reiket). A (háborúban) elesettek miatt nem (mindig) kell gyűlölködni, és a kifosztot-taknak sem kell (mindig) bosszankodni. Ezért kimeríthetetlen (...) az egész nép teljes erejével, ha a hozzánk közel állók nem mernek [felfordulást támasztani], akkor a távol állók pedig nem mernek lustálkodni. Ha sok a kiszabott adó, akkor zúgolódás támad, s ha zúgolódnak, az azt jelenti, hogy a nép nem tiszteli az uralkodóját. Ha az adók kevesebbek, akkor (az uralkodó) [felé fordulnak,] s ha (a nép az uralkodója felé fordul), akkor az kivívja az egész égalatti tiszteletét. Ha pedig így cselekszik, akkor a nép gyarapodni és gazdagodni fog. Ezért kell a háborúval minél tovább várni, mert a hadsereg alkalmazásával lehet az ország kincsét biztosítani.

⁷⁴ A taoista felfogás szerint a *yin* a világegyetem nőnemű, árnyékos, nedves, hideg, negatív princípiuma, a *yang* ezzel szemben a világegyetem hímnemű, napos, száraz, meleg, pozitív princípiuma. A két princípium harmonikus kölcsönhatása működteti éppúgy a világmindenséget (makrokozmosz), mint az egyént (mikrokozmosz). A szövegben arra történik utalás, hogy e két meghatározó princípium, ellentétpár figyelembevételével, kiegyensúlyozott működtetésével lehet szabályozni a tömeget és hadsereggé formálni.

12.

Feláldozni a katonákat⁷⁵

Sunzi mondotta: „Ha világosak a jutalmazások és a hivatalnoki járandóságok kiosztása, valamint (...) akkor a katonáid meghalának (érted). Ha világosak a jutalmazások és a büntetések (...) a katonáid meghalának (érted).

(...) a katonáid meghalának (érted). Állítsd (...)

(...) csak körültekintő elemzés után lépj akcióba, és akkor a katonáid, meghalnak érted. (...)

[Ha tisztelettel megvendégeled a tisztjeidet, azok a tisztjeid meghalának érted], a tisztetek (bár) meghalnak, [nevük] tovább él.

(...) Ha örömmel serkented őket, ők meghalának szülőföldjükért (...)

[Ha biztatod őket rokoni kapcsolataikkal, ők meghalának az ösök sírjaiért (...)]

[Ha bátorítod őket lakomákkal, ők meghalának az italért és az ételért (...)]

[Ha szorgalmazod, hogy békében éljenek, ők meghalának] a békés (lak)helyekért; ha pedig súlyos és lázas betegségeikről kérdezed őket, ők meghalának [szerető gondoskodásodért] (...)

13.

Megerősíteni a harci szellemet

Sunzi mondotta:

„A hadsereg összeállításakor, a tömegek összegyűjtésekor [elengedhetetlen a hadsereg harci szellemének (*qi*) megerősítése.] A menetelés folytatásakor és a sereg újbóli összerendezésekor elengedhetetlen a katonák irányítása és a harci szellemük élesítése. Amikor a hadsereg közelít az országhatárhoz, és közel van az ellenség, akkor elengedhetetlen a hadsereg harci szellemének felszítása. Aznap, amikor elérkezett a csata megkezdésének ideje, elengedhetetlen a hadsereg harci szellemének rendíthetlensége. Most is, mikor háborúra készülődünk, elengedhetetlen a harci szellem megerősítése.

(...) megrémíteni a három sereg katonáit, ezzel (is) lehet gerjeszteni a harci szellemet. A hadvezér megparancsolja (...) az ő parancsa, ami által serkenti a katonái harci szellemét. Azután a hadvezér (...) [maga is felölti a katonák] rövid egyenruháját, (bőrből

⁷⁵ Ez a fejezet összesen négy, az újabb rendezés szerint összesen tíz erősen töredékes bambuszcsíkból áll, amelyeknek egymással való kapcsolata elég bizonytalan. A töredékeken olvasható írásjegyek gyér száma miatt a mondatok értelme is csak helyel-közzel bogozható ki. A kommentárok egy része szerint a fejezet a katonák, illetve még inkább a tisztetek vagy katonai hivatalnokok feláldozhatóságáról szól. Ezt a véleményt főként az első rendezés kommentárszerzői osztják. Véleményüket olyan más hadtudományi művekből származó passzusokkal támasztják alá, amelyek a katonák feláldozását taglalják. Az újabb rendezés kommentárjai ezzel szemben azt vallják, hogy a katonák áldozatkészségéről van szó, vagyis hogyan érhető el, hogy a katonák a győzelemért, a hadvezérért stb. akár a halált is vállalják.

készült) durva öltözékét, ezzel is táplálhatja katonái harci szellemét. A hadvezér parancsa szerint a katonák csak háromnapos ételt vigyenek magukkal, s az ország valamennyi családja (...) remél. A fejedelmi udvar ne küldjön több futárt, s akkor a hadsereg sem küld több futárt, ezáltal növekedik a hadsereg harci szelleme. A hadvezér hívja magához az öröket, és közölje velük, hogy az étel-ital [készletek nem elegendők] (...), ezzel (is) erősítheti a hadsereg harci szellemét.

* * *

(...) összezavarodott. (A táborhely gyakori) változtatgatásával összezavarható (az ellenség). Amelyik hadsereg felettébb nagy becsben tartja a harciasságot, az biztos vereséget szenved az ellenségtől. Ha a harci szelleme nem elég éles, akkor (a hadsereg) lomha; ha lomha; akkor nem éri el célját; ha nem éri el célját, akkor elveszíti az előnyöket; s ha elveszíti az előnyöket (...)

(...) ha a harci szellemet nem serkentik, akkor félni fog; s ha fél, akkor a (hadsereg) tömege (...), tömeg (...)

(...) de nem menekül az életét menekítve, őt magát kivégzik, családját megfenyítik. A hadvezér hívja magához a futárt, biztassa őt, hogy támadni (...)

14.

A hivatalok egyesítése⁷⁶

Sunzi mondotta:

„Valahányszor, amikor összeállítod a hadsereget, felállítod a csatarendet, szétosztod a védőfelszerelést és a fegyvereket, majd kinevezed a hivatalnokaidat, a képességeiket figyelembe véve járhatasz el helyesen, és rangjuktól függően színes zászlókkal különböztess meg őket, a zászlókat a harci kocsijaikra kitűzve rangsorolhatod őket. Sorba rendezni (...) a katonákat egységekbe osztani a *zhouk* és a *lúk* alapján kell, igazgatni őket pedig a *xiangok* alapján kell.⁷⁷ Az egységeket megkülönböztetni (színes tollbokrétás) zászlókkal és (madármintás) lobogókkal kell; a parancsok közzétételéhez gongot és dobot kell használni. A rendezett hadseregnek egyetlen nyomvonalat

⁷⁶ A kommentárok szerint a cím a legmagasabb katonai hivatalok rendeleteinek, intézkedéseinek egyesítésére utal.

⁷⁷ Az ókori Kínában a hadsereg összeállítása során az ország közigazgatási egységeit vették alapul. Az ország népét az ötös szám, majd az ötös szám többszöröse alapján osztották védelmi rendszerbe. A szövegben szereplő egységek természetesen nem tartalmazzák a teljes adminisztrációs repertoárt. 1 *zhou* 周/州 = 2500 család; 1 *lú* 閭 = 25 család; 1 *xiang* 鄉 = 12 500 porta, család. Háború esetén minden család köteles volt egy férfi tagját kiállítani. Így tehát ezek az egységek egyben a különböző szakaszok, alakulatok, hadtestek létszámát is jelölik. Az azonos vidékről származó katonákat igyekeztek egyazon szakaszba osztani, hogy ezzel is elősegítsék az alakulatok egységességét.

követve kell haladnia. A tábornok a legkiválóbb katonákkal kell őriztetni. Az ellenség le-rohanásához használj *suo* csatarendet,⁷⁸ a kifárasztásához pedig használj *qiuni* alakzatot!⁷⁹ (...) Nyílzáporos harc során használj *yun* csatarendet!⁸⁰ Az ellenség bekerítő hadműveleteinek elkerülésére használj *leiwei* alakzatot!⁸¹ Az (ellenség) élcsapatának elfogásához használj *hesui* alakzatot!⁸² (...) Ha felmentő sereggént törsz előre, használj *pifu* alakzatot!⁸³ [Doboktól és harci kiáltásoktól] hangos ütközetben használj *cuohang* alakzatot!⁸⁴ (...) A (maradék ellenség) szétszórásához használj könnyűcsapatokat! A városfalak bevételehez használj *xingcheng* alakzatot!⁸⁵ [Sík] terepen [csatarendállításkor] használj szögletes formát! Magas hegyvidéken csatarendállításkor használj *kui* alakzatot!⁸⁶ Nehezen járható, veszélyes [terepen állított csatarend esetében] használj körformát! Könnyen járható, sík terepen, sereged visszavonulásakor használj fedezetket! (...) Egy átlagos ütközetben a (rövid fegyverekkel vívott) közelharc során az élcsapatodat vesd be! Ha az ellenség körülzárt egy szűk völgyet, akkor távolról csalogasd ki őt! Magas gazzal benőtt terepen, utakon előbb vágasd le a gazzal, hogy jobban átláthasd a környéket! Ha megnyerted a háborút, seregedet állítsd újra csatarendbe, hogy tisztelettel vegyes félelmet ébresszenek a (legyőzött) országban. (...) Az egyetlen hegyvidéken használj *shanqu* alakzatot!⁸⁷ Bokrokkal, bozótossal benőtt terepen használj *weiyi* alakzatot!⁸⁸ Ha a hadszíntér terepviszonya számodra előnytelen,

⁷⁸ A *suo* 索 jelentése: „kötél”, „zsinór”. Ez a csatarend egy hatalmas kötélhez hasonló, egyvonalas csatarend volt, amely általában az ellenség körbekerítésére volt alkalmas. A bekerítés után pedig hurokszerűen beszoríthatták az ellenséges sereget.

⁷⁹ A *qiuni* 囚逆 kifejezés jelentése: „bebörtönöz és szembeszáll”, amely a kommentárok szerint arra utal, hogy bekeríteni és lecsapni az ellenségre.

⁸⁰ A *yun* 雲 jelentése: „felhő”. A „felhőcsatarend” arra utal, hogy a harcosok (íjászok, számszerűíjászok) felhőként zsúfolódnak, hömpölyögjenek, hogy kilótt nyilaik a fellegekhez hasonlóan sötétítsék el az eget.

⁸¹ A *lei Wei* 羸渭 jelentése: „a tekerő Wei-folyó”. Az így elnevezett csatarend volt hivatva arra, hogy a hadsereg helyét állandóan változtatva a folyóvízhez hasonlóan, kitérő hadműveletekkel elkerüljék a harcba bocsátkozást.

⁸² A *hesui* 闔隧 értelmezése: „lezárni az utat”.

⁸³ A *pifu* 皮傅 összetétel értelmezését illetően a kommentárok bizonytalanok, *pifu* nevezetű csatarendről pedig más forrásokból sincsenek ismereteink.

⁸⁴ A *cuohang* 錯行 kifejezés értelmezése: „egymást keresztező sorok”. Az ilyen elnevezésű csatarendről más forrásból nincs értesülésünk, így formáját, használatát és rendeltetését sem ismerjük.

⁸⁵ A *xingcheng* 行城 kifejezés értelmezése: „haladni a várfalakhoz”. A csatarend elnevezése a városfalak ostromára utal.

⁸⁶ A *kui* 卦 jelentése: „(el)metszeni”, „(el)vágni”. A csatarend elnevezése arra utal, hogy nehezen járható hegyvidéken olyan csatarendet kell állítani, amellyel el lehet vágni az ellenség utánpótlási vonalát. Más kommentárok szerint a *kui* írásjegy helyett a *gui* „jogar”, „uralkodói pálca” értendő, és így a kifejezés arra utal, hogy a csatarendnek vékony vonalban kell felfejlődnie.

⁸⁷ A *shanqu* 山祛 kifejezés értelmezése bizonytalan, több elképzelést is ismertetnek a kommentárok, de egyiket sem támasztja alá semmilyen bizonyíték. Amiben valamennyi kommentár megegyezik, hogy egyfajta hegyvidéken véghezvitt hadművelethez használt csatarendről lehet szó.

⁸⁸ A *weiyi* 逶迤 kifejezés jelentése „kacsaringós és hosszú”.

akkor használj »vadlúdcsatarendet«!⁸⁹ Ha hegyi erdőségeken kelnél át, használj *quci* alakzatot!⁹⁰ Az (ellenség) fővárosának meglepetésszerű ostromához használd a »víz elvét«! A hadsereg éjszakai visszavonulásakor az egységek szétválasztásához használj jól olvashatóan írt bambuszcsíkokat! Az éjszakai öröknek oszd ki az azonosító jeleket (*jie*) [jelszavakat]! Az ellenség csatarendjének áttöréséhez a legbátrabb, legerősebb harcosaidat küldd! Rövid fegyverekkel vívott ütközet során egybe kell gyűjtened a társzekereidet. Az ellenség készleteinek felgyújtásához használj harci szekereket! A csatarendednek éleket az »áralakzat«⁹¹ ad. Ha csatarended kevés katonát számlál, akkor vegyítsd (az egységeket)! Egyesített (egységekkel) ki lehet törni az ellenség bekerítő gyűrűjéből. A sorok elrendezésével és a zászlók sorba állításával lehet a csatarendet összeállítani. Viharfelhőszerűen hömpölygő, réteges alakzatot használj a gyors rohamokhoz! Orkánhoz és mennydörgéshez hasonló csatarenddel elbizonytalaníthatod (az ellenséged). Rejtsd el (igazi) szándékodat, és csalj, hogy harcra csábítsd (az ellenséget)! Légy olyan, akár egy bukott sárkány [ti. mutasd magad gyöngének], és állj lesben, ezzel a taktikával küzdhetsz a hegyek közt. (...) Tégy úgy, mintha hibát vétettél volna, és így csalogasd át ellenséged a vízi átkelőkön! (...) Haditerveidet ne közöld a katonáiddal, és akkor vakon [ti. a halállal nem törődve] fognak harcolni. Helyezkedj el a víz mosta szakadékoknál, és így kevés katonával is felveheted a harcot (a túlerőben lévő ellenséggel)! Harci alakzatokkal és jelzőzászlókkal zavarod össze az ellenséget! Állíts *piao* csatarendet⁹² és könnyű harci szekereiddel üldözd a menekülő ellenséget! Miután rajtaütöttél (az ellenség egyik egységén) rögtön vidd tovább seregedet, így harcolhatsz erős (túlerőben lévő) ellenséggel szemben. A *fuju* alakzat⁹³ és az oldalszárnyak segítségével harcolhatsz az utakon. Páncélt nem öltve, sisakot nem véve, összeviszza ténferegve [ti. felkészületlennek mutatva magad] csalogathatod támadásra az ellenségedet. Válogasd össze sereged legkiválóbb, legerősebb, legeszesebb katonáit, akikkel megtámadhatod az ellenség élcsapatát! Szilárd csatarendet állítván, erőid összpontosítva támadhatod meg az ellenség főerejét. A gazt és a bozótot levágva téveszd meg, zavarod össze az ellenséget! Színleld, hogy nem törödsz az előnyök kihasználásával, ezzel vess csalétket az ellenség elé! Támassz mindenféle módon nehézségeket, kellemetlenségeket, hogy kifáraszd az ellenséget! Használj fényt és hangot a hadsereg éjszakai irányításához! A hadsereg százféle készletét több helyen tárold, ezzel megkönnyítheted a győzelmed! Erős alakulatokkal megvédeheted magad az alattomos támadásoktól. Változtható csapatokkal elháríthatod (...)

⁸⁹ A „vadlúdcsatarend” (*yanhang* 雁行) a vadludak vonulását utánzó alakzat elnevezése. (Ezzel kapcsolatban részletesebben lásd a 17. fejezetet.)

⁹⁰ A *quci* 曲次 összetétel értelmezése: „kanyargós sorok (egymást követően)”.

⁹¹ Az áralakzat (*zhuihang* 錐行) a lyukasztó szerszám, az ár formáját utánzó csatarend, amely vékony és hegyes. (Ezzel kapcsolatban bővebben lásd a 17. fejezetet.)

⁹² A *piao* 剽 jelentése: „könnyű”. A csatarend arra utal, hogy a harci szekereket könnyen mozgatható, gyors előrehaladást és manőverezést lehetővé tevő csatarendbe kell állítani.

⁹³ A *fuju* összetétel jelentése, értelmezése bizonytalan, a kommentárok nem alkotnak egységes álláspontot. *Fuju* elnevezésű csatarendről más forrásból sincs ismeretünk.

15.

Az öt kiképzés törvénye

(Sun)zi mondotta:

„Aki igazán ért a kiképzéshez, gyakorlatoztatáshoz, az betartja a hadsereg alapszabályait, és azokat a kész hadseregben belül nem változtatja kényére-kedvére.

A kiképzésnek és gyakorlatoztatásnak öt fajtája van: az első a (saját) országban való tartózkodás (szabályainak) begyakorlása; a második a menetelésre (és táborverésre való) kiképzés; a harmadik a hadseregben (uralkodó szabályok) [begyakorlása; negyedik a harci alakzatok begyakorlása;] az ötödik az álcázás és az előnyök elrejtésének begyakorlása.

Az országban való tartózkodás (szabályainak) begyakorlása milyen? (...) [a hűség, az emberségesség,] a szülőtisztelet, a testvérszeretet és a jóság, ennek az öt erénynek a megléte. Ha bármely katonából ezek közül akár csak egyetlenegy is hiányozna, ne szállhasson harci kocsira még akkor sem, ha amúgy kiváló íjász volna. A kiváló íjász a bal oldalra állíttassék, a jó hajtó (középre) a kocsihajtó helyére állíttassék, s aki mindezekhez nem értene, az a jobb oldalra állíttassék! Három ember tesz ki egy harci kocsit (*che*), öt emberből áll egy csapat (*wu*), tíz ember tesz ki egy szakaszt (*lie*), száz ember tesz ki egy századot (*zu*), ezer ember ad egy ezredet (*gu*), és tízezer ember tesz ki egy *rongot*. Ha így állítod össze a tömeget, akkor használhatod azt. Az országban való tartózkodás (szabályainak) begyakorlása ilyen.

A menetelésre (és táborverésre való) kiképzés milyen? Ha a szekerek tönkremennek, a lovak pedig kimerülnek, azért a hadsereget irányító hadvezér a felelős. Vezetve (...) veszélyben is képesek a maguk erejéből kitartani. Tisztelni (...) elég. A menetelésre (és táborverésre való) kiképzés ilyen.

A hadseregben belül (uralkodó szabályok) begyakorlása [milyen?] (...) A hadseregben belül (uralkodó szabályok) begyakorlása [ilyen].

[A harci alakzatok] begyakorlása milyen? A fegyverek, a harci kocsik és a páncélok elengedhetetlen kellékei a harci alakzatok állításának. (...) állításával lesz jó. Ha pedig így cselekszik, a csatarend állítása előnyös lesz, és bonyolult harci alakzatokat is mozgatni tud. A harci alakzatok begyakorlása ilyen.

Az álcázás és az előnyök elrejtésének begyakorlása [milyen?] (...)”

* * *

(...) sáncokkal védett utakon járva el kell érni, hogy a három sereg valamennyi katonája (ha kell, akár) a halált válassza, és ne féltse ez életét, amit (...)

(...) a nagy gong szolgál a fülek kiképzésére (...)

(...) szolgál a lábak kiképzésére. Ha az öt kiképzés befejeződött, akkor a szemek még világosabban (...)

16.

[A hadsereg megerősítése]

Wei fejedelem azt kérdezte Sunzitól:

– (...) a qibeli tudósok tanítják nekem a hadsereg megerősítését, csak hogy nincs köztük két egyforma módszer. (...) [némelyik] azt tanácsolja, hogy a politikai oktatást alkalmazzam, némelyik azt tanácsolja nekem, hogy (...) [némelyik azt tanácsolja] nekem, hogy az élelem szétosztását alkalmazzam, némelyik meg azt tanácsolja nekem, hogy egyáltalán ne tegyek semmit, (...) [végighallgattam] a tanácsaikat, [és szeretném] követni (valamelyik) tanácsot, (csak hogy) melyiket [kövessem, hogy megerősítsem a hadsereget?]

[Sunzi azt válaszolta:]

– (...) a hadsereg megerősítésének szempontjából ezek egyike sem a leglényegesebb.

Wei [fejedelem azt kérdezte:

– Hát akkor mi a leglényegesebb?]

Sunzi azt felelte:

– Gazdaggá tenni az országot.

Wei fejedelem így szólt:

– Gazdaggá tenni az országot, [de vajon hogyan?] (...)

[Sunzi azt felelte:]

– (...) gazdag.

Wei fejedelem és Xuan fejedelem legyőzték a többi fejedelmet és elérkezvén (...)

* * *

(...) le fogja győzni. Ez az, ami révén Qi nagy vereséget mért Yanre.⁹⁴ (...)

(...) a nép akkor már tudta azt. Ez az, ami révén Qi nagy vereséget mért Chu népére⁹⁵ (...) és elfogta Tang Mie⁹⁶ (...)

(...) [ez az, ami révén Qi] nagy vereséget mért Zhaóra⁹⁷ (...)

(...) elfogták [Ao] Qiongot.⁹⁸

(...) [ez az, ami révén Qi nagy vereséget mért Song] népére Niesangnál, és elfogták Fan Gaót.⁹⁹

⁹⁴ Qi fejedelemség a történeti följegyzések szerint i. e. 314-ben mért vereséget Yanre.

⁹⁵ Qi diadala Chu felett i. e. 301-ben történt.

⁹⁶ Tang Mie feltételezhetően azonos azzal a Tang Meijel 唐昧, aki Chu fejedelemség hadvezéréként a történeti följegyzésekből is ismert.

⁹⁷ Qi a történeti följegyzések tanúsága szerint i. e. 325-ben és i. e. 317-ben mért jelentősebb vereséget Zhaóra.

⁹⁸ Qiong kilétét illetően nincsenek forrásaink, azonosítani a kommentárok sem tudják.

⁹⁹ Niesang 嚳桑 helység az ókorban, a mai Jiangsu tartomány területén. Itt Song fejedelemség i. e. 286-ban szenvedett megsemmisítő csapást Qi fejedelemség hadseregétől. Fan Gao 範皋 nevét semmilyen más forrásból nem ismerjük, a kommentárok azonosítani nem tudják.

II. rész

17.

A tíz csatarend

Általában tízféle csatarend létezik: a „szögletes csatarend”, a „kerek csatarend”, a „laza csatarend”, a „tömör csatarend”, az „áralakzatú csatarend”, a „vadlúdalakzatú csatarend”, a „kampóalakzatú csatarend”, a „félrevezető csatarend”¹⁰⁰, a „tűzcsatarend”¹⁰¹ és a „vízcsatarend”¹⁰². Ezek mindegyikének megvan a maga előnye. A „szögletes csatarenddel” lehet elmetszteni (az ellenség hadrendjét); a „kerek csatarenddel” lehet kört alkotva (védekezni); a „laza csatarenddel” megtévesztheted (az ellenséget); a „tömör csatarenddel” megakadályozhatod (az ellenség) betörését; az „áralakzatú csatarenddel” (az ellenségre törve) elvághatod őket egymástól; a „vadlúdalakzatú csatarend” alkalmas a nyilazáshoz; a „kampóalakzatú csatarenddel” módosítható az (ellenség) célja és megváltoztatható az (ellenség) terve; a „félrevezető csatarenddel” elbizonytalanítható a katonatömeg, és nehézség támasztható az ellenségnek; a „tűzcsatarenddel” el lehet foglalni (az ellenség táborát); a „vízcsatarenddel” el lehet árasztani (az ellenség) kitaratóan ellenálló (városait).

A „szögletes csatarend” szabálya, hogy középütt vékonynak (ritkának), a széleken viszont vastagnak (sűrűnek) kell lennie. A várakozó alakulatokat [vagyis az éppen nem harcolókat] hátulra kell állítani. A középütt álló kevesek hangosan harsogjanak, ezáltal a [széleket erősnek] mutatva le fogják majd kaszabolni (az ellenséget). A nem harcoló alakulatokat hátra állítva [még mozgékonyabbá tehető a sereg] (...)

[A „kerek csatarend” szabálya, hogy] (...)

[A „laza csatarend” szabálya,] hogy (akkor kell alkalmazni, ha) katonáink, embe-reink kevesen vannak, magunkat mégis erősnek kell mutatni. A zászlók és a hadi-jelvények mutassák harciasságod, a fegyverek mutassák katonáid (sokaságát)! Ezért kell (a csatarendet) lazán széthúzni és közöket hagyni, sok lobogót és tolldíszes zászlót állítani, valamint a szélekre helyezni az élesre fent fegyvereket. A „laza (csatarendet)” nem szabad összevonni, a „tömör csatarenddel” pedig nem szabad táborozni, erre nagyon kell ügyelni. A kocsik ne haladjanak túl gyorsan, s a gyalogosok se rohanjanak! A „laza csatarend” szabálya általában a harcoló egységektől függ (akkor is, ha) akár

¹⁰⁰ A „félrevezető csatarend” (*xuanxiang zhi chen* 玄襄之陳) szó szerint: „homályt (kételyt) támasztó csatarend”, amelyet az ellenség megtévesztésére használtak.

¹⁰¹ A „tűzcsatarend” (*huo chen* 火陳) egyaránt jelenti a korabeli „tűzfegyverekkel” (tüzes nyíl, zsaratnokvető katapult stb.) vívott ütközet, ostrom során alkalmazandó csatarendet és az egyéb taktikai hadműveletet, amely során tüzet alkalmaztak, ilyen lehetett például az ellenséges tábor, város, élelmiszerkészlet stb. felperzsélése.

¹⁰² A „vízcsatarend” (*shui chen* 水陳) tulajdonképpen a vízen (folyó, tenger stb.) vívott ütközetekkor használatos csatarendre utal, amely során hajókat használtak és állítottak hadrendbe, kötelékbe. A kínai hadtudományban ugyanígy nevezték azokat az alakzatokat, amelyek nem vízi ütközetet jelentettek, hanem például az ellenséges tábor, város vízzel történő elárasztását.

előrenyomulnak, akár visszavonulnak, akár támadnak, akár védekeznek, akár félelmet keltenek az ellenség soraiban, akár elfogják a kifárasztott ellenséget. Ha így teszel, akkor a „laza (csatarenddel)” el lehet fogni az (ellenség) élcsapatát.

A „tömör csatarend” szabálya, hogy ne növelj az üres részeket (az embereid) között, a sorok szorosan préselődjenek össze, a (csatarend) fejénél gyűjtsd össze a pengéket [ti. fegyvereket], és szegezzék azokat kifelé. Ilyenképpen a (csatarend) eleje és hátulja kölcsönösen védelmezik egymást. (...) Ha a vértet viselők [ti. a katonák] félnek, akkor ültess le őket! Hangjelekkel ültess [és állítsd fel őket]! Elvonuló csapat után ne siess, közelgő csapat előtt ne torpanj meg! Vagy le kell csapnod a visszavonulási útvonalaidra, vagy az élcsapataikat kell zaklatnod. Zsúföld (katonáidat) úgy össze, miként a tollak (simulnak egymáshoz), ne hagyj semmi rést közöttük, ha megfordulnak a visszavonuláshoz, legyenek olyanok, mint a hegy! Ha pedig így jársz el, a „tömör csatarendet” képzelenség lesz megtörni.

Az „áralakzatú csatarendnek” olyannak kell lennie, mint a kard. Ha a csúcsa nem (elég) hegyes, akkor nem tud áthatolni; ha az élei nem (elég) vékonyak, akkor nem tudnak vágni; ha az alapja nem (elég) vastag, akkor nem lehet csatarendbe fejlődni. Ezért kell a csúcsnak hegyesnek, az éleknek vékonyaknak, az alapnak pedig terjedelmesnek lennie. Az „áralakzatú csatarendet” akkor használd, ha (az ellenséges sereget) véglegesen szét akarod vágni.

[A „vadlúdalakzatú csatarend”] (...) középén. Ezt nevezik a „vadlúdalakzatú csatarend” használatának. Az első sornak olyannak kell lennie, mint a páviánnak,¹⁰³ a hátsó sornak pedig, mint a vadmacskának,¹⁰⁴ így három [oldalról az ellenségre támadva, nem lesz képes] kiszakítani magát a hálóból és magát megvédeni. Ezt nevezik a „vadlúdalakzatú csatarend” használatának.

A „horogalakú csatarendet” állítván az első sor legyen szögletes, a bal és a jobb szárny pedig formázzon kampót! Amikor a három hang¹⁰⁵ már teljesen készen áll, öt színben el kell készíteni a zászlókat. Ha parancsaim hangjai tisztán megkülönböztethetők, (a katonák) pedig ismerik az ötféle zászlót, akkor nem számít, hogy elől vagy hátul (állsz), az sem számít, hogy (...)

A „félrevezető csatarend” állításakor legyen nagyszámú zászlód, jelzőzászlód és tolldíszes lobogód; a dobok hangja legyen baljóslatú és messze hangzó! Ha felvértezett katonáid rendezetlenek, ültess le őket, ha harci szekereid rendezetlenek, állítsd sorokba azokat! Amikor már elrendezettek (...), (katonáid keltsenek) csörgést, csattogást, mintha az égből szállnátok alá, mintha a föld alól bújnátok elő, a gyalogosok

¹⁰³ A „páviánként” fordított írásjegy értelmezése bizonytalan. Annyit lehet megállapítani, hogy egy majomszerű állatról lehet szó, amely két karját kitérve ragadja meg és szorítja magához áldozatát. Ezért szerepel itt is a csatarend hasonlataként, amelynek két szárnya a majom karjához hasonlóan kell, hogy bekerítse, majd összeszorítsa az ellenséget.

¹⁰⁴ A „vadmacska” hasonlatával a szerző feltehetően arra utal, hogy a csatarend középső részén álló katonák tömege zsákmányra lecsapó vadmacskaként törjön villámgyorsan előre.

¹⁰⁵ A „három hang” a hadsereg három, hangjelzésre használt jeladó-eszközére utal. Ezek a dob, a gong és a síp.

pedig járkáljanak szakadatlan, reggeltől estig szünet nélkül! Ezt nevezik a „félvezető csatarend” állításának.

Tűzzel vívott harc szabálya az, hogy ha az árkok és sáncok már készen állnak, készíttess újabb árkokat, gödröket, és ötlépesenként¹⁰⁶ halmozz fel tűzifát. Nem kell, hogy túl sok tűzvigyázód legyen. Parancsold meg nekik, hogy ragadjanak szalmakévéket (a tűzgyújtáshoz), gyorsak és hasznosak legyenek. Figyeld a szélirányt, kerüld [a szembeszelet] (...), mert a tűzzel magad égeted meg, és csatába bocsátkozva így nem hogy győzelmet nem aratsz, hanem vereséget szenvedsz. A tűzzel vívott harc szabálya az, hogy ha (az ellenség) ellenszélben áll száraz fűben bővelkedő, mélyen fekvő területen, ahonnan a három sereg katonái számára nincs menekvés, akkor élhetsz a tűzzel. Ha jeges szélvihar támad a buja aljnövényzetű terepen, te magad pedig már fölhalmoztad a tűzifát és a száraz gázt, amíg (ellenséged) még a földmunkálatokkal sem készült el [ti. még nem erősítette meg a táborát], nos, ilyen körülmények között élhetsz a tűzzel. Tűzzel zűrzavart támasztani (az ellenség soraiban) záporozó (tüzes) nyilakkal lehet. Veresd meg a dobokat, kelts lármát, (hogy így) buzdítsd katonáid, és előnyös helyzetteddel (*shi*) támogasd (a csatát)! Ez a tűzzel való támadás szabálya.

A vízen vívott harc szabálya, hogy sok gyalogosod és kevés szekered legyen. Parancsold meg, hogy (embereid) készítsenek elő valamennyi (ehhez szükséges) eszközt: csáklványakat, rudakat, csónakokat, (mozsár)törőket, könnyű hajókat, evezőket, (...) ¹⁰⁷ és vitorlákat! Ha (a hajóid) előrevonulnak, egymáshoz szorosan kell (úszniuk), ha visszavonulnak, ne toduljanak (egymáshoz)! Amikor a szárnyak felfejlődnek, kövessék a sodrásirányt, s az ellenség katonáit jelöld ki célpontként! A vízen vívott harc szabálya, hogy a mozgékony hajóid zászlóként használd, a gyors hajóid pedig futárokként. Ha az ellenség meghátrál, fogd üldözőbe, ha az ellenség előretör, szállj szembe vele! A támadás vagy meghátrálás (mindig) az adott helyzettől függ, amelyet fordíts (az ellenséged) ellen. Amikor (az ellenség) mozgatja (hajóit), változtasd meg [ti. teremts más körülményeket, mint amire felkészül]; amikor csatarendbe fejlődik fel, támadj rá; amikor elrendeződne, válaszd szét! A fegyverek közül az ásók és a szekerek biztosítják gyalogságod védelmét.¹⁰⁸ Meg kell vizsgálnod (az ellenséged) létszámát, zúzd szét csónakjaikat, foglald el a gázlókat, és tájékoztasd a népet a gyalogság érkezéséről!

¹⁰⁶ A *bu* 步 írásjegy rendelkezik a fordításban is használt „lépés” jelentéssel, azonban megjegyzendő, hogy az ókorban hossz mértékként is használatos volt: 1 lépés (*bu*) = 8 láb (*chi* 尺), azaz kb. 1,6 méter.

¹⁰⁷ Ezen a helyen a bambuszcsík kopása miatt egy írásjegy ismeretlen. A kommentárok nem kísérlik meg a rekonstrukciót. Feltehetően a hajók egy bizonyos eszközéről, alkatrészéről lehet szó.

¹⁰⁸ A szöveg sajátossága, hogy az ásókat és a szekereket is a fegyverek körébe sorolja a szerző. Az ásók tették lehetővé, hogy árkokat, sáncokat ássanak, építsenek, a szekerekkel pedig szekértáborot hoztak létre, nem ritkán azok kerekeinek a földbe ásásával. Ezért mondja a szerző, hogy a gyalogság védelmét szolgálják.

18.

Tíz kérdés

A hadviseléssel kapcsolatos kérdések:

Kérdés: „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, mindketten egyforma módon gondoskodtunk elegendő élelmiszerkészletről, a katonák és a fegyverek is egyenlő számban állnak rendelkezésre, és mindketten éberren vigyázunk és félünk a másiktól, az ellenség »kerek csatarendbe« szerveződött, épp ezért rettentő szilárd, nos, ebben az esetben megverni [hogyan lehet?】

[Válasz:] „Az illetet úgy lehet megverni, hogy a hadsereget négy-öt részre kell osztani, amelyek közül az egyik az ellenség közelébe menve vereséget színleljen, mutassa úgy, mint aki rettenetesen fél. Ha pedig az ellenség úgy találja, hogy félünk, nem ügyel majd eléggé a saját csatarendje egybetartására, és így a zűrzavarban feloszlik saját szilárd formája. Ekkor aztán dobpergés hangjára a harci kocsikat felsorakoztatva valamennyi alakulatodat egyesítsd, és a (négy-)öt hadtest egyszerre támadjon! A (négy-)öt hadtest pedig ha együtt támad, az ellenséghez elérve a három sereg közös hasznát szolgálja majd.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, az ellenség gazdag, mi viszont szegények vagyunk, az ellenségnek sok katonája van, nekünk viszont kevés, az ellenség erős, mi viszont gyöngék vagyunk, és »szögletes csatarendet« tartva készül támadásra, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

Válasz: „Az illetet úgy lehet megverni, hogy [laza] csatarendet állítva [szétszórod] öt. Az első összecsapás után színlelj vereséget, és vonulj vissza, majd (kerítsd körbe, és) hátulról mérj rá csapást! Ne engedd, hogy szándékodról tudomást szerezzen! Ez a szögletes csatarend megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, az ellenség pedig nemcsak számbeli fölényben van, de erős, ádáz, mozgékony és kitartó is, és hegyes [vö. áralakzatú] csatarendet állított, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az illetet úgy lehet megverni, hogy a seregedet három részre osztod, az egyiket egyenes vonalú csatarendbe állítod, a másik kettő pedig [hátulról támadja meg az ellenséget. Ez majd a hadvezérüket] megdöbbenti, a katonáit pedig rémülettel tölti el. S amikor (a seregének) minden részében már felfordulás támadt, a három seregük vereséget szenved. Ez a hegyes csatarend megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, az ellenség számbeli fölényben van és erősebb is nálunk, és egyenes csatarendet állított; mi is felsorakoztunk ugyan, de várakozni kényszerülünk, mert (nála) kevesebben lévén tehetetlenek vagyunk, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az illetet úgy lehet megverni, hogy a seregedet három részre kell osztani. Az egyikbe válogasd össze a halált megvetően bátor katonáidat, a másik kettőt pedig állítsd oldalszárnyaknak, majd a tehetséges harcosokból összeállított élcsapatod

indítson koncentrált támadást az ellenség centrumára! Ez az (ellenséges) hadvezér megölésének és az egyenes vonalú csatarend megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, sok katonánk és fegyverünk van, de kevés a harci kocsink és a könnyűlovasunk, az ellenség tízszeres létszámfőlényben van, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy foglalj el a stratégiaileg fontos [ti. veszélyes] helyeket, és tartsd az ellenőrzésed alatt a veszélyes átjárókat s utakat, és tartózkodj a nyitott sík tereptől. Mivel a sík terep a harci kocsik (és a könnyűlovasok) számára kedvező, a veszélyes hágók pedig a gyalogság számára előnyös. Ez a harci kocsik(ban bővelkedő hadsereg) megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, mi bővelkedünk a harci kocsikban és a könnyűlovasokban, gyalogosunk viszont annál kevesebb van, az ellenség pedig tízszeres túlerőben van, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy elkerüljük a veszélyes hágókat, és nyílt, sík terepre csalogatjuk, hogy ott csapjunk össze. Az ellenség gyalogosai így aztán hiába vannak tízszeres túlerőben, a harci kocsijainkat és a könnyűlovasainkat bevetve ellenük a három sereggel meg tudjuk verni őket. Ez a gyalogosok(ban bővelkedő hadsereg) megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, ám a mi élelmiszerkészletünk fogytán van, katonáink és fegyvereink száma sem éri el a szükséges, teljes erővel megrohamozzuk az ellenséget, de az tízszeres létszámfőlényben van, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

Válasz: „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy amikor az ellenség hadserege [nagy számú], és ő tartja a stratégiaileg fontos helyeket, akkor nekünk (...) megfordulni, és ott lecsapni rá, ahol a leggyöngébb. Ez a támadás útja a harcra ingerlő [területen].”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, az ellenség bátor, és nem ismeri a félelmet, fegyverei erősek, sok a katonája, akik kitartóak, a tisztjei bátrak és nem aggodalmaskodnak, a hadvezérnek megvan a kellő tekintélye, a katonák felettebb harciasak, és készleteik is bőségesek, a megfélemlített és megalázott fejedelmek közül egyik sincs bátorsága szembeszállni vele, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

Válasz: „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy mi is kinyilvánítjuk bátortalanságunkat, és tehetetlennek mutatjuk magunkat, és tétlenül az ügyetlent játszva várjuk a kedvező alkalmat. Amikor pedig az ellenség gögösen eltelik magától, harci kedve alább fog hagyni. Így elérjük, hogy ne törődjön igazi szándékunk megismerésével. Ha pedig akkor támadjuk meg, amikor az [felkészületlenül] éri, akkor támadásunk elől nem tud majd kitérni, és ha a legsebezhetőbb pontján szorongatjuk meg, az elbizonytalanítja. Így aztán az ellenség hiába kiváló és harcias, ha (öntelt, akkor) hadserege mozgatásakor a sereg eleje és vége nem ügyel egymásra, ezért épp úgy meg lehet verni, mint bármelyik

velünk egyenlő erejű hadsereget. Ez az erős és a létszámfölényben lévő hadsereg megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, de az ellenség bevetette magát a hegyek közé, és ő tartja a veszélyes utakat, hágókat, mi viszont túl messze vagyunk, és sehogyan sem tudjuk megtámadni, ha közelebb mennénk, nem tehetnénk azt anélkül, hogy fel ne fednénk magunkat, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy ha az ellenség felügyeli a stratégiai-
lag fontos helyeket, akkor elmozdulni (...), hogy veszélyesnek érezze azt, s ott kell megtámadni, ahol ő a menekülését gondolja. El kell távolítani onnan, ahol kitartóan védhetné magát, és ki kell kémlelni szándékát [ti. hogy merre akar elvonulni], és ott kell csapdát vetni neki. A saját utánpótlás egységeinket fedezékbe állítva akkor kell megtámadni az ellenséget, amikor az elvonul. Ez a biztos helyen védekező ellenség megverésének útja.”

(Kérdés:) „Ha a két hadsereg egymással szemben már felverte a táborát, a vendég és a házigazda sereg egyaránt csatarendben áll, az ellenség »szakajtóalakzatba«¹⁰⁹ fejlődött fel, és leghőbb vágya, hogy megsemmisítsen bennünket, nos, ebben az esetben megverni hogyan lehet?”

(Válasz:) „Az ilyet úgy lehet megverni, hogy ne engedjük a szomszagos ellenséget inni, ha éhes, ne engedjük enni. A seregünk kétharmad része támadja meg az ellenség centrumát, és amikor [az oldalszárnyai bekerítik őket], akkor a legkiválóbb harcosokból összeállított élcsapatunk támadja meg a szárnyait! Így aztán mikor az ellenség afelett örvendezik, hogy [bekerített bennünket], három hadserege súlyos vereséget szenved. Ez a »szakajtó(alakzatot« felvett hadsereg) megverésének útja.”

19.

Csapást mérni az (ellenség) harcosaira¹¹⁰

Az (ellenség) harcosaira mért csapás módszere:

Ha az ellenséges hadsereg szögletes csatarendbe fejlődött, (...) nincs (...)

(...) ha meg szeretnéd támadni, ám a körülmények (*sbi*) ezt nem teszik lehetővé, akkor ebben az esetben (...)

¹⁰⁹ A „szakajtóalakzat” valószínűleg egy kosár, szakajtó stb. alakját, formáját utánzó csatarendre utal. Erről a formációról más forrásból nincs értesülésünk.

¹¹⁰ Ebbe a fejezetbe összesen tizenöt erősen töredékes bambuszcsíkot soroltak, amelyen összesen száznegyven írásjegy olvasható. A csíkok között azonban nincs egyetlen egy sem, amelyik épen maradt volna, a sorrendjük is bizonytalan. Az sem kizárt, hogy némelyik bambuszcsík nem is ehhez a fejezethez tartozik. A szöveg tartalma részleteiben esetenként hasonlóságot mutat a 17. és a 18. fejezet szövegeivel. A kínai és a nemzetközi gyakorlathoz alkalmazkodva e fejezet töredékeinek egyes részeit mi sem fordítottuk le. A fejezet tartalmát illetően annyit állapítható meg, hogy az ellenség harcosainak (tudniillik vérteseinek, vértet viselőinek) elfogásáról, fogságba ejtéséről, lehet szó.

(...) visszafordul. Ebben az esetben használj rohamcsapatot, és vedd üldözőbe, ha pedig a rohamosztag elérte őket, szükséged lesz (...)

(...) a rohamosztag elérte őket (...)

A bal és a jobb szárny egymással kapcsolatot tartva lendüljön támadásba! Ezt nevezik úgy, hogy „mélyen megcsáklázni”.

(...) harci szellemet nem rejti a szív, akkor a három sereg zöme (...)

(...) a hadvezér a [három] sereg szétválasztásával erősíti meg, és bár kevés a harcosa, a nép mégis (...)

20.

A „vendég” és a „házigazda sereg” különbsége

A hadseregek egyik fajtája a „vendég”, a másik fajtája a „házigazda”.¹¹¹ A vendégeknek mindig nagyszámú sereggel kell rendelkezniük, míg a házigazdáknak lehet kevesebb harcost számláló seregük is. Még úgy is fel lehet venni a harcot, ha a vendégek kétszeres túlerőben lennének a házigazdák felett.

[A házigazdák előbb] állítják fel hadrendjüket, míg a vendégek csak később teszik ugyanezt. A házigazdák a biztonságos terepen elfoglalva a (számukra) legkedvezőbb pozíciókat (*shi*) várakoznak, míg a vendégek szűk szorosokon áttörve magukat és veszélyes területeken túljutva érkeznek majd (a harctérre). Miért van az, hogy olykor (a vendégek) – noha már áttörték magukat a szűk szorosokon [és túljutottak a veszélyes területeken –] mégis inkább visszafordulnak azt kockáztatva, hogy átmetszik torkukat, és nem mernek előrenyomulni, hogy szembeszállva harcba bocsátkozzanak? (Ez azért van,) mert számukra az erőviszonyok (*shi*) kedvezőtlenek, a terep pedig előnytelen. Ha az erőviszonyok kedvezőek, a terep pedig előnyös, akkor a katonák természetes, [hogy előre mernek nyomulni; ha viszont az erőviszonyok (*shi*) kedvezőtlenek, a terep pedig előnytelen, akkor] természetes, hogy inkább visszavonulnak. Az, akit a harchoz igazán értőnek neveznek, képes kihasználni az erőviszonyok kedvező voltát, és képes előnyére fordítani a terep adottságait.

Több százezer vértet viselőt (katonát) még akkor sem tudsz eltartani, ha a népnek van fölös gabonája. Van ugyan fölös (...) a hadsereget sokáig kell tartani, viszont csak rövid ideig használod. Mikor a hadsereget tartod, túl soknak tűnik, ám amikor használnád, mégis úgy érzed, hogy nem elég nagy.

A több százezer vértet viselő harcost ezres egységekbe osztva küldd ki (a csatába), és ezres egységekben kövessék egymást (...), bár lehet, hogy (az ellenség seregét) tízezer egységekbe osztva küldi ellenünk. Az, akit a harchoz igazán értőnek neveznek,

¹¹¹ A kínai hadművészetben „vendég” (*ke* 客) hadseregnek nevezték a támadó sereget, aki az ellenséges ország területére behatolva kezd offenzív hadműveletbe, vagy ostromolja az ellenség városát, erődítményét. A „házigazda” (*zhu* 主) hadsereg volt az, amelyik a saját területén elsősorban defenzív hadműveleteket hajt végre, például várost, erődítményt, határvidéket stb. védelmez.

oly remekül vágja, tördeli szét az ellenség seregét, mint ahogyan [a birkanyáját] szokás a nyíráshoz. Aki képes szétválasztani és leszorítani az ellenség seregét, annak még a saját kevéске serege is fölénybe tud kerülni. Azonban ha képtelen szétválasztani és leszorítani az ellenség seregét, úgy még ha kétszeres túlerőben lenne is, akkor sem lesz elegendő a hadereje.

Ha nagyszámú seregünk van, biztosak lehetünk a győzelemben? Az csak akkor lesz biztos, ha alaposan számba veszed a haderőket, és csak azután szállsz harcba. Ha gazdagok vagyunk, biztosak lehetünk-e a győzelemben? Az csak akkor lesz biztos, ha alaposan felméred az élelmiszerkészleteket, és csak azután szállsz harcba. Ha fegyvereink élesek, vértjeink erősek, biztosak lehetünk-e a győzelemben? Ebben az esetben könnyű győzelemre számíthatsz. Ezért aztán a gazdagság még nem jelent feltétlenül biztonságot, a szegénység pedig még nem jelent feltétlenül veszélyt; a nagyszámú hadsereg még nem jelent biztos győzelmet, a gyér számú [sereg pedig még nem jelent biztos vereséget.] Eldönteni a győzelem-vereség és a biztonság-veszély dolgát, ez a (hadviselés) lényege (*dao*).

Ha az ellenség túlerőben van, képesnek kell lenned úgy szétválasztani őket, hogy ne lehessenek egymás segítségére; hogy a csata idején az ellenség (szétválasztott egységei) egymásról még csak ne is [tudjanak; hogy a mély árkaik és magas sáncaik ellenére se tudjanak] kitartóan védekezni; hogy az erős vértjeik és az éles fegyvereik ellenére se lehessenek erősek, és hogy a bátor és erős katonáik ellenére se tudják hadvezérüket megoltalmazni. (Ha mindezt megvalósítod,) akkor már tudod, hogy miben rejlik a győzelem titka (*dao*).

Ezért a bölcs uralkodó és a hadviselés lényegét ismerő hadvezér tudja, hogy már a csata előtt meg kell tenni [a szükséges számításokat], és így már a harc kezdete előtt biztosíthatják maguknak a sikert, és nem vesznek el, sőt ezt a sikert a csata befejezése után is meg tudják tartani. Így aztán, ha a hadsereg kivonulván győzelmet arat, visszavonulván pedig nem szenved sérülést, akkor igazán bölcs hadvezérük van.

* * *

(...) kifárasztod és úgy intézed, hogy a három hadsereg katonái elveszítsék céljukat, akkor a győzelmedre bizton számíthatsz. Ezek után pedig lecsapván a jobb szárnyra, a bal szárny képtelen lesz segíteni rajta; beszorítva a jobb szárnyat és lecsapva a bal szárnyra, a bal szárny vereséget fog szenvedni, anélkül, hogy a jobb szárny segíthetne rajta. Akkor aztán a hadsereg mozdíthatatlanná és állandóan kitérve használhatatlanná lesz; az előrenyomulók kevesen lesznek és használhatatlanok, a távol lévők pedig elvágyva tőlük képtelenek lesznek [segíteni rajtuk] (...)

21.

(A hadviseléshez) értő

A jó (hadviselő) olyan, hogy még az ellenség [erős] és nagy létszámú seregeit is képes úgy szétszórni, hogy ne lehessenek egymás segítségére, képes úgy lecsapni rájuk, hogy azt ne hozhassák egymás tudomására. Legyenek bár (az ellenségnek) mély vizesárkai, magas földsáncai, mégsem képes kitartóan védekezni, s hiába az erős szekerei, az éles fegyverei, azokkal nem képes rettenetet kelteni, katonái hiába bátrak és erősek, erejüket nem képesek megmutatni. A (hadviseléshez) értő az, aki képes megítélni a terepviszonyokat, és képes megkönnyíteni (az átkelést) a veszélyes és nehezen járható szorosokban (a saját serege számára). Képes úgy irányítani a(z ellenség) három seregét, hogy az számára előnyösen nyomuljon előre, illetve vonuljon vissza, miközben nagy létszámú serege egyre apad. Ha a(z ellenség) hadserege bővében van is az élelemnek, ő akkor is képes kiéheztetni, veszteglő (hadsereget) is mozgásra bír, képes az égalatti (bármely) szövetségét szétszakítani, és összhangban lévő három seregben is képes széthúzást szítani.

A hadseregnek „négy útja” és „öt mozgása” van: az előre, a hátra, a balra és a jobbra vezető utak; valamint az előre, a hátra, a balra, a jobbra mozgás és az egy helyben állás, hiszen az is egyfajta mozgás. A (hadviseléshez) értő felismeri a „négy utat”, és az „öt mozgás” (végrehajtásában) is remekel. Így aztán az előrenyomulását nem lehet feltartóztatni, a visszavonulását nem lehet megakasztani, a jobbra-balra vonulásakor nem lehet akadályt támasztani, és egy helyben állva is képes [rettegésben tartani] az ellenség katonáit. Másrésztől viszont az ellenség elől képes elzárni a „négy utat”, és megnehezíti számára az „öt mozgást”. Megakadályozza az ellenség előrenyomulását, és megőrzi a visszavonulását, balra-jobbra vonuláskor akadályokat támaszt neki, s egy helyben állva sem képes elhárítani az (állandó) fenyegettetést.

A (hadviseléshez) értő eléri, hogy az ellenség páncélját levéve (felcsavarva) messzire igyekezzon, kétnapi járóföldet egybetéve, éjjel-nappal erőltetett menetben haladva úgy, hogy akkor se álljanak meg pihenni, ha végképp kimerültek, s akkor se egyenek, igyának, ha éhség, szomjúság gyötri őket. Az ellenséget ekképp kifárasztva, ha majd csatára kerül a sor, annak semmi esélye nem lesz a győzelemre. Ezzel szemben mi jóllakottan várjuk, míg ő kiéhezik, pihenten várjuk, míg ő kimerül, s rendben, nyugodtan kivárjuk, míg ő szétzilálódik. Így aztán seregük már alig várja, hogy támadhasson, anélkül, hogy a meghátrálásra gondolna, s még ha kardélen kellene is táncolniuk, akkor sem fordulnának vissza.

22.

Az ötfajta (sereg) és az öt szelídség (és öt kegyetlenség)

Ötféle hadsereg van: 1. a félelmetes-erős; 2. a gőgös-dölyfös; 3. a makacs-önfejű; 4. a félénk-gyanakvó; 5. a bizonytalan-gyöngé.

A félelmetes-erős hadsereggel harcolva magunkat gyöngének mutatván kell kivárni (a kedvező alkalmat). A gőgös-dölyfös hadsereggel harcolva tiszteletet mutatva várjuk ki, (hogy mikor csaphatunk le rá)! A makacs-önfejű hadsereget lépre csalva fogjuk el! A félénk-gyanakvó hadsereg előhadára ijesszünk rá, s keltsünk nyugtalanságot az oldalszárnyaiban, majd mély vizesárokokkal és magas földsáncokkal vágjuk el az utánpótlásvonalát! A bizonytalan-gyöngé hadsereget lármázva rémisszük meg, megfélemlítve bírjuk mozgásra, ha előretörne, csapjunk le rá, ha nem törne ki, akkor kerítsük be!

A hadsereg öt esetben szelíd, és öt esetben kegyetlen. Mit nevezünk öt esetben szelíidnek?

Ha a hadsereg benyomul (az ellenséges ország) határán, és szelíden viselkedik, akkor elveszíti a méltóságát. Ha legközelebb is szelíden viselkedik, akkor élelmiszertartalék nélkül marad. Ha harmadszor is szelíden viselkedik, akkor elveszíti a felszerelését. Ha negyedszer is szelíden viselkedik, akkor nem lesz mit ennie. Ha ötödször is szelíden viselkedik, akkor nem tudja teljesíteni a feladatát.

Ha a hadsereg benyomul (az ellenséges ország) határán, és kegyetlenkedik, akkor betolakodónak nevezik majd. Ha legközelebb is kegyetlenkedik, akkor gonosznak tartják majd. Ha harmadjára is kegyetlenkedik, akkor a helybeliek rettegni fognak tőle. Ha negyedjére is kegyetlenkedik, akkor tisztjeit és katonáit (a lakosság) félre fogja vezetni. Ha ötödízben is kegyetlenkedik, akkor a hadsereg nagy vereséget fog szenvedni.

Ezért az „öt szelídséget” és az „öt kegyetlenséget” egymással ötvözve kell alkalmazni.

23.

[A hadsereg veresége]

Azt kívánni, hogy olyasmikkel igazítsuk ki az ellenséges ország népének szokásait, amik számukra elfogadhatatlanok. [Ha erősíteni szeretnénk azokat a dolgainkat, amikben országuk hadserege szűkölködik,] hogy szembeszálljunk azokkal, amikben az ellenséges ország hadserege bővelkedik, nos, ez a hadseregünk vereségéhez vezet. Azt kívánni, hogy erősítsük és gyarapítsuk azokat a dolgokat, amelyeknek országunk híján van, azért, hogy szembeforduljunk olyan dolgokkal, amikben viszont az ellenséges ország bővelkedik, nos, ez (csak) sietteti hadseregünk kudarcát.

Ha (védelmi) felszereléseinket előkészítettük (ugyan), de az nem ér fel az ellenség (támadó) eszközeivel, ez tehetetlenné teszi hadseregünket. Ha (védelmi) eszközeink

nem megfelelőek, az ellenség (viszont) tökéletesen felszerelt, akkor vereséget fog mérni hadseregünkre.

Ha a hadsereg nem [képes győzni, ez amiatt lehetséges, mert a hadvezér nem ért a csatarend állításához és a hadsereg irányításához]. Ha a (hadvezér) ért a csatarend állításához, tisztában van (azzal, hogy minek legyen) háttal, illetve (mivel legyen) szemben, ismeri a terepformákat, ám a seregét mégis számos alkalommal vezet veszélybe, ez abból fakad, hogy nem érti az ország győzelme és a hadsereg győzelme (közti különbségeket).

A nép (...) és a hadsereg nem képes jelentős sikereket elérni, ez abból fakad, hogy nem értenek az erők összpontosításához. Ha a hadsereg elveszíti a nép (támogatását), ez amiatt lehetséges, hogy nem ismerik fel a hibákat. Ha a hadsereg jelentős erőket vet be, de (csupán) csekély eredményeket ér el, ez amiatt történik, hogy nem értenek az időzítéshez. Ha a hadsereg képtelen túltenni magát a nagyobb szerencsétlenségeken, nem lesz képes egyesíteni a nép szívét [ti. elméjét] sem. Ha a hadsereget sokat kínozza a bánat, az a bizalom és a bizonytalanság miatt történik. Ha a hadsereg képtelen megkülönböztetni a szerencsést a szerencsétlentől a még formátlanságban (*wei xing*), az amiatt lehetséges, hogy nem értenek az előkészületekhez.

Ha a hadsereg látja (ugyan) a jót, de késlekedik; ha elérkezik (a megfelelő) idő, de bizonytalankodik; ha elveti (ugyan) az elítélni való dolgokat, mégis képtelen kitartani (emellett), (nos, ezek) állítják meg a Taót.¹¹²

Mohónak lenni, de (egyben) mértékletesnek is; gögösnek lenni, de (egyben) tiszteletudónak is; gyöngének lenni, de (egyben) erősnek is; hajlékonynak lenni, de [(egyben) szilárdnak is] (...), (nos, ezek) élesztik fel a Taót.

Ha véghezviszed a Tao megállítást, az Ég és a Föld sem virágoztat fel téged. Ha véghezviszed a Tao fölélesztését, az Ég és a Föld [sem lesz képes akadályozni.]

24.

A hadvezér igazságossága

A hadvezér nem lehet igazságosság (*yi*) nélkül, mert ha nem igazságos, akkor nem is szigorú, s ha nem szigorú, akkor tekintélye sincs, s ha nincs tekintélye, akkor katonái nem merik (akár) az életüket is áldozni. Ezért a (hadvezér) igazságossága a hadsereg feje.

A hadvezér nem lehet emberségesség (*ren*) nélkül, mert ha nem emberséges, akkor a serege nem képes felülkerekedni (az ellenségen), s ha a sereg nem képes felülkerekedni, akkor sikert sem érnek el. Ezért a (hadvezér) emberségessége a hadsereg törzse.

¹¹² A Tao (*dao* 道) a hadtudományi irodalomban sohasem azonos a taoista vagy akár a konfucianus *dao* fogalmával. Itt egy szabályozó végső elvként kell értelmezni, amely gyakorta megegyezik a hadviselés lényegével, igazságával, szabályával stb. A Tao fogalmával kapcsolatban lásd továbbá: P. SZABÓ 2000a: 46–47.; P. SZABÓ 2000b: 71., 73–74.; P. SZABÓ 2005: 142.

A hadvezér nem lehet erény (*de*) nélkül, mert ha nincs erénye, akkor erélye sincs, s ha nem erélyes, akkor a három sereg a hasznát el nem éri. Ezért az erény a hadsereg karja.

A hadvezér nem lehet megbízhatóság (*xin*) nélkül, mert ha nem megbízható, akkor a parancsait sem hajtják végre, s ha a parancsait nem hajtják végre, akkor a seregét képtelen összetartani, s ha seregét képtelen összetartani, akkor hírnevet sem szerez. Ezért a (hadvezér) megbízhatósága a hadsereg lába.

A hadvezérnek ismernie kell a győzelmet, mert ha nem ismeri a győzelmet, akkor a serege nem [elszánt] (...) Ezért a (hadvezér) elszánttsága a hadsereg farka.

25.

[A hadvezér erénye]

(...) [a hadvezér katonáit] éppúgy szeresse, mintha tulajdon édes gyermekei lennének, és úgy tisztelje őket, mint szigorú tanárait, de (ha kell) éppúgy használja őket, mintha csak földgöröngök vagy fűszálak lennének. A hadvezér (...)

(...) nem veszíti el, (ez) a hadvezér bölcsessége. Nem becsüli le a leggyöngébb ellenfelet sem, és nem fél a legerősebb ellenségtől sem. A hadművelet végén éppoly körültekintő, mint az elején. A hadvezér (...)

(...) [a hadvezért a fejedelem parancsai] ne kössék gúzsba, a fejedelem parancsaival ne avatkozzék bele a hadsereg dolgaiba, ez a hadvezér (legfőbb) szabálya. Beavatkozni a hadsereg (...)

(...) [a háborúban] nem maradhat mindkét (fél) életben, nem lehet mindkettőt megoltalmazni. A hadvezér (...)

(...) a hadvezér kegyessége. Jutalmazzon késlekedés nélkül, büntessen késlekedés nélkül, mindenkit egyformán (ne vizsgálja, ki kicsoda, ne kivételezzon)! Ne engedjen külső tekintélynek! Ebben áll a hadvezér erényessége.

26.

A hadvezér veresége

A hadvezér (a következő okok miatt) veszíthet:

1. Amikor valamit nem képes véghezvinni, mégis azt hiszi magáról, hogy képes rá.
2. Ha öntelt.
3. Ha (magas) posztra ácsingózik.
4. Ha vagyona ácsingózik.
- [5.] (...)
6. Ha könnyelmű.
7. Ha késlekedő.
8. Ha híján van a bátorságnak.

9. Ha bátor, de gyöngé.
10. Ha nem szavahihető.
11. (...)
14. Ha nem határozott.
15. Ha lassú.
16. Ha hanyag [elővigyázatlan].
17. (...)
18. Ha kegyetlen.
19. Ha önző.
20. Ha zavaros (parancsokat ad).

Minél több (ilyen,) a vereséghez vezető (tulajdonsága van egy hadvezérnek), annál többször fog vereséget szenvedni.

27.

[A hadvezér veszte]

A hadvezér veszét okozhatja:

1. Ha rosszul mozgatja seregét, akkor vereséget szenvedhet.
2. Ha rendezetlen népeket fogad fel szolgálatra, és ha vert katonákat visz harcba, akkor vereséget szenvedhet.
3. Ha a helyes és helytelen ügyében vég nélkül vitázik, a taktika dolgában pedig civakodik, és képtelen döntést hozni, akkor vereséget szenvedhet.
4. Ha parancsait nem hajtják végre, a hadsereg pedig nem egységes, akkor vereséget szenvedhet.
5. Ha az alárendeltjei nem engedelmeskednek, serege pedig használhatatlan, akkor vereséget szenvedhet.
6. Ha a nép gyűlöli a hadsereget, akkor vereséget szenvedhet.
7. Ha a hadsereg sokáig (harcol távol pihenés nélkül), akkor vereséget szenvedhet.
8. Ha katonáinak honvágya van, akkor vereséget szenvedhet.
9. Ha katonái dezertálnak, akkor vereséget szenvedhet.
10. Ha a hadseregen [belül] nincs [összeköttetés,] akkor vereséget szenvedhet.
11. Ha seregét túl sokszor rémítik meg, akkor vereséget szenvedhet.
12. Ha serege a sáros útba beleragad, a katonák pedig küszködnek, akkor vereséget szenvedhet.
13. Ha katonái az erődítmények építésén fáradnak ki, akkor vereséget szenvedhet.
14. [Ha serege nem eléggé] éber, akkor vereséget szenvedhet.
15. Ha naplementekor még hosszú út áll előttük, s katonái zúgolódnak, akkor vereséget szenvedhet.
16. (...) akkor vereséget szenvedhet.

17. (...) és katonái rettegnek, akkor vereséget szenvedhet.
18. Ha összeviszza változtatgatja a parancsait, katonái pedig csak tessék-lássék módon tartják be azokat, akkor vereséget szenvedhet.
19. Ha (serege) harci szelleme elszállt, és a katonák nem tisztelik a feljebbvalóikat, akkor vereséget szenvedhet.
20. Ha többször is részrehajló, katonái pedig tunyák, akkor vereséget szenvedhet.
21. Ha többször is döntésképtelen, és ezzel katonáit elbizonytalanítja, akkor vereséget szenvedhet.
22. Ha gyűlöli azt, aki figyelmezteti a hibáira, akkor vereséget szenvedhet.
23. Ha pártfogolja a használhatatlan embereit, akkor vereséget szenvedhet.
24. Ha serege sokáig harcol az otthonától távol, és ez elkedvetleníti a katonákat, akkor vereséget szenvedhet.
25. Ha az ütközet közeledtekor katonái harci kedve alábbhagy, akkor vereséget szenvedhet.
26. Ha abban bízik, hogy majd ellensége harci kedve törik meg, akkor vereséget szenvedhet.
27. Ha az ellenség meggyöngülésére számít, s győzelmét csak a ravasz cselfogásoktól reméli, akkor vereséget szenvedhet.
28. Ha seregének nincs (...) [akkor vereséget szenvedhet].
29. [Ha rosszul bánik] az alárendeltjeivel, és mindenki gyűlöli, akkor vereséget szenvedhet.
30. Ha serege anélkül kel át szűk szorosokon, hogy szabályos hadrendbe fejlődne, akkor vereséget szenvedhet.
31. Ha serege elől és hátul lévő katonái képtelenek kapcsolatot teremtve elől egyesíteni erejüket, akkor vereséget szenvedhet.
32. Ha harc közben aggódnak az elől lévők a hátsók gyöngesége miatt, vagy a hátsók aggódnak az elől lévők gyöngesége miatt, vagy a bal szárny aggódik a jobb szárny gyöngesége miatt, vagy a jobb szárny aggódik a bal szárny gyöngesége miatt. Aki harc közben aggódik, vereséget szenvedhet.

28.

[Hím- és nővárosok]

Amelyik város ingóványban, mocsárban fekszik, s bár nincs a magas hegyek s a mély völgyek (védelmében), de négy oldalról dombok veszik körbe, az hímváros; lehetetlen megostromolni. (Ahol az ellenséges) katonák folyóvizet isznak [van víz az élethez; lehetetlen megostromolni]. Amelyik város előtt mély völgy húzódik, hátulról pedig magas hegy védi, az (is) hímváros; lehetetlen megostromolni. Amely város magaslaton áll, kívül (körötte) pedig mélység, az (is) hímváros; lehetetlen megostromolni. Amelyik várost dombok ölelik körbe, az (is) hímváros; lehetetlen megostromolni.

Az olyan ellenséges seregen, amelyik a táborát olyan helyen állítja fel, amelyet nagyobb folyó nem ölel körbe, (katonái) csüggedtek, harci kedvük lankadt, rajta lehet ütni. Amely város mögött mély völgy húzódik, de jobbról-balról magas hegy nem védi, az üres(en hagyott) város, rajta lehet ütni. Amely [város] kietlen vidéken fekszik, (vagyis ahol) meddő a talaj, azon rajta lehet ütni. Ha (az ellenség) sereg(e) tárolt vizet iszik, (vagyis) halott a víz, akkor rajta lehet ütni. Amelyik város mocsár közepén áll, de nincs a mély völgy és az ölelő dombok (védelmében), az nőváros, rajta lehet ütni. Amelyik város magas hegyek közt húzódik, de nincs a mély völgyek és az ölelő dombok (védelmében), az (is) nőváros, rajta lehet ütni. Amely város előtt magas hegy áll, mögötte pedig mély völgy húzódik, vagyis elől magaslat, hátul mélység, az (is) nőváros, rajta lehet ütni.

29.

[Az öt szabály és a kilenc megszerezni való]

(...) s amikor a felmentő sereg megérkezik, újból csak súlyos vereséget szenved. Ötven líról nem lehet egymáson segíteni. Közelinek [a száz lin belül lévők, távolinak pedig] a több száz lüre lévők számítanak. [Vagyis csak ötven linél kevesebb távolságra lehet felmentő sereget küldeni.] Ez a mérték a (felmentő) sereg (küldésének) legfelső határa.

A *hadviselés (szabálya)* azt mondja: „Ha az élelmiszerkészleted kevesebb, mint az ellenfeledé, ne vívj véle hosszan tartó küzdelmet; ha a sereged létszáma kevesebb, mint az övé, ne harcolj véle szemtől szembe; [ha sereged (...) ne (...) véle; ha sereged (...) ne támadj ott, ahol ő] fölényben van; ha gyakorlottabb nálad, ne támadj az erős pontjára! Ha ezt az öt szabályt megérted, akkor sereged könnyedén hajtja végre a hadműveleteket.”

A háborúban [a következőket kell megszerezned, elfoglalnod ahhoz, hogy] vereséget mérj az ellenségedre:

1. az élelem;
2. az (ivó)víz;
3. az átkelőhelyek;
4. a (kulcsfontosságú) utak;
5. a (stratégiailag fontos) veszélyes hágók;
6. a síkságok;
7. (...)
- [8.] (...)
- [9.] minden egyéb, amit az ellenséged fontosnak tart.

Általában ez a kilenc megszerezni való szükséges az ellenség legyőzéséhez.

[Összegyűjteni és szétszórni]

(...) [összegyűjteni] jobb, mint szétszórni; az erős (a teli) jobb, mint a gyenge (az üres); az ösvényen (meglepetésszerűen támadni) jobb, mint a nagy úton (várt támadást indítani); a gyors jobb, mint a lassú; a nagyszámú (sereg) jobb, mint a gyér számú (sereg); pihentnek lenni jobb, mint fáradtnak lenni.

Az összegyűjtés ezért legyen összegyűjtés; a szétszórás ezért legyen szétszórás; az erős ezért legyen erős; a gyenge [ezért legyen gyenge; az ösvényen (meglepetésszerűen támadás) ezért legyen ösvényen (meglepetésszerű támadás)]; a nagy úton (várt támadás) ezért legyen nagy úton (várt támadás); a gyors ezért legyen gyors; [a lassú ezért legyen lassú; a nagyszámú (sereg) ezért legyen nagyszámú (sereg)]; a gyér számú (sereg) ezért legyen gyér számú (sereg); a pihent ezért legyen pihent; a fáradt ezért legyen fáradt.

Az összegyűjtés és a szétszórás egymással felcserélhető; az erős és a gyenge [egymással felcserélhető; az ösvényen (meglepetésszerű támadás) és a nagy úton (várt támadás) egymással] felcserélhető; a gyors és a lassú egymással felcserélhető; a nagyszámú (sereg) és a gyér számú (sereg) egymással [felcserélhető; a fáradt és a pihent egymással] felcserélhető.

Az összegyűjtés ne kerüljön szembe összegyűjtéssel; a szétszórás ne kerüljön szembe szétszórással; az erős ne kerüljön szembe erőssel; a gyenge ne kerüljön szembe gyengével; a gyors ne kerüljön szembe gyorsal; a lassú ne kerüljön szembe lassúval; a nagyszámú (sereg) ne kerüljön szembe nagyszámú (sereggel); a gyér számú (sereg) ne kerüljön szembe gyér számú (sereggel); a pihent ne kerüljön szembe pihenttel; a fáradt ne kerüljön szembe fáradttal!

Az összegyűjtés és a szétszórás egymással álljon szembe; az erős és a gyenge egymással [álljon szembe; az ösvényen (meglepetésszerű) támadás és a nagy úton (várt támadás) egymással álljon szembe; a gyors és a lassú egymással álljon szembe; a nagyszámú (sereg) és a gyér számú (sereg)] egymással álljon szembe; a pihent és a fáradt egymással álljon szembe!

Így aztán ha az ellenség összegyűjtött, szét lehet szórni; ha erős, meg lehet gyengíteni; ha ösvényen (meglepetésszerűen támadna), nagy úton lehet (megtámadni); ha gyors, [le lehet lassítani; ha nagyszámú (a serege), le lehet apasztani; ha pihent, ki lehet fárasztani.] (...)

31.

A *qi* és a *zheng*¹¹³

Az ég és föld között (valamennyi dolog) a következő szabályt követi: ha eléri a legvégső pontjukat, visszatérnek; ha teljesen megteltek, kiürülnek. [Éppúgy, mint a Nap és a Hold.] Virágzás és hervadás egymást követi, éppen úgy, mint ahogy a négy évszak következik egymásra. Ha valami győzedelmeskedik, akkor olyannak is lenni kell, amit legyőznek, éppen úgy, mint az öt elem¹¹⁴ esetében is van. Ha van, ami él, akkor olyan-nak is lenni kell, ami meghal. Ez jellemzi a tízezer létezőt. Képesség és tehetetlenség is egyidejűleg létezik. Ez jellemzi a tízezer élőlényt. Előny és hátrány együtt létezik. Ez jellemzi a helyzetet.

A formával rendelkező dolgok között nincs egy sem, amelyet ne lehetne megnevezni; a névvel rendelkező dolgok között pedig nincs egy sem, amely legyőzhetetlen lenne. Ezért a bölcsek a tízezer létező sajátosságait kihasználva győzedelmeskednek a tízezer létező felett, és a győzelmük(höz vezető variációk száma) ezért kiapadhatatlan. A háború nem más, mint a formákkal egymás legyőzése. A formák között nincs egy sem, amely legyőzhetetlen volna, de azt már senki nem tudhatja, hogy (éppen) melyik az a forma, amellyel (az adott helyzetben) győzni lehet. A győzelemre vezető formák változtatása örökkévaló, akár az Ég s a föld, és kimeríthetetlen. A győzelemre vezető formák feljegyzésére Chu és Yue¹¹⁵ valamennyi bambusza kevés lenne. A formák mindegyike a sajátosságok(-ból fakadó előnyöket ki)használva lesz győzelemre vezető. Ha csak egyetlen forma sajátosságával akarnák legyőzni a tízezer formát, az bizony nem sikerülne. A győzelemre vezető elv azonos, de (adott helyzetben) a módja nem lehet azonos.

Ezért az, aki a hadviselésben járatos, észreveszi, hogy mi az, ami az ellenségének előnyös, és tudja, hogy mi az, ami a számára előnytelen; észreveszi, hogy mi az, amiben az ellensége szükségét szenved, és tudja, hogy mi az, aminek bővében van. Olyan tisztán látja a győzelem útját, akár a Napot és a Holdat, épp oly fölényesen győzedelmeskedik, mint ahogy a víz oltja el a tüzet.

Szabályos harcmodorral [ti. formával rendelkezővel] harcolni szabályos harcmodor ellen, ez a *zheng*. Szabálytalan harcmodorral [ti. formával nem rendelkezővel] harcolni szabályos harcmodorral szemben, ez a *qi*. A *qi* és a *zheng* (egymással váltogatása) kimeríthetetlen, és (mindig) a haderő felosztásától (*fen*) függ. A (hadsereg) felosztását

¹¹³ A *qi* 奇 és a *zheng* 正 az ókori hadtudomány két igen fontos műszava. Egymás ellentétéként és egymás kiegészítéseként a formabontó, az ellenséget meglepő, valamint a hagyományos, szokványos, szabályos katonai akciókra, hadműveletekre, hadviselésre utalnak. A *qi* és a *zheng* harcmodorra vonatkozóan jelen fejezet rendkívül fontos és páratlan információkkal szolgál, amelyek a szöveg fellelése előtt ismeretlenek voltak.

¹¹⁴ Az „öt elem” (*wu xing* 五行): a föld, a víz, a tűz, a fém és a fa.

¹¹⁵ Chu és Yue két fejedelemség neve az ókori Kínában.

a *qi* (módszer) szerint kell megvalósítani; az (ellenség) legyűréséhez kövesd az öt elem példáját; a küzdelemhez pedig kövesd (...)

Ha a felosztás jól körülhatárolható, akkor van formája; ha van formája, akkor megnevezhető [ti. felismerhető]; [ha pedig felismerhető, akkor le is győzhető] (...) Ha mindig ugyanazt a formát használod, nem fogsz győzni. Épp ezért csak a különböző formák alkalmazásával lepheted meg az ellenségedet. Így aztán ha mozdulatlanok vagyunk, akkor mozgást színélve lepjük meg (az ellenséget); ha pihentek vagyunk, akkor fáradtságot színélve lepjük meg; ha jól vagyunk lakva, akkor éhséget színélve lepjük meg; ha rendezettek vagyunk, akkor zűrzavart színélve lepjük meg; ha sokan vagyunk, akkor magunkat kevésnek mutatva lepjük meg!

A harcmódor, ami felderíthető, az a *zheng*, amelyik viszont felderíthetetlen, az a *qi*. Ha a támadást meglepetésszerűen (*qi*) hajtják végre, és az ellenség nem szerez tudomást róla, akkor biztos a győzelem. Aki alapos ismerője a meglepetés (*qi*) alkalmazásának, az nagy győzelmeket arat.

Ha egyetlen csontodat éri fájdalom, akkor az összes többi porcikád is használhatatlanná lesz, mivel ugyanannak a testnek a részei. Ha az előhad vereséget szenved, akkor az utóhad is használhatatlanná válik, mivel ugyanannak a hadrendnek [ti. formának] a részei. Mivel a háború az erőtől (*shi*) függ, épp ezért a nagyobb erejű hadrendet [nem lehet] feltartóztatni, a kisebb erejűt pedig [nem lehet] elválasztani és szétzórni. Az utóhadnak nem szabad átengednie az erőfölényt [azt a fölényt, ami a katonák nagyobb számából adódik] az előhadnak; az előhadnak pedig nem szabad az utóhad mögé vonulnia. Így aztán az előrenyomulóknak mindig lesz út az előrevonuláshoz, a visszavonulóknak pedig mindig lesz út a visszavonuláshoz.

Ha parancsaid a katonák képességeire szabottak, akkor úgy is be fogják azokat tartani, hogy nem kell alkalmaznod a jutalmazást és a büntetést. Ha viszont a parancsaid meghaladják a katonáid képességeit, még akkor sem fogják azokat végrehajtani, ha busás jutalmakkal kecsegteted, vagy szigorú büntetésekkel fenyegeted őket.

Ha a katonáidnak rendkívül előnytelen feltételek közt előrenyomulást parancsolsz úgy, hogy az akár az életükbe is kerülhet, de vissza akkor se forduljanak, mindezt olyan körülmények közt, amibe még Meng Bennek is beletörne a bicskája, akkor az egyszerű katonáktól azt kell megkövetelned, hogy úgy engedelmesskedjenek, mint ahogy a folyó vize hömpölyög.

Mivel a háború az erőtől függ, aki győzelmet aratott, az erősítse meg haderejét; aki veszített, az cserélje ki (hadrendjét vagy harcmódorát); aki fáradt, az pihenjen; aki éhes, az egyen! Így aztán a katonák, ha az ellenséggel találkoznak, nem törődnek majd a halállal, sőt ha puszta pengéken kellene táncolniuk, akkor sem hátrálnak meg. Éppen olyanná lesznek, mint ahogyan a lefelé zúduló víz sodorja el a sziklákat, és töri össze a csónakokat. Ha a katonák természetét figyelembe véve alkalmazod őket, akkor parancsaidat éppúgy fogják végrehajtani, miként a víz hömpölyög.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMES, ROGER T. 1983. *The Art of Rulership. A Study in Ancient Chinese Political Thought*. Honolulu, University of Hawaii Press.
- DENG ZE ZONG 鄧澤宗. 1988. *Sun Bin bingfa zhuyi* 孫臏兵法注譯. Beijing (Peking), Jiefangjun Chubanshe.
- HUANG SHENGZHANG 黃盛璋. 1977. "Sun Bin bingfa, Qin Pang Juan pian shidi" 《孫臏兵法·擒龐涓》篇釋地. In: *Wenwu* 文物 1977/2. 72–79.
- LI JING 李京. 1990. *Qi Sunzi bingfa jie* 齊孫子兵法解. Beijing (Peking), Zhongguo Shudian.
- LI JUNMING 李均明. 1995. *Sun Bin bingfa yizhu* 孫臏兵法譯注. Shijiazhuang, Hebei Renmin Chubanshe.
- LIN WUSUN 林戊蓀. 1994. *Sun Bin: The Art of War* (孫臏兵法). Beijing (Peking), People's China Publishing House.
- LUO FUYI 羅福頤. 1974. "Linyi Han jian gaishu" 臨沂漢簡概述. In: *Wenwu* 文物 1974/ 2. 32–35.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000a. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 35–58.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000b. „Zhou Dunyi kozmogóniai koncepciója és A Nagy Eredőpont ábrájának magyarázata.” In: HAMAR IMRE (szerk.), *Mítoszok és vallások Kínában*. Budapest, Balassi Kiadó. 66–77.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. „Újjonnan felfedezett ókori kínai szövegleletek.” In: HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.), *Kínai nyelv és irodalom*. Budapest, Balassi Kiadó. 192–204.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2005. „A Halhatatlanokról szóló feljegyzések és a halhatatlanság-keresés filozófiai, vallási és tudományos háttere a koraközépkori Kínában.” In: HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.), *Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*. Budapest, Balassi Kiadó. 137–187.
- SAWYER, RALPH D. 1995. *Sun Pin. Military Methods*. Boulder – San Francisco – Oxford, Westview Press.
- XU DI 許荻. 1974. "Lüetan Linyi Yinqueshan Han mu chutu de gudai bingshu canjian" 略談臨沂銀雀山漢墓出土的古代兵書殘簡. In: *Wenwu* 文物 1974/ 2. 27–31.
- ZHAN LIBO 詹立波. 1974. "Lüetan Linyi Han mu zhujian Sunzi bingfa" 略談臨沂漢墓竹簡《孫子兵法》. In: *Wenwu* 文物 1974/12. 13–19.
- ZHANG ZHENZE 張震澤. 1990. *Sun Bin bingfa jiaoli* 孫臏兵法校理. Beijing (Peking), Zhonghua Shuju.
- ZHANG FAN 張帆 – LIU KE 劉珂. 1995. *Sun Bin bingfa* 孫臏兵法. Beijing (Peking), Beijing Yanshan Chubanshe.
- ZHAO ZHENKAI 趙振鐙. 1976. "Sun Bin bingfa Qin Pang Juan zhong ji ge chengyi wenti de tantao" 孫臏兵法擒龐涓中幾個城邑問題的探討. In: *Wenwu* 文物 1976/10. 51–56.

Vákát oldal

SHANG URÁNAK
KÖNYVE

(HADTUDOMÁNYI
FEJEZETEK)

商君書

Vákát oldal

SHANG YANG ÉS A SHANG URÁNAK KÖNYVE

Tokaji Zsolt

A hagyomány szerint a *Shang urának könyve* (*Shang jun shu* 商君書) címet viselő mű szerzője a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) élt Shang Yang 商鞅 (kb. i. e. 390 – i. e. 338), akit „Shang urának” (Shang jun 商君) is neveztek. Shang Yang Wei 衛 állam szülötte volt. Már komoly hivatalnoki pályafutás volt a háta mögött, amikor vándor bölcseleként a kínai civilizált világ peremén elhelyezkedő, a többi fejedelemség által félbarbárnak tekintett Qin 秦 államban telepedett le. Miután Qinbe érkezett, kieszközölt magának egy meghallgatást az akkoriban frissen trónra lépő Xiao 孝 fejedelemnél (uralkodott: i. e. 361 – i. e. 338), és elérte, hogy még ebben az évben úgynevezett „vendég tisztviselő” lehessen a fejedelmi udvarban. Reformjavaslatait az uralkodó megfogadta és bevezette. A kezdeti ellenállás ellenére e reformok eredményei egy évtized után már komolyan megmutakoztak. Shang Yangot is előléptették, a magas hivatalnoki rangnak számító *zuoshuzhang* 左庶長 pozíciót kapta, ami egyfajta katonai, főparancsnoki tisztség volt Qin fejedelemségben. A Shang Yang életrajzát megörökítő Sima Qian 司馬遷 szerint az ezt követő években Xiao herceg sorra jelentős katonai sikereket könyvelhetett el, amelyek a nagy történetíró véleménye szerint ugyancsak Shang Yangnak voltak köszönhetőek. Qin sikeres hadigépezete ugyanis aligha jöhetett volna létre Shang Yang hadsereg-irányítási, hadszervezési tudása nélkül. Xiao herceg i. e. 338-ban bekövetkezett halála azonban Shang Yang vesztét is jelentette. A reformok által megsértett arisztokrácia az új uralkodónál, Huiwen 惠文 fejedelemnél (uralkodott: i. e. 338 – i. e. 311) kieszközölte Shang Yang kivégzését. Huiwen herceg ugyan pontosan tisztában volt Shang Yang reformjainak jelentőségével, de hatalma megszilárdítása érdekében nem tehette meg, hogy ne teljesítse az udvarhoz közel álló arisztokraták egyöntetű és határozott kérését. Shang Yang ugyan megpróbált elmenekülni, de végül elfogták, az uralkodó pedig elrendelte Shang Yang „szekerek általi szétszaggatását” (*chelié* 車裂) – ami öt szekér vagy öt ökör által végrehajtatott szétszaggatást jelentett – s vele együtt a teljes családját is kivégeztette.

Shang Yang i. e. 358-ban Xiao fejedelem elé tárt reformterveinek részét képezte a törvények és a büntetések felülvizsgálata, a büntetések szigorítása, a mezőgazdaság fejlesztése, az arányos mértékű adományozási és kitüntetési rendszer kidolgozása a csatában életüket vesztett hősök közvetlen rokonainak javára. Shang Yang fő célja a szerteágazó, számtalan törvényt új, egységes rendszerrel felváltani. Ezért szorgalmazta a törvény előtti egyenlőséget is. Mindez kihatott a gazdaságra, a társadalomra, leginkább

azt követően, hogy bevezették a kollektív felelősség és a kölcsönös megfigyelési kötelezettség rendszerét. A kölcsönös felelősség és feljelentési kötelezettség rendszere alapjaiban formálta át a társadalom életét és szerkezetét, ám egyúttal páratlan katonai összetartást is eredményezett. Shang Yang javaslatára új mértékegységeket vezettek be, a súly-, a hossz- és az űrmértékeket egységesítették. A társadalmi reformokkal párhuzamosan zajlottak a katonai reformok is. Új címeket, rangokat, kitüntetésekkel vezettek be. A kollektív felelősség rendszerének bevezetése egyértelműen fokozta a hadsereg hatékonyságát. Shang Yang reformjainak eredményeképpen immár a földművesek is a hadsereg részét képezték, ami nagyban hozzájárult a társadalmi mobilitás megélénküléséhez. A hadsereg zömét ugyanis a besorozott parasztságból kiképzett gyalogosok alkották, akiket hivatásos tisztek irányítottak. Shang Yang átszervezte Qin fejedelemség közigazgatását is. I. e. 350-re Qin nagy része már járásokra (*xian* 縣) volt osztva, melyek mindegyikét egy-egy járási főnök (*ling* 令) és járási főnökhelyettes (*cheng* 丞) irányította, valamint mindegyik járás élére egy katonai parancsnokot (*wei* 尉) is kineveztek. E három vezető közvetlenül a fejedelmi kormányzatnak tartozott elszámolással. Ez a közigazgatási rendszer rendkívül hatékonynak bizonyult, aminek köszönhetően a törvények a legapróbb településre is eljutottak, illetve kivétel nélkül mindenhol érvényesíteni tudták az uralkodói udvar akaratát. E rendszer keretein belül dolgozták ki a szigorú bürokráciát. Például egyetlen hiányos dokumentumot, okmányt sem tekinthettek érvényesnek. Az érvényességhez pedig valamennyi okiratnak tartalmaznia kellett a kibocsátó pecsétlenyomatát és a felelős tisztviselő aláírását.

A *Shang urának könyve* című művet valószínűleg nagyrészt az i. e. 3. században állították össze. A könyv számos hadtudományi tárgyú fejezetet tartalmaz, voltaképpen nagyrészt a mezőgazdaság és a hadsereg fejlesztésével foglalkozik, s mint ilyen, tipikus legista mű.

A mű hadtudományi fejezetei feltárják az olvasó előtt, hogy Shang Yang reformjainak köszönhetően Qin fejedelemség az i. e. 4. századtól kezdődően hogyan erősítette meg hadseregét, miként hozta létre kora legerősebb és leghatékonyabb hadigépezetét, amelynek eredményeként Qin fejedelemség i. e. 221-ben képes volt minden ellenfelét legyőzve saját uralma alatt egyesíteni az összes fejedelemséget.

A *Shang urának könyve* hadtudományi tárgyú fejezeteinek lentebb közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Shang jun shu* 商君書. In: *Zhuzi jicheng* 諸子集成. Hangzhou, Zhejiang Guji Chubanshe, 1999. 915–916 (*Nong zhan* 農戰), 919 (*Zhan fa* 戰法, *Li ben* 立本, *Bing shou* 兵守), 922–923 (*Jing nei* 境內).¹

¹ Shang Yang személyéről és a *Shang urának könyve* című műről lásd: DUYVENDAK 1928; LEVI 1993: 368–375.; SHIH–KNECHTGES 2014: 810–814.

SHANG URÁNAK KÖNYVE

(HADTUDOMÁNYI FEJEZETEK)

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

3. fejezet

A földművelés és a hadviselés

(*Nong zhan* 農戰)

Az uralkodók általában a hivatali tisztségek és a nemesi rangok ígéretével biztatják a népet. Amitől az ország virágzik, az a mezőgazdaság és a hadviselés. Akik azonban manapság hivatali tisztségért vagy nemesi rangért folyamodnak, nem törődnek sem a mezőgazdasággal, sem pedig a hadviseléssel, hanem csak ügyes szócsépléssel semmitmondó okokra hivatkoznak. Ezt nevezik úgy, hogy „népnyúzás”. A népnyúzó ország pedig biztosan elveszíti az erejét. Egy erőtlenséget pedig menthetetlenül feldarabolnak.

* * *

A kormányzáshoz kiválón értők azt tanítják a népnek, hogy hivatali tisztséget és nemesi rangot csak egyetlen módon lehet szerezni. Aki nem törődik a mezőgazdasággal és a hadviseléssel, ne is reméljen hivatalt és rangot. Ha az állam megszabadul az üresszavaktól, akkor a népe egyszerű lesz; ha a nép egyszerű, akkor nem lesz züllött kicsapongás sem. Ha a nép azt látja, hogy a feljebbvalói is csak egyetlen módon juthatnak haszonhoz, akkor ők is úgy akarnak majd boldogulni. Ha pedig az érvényesülés egyetlen módjára törekednek, akkor nem fogják elhanyagolni a feladataikat. Ha pedig a nép nem hanyagolja el a feladatait, akkor jelentős mértékben megerősödik; ha pedig a nép erőssé lesz, akkor az ország is megerősödik.

* * *

Csakhogy manapság a népek szerte a határainkon belül mind azt a véleményt osztják, hogy ha messzire elkerüljük a mezőgazdaságot és a hadviselést, akkor is hivatali tisztséghez és nemesi címhez juthatunk. Ez azonban azzal a következménnyel jár, hogy még

az egyébként kiválóak is foglalkozást váltanak, és inkább a *Dalok* és az *Írások könyvét*¹ kezdik tanulmányozni, igazodva a határainkon túli idegen hatalmak kívánalmaihoz. A feljebbvalók ettől remélik, hogy megmutatkozhatnak, és felfigyelnek rájuk, az alatt lévők pedig ettől várnak hivatali tisztelet és nemesi címet. Az egyébként jelentéktelen személyek inkább a kereskedelemmel foglalkoznak, vagy a művészeteket gyakorolják, csak hogy elkerüljék a mezőgazdaságot és a hadviselést, amivel azonban hozzájárulnak ahhoz, hogy országunk veszélybe sodródjék. Ahol a nép efféle oktatásban részesül, azt az országot biztosan feldarabolják.

* * *

A kormányzáshoz kiválóan értők még akkor sem hanyagolják a mezőgazdaságot, ha tele vannak a gabonaraktárak, s bármilyen nagy legyen az ország, s bármily sok legyen annak lakosa, nem engedélyezik a szócséplést. Így érik el, hogy a nép egyszerű és összpontosított legyen. Mert ha a nép egyszerű és összpontosított, akkor hivatali tisztséget és nemesi rangot nem lehet üres szavakkal szerezni. Ha pedig üres szócsépléssel nem lehet boldogulni, akkor a tisztességtelen embereknek sincs maradása. Ha pedig a tisztességtelen embereknek nincs maradása, akkor az uralkodót sem fogják megtéveszteni.

* * *

Csakhogy manapság a határainkon belül a köznép, továbbá a hivatali tisztséget és nemesi rangot viselők azt látják, hogy az udvarban bizony üres szavakkal és meseteri frázisokkal igenis lehet hivatali tisztséget és nemesi rangot szerezni. Ennek viszont az a következménye, hogy a tisztségek és a rangok nem tartósak, s így az uralkodó közélébe jutva megtévesztik őt, az udvarból visszavonulva pedig önös érdekeik megvalósításán elmélkednek, s a hatalom gyakorlását pedig illetően módon alantas személyeknek adják el. Mindez a legkevésbé sem szolgálja az ország hasznát, aki így cselekszik, az csak a saját hivatali járandóságával, juttatásaival törődik. Aki alantas személyeknek adja el a hatalom gyakorlását, az nem tekinthető hűséges főhivatalnoknak, aki így cselekszik, az hitvány ajándékokkal megvásárolható.

* * *

¹ A *Dalok könyve* (*Shi jing* 詩經) és az *Írások könyve* (*Shu jing* 書經 vagy *Shang shu* 尚書) a konfucianizmus által legnagyobb becsben tartott klasszikusok közé tartoznak. Ez előbbi népdalok és szertartásdalok gyűjteménye, az utóbbi pedig főként rituális táncok szövegekönyveit tartalmazza, tehát egyrészt a legszorosabb kapcsolatban áll a Zhou-kori arisztokrácia szertartásaival, másrészt jellegzetesen Zhou-kori kormányzási elveket és kívánatosnak tartott erkölcsi normákat tartalmaz, amelyeket a legendás, történelem előtti korok mitikus hőseinek tulajdonítottak. Mindkét mű összeállítását a hagyomány Konfuciusznak tulajdonítja.

Így aztán azok az alacsonyabb rangú hivatalnokok, akik szeretnének előbbre jutni a ranglétrán, mind úgy okoskodnak: „Elég sok ajándékért cserébe csak kívánnom kell, s magasabb tisztségbe juthatok”. Vagy épp azt mondják: „Ajándékok nélkül remélni az előléptetést épp olyan, mintha egy macskát raknánk a csapdába csalinak, hogy patkányt fogjuk – teljességgel reménytelen. Ha attól reméljük az előléptetésünket, hogy odaadón szolgáljuk a feljebbvalónkat, az olyan, mintha egy korhadt fára, foszlott kötéllel szeretnénk felmászni – még inkább reménytelen. Ha pedig e kétféle módon nem lehet előbbre lépni, ugyan mi más tethetnénk, mint hogy az alattunk lévők tömegét kihasználva, ajándékokkal vesztegetjük meg a feljebbvalóinkat, s így elérjük a hón áhított előléptetést.”

* * *

A száz családnév viselői azt mondják: „Mi szorgoskodunk a mezőgazdasági munkákban, s legelőbb a közös gabonarakárakat töltjük meg, s majd csak a maradékból gondoskodhatunk a szüleinkről. A feljebbvalóink kedvéért életünkkel nem törődve háborúba indulunk, s uralkodónk dicsőségéért megteremtjük az országunk békességét. Ha viszont a gabonatarak üresek, akkor szégyent hozunk az uralkodókra, a családok pedig elszegényednek. Jobban járunk hát, ha valami hivatalban keressük a boldogulásunkat.” Ekkor a rokonok és az ismerősök összedugják a fejüket, és más tervet eszelnek ki. Közülük a legkiválóbbak a *Dalok* és az *Írások könyvét* kezdik tanulmányozni, igazodva a határainkon túli idegen hatalmak kívánalmaihoz, míg a kevésbé tehetségesek kereskedelemmel kezdenek foglalkozni, vagy a művészeteket gyakorolják, csak hogy elkerüljék a mezőgazdaságot és a hadviselést. Ahol a nép efféle oktatásban részesül, ott akármennyi gabona is kevés, akármilyen hadsereg is gyöngye.

* * *

A kormányzáshoz kiválóan értők világos, egyértelmű törvényeket hoznak a hivatalnokok számára, s ezért nem hagyatkoznak a nagy tudású gondolkodókra. Az uralkodó a népet céltudatosná formálja, így az nem hanyagolja el a kötelezettségeit, nem züllik el, s ekként az ország erejében kiteljesedik. Az erejében kiteljesedett ország rendíthetetlen, míg a beszélgetést kedvelő ország feldaraboltatik. Ezért mondom, hogy ha ezer ember vesz részt tevékenyen a mezőgazdaságban és a hadviselésben, de csak egy olyan is akad, aki a *Dalok* és az *Írások könyvét* bújja, s emelkedett vitákban okoskodik, akkor miatta az az ezer ember is el fogja hanyagolni a mezőgazdaságban és a hadviselésben végzett tevékenységét; ha pedig száz ember vesz részt tevékenyen a mezőgazdaságban és a hadviselésben, de csak egy olyan is akad, aki a művészeteket gyakorolja, akkor miatta az a száz ember is el fogja hanyagolni a mezőgazdaságban és a hadviselésben végzett tevékenységét.

* * *

Az ország a békéért, az uralkodó pedig a dicsőségért támaszkodjék a mezőgazdaságra és a hadviselésre! Ha a nép elhanyagolja a mezőgazdaság és a hadviselés feladatait, a feljebbvalók pedig az üres szócséplést kedvelik, akkor a hivatali tisztiségek elveszítik állandóságukat. Márpedig ha a hivatali tisztiségek állandók, akkor az ország jól kormányzott. Ha az emberek céltudatosan végzik a feladataikat, akkor az ország gazdag. Márpedig ha az ország gazdag, akkor jól kormányzott. Ez a királyi út. Ezért mondják: „A királyi út nem más, mint megvalósítani a céltudatosságot.”

* * *

Manapság azonban az uralkodó a hivatali kinevezésekkor a legtehetségesebb és legértelmesebb embereket válogatja ki, így aztán az értelmes emberek figyelembe veszik, hogy uralkodójuknak mi jó és mi rossz, a hivatalnokok pedig úgy alakítják az ügyek intézését, hogy az az uralkodó szándékai szerint legyen. Éppen ezért ha a hivatalnokok (munkájából) hiányzik (a szükséges) állandóság, az országban zűrzavar támad, és megszűnik az egység. (Egyre többen lesznek) a vitatkozók, és nem lesz törvényesség. Ha ez bekövetkezne, akkor ugyan miért is ne szaporodna fel a nép feladata, és miért is ne válna parlaggá a termőföld?

* * *

Amennyiben egy ország a következő tíz dolgot követi: a versek és a történeti művek, a szertartások és a zene, a jóság és a művelődés, az emberségesség és az egyetemes szeretet, a vitatkozás és a bölcsesség, akkor nincs az az uralkodó, aki megfelelően tudná biztosítani a védelmet és a hadviselést. Ha egy országot e tíz dolog révén kormányoznak, akkor, ha ellenség támadja meg, bizonyosan veszíteni fog területéből, de még ha nem támadná meg senki, akkor is el fog szegényedni. Ám ha egy országból eltávolítják e tíz dolgot, akkor az ellenség nem mer majd ránk támadni, de ha ránk is támadna, kénytelen lesz majd megfutamodni. Ha felállítjuk hadseregünket, és megtámadjuk őt, biztosan győzelmet aratunk; de ha még akkor is a hadseregre támaszkodunk, ha nem is támadunk, bizonyosan gazdaggá leszünk. Azt az országot, amelyik az erőt részesíti előnyben, bizony nehéz megtámadni, s mivel nehéz megtámadni, bizonyosan sikeresseé válik. Azt az országot azonban, amelyik a vitatkozást részesíti előnyben, bizony könnyű megtámadni, s mivel könnyű megtámadni, bizonyosan veszélybe sodródik. Éppen ezért a bölcs és felvilágosult uralkodók nem arra törekednek, hogy mindent megismerjenek, hanem, hogy megismerjék mindennek a lényegét. Ezért aztán egy ország kormányzásához nem kell több, mint felmérni a legszükségesebb tennivalókat.

* * *

Manapság azonban, akik országot vezetnek, a legtöbbször elhanyagolják a lényegi dolgokat, és az uralkodói udvarban zajló diskurzusok alapján kormányoznak, s csak fokozzák a zavart azzal, hogy a tennivalókat összevissza cserélgetik, változtatják. Így aztán az uralkodó szinte elvész ezekben a disputákban, a szavak összezavarják a hivatalnokokat, a nép pedig lustává válik, és nem műveli a földeket. Mindez pedig azt eredményezi, hogy az ország határain belül az emberek leginkább a vitákban, a zenében és a műveltségben lelik majd örömeiket, kereskedéssel és művészetekkel foglalatoskodnak, a mezőgazdaság és a hadviselés feladatait pedig elhanyagolják. Ekkor azonban már nem oly távoli az ország teljes pusztulása. Ha egy ilyen ország bajba kerülne, ahol a művelt népek gyűlölik a törvényeket, a kereskedők szeretik a változásokat, a művészek pedig teljességgel haszontalanok – nos, az ilyen ország könnyen elbukhat.

* * *

Ha kevés a földműves, ám sokan vannak azok, akik rajtuk élőködnek, akkor az ország elszegényedik és veszélybe kerül. Példának okáért azok a hernyók és kártevők, amelyek tavasszal bukkannak fel, és ősszel már el is pusztulnak, csak egyetlen egyszer jelennek meg, a nép mégis éveken át élelem nélkül marad. Nos, ha egyetlen földművelőn száz másik ember élőködik, az épp olyan, mint a hernyók és mindenféle kártevők pusztítása. Hiába van meg minden faluban és portán a *Dalok könyve* és az *Írások könyve* egy-egy példánya, az a kormányzás szempontjából teljességgel haszontalan, hiszen ezek révén nem változtatható meg a dolgok illetően menete. Éppen ezért a hajdanvolt királyok mindig visszatértek a földműveléshez és a hadviseléshez. Ezért is mondják, hogy „ahol száz ember műveli a földet, és csak egy tétlen, az (az ország) királysággá lesz; ahol tíz ember műveli a földet, s csak egy tétlen, az erőssé válik; ahol viszont csak a lakosság fele műveli a földeket, a másik fele viszont tétlen, az veszélybe kerül.”

* * *

Éppen ezért akik jól kormányozzák országukat, arra törekednek, hogy a népek a földeket műveljék. Ha az országban nincs (megfelelő mértékű) földművelés, akkor a többi fejedelem elvitatja majd a hatalmát, ő pedig nem lesz képes ellenállni, mivel ahhoz nem elegendő a lakossága ereje. Ilyenkor a többi fejedelem kihasználja gyöngeségét és hanyatlását. Könnyűszerrel megszállják és feldarabolják a területeit, s az ország megszűnik létezni. A bölcsek ismerik az ország kormányzásához szükséges leglényegesebb tennivalókat, s épp ezért ösztönzik népüket, hogy figyelmük újból a mezőgazdaság felé forduljon. Ha (az emberek) figyelme újból a mezőgazdaság felé fordul, akkor a nép egyszerű és tisztességes lesz. Zavarodott (embereket) nem könnyű irányítani, a megbízhatókat azonban a védekezésre és a hadviselésre egyaránt fel lehet használni. Ha egységesek, akkor kevesebb köztük az ügyeskedés és a csalás, és fontosnak tartják otthonaikat

[ti. nem vándorolnak el]. Ha egységesek, akkor jutalmazásokkal és büntetésekkel jól ösztönözhetőek; ha egységesek, akkor akár (a határokon) kívül is használhatók.

* * *

Ha az emberek szeretik az uralkodójukat, akkor akár a haláluk árán is engedelmeskedni fognak a parancsainak, és kora reggeltől késő estig a földeken dolgoznak. Ha viszont a népet nem használják (megfelelően), akkor jöttment, mézesmázos beszédű hivatalnokok fognak hízelkedni az uralkodónak, a kalmárok és kereskedők saját családjaikat gazdagítják, a kézműveseknek és a művészeknek pedig bőséges bevételei lesznek. Ha pedig a nép látja e három kényelmes megélhetési formát, bizonyosan elkerüli majd a földművelést. Ha viszont a nép elkerüli a földművelést, akkor az otthonaik sem lesznek számukra eléggé fontosak. Ha pedig nem ragaszkodnak az otthonaikhoz, akkor a védekezésre és a hadviselésre sem lehet használni őket.

* * *

Általában az ország kormányzásában a legnagyobb bajt az okozza, ha a népek szétzóródnak, és nem lehet őket összetartani. A bölcsek épp azért törekedtek az egység megteremtésére, mert ezáltal lehet a népet összetartani. Ha az ország egy esztendőn át egységes, akkor tíz évig erős lesz; ha tíz éven át egységes, akkor száz évig lesz erős; ha száz évig egységes, akkor ezer esztendőn át erős lesz; ha pedig ezer esztendeig erős, akkor ezer évig (a többi felett) uralkodó állam marad.

* * *

Egy átlagos fejedelem ápolja a jutalmazások és büntetések rendszerét azért, hogy ezzel is elősegítse az egységesség megteremtését. Így aztán útmutatásai állandók, politikája pedig sikeres. Egy király azonban véghezviszi mindazon feladatokat, amelyek a népe igazgatásához a legszükségesebbek. Éppen ezért őt a népe jutalmazások és kinevezések nélkül is szeretni fogja, és nem a hivatali járandóságuk miatt végzik a feladataikat. Büntetések és fenytések nélkül is feláldoznák akár az életüket is. Ha egy ország az uralkodó legnagyobb aggodalmára veszélybe kerül, akkor a (fecsegő) tanácsadókból kiállított csapatokkal a veszélyt elhárítani nem lehet.

* * *

Amiért egy ország veszélybe kerülhet, az uralkodója pedig aggódhat, az nem más, mint egy erős ellenség vagy egy nagyobb (szomszédos) ország. Ha egy uralkodó nem lenne képes legyűrni az erős ellenséget vagy csapást mérni a nagyobb országra, akkor javítani kell a védelemhez szükséges előkészületeken, ki kell használnia a terepviszonyokat,

meg kell szilárdítania a népe erejét, így várva a külső támogatást. Ha ezek után a veszély elhárítható, akkor az uralkodó sikeresnek mondható. Éppen ezért a felvilágosult uralkodók gondot fordítanak kormányzásuk kiigazítására és az egység megteremtésére, megszabadulnak a haszontalanoktól, féken tartják a népet megfertőző (eszméket hirdető) tudósokat, megteremtik az egységes (akaratot) a földműveléssel kapcsolatban. Így válhat egy ország és annak családjai gazdaggá, a népének ereje pedig szilárdná.

* * *

Manapság a legtöbb uralkodó annyira aggódik amiatt, hogy az országa veszélybe kerül, és hogy a hadserege gyöngye, hogy egyre inkább a tanácsadóira hallgat. Csakhogy ezek a csapatokba verődött tanácsadók ugyan mézesmázos szavakkal hízelkednek, ám semmiféle gyakorlati hasznuk nincs. Ha egy uralkodó a kifinomult viták híve, ám nem ragaszkodik a gyakorlati hasznokhoz, akkor a tanácsadók, hogy kedvére tegyenek, mindenféle úton-módon kifejtik neki zavaros elméleteiket, s egyre többen és többen lesznek. Az emberek pedig mivel azt látják, hogy uralkodójuk nagy becsben tartja az efféléket, maguk is őket kezdik majd utánozni. Nos, ha az emberek érdekszövetségeket alkotva fejtik ki és terjesztik nézeteiket az országban, az zavart okoz még akkor is, ha az a köznép örömeire szolgál, a nemesek pedig élvezettel hallgatják. Mindez azt eredményezi, hogy a földművesek egyre kevesebben lesznek, az élösködők pedig felszaporodnak. Ez utóbbiak miatt a földművesek kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek, így aztán elhanyagolják a földjeiket. Ha a tanulás népszerűvé lesz, akkor a népek felhagynak a földműveléssel, s inkább vitatkozók és elmélkedők szeretnének lenni, hogy fennkölt szócséplésben tegyenek túl egymáson, miközben maguk is másokon élösködnek. Így aztán a nép egyre inkább eltávolodik az uralkodójától, és csapatokba verődve nem szolgálja őt (kellő odaadással). Ez bizony egy olyan tanítás, amely az ország elszegényedéséhez és a hadsereg meggyöngyüléséhez vezet. Ha egy országban kifinomult disputákra használják az embereket, akkor nem lesznek olyanok, akik majd a földeket műveljék. Így aztán csak egy felvilágosult uralkodó képes megérteni azt, hogy pusztán a szavak szeretetével nem lehet megerősíteni a hadsereget és feltörni a földeket. S csak akkor fog megteremtődni az egység és megszilárdulni a földművelés (iránti elkötelezettség), ha az országot egy bölcs ember kormányozza.

10. fejezet
A harc szabályai
(*Zhan fa* 戰法)

A harci tevékenységek legfőbb alapelve általában, hogy a kormányzati intézkedéseket diadalmasan érvényre kell juttatni. Amennyiben ez megvalósul, akkor a nép körében nem lesz civódás, ha pedig az emberek nem vitatkoznak, akkor önös érdekek sem

jelennek meg, s az uralkodó szándéka érvényesül. Éppen ezért egy igazi király olyan politikát folytat, hogy népe óvakodjék attól, hogy saját városaikban vívjanak csetepatékat, de bátran vállalják a külső ellenséggel vívott harcot. Ha az emberek már gyakorlottak az erővel történő támadás nehézségeiben, akkor könnyedén veszik akár a halált is.

* * *

Ha azt látod, hogy az ellenség el nem apadó, áradó folyóként hömpölyög, ne álld útját, kerüld el! Miként *A hadviselés szabályai* is kimondja: „Nagy csatában győzve ne üzzük a menekülőket tíz mérföldnél messzebbre; kisebb ütközetben győzve ne üzzük a menekülőket öt mérföldnél messzebbre!”

* * *

Amikor a seregek felsorakoztak, mérd fel az ellenség haderejét! Ha szervezettséged nem ér fel az övéhez, ne bocsátkozz harcba; ha ellátmányod kevesebb, mint az övé, ne késleltess sokáig a harcot; ha létszámfőlényben van, ne nyomulj be a területeire! Ha azonban az ellenség mindezen dolgokban alattad marad, habozás nélkül támadd meg! Ezért is mondják: „A hadsereg legnagyobb értelme a körütekintés.” Mérd fel az ellenséget, és vizsgálj meg a létszámát, és akkor előre tudható, hogy győzelmet aratsz, vagy vereséget szenvedsz.

* * *

Egy igazi király hadseregét a győzelem nem teszi dölyfössé, a vereség miatt pedig nem dühöng gyűlölködve. Győzelme esetén azért nem lesz dölyfös, mert tudja, hogy azt a bölcs taktika eredményezte; vereségekor pedig azért nem dühöng gyűlölködve, mert pontosan tudja, hogy miért szenvedett vereséget.

* * *

Ha a szembenálló hadseregek ereje közel egyenlő, akkor az a sereg fog győzni, amelyiket rátermettebb hadvezér irányítja, és az fog veszíteni, amelyiknek a hadvezére gyengébb képességű. Ha a had vezetése az ősök templomában elvégzett számításokon alapul, akkor úgy is győzelmet aratsz, ha hadvezéred kiemelkedő tudású, és úgy is, ha nem. Aki úgy vezeti (seregét), hogy hosszú időn át képes rendelkezni a győzelemhez vezető taktikával, az bizonyosan olyan erőssé válik, hogy (a többi fejedelem) királyává lesz.

* * *

Ha a nép aláveti magát uralkodója akaratának, akkor az ország gazdag, a hadsereg pedig győzedelmes lesz. Aki megvalósítja ezt, az bizonyosan hosszú ideig fog (a többi fejedelem felett) uralkodni.

* * *

A hadsereg akkor vét hibát, ha mélyen benyomul az ellenség területére, ahol veszélyes, szűk, elzárt területeken haladva a katonák kimerülnek, éheznek és szomjaznak, sőt akár betegségek is sújtják őket. Nos, ez a vereség útja. Ezért az igazi hadvezér úgy bánik az embereivel, mint egy kiváló paripával: nem teheti meg, hogy nyeregbe szállva ne értő kézzel irányítsa.

11. fejezet
Az alapok létrehozása
(*Li ben* 立本)

A hadsereg használata során általában a következő három lépés vezet el a győzelemhez: a háború kitörését megelőzően rögzíteni kell a regulákat, ha pedig a regulákat rögzítették, akkor azoknak szokássá kell válniuk, ha pedig szokássá váltak, biztosítani kell a felszereléseket. Ez az a három dolog, amit mindenképpen véghez kell vinni a határokon belül, mielőtt kiküldenék a hadsereget. E három dolognak pedig két feltétele van. Az első: úgy támogatni a törvényeket, hogy azok végrehajthatók legyenek; a második: a megfelelő embereket kell kinevezni ahhoz, hogy a törvények megalapozottak legyenek.

* * *

Éppen ezért, aki (csupán) katonáinak nagy számára támaszkodik, arra azt mondják, hogy „szalmatetővel fedi be a házát”, aki (csupán) a felszerelésekre és a megjelenésre támaszkodik, azt úgy nevezik, hogy ügyeskedő, aki pedig a hírnévre és az elkápráztatásra támaszkodik, azt úgy nevezik, hogy szélhámos. Aki ezek közül (csupán) egyre támaszkodik, annak katonáit biztosan elfogják. Ezért járja a mondás: „Aki erős, annak rendíthetetlennek kell lennie, hogy a céljaiért harcoljon. Úgy harcol, hogy megfeszíti minden erejét. Ha pedig megfeszíti minden erejét, akkor jól felkészült. Az ilyeneknek ezért nem akad ellenfelük széles e világon.”

* * *

Ha rendezettek az intézkedések, akkor a javak felhalmozódnak. Ha a javak felhalmozódnak, akkor jelentősek lehetnek a jutalmak is. Ha a jutalmak egységesek, akkor

a hivatali rangokat és méltóságokat megbecsülik. Ha pedig a hivatali rangokat és méltóságokat megbecsülik, akkor a jutalmak jelentős hasznot eredményeznek. Ezért is tartja a mondás: „A hadsereg eredményessége az ország jól kormányzottóságából fakad, s rendkívüli dolgokat eredményez. A szokások a törvényekből fakadnak, s miriádnyi körülményt idézhetnek elő. A hatalmi erő az elmében gyökerezik, s kifelé a felkészültségben nyilvánul meg. Ha e három tényezőt megfontolod, olyan erőssé válsz, hogy lábadat bizton megvetheted bárhol.”

* * *

Így aztán aki erős, az bizonyosan jól kormányoz; aki jól kormányoz, az bizonyosan erős. Aki gazdag, az bizonyosan jól kormányoz; aki jól kormányoz, az bizonyosan gazdag. Aki erős, az biztosan gazdaggá is lesz; aki pedig gazdag, az biztosan erőssé lesz. Ezért mondom azt, hogy a jó kormányzáshoz és a megerősödéshez három út vezet, s meg kell vizsgálni ezek alapjait.

12. fejezet

Katonai védelem

(*Bing shou* 兵守)

A négy fronton háborút vívni kényszerülő állam a védekező hadviselést részesíti előnyben, míg az olyan állam, amely a háta mögött a tengert tudhatja, a támadó hadviselést szorgalmazza. Ha egy négy fronttal rendelkező állam előszeretettel háborúskodik, akkor kivívja négyfelől elhelyezkedő szomszédjai ellenérzését, s így veszélybe sodorja saját államát. A négy szomszédal rendelkező állam mihelyt ellenségeskedni kezd, szomszédjai azonnal összefognak ellene. Erre mondják, hogy az ilyen állam veszélynek van kitéve. Ha egy négy fronton háborút vívni kényszerülő állam egy tízezer portából álló városából nem képes egy tízezer fős hadsereget kiállítani, akkor bizony veszélynek van kitéve. Ezért mondják erre, hogy a négy fronton háborút vívni kényszerülő állam a védekező hadviselésre ügyeljen.

* * *

A fállal körülvett város védelmének legjobb módja: passzív erővel harcolni a támadók friss erejével szemben. A városfalak küzdelmes bevételében ugyanis az ostromlók ereje kimerül, s ha nem rombolják le teljesen a városfalakat, akkor benyomulni sem tudnak. Ezt nevezik úgy, hogy passzív erővel harcolni a támadók friss erejével szemben. Ha viszont amikor az ostromlók a városfalakat teljesen lerombolnák, s benyomulnának, addigra biztosan kimerültek lesznek, míg a bent lévők biztosan pihenten fogadják őket, s így pihent erővel lehet harcolni a kimerült erővel szemben. Ezt nevezik úgy, hogy friss

erővel harcolni a támadók kimerült erejével szemben. Mindezek a városfalak ostromának úgynevezett szerencsétlenségei, s ezen szerencsétlenségek mindig megjelennek, ha a városok bevételekor egy hadsereg kimeríti az erejét. E három szerencsétlen esetnek az oka pedig nem a kellő erőfeszítés hiánya, hanem csakis a hadvezér hibája.

* * *

A városfalak védelmének útja az erő gyarapításában áll. Ezért mondják: „Mikoron ellenséged összehívja három seregének sokaságát, s elrendezi harci szekereinek oszlopait, állítsd fel magad is a három sereged!” A három sereg pedig a következő: az elsőt az erős férfiak, a másodikat a tetre kész nők, a harmadikat pedig az öreg s gyenge férfiak és nők alkossák! Ez az úgynevezett „három sereg”. Az erős férfiak seregének parancsold meg, hogy gyűjtsék az élelmet, és élezzék a fegyvereket, majd pedig csatarendben állva várják az ellenséget. A tetre kész nők seregének parancsold meg, hogy gyűjtsék az élelmet, és hordják a (falakhoz szükséges) építőanyagot, majd csatarendben állva várják a (további) parancsokat. Mikorra az ellenség megérkezik, legyenek készen a terepakadályokkal, az úttorlaszokkal, a csapdákkal, mindennel, ami megnehezíti az ellenség továbbjutását! Rombolják le az épületeket, vigyenek el az ellenség útjából mindent, ami elvihető, ami pedig nem mozdítható, azt gyűjtsék fel, égessék el! Ne maradjon semmi, ami segíthetné az ellenséget támadásának előkészületeiben! Az öregek és gyöngék serege őrizze a bivalyokat, a lovakat, a juhokat és a disznókat, gyűjtsék be a takarmányul használható növényeket, s biztosítsanak ivóvizet a számukra! Ők gondoskodjanak továbbá az erős férfiak és a tetre kész nők ellátmányának pótlásáról is! De ügyelni kell arra, hogy a három sereg ne keveredjék egymással. Ha az erős férfiak átjárnának a tetre kész nők seregébe, akkor a férfiak túl nagy jelentőséget kezdenek majd tulajdonítani a nők biztonságának, ha pedig a követendő taktika végrehajtását ármány és intrika veszélyezteti, akkor az ország elvész. Ha pedig a férfiak túlságosan is örömet lelik a nők társaságában, félelmet éreznek majd a nyugtalanító hírek hallatán, s az egyébként bátor népek a végén még harcra sem mernek szállni. Ha az erős férfiak és a tetre kész nők átjárnának az öregek és gyengék alkotta sereghez, akkor együttérzés és szánakozás költözik a szívükbe, s az addig bátor népek egyszeriben aggodalmaskodóvá lesznek, akik végül félelmükben még harcra sem foghatók. Ezért mondják: „Ügyelj, hogy ne keveredjék a három sereg.” Így fest hát az erő gyarapításának útja.

19. fejezet
A határokon belül
(*Jing nei* 境内)

A négy határon belül minden férfi és nő nevének meg kell lennie a feljebbvalóinál. Születésükkor jegyzékbe veszik őket, halálukkor pedig törlik őket onnan. A ranggal

rendelkezők a rang nélkülieket fogadják fel testőrük gyanánt: hivatali fokozatonként egy személy jár erre a célra. Amikor éppen nem szükséges katonai szolgálatot teljesíteniük, havonta hat napig testőrként szolgálják a magasabb rangú hivatalnokokat, katonai szolgálat idején pedig kövessék előljárójukat, és gondoskodjanak róla.

* * *

A katonai rangok az első szinttől lefelé a *xiaofu*ig a következők: a *xiao* 校, a *tu* 徒, a *cao* 操 és a *shi* 士. A nemesi rangokat a második szinttől fölfelé a *bugeng* 不更 rangig tiszti rangoknak nevezzük.

* * *

Háború idején öt ember alkosson egy csapatot (*wu*)! Ha közülük egy is elesne, a másik négyet le kell fejezni. Aki legkevesebb egy fejet képes volt szedni, mentesüljön a büntetés alól!

* * *

Minden öt ember állítson ki egy csapatvezetőt, száz embert pedig egy százados irányítson! Amenyiben az ütközetben a századosok és a csapatvezetők sikertelenek, vegyék fejüket! Ha sikeresek, vagyis legkevesebb harminchárom fejet szednek, akkor jutalom gyanánt rangjukban egy fokozattal léptessék elő őket!

* * *

Ötszáz embert vezető tisztnek álljon a rendelkezésére ötven rövid fegyverrel felszerelt katona; kétszer-ötszáz embert vezető tisztnek álljon a rendelkezésére száz rövid fegyverrel felszerelt katona!

* * *

Ezer *dan* gabona járandósággal rendelkező tisztt száz rövid fegyverrel felszerelt katonát igazgasson; nyolcszáz *dan* gabona járandóság nyolcvan rövid fegyverrel felszerelt katona igazgatására kötelez; hétszáz *dan* gabona járandóság hetven rövid fegyverrel felszerelt katona igazgatására kötelez; hatszáz *dan* gabona járandóság hatvan rövid fegyverrel felszerelt katona igazgatására kötelez.

* * *

Az ország parancsnokai ezer rövid fegyverrel felszerelt katonát igazgassanak; a fővezérek négyezer rövid fegyverrel felszerelt katonát igazgassanak!

* * *

Ha az ütközetben a tisztek elesnének, az alárendelt katonáknak vegyék fejüket! Aki legkevesebb egy fejet szedett, mentesüljön a büntetés alól!

* * *

Ha a városfalak ostromakor vagy városok körbevételkor legkevesebb nyolcezer fejet sikerül szednünk, akkor előléptetéseket kell eszközölnünk; ha nyílt csatatéren vívott ütközet során legkevesebb kétezer fejet sikerül szednünk, akkor előléptetéseket kell eszközölnünk; ha nyílt csatatéren vívott ütközet során legkevesebb kétezer fejet sikerül szednünk, azt jelentős eredménynek lehet elkönyvelni. A *cao* rangú tisztektől kezdve a *xiao* rangúakon át egészen a fővezérig jutalmazzuk meg a seregben szolgáló valamennyi tisztet! Így aki korábban *gongshi* 公士 volt, legyen *shangzao* 上造; a *shangzao* legyen *zanniao* 簪裹; a *zanniao* legyen *bugeng* 不更; a *bugeng* pedig *dafu* 大夫. Az a tiszt, akit a körzetparancsnok (*xianwei* 縣尉) rangjába emelnek, jutalom gyanánt kapjon hat fogolyrabszolgát, biztosítsanak a számára ötezer katonát és hatszáz *dan* gabona járandóságot! Azt a *dafu* (főhivatalnokot), aki korábban körzetparancsnoki rangban szolgált, emeljék *guandafu* rangba! Aki korábban *guandafu* rangban szolgált, léptessék elő *gongdafu*vá 公大夫; aki korábban *gongdafu*ként szolgált, léptessék elő *gongsheng*gké; aki korábban *gongsheng* rangban szolgált, léptessék elő *wudafu*vá 五大夫, és ő már egy háromszáz család alkotta település adójának beszédésére legyen jogosult! Aki korábban *wudafu* rangban szolgált, léptessék elő *shuzhang*gá 庶長; a *shuzhang* rangban szolgálatot teljesítőket léptessék elő *zuogeng*gké 左更! A három *geng* (*san geng*) rangban szolgálatot teljesítőket léptessék elő *daliangzao*vá 大良造. Ezek mindegyike jutalmaként kapjon egy-egy háromszáz család alkotta települést, vagy egy-egy háromszáz család alkotta település adójának beszédésére legyen jogosult! A *wudafu* rangban szolgálatot teljesítők egy-egy hatszáz család alkotta település adójának beszédésére jogosultak, és az uralkodói udvar vendégeinek tekintendők. A fővezérnek és az uralkodó stratégiai tanácsadóinak hármas fokozatú nemesi címet kell adományozni. Akik pedig korábban megbízott kancellárként szolgáltak, emelkedjenek magasabb rangba, és neveztesse nek ki tényleges kancellárnak!

* * *

Ha az ütközetben három fejet szereztek, állítsák ki azokat három napra! Ha ez idő alatt a hadvezér minden kétséget kizáróan meggyőződik, hogy kit illet a dicsőség, akkor az arra érdemeseknek adományozzon a *shit*ől a *dafu*ig terjedő rangokat! Ha a fejek három napnál

tovább vannak kifüggesztve, de még nem jutalmaztak meg ezért senkit a *shitól* a *dafuig* terjedő rangok valamelyikével, akkor a fejek eltávolíthatók.

* * *

Négy körzetparancsnok álljon egy felügyelőparancsnok ellenőrzése alatt! Ha pedig neki egy magasabb rangú ellenség fejét sikerül megszerezni, léptessék elő egy fokozatot, jutalomként kapjon egy *qing*² területű szántót és kilenc *mu*³ birtokot!

* * *

Törvénysértés esetén a magasabb rangúak ítélik meg az alacsonyabb rangúakat. Ha egy magasrangú személy követ el törvényteleniséget, (büntetésként) sem adható más, rangot viselő személy szolgálja gyanánt. A második fokozatnál magasabb ranggal rendelkezőket büntetés gyanánt fokozzák le; aki az első fokozatú ranggal rendelkezik, vagy ennél alacsonyabb rangban áll, büntetés esetén fosszák meg rangjától!

* * *

Halál esetén a *xiaofuktól* kezdve egészen a *dafukig* egy fokozattal mindenki lépjen magasabb rangba, és a sírjaikra ültetendő fák számát is meg kell növelni egygel.

* * *

A városfalak ostromakor vagy városok körbevételekor az állam közmunkákért felelős minisztere vegye számba a város méretét és a rendelkezésre álló források mértékét! A *guowei* jelölje ki a kritikus helyeket, és arányosan rendelje ki a szükséges mennyiségű *tu* és a *xiao* tisztet, a következőket mondván: „Akik élen járnak, a legmagasabb jutalomra számíthatnak, míg a hátul maradók megrovásban részesülnek.”

* * *

Ássák ki az alagutakat, és halmozzák fel a tüzelőt! Ha a tűzifát összegyűjtötték, gyűjtsanak őrtüzeket!

* * *

Tizenhét önként jelentkezőből állítsanak ki egy öngyilkos osztagot! Az öngyilkos osztagba jelentkezőknek tudniuk kell kegyetlenül harcolni, és egyenként legalább öt

² A *qing* 頃 régi kínai területmérték, 1 *qing* = 100 *mu* 畝 = 6,7 hektár.

³ A *mu* 畝 régi kínai területmérték, 1 *mu* = 666 és $\frac{2}{3}$ m².

SHANG URÁNAK KÖNYVE

fejet szerezni. Ha ezt valójában is teljesítik, akkor jutalom gyanánt egy fokozattal léptessék elő őket! Ha valaki meghal közülük, akkor (családjából) egyvalaki örökli (a címét).

* * *

Akik nem harcolnak halálra szántan, azoknak a városfal tövében ezer ember szeme látára jelöljék meg az arcát tetoválással, vagy vágják le az orrát!

* * *

A *guowei* jelölje ki a kritikus helyeket, és rendelje oda a szükséges létszámú közkatonát! A hadvezér számára ácsoljanak fából egy kilátó emelvényt, ahol az állam főbiztosával és a királyi főtitkárral megtanácskozhatják és nyomon követhetik az eseményeket.

* * *

Aki elsőnek tör be (a városba), a legnagyobb jutalomban részesüljön, míg a hátramaradók részesüljenek súlyos büntetésben!

* * *

Az öngyilkos osztagokat a legalacsonyabb rangúakból válogassák össze! Ha nem lennének elegendően, akkor a következő rendfokozatúak közül kiegészíthetők.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- SHIH, HSIANG-LIN – KNECHTGES, DAVID R. 2014. "Shang jun shu" In: KNECHTGES, DAVID R. – CHANG, TAIPING (eds.), *Ancient and Early Medieval Chinese Literature: A Reference Guide. Part Two*. Leiden–Boston, Brill. 810–814.
- DUYVENDAK, J. J. L. 1928. *The Book of Lord Shang*. London, Arthur Probsthain.
- LEVI, JEAN. 1993. "Shang chün shu." In: LOEWE, MICHAEL (ed.), *Early Chinese Texts – A Bibliographical Guide*. Berkeley, University of California, The Society for the Study of Early China and the Institute of East Asian Studies. 368–375.

Vákát oldal

BESZÉLGETÉSEK A HADAKOZÁSRÓL

(A XUNZI CÍMŰ KÖNYV
15. FEJEZETE)

荀子・議兵

Vákát oldal

HÓDÍTÁS AZ ERÉNYEK ÁLTAL

XUNZI BESZÉLGETÉSEK A HADAKOZÁSRÓL CÍMŰ HADTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSE

P. Szabó Sándor

A *Beszélgések a hadakozásról* (*Yi bing* 議兵) című ókori kínai hadtudományi értekezés a *Xunzi* 荀子 című könyv egyik fejezeteként maradt fent. A *Xunzi* című könyv az i. e. 3. században élt neves konfucianus filozófus, Xunzi (más néven Xun Kuang, Xun Qing vagy Sun Qing) gondolatainak, tanításainak gyűjteménye.¹

Xunzi a Hadakozó fejedelemségek időszakának (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) második felében élt és tevékenykedett. Ebben az időszakban – mint annak elnevezése is mutatja – a korabeli Kínában az egymással rivalizáló fejedelemségek, a politikai és katonai hatalom birtokosai hatalmuk növelése vagy megtartása érdekében, illetve az általuk ellenőrzött területek expanziója vagy megóvása céljából gyakorta kerültek egymással fegyveres konfliktusba. A korszak fő katonai, politikai kérdése az volt, hogy melyik fejedelemség, melyik katonai, politikai erő lesz képes arra, hogy saját uralma alatt egyesítse az akkori Kína összes fejedelemségét, ki lesz az, aki új uralkodói dinasztiát alapítva átveszi az uralmat „az égalattiban”. A korabeli Kínában a hadakozás a mindennapok része volt.²

Xunzi hadelmélete a konfucianus (*ru* 儒) filozófia egyes alapvető tanításaira épül. A Hadakozó fejedelemségek időszakának konfucianus gondolkodói fokozott figyelmet fordítottak az olyan kérdésekre, hogy miként lehet megvalósítani a társadalom tagjai közötti tökéletes harmóniát, hogyan lehet az „égalattit” jól és hatékonyan kormányozni, illetve mi alapján válik valaki jó vezetővé. Xunzi hadelméletének középpontjában az erények (*de* 德) fogalma áll. A korabeli konfucianus gondolkodók számára az erények (mint például az emberség, igazságosság, szertartásosság, megbízhatóság, hűség, szülőtisztelet, testvértisztelet) az ideális morális jellemzőket jelentették. Közülük sokan úgy vélték, hogy az erények egyfajta „hatóerőként” működnek az emberi kapcsolatokban, és ideállissá alakítják a viszonyt, amelyben megnyilvánulnak.

¹ NEEDHAM 1956: 596.; SCHWARTZ 1985: 291.; KNOBLOCK 1988: 105–128.; PUETT 2001: 237–239.; SATO 2003: 61.

² ZHAO YI – ZHAO YIFENG 2006: 215–250.

Fontos korabeli konfuciánus tanítás volt, hogy a jó uralkodó elsősorban nem rendeletekkel, és főként nem katonai erővel kormányoz, hanem az erényei segítségével befolyásolja, vezeti népét.³

A *Beszélgetések a hadakozásról* című műből kitűnik, hogy Xunzi hadelméletének két alapgondolata a következő volt:

1. Az képes a leghatékonyabban hadakozni, aki bírja az emberek bizalmát, támogatását, szeretetét, tiszteletét.
2. Az vívja ki az emberek bizalmát, támogatását, szeretetét, tiszteletét, aki rendelkezik az erényekkel.

Ezt Xunzi egyebek mellett így fogalmazza meg a műben:

„Ezért aki jó abban, hogy kivívja a nép tiszteletét, bizony az a jó a hadakozásban is. Így tehát a hadakozás legfontosabb alapelve mindösszesen annyi, hogy jónak kell lenni a nép tiszteletének kivívásában.”

„Azok, akik tisztelik a hírnevet és csodálják erényes cselekedeteimet, azok óhajtják, hogy alattvalóimmá váljanak, ezért kinyitják a várkapukat, szabaddá teszik az utakat, és úgy várják a bevonulásomat. Támaszkodhatok erre a népre, meghagyhatom az embereket eredeti helyükön, és a nép körében mindenki elégedett lesz. Ha törvényt hozok vagy parancsot adok, senki nem lesz, aki nem tartja tiszteletben. Ez tehát azt jelenti, hogy gyarapítom területeimet, és eközben hatalmam egyre növekszik, embereket vonok uralmam alá, és eközben hadseregem egyre erősebbé válik. Ez nem más, mint »az emberek uralom alá vonása az erények segítségével«.”

Xunzi tehát az „égalattit” meghódítani és saját uralma alatt egyesíteni kívánó kortársainak az erények általi hódítás eszközének alkalmazását javasolja, amellel érvelve, hogy ez a leghatékonyabb módszer, melynek segítségével e célokat el lehet érni.

A *Beszélgetések a hadakozásról* című értekezés lentebb közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Xunzi jijie* 荀子集解. In: *Zhuzi jicheng* 諸子集成. Hangzhou, Zhejiang Guji Chubanshe, 1999. 310–315.

³ P. SZABÓ 2003a: 103–107.

XUNZI: BESZÉLGETÉSEK A HADAKOZÁSRÓL

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: P. Szabó Sándor

Lin Wu uraság és Sun Qing mester [Xunzi] a hadakozásról beszélgettek a Zhao fejedelemségbeli Xiao Cheng¹ király színe előtt. A király ezt kérdezte: „Hadd kérdezzem meg, mi a hadakozás fő alapelve?”

Lin Wu uraság így felelt: „Odafent alkalmazkodni kell az ég adta időhöz, idelelt alkalmazkodni kell a föld adottságaihoz, meg kell vizsgálni az ellenség változását és mozgását, az ellenséget követve kell műveletet indítani, de az ellenséget megelőzve kell a műveletet végrehajtani, ez a hadakozás legfontosabb alapelve.”

Sun Qing mester így szólt: „Ez nem így van. Az én ismereteim szerint a régiek úgy tanították, hogy a hadsereg alkalmazásának, a támadásnak és a harcnak az alapja minden esetben a nép egyesítése. Ha az új és a nyilvánvaló nem egymáshoz való, akkor még Yi² (a mesterfjász) sem képes eltalálni velük az apró célpontot. Ha a (kocsi elé fogott) hat ló nincs egymással harmóniában, akkor még Zao Fu³ (a kocsihajtás mestere) sem képes velük messzire jutni. Ha a hivatalnokok és a nép nem szeretik és nem követik őt, akkor még Tang (király) vagy Wu (király) sem volna képes velük a biztos győzelemre.⁴ Ezért aki jó abban, hogy kivívja a nép tiszteletét, bizony az a jó a hadakozásban is. Így tehát a hadakozás legfontosabb alapelve mindösszesen annyi, hogy jónak kell lenni a nép tiszteletének kivívásában.”

Lin Wu uraság így szólt: „Ez nem így van. A hadakozók azt tartják a legfontosabbnak, hogy ők jussanak előnyös helyzetbe, arra törekszenek, hogy kiszámíthatatlannak legyenek, és becsapják az ellenfelüket. Akik jól értenek a hadakozáshoz, azok arra törekszenek, hogy gyorsak legyenek, és sötétbe burkolózzanak, így senki sem tudja, hogy honnan bukkannak elő. Sun (mesternek) és Wu (mesternek),⁵ akik ezt (a mód-

¹ Xiao Cheng 孝成 király Zhao 趙 fejedelemség uralkodója volt az i. e. 3. században.

² Yi 羿 mitikus személy, aki a legendák szerint mesterien bánt az íjjal.

³ Zao Fu 造父 a legendák szerint a kocsihajtás mestere volt.

⁴ Tang 湯 király a Shang- vagy más néven Shang-Yin-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) alapítója, Wu 武 király a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) alapítója. A legendák szerint mindketten egy zsarnok uralkodótól vették át a hatalmat, és bár ehhez fegyveres harcot kellett vívniuk, sikerüket elsősorban a személyüket övező széles körű tiszteletnek, megbecsülésnek köszönhetnék.

⁵ Sun mester és Wu mester a kínai ókor két híres stratégája és hadvezére. Sun Wu 孫武 (vagy más néven: Sunzi 孫子) *A hadakozás törvényei* című mű szerzője, Wu Qi 吳起 (vagy más néven Wuzi 吳子) a *Wuzi* című mű szerzője. Mindkét mű megtalálható kötetünkben.

szert) alkalmazták, nem volt ellenfele sehol az égalattiban. Miért is kellett volna azzal vesződniük, hogy kivívják a nép tiszteletét?”

Sun Qing mester így szólt: „Ez nem így van. Amiről én beszélek, az az emberséges (*ren* 仁) emberre jellemző hadviselés, és az (igazi) királyokra jellemző célkitűzések. Amit te magasztalsz, az a hatalmi taktikázás és az előnyös helyzetre való törekvés, amit te követni javasolsz, az a támadás, a területszerzés, a kiszámíthatatlanság és a cselvetés. Ezek a (királyi trónt megszerezni áhító) fejedelmekre jellemző dolgok.

Az emberséges ember hadseregét nem lehetséges törbe csalni. Akiket törbe lehet csalni, azok a hányavetiek, azok, akikről még a ruha is le van szakadva, azok, akiknél az uralkodó és főemberei, a feljebbvalók és alattvalók között széthúzás van, és jellemző az erénytől való eltávolodás. Így tehát, ha egy Jie törbe csal egy másik Jiét,⁶ akkor taktikájuk ügyességétől és ügyetlenségétől függően lesz közöttük olyan, aki szerencsével jár. De ha egy Jie törbe akar csalni egy Yaót,⁷ az olyan, mintha tojással dobánk meg egy sziklát, vagy az ujjunkkal akarnánk felkavarni a forró vizet. Olyan, mintha vízen vagy tűzben akarnánk járni – pusztán az fog történni, hogy belemegyünk és elsüllyedünk, illetve elégünk.

Bizony az emberséges ember (országában) a feljebbvalóknak és az alattvalóknak, továbbá minden hadvezérnek egygyé forr a lelke, a három hadseregnek egygyé forr az ereje. Az alattvalók az urukhoz, az alacsonyabb rangúak a magasabb rangúakhoz úgy viszonyulnak, mint ahogy a gyermekek viszonyulnak a szüleikhez, vagy ahogy a fiatalabb testvérek viszonyulnak az idősebb testvérekhez – olyanok, mint a kéz és a kar, amely védelmezi a fejet és a szemet, óvja a mellkast és a hastájékot. (Az ilyen ember hadseregére) cselvetéssel támadni ugyanolyan, mintha azt várnánk, hogy azelőtt ijedjen meg valaki, mielőtt ráijesztenénk.

Ráadásul ha egy emberséges ember egy (széltében-hosszában) tíz mérföld kiterjedésű országot irányít, akkor (valójában) száz mérföldes körzetben fognak hallgatni rá. Ha egy (széltében-hosszában) száz mérföldes országot irányít, akkor (valójában) ezer mérföldes körzetben fognak hallgatni rá. Ha egy (széltében-hosszában) ezer mérföldes országot irányít, akkor a négy tenger között mindenki hallgatni fog rá. (Az ilyen ember hadserege) feltétlenül éles hallású és éles látású, óvatos és mindenre felkészült, együttműködő, összetartó és egységes. Ezért az emberséges ember hadserege olyan, hogy amikor össze van vonva, akkor csapatokba fejlődik, amikor kisebb egységekre bontják, akkor sorokba rendeződik. Amikor hosszan elnyúló alakzatba rendeződik, akkor olyan, mint Moye⁸ (kardjának) hosszú pengéje – ami szembekerül vele, azt kettévágja. Amikor hegyes alakzatba rendeződik, akkor olyan, mint Moye (kardjának) éles

⁶ Jie 桀 a legendák szerint a Xia-dinasztia utolsó uralkodója volt, aki kegyetlen zsarnokként, az erényeknek hátat fordítva uralkodott. Az ő hatalmát döntötte meg az i. e. 16. században Tang király, a Shang- vagy Shang-Yin-dinasztia első uralkodója.

⁷ Yao 堯 császárt a kínai hagyomány olyan eszményi uralkodónak tartja, aki rendkívül erényes volt, és kormányzásával tökéletes harmóniát teremtett az emberi világban.

⁸ Mo Ye 莫邪: legendás kardkovács.

hegye – ami szembekerül vele, azon keresztülhatol. Ha körben vagy négyzet alakban elrendeződve táborozik le, akkor olyan, akár egy hatalmas szikla – aki nekiront, annak betörök a feje, majd fejét tapogatva, leszegett fejjel hanyatt-homlok elmenekül.

Ráadásul az országa felett zsarnokoskodó uralkodóval kik fognak (a csatába) érkezni? Bizonyos, hogy az ő népe fog vele (a csatába) érkezni. És ha az ő népe úgy szeret engem, mint ahogy a szüleit szereti, úgy kedvel engem, mint ahogy a bors és az orchidea illatát kedveli, akkor ha visszanéz saját urára, az olybá tűnik előtte, mintha tűzben megperzselődött, tetovált arcú bűnöző volna, olybá tűnik előtte, mintha gyűlölt ellensége volna. Az ember természete pedig olyan, hogy még ha (olyan gonosz is az ember, mint) Jie vagy Zhi,⁹ akkor sem cselekszik annak érdekében, akit gyűlöl, és akkor sem cselekszik annak ellenében, akit kedvel. Ez épp olyan, mintha megbíznánk valakinek a gyermekeit és az unokáit, hogy ártsanak a saját szüleiknek, nagyszüleiknek. A gyermekek és az unokák bizonyosan felkeresnék a szülőket, nagyszülőket, és beárulnák a megbízót. Hogyan is lehetne tehát (az emberséges ember hadseregét) törbe csalni!

Ezért ha emberséges ember irányít egy országot, az az ország napról napra halad előre a felvirágzás útján. Azon fejedelmek, akik idejekorán behódolnak, biztonságban lesznek; akik későn hódolnak be, veszélyben lesznek; akik az ellenszegülést forgatják a fejükben, meggyengülnek; akik pedig ellenszegülnek, elvesznek. A *Dalok könyve*¹⁰ ezt írja: »A Harcos Király megindult, bátran megmarkolta harci bárdját, olyan volt akár az elharapózó tűz, nem volt senki, aki merészelt volna az utunkba állni.« Ez az általam kifejtettekről szól.”

Xiao Cheng király és Lin Wu uraság így szóltak: „Ez bizony így igaz! Hadd kérdezzük meg, hogy a királyokra jellemző hadviselésnek melyek a követendő alapelvei, és mi a helyes gyakorlata?”

Sun Qíng mester így felelt: „Minden a nagy királyokon múlik, a tábornokok és a vezetők hátul helyezkednek el a fontosságban. Engedtessék meg, hogy a következőkben elmondjam, hogy melyek az erősséget, a gyengeséget, a létet és a pusztulást előidéző hatóerők, illetve a biztonságot és a veszélyt hordozó tényezők.

A kiváló uralkodók országában rend (*zhi* 治) uralkodik, míg az (uralkodói) képességeknek híján lévő uralkodók országát a káosz (*luan* 亂) jellemzi. Akik fontosnak tarták a szertartásokat (*li* 禮), és nagyra becsülik az igazságosságot (*yi* 義), azok országában rend van. Ezzel szemben, akik elhanyagolják a szertartásokat, és nem becsülik sokra az igazságosságot, azok országában káosz honol.

Akinek az országában rend van, az erős. Akinek az országában káosz van, az gyenge. Ezek az erősség és a gyengeség alapjai. Ha az uralkodó méltó arra, hogy felnézzenek rá, akkor az alattvalók irányíthatók lesznek. Ha az uralkodó nem méltó arra, hogy felnézzenek rá, akkor az alattvalók irányíthatatlanok lesznek. Ha az alattvalók irányíthatók, akkor az ország erős, ha az alattvalók nem irányíthatók, akkor az ország gyenge. Ezek az erősség és a gyengeség örök alapelvei.

⁹ Zhi 跖: legendás gonosztevő.

¹⁰ A *Dalok könyve* (*Shijing* 詩經) a konfucianizmus kanonikus műveinek egyike.

A szertartások tisztelete és az érdemek elismerése – ez (a módszerek közül) a legmagasabb szintű. A jutalmakat állítani a középpontba, ugyanakkor nagy hangsúlyt fektetni az ösztönzések hierarchikus rendszerére – ez (a módszerek közül) alacsonyabb szintű. Elismerni az érdemet, de nem fordítani figyelmet az ösztönzések hierarchikus rendszerére – ez (a módszerek közül) a legalacsonyabb szintű. Ezek az erősség és a gyengeség általános érvényű alapelvei.

Aki szereti a katonáit, az erős, aki nem szereti, az gyenge. Aki szereti a népét az erős, aki nem szereti, az gyenge. Aki uralkodása és rendeletei alapján bizalomra érdemesnek bizonyul, az erős, aki uralkodása és rendeletei alapján nem bizonyul érdemesnek a bizalomra, az gyenge. Akinek népe egységes, az erős. Akinek népe nem egységes, az gyenge. Aki a jutalmakat megfontoltan osztogatja, az erős, aki meggondolatlanul osztogatja, az gyenge. Akinek büntetési rendszerét tiszteletben tartják, az erős. Akinek büntetési rendszerét nem tartják tiszteletben, az gyenge. Akinek eszközei, fegyverei, védőfelszerelései kimunkáltak, könnyen és hatékonyan használhatók, az erős. Akinek eszközei, fegyverei, védőfelszerelései durvák és kimunkálatlanok, nem könnyen és nem hatékonyan használhatók, az gyenge. Aki megfontoltan irányítja seregeit, az erős, aki meggondolatlanul, az gyenge. Akinél a hatalom egy kézben összpontosul, az erős, akinél megoszlik, az gyenge. Ezek az erősség és gyengeség örök érvényű alapelvei.

A Qi fejedelemségbeliek nagyra tartják a technikás harcot. Az ő módszerük az, hogy aki levág egy fejet, az nyolc uncia aranyat kap érte védődíj gyanánt. Ugyanakkor nincsenek a győzelemhez kapcsolódó jutalmak. Ez a módszer, ha az ütközet kisebb és az ellenség kisszámú, időnként akár célravezető is lehet. Azonban ha a harci esemény nagyobb, és az ellenség komoly, akkor csupán hanyatt-homlok meneküléshez vezet, és a qibelik úgy viselkednek majd, mint a szétrebbenő madarak. Az ilyen hadsereget oldalára fordítani és a feje tetejére állítani nem tart egy napig sem. Ez az ország pusztulásához vezető módja a hadviselésnek. Nincs olyan hadsereg, amely ennél gyengébb volna. Ez nem sokban különbözik attól, mintha kimennének a piacra, ott szolgálakat bérelnének, és velük harcolnának.

Wei fejedelemség katonáit meghatározott feltételek szerint válogatják: tudniuk kell viselni a háromfajta vértzetet, képesnek kell lenniük megfeszíteni a tizenkét *dan* feszítőerejű számszerfjat, el kell bírniuk hátukon a tegezt ötven nyílvezzővel, fel kell erősíteni rájuk egy törbaltát, fejükre sisakot kell tenni, övükre kardot kell akasztani, tarisznyájukban háromnap ételmezt kell magukkal vinniük, és ily módon még tudniuk kell száz mérföldet menetelni fél nap leforgása alatt.¹¹ Aki átmegy a vizsgán, annak családját mentesítik az adófizetés kötelezettsége alól, adnak számára termőföldet és házat, és ezektől sok év múltán sem lehet megfosztani, amikor már hanyatlik az ereje. Amikor a katonákat lecserélik, vagy újakat állítanak hadrendbe, akkor sem változik ez a rendszer. Ezért bár Wei fejedelemség földje hatalmas, a belőle származó adójövedelem szükségszerűen kevés. Ez tehát olyan módja a hadviselésnek, amely veszélybe sodorja az országot.

¹¹ A korabeli fegyverekről lásd: ТОКАИ 1997.

Qin fejedelemség a népe életét úgy alakítja, hogy az sanyarú és nyomorúságos legyen, kegyetlenséggel és erőszakkal fogja a népét szolgálatokra, a hatalom eszközével kényszeríti népét, az élet lehetőségeinek szűkre szabásával szegénnyé teszi őket, (és mindemellett) vágyakat ébreszt bennük az ösztönzők és jutalmak segítségével, továbbá kényszeríti őket a büntetések és fegyelmezési módok alkalmazásával. Ezzel Qin fejedelemség eléri, hogy ha birodalmának alattvalói bármilyen hasznot remélnek feljebbvalóiktól, ehhez kizárólag a harcokban való részvételen keresztül vezet az út. Elszegényíti népét, (hadi) szolgálatra fogja, kizárólag a győzelem után ismeri el az emberek érdemeit, a jutalmak nagysága pedig összhangban áll az érdemek nagyságával. Aki öt fejet levág, annak öt háztartást rendelnek az irányítása alá. Ezért hosszú idő óta Qin hadserege a legnagyobb és a legerősebb, hatalmas területe van, melyet adózathat. Az tehát, hogy már négy generáció óta folyamatosan győzelmeket arat, nem a vakszerencse műve, hanem a módszereiből fakad.

Ezért Qi fejedelemség technikás harcosai nem érnek fel Wei fejedelemség katonáival. Wei fejedelemség katonái nem érnek fel Qin fejedelemség ütőképés hadseregével. Qin fejedelemség ütőképés hadserege nem ér fel (a qibeli) Huan (fejedelem) és (a jin-beli) Wen (fejedelem) ösztönzőrendszerével.¹² Huan (fejedelem) és Wen (fejedelem) ösztönzőrendszere pedig nem ér fel Tang (király) és Wu (király) emberségével és igazságosságával. Aki az utóbbiakkal szembeszállt, az úgy járt, mint aki (belement a tűzbe, és) szénné égett, mint aki (az ujjával kavarta a forró vizet, és) megfőtt, vagy mint (a tojás,) amit a sziklához vágta hozzá.

Az említett néhány fejedelemség mind olyan katonákat alkalmaz, akik a jutalmakat hajszolják, és a haszon nyomában loholnak. Elveik semmiben nem különböznek a magukat áruba bocsátó szolgálkétól és cselédekétől. Nem olyan elvek irányítják őket, mint az uralkodó iránti tisztelet, a rendszerbe való beilleszkedés és a hierarchia nagyrabecsülése.

Ha a fejedelmek közül valaki képes lenne egy szemernyivel jobba tenni hadseregét (ezen fejedelemségek hadseregénél) az ösztönzőrendszer segítségével, akkor bizony felemelkedne, és mindegyik fejedelemséget legyőzné.

Ezért aki katonái toborzásakor, lajstromozásakor és válogatásakor a látszatot és a cselvetést tartja fontosnak, az érdemeket és a hasznot állítja a középpontba, az becsapja hadseregét. Aki viszont szertartásossággal és igazságossággal tanítja és formálja (katonáit), az egységessé teszi hadseregét.

Ezért ha egy becsapott hadsereg kerül szembe egy becsapott hadsereggel, lesz közöttük egy ügyesebb és egy ügyetlenebb. Ha egy becsapott hadsereg kerül szembe egy egységes hadsereggel, az olyan, mintha egy (lyukasztásra használt) árral akarnánk ledönteni a Tai-hegyet. Ezt senki nem merésznél megpróbálni, csak a világ bolondjai. Ezért (az igazi) királyok hadserege ellen senki nem áll ki. Amikor Tang (király)

¹² A Qi fejedelemségbeli Huan 桓 fejedelem és a Jin fejedelemségbeli Wen 文 fejedelem a Tavaszok és őszök korszak (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.; más néven: Tavasz és ősz korszak) hegemonjai voltak.

és Wu (király) hadjáratot indított Jie, illetve Zhou¹³ ellen, akkor csak szelíden kiadták parancsaikat, és az erős és zsarnokoskodó fejedelemségek közül egy sem volt, amelyik ne rohant volna a szolgálatukra. A Zhou és a Jie elleni hadjárat olyan volt, mintha egy magányos ember ellen indult volna hadjárat. Ezért emlegeti így a *Taishi* című írás: »Zhou, a magányos ember.« Ez arról szól, amit az imént kifejtettem.

Ezért ha a hadseregben nagy egység uralkodik, akkor uralma alá hajtja az egész égalattit. Ha a hadseregben kisebb mértékű egység uralkodik, akkor képes győzelmet aratni a szomszédos ellenségeken. Ha toborzáskor, lajstromozáskor és válogatáskor a látszat és a cselvetés a fontos, az érdemek és a haszon áll a középpontban, akkor a hadsereg hol győz, hol veszít, hol zsugorodik, hol terebélyesedik, hol megmarad, hol odavész, (az ilyen hadseregek) hol a női, hol a férfi princípiumot testesítik meg egymáshoz képest. Az ilyen hadviselést nevezzük »rablóbanda-hadviselésnek« (*dao bing* 盜兵), a nemes ember nem ezt az utat követi.

A Qi fejedelemségbeli Tian Dan, a Chu fejedelemségbeli Zhuang Qiao, a Qin fejedelemségbeli Wei Yang [más néven Shang Yang]¹⁴ és a Yan fejedelemségbeli Miao Ji mind olyanok, akikről saját koruk átlagemberei azt tartották, hogy értenek a hadakozáshoz. Ami viszont az ügyességüket és ügyetlenségüket, továbbá az erősségüket és a gyengeségüket illeti, bizony egyik sem tudott a többi fölé emelkedni. Ugyanígy az általuk követett irányelv is azonos volt, és egyik sem tudta megvalósítani hadseregében a harmóniát és az egységet. Gáncsokodás, szövetkezés, kémkedés, cselvetés, hatalmi cselszövés, felforduláskeltés – egyikőjük sem kerülte a »rablóbanda-hadviselést«.

A qibeli Huan (fejedelem), a jinbeli Wen (fejedelem), a chubeli Zhuang (fejedelem), a wubeli He Lü (fejedelem) és a yuebeli Goujian (fejedelem) egyaránt harmonikus és egységes hadsereggel rendelkezett.¹⁵ Azt lehet mondani, hogy ők már beléptek a (szertartásossággal és az igazságossággal való tanítás és formálás) területére, azonban nem jutottak el a gyökerekig, a fonalak kezdőszáláig, ezért arra képesek voltak, hogy hegemonná váljanak, de arra nem, hogy (igazi) király váljon belőlük.

Nos, ezek az erősséget és a gyengeséget okozó hatóerők.”

Xiao Cheng király és Lin Wu uraság így szóltak: „Ez bizony igaz! Hadd kérdezzük meg, mitől lesz valaki jó hadvezér?”

¹³ Zhou 紂 a Shang- vagy más néven Shang-Yin-dinasztia utolsó uralkodója volt. A legendák szerint Jiéhez hasonlóan kegyetlen zsarnokként, az erényeknek hátat fordítva uralkodott, hatalmát a Zhou-dinasztiát (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) megalapító Wu király döntötte meg. Megjegyzés: a zsarnok Zhou 紂 uralkodó nevét, illetve a Zhou-dinasztia nevét (Zhou 周) két különböző kínai írásjegy jelöli, tehát a két név azonos latinbetűs átírása valójában két eltérő nevet takar.

¹⁴ Az i. e. 4. században élt Wei Yang 衛鞅 vagy más néven Shang Yang 商鞅 Qin fejedelemség kiváló politikusa és hadvezére volt, a neki tulajdonított mű hadtudományi fejezetei megtalálhatók kötetünkben.

¹⁵ A felsorolt uralkodók hegemonként uralkodtak a Tavaszok és Őszök korszak (i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.) során.

Sun Qing mester így válaszolt: „Nincs tökéletesebb tudás, mint a kételyek nélküli tudás. Nincs tökéletesebb cselekedet, mint a hiba nélküli cselekedet. Nincs tökéletesebb szolgálatteljesítés, mint a megbánás nélküli szolgálatteljesítés. Ha a szolgálatteljesítés eljut arra a szintre, hogy nincs mit megbánni, az már elegendő. A sikert nem lehet biztosra venni.

Az irányításnak, az utasításoknak, a rendeleteknek és a parancsoknak szigorral kell párosulniuk, hogy komolyan vétessenek. Az elismeréseknek, a jutalmaknak, a büntetéseknek és a fenytetésnek következetesnek kell lenniük, ez teremti meg (a hadsereg irányítójának) megbízhatóságát. Ha táborba szállunk, vagy raktárba pakolunk be, akkor körül kell keríteni, hogy jól védhető legyen. Ha meneteltetünk, ha műveletet indítunk, ha támadunk, ha visszavonulunk, mindig biztonságosan kell végrehajtanunk, annak érdekében, hogy megtartsuk seregünk létszámát, és mindig gyorsan kell végrehajtanunk, annak érdekében, hogy mozgékonyak legyünk. Az ellenség kikémlelése, változásainak megfigyelése észrevétlenül kell történjen, annak érdekében, hogy mélyreható legyen, ráadásul több forrásra kell támaszkodni, annak érdekében, hogy kiegyensúlyozott legyen. Ha szembekerülünk az ellenséggel, és döntő ütközetet vívunk vele, akkor mindig arra kell alapozni, amivel tisztában vagyunk, és nem arra, amivel kapcsolatban kételyeink vannak. Nos, ezt nevezzük a »hat módszernek« (*liu shu* 六術).

(A hadvezérnek) nem szabad vágnia arra, hogy megtarthassa hadvezéri posztját, és nem szabad félnie attól, hogy leváltják őt. Nem szabad siettetnie a győzelmet, és nem szabad számításon kívül hagynia a vereség lehetőségét. Nem szabad túlbecsülnie sajátjait, és nem szabad alulbecsülnie az ellenséget. Nem szabad csak a hasznot látni és megfelekedni a vele járó esetleges veszélyekről. Döntések meghozatalakor mindig megfontoltnak kell lennie, az erőforrások felhasználásánál mindig bőkezűnek kell lennie. Nos, ezt nevezzük az »öt mérlegelendőnek« (*wu quan* 五權).

Három olyan eset van, amikor a (hadvezér) nem veti alá magát az uralkodó parancsának: inkább meghal, de nem állomásoztatja (hadseregét) védhetetlen helyen; inkább meghal, de nem küldi (hadseregét) megnyerhetetlen csatába; inkább meghal, de nem fordítja hadseregét a lakosság ellen. Nos, ezt nevezzük a »három legfőbb elvnek« (*san zhi* 三至).

Ha (a hadvezér) parancsot kap urától, hogy vezesse a három hadsereget, és a három hadsereg már felállott, a tisztok hierarchiája meg lett határozva, és minden dolog a helyére került, akkor (a hadvezért) már sem uralkodója nem tudja jókedvre deríteni, sem az ellenség nem tudja haragra gerjeszteni. Nos, az ilyen embert nevezzük úgy: »az Igazi Hadvezér« (*zhi chen* 至臣).

Mielőtt cselekedne, feltétlenül gondolkodik, újból és újból átgondolva a dolgokat, nagy odafigyeléssel. Figyelme mindvégig olyan, mint a kezdetek kezdetén. Nos, ezt nevezzük úgy, hogy a »Hatalmas Szerencsehozó« (*da ji* 大吉).

Minden törekvés sikerének a kulcsa az odafigyelés, a kudarc okozója pedig a hanyagság. Ezért ha az odafigyelés győzedelmeskedik a hanyagság felett, az szerencsét hoz, ha a hanyagság győzedelmeskedik az odafigyelés felett, az pusztulást hoz.

Ha a (valóságra alapozott) számítások győzedelmeskednek a vágyak felett, az zökkenőmentességet eredményez, ha a vágyak győzedelmeskednek a számítások felett, az balszerencsét hoz.

(A jó hadvezér) úgy támad, mintha védekezne; úgy meneteltet, mintha már folyrna az ütközet; ha sikereket ér el, úgy viselkedik, mintha csupán a jó szerencsájének köszönhetné. Lankadatlan odafigyeléssel végzi a tervezést, lankadatlan odafigyeléssel végzi a kivitelezést, lankadatlan figyelmet fordít a tisztjeire, lankadatlan figyelmet fordít a katonáira, és lankadatlan figyelmet fordít az ellenségre. Nos, ezt hívjuk úgy, hogy az »öt lankadatlanság« (*wu wu kuang* 五無壙). Aki a »hat módszert«, az »öt mérlegelendőt« és a »három legfőbb elvet« teljes mértékben szem előtt tartva cselekszik, és mindenhez lankadatlan tisztelettel és odafigyeléssel viszonyul, nos, őt nevezzük úgy, hogy az »Égalatti Hadvezére« (*tianxia zhi jiang* 天下之將), és ő bizony már eljutott a szellemivé és a ragyogóvá váláshoz (*tong yu shenming* 通於神明).¹⁶

Lin Wu uraság így szól: „Bizony ez igaz! Hadd kérdezzem meg, hogy milyen az igazi királyok hadseregének rendszere?”

Sun Qing mester így válaszolt: „(Az igazi királyok hadseregében) a hadvezér a dobok mellett esik el, a kocsihajtók a gyeplővel a kezükben esnek el, a tisztok a kijelölt helyükön esnek el, a katonák pedig a csatasorban esnek el. Ha meghallják a dobok hangját, akkor rohamoznak, ha meghallják a gongok hangját, akkor visszavonulnak. A parancsok végrehajtását tekintik mindenek felett valónak, az érdemesülést alárendelik ennek.

Ha valaki úgy kezd rohamozásba, hogy nem hangzott el rohamozási parancs, az épp olyan, mintha úgy kezdene visszavonulásba, hogy nem hangzott el a visszavonulási parancs. E kétfajta bűn egyenlő nagyságú.

(Az igazi királyok hadserege) nem öl meg öregeket és gyengéket, nem tapossa le a gabonát és a többi terményt, nem veti fogságba azokat, akik megadják magukat, nem kegyelmez azoknak, akik szembeszállnak vele, de akik átszöknek hozzá, azokat nem veri rabláncra. Amikor hadjáratot folytat, nem a lakosság ellen folytat hadjáratot, hanem a lakosság körében felfordulást szítók ellen. Azonban aki a lakosság körében haramiát rejteget, azt magát is haramiaként kezeli. Tehát aki pengéjével egy irányba halad, azt életben hagyja, aki pengéjével ellentétesen, azt elpusztítja. Aki átszökik hozzá, azt megjutalmazza. Weizi (például annak idején) megkapta Songot birtokadományként, Cao Chulong viszont hadserege szeme láttára kivégeztetett. A Yin [a Shang-Yin-dinasztia] behódoló népének biztosított életkörülmények semmivel sem voltak rosszabbak (a Yint uralma alá hajtó) Zhou (saját) népének életkörülményeinél.

Ezért akik közel vannak hozzá, azok ódákat zengnek róla és szeretik, akik távolabb vannak tőle, azok mind a közelébe akarnak kerülni, és csatlakozni akarnak hozzá. Nincs olyan távolban rejtő ország, amelyik nem igyekszik békében és boldogságban együtt élni vele. Így a négy tenger közének országai olyanokká válnak, mintha egyetlen

¹⁶ A „szellemi” (*shen* 神) és a „ragyogó” (*ming* 明) kifejezés jelentéstartalmáról lásd: P. SZABÓ 2003b: 251–274.; P. SZABÓ 2006: 127–131.

családhoz tartoznának, és ameddig csak el lehetséges jutni (az égalattiban), nem lesz olyan (ország), amelyik ne hódolna be neki. Nos, őt nevezzük úgy: »az Emberség Tanítómestere« (*ren shi* 人師). A *Dalok könyvében* ez áll: »Nyugaton és keleten, délen és északon senki sem gondol engedetlenségre.« Ez bizony az imént elmondottakat énekli meg.

Az (igazi) király büntetőhadjáratokat vezet, nem támadásokat indít. Ha egy fallal körülvelt erősség védekezik, nem ostromolja meg. Ha egy hadsereg szembeszegül vele, nem támadja meg. (Ehelyett) elismeréssel viszonyul mindazokhoz, akik feljebbvalói és alattvalói egymással jó viszonyban vannak. Nem mészárolja le a fallal körülvelt erősségek (védőit), nem lopakodik hadseregével, nem telepíti le hadseregét (a meghódított területeken), hadjáratai nem húzódnak el időben. Ezért a vele szembe forduló népe csodálni fogja az ő kormányzását, elégedetlen lesz a saját uraival, és áhítani fogja az ő eljöveteletét.”

Lin Wu uraság így szólt: „Bizony ez így van!”

Chen Xiao azt kérdezte Sun Qing mestertől: „Amikor uraságod a hadviselésről beszél, gyakran az emberséget (*ren* 仁) és az igazságosságot (*yi* 義) állítja a középpontba. Pedig az az emberséges, aki szereti az embereket, és az az igazságos, aki az örök érvényű elveket követi. Márpedig ha ez így van, akkor mindezeknek mi köze van a hadakozáshoz? A hadakozás mindig a veszekedésről és a civakodásról szól.”

Sun Qing mester így válaszolt: „Ezt te nem látod helyesen. Az, hogy az emberséges ember szereti az embereket, azt is magában foglalja, hogy mivel szereti az embereket, nem állhatja azokat, akik ártanak nekik. Az, hogy az igazságos ember az örök érvényű elveket követi, azt is magában foglalja, hogy nem állhatja azokat, akik felrúgják az örök érvényű elveket. Az ilyen emberek számára a hadviselés olyan eszköz, amivel gátat szabnak a zsarnokságnak, és elhárítják az ártalmakat, nem pedig a veszekedés és a civakodás eszköze. Ezért az emberséges ember hadserege olyan, hogy ahol tartózkodik, ott eluralkodik a szellemi természet, ahol elhalad, ott változásokat hoz. Olyan, mint a jókor jött eső, amely fentről aláhull – nincs olyan, aki ne fogadná örömmel és jókedvvel.

Ezért amikor Yao megtámadta Huan Dout, Shun megtámadta You Miaót, Yu megtámadta Gong Gongot, Tang megtámadta You Xiát, Wen király megtámadta Chongot, Wu király megtámadta Zhout, akkor ez a négy császár és két király mind emberséges és igazságos hadseregével járta be az égalattit.¹⁷ Ezért a közel lévők szerették őket jóságukért, a távol lévők pedig felnéztek rájuk erényeik miatt. Katonáiknak nem kellett összevérezniük fegyvereiket, közelről s távolról így is jöttek behódolni. Akinek erénye ily hatalmas, annak hatóereje kitölti a négy égtáj közét. A *Dalok könyvében* ez áll: »Erényes ember, nemes ember, viselkedésében nincs kivetnivaló.« Ez az imént elmondottakról szól.”

¹⁷ Yao 堯, Shun 舜, Yu 禹, Tang 湯, Wen 文 és Wu 武 a konfucianus hagyomány szerint mindannyian erényekben bővelkedő, kitűnően kormányzó, eszményi uralkodók voltak.

Li Si¹⁸ az alábbiakról érdeklődött Sun Qing mesternél: „Qin már negyedik generáció óta folyamatosan győzelmeket arat, a legerősebb hadsereggel rendelkezik a (négy) tenger között, hatalma kiterjed az (összes) fejedelemségre. Azonban mindezt nem az emberség és az igazságosság által érte el. Pusztán csak (mindig) a legkönnyebb utat választja céljai eléréséhez.”

Sun Qing mester így válaszolt: „Ezt te nem látod helyesen! Amit te a legkönnyebb útnak nevezel, az a nem könnyen járható utak között a legkönnyebben járható út. Az általam emlegetett emberségesség és igazságosság viszont a legkönnyebben járható utak között is a legkönnyebben járható. Az (általam emlegetett) emberségesség és igazságosság olyan eszközök, amelyek segítségével tökéletessé lehet tenni a kormányzást. Ha a kormányzást tökéletessé tesszük, akkor a nép kedveli a vezetőit, szereti az uralkodóját, és könnyedén áldozza érte az életét.

Ezért mondom, hogy minden az uralkodón múlik, a tábornokok és más katonai vezetők hátul helyezkednek el a fontossági sorban. Qin fejedelemség négy generációra visszamenően győzelmeket arat, mégis folyamatosan remegve fél, hogy az égalatti összefog, és elsöpri őt. Ezt úgy nevezzük: »a hanyatlás korszakának hadviselése« (*mo shi zhi bing* 末世之兵). Nem jutottak el a gyökerekig és a fonalak kezdőszáráig.

Tehát amikor Tang száműzte Jiét, az nem csak annak a pillanatnak a műve volt, amikor utolérte őt Mingtiaónál. Amikor Wu király legyőzte Zhout, az nem úgy történt, hogy eljött a *jiazi* nap reggele,¹⁹ és akkor (egyszerűen) győzedelmeskedett. Mindketten korábbi cselekedeteik és korábbi tökéletesedésük által tudták mindezeket elérni. Ez az, amit úgy nevezünk: »az emberségen és az igazságosságon alapuló hadviselés« (*ren yi zhi bing* 仁義之兵). Te nem a gyökerüknél kezded a dolgok vizsgálatát, hanem a végüknél. Éppen ez okozza napjaink anarchiáját.

A szertartások jelentik a vezetés, irányítás kiindulópontját, az erő és a biztonság alapját, a tiszteletet ébresztő cselekedetek irányítóelvét, a dicsőség és a hírnév legfőbb forrását. Ez az, aminek betartása által az uralkodók és a fejedelmek birtokába jutnak az égalattinak, és ez az, aminek be nem tartása esetén elveszítik birodalmukat. Ezért az erős páncélok és az éles fegyverek korántsem elegendők a győzelemhez, a magas falak és a mély vizesárok korántsem elegendők a biztonsághoz, a szigorú rendeletek és a bonyolult büntetésrendszer korántsem elegendő a tisztelet kivívásához. Aki a szertartások által kijelölt utat követi, az előrehalad, aki nem követi a szertartások által kijelölt utat, az elbukik.

A Chu fejedelemségbeliek cápabőrből és rinocéroszbőrből készítették vértjeiket, és azok oly szilárdak és kemények voltak, akár a fém vagy a kő. A Wanból származó acélból készült fémlándzsáik olyan veszélyesek voltak, mint a darazsak és a skorpiók fullánkjai. Katonáik könnyen és gyorsan mozogtak, akár a viharos szél. Ennek ellenére hadseregük mégis vereséget szenvedett Chui Shánál, ahol Tang Mie (hadvezér)

¹⁸ Az i. e. 3. században élt Li Si 李斯 a hadakozó fejedelemségeket i. e. 221-ben saját uralma alatt egyesítő („agyaghadseregéről” is híres) Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 főkancellárja volt.

¹⁹ A *jiazi* 甲子 a régi kínai naptár hatvannapos ciklusának első napja.

is elesett. Amikor a Zhuang Qiao-féle felkelés kitört, Chu fejedelemség három-négy részre szakadt szét. Ez vajon azért történt, mert a chubelieknek nem voltak kemény vértjeik és éles fegyvereik? Azért történt, mert amit követtek, az nem a szertartások által kijelölt út volt.

A Ru-folyó és a Ying-folyó akadályt képeztek, a Jiang-folyó [a Jangce] és a Han-folyó vizesárok-ként szolgált, Deng erdeje határárat képezett, körülvették magukat négyzet alaprajzú fallal is, mégis, amikor Qin fejedelemség serege megérkezett, (a chubeli) Yant és Yinget úgy vette be, mint ahogy az ember száraz leveleket ráz le (egy fáról). Ez vajon azért történt, mert a chubelieknek nem voltak biztonságos erősségeik és komoly akadályaik? Azért történt, mert amit követtek, az nem a szertartások által kijelölt út volt.

Zhou király kivágatta (a szívét) Bi Gannak, bebörtönözte Jizit, bevezette az élve megsütés és megfőzés büntetését, bármikor megölethetett vagy kivégeztethetett (bárkit), ezért alattvalói rettegetek, és senki nem érezte biztonságban az életét. Mégis, amikor a (hatalmát megdöntő) Zhou hadserege megérkezett, Zhou király parancsait nem teljesítették az alattvalói, és nem volt képes hadra fogni a népet. Ez vajon azért történt, mert a rendeletei nem voltak szigorúak, és nem volt bonyolult büntetési rendszere? Azért történt, mert amit követett, az nem a szertartások által kijelölt út volt.

A hajdani (uralkodók) csak olyan fegyverekkel rendelkeztek, mint a törbalta, a lándzsa, az íj és a nyílvesző, mégis, az ellenséges országok nem várták meg, hogy használják is ezeket, anélkül is behódoltak. (A hajdani uralkodók) nem építettek védőfalakat, nem ásattak védőárkokat, nem emeltek biztonságos erődítményeket, nem vetettek be csapdákat és cseleket, mindezek ellenére országuk békében élt, nem tartott külső támadástól, és biztonságban érezte magát. Ennek nem más volt az oka, mint hogy világosan ismerték a (szertartások) útját, és mindenkivel megosztották azt. (Mindig kizárólag) a megfelelő időben alkalmazták, és őszintén szerették népüket. Alattvalóik olyan összhangban voltak a feljebbvalóikkal, akár az árnyék a testtel és a visszhang a hanggal. Ha valaki nem engedelmeskedett a parancsaiknak, akkor azt büntetéssel sújtották. Ezért ha csak egy embert is megbüntettek, az egész égalatti engedelmeskedett nekik, a bűnösök pedig nem hibáztatták feljebbvalóikat, tisztában voltak azzal, hogy ők hibáztak. Ezért a büntetéseket és a fenytéseket ritkán alkalmazták, tekintélyük mégis szétáradt. Ennek nem más volt az oka, mint hogy követtek a (szertartások) szabta utat. Hajdanán, amikor Yao császár kormányozta az égalattit, mindössze egyetlen embert ölt meg, és két embert büntetett meg, de az egész égalattiban rend uralkodott. A krónika ezt mondja: »Tekintélyes, tiszteletet parancsoló, senki nem fordul ellene. Büntetésesei kifinomultak, de nem (kell) alkalmaznia őket.« Ez az imént elmondottakról szól.

Magától értetődő, hogy ha az emberek mozgósítása arra alapul, hogy ők a jutalmakért és az elismerésért fejtsék ki cselekedeteiket, akkor az emberek abba hagyják a cselekvést ha olyasvalamivel kerülnek szembe, ami számukra kárt vagy sérülést okozhat. Ezért a jutalmak és az elismerések, a büntetések és a fenytések, a hatalom és a rászédés

nem elégségesek ahhoz, hogy az embereket rávegyük a teljes erőfeszítésre, vagy akár életük feláldozására.

Ha az emberek felett uralkodók az alárendelt néppel nem a szertartásosság, az igazságosság, a hűség és a megbízhatóság segítségével kötik magukat össze, ehelyett azt gondolják, hogy majd a jutalmazások és az elismerések, a büntetések és a fenyegetések, a hatalom és a rászedés alkalmazásával vezetik őket, továbbá mindent elvesznek alattvalóiktól, és sanyargatják őket, akkor kaphatnak az emberektől érdemes cselekedeteket és szolgálásokat, de semmi többet. Ha nagy erejű ellenség érkezik, és az alattvalók parancsba kapják, hogy védjenek meg egy fenyegetett erősséget, akkor biztosan elárulják urukat. Ha ellenséggel kerülnek szembe, és harcba bocsátkoznak, akkor biztosan menekülőre fogják. Ha olyan feladatot kapnak, melyet fárasztónak, kínkeservesnek, sok bajjal járónak vagy méltatlannak tartanak, akkor bizonyosan kivonják magukat a feladat alól. Egyszerűen villámgyorsan otthagyják urukat, és így a várttal épp ellentétesen, az alattvalók irányítják az urukat.

Tehát akik a jutalmazásokat és elismeréseket, a büntetéseket és a fenyegetéseket, a hatalmat és a rászedést teszik meg vezérelvüknek, azok a magukat áruba bocsátó szolgálók és cselédek vezérelveit alkalmazzák, és ezek a vezérelvek korántsem alkalmasak arra, hogy segítségükkel nagy tömegeket lehessen összefogni, fel lehessen virágoztatni az országot és a családokat. Ezért a hajdani emberek az ilyen vezérlő elveket szégyenletesnek tartották, és nem tekintették ezeket vezérelveiknek.

Ezért ehelyett inkább gyarapították erényeiket és hírnevüket, és ezáltal a nép élére kerültek; megmutatták szertartásosságukat és igazságosságukat, és ezáltal irányították a népet; elkötelezettek voltak a hűség és a megbízhatóság mellett, és ezáltal óvták a népet; megbecsülték a kiválóságot, és a képességeknek megfelelően osztották ki a feladatokat, ezáltal szervezték rendbe a népet; rangokat, hivatali viseleteket, elismeréseket és jutalmakat alkottak, hogy megvilágítsák vele a népnek (a rendet). Időhöz kötötték a nép szolgálatait, könnyítették az emberek terheit, az összhang megteremtésével egységessé tették a népet, és úgy gyarapították, táplálták, mint ahogy egy újszülöttről gondoskodnak.

A kormányzati rendeletek, ediktumok ily módon elnyerték formájukat, a nép szokásai, normái ily módon egységesültek, és ha akadt olyan, aki hátat fordított a normáknak, és szembe fordult feljebbvalóival, akkor a nép körében nem volt olyan, aki ne gyűlölte és utálta volna, nem volt olyan, aki ne tartotta volna ártalmasnak és bűnösnek, és úgy tekintettek rá, mint az elhárítandó rontásra. Ezt követően jöttek létre a büntetések. És az ilyen emberre súlyos büntetést szabtak ki. Mi lehet ennél szégyenletesebb?! Vajon ez a nép törekedett a haszonszerzésre? Míután a súlyos büntetést alkalmazták a bűnösökre, vajon akadt-e olyan, aki látván ezt nem tért jó útra, hacsak nem volt örült, zavarodott elméjű, bolond vagy ostoba? Mindezek után a nép körében mindenki magától értetődő módon ismerte és követte az uralkodó törvényeit, azonosult az uralkodó szándékaival, engedelmességgel és szeretettel viszonyult az uralkodóhoz.

Ezt követően, ha valaki képes volt jóvá válni, pallérozni önmagát, a jó irányba alakítani cselekedeteit, fejleszteni szertartásosságát és igazságosságát, követni a Taót (*dao* 道) és az erényeket (*de* 德), akkor a nép körében nem volt olyan, aki ne becsülte és ne tisztelte volna ezért, nem volt olyan, aki ne szeretete és ne magasztalta volna ezért. Így ezt követően létrejött a jutalmazás is. Az ilyen embereknek magas rangot és bőséges hivatali jövedelmet adtak. Mi lehet ennél nagyobb dicsőség! Vajon ezek az emberek akartak ártani valakinek? Magas rangokkal adományozták meg és bőséges hivatali fizetésekkel látták el őket. Aki az élő emberek közé tartozik, azok közül kinek nem ez a vágya?

Világos módon a magas rangokat és a bőséges hivatali fizetéseket állították a nép elé, (ugyanakkor) az egyértelmű büntetéseket és a nagy szégyent állították mögéje. Még ha volt is olyan az emberek között, aki nem akart megváltozni, vajon képes volt elkerülni a változást? Ezért a nép, akár a hömpölygő folyam, úgy özönlött hozzájuk. Ahol tartózkodtak, ott a szellemi természet uralkodott. Ahol bármit cselekedtek, ott változásokat indítottak el, és engedelmességet váltottak ki. A zsarnokok, az erőszakosak, a bátrak és az erősek megváltoztak a hatásukra, és szelídek lettek. A pártoskodók, a gonoszok, a nem egyenesek és az önzők megváltoztak a hatásukra, és igazságosak lettek. Az önteltek, a civakodók, a kapzsisok és a bajkeverők megváltoztak a hatásukra, és harmóniára törekvők lettek. Ezt nevezzük úgy, hogy »nagy átalakulás és tökéletes egység« (*da hua zhi yi* 大化至一). A *Dalok könyvében* ez áll: »A király terve igazságos és becsületes volt, a xubeliiek pedig már színe elé is járultak.« Ez az imént elmondottakról szól.

Összegezve, az emberek uralom alá vonásának három módszere van: vannak, akik az erények segítségével vonják uralmuk alá az embereket; vannak, akik erővel vonják uralmuk alá az embereket; és vannak, akik a gazdagság által vonják uralmuk alá az embereket. Azok, akik tisztelik a hírnevemet és csodálják erényes cselekedeteimet, azok óhajtják, hogy alattvalóimmá váljanak, ezért kinyitják a várkapukat, szabadabbá teszik az utakat, és úgy várják a bevonulásomat. Támaszkodhatok erre a népre, meghagyhatom az embereket eredeti helyükön, és a nép körében mindenki elégedett lesz. Ha törvényt hozok, vagy parancsot adok, senki nem lesz, aki nem tartja tiszteletben. Ez tehát azt jelenti, hogy gyarapítom területeimet, és eközben hatalmam egyre növekszik, embereket vonok uralmam alá, és eközben hadseregem egyre erősebbé válik. Ez nem más, mint »az emberek uralom alá vonása az erények segítségével« (*yi de jian ren* 以德兼人).

Ha az emberek nem tisztelik a hírnevemet, és nem csodálják erényes cselekedeteimet, de tisztelik tekintélyemet, és félnek a hatalmamtól, akkor bár szívük mélyén nincsenek velem, nem mernek arra gondolni, hogy szembeszálljanak velem. Ha ez a helyzet, akkor egyre több fegyverre és vértre [katonára] lesz szükségem, és ennek fenntartásához komoly kiadások szükségeltetnek. Ez tehát azt jelenti, hogy gyarapítom területeimet, és eközben hatalmam egyre csökken, embereket vonok uralmam alá, és eközben hadseregem egyre gyengül. Ez nem más, mint »az emberek uralom alá vonása az erő segítségével« (*yi li jian ren* 以力兼人).

Ha az emberek semmibe veszik hírnevemet, nem csodálják erényes cselekedeteimet, azonban szegények, és gazdaságra áhítoznak, éhesek, és szeretnének jóllakni, akkor üres gyomorral és kitátott szájjal színem elé járulnak, és behódolnak az én ételkészleteimnek. Ha ez így történik, akkor viszont a rendelkezésemre álló raktárakból feltétlenül gabonát kell előhozatnom, hogy megetessem őket, juttatnom kell számukra a javakból és portékákból, hogy gyarapítsam őket, továbbá jó hivatalnokokat kell állítanom melléjük, akik összekötnek velük. Ha ez így megy három teljes esztendőn keresztül, akkor elnyerem a nép bizalmát. Ez tehát azt jelenti, hogy gyarapítom területeimet, és eközben hatalmam egyre csökken, embereket vonok uralmam alá, és eközben országom egyre jobban elszegényedik. Ez nem más, mint »az emberek uralom alá vonása a gazdagság segítségével« (*yi fu jian ren* 以富兼人).

Ezért azt mondom, hogy aki az erény segítségével vonja uralma alá az embereket, az királlyá válik, aki erővel vonja uralma alá az embereket, az meggyengül, aki pedig a gazdagság segítségével vonja uralma alá az embereket, az elszegényedik. Így volt ez régen is, és így van ez ma is.

Uralom alá vonni könnyebb, de bizony szilárd összetartozást kialakítani sokkal nehezebb. Qi fejedelemség uralma alá vonta Song fejedelemséget, de nem tudott összetartozást kialakítani vele, ezért Wei fejedelemség elragadta tőle. Yan fejedelemség képes volt uralma alá vonni Qi fejedelemséget, azonban nem tudott összetartozást kialakítani vele, ezért Tian Dan elragadta tőle. Han fejedelemség Shang(dian) területe széltében-hosszában több száz mérföld, védelme jól kialakított, bővelkedik a javakban, Zhao fejedelemség mégis magához (tudta) csatolni. Zhao azonban nem tudott összetartozást kialakítani vele, ezért Qin fejedelemség elragadta tőle.

Ezért ha egy fejedelemség képes uralma alá vonni egy területet, de nem képes vele kialakítani az összetartozást, akkor azt a területet bizonyosan el fogják ragadni tőle. Ha egy fejedelemség nem csupán más területeket nem képes uralma alá vonni, hanem még a birtokában lévő területeken sem képes kialakítani az összetartozást, akkor bizonyosan összeomlik. Amelyik fejedelemség viszont képes kialakítani az összetartozást, az bizonyosan képes arra is, hogy más területeket vonjon az uralma alá. Amelyik fejedelemség új területtel gyarapodik, és azzal képes kialakítani az összetartozást, az úgy fogja uralma alá vonni a különböző területeket, hogy számára nem létezik többé erős fejedelemség.

Hajdanán Tang király Bo városára támaszkodott, Wu király pedig Hao városára. Mindkét város (széltében-hosszában mindössze) száz mérföldnyi volt. Mégis, az (egész) égalatti eggyé volt forrva (uralmuk alatt), és a fejedelmek alattvalójukként viselkedtek. Ennek nem más volt az oka, mint hogy (Tang és Wu) képesek voltak kialakítani az összetartozást az égalattiban. A hivatalnokok összetartozását a szertartások segítségével alakították ki, a köznép összetartozását a kormányzás segítségével. A szertartások tökéletesek voltak, ezért a hivatalnokok követték a parancsokat. A kormányzás igazságos volt, ezért a köznép boldogságban élt. Ha a hivatalnokok követik a parancsokat, a nép pedig boldogságban él, azt úgy nevezzük: »nagy összetartozás« (*da ning*

大凝). Aki ennek birtokában védekezik, az biztonságban van; aki ennek birtokában támad meg másokat, az erős; amit megparancsol, az megvalósul; amit tilt, az megszűnik – és ezzel az igazi királlyá válás folyamata már be is végeztetett.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KNOBLOCK, JOHN. 1988. *Xunzi: A Translation and Study of the Complete Works*. Vol. I. Stanford, Stanford University Press.
- NEEDHAM, JOSEPH. 1956. *Science and Civilisation in China*. Vol. 2. Cambridge, Cambridge University Press.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003a. *A kínai erkölcs és a szülők tisztelete*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003b. “The Term Shenming – Its Meaning in the Ancient Chinese Thought and in a Recently Discovered Manuscript.” In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 56 (2–4). 251–274.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2006. “Xunzi’s Theories on Human Nature in the Light of a Recently Discovered Manuscript.” In: XING WEN (ed.), *Rethinking Confucianism*. San Antonio, Trinity University. 127–131.
- PUETT, MICHAEL J. 2001. *The Ambivalence of Creation: Debates Concerning Innovation and Artifice in Early China*. Stanford, Stanford University Press.
- SATO, MASAYUKI. 2003. *The Confucian Quest for Order: The Origin and Formation of the Political Thought of Xun Zi*. Leiden–Boston, Brill.
- SCHWARTZ, BENJAMIN I. 1985. *The World of Thought in Ancient China*. Cambridge–London, The Belknap Press of Harvard University Press.
- TOKAJI ZSOLT. 1997. *A régi Kína fegyverei*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Terebess Kiadó.
- ZHAO YI 赵毅 – ZHAO YIFENG 赵轶峰. 2006. *Zhongguo gudai shi 中国古代史 [A régi Kína története]*. Beijing (Peking), Gaodeng Jiaoyu Chubanshe.

Vákát oldal

HARCÁSZATI STRATÉGIA

(A *HUAINANZI* CÍMŰ KÖNYV
15. FEJEZETE)

淮南子・兵略訓

Vákát oldal

HUAINAN HERCEGE, A RÓLA ELNEVEZETT KÖNYV ÉS HARCÁSZATI STRATÉGIA CÍMŰ FEJEZETE

Tokaji Zsolt

A *Harcászati stratégia* (*Bing lüe xun* 兵略訓) című ókori kínai hadelméleti értekezést tartalmazó könyv, a *Huainanzi* 淮南子 szerzője Liu An 劉安 (i. e. 175 – i. e. 122), aki a Han-dinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) alapítójának, Han Gaozunak 漢高祖 volt az unokája. A *Huainanzi* 淮南子 szó jelentése: „Huainan hercege”. A „Huainan hercege” címet a dinasztiaalapító hetedik fia, Liu Zhang 劉長 kapta i. e. 196-ban, aki i. e. 164-ben hagyományozta fiára, Liu Anra. Az életével kapcsolatos feljegyzések szerint Liu An már gyermekkorában kitűnt tudásával, elsősorattal foglalkozott zenével és írásművészettel, ám kevésbé érdekelte őt a lovaglás és a vadászat. Művét i. e. 139-ben mutatta be az új császár, Han Wudi 漢武帝 (uralkodott: i. e. 141 – i. e. 87) udvarában, azonban ez sem mentette meg attól, hogy elveszítse a császár által kiszemelt családi területeit. I. e. 123-ban lázadás vádjával elfogatóparancsot adnak ki ellene, ám mielőtt végrehajthatták volna, Liu An i. e. 122-ben önkézzel vetett véget életének. Személyéhez egy legendás beszámoló is kapcsolódik, mely szerint Huainan hercege alkimista módszerekkel elkészítette az örök élet elixírjét, amelyből nemcsak maga vett be, hanem háza népének, sőt még csirkéinek és kutyáinak is adott belőle, és velük együtt halhatatlanként az égbe emelkedett.

A *Huainanzi* néven ismert műből a huszonegy úgynevezett „belső fejezet” (*neipian* 內篇) maradt fenn. Gao You 高誘 (kb. i. sz. 160–220) előszavában azt írja, hogy a könyv annak az irodalmi szimpóziumnak az összegzéseként született meg, amely Liu An és az udvaránál lakozó vendégek között zajlott. Feltehetően az egyes fejezetek eredetileg különböző szerzők művei lehettek, Liu An pedig afféle főszerkesztőként öntötte a művet végső formátumába. Liu An öngyilkosságát követően, i. e. 122-ben a császári hivatalnokok a birtokán talált minden művet lefoglaltak és a császári könyvtárba szállítottak. A művet Liu Xiang 劉向 (i. e. 79–8) alighanem átdolgozta, a szöveghez pedig Xu Shen 許慎 (i. sz. 30–124) és Gao You írtak kommentárt. A két kommentár két, csak részleteiben eltérő szövegvariánshoz készült, melyeket a Song-korban (960–1279) egyesítettek. A későbbiekben a legmegbízhatóbb Wang Niansun-féle 王念孫 verzió a Ming-kori (1368–1644) Taoista Kánonba (i. sz. 1445) került, majd a Qing-korban (1644–1911) Tao Fangqi 陶方琦 (1845–1884) elkészíti a mű kritikai kiadását.

Gao You egyértelműen taoista műnek tartja a *Huainanzit*, ám a Han-dinasztia történeti művében, a *Hanshuban* (*Hanshu* 漢書) található bibliográfia besorolása szerint az eklektikusok (*za* 雜) közé tartozik. A műben csakugyan fellelhetők olyan témák, mint a kormányzás, az asztronómia, a didaktikus történeti anekdoták, a topográfia vagy a miszticizmus, amelyekben konfuciánus, taoista, illetve legista nézetek is megjelennek.

A *Huainanzi* egyes fejezetei akár önálló művekként is értelmezhetők. Ilyen a jelen kötetben olvasható 15. fejezet is, amely a *Harcászati stratégia* (*Bing lüe xun* 兵略訓) címet viseli. Az egész műre jellemző eklektikus jelleg ebben a fejezetben is megfigyelhető. Habár az értekezésben alapvetően a taoista szemlélet dominál, a korábbi hadtudományi művekből már ismert gyakorlatias, pragmatikus megközelítés is jelen van. Ezt olykor legista jellegzetességnek mondják. Mindemellett az olyan konfuciánus morálfilozófiai ideák sem hiányoznak az értekezésből, mint az igazságosság (*yi* 義). A *Huainanzit* azonban épp a taoista szemlélete teszi különlegessé az ókori hadtudományi munkák sorában, hiszen a háborúskodás, a hadviselés fogalma összeegyeztethetetlen a Laozi-féle ősi taoista felfogással.

A *Harcászati stratégia* lentebb közreadott fordítása az alábbi szövegváltozat alapján készült: *Huainanzi* 淮南子. In: *Zhuzi jicheng* 諸子集成. Hangzhou, Zhejiang Guji Chubanshe, 1999. 1095–1100.¹

¹ Liu Anról, a *Huainanzi* című műről és a *Harcászati stratégia* című fejezetről lásd: LE BLANC 1993: 189–195.; MAJOR 1993; MAJOR–QUEEN–MEYER–ROTH 2010; MEYER 2012; QUEEN–PUETT 2014; MAJOR–COOK 2017: 218.

HARCÁSZATI STRATÉGIA

Ókínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

I.

1.

A régiek nem azért háborúskodtak, hogy területeiket gyarapítsák, vagy drága kincseket zsákmányoljanak, hanem hogy megoltalmazzák a pusztulásra ítéltüket, hogy folytatódjék, amit mások megtörtek volna, hogy rendet teremtsenek az égalattiban támadt zűrzavarban, és hogy a tízezernyi népet megszabadítsák szenvedéseiktől.

2.

Az élőlények mindegyikének szájában éles fogak vannak, vagy fejükön szarvat viselnek, vagy (lábaikon) elől karmok sorakoznak, hátul pedig sarkantyú. Némelyek a szarvukkal döfnek, némelyek a fogaikkal marcangolnak, némelyek a méregfullánkjukkal szűrnak, némelyek pedig a patáikkal rúgnak. Ha örülnek, egybetársalkodnak, ha dühösek, összeverekednek. Ilyen az (állatok) Égtől kapott természete.

3.

Az embereknek természetüknél fogva ruhára és ételre van szükségük, csakhogy a létező dolgok nem elegendők a számukra. Ezért aztán az emberek közösségeket alkotva együtt laknak, így viszont a dolgok egyenlőtlenül oszlanak el közöttük, és amikor valamiben szükségét szenvednek, harcolnak egymással. Ha harcolnak, akkor az erők hatalmasodnak a gyengék fölött, a bátrak pedig zsarnokoskodnak a gyöngékkal.

4.

Az embereknek nincsenek erős izmaik és csontjaik, éles karmaik és fogaik, ezért hasítanak bőrt, és készítenek belőle vértetket, ezért olvasztanak fémeket és készítenek pengéket.

5.

A titkon sóvárgó mohó emberek felprédálják és kifosztják az égalattit, a népet zaklatják, és senki sincs nyugalomban. Ekkor azonban hirtelen bölcs (uralkodó) támad, aki leveri az erőszakos zsarnokot, és helyreállítja a rendet a világban, elhárítja a veszélyt, eltörli az erkölcstelenséget, a mocskot tisztasággá változtatja, a veszélyt békévé teszi, ezért nem állhatja útját senki.

6.

A háborúskodásnak bizony régi gyökerei vannak. A Sárga Császár Yan császárral harcolt,¹ Zhuanxu pedig Gong Gonggal csatázott.² A Sárga Császár Zhuolunál vívta meg harcát, Yao pedig a Cinóber-folyó (Danshui) partján szállt harcba, Shun megtámadta a *miaókat*,³ Qi pedig megtámadta a *youhu* törzset.⁴ Az öt isteni uralkodó⁵ óta nem lehet véget vetni (a háborúknak), mennyivel kevésbé (lehetne) hanyatló korunkban?

¹ A Sárga Császár (Huang Di 黃帝) legendás uralkodó, kultúrhérosz, akinek a nevéhez a későbbi hagyomány olyan találmányokat fűz, mint például a fejsze, a mozsár, az íj, a nyíl, a ruha, a cipő, a szekér, a csónak, a kútfúrás, a közutak építése, a naptár, a harang és az áldozati edény. A történeti művek alapján i. e. 2697 és i. e. 2597 vagy i. e. 2698 és i. e. 2598 közé tehető uralkodásának ideje, de a historizált legendákon túl történetisége nem igazolható. A Sárga Császár elhatározta, hogy megbünteti a nép azon vezetőit, akik nem jelennek meg előtte az adóval. Amikor azok meghallották a szándékát, mindannyian ajándékokkal járultak elébe. Egyedül testvére, Yan császár (Yandi 炎帝) nem volt hajlandó meghajolni akarata előtt. A Sárga Császár ekkor összegyűjtötte a maga idomított tigriseket, medvéket és más fenevadakat, s összecsapott Yan császárral Banquannál 阪泉. A hagyományos kínai történetírás erről a csatáról mint a legelső kínai fegyveres konfliktusról emlékezik meg. A csatából a Sárga Császár került ki győztesen. A kései filozófiai szövegekben ezt a háborút az eső, a víz és a tűz csatájaként magyarázzák.

² Zhuanxu 顓頊 (más néven Gaoyang 高陽) az ókori kínai mitológia egyik legendás uralkodója, a Sárga Császár unokája vagy egyes források szerint dédunokája. Csak ebben a műben olvasható, hogy Zhuanxu háborút viselt a vizek istenével, Gong Gonggal 共工. Más források szerint Zhuanxu ellenségei a kilenc *li* (jiuli 九黎) és a *miao* 妙 törzs volt.

³ Yao 堯 és Shun 舜 bölcs uralkodók a legendák korában. A hagyomány szerint Shun a nagy bölcsességű Yao uralkodótól vette át a trónt (egyes források szerint i. e. 2255 körül) oly módon, hogy Yao felismervén Shun erényességét és az uralkodásra való rátermettségét, kiválasztotta őt utódjának, és átengedte számára a trónt. Uralkodásukat a konfucianus hagyomány egyfajta aranykornak tekinti.

⁴ Qi 啟 a legendás Xia-dinasztia második uralkodója, aki az alapító Nagy Yu halála után lépett trónra. A történeti feljegyzések szerint leverte az ismeretlen eredetű *youhu* 有扈 törzs lázadását.

⁵ Öt mitológiai uralkodó, akik uralkodásának korszakát a kínai történetírás az „öt császár” (Wu di 五帝) korának hívja. A hagyomány szerint ez a korszak egészen a Nagy Yu által megalapított Xia-dinasztia megjelenéséig, kb. i. e. 2070-ig tartott. Az uralkodók azonosításában az ókori források nem egységesek.

II.

7.

A hadsereg a kegyetlenség megszüntetésének és a zűrzavar megfékezésének eszköze. Yan Di tűzvészt támasztott, ezért a Sárga Császár elfogta őt, Gong Gong özönvízzel pusztított, ezért Zhuan Xu kivégeztette őt. (Az embereket) a Tao által tanították és az erénnyel irányították, ám azok nem hallgattak rájuk, így erővel és szigorral kényszerítették őket. Ha még ekkor sem engedelmeskedtek, akkor fegyverekkel regulálták meg őket. Ezért a bölcs uralkodók úgy használták a hadsereget, ahogyan gyomlálni szokás: keveset vettek el, és sok hasznot hajtottak.

8.

Ha a xiabeli Jiét és a Yin-házbeli Zhout csapás éri uralkodásukban, miután (egyszer) ártottak a népnek, akkor nem jutottak volna el odáig, hogy égő rostélyon végezzék. Ha a jinbeli Li és a songbeli Kang egyetlen (első) igaztalan tette után meghal, és országa elpusztul, akkor nem jutottak volna addig az erőszakig, hogy más országokat feldúljanak és kifosszanak. Ez a négy utalkodó (először csak) kisebb hibát követett el, de senki nem szállt velük szembe, így a helyzet odáig fajult, hogy meg akarták hódítani az ég-alatti egészét, szenvedést okozva a száz családnév viselőinek [ti. a népnek]. Így egyetlen ember gonoszsága, szabad folyást engedve neki, az egész világ katasztrófájává duzzadt. Csakhogy egyetlen ember gonoszsága a hatalmas tengerek határolta világ katasztrófája. Ez az a nagy igazság, amit ők nem tettek magukévá.

9.

Az uralkodó feladata, hogy véget vessen az erőszaknak, és megfékezze a zűrzavart. Csakhogy manapság az uralkodók a tízezer nép erejét kihasználva maguk válnak rablóharamiákká, olyan ez, mintha szárnyai nőnének a tigrisnek. Miként is tehetnénk meg, hogy ne szabaduljunk meg az ilyenektől? Aki a tavában halakat tenyészt, annak bizony el kell kergetnie a vidrákat, aki pedig háziállatokat nevel, annak bizony meg kell szabadulnia a farkasoktól. Mennyivel inkább igaz ez arra, aki az emberekért felelős!

III.

10.

Az uralkodó seregéről előrelátóan gondoskodik, taktikusan tervez. Ha az igazságosság birtokában tevékenykedik, akkor nem a saját oltalmára sző terveket, hanem a pusztulásra ítélteteket igyekszik megoltalmazni.

11.

Ezért ha arról értesül, hogy egy ellenséges ország uralkodója erőszakosan és kegyetlenül bánik a népével, hadakat állít, és felsorakoztatja azokat a határon, a másik uralkodót pedig igazságtalansággal és erkölcstelenséggel vádolja meg. Mikoron pedig seregével átlépi a határt, hadvezéreinek a következő parancsokat adja: „Ne hagyjátok kivágni a fákat, ne engedjétek kifosztani a sírokat, ne engedjétek felperzselni az ötféle gabonát, ne engedjétek felgyújtani a magtárakat, ne engedjétek fogságba ejteni a népeket, és ne engedjétek elpredálni a hatféle jószágait!”

12.

Majd újabb parancsokat hirdet ki, melyek így hangoznak: „Ennek az országnak az uralkodója szembeszegült az Éggel, és meggyalázta a szellemeket, ítéletei igaztalanok, és az ártatlanokat mérszárolja. Az Ég büntetése sújtsa hát, amiért a népe ellenségévé vált!” S amerre seregével előrenyomul, az igazságtalanok elmenekülnek átadva helyüket az erényeseknek. Ha olyanra akad, aki szembeszegült az égi Taóval, és sanyargatta a népet, azt saját kezével pusztítja el. Aki családjával együtt engedelmeskedik neki, az megtarthatja portáját; aki falujával együtt engedelmeskedik, az jutalmul megkapja falvát; aki megyéjével együtt engedelmeskedik, annak odaajándékozza megyéjét; aki tartományával együtt engedelmeskedik, annak odaadományozza a tartományát, és ki nevezi a tartomány grófjának.

13.

Mert egy ország meghódításának nem az a célja, hogy megszerezzék annak népét, hanem hogy elűzzék annak uralkodóját, és megváltoztassák a kormányzását, hogy megbecsüljék a kiváló tudósait, és felemeljék a bölcseket és a jókat, hogy gondoskodjanak az árvákról és az özvegyekről, és megsegítsék a szegényeket és nyomorgókat, hogy kiszabadítsák a bebörtönzötteket, és megjutalmazzák az arra érdemeseket.

14.

Mert így a száz családnév viselői⁶ ki fogják tárnai kapuikat, és otthonaikba engedik (a katonákat); étellel kínálják őket, és csak azért rettegnek, hogy miért nem jönnek már. Így válhatott Tang és Wu is (egy-egy új uralkodóház alapító) királyává, és ezért válhatott Qi Huan és Jin Wen hegemónná. Ezért ha az uralkodó nem birtokolja a Taót, a népe úgy fogja várni a felszabadító hadsereget, mint aszály idején a záport, vagy miként a szomszédhoz vágynak inni. Közülük ugyan ki fog szembeszállni (a támadók) fegyvereivel, ki venné fel velük a harcot? Ezért az igazságos hadsereg kivonul ugyan a határhoz, de ott megáll, és nem harcol.

IV.

15.

A későbbi idők hadseregeinél arra is van példa, hogy habár az uralkodó nem rendelkezik a Taóval, mégis mindenki vizesárcokat és földsáncokat épít fedezék gyanánt, csak hogy a támadók számára korántsem a zsarnok megdöntése és a szenvedések megszüntetése a cél, hanem újabb és újabb földterületek meghódítása. Ilyenkor mindenfelé holttestek hevernek, és patakokban folyik a vér, az öldöklő küzdelem álló napokon keresztül zajlik. Az ilyen uralkodók harcának soha nem lesz vége, mert csupán önmaguk hasznáért vívják azt.

16.

Aki területek meghódításáért száll harcra, nem alkalmas arra, hogy (jó) uralkodó legyen, aki csupán önmagáért harcol, nem arathat sikert. Aki az emberekért tevékenykedik, azt a tömegek is segíteni fogják, míg aki önmagáért ügyködik, attól elpártolnak a tömegek. Akit a tömeg segít, az akkor is erős lesz, ha gyenge volt, ám akitől a tömeg elfordul, az hiába hatalmas, menthetetlenül elvesz.

17.

Ha a hadsereg elveszíti a Taót, akkor meggyöngül, ha viszont megszerzi a Taót, akkor megerősödik; ha a hadvezér elveszíti a Taót, akkor elbukik, ha viszont eléri a Taót, akkor sikeres lesz; ha az ország eléri a Taót, akkor megmenekül, ha viszont elveszíti a Taót, akkor elpusztul.

⁶ A „száz családnév viselői” (*bai xing* 百姓) a nép, a köznép megnevezésére használt metafora.

18.

A Taóról azt mondják, hogy testében kerek, törvényeiben pedig szögletes; hordja a *yint*, magához öleli a *yangot*; balja lágy, jobbjá szilárd, sötétben jár, de világosban mutatkozik meg. Örökkön változik, s az Egy forrását elnyeri, ennek révén reagál határok nélkül. Ezt nevezik isteni fényességnek.

V.

19.

Ami kerek, az az Ég; ami szögletes, az a Föld. Az Ég kerek, nincsen éle, ezért nem látni a formáját; a Föld szögletes, nincs határa, ezért nem tud senki bepillantani a kapuján. Az Ég változik, átalakul, és nincs alakja, a Föld növekszik és gyarapodik, és nincs állandó mértéke. Mily homályos, mily misztikus! Ugyan ki tudná ki-fürkészni titkaikat?!

20.

Minden dolog legyőzhető, egyedül a Tao nem győzhető le soha. Azért nem győzhető le, mert nincs állandó formája. Vég nélküli forgása olyan, mint a Nap és a Hold mozgása, mint a tavaszok és őszyk váltakozása, mint a nappalok és éjszakák elmúltá, majd újbóli eljövetele. Fényesen tündököl, majd újból sötétségbe bújik, és senki nem képes útját állni.

21.

Formákat hoz létre, míg ő maga forma nélküli, ténykedése ezért lehet mindig sikeres. A dolgok miatta dolgok, az élők miatta élők, míg ő maga se nem dolog, se nem élő. Ezért győzedelmeskedhet szüntelenül. A forma a hadsereg legfőbb tulajdonsága, s ha eljutnak a kiismerhetetlen forma állapotába, akkor tökéletesnek nevezhetjük.

22.

Így a hatalmas sereget nem éri veszteség, még a démonok és kísértetek birodalmán is áthatolhatnak. Még ha fegyvereik tompák is lennének, az égalattiban akkor sem lenne

képes senki szembeállni velük. Ha hallgatnának a dobjaik, sőt elő sem vennék őket, az ellenséges fejedelmek akkor is tétováznának, és elszállna bátorságuk.

23.

Akit az ősei segítenek a csatában, császárrá válik, aki az emberek szellemét változtatja meg, királlyá válik. Az ősökért csatába indulni az Ég Taójának törvénye, míg a szellemet megváltoztatni a négy évszak törvénye. Ha a határokon belül kiigazítják a kormányzást, a határokon túl messze kiterjed az erény. Aki harc nélkül arat győzelmet, annak hatalmának a fejedelmek behódolnak. Ilyen a kívánatos kormányzás.

VI.

24.

A régmúltban akik elérték a Taót, azok nyugalomban maradtak, és az Ég és Föld rendeltetése szerint éltek, a Napnak és a Holdnak megfelelően tevékenykedtek. Örömük és bánatuk a négy évszakkal volt összhangban, szavaik pedig olyanok voltak, akár a robajló mennydörgés, hangjuk és lélegzetük mégsem szegült szembe a nyolc széllal, kitárulkozásukkal és terjeszkedésükkel nem lépték túl az öt mértéket. Alant a csúszómászókig és a halakig eljutottak, felül pedig az emlősökig és a madarakig elhatoltak, a Tao által teremtve kapcsolatot mindenekkel. A miriád létező és a száz klán között a kezdettől a végig egy sem volt, amelyiknek ne lett volna meg a saját helye.

25.

Ekként a Tao behatol a legparányibba is, nem számít, hogy milyen szűk, megveti lábát a leghatalmasabban, nem számít, hogy milyen tág. Átitatja a fémekeket és a sziklákat, öntözi a füveket és a fákat, a világegyetem hat határától egy hajszál végének rezduléséig nem akad semmi sem, ami ne őt követné. A Tao mindent átjár, mindenhol ott van, ezért a Taót elérők győzedelmesek lesznek, és megsokszorozzák stratégiai előnyeiket.

26.

Az íjászok, ha nem szabályosan feszítik meg a húrt, nem fognak célba találni; a legkiválóbb paripa, ha csak egyetlen lábát nem használja, máris képtelen lesz ezer mérföldet

befutni. Ha a csatából vesztesen kerülnek ki, az nem a dobok (megszólalásának) napján dőlt el, hanem már régóta fegyelem nélkül végezték dolgukat.

27.

Ezért a Taót elérő seregek harci szekerei nem indulnak el, könnyűlovasaik nem nyergelnek fel, dobjaik nem szólalnak meg, vértjeik nem hártják a nyilakat, pengéik nem ontanak vért, az uralkodójuk udvarában nem változnak folyton a tisztségek, a kereskedők nem hagyják el üzleteiket, a földművesek pedig nem hagyják hátra a termőföldeket. Az igazságosság kinyilvánításával a nagyobb fejedelemségek bizonyosan meghódolnak majd, a kisebb városok pedig bizonyosan megadják magukat. Ez jelenti azt, hogy a nép kívánsága szerint tenni kihasználva a nép erejét, és ekként lehet elűzni a latrokat és megdönteni a zsarnokokat.

28.

Ezért ha az embereknek közös a haszna, egymásért akár meg is halnak, ha közösek az érzéseik, egymást kölcsönösen kiteljesítik, ha közösek a vágyaik, egymást fogják segíteni. Aki a Taóval összhangban cselekszik, a felé az égalatti odafordul, míg azt, aki a népet sanyargatja, az égalatti lerázza magáról.

29.

Mikor a vadászok az állatokat üldözik, a szekerek rohannak, az emberek futnak, mind-mind a saját erejüket használják. Mindezt a büntetések fenyegetése nélkül teszik, mégis egymást akadályozzák, vagy éppen elrejtőznek, mert azonosak az érdekeik. Akik egy csónakban eveznek, amikor az a viharos hullámok közt süllyedni kezd, nem törődve azzal, ki fia-borja a másik, az evezőt gyorsan megragadják, mintha (egyetlen ember) bal és jobb kezei lennének, mert azonos az aggodalmuk.

30.

Ezért a felvilágosult uralkodó azért alkalmazza a hadsereget, hogy megszabadítsa az égalattit az ártalmaktól, hogy a néppel együtt élvezze ennek jótékony hatását. A nép hasznossága olyan, mint fiak az apjukért vagy mint testvéröccsök a bátyjaikért. (Ezáltal pedig a seregének) az ereje olyan hatékonyra növekszik, mint a leomló hegyé vagy a beomló gáté. Ugyan miféle ellenség merne szembeszállni vele? Ezért a hadviselésben

igazán járatosak a népet annak saját érdekei miatt használják [viszik harcba], míg a hadviseléshez nem értők a népet saját önös érdekeik miatt használják [viszik harcba]. Azok, akik a népet a nép saját érdekei miatt használják, az égalattiban bárkit csatába vihetnek; míg azok, akik a népet saját önös érdekeikre használják fel, alig tudnak megnyerni maguknak bárkit is.

31.

A hadsereg (fölhasználásának) három fokozata van. Az ország és a családok kormányzása, az irányítás a határokon belül, az emberséges és igazságos cselekedetek, az erény és a jótétemények kiterjesztése, helyes törvények állítása, a helytelen cselekedetek megfékezése. Az előkelők szeressék egymást, a száz családnév viselői pedig békében éljenek egymással. A feljebbvalók és az alattvalók egyetértésben legyenek, a feljebbvalók és az alárendeltek közös erővel munkálkodjanak, a fejedelmek pedig engedelmeskedjenek az uralkodói hatalomnak. A négy égtáj minden irányában (az emberek) fogadják magukba az erényt. Az (uralkodó) tökéletesítse a politikát az udvarban, és akkor (az ellenségre) már ezer mérföldről csapást mérnek.⁷ Keresztbe fektetett karjait a mellére szorítva (adja ki parancsait),⁸ és az égalatti visszhangként fog felelni. Ez a hadsereg fölhasználásának első (fokozata).

32.

Ha az ország hatalmas kiterjedésű, népe bőséges, az uralkodó kiváló, a hadvezérek lojálisak, az ország gazdag, a hadsereg erős, a szerződéseket és ígéreteket betartják, a parancsok és rendeletek világosak, akkor midőn (megszólalnak a harc kezdetét jelző) dobok és gongok, és egymással farkasszemet néz (a két sereg), az ellenség küzdelem nélkül megfutamodik és visszavonul. Ez a hadsereg felhasználásának következő (fokozata).

⁷ Ez a mondat bizonyos eltérésekkel szerepel a *Lüshi chunqiu*ban 呂氏春秋 is. Ezen eltérésekből tudjuk, hogy a *chong* 冲 írásjegy helyett ugyanennek az írásjegynek egy másik alakja, a „harci szekér” jelentéssel is rendelkező *chong* 衝 szó is állhat. Ebben az esetben a mondat jelentése úgy módosul, hogy „ezer mérföld messziről is szétverik (az ellenség) harci szekereit”.

⁸ A szövegben szereplő *gongyi zhibong* 拱揖指搃 kifejezésnek többféle fordítása is létezik. Van olyan, hogy a „karjait a mellére szorítja és előrenyújtja”, de vannak, akik úgy értelmezik: „zászlójelzéssel irányítani”.

33.

Amikor felmérik egy ország vidékeinek állapotát, kihasználják a veszélyes helyek kínálta előnyöket, kiismerik a szabálytalan és szabályos harcmodor váltakozását, ellenőrzik a csatarendeket, valamint a szétszóródás és összegyűlés módozatait. Amikor pedig megszólalnak a (csata kezdetét jelző) dobok, összecsapnak a pengék és záporoznak a nyilak. Dől a vér és kiomlanak a belek, katonák esnek el vagy sebesülnek meg, s ezermérföldes patakokban folyik a vérük. Holttesteikkel lesz teli a harmező, míg végre győzelmet aratnak. Ez a hadsereg fölhasználásának legelső (fokozata).

VII.

34.

Manapság az ég alattiban mindenki ismeri a dolgok irányításának végeit [ti. eredményeit], de senki nem tudja, hogy azok alapjait ápolni kell. (Ez épp olyan, mintha) mellőznénk a gyökeret, és a lombkoronát ültetnénk el.

35.

A hadsereg fölhasználásakor temérdek minden van, ami segítségünkre van a győzelem megszerzésében, azonban csak kevés olyan dolog van, amely a biztos győzelmet garantálja. Ha a páncélok erősek, a fegyverek élesek, a szekerek masszívak, a lovak kiválóak, a felhalmozott utánpótlás elegendő, a tiszték és a harcosok nagy számban állnak rendelkezésre, nos, ez mind a hadsereg tőkéje, azonban (mindezek önmagukban) nem biztosítják a győzelmet. Alaposan ismerni a csillagok, a Nap és a Hold mozgását, a „büntetések és erények” (*xing-de*) kiszámításának különös módszerét, az elől és hátul, a bal és a jobb (különböző jellegéből) adódó előnyöket, nos, ezek mind a harc megvívásának segítői, de (mindezek önmagukban) nem biztosítják a győzelmet.

36.

A kiváló hadvezér azzal vívja ki a biztos győzelmet, hogy soha nem alkalmaz korábban már használt taktikát, nem jár kitaposott úton, és aligha használ olyat, amit bárki más is.

37.

Körültekintően meghatározni a rangokat, valamint az aktív és a pihenő időszakokat, elvégezni a tisztek és a harcosok felosztását, elrendezni a fegyvereket és a védőfelszereléseket, kiigazítani az öt fő alkotta csapatokat, összeállítani a tíz fő alkotta rajokat és a századokat, jól érthetővé tenni a dob- és a zászló(jelzéseket), nos, ezek a *wei* feladatai.

A hadsereg előtt és mögött ismerni a veszélyes és könnyű (terepeket), az ellenség szemrevételezésével megállapítani, hogy nehéz vagy könnyű ellenféllel van dolgunk, elemezni (az ellenség kondícióját) nem megfélemlítve a hiányosságairól, nos, ezek a *hou* feladatai.

(Felmérni) az ösvények és utak állapotát, körülményeit, felügyelni a (sereg mellett) haladó társzerekekre, a járandóságokat és a mértékegységeket egységesíteni, gondoskodni a sereg táborverési (körülményeiről), használhatóvá tenni a kutakat és a tűzhelyeket, nos, ezek a *sikong* feladatai.

Begyűjteni és összeállítani az utánpótlást, (gondoskodni arról, hogy) a tábor elköltöztetésekor ezek ne maradjanak el, ne legyenek megrongálódott kordék, és hogy ne vesszenek el társzerekek, nos, ezek a *yu* feladatai.

38.

Mindezen öt⁹ hivatalnok (közvetlenül) éppúgy viszonyul a hadvezérhez, mint a combok, az alkarok, a felkarok és a lábfejek. Neki kell kiválasztani a tehetségük alapján az ezen feladatokra legalkalmasabb embereket, hogy azok hivatalnokként vállalják a felelősséget, és legyenek képesek ellátni munkájukat. (A hadvezér) közölje velük feladataikat, és adja ki számukra a parancsokat, melyek révén ők olyanok lesznek, mint a tigris és a párdúc karmai és agyari, mint a repülő madár hat tollszára: semminemű olyan feladat nem lesz, amiben ne venné hasznukat. Azonban ezek mind csak a győzelmet elősegítő eszközök, de nem eszközei a biztos győzelemnek.

VIII.

39.

A hadsereg győzelme vagy veresége csakis a kormányzás mikéntjén múlik. Ha a kormányzás uralja a népet, és az alárendeltek támogatják feljebbvalóikat, akkor a hadsereg erős lesz. Ha viszont a nép uralja a kormányzást, az alárendeltek pedig ellenszegülnek a feljebbvalóiknak, akkor a hadsereg meggyöngyül. Ha az erény és az igazságosság

⁹ A szöveg valójában csak négyféle hivatalnokot sorol fel.

megtölti az égalatti valamennyi lakójának szívét; ha akkor az égalatti békében és jólétben élhet; ha a legjobbak kiválasztása és a tisztségbe emelése még a bölcs tudósok tetszését is elnyeri; ha a tervezés és a megfontolás elegendő ahhoz, hogy felismerjék azt, ami a hatalmat megerősíti vagy meggyöngíti, ezek a biztos győzelem alapjai.

40.

A hatalmas földterületek és a nagyszámú tömegek önmagukban még nem elegendők ahhoz, hogy erősek legyünk. Pusztán az erős páncélok és az éles fegyverekkel még nem biztosítható a győzelem. A magas várfalak és a mély árkok önmagukban még nem jelentenek biztos védelmet; a szigorú fenytések és könyörtelen büntetések önmagukban még nem elegendők a tekintélyhez. Aki a megmaradás politikáját folytatja, az akkor is életben marad, ha jelentéktelen; aki viszont a pusztítás politikáját űzi, az akkor is elpusztul, ha mégoly jelentékeny is.

41.

Hajdanán a chubeliek területeit délen a Yuan- és a Xiang-folyó vette körbe, északon a Ying- és a Si-folyó határolta, nyugaton Ba és Shu (volt a szomszédjuk), keleten Tan állam és a Huai-folyó határolta, a Ying- és a Ru-folyók szolgáltak nekik sáncárok-ként, a Folyam és a Han-folyó vize duzzasztotta tavaikat, (északon) Denglin falként vette őket körbe, és Fangcheng is (hegyekkel) szegélyezte.¹⁰ Magas hegyeik fellegekbe bújtak, végtelen völgyeikben mindig sötét volt, (vagyis) a terep és felszíni adottságok számukra voltak kedvezők és előnyösek. Katonái bátrak és merészek voltak, cápabőrrel és rinocérosztülökből készültek vértjeik és sisakjaik, a hosszú *sha* lándzsákkal és a rövid *cong* lándzsákkal¹¹ törtek utat egyenesen előre, és ismétlő számszerijak fedezték őket hátulról, páncélborítású szekerek védték őket oldalról. Oly gyorsan mozogtak, mint a kilőtt nyíl, olyan gyorsan egyesültek, mint a villámcsapás, úgy áradtak szét, mint a szél és az eső. S mégis, hadseregük végveszélybe került Chuishánál, és vereséget szenvedtek Bojunél. Chu állam erős volt, hatalmas területekkel, megannyi emberrel, övék volt az égalatti fele. Huai király mégis rettegett az északi Mengchang fejedelemtől, és feladva a föld- és gabonaistenek oltárának¹² őrzését, az erős Qin államba menekült. Seregeit szétzúzták, területeit pedig szétszabdalták. Ő maga (Qinben) halt meg, ahonnan soha nem tért vissza.

¹⁰ Az ebben a szakaszban előforduló helynevek kínaiul: Yuan 沅, Xiang 湘, Ying 潁, Si 泗, Ba 巴, Shu 蜀, Tan 鄧, Huai 淮, Ying 潁, Ru 汝, Folyam (tudniillik a Jangce: Jiang) 江, a Han-folyó 漢, Denglin 鄧林, Fangcheng 方城.

¹¹ A *sha* 鍛 és a *cong* 縱 két speciális lándzsatípus, melyek leginkább a hosszúságukban különböztek.

¹² A föld- (*she* 社) és gabonaisten (*ji* 稷) oltárai az ország önálló államiságát jelképező szakrális helyek.

42.

A (Qin-dinasztia) két császárat¹³ a stratégiai erejük az Ég fiává tette, övék volt az ég-alatti minden kincse. Ahová ember taposta utakon el lehetett jutni, ahova csónakkal el lehetett evezni, azon területeket ők mind tartományokra és körzetekre osztották [ti. uralmuk alá vonták]. Csakhogy szabadjára engedték füleik és szemek vágyait, és fényűző, pazarló életet éltek, s mit sem törődtek azzal, hogy a száz családnév viselői éheznek, fájznak, elszegényednek és nélkülöznek. Tízezer hintót állítottak ki, és felépítették az Afang-palotát. Besoroztatták a falvak ifjait és határszolgálatra vezényelték őket, s az (emberek vagyonának) nagyobbik felét szedték be adó gyanánt. A száz családnév viselőit katonai szolgálat és fékevesztett büntetések sújtották. Azt sem tudni, hogy egyetlen nap leforgása alatt hány ezer, tízezer taligáikat húzó (földönfutó) lelte halálát az utakon. Az egész égalatti úgy szenvedett, mintha tűzzel perzselnék, úgy kínlódott, mintha tűzzel pörkölnék. A feljebbvalók és az alárendeltek között nem volt békesség, a hivatalnokok és a köznép nem bíztak egymásban.

43.

(Majd pedig) egy határszolgálatot teljesítő katona, bizonyos Chen Sheng¹⁴ lázadást szított Dazeben: felgyűrte ruhaujját és lemeztelenítette jobbját. Kikiáltotta a (független) Nagy Chu (Birodalmat), s az égalatti visszhangként válaszolt neki. (Pedig) akkoriban ő még nem rendelkezett kemény páncélokkal és éles fegyverekkel, sem erős számszerjakkal és masszív ostromszekerekkel, (csupán) jujubafából faragott lándzsákkal és vésőkéből készített kardokkal támadtak, husángokkal vagdalkoztak, csingafával¹⁵ és kapával verkedtek. Így szálltak szembe az alabárdokkal és az erős számszerjakkal, így ostromolták meg a városfalakat, és foglalták el a földeket. Nem volt semmi, amit meg ne hódítottak volna, hiszen az égalatti felbolydult hangyabolyként áradt, mindenfelé ezer mérföldekre áradtak szét fellegekként és kibontott gyékényként. Stratégiai helyzetük és pozíciójuk ugyan jelentéktelen volt, fegyvereik és felszerelésük sem volt hatékony, mégis egyetlen ember hívószavára az egész égalatti válaszolt, mert a harag már felgyülemlt a népben.

¹³ A két császár (*huangdi* 皇帝): Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 (eredeti nevén: Ying Zheng 嬴政; i. e. 260 – i. e. 210), aki i. e. 221-ben uralma alatt egyesíti az egymással hadakozó fejedelemségeket, és az utódja, Qin Er Shi Huangdi 秦二世皇帝 (eredeti nevén: Ying Huhai 嬴胡亥; i. e. 230 – i. e. 207).

¹⁴ Chen Sheng 陳勝 (más néven Chen She 陳涉) besorozott szegény földműves volt, aki katonatársaival dezertőrré vált, majd nyíltan a Qin-dinasztia ellen fordult, hamarosan több ezren csatlakoztak hozzá, i. e. 207-ben felkelést robbantott ki, ám a rákövetkező évben meghalt.

¹⁵ Csingafa: vállra fektethető teherhordórúd, melynek két végére akasztják a terhet.

44.

Amikor Wu király megtámadta Zhout, a Sui-csillag éppen keleten állt, amikor elértek a Fan-folyóhoz, az éppen megáradt, amikor elértek a Gongtou-hegyhez, az éppen összedőlt, egy seprúcscillag nyelét [ti. üstökös csóvját] a yinbéliek tartották. A csata napján egyszerre tíz Nap kelt fel az égen, szélvihar és zápor verte (Wu király hadait). Ráadásul a bátran előretörőket sem jutalmazták meg, és akik gyáván megfutamodtak, azokat sem fenyegette büntetés, a fegyvereket sem készítették elő tökéletesen, az égalattit mégis elcsendesítették.

IX.

45.

Ezért aki igazán ért a védekezéshez, azon senki sem képes átgázolni; aki pedig igazán ért a támadáshoz, azzal nincs, ki harcba szállna. Megértették a korszellemet, és kihasználták az idő kínálta stratégiai előnyt, s mivel a nép kíváncsiaként cselekedtek, elfoglalták az égalattit. Ezért az, aki igazán ért a támadáshoz, felhalmozza az erényt, aki pedig igazán ért a hadsereg vezetéséhez, táplálja a harci szellemet. Az erény felhalmozásával a nép használhatóvá lesz, a harci szellem táplálása pedig a hatalomhoz segít. Ha békeidőben a népek okítása csak felszínes, akkor a győzelemmel megszerezhető stratégiai előny is csak csekély, ha viszont a nép erényekben gazdag, akkor a hatalom is jól megalapozott és széles kiterjedt. Amennyiben a hatalom jól megalapozott és széles kiterjedt, akkor mi magunk megerősödünk, ellenségünk viszont meggyöngül. Ezért aztán aki igazán ért a hadviseléshez, az előbb ilyen módon gyöngíti meg az ellenségét, s csak ezután száll vele harcba, így pedig feleannyi létszámmal is képes megkészserezni a sikert.

46.

Tang csupán hetvenmértföldnyi területet uralt, de mivel az erényt ápolta, mégis képes volt (az égalatti) királyává válni. Zhibo ezer mértföldnyi területek uraként is elbukott, mert meggyöngítette a hadseregét. Ezért egy ezer harci szekeret kiállító országban ha ápolják az erényt, birodalommal lehetnek, míg egy tízezer hintót kiállító birodalom is elbukhat, ha a fegyverek használatában lelik örömüket.

47.

Ezért a teljes győzelemre törekvő hadsereg előbb arat győzelmet, és csak azt követően bocsátkozik harcba; előbb vereséget mér az ellenségre, és csak azt követően keresi a győzelmet. Ha a harcoló felek egyformán állnak az erény tekintetében, akkor az győz, akik többen vannak; ha egyforma erősek, akkor a bölcsebb fogja legyőzni az ostobábbat; ha egyformán bölcsök, akkor a stratégiával rendelkező fogja legyőzni a stratégiával nem rendelkezőt.

48.

Mindenkor úgy van az, hogy a hadsereg bevetése előtt a templomban kell megtudakolni a csata kimenetelét. Nevezetesen, hogy melyik uralkodó a bölcsebb, melyik hadvezér a tehetségesebb, melyik nép az odaadóbb, melyik ország a jobban kormányzott, hol van több élelmiszerkészlet, kinek bátrabbak a tisztjei és harcosai, ki rendelkezik hatékonyabb páncélokkel és a fegyverekkel, kinek használhatóbbak jobban az eszközei és felszerelései. Ezért van az, hogy a templomban történő stratégiai tervezés mindenkor a legfontosabb. Ha ez jól történik, akkor már ezer mérföldön túlról is győzelmet arathatunk.

X.

49.

A formával rendelkező dolgokat az égalattiban bárki megláthatja; az írásban rögzített tanokat a világon bárki megtanulhatja. Ez pedig mind a rögzített formák miatt lehetséges. Azt azonban, aki igazán ért a formák kialakításához, nem kötik szabályok. Vannak azonban olyanok, akik azt tisztelik a Taóban, hogy forma nélküli, s mivel forma nélküli, nem lehet erőszakkal rávenni semmire, nem lehet felmérni, nem lehet megtéveszteni, és nem lehet tervet szőni ellene.

50.

Akik láthatóvá teszik [ti. elárulják] bölcs (elgondolásaikat), azok ellen mások terveket szőnek; akik láthatóvá teszik (igazi formájukat), azokat mások megtámadnak; akik láthatóvá teszik (létszámuk) tömegét, azok elöl mások fedezékbe húzódnak; akik láthatóvá teszik eszközeiket [ti. arzenáljukat], azokkal szemben az ellenség készleteket gyűjt. Az ilyenek még ha oly ügyes és ravasz forgásokat, egyenes-görbe és összehúzódo-kiterjeszkedő manővereket hajtanának is végre, akkor sem szakértői (a hadsereg alkalmazásának).

51.

Akik jártasak (a hadsereg) mozgatózásában, szellemként bukkannak elő, kísértetként haladnak, csillagként szikráznak és égboltként mozognak, előretörnek és visszavonulnak, összehúzódnak és kiterjednek minden látható nyom nélkül. *Luanmadárként*¹⁶ támadnak föl, *linként*¹⁷ iramodnak neki, főnixként repülnek és sárkányként száguldanak. Pusztítók, mint az őszi szélvihar, sebesek, akár a megriasztott sárkány. Az éltető (dolgozó) bővelkedve halálos csapást mérnek (az ellenségükre), a felvirágzásukat kihasználva hanyatlást okoznak (az ellenségüknek), a gyorsaságukkal lelassítják (az ellenségüket), a jóllakottságukkal éhséget okoznak (az ellenségüknek). Miként a víz eloltja a tüzet, miként a forró víz elolvasztja a havat. Ugyan hol ne aratnának sikert?! Ugyan hol ne érnének célba?! Bensőjükben kiürítik szellemüket, (testükön) kívül pedig szerény a becsvágyuk. A formanélküliségben mozognak, és a váratlanságban bukkannak fel. Mint a forgószél, úgy haladnak, mint akik a semmiből egyszer csak itt vannak, és senki nem tudja, merre mennek. Gyorsan (támadnak) előre, lassan vonulnak vissza, és senki nem tudja, hol gyűlnek össze. Sebesek, mint a villámlás, gyorsak, mint a szél és a zápor. Úgy tűnik, mintha a földből bukkannának elő, olyan, mintha az égből hullanának elő. Maguktól törnek ki, maguktól vonulnak vissza: senki nem képes útjukat állni. Oly gyorsak, mint a bronzhegyű nyílvevő. Ugyan mi tudna megmérkőzni velük? Egyszer sötétek, másszor világosak. Ugyan ki tudná, hol kezdődnek és hol érnek véget? Még az sem látszik, hogy elindultak volna, ám ők már rég célba értek.

XI.

52.

Ezért aki igazán jártas a hadsereg alkalmazásában, az látja az ellenség ürességét [*xu*, ti. gyöngé pontjait]. Hajszolja szüntelenül, űzi pihenőt nem engedve, szorongatja szakadatlanul. Akkor mér rá csapást, amikor az bizonytalan, akkor tör rá, amikor az felkészületlen. Gyors, akár a mennydörgés: nem lehet befogni a fület; gyors, akár a villámlás: nincs idő eltakarni a szemet.

53.

Aki igazán jártas a hadsereg alkalmazásában, az olyan, mint ahogy a visszhang követi a hangot, mint ahogyan a dőrej követi a dobhangot. (Támadása) elvakítja (az ellenséget), s ideje sincs kidörgölni (a szemét); úgy ráijeszt (az ellenségre), hogy

¹⁶ A *luan* 鸞 mitikus madár, a főnix egyik fajtája.

¹⁷ A *lin* 麟 mitikus patás állat, az unikornis vagy egyszarvú kínai megfelelője.

annak ideje sincs levegőt venni. Ekkor (az ellenségnek) nincs ideje feltekintve megpillantani az eget, lepillantani és meglátni a földet. Kezeikből kihullanak a törbalták, és idejük sincs előrántani fegyvereiket. Úgy csap le, mint a villám, úgy tör előre, mint a szél, úgy lobog, mint a tűz és úgy korbácsol, mint a hullámok. Amikor az ellensége nyugalomban maradna, nem tudja, hol védekezzen, amikor pedig támadna, nem tudja, mit tehetne. Ezért aztán mikor felhangzanak (a támadást jelző) dobok, és lobognak a harci zászlók, nincs az az akadály, ami le ne omlana előtte. Az égalattiban ugyan ki merne ellenállni tekintélyének, ki merne ellenszegülni parancsainak, és ki merné útját állni, amikor előretör?

54.

Ezért aki (támadásával) megelőzi a másikat, az győz; aki kivárja a másik (támadását), az veszít; míg az, aki tétlenül tűri a verést, elpusztul.

55.

Ha a hadsereg nyugalomban van, akkor rendíthetetlen; ha összpontosítja (támadó erejét), akkor tekintélyes ereje lesz; ha vakmerő és elszánt, akkor bátor; ha elméje kételkedő, akkor vereséget szenved; ha erejét megosztja, akkor meggyöngül. Ezért aki képes megosztani az ellensége seregét, és kételyeket ébreszteni ellensége elméjében, az kevés is a sok fölébe kerekedhet. Aki nem képes megosztani az ellensége seregét, sem pedig kételyt ébreszteni annak elméjében, annak bizony a kétszeres túlereje sem lesz elegendő (a győzelemhez).

56.

Ezért volt az, hogy Zhounak (hiába volt) százszor tízezer katonája, azoknak mind különbözőt a szándékuk, míg Wu király¹⁸ háromezer embere egyesíteni tudta az akaratát. Így aztán ezer azonos akaraton lévő ember felér ezer másik erejével; tízezer eltérő szándékú ember között viszont nincs egy sem, aki használható lenne. Ha a parancsnok, a katonák, a tisztek és az emberek úgy mozdulnak és pihennek, mintha azok egyetlen testet alkotnának, akkor szembeszállhatnak és megütközhetnek az ellenséggel.

¹⁸ Zhou király (Zhou wang 紂王) a Shang-dinasztia utolsó, a történetírói hagyomány szerint zsarnok és kegyetlen uralkodója volt, akit i. e. 1046-ban, a muyei 牧野 csatában győzött le Wu király (Wu wang 武王), aki ezzel biztosította a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) megalapítását.

57.

Ezért amikor a tervek eldöntöttek, adják ki (a parancsokat); amikor az elrendezés végleges, induljanak el! A hadvezér ne kételkedjék a stratégiában, a katonák pedig ne legyenek eltérő szándékkal! Ha a mozgásuk nem lomha, a beszédük nem hiábavaló, a tetteik nem bizonytalanok, akkor támadásunk egészen biztosan gyorsan végrehajtott lesz.

XII.

58.

Ezért a hadvezér a testeként tekint a népre, a nép pedig a szíveként tekint a hadvezérre. Ha pedig segítőkészek, akkor örömmel harcolnak, ám ha ellenérzéseik vannak iránta, akkor inkább megfutamodnak. Ha a szellem nem egységes, akkor a test sem fog megfelelően működni; ha a hadvezér nem őszinte és jó szándékú, akkor a katonáknak nem lesz elegendő merszük és bátorságuk.

59.

Ezért a jóságos hadvezér katonái olyanok, mint a tigris fogai, mint a rinocérosz szarva, mint a madár szárnyai, mint a százlábú lábai: haraphat velük, döfhet velük, kiterjesztheti őket, és haladhat velük. Így aztán, ha a katonák erősek, akkor sem egymással akaszknak össze, ha sokan vannak, akkor sem egymásnak ártanak, mert egyazon szándék vezérli őket.

60.

Ezért ha a nép őszintén engedelmeskedik a parancsoknak, akkor sem lesz bennük félsz, ha kevesen lennének; ha viszont a nép nem engedelmeskedik a parancsoknak, akkor elárvultnak érzik magukat, ha mégoly sokan volnának is. Ezért ha az alárendelték nem szívlelhetik a feljebbvalójukat, akkor a szellemük használhatatlan; ha a katonák nem tisztelik a hadvezért, akkor a testük sem alkalmas a harcra. Akinek a védelme sziklaszilárd, és akinek a támadása feltartóztathatatlan, annak nem kell megvárnia, míg a pengék összecsapnak, és elkezdődik az ütközet, hiszen már ebből pontosan megmutatkozik, kié lesz a győzelem, és ki bukik el.

XIII.

61.

A hadviselésben a stratégiai előnynek (*shi*) három, a taktikai előnynek (*quan*) pedig két formája létezik.

(Ezek) a *qiből* származó stratégiai előny, a terep kínálta stratégiai előny és a kedvező alkalom kínálta stratégiai előny.

Ha a hadvezér bátorsága teljében van, és az ellenséget könnyen legyőzhetőnek tartja, ha katonái elszántak, és örömmel várják a harcot, ha a három sereg tömegének és a százszor tízezer katonának a harci kedve olyan, akár a kék fellegek, *qijük*, mint a vad orkán, (harci kiáltásuk) hangja pedig, mint a mennydörgés robaja, és mindezt a végsőkig fokozva, rettenetes erővel az ellenségre rontanak, nos, ezt nevezik a *qiből* származó stratégiai előnynek.

62.

A meredek hágókat, szorosokat, magas hegyeket, a jól ismert stratégiai pontokat, a tekergő, kígyózó szerpentineket, a korszonyakú területeket, a juhok taposta csapásokat, a varszerű kújárókat, valamint azokat a helyeket, ahol akkor sem merne átkelni ezer ember, ha csupán egyetlen személy védi, nos, ezeket nevezik a terep kínálta stratégiai előnynek.

63.

Kihasználni az (ellenség) fáradtságát, rendezetlenségét, éhségét, szomjúságát, azt, amikor fázik, vagy amikor a hőségtől szenved, ott nyomást gyakorolni rá, ahol már tántorog, és ott húzni ki a talajt alóla, ahol a legsebezhetőbb, nos, ezeket nevezik a kedvező alkalom szülte stratégiai előnynek.

64.

Aki értőn alkalmazza a kémeket, az kipuhatolhatja az ellenség hibáit, terveket készíthet ellene, és kifürkészheti gyöngeségeit. A sűrű bozotos fedezékében meglapuló hadsereg elrejtőzhet úgy, hogy ne lehessen tudni, mikor törnek majd elő, s így az ellenségnek esélye sem lesz felkészülni a támadásukra. Ezt nevezik taktikai előnynek.

65.

Amikor csatarendet állítunk, legelőször is ki kell választani az élcsapatot, biztosítani kell az előre- és visszavonulás útját, pontosan el kell rendezni a szakaszok felosztását, gondoskodni kell arról, hogy a bal és a jobb szárny ne akadályozzák egymást azért, hogy minél kevesebb fegyverrel, minél nagyobb veszteséget okozzunk az ellenségnek. Ezt nevezik úgy, hogy a taktikai előny biztosítása.

XIV.

66.

A taktikai és a stratégiai előnyöket (*quan shi*) meg kell valósítani (*xing*), a tiszteket és harcosokat tökéletesen ki kell képezni, ki kell válogatni a legjobbakat és fel kell használni a tehetségüket, az igazgatási és ellenőrzési folyamat (*guan*) terjedjen ki az emberekre [ti. katonákra], a terveket (*ji*) rögzítsék, a stratégiát (*mou*) határozzák meg, legyenek világosan kifejtve a pusztulás és a megmaradás, a kinevezések és elbocsátások, valamint a nyereség és veszteség (feltételei/körülményei), s nem lesz (olyan ellenség), aki ne rettegne. Így aztán (ha ez mind megvalósult,) a támadás megindításával nem kell várni a páncélozott szekerekre és a felhőlétrákra,¹⁹ hanem azonnal meg lehet kezdeni a városok bevételét, a csatában még sor sem kerül arra, hogy katonák találkozzanak, és a pengék összecsapjanak, az ellenség máris vereséget szenvedett. Nyilvánvaló, hogy mindez a feltétlen győzelem művészetének köszönhető.

67.

Épp ezért, amíg a háborúnak még nincsenek meg a biztos győzelmet (jelentő feltételei), addig ne kezdjünk meggondolatlanul fegyveres harcba; amíg a támadás nem jár biztos sikerrel, addig meggondolatlanul ne indítsuk el! Csak azt követően kezdjünk harcolni, ha a győzelem (feltételei) már megalapozottak; csak alapos megfontolást követően kezdjünk a hadműveletekbe! Így pedig ha a hadsereg egyszer egybetömörül, akkor nem fog feleslegesen szétszóródni, ha pedig a hadsereg egyszer kivonul, nem fog üres kézzel visszatérni. Ha meg sem mozdul, az jó. Ha viszont megmozdul, remegjen bele az Ég s a Föld, rázkódjék meg a Taishan,²⁰ söpörjön végig a négy tenger (határolta vidéken), a szellemek és kísértetek meneküljenek el előle, a madarak és vadak riadjanak meg tőle! Ha (a hadsereg) így tesz, akkor a harcmezőn nem lesz (olyan ellenség, aki) fegyverekkel szembeszállna vele, s az (ellenséges) országban sem lesz olyan város, amelyik képes lenne védekezni ellene.

¹⁹ A „felhőlétra” (*yunti* 雲梯) az ókori kínai hadviselés egy igen jellegzetes ostromszerkezete volt.

²⁰ A Taishan 泰山 Kína egyik szent hegye, a mai Shandong-tartomány területén található.

68.

A passzivitással (*jing*) szembe lehet szállni az aktivitással (*zao*), a rendezettséggel (*zhi*) ki lehet várni a rendezetlenséget (*luan*), a formanélküliséggel (*wuxing*) felül lehet kerekedni (*zhi*) a formával rendelkezőn (*youxing*), a nem cselekvéssel (*wuwei*) válaszolni lehet a változásokra (*bian*), s bár mindezzel még nem lehet (biztosan) legyőzni az ellenséget, de (az biztos), hogy az ellenség sem jut hozzá a mi legyőzésünk módjához (*dao*).

69.

Ha az ellenség nálunk korábban indítja a hadműveletét (*dong*), akkor megmutatkozik a formája (*xing*). Ha ő aktív (*zao*), akkor mi maradjunk passzív nyugalomban (*jing*), s így megtörhetjük az erejét (*li*). Ha az (ellenség igazi) formája megmutatkozik, akkor a győzelmünk biztosítható; ha az ereje megtörik, akkor tekintélyünk (*wei*) megalapozható.

70.

Vegyük szemügyre (az ellenség) mozgását, és ahhoz alkalmazkodva tegyük meg a (szükséges) változtatásokat; vizsgáljuk meg, hogy (az ellenség) mit tesz rosszul és jól, s így irányítsuk a sorsát! Vessünk elé olyan csalit, ami után vágyakozik, s így kifáraszthatjuk a rohamát. Mihelyt valami rés mutatkozik (a sorai között), azonmód használjuk ki, és törjünk be közéjük! Amikor a végére ért (taktikai) változatainak, szorítsuk be; amikor felszakadoznak a kapcsolódó részei, csapjunk le rá! Ha az ellenség ismét nyugalomba vonul, akkor formabontó harcmodort (*qi*) alkalmazva támadjuk meg; ha nem válaszol a (hadműveletünkre), akkor ki kell találnunk, hogy bírhatnánk őt mozgásra. Ha pedig válaszként hadműveletbe kezd, és láthatóvá lesz, hogy mire készül, akkor ragadjuk magunkhoz a kezdeményező szerepet és mozgassuk őt [addig, amíg meg nem találjuk a legyőzéséhez vezető legeredményesebb módszert]!

71.

Ha az ellenség valahol sok erőt vont össze, akkor máshol biztosan hiányt szenved (a haderejében). Ha erejét a bal szárnyára összpontosítja, akkor nekünk a jobb szárnyát kell támadni. Ha az ellenség hanyatt-homlok menekül, akkor mi hátulról mozgathatjuk őt. Ha az ellenség a közelünkbe merészkedett, de nem (akaródzik neki megindítani a támadó) hadműveletet, azt úgy nevezik, hogy „tétova késlekedés”. Ekkor csapjunk le rájuk, akár a mennydörgés, taroljuk le, akár a fűvet és a fákat, vakítsuk el, akár a tüzes villám! Tegyük mindezt oly gyorsan és váratlanul, hogy a katonáknak lépni se legyen

ideje, és a harci szekerek kerekei meg se tudjanak moccani! Fegyvereink úgy sorakozzanak, mint az erdő szálfái, számszerjaink oly erősek legyenek, mint a kosok szarvai, s akkor bármily roppant létszámú legyen is egy ellenséges sereg, a stratégiai előnyeinkkel (*shi*) senki nem mer majd szembeállni.

XV.

72.

Minden, ami külső ismertetőjegyekkel (*xiang*) rendelkezik, az bárki által legyőzhető (*sheng*); minden, ami formával (*xing*) rendelkezik, azzal bárki szembeállhat (*ying*). Ezért a bölcs ember a formanélküliségbe rejti a formáját, elméje pedig az ürességben vándorol. Szél és eső el nem zárhatja őt, de a fagy és a hőség sem rekesztheti el őt – merthogy forma nélküli. Ragyogó, lágy, leheletfinom és parányi, olyan, hogy még a fémen és a kövön is áthatol, eljut a legtávolabbi vidékekre is, feljut a kilencedik ég magasába és lehatol a Sárga Forrás²¹ mélyére is. Csak akkor képes erre, ha forma nélküli marad.

73.

Aki a hadsereg alkalmazásában igazán járatos, annak ott kell lecsapnia, ahol (az ellensége) rendezetlen, és nem támad ott, ahol az rendezett, nem támadja meg a nagy és erős ellenséget, és nem csap le ott, ahol a zászlók szorosan és rendezetten állnak. Amikor (az ellenség) külső formája még nem látszik teljesen, akkor számításokat végezve vára-kozzék a vele való találkozásig, amikor pedig (megmutatkozik), hogy az ellenség formája hol sebezhető, ahhoz alkalmazkodva kerekedjen felül rajta! Ha az ellenség (megfelelő) számításokkal rendelkezik, (maradjunk veszteg), máskülönben, ha megmozdulunk, ő el fog rejtőzni előlünk. Ha viszont az ürességünkkel (*xu*) szállunk szembe az ő teltségével (*shi*), akkor egészen biztosan kézre keríthetjük őt.

74.

Ha a tigrisek és a párducok nem mozdulnak, nem esnek bele a csapdába; ha a szarvasok és az őzek nem mozdulnak, nem gabalyodnak bele a vadfogó hálóba; ha a repül(ni képes) madarak nem mozdulnak, akkor nem akadnak be a hálóba; ha a halak és a teknősök nem mozdulnak, akkor a tengeri *shen* szörny²² nem csípi el őket a csőrével. Csak akkor lehet az élőlények fölébe kerekedni, ha azok mozgásba kezdenek. A bölcs emberek

²¹ Az ókori Kínában a Sárga Forrás a „föld alatti világ” szinonimája volt.

²² *Shen* 魍: legendás tengeri állat.

ezért becsülik oly nagyra a passzív nyugalmat (*jing*), mert ha passzívak maradnak, akkor képesek szembeszállni az aktív (*zao*) (ellenséggel), a később (reagálással) képesek szembeszállni az elsőnek (akciót indítóval), az (alapos) számításokkal (*shu*) képesek legyőzni a (számításokat) elhanyagolókat, a tökéletességgel képesek elfogni a hiányosságokkal rendelkezőket.

75.

Ezért a kiváló hadvezér úgy használja a katonákat, hogy azonossá teszi a szándékukat, és egyesíti az erejüket, hogy a bátrak ne egymagukban kényszerüljenek előre nyomulni, és a gyávák ne egymagukban vonuljanak vissza. Amikor (az ilyen hadsereg) megáll, olyan (rendíthetetlen), akár a dombok vagy a hegyek; amikor elindul, olyan (gyors), akár a szél és az eső. Amikor támad, biztosan csapást is mér, és nincs (az az ellenség), akit meg ne semmisítene. Úgy mozog, mintha egyetlen test lenne, senki sincs, aki szembeszállhatna vele. Ezért okoz veszteséget az ellenség nagy tömegének, miközben maga csak keveseket vitt harcba. Ha az öt ujjal (külön-külön) egymás után ütünk, az nem olyan hatásos, mint ha ökölbe szorított kézzel csapunk oda; ha tízezer embert (külön-külön) egymás után küldünk előre, az nem olyan jó, mint ha száz emberünk egyszerre ér célba. A tigris és a párduc roppant ügyes, a medvéknek pedig nagy ereje van, az emberek mégis a húsukat falatozzák, és lenyúzzák a bőrüket azért, mert nem tudják, hogy egyesíteni kellene az erejüket.

76a.

(Tudvalevő, hogy) a víz ereje (*shi*) legyőzi [ti. kioltja] a tüzet. Ha viszont Zhanghua tornya lángokban áll, és egypintes²³ merőkanállal locsolva akarnák eloltani, akkor akár szárazra merhetik a kutakat és kiapaszthatják a tavakat is, akkor sem jutnak semmire. Ám ha megtöltik a *hu*, *ke*, *pen*, *ang* edényeket,²⁴ s ezekkel locsolnak, akkor gyorsan el lehet oltani (a tüzet).

XVI.

76b.

Az ember-ember elleni (konfliktus azonban) mégsem olyan, mint ahogyan a víz győzedelmeskedik a tűz felett, mert ha kevéssel akarnánk szembeszállni a sokkal, akkor nem

²³ A pintként fordított *sheng* 升 régi kínai űrmérték, 1 *sheng* = 199,687 ml.

²⁴ Kínai edénytípusok elnevezései (*hu* 壺, *ke* 榼, *pen* 盆, *ang* 盎).

lennénk képesek sikert aratni – ez egészen nyilvánvaló. A katonai gondolkodók némelyike mégis azt mondja: „A kevés szembezállhat a sokkal.” (Csakhogy) ez a hadba vonulás (alkalmának számára) vonatkozik, nem pedig a harcban (résztevők létszámára). Létezik olyan, hogy némelyik (hadsereg) sok csatát vív kevés (katonával), azért, mert a stratégiai előnyüket (*shi*) nem tudják egyesíteni. Aztán olyan is létezik, hogy (egy hadsereg) kevés harcot vív meg rengeteg (katonát) felhasználva azért, mert ők a felhasználandó erejüket összhangba tudják hozni. Ám olyanról én még soha nem hallottam, hogy régtől fogva egészen mostanáig valaki bármikor is maradéktalanul kiaknázza volna a (katonái) képességeit, és teljes mértékben felhasználta volna azok erejét, s így kevéssel képes lett volna győzelmet aratni a sok felett.

77.

Az isteni (*shen*) (ajándékok) tekintetében nincs becsesebb azoknál, amelyeket az Ég (nyújt); a stratégiai előny (*shi*) tekintetében nincs megfelelőbb azoknál, amelyeket a Föld [ti. a terep] (szolgált); a hadműveletek (*dong*) tekintetében nincs sürgetőbb az időzítésnél (*shi*); a felhasználandók (*yong*) tekintetében pedig nincs hasznosabb az embereknél. Általában a hadsereg számára ezen négy (feltétel teljesülése) a legfontosabb. Addig kell várni, míg ezek az irányításunk (*dao*) alá nem kerülnek, s csak ezután lehet bármiféle cselekvésbe kezdeni.

Azonban a terep nyújtotta előny fontosabb, mint az időjárás viszonyok; a fortélyok alkalmazása fontosabb, mint a terep nyújtotta előnyök; és a stratégiai előny (*shi*) pedig fontosabb, mint az emberek [ti. a katonák].

Ezért az, aki csak az Égre [ti. az időjárás viszonyokra] támaszkodik, csalódhat; az, aki csak a Földre [ti. a terepviszonyokra] támaszkodik, elakadhat; az, aki csak az időzítésre támaszkodik, kényszerhelyzetbe kerülhet; az, aki csak az emberekre [ti. a katonákra] támaszkodik, összezavarodhat.

78.

Az emberségesség, a bátorság, az őszinteség és a tisztességesség az emberek szépséges tulajdonságai, csakhogy a bátrakat (csapdába) lehet csalni, az emberségeket ki lehet fosztani, az őszintéket könnyen be lehet csapni, a tisztességeket pedig könnyű megteveszteni. Ha abban, aki tömegeket kommandíroz, ezen (tulajdonságok) bármelyike is nyilvánvalóvá válik, azt az ellenség ki fogja használni. Innen szemlélve a dolgokat a hadsereg szilárd elvekre építve valósítsa meg a győzelmet, ne pedig az emberi tulajdonságok kiválóságára hagyatkozzék! Ez magától értetődő.

XVII.

79.

Ezért az őzeket és szarvasokat vadfogó hálóval lehet elkapni; a halakat és teknősöket halászhalóval lehet kifogni; a hattyúkat és a vadludakat selyemzsinórral kötözött nyíl-vesszővel lehet elejteni.

80.

Csakhogy mihez kezdjünk a forma nélküli (*wuxing*) dolgokkal? Épp ezért a bölcs emberek a kezdetnélküliségbe (*wuyuan*) rejtőznek, s így érzéseikhez nem lehet hozzáférni és nem lehet azokat kifürkészni; a formanélküliségben mozognak, ezért hadrendjükhöz (*chen*) nem lehet hozzáférni, azokat nem lehet irányítani (*jing*). Nincsenek (állandó) szabályaik (*fa*), és nincsenek (állandó) mintáik, hanem (az ellenség) jövetelének (mikéntjéhez igazodva) alakítják ki a legkedvezőbb körülményeket; nincsenek (állandó) neveik, és nincsenek állandó formáik, hanem (az ellenség) változásaihoz (igazodva) alakítják ki a saját ismertetőjegyeiket. Mélységük, ó, mily feneketlen, messzeható jellegük, ó, mily végtelen! Akár télen, akár nyáron, akár tavasszal vagy akár ősszel ők mindig magasabbra érnek a legmagasabb (Ég) tetejénél is, ők mindig mélyebbre hatolnak a legmélyebb (szakadék) aljánál is. Szüntelenül változnak és alakulnak, semmi sem állhatja az útjukat. Elméjüket (*xin*) a Titokzatos Sötétség Pusztaságában építik fel, szándékukat a Kilencörvényű Szakadékban rejtik el. (Ellenségeik) rendelkezzenek bármilyen kiváló éleslátással, érzéseiket senki ki nem fürkészheti!

81.

Amit a hadseregben alaposan tanulmányozni kell, az az égi Tao [ti. időjárás]; amiket térképen meg kell rajzolni, azok a terepviszonyok; amiket világosan ki kell fejteni, azok az emberek feladatai; amivel pedig el lehet dönteni a győzelmet, az a stratégiai előny megpecsételése.

82.

Ezért a hadsereg alkalmazásában legkiválóbb hadvezérek odafenn megszerzik az égi Tao (támogatását), ideleln meg szerzik a terep nyújtotta előnyöket, a kettő között pedig megnyerik maguknak az emberek szívét, így mindig a kedvező pillanatban cselekednek, és a stratégiai előny (*shi*) birtokában támadnak. Az őket követő, közepes (képességű)

hadvezérek odafenn nem ismerik az égi Taót, idelent sincsenek tisztában a terep nyújtotta előnyökkel, ám a stratégiai előnnyel együtt használják fel az embereket, s bár nem képesek tízezerszer mindig tökéletes (győzelmet aratni), még így is elég sokszor győznek. A hadsereg alkalmazásában leghitványabb hadvezér összegyűjti az információkat, ám ettől csak összezavarodik, sok mindent megismer, de ettől csak elbizonytalanodik, ha táborozik, akkor fél és retteg, ha pedig támad, akkor tétova, így aztán mihelyt megmozdul, azonnal az ellenség kezére jut.

XVIII.

83.

Miért van az, hogy ha két, egyformán ügyes ember párbajt vív egymással, akkor mindig az erősebb fog győzni? Nos, azért, mert (az erősebb) összpontosítja az akaratát. Ha egy hatalmas szekercével csapunk le a tűzifára, akkor ennek felaprításához nem kell kivárnunk a kedvező időt és a szerencsés napot. Ha viszont egy akkora szekercével akarnánk felaprítani a tűzifát, amelyet senki emberfia fel nem bír emelni, akkor hiába követjük a *zhaoyao* módszert, és alkalmazzuk a *xingde* módszert [a szerencsés nap kiválasztására],²⁵ nem fogják tudni felaprítani azt, mert nem rendelkeznek az erő előnyével (*shi*).

84.

Ezért ha a vizet serkentik, akkor felerősödik; ha a nyílvevőt serkentik, akkor messzire száll. Ha viszont (a nyílvevő) rovátkolt részét, a tollait és a bambuszszárát kicserélik ezüstre, ónra, akkor legyen bár a kocsi-függöny vékony nyersselyemből, a pajzs pedig száraz lótusz(levelekből), akkor sem lehetne rájuk lőni. Ha viszont a húr erősen kifeszített, az íj és a számszeríj pedig erős, akkor (a nyíl) átüti még a rinocéroszbőrből készült vértet és a nyersbőrből hasított pajzsot is. A heves szél képes elfújni a házakat és kicsavarni a fákat; az üres (*xu*) szekér a lejtőn lejut a nagy utakra éppúgy, mint ahogy feljut a meredek dombokra is, merthogy az emberek tolják.

85.

Így aztán akik a hadsereg alkalmazásában igazán járatosak, azoknak a hadászati előnyük (*shi*) olyan, mint amikor a felgyülemlett víz lezúdul az ezer *ren*²⁶ magas gátról,

²⁵ A *zhaoyao* 招搖 és a *xingde* 刑德 egyaránt asztronómiai jellegű jóslásfajta volt.

²⁶ A *ren* 仞 régi kínai hosszmérték, 1 *ren* = 8 *chi* 尺 (láb), vagyis kb. 185 cm.

vagy amikor egy gömbölyű sziklakő legurul egy tízezer *zhang*²⁷ mélységű szakadékba. Ha az égalattiban bárki azt látja, hogy a mi hadseregünket mindenképpen így fogjuk alkalmazni, akkor ugyan kinek lenne mersze harcra kelni velünk? Ezért száz olyan ember, aki akár meghalni is kész, többet ér, mint tízezer olyan ember, akik biztosan vereséget fognak szenvedni. Hát még (mennyit ér), a három sereg megannyi harcosa, akik akkor sem hátrálnak meg, ha vízbe vagy tűzbe kell menniük?! Ha egyszer csak összecsapnak a pengék az égalattiban, ugyan ki tudná legyűrni őket?

XIX.

86.

Amit „égi kalkulációnak” nevezünk, az azt jelenti, hogy a bal oldalunkon legyen a „Zöld sárkány”, a jobb oldalunkon legyen a „Fehér tigris”, előttünk legyen a „Vörös madár”, mögöttünk pedig a „Titokzatos harcos (teknős)”.

Amit a „terep előnyeinek” nevezünk, azt jelenti, hogy mögöttünk legyenek az éltető (magaslatok), előttünk pedig a halálos [ti. nyílt terep], bal oldalunkon legyen a „hím” terep, jobbunk felől pedig a „nőstény” terep.

Amit pedig „emberi dolgoknak” nevezünk, azt jelenti, hogy a kitüntetések és a jutalmazások (rendszere) legyen megbízható, a fenytések és a büntetések pedig legyenek elkerülhetetlenek; az akció és a nyugalomban maradás legyen jól időzített, a kinevezések és az elbocsátások pedig legyenek azonnaliak.

87.

Ezekre bizony nemzedékek, amelyek egymásra hagyományozták, követendő példaként tekintettek régóta, de alkalmazásukat mégsem szabad kikényszeríteni. A követendő példákat az aktuális időhöz igazodva kell változtatni, alakítani. Ezért van az, hogyha megvizsgáljuk a csarnokban látható árnyékokat, pontosan lehet tudni a Nap és a Hold mozgását, miként ha azt látjuk, hogy a korsóban lévő víz megfagyott, pontosan tudjuk, hogy az égalattiban hideg vagy meleg van-e éppen. A dolgokon végbemenő változások jelei azonban olykor oly parányiak, hogy azokat csak a bölcs emberek képesek felismerni.

²⁷ A *zhang* 丈 (öl) régi kínai hosszmérték, 1 *zhang* = 2,31 méter.

88.

Mivel a dob nem függ az öt zenei hangtól, képes uralni az öt zenei hangot; mivel a víz nem függ az öt íztől, képes összhangba hozni az öt ízt; mivel a hadvezér nem függ a hadsereg öt főtisztjétől, képes ellenőrzést gyakorolni az öt főtiszt felett. Ami képes összehangolni az öt zenei hangot, az nem függ az öt zenei hangtól; merthogy (a víz,) ami képes összehangolni az öt ízt, az nem függ az öt íztől; aki képes irányítani az öt tiszt feladatát, azt magát nem lehet felmérni. Ezért a hadvezér elméje oly áradó, mint a tavasz, oly fényes és ragyogó, mint a nyár, oly csöndes és nyugodalmas, mint az ősz, és oly kemény és szigorú, mint a tél. Az (ellenség) formájához igazodva alakít, az időhöz alkalmazkodva változtat (taktikáján).

89.

Nos, az árnyék nem ad egyenes formát a görbe dolgoknak, miként a visszhang sem teszi mélyé a magas hangot. Ezért ha (a hadvezér) észreveszi, hogy az ellensége miért jön, minden alkalommal győzedelmesen szállhat szembe vele. Így aztán ha az igazságosság (érvényesülését) elősegítve kezd mozgásba, ha a vezérlő elvet előtérbe tolva cselekszik, akkor elrejtve a döntő pillanatot mér (az ellenségre) megsemmisítő csapást, és az igazi értékekre támaszkodva arat diadalt. Az ellenség tudhatja, hol bukkanunk fel, de nem tudhatja, hogy hová tartunk; az ellenség tudhatja, hogy mikor indítjuk (a támadást), de nem tudhatja a konkrét céljainkat. Kezdetben legyünk [ti. mutassuk magunkat] olyan félénkek, akár a róka vagy a vadmacska, majd összecsapván (az ellenséggel) legyünk olyan (ádázak), akár a rinocérosz vagy a tigris, s így az ellenséget meg fogjuk futamítani.

90.

A ragadozó madár, amikor lecsapni készül, előbb leszegi a fejét; a vadállat, amikor rajtaütne (zsákmányán), előbb elrejtja a karmait. A tigris és a párduc nem mutatják karmaikat, miként a hamis [kutyának] sem látszanak a fogai. Ezért a hadsereg alkalmazásának a (helyes) módja, hogy magadat lágynak mutatva fogadd a kemény (ellenségedet), magadat gyöngének mutatva találkozz az erős (ellenségeddel); zsugorítsd magad össze, amikor szembeszállsz a kiterjeszkedő (ellenségeddel)! Ha nyugatra akarsz menni, mutasd azt, mintha keletre tartanál! (Sereged) előbb váljon szét, aztán egyesüljön, (terveid) előbb maradjanak homályosak, később pedig legyenek világosak! Éppen úgy, mint a kísértetek: nyomot nem hagyó; éppen úgy, mint a (hömpölygő) víz: megtörhetetlen. Így aztán nem ott leszel, ahol gondolni vélnék, s nem azt teszed, amire számítanak. Hogy éppen készülsz-e valamire vagy sem, hogy mozgásban vagy-e vagy nyugalomban, nem lesz kiismerhető. Éppen olyan leszel, mint a lesújtó villám, amire

lehetetlen felkészülni. Amit pedig már egyszer felhasználtál, azt ne alkalmazd többször, s így a győzelmet százszorosan kiteljesítheted. Ha (a hadvezér) a titokzatos-sággal és a tisztánlátással szövetkezik, senki nem ismeri ki a (szándékai) kapuit. Ezt nevezzük a legteljesebb mértékben isteninek.

XX.

91.

Ami erőssé teszi a hadsereget, az a nép; ami a népet olyanná tesz, hogy az akár a halált is vállalja, az az igazságosság; ami pedig megvalósíthatóvá teszi az igazságosságot, az a tekintély. Ezek együttesen adják a civil erényeket (*wen*), amelyeket ha a katonai erényekkel (*wu*) ötvözzük, akkor a (győzelem) biztos megszerzésének nevezünk. Ha a tekintély illendő viselkedéssel párosul, azt a legteljesebb megerősödésnek nevezzük.

92.

Amiben az emberek örömeiket lelik, az az élet, amit pedig gyűlölnek, az a halál. Csakhogy (amikor a katonák megostromolják) a magas városfalakat, és (átkelnek) a mély védőárkokon, amikor a nyilak és a (katapult)kövek esőként hullnak, amikor a síkságokon vagy széles mocsarakon összecsapnak a pengék, s katonáid harcolni kezdenek a már korábban felsorakozott (ellenséggel), nem azért teszik, merthogy ők könnyedén kezelik a halált, és örömeiket lelik a sérülésekben, hanem azért, mert a jutalmazások (rendszere) megbízható, a büntetések pedig indokoltak.

93.

Ha a feljebbvaló úgy tekint az alattvalóira, mint tulajdon gyermekeire, akkor az alattvalók is úgy tekintenek rá, mint a saját apjukra. Ha a feljebbvalók úgy tekintenek az alárendeltre, mint tulajdon testvéröccseikre, akkor az alárendelt is úgy tekintenek a feljebbvalóikra, mint tulajdon testvérbátyjukra. Az az uralkodó, aki úgy tekint az alattvalóira, mint tulajdon gyermekeire, bizonyosan a négy tenger határolta területek királyává lesz. Ha az alattvalók úgy tekintenek az uralkodójukra, mint a saját apjukra, akkor biztosan kormányozhatják az égalattit. Ha a feljebbvalók úgy tekintenek az alárendeltre, mint tulajdon öccseikre, akkor ők akár meghalni is készek lesznek értük. Ha az alárendelt is úgy tekintenek feljebbvalóikra, mint tulajdon testvérbátyjukra, akkor ők akár a pusztulást is vállalják értük. Ezért nem tanácsos szembeállni olyan

hadsereggel, melyet az „apák-fiak” és „fivérek-öccsök” köteléke tart össze, mert (köztük) a felhalmozódott jóindulat már korábban szétáradt.

94.

Ezért ha a négy ló nincs összehangolva, akkor még maga Zao Fu²⁸ sem jutna velük messzire; ha az íj és a nyíl nincs összehangolva, akkor maga Yi²⁹ sem lenne képes pontosan célba találni; (amelyik országban) az uralkodó és miniszterei eltérő nézeteket valának, akkor ott még maga Sunzi sem lenne képes szembeszállni az ellenséggel.

Ezért (az uralkodó az országban) belül igazítsa ki a kormányzást az erény felhalmozása által, (az ország határain) kívül pedig szüntesse meg a szegyeteljes dolgokat úgy, hogy (az idegeneket) a saját tekintélye alá tereli. Vizsgálja meg, hogy a (nép) kimerült vagy kipihent, és tudja meg, hogy jóllakottak vagy éhesek. Ezért amikor elérkezik a csata napja, (katonái) úgy tekintenek majd a halálra, mintha csak hazamennének.

Ezért aztán a hadvezérnek a katonával közösen kell vállalni a keserveket: velük együtt éhezzen és fázzon, s így eléri, hogy azok mindhalálig kitartanak majd mellette. Ezért volt, hogy a régmúlt korok kiváló hadvezérei mindenképpen saját (érdekeik) elé helyezték a katonáik (érdekét): a perzselő hőségben nem nyitottak napernyőt, a dermesztő hidegben nem öltöztek prémes ruhákba, hanem (katonáikkal) együtt tűrték a hideget és a hőséget; nehezen járható utakon nem szálltak kocsiba, kaptatón felfelé haladva leszálltak (kocsijukról), és (katonáikkal) együtt küszködtek; csak miután a hadsereg étele megfőtt, láttak neki maguk is az étkezésnek, csak miután a hadsereg kútjai elkészültek, ittak maguk is, ekként éheztek és szomjaztak (a katonáikkal együtt); ha pedig harcra került a sor, (a katonáikkal) közösen vállalták a záporozó nyilak és kövek [ti. katapultlövedékek] jelentette veszélyt.

Ezért a kiváló hadvezér úgy alkalmazza a hadsereget, hogy mindenkor a felhalmozott erénnyel csap le a felgyülemlett haragra, és a felhalmozott szeretettel csap le a felgyülemlett gyűlöletre. Miért is ne győzedelmeskedne hát?

XXI.

95.

Két olyan dolog van, amit az uralkodó megkövetelhet a néptől: követelje meg, hogy a népe érte munkálkodjon, és követelje meg, hogy népe érte akár a halált is vállalja. Három olyan dolog van, amit a nép elvárhat az uralkodójától: az éhezőknek képes legyen enni adni, a kimerülteknek tudjon pihenőt nyújtani, és az eredményeseket képes

²⁸ Zao Fu 造父: legendás kocsihajtó a kínai mondavilágban.

²⁹ Yi 羿: legendás mesteríjász a kínai mondavilágban.

legyen megjutalmazni. Ha a nép már teljesítette (ezen) két kötelezettségét, ám az uralkodó elmulaszt eleget tenni a három elvárásuknak, akkor az országa legyen bármilyen nagy és legyen bármilyen népes, hadserege akkor is meg fog gyöngülni.

Ha az elkeseredettek mindenképpen megvigasztaltatnak, ha a küszködőknek mindenképpen hasznot nyújtanak, ha a legyőzöttek közül az arra méltókat életben hagyják, ha az életveszélyes feladatokat végrehajtókat mindenképpen megjutalmazzák, ha ezen négy dologgal (az uralkodó) elnyerte a nép bizalmát, akkor az uralkodó akár a fellegek közt (röpködő) madarakra is vadászhat, vagy a mélyben (úszkáló) halakra is horgászhat, vagy lantot vagy hárfát pengetve muzsikálhat, vagy harangok és fuvalák hangjában (is gyönyörködhet), vagy sakkot játszhat, vagy magas korsódobálósat játszhat, hadserege akkor is megerősödik, és parancsait akkor is végrehajtják. Ezért ha az uralkodó elég szeretetnek örvend, akkor az alattvalók a szolgálatára foghatók; ha az (uralkodó) erénye elég ahhoz, hogy kivívja (a nép) csodálatát, akkor a tekintélye megszilárdulhat.

XXII.

96.

A hadvezérnek három követendő (szakértelemmel), négy igazságossággal, öt megcselekedni való (erénnyel) és tíz megőrizni valóval kell rendelkeznie.

Amit a három követendő (szakértelemnek) nevezünk: odafenn ismerje az égi Taót; ideleln legyen ismerős a terepviszonyokban; (a kettő) között pedig tanulmányozza az emberi érzéseket.

Amit a négy igazságosságnak nevezünk: gyarapítsa az országot anélkül, hogy túl-hajszolná a hadsereget; önző szándék nélkül gyakorolja a hatalmat; a haláltól sem félve nézzen szembe a nehézségekkel; döntsön határozottan, vállalva azok következményeit.

Amit az öt megcselekedni valónak nevezünk: legyen lágymérséletes, de ne lehessen elgömböcsögni; legyen kemény, de ne lehessen elroppantani; legyen emberséges (*ren*), de ne lehessen fellázadni ellene; legyen őszinte (*xin*), de ne lehessen becsapni; legyen bátor (*yong*), de ne lehessen erőszakossá tenni.

Amit a tíz megőrizni valónak nevezünk: szelleme legyen tiszta, és ne zavarodjék össze; tervezése legyen alapos és késlekedés nélküli; védelme legyen szilárd, és ne lehessen megingatni; tudása legyen tisztánlátó, és ne lehessen megtéveszteni; ne sóvárogjon vagyon után; ne merüljön el léhaságokban; ne legyen hengegő a beszédében; ne akarjon egyszerre több mindent elvégezni, örömeiben ne feledkezzen el magáról, a dühe ne ragadja el.

97.

Ha pedig mindezek a (hadvezér) rendelkezésére állnak, oly titokzatossá és oly bonyolulttá teszik őt, hogy bizony senki nem ismeri ki az ő szándékát. Ha (parancsait) kiadja, azok biztosan helyesek lesznek; a beszéde biztosan szabályszerű lesz; a tevékenysége biztosan jól időzített lesz; a döntései pedig biztosan indokoltak lesznek. Oly pontosan tudja, mikor kell támadást indítani és mikor kell nyugalomban maradni, olyannyira tisztában van a szétnyílás és az összezáródás kapcsolatával; oly alaposan ismeri a belekezdésből és a felhagyásból származó előnyöket és hátrányokat, miként az azonosító jelvény darabjai illeszkednek egymásba. Oly gyors, akár a megfeszített számszerű (lövése), és oly erős, akár a kilótt nyílvevő. Úgy mozog, mint egy sárkány, vagy mint egy kígyó – soha sincs állandó alakja. Senki nem képes meglátni, éppen hova tart, és senki nem képes megtudni, mikor és hol áll meg. Amikor támad, nem lehet ellene védekezni, amikor pedig védekezik, képtelenség megtámadni.

XXIII.

98.

Úgy hallottam, hogy aki igazán járatos a hadsereg alkalmazásában, annak mindennek előtt saját magát kell kiigazítani, és csak ezután követelhet (meg bármit is) másoktól; előbb saját magát teszi legyőzhetetlenné, és csak ezután törekszik a győzelemre. Önmagunk kiigazítása másokon múlik, a győzelemre való törekvés az ellenségén múlik. Ha még nem rendeztük el saját magunk dolgait, akkor az ellenségre való támadásunk is rendezetlen lesz. Ez pedig éppen olyan, mintha tűzzel akarnánk megszabadulni a tűztől, vagy mintha vízzel szállnánk szembe (*ying*) a vízzel. Ugyan mi a csodán tudnánk így felülkerekedni?

99.

Nos, ha a fazekast átalakítanánk agyaggá, akkor az nem tudna cserépedényeket készíteni; miként ha a szövönőt átalakítanánk selyemszállá, akkor az sem tudna hímes szőtteseket előállítani. Az azonos fajta dolgok nem elegendők ahhoz, hogy egymáson felülkerekedjenek, épp ezért eltérő dolgokkal kell meglepetést okozni (*ji*). Ha két veréb harcol egymással, egyikük sem tud végezni a másikkal, ám ha egy ölyv vagy egy sólyom csap le rájuk, menten elmenekülnek. (Azért van ez így,) mert (az ölyv és a sólyom) másfajta (madár, mint a veréb). Ezért a passzív nyugalomban maradással (*jing*) okozz meglepetést az aktív (ellenségnek), rendezettséggel okozz meglepetést a rendezetlennek, jóllakottsággal okozz meglepetést az éheseknek, és kipihentéssel okozz meglepetést

a kimerülteknek! Ha a meglepetést okozó [ti. a formabontó harcmodor] és az egyenes [ti. a hagyományos harcmodor] szállnak szembe egymással, az éppen olyan, mint a víz és a tűz vagy a fém és a fa közötti ellentét.

100.

Aki igazán járatos a hadsereg alkalmazásában, az megragadva az „öt (elem) fölébe kerülését” száll szembe (az ellenséggel), ezért lesz képes kiteljesíteni a győzelmét. Míg a kontárok elhelyezkedve az „öt (elem) alávetett (helyzetében)” akarnának érvényesülni, éppen ezért mihelyt megmozdulnak, az ellenség máris elfogja őket.

101a.

A hadsereg számára a legfontosabb, hogy a tervei ne tudódjanak ki, és hogy a formája rejtve maradjon. A támadása váratlan legyen, ne lehessen ellene felkészülni. A tervek mihelyt láthatóvá lesznek, máris kimerültek [ti. használhatatlanná váltak], a forma mihelyt láthatóvá lesz, máris irányíthatóvá lesz (az ellenség által).

XXIV.

101b.

Ezért a hadsereg alkalmazásában igazán járatos az elrejtőzését fent az égre [ti. az időjárásra], lent a földre [ti. a terepviszonyokra], középütt pedig az emberekre alapozza. Aki az elrejtőzését az égre alapozza, az bárkit legyűr.

No, de mit értünk az alatt, hogy a elrejtőzést az égre alapozni? A nagy hideghez, a kánikulához, a heves szélhez, a pusztító záporhoz, a nagy ködhöz és a sötétséghez történő alkalmazkodással végrehajtott változtatásokat.

S mit értünk az alatt, hogy az elrejtőzést a földre alapozni? A hegyeket, a dobokat, az erdőségeket és a keskeny szorosokat, vagyis ahol fedezékbe lehet húzódni, és ahol nem látható a formánk.

S mit értünk az alatt, hogy az elrejtőzést az emberekre alapozni? A (hadsereg) elejét elrejtetni, a hátulját pedig távolból láthatóvá tenni. A hadrend állításában a formabontó módszereket alkalmazni. Úgy támadni, mint a villámcsapás, oly gyorsnak lenni, mint a szél és a zápor, feltekertetni a nagy harci lobogókat és elnémíthatni a dobokat. Az előre- és a visszavonulás forma nélküli legyen (*wu-xing*), hogy senki ne tudja, hogy hol kezdődik, és hol végződik (a hadsereg).

102.

Ezért (a hadrend) elől és hátul legyen rendezett, a négy oldala legyen olyan (egyenes vonalú), mint a zsinór! Az előrevonulás legyen szétszóró, a visszavonulás pedig összegyűjtő, miközben egymást senki ne akadályozza! Az oldalsó szárnyak legyenek könnyűek és hatékonyak! Akár előrenyomulnak, akár visszavonulnak, akár szétszóródnak, akár összerögzülnek, (a hadrend) ne veszítse el az ötfős (*wu*) szerkezetét! Ilyen a szakértő módon történő hadrendállítás.

103.

Tisztában lenni az okkult jelenségek elrendezésével, a *yin-yang* (működésével), a „büntetések és erény” módszerével, az öt elem (változásaival), a felhőjósással, az asztrológiával, a teknőspáncéltól történő jóslással, a szerencsés és szerencsétlen előjelek módszerével. Ez az égi Tao szakértő módon történő felhasználása.

104.

Kidolgozni a haditerveket; fedezékbe húzódni a bozótosban; a vízzel elárasztás és a tűzzel felperzselés módszerét alkalmazni; különleges jelenségeket előidézni; a hadseregben dobokkal lármát kelteni, hogy összezavarják (az ellenség) fülét; lombos ágakat húzni maguk után, melyekkel felverik a port, hogy megtéveszték (az ellenség) szemét – nos, ilyen a szakértő módon végrehajtott megtévesztés.

105.

A *chun* harangok és az alabárdok álljanak rendelkezésre; (a katonák) legyenek elszántak és nehezen megfélemlíthetők; hatalommal és haszonnal kecsegtetve ne lehessen őket megvesztegetni; halállal és pusztulással fenyegetve ne lehessen őket mozgásra bírni – nos, ilyen a szakértő módon végrehajtott feltöltés és megerősítés.

106.

Gyorsnak, fürgének, vakmerőnek, bátornak lenni, megvetni az ellenség (jelentette veszélyt), észrevétlenül és sebesen mozogni – nos, ilyen a szakértő módon végrehajtott, könnyű (felszereltségű) meglepetés előidézése.

107.

Megvizsgálni a terepviszonyokat, szorosan (illeszkedő sátrakkal) tábort állítani, sánccokat ásni, felmérni az akadályozó tényezőket (az utakon), a magaslati helyeken elhelyezkedni, biztosítani az előre- és a visszavonulás útját – nos, ilyen a terepviszonyok szakértő módon végrehajtott kihasználása.

108.

Kihasználni azt, ha (az ellenség) éhezik, ha szomjazik, ha fázik, ha melege van, ha kimerült, ha fáradt, ha rendezetlen, ha fél, vagy ha nehézségekbe ütközik; élcsapatot összeállítva éjszakai rajtaütést szervezni – nos, ilyen az alkalmas időhöz igazított változtatás szakértő módon történő végrehajtása.

109.

Sík terepen harci szekereket használni, veszélyes terepen könnyűlovasokat alkalmazni, átkelőknél, gázlóknál sok íjat használni, szorosokban, szurdokokban számszeríjat használni, nappal sok jelzőzászlót, éjjel sok jelzőtüzet, szürkületkor pedig sok jelződobot használni – nos, ilyen a felszerelés szakértő módon történő felhasználása.

Ezen nyolc (szakértő módon végrehajtott feladat) közül egy sem hiányozhat, jól lehet ezek nem a háború megvívásának legfontosabb tényezői.

XXV.

110.

A hadvezérnek különleges látással és különleges tudással kell rendelkeznie. A különleges látás azt jelenti, hogy olyasmint is észrevesz, amit mások nem; a különleges tudás pedig azt jelenti, hogy olyasmint is felismer, amit mások nem. Olyasmint észrevenni, amit mások nem látnak, nos, ezt nevezzük „tisztánlátásnak” (*ming*); olyasmint is felismerni, amit mások nem ismernek fel, nos, ezt nevezzük „isteninek” (*shen*). Aki pedig az isteni tisztánlátással (*shenming*) rendelkezik, az már (a harc megkezdése) előtt képes kivívni a győzelmet. Aki pedig olyan, hogy még (a harc megkezdése) előtt kivívja a győzelmet, ha védekezik, képtelenség megtámadni, harccal nem lehet legyőzni, ha pedig támad, képtelenség ellene védekezni. Ez az „üresség és teltség” (*xu-shi*) (elve).

111.

Ha a feljebbvalók és az alárendeltek között akadályok vannak, ha a hadvezér és tisztek egymással nincsenek összeköttetésben, ha a katonák elméje nem bírható engedelmes-ségre, nos, ez az, amit „ürességnek” (*xu*) nevezünk. Ha viszont az uralkodó tisztánlátó (*ming*), a hadvezér pedig kiváló, a feljebbvalók és az alárendeltek azonos szándékon vannak, a *qijük* és a gondolataik (*yi*) együtt szárnyalnak, nos, ez az, amit teltségnek (*shi*) nevezünk.

112.

Ahogy a víz zúdul rá a tűzre, úgy kell rátámadni az ellenségre. (Az ellenség) lehet erős vagy gyönge, de sohasem azonos, miként a győzelemhez (vezető módszerek is) különbözőek. „Az üresség és teltség” (elvének) nevezzük.

113.

Annak, aki igazán járatos a támadásban, nem számít, hogy milyen létszámú (a hadserege); annak, aki igazán járatos a védekezésben, nem számít, hogy mekkora (területet kell védenie). A győzelem a tekintély megszerzésétől (*de wei*) függ, míg a vereség a *qi* elvesztésén (*shi qi*) múlik. A „teli” képes harcolni, míg az „üres” kénytelen menekülni. Aki felvirágzik, megerősödik; míg aki hanyatlik, vereséget szenved.

114.

Wu királyának, Fu Chainak³⁰ kétezer *li* kerületű területe volt és hétszáz ezer vértet viselő harcosa. Délen legyűrte Yuét, és elhódította Guijit; északon Qivel harcolt, és megtámadta Ailinget; nyugaton szembeszállt Jin hercegével, és elfoglalta Huangchit. Minderre azért volt képes, mert népének „telített” *qijét* használta. Később aztán gögössé és elbizakodottá vált, akit csak a vágyai hajtottak, elutasította a tanácsokat és csak a hízelgésnek örvendett, fékevesztetten kegyetlenkedett, rejtegette a hibákat, semmi módon nem lehetett rávenni, hogy megigazuljon, a főminiszterei gyűlölködtek és elégedetlenkedtek, a száz családnév viselői pedig nem támogatták többé. (Így aztán) Yue királya háromezer válogatott harcosával elfogta Gansuinál, és letaszította őt a trónjáról, mivel kihasználta az ő „ürességét”.

³⁰ A Zhou-dinasztia idején Wu 吳 állam utolsó uralkodója volt Fu Chai 夫差, aki i. e. 495-től i. e. 473-ig uralkodott.

115.

A *qi*ben végbemenő „üresség és teltség” váltakozása olyan, mint ahogy a nappalokat mindig éjszakák követik. Ezért a győztes hadsereg nem marad meg örökké a „teltség” állapotában, miként a vesztes hadsereg sem lesz örökké „üres”. A szakértők képesek „telivé” tenni a nép *qijét*, és képesek kivárni, míg az ellenségüké „kiüresedik”; a hozzá nem értők viszont „kiüresítik” a népük *qijét*, és addig várnak, míg nem az ellenségüké „telitődik”. Ezért becsüli oly sokra a hadsereg a *qi* „kiüresítésének és megtöltésének” (módszerét).

XXVI.

116.

Minden esetben, amikor egy állam nehéz helyzetbe kerül, az uralkodó palotájába hívhatja a hadvezérét, és a következő szavakat intézi hozzá: „A föld- és gabonaisten oltárainak sorsa rajtad múlik, hadvezérem, merthogy most országunk igen nehéz helyzetbe került. Kérve kérlek hát, hadvezérem, hogy (a seregeket) vezetve szállj szembe (az ellenséggel).” Amennyiben a hadvezér elfogadja a megbízatást (*ming*), (az uralkodó) megparancsolja a szertartásokért felelős miniszterének és a legfőbb jósnak, hogy tartsanak háromnapos böjtöt. Ezt követően a nagytemplomba vonulnak, ahol is teknőspáncéljósállással kiválasztják azt a napot, amely a legkedvezőbb a dobok és lobogók felállítására [ti. a hadsereg indítására]. Az uralkodó, amikor belép a templomba, arccal nyugat felé fordulva megáll, ekkor a hadvezér is belép a templomba, a csarnok végébe siet, ahol is arccal észak felé fordulva megáll. Az uralkodó sajátkezüleg emeli fel az alabárdot, amelyet a fejénél tart a kezében, míg annak nyelét a hadvezére kezébe adja, és így szól: „Innentől egészen fönt az égit, mindent a hadvezér irányít.” Majd kézbe veszi a harci bárdot, amelyet ugyancsak a fejénél fogva tart, s amelynek a nyelét ismét a hadvezére kezébe adja, és így szól: „Innentől egészen lent a föld legmélyéig, mindent a hadvezér irányít.” Ekkor a hadvezér átveszi mind az alabárdot, mind pedig a harci bárdot és ekként válaszol: „Országunkat nem hagyom kívülről vezetni, miként seregeimet sem hagyom (az uralkodó udvarán) belülről vezérelni. Eltérő akarattal nem lehet teljesíteni az uralkodó szolgálatát, miként a célban kételkedve sem lehet szembeszállni az ellenséggel. Átveszem hát az uralkodótól az irányítás felelősségét, valamint a dob, a lobogó, a harci bárd és az alabárd nyújtotta hatalmat. Nem fogok esdekelni, hogy ezeket visszaadhaszam, ám ha az uralkodó úgy kívánja, egyetlen parancsszavára visszaadom neki ezeket. Amíg az uralkodó nem ad rá engedélyt, addig nem merészkedem arra, hogy elindítsam a seregeket, ám mihelyt engedélyt ad rá, búcsút veszünk és útnak indulunk.”

117.

Ezt követően (a hadvezér) megnyiratkozik és megborotválkozik, gyászruhát ölt magára, majd (az északi falon) ütött „veszedelem kapuján” át kilép. Vezéri kocsjára száll, ahol elrendezi a lobogókat, a harci bárdot és az alabárdot, és vállalja a roppant felelősséget. Amikor pedig az ellenséggel találkoznak, és elérkezik a harc ideje, nem törődik azzal, ha meg kell halnia, és nem bizonytalanodik el. Ezért (úgy harcol, hogy) nem törődik az Éggel odafönt, és nem törődik a Földdel idelent, nem retten meg az ellenségtől maga előtt, és nem tart az uralkodójától maga mögött. Amikor előretör, nem törekszik arra, hogy hírnevet szerezzen, amikor visszavonul, nem akar kitérni a felelősségre vonás alól. Csakis a nép megoltalmazásáért és az uralkodója üdvéért cselekszik. A legfőbb vezér ilyenén Taója az ország igazi kincse.

118.

Ahol ekként járnak el, ott a bölcsek terveket kovácsolnak, a bátrak pedig küzdenek (a hazájukért). A (katonák) *qije* egészen a kék fellegekig hatol, s oly gyorsak, akár a vágató paripa. Az ilyen hadsereg már azelőtt félelmet kelt az ellenségében, hogy összecsaptak volna. Ha pedig harcra kerül sor, győzedelmeskedik, és megfutamítja az ellenségét. (A harcot) befejezve a legkiválóbbakat megjutalmazzzák, a tiszteknek hivatali adományoznak, amelyhez hivatali járandóságot is kapnak. (Az elfoglalt) területeket felosztják, (a lakosságát pedig) megbékítik. Ezeket hajtják végre az ország határain kívül, míg a katonák büntetéseiről a hadseregen belül döntenek.

119.

Miután (a hadvezér) visszatér az országba, elrakja a harci lobogókat és visszaadja a harci bárdot és az alabárdot, majd jelenti az uralkodónak a háború befejeztét: „A hadseregnek immáron nincs több tennivalója.” Ezt követően fehér gyászruhát ölt, de nem tér haza, hanem a büntetése kiszabását kéri az uralkodótól. Az uralkodó pedig ekként felel neki: „Megkegyelmezek.” Ezt követően (a hadvezér) vezeklő ruhát ölt. A nagy győzelmet követően három év után tér meg otthonába, a közepes győzelem után két évig marad távol, míg kis győzelem esetén egy esztendő után tér haza.

120.

(Amely állam ellen) e hadsereget alkalmazták, az egészen biztosan egy Tao nélküli ország volt. Ezért voltak képesek (vele szemben) a csatákban győzelmet aratni és nem szembesülni

a megtorlással, képesek területeket elhódítani úgy, hogy nem kell azokat visszaadniuk. (Az ilyen ország) népét nem sújtja betegség, hadvezére nem hal meg idejekorán. Az ötféle gabona³¹ bőségesen terem, a szél és az eső alkalmas időben érkezik. (Az ország határain) kívül a csatákban győzedelmeskedik, azon belül pedig boldog az élet. Ezért egészen biztos, hogy hírnevet szerez magának, és később sem éri semmilyen csapás.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- LE BLANC, CHARLES. 1993. "Huai nan tzu." In: LOEWE, MICHAEL (ed.), *Early Chinese Texts – A Bibliographical Guide*. Berkeley, University of California, The Society for the Study of Early China and the Institute of East Asian Studies. 189–195.
- MAJOR, JOHN S. – COOK, CONSTANCE A. 2017. *Ancient China: A History*. Abingdon, Routledge.
- MAJOR, JOHN S. – QUEEN, SARAH A. – MEYER, ANDREW SETH – ROTH, HAROLD D. 2010. *The Huainanzi: A Guide to the Theory and Practice of Government in Early Han China*. New York, Columbia University Press.
- MAJOR, JOHN S. 1993. *Heaven and Earth in Early Han Thought: Chapters Three, Four, and Five of the Huainanzi*. Albany, State University of New York Press.
- MEYER, ANDREW SETH. 2012. *The Dao of the Military: Liu An's Art of War*. New York, Columbia University Press.
- QUEEN, SARAH A. – PUETT, MICHAEL (eds.). 2014. *The Huainanzi and Textual Production in Early China*. (Studies in the History of Chinese Texts, Vol. 5.) Leiden, Brill.

³¹ Az „öt gabona” vagy „ötféle gabona” (*wu gu* 五穀) azon természetett haszonnövények gyűjtőneve volt az ókori Kínában, amelyek az emberek alapvető ételmezését biztosították. Ezek a rizs (*dao* 稻), a kása- vagy jólfizető köles (lat. *Panicum miliaceum* L.; kínaiul *shu* 黍), a rókafarkú vagy olasz köles (lat. *Setaria italica*; kínaiul *ji* 稷), a búza (*mai* 麥) és a szójabab (*shu* 菽).

Vákát oldal

A HADVEZÉR
KERTJE

將苑

Vákát oldal

HADELMÉLET A KÖZÉPKOR ELEJÉN

A HADVEZÉR KERTJE ÉS A TIZENHAT CÉLSZERŰ ÉS PRAKTIKUS STRATÉGIAI KÉRDÉS

Tokaji Zsolt

A Han-dinasztia bukása (i. sz. 220) egyben a kínai ókor végét is jelentette, s Kína a széttagoaltság állapotában lépett be a középkorba. Történelmi tanulság, hogy az egység hiánya vagy megszűnte idején a hadsereg szerepe felértékelődik, a katonámberek, stratégek befolyása megnő.

Az utolsó Han-császár bukását követően az addig egységes Kína három részre szakadt: az északi Weire 魏, a délkeleti Wura 吳 és a mai Sichuan tartomány területén berendezkedett Shura 蜀 (más néven Shu-Han 蜀漢). E három államalakulat után kapta utólag az i. sz. 220-tól 280-ig tartó időszak a három királyság kora elnevezést. A széttagoaltság azonban a 3. század végén nem ért véget, arra még 581-ig várni kellett.

Kötetünk következő két művének szerzője ebben a véres háborúkkal teli időszakban tüntette ki magát zseniális stratégiai képességeivel, akit kora Sunzjiként emleget a hagyomány.

A nagy múltú és nagynevű katonacsaládból származó Zhuge Liang 諸葛亮 a mai Shandong tartomány területén található egykori Yangdu 陽都 állambeli Langya 琅邪 parancsnokságban született 181-ben. A korán árvaságra jutott Liangot nagybátyja, Zhuge Xuan 諸葛玄 (? – 197) vette magához, és nevelte fel. Később Liang, követve nagybátyját, áttelepült Jingzhou 荊州 tartományba, amely akkor a Han-ház egyik le-származottjának, Liu Biao 劉表 (142–208) kormányzónak az ellenőrzése alatt állt. Itt számos nagy műveltségű, elismert írástudóval, tudóssal kötött barátságot. 207-ben Xu Shu 徐庶, egy magas rangú hivatalnok beajánlotta őt Liu Beinek 劉備 (161–223), a Shu–Han állam alapító uralkodójának. Liu Bei három személyes találkozás során meggyőződve Zhuge Liang páratlan műveltségéről és tehetségéről, maga mellé vette őt bizalmas tanácsadójának.

Liu Biao 208-ban bekövetkezett halálakor az örökébe lépett fia, Liu Cong 劉琮 átengedte Jing tartományt Cao Caónak 曹操 (155–220). Amikor ennek híre eljutott Liu Beihez, a hozzá hű katonákkal és civil lakossággal dél felé elvándorolt a tartományból, Zhuge Liangot pedig Wu állam uralkodójához, Sun Quanhez 孫權 (182–252) küldte, hogy egy lehetséges szövetségről tárgyaljon vele. Miután Zhuge Liang rávette Sun Quant, hogy Liu Beijel szövetségben szembeszálljanak Cao Caóval, visszatért

Liu Bei táborába, hogy segítkezzen a hadsereg felkészítésében. 208-ban a szövetséges erők első győzelmet arattak a híres Vörös Sziklánál vívott csatában (*Chibi zhi zhan* 赤壁之戰). A csatát követően Zhuge Liangot katonai tanácsadó tábornokká (*junshi zhonglangjiang* 軍師中郎將) nevezték ki, ő lett a felelős több térség adóbeszedéséért és a hadsereg irányításáért. Sikerei elismeréseként Liu Bei egyre magasabb pozíciókba nevezte ki, míg végül a közvetlenül alá tartozó „bal szárny tábornoka” (*zuo jiangjun* 左將軍) lett. Liu Bei 221-ben Zhuge Liang rábeszélésére megalapította Shu–Han államot, magát pedig császárrá kiáltotta ki. Hűséges tanácsadóját főminiszterként tartotta maga mellett.

Liu Bei 223-ban bekövetkezett halála után az új császár, Liu Shan 劉禪 (207–271) ugyancsak igényt tartott Zhuge Liang szolgálataira, akit további magas méltóságokkal és tisztségekkel ruházott fel. Liu Shan szolgálatában Zhuge Liang több emlékezetes hadjáratot is vezetett. A lázadók ellen 225 tavaszán indított déli hadjárat Zhuge Liang sikerével zárult. 227-ben északra vette az útját, hogy megtámadja Wei államot. 228-tól egészen a 234-ben bekövetkezett haláláig összesen öt északi hadjáratot vezetett, amelyek azonban egyetlen kivételével kudarcba fulladtak. Az ötödik északi hadjárata idején Zhuge Liang súlyosan megbetegedett, és a táborában hunyt el 53 esztendőskorában. Kívánságának megfelelően a Dingjun 定軍 hegyen temették el, és Liu Shan posztumusz kinevezte őt „a hűség és harciasság őrgórfjának” (*zhong wu hou* 忠武侯). A történelmi irodalom két fiáról tud, akik közül az idősebbik, Zhuge Zhan 諸葛瞻 (227–263) tábornokként szolgált Shuban, és harc közben vesztette életét.

Zhuce Liangot azonban nem csak stratégiai képességei miatt tartja nagyra az utókor. A hagyomány szerint ő a „feltalálója” az egyik máig népszerű ételnek, a kínai gőzgombócnak (*mantou* 饅頭), a szárazföldi aknának és az ismétlődő számszeríjnak, amelyet a tiszteletére „Zhuge számszeríjnak” (*Zhuce nu* 諸葛弩) is neveztek. A krónikák szerint létezett egy további – sokáig rejtélyes – találmánya is, amelyet a „faökör és csúszó ló” (*muniu liuma* 木牛流馬) néven emlegettek. A tudománytörténelmi kutatások arra az eredményre jutottak, hogy ez feltehetően egy talicska vagy taligaszzerű hordozójármű lehetett. Két jelentős hadelméleti mű szerzőségét is neki tulajdonítják, az egyik az ötven fejezetből álló *A hadvezér kertje* (*Jiang yuan* 將苑), a másik pedig a *Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés* (*Bianyi shiliu ce* 便宜十六策). Ezekon kívül még egy jóskönyvet is az ő neve alatt tartanak számon.

A *hadvezér kertje* című, Zhuge Liangnak tulajdonított műről azonban a Song-kort (960–1279) megelőzően nincs tudomásunk. Épp ezért sokan az Északi Song-dinasztia idején (960–1127) írt hamisítványnak tartják. Azonban a Song-dinasztia idején kiadott változatok is elvesztek, a legrégebbi fennmaradt kiadások a Ming-dinasztia idejéből (1368–1644) származnak. 1517-es, 1564-es és 1637-es kiadások ismertek, amelyek közül az 1637-es kiadás szövege egy 1485-ben megjelent kiadáson alapul. A szöveget többször is megjelentették a mandzsu Qing-dinasztia (1644–1911) idején. A szöveg első tudományos igényű szerkesztését Zhang Shu 張澍 (1781–1847) végezte el, a ma leginkább elterjedt kiadásváltozatok is az ő munkáján alapulnak. Érdekességként meg

kell jegyezni, hogy a mű legkorábbi ismert, ma is kézbe vehető változata nem kínaiul, hanem tangut nyelven maradt fenn. Az északi, egykor nomád tangutok 1038-ban Nyugati Xia (Xi Xia 西夏) néven, a Song Kína északi szomszédságában kiáltották ki önálló birodalmukat. Az önálló írással rendelkező tangutokra jelentős hatással volt a kínai kultúra, így számos kínai művet is lefordítottak és kiadtak. A *Sunzi: A hadviselés törvényei* mellett *A hadvezér kertjének* töredékes változata is fennmaradt tangut nyelven, amely a 12. század második feléből, illetve a 13. század elejéről származhat. Így mintegy kétszáz évvel megelőzi a legkorábbi, máig fennmaradt kínai kiadást. A tangut nyelvű változatra egyébként a magyar származású Stein Aurél bukkant rá az egykori tangut fővárosban, Kara-khotóban, s ma a londoni British Libraryben őrzik. E szöveg legjelentősebb kutatója a magyar Galambos Imre professzor.

A *Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés* című, Zhuge Liangnak tulajdonított művel már a Sui-dinasztia (581–618) történeti művének bibliográfiai fejezetében találkozunk, de az első ismert és fennmaradt kiadásai ugyancsak több évszázaddal későbből származnak.

Meglehet tehát, hogy egyik műben sem Zhuge Liang eredeti gondolatait, a hadviselésről vallott tényleges nézeteit olvashatjuk, ám mindenesetre a két írás jól reprezentálja a kínai középkor első korszakának hadelméletét. Kevés önálló vagy forradalminak nevezhető gondolat jelenik meg a művekben. A szövegek keletkezésekor „szakírói” elismertséget leginkább már csak a klasszikus, az ókori szerzők műveinek ismeretével lehetett kivívni. Üdítő kivételt képez ez alól *A hadvezér kertjének* utolsó négy fejezete, amely a kínai civilizációt fenyegető, négy égtáj „barbárjaival” szemben követendő stratégiát mutatja be, figyelembe véve a „barbárok” jellegzetes adottságait.

A hadvezér kertje és a *Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés* című művek kötetünkben közreadott fordítása az alábbi könyvben közölt szövegváltozat alapján készült: ZHANG LIANKE 張連科 – GUAN SHUZHEN 管淑珍 (eds.), 2008. *Zhuge Liang ji jiaozhu* 諸葛亮集校注. Tianjin, Tianjin Guji Chubanshe.¹

¹ Zhuge Liang személyével, illetve *A hadvezér kertje* és a *Tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés* című művekkel kapcsolatban lásd: HENRY 1992: 589–612.; LUO 2011; SAWYER 2014.

Vákát oldal

A HADVEZÉR KERTJE

Klasszikus kínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

1.

A katonai erő

A katonai erő a három sereg¹ sorsának kormányzója és a legfőbb hadvezér tekintélyének záloga. Amennyiben a hadvezér képes szert tenni a katonai erőre, képes kézben tartani a hadászat stratégiai előnyeit, továbbá irányítani is tudja az alatta lévő tömegeket. Így olyanná lesz, akár egy szárnyakat kapott tigris: bárhová repüljön is a négy tenger között, s ott találkozék bármivel, bárkivel is, biztosan felülkerekedik. Ám ha a hadvezér elveszíti ezt az erőt, kezéből kicsúsznak a stratégiai előnyök, akkor olyanná lesz ő, akár folyó- vagy tópartra vetett hal és sárkány: ugyan hogyan is tudna leúszni a számára kedvező óceánhoz, ahol kedvére szelhetné a habokat, és ficákolhatna a hullámok között?

2.

Elúzni a kártékonyakat

A hadseregnek és az országnak a következő ötféle alávaló (ember) okozhat kárt.

Az első, aki önző pártoskodással keresi kapcsolatait, s így a háttérbe szorítja, el lehetetleníti a kiválókat és a jókat.

A második, aki feltűnő ruhákat visel, és különködő fejfedővel és övvel cicomázza magát.

A harmadik, aki indokolatlan túlzásokkal, galád mesterkedésekkel becsapja az emberek józan ítélőképességét.

A negyedik, aki kisajátítja magának a helyes és a helytelen dolgok megítélésének feladatát, és így saját önző érdekei szerint mozgatja az emberek tömegeit.

Az ötödik, akinek olyannyira csak az számít, hogy ő maga mit nyer, és mit veszít, hogy titokban kapcsolatot keres az ellenséggel.

Az efféléket nevezzük aljas árulóknak és alávaló hitszegőknek. Távoldj el tőlük, s ne engedd közel őket magadhoz!

¹ A források tanúsága szerint az egész hadsereg három, egyenként 12 500 harcost számláló seregből állt, úgymint elővéd, zöm (centrum) és hátvéd, ezért nevezték a teljes hadsereget „három seregnek” (*san jun* 三軍).

3.

Megismerni az emberek természetét

Nincs annál nehezebb, mint kiismerni az emberek természetét. A szépség és a rútság (ránézésre) megkülönböztethető, ám az emberi természet nem egységes, kinézet alapján (nem ítéltető meg). Vannak olyanok, akik (ránézésre) barátságosak, mégis csalók; vannak olyanok, akik kívülről tisztelettudónak tűnnek, belül mégis kétszínűek; vannak olyanok, akik bátornak mutatják magukat, mégis gyávák; vannak olyanok, akik nagyon erősek ugyan, de nem elég hűségesek. Az emberek kiismerésének hétféle módja létezik.

Az első: kérdezd őket a jóról és a rosszról, s figyeld a gondolataikat!

A második: vita során merítsd ki az érveiket, s nézd meg, hogyan reagálnak!

A harmadik: beszélj velük a taktikáról és a stratégiáról, s figyeld meg, hogy mit értenek abból!

A negyedik: tájékoztasd őket a veszedelmekről és nehézségekről, s figyeld meg, mennyire bátrak!

Az ötödik: itasd le őket, s figyeld meg a viselkedésüket!

A hatodik: tárd eléjük a megszerezhető hasznokat, s figyeld meg, mennyire szerények!

A hetedik: adj nekik feladatokat, s nézd meg, mennyire megbízhatók!

4.

A hadvezérek tehetségük szerint

A hadvezéreknek tehetségük szerint kilenc fajtája létezik.

Amelyik a rendet erénnyel tartja fenn, mindenkivel egységesen a szertartásosság elve szerint viselkedik, pontosan tudja, hogy (katonái) mikor éhesek és fáznak, s szemmel tartja fizikai állapotukat – nos, az illet nevezük emberséges hadvezérnek.

Amelyik nem keres kibúvókat a feladatai végrehajtására, nem törekszik a haszon-szerzésre, s inkább dicsőségben hal meg, mintsem hogy szegyenben éljen – nos, az illet nevezük kötelességtudó hadvezérnek.

Amelyiket a rang nem teszi gögössé, a győzelem nem teszi elbizakodottá, bölcs, de képes az alázatra, erős, de mégis toleráns – nos, az illet nevezük tisztelettudó hadvezérnek.

Amelyiknek a különleges manőverei kifürkészhetetlenek, akciói és reakciói sokrétűek, a szerencsétlenséget is szerencsévé alakítja, s a legveszélyesebb körülmények között is kivívja a győzelmet – nos, az illet nevezük bölcs hadvezérnek.

Amelyik gazdagon megjutalmazza a (bátran) előrenyomulókat, s szigorúan megbünteti a megfutamodókat, a jutalmazásokat nem halogatja, a büntetéseket pedig rangra való tekintet nélkül kiszabja – nos, az illet nevezük megbízható hadvezérnek.

Amelyik gyalogosan vagy harci ménen közlekedik, olyan harci kedv buzog benne, mint ezer másik férfiban, kiválóan ért a kard és a lándzsa forgatásához – nos, az ilyet nevezzük gyalogos hadvezérnek.

Amelyik felhág a magas szirtekre, és átkel a veszélyes szorosokon, széleseben vágató ló hátán is képes nyilazni, előrenyomuláskor legelől halad, visszavonuláskor pedig leghátul marad – nos, az ilyet nevezzük könnyűlovas hadvezérnek.

Amelyiknek harci kedve felrázza az egész sereget, akinek az elszántsága mellett a legerősebb ellenség is gyöngének érzi magát, aki vonakodik attól, hogy jelentéktelen csetepatékba bocsátkozzék, de bátran száll szembe a legnagyobb ellenségekkel – nos, az ilyet nevezzük ádáz hadvezérnek.

Amelyik egy magánál bölcsebbel konzultálva felismeri saját hiányosságait, a legnagyobb természetességgel fogadja el és követi a (hasznos) tanácsokat, nagylelkű, ám mégis szigorú, egyszerű, de mégis képes kidolgozni (és megvalósítani) több taktikát is – nos, az ilyet nevezzük nagy hadvezérnek.

5.

A hadvezér képessége

A hadvezérek képességük szerint nem egyformák: vannak nagyobb és kisebb (képességűek).

Aki felfedezi az árulást, észreveszi a (közelgő) katasztrófát, s képes engedelmesre bírni a tömegeket – nos, az ilyen tíz ember hadvezére.

Aki kora hajnalban ébred, és késő éjjel tér (csak) nyugovóra, szavai pedig diszkréttek és óvatosak – nos, az ilyen száz ember hadvezére.

Aki közvetlen, mégis körültekintő, s van elegendő bátorsága a küzdelemhez – nos, az ilyen ezer ember hadvezére.

Akinek a külső kinézete harcias, de a természete együttérző, tudja, hogy emberei mikor fáradtak és kimerültek, aki katonáival együtt éheznek és fázik – nos, az ilyen tízezer ember hadvezére.

Aki bölcs és rátermett emberek társaságát keresi, nap mint nap ügyel rá, hogy megfontolt legyen, őszintesége és megbízhatósága széles körben ismert, s időben képes úrrá lenni a felforduláson is – nos, az ilyen százezer ember hadvezére.

Akinek emberségessége és szeretete kiterjed az egész égalattira, megbízhatósága és igazságossága előtt a határokon túl is tisztelettel adóznak, fent ismeri az égi jeleket [ti. az asztronómiát], középuitt tanulmányozza az emberi dolgokat, lent pedig tisztában van a föld tulajdonságaival [ti. a terepviszonyokkal], a négy tenger között mindenkire úgy tekint, mint a saját háza népéből valókra – nos, az ilyen az egész égalatti hadvezére.

6.

A hadvezér hibái

A hadvezér erkölcsé a következő nyolc esetben hibádzik.

Először is, ha mohó és féktelen.

Másodszor, ha féltékeny a kiválókra és irigy a tehetségesekre.

Harmadszor, ha hallgat a rágalmakra, és kedveli a hízelkedést.

Negyedszer, ha másokat (mindig) megítél, de nem gyakorol önvizsgálatot.

Ötödször, ha lusta, halogató és nem képes elszánni magát.

Hatodszor, ha bujálkodó és borissza.

Hetedszer, ha felül a rosszindulatú pletykáknak, és gyáva.

Nyolcadszor, ha az illendő viselkedéssel nem törődve locsog.

7.

A hadvezér eltökéltsége

A hadsereg veszedelmes eszköz, hadvezérnek lenni pedig veszélyes hivatás. Ha a hadsereg (túl) merev, akkor hibásan működik, ha pedig a (hadvezér) hivatását (túl) nagy felelősségként éli meg, akkor veszélybe kerülhet. Éppen ezért a kiváló hadvezér nem vár az erősek támogatására, és nem (csupán) a stratégiai előnyökre hagyatkozik. Ha elnyeri (uralkodója) kegyeit, nem örvendezik, ha pedig megaláztatik, nem fogja el a rettegés. Ha kínálkozó hasznot vagy előnyöket lát, nem veti rá magát mohón azokra, ha szépségekkel találkozik, nem vetemedik léhaságra. Teljes eltökéltségében akár életét is hajlandó országáért áldozni.

8.

A hadvezér kiválósága

A hadvezérnek meg kell felelni az „öt kiválóság” és a „négy kívánatosság” feltételének.

Az „öt kiválóság” feltételei pedig a következők.

Aki kiváló, az ismeri az ellenség elhelyezkedéséből származó stratégiai előnyöket.

A kiváló ismeri az előrenyomulás és a visszavonulás útját-módját.

A kiváló ismeri az országa ürességének-teltségének elvét.²

A kiváló ismeri az időjárásból, az évszakokból és az emberi tényezőkből fakadó jellegzetességeket.

A kiváló ismeri a hegyek és folyók adottságait, a nehezen járhatóság és az akadályozás körülményeit.

² Tudniillik tisztában van az országának a hadviselés szempontjából számító gyöngeségeivel és az erősségeivel.

A „négy kívánatosság” feltételei pedig a következők.

A hadműveletek tekintetében tartsa kívánatosnak a formabontó, megtévesztő harcmodort.

A haditerv kidolgozásának tekintetében tartsa kívánatosnak a titoktartást.

A (katonái) tömegének tekintetében tartsa kívánatosnak a nyugalmat.

A (katonái) szándékának tekintetében tartsa kívánatosnak az egységet.

9.

A hadvezér keménysége

A kiváló hadvezér kemény, de nem megtörhető; lágy, de nem hajlítható. Így aztán a gyöngeségből erősséget kovácsol, a lágyaságból pedig keménységet. Ha tisztán lágy és gyöngye lenne, akkor a stratégiai előnyeitől elvágják; ha viszont tisztán kemény és erős lenne, akkor a stratégiai előnyeit megsemmisítik. (Ellenben,) ha sem nem (túl-ságosan) lágy, sem pedig (túl-ságosan) kemény, akkor megteremti a Tao állandóságát.

10.

A hadvezér gögössége és fősvénysége

A hadvezér nem lehet gögös. Ha gögös, akkor elveszíti az illendő viselkedési normákat.³ Ha elveszíti az illendő viselkedési normákat, akkor az emberei eltávolodnak tőle. Ha pedig az emberek eltávolodnak tőle, akkor a tömegek lázongani fognak.

A hadvezér nem lehet fősvény sem. Ha fősvény lenne, akkor a jutalmazások (rendszere) nem működik (megfelelően). Ha pedig a jutalmazások (rendszere) nem működik (megfelelően), akkor a katonák nem áldoznák fel akár az életüket is. Ha pedig a katonák nem hajlandók feláldozni akár az életüket is, akkor a hadsereg sem lesz sikeres. A siker hiányában viszont meggyöngül az ország, egy gyöngye országot pedig bizonyosan kifosztanak (az ellenségei). Konfuciusz azt mondta: „Ha valakinek oly ragyogó tulajdonságai vannak, mint magának Zhou Gongnak, ám mindez őt gögössé és fősvénnyé teszi, akkor többi tulajdonsága már mit sem számít.”⁴

³ A konfuciánus tanítás által nagyra becsült *li* 禮 fogalmáról van szó, amely az előírt szertartások maradéktalan és hiba nélküli betartását jelenti. Szokás „szertartásosság”, illetve „etikett” formában is fordítani.

⁴ Ez az idézet a Konfuciusz, azaz Kong mester (Kongzi 孔子) tanítványai által lejegyzett *Beszélgetések és mondások* (*Lun yu* 論語) című műben (VIII/11.) olvasható. Zhou Gong 周公 (Zhou herceg) a Zhou-dinasztiát (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) alapító Wen király fia, aki bátyja, Wu király segítségére volt a dinasztia hatalmának stabilizálásában. Egyike a Konfuciusz által eszményített személyeknek. Tőkei Ferenc fordításának felhasználásával. TŐKEI 1986: 90.

11.

A hadvezér erősségei

A hadvezérnek rendelkeznie kell az „öt erősséggel”, és mentesnek kell lennie a „nyolc ártalmastól”.

A magasztos előírások révén csiszolja a közönséges szokásokat!

A szülőtisztelet és testvéri szeretet révén tegyen szert elismertségre!

Az őszinteség és az igazságosság elve szerint kössön barátságokat!

A mély megfontolás segítse a tömegek megítélésekor!

Hatékony cselekvéssel alapozza meg sikereit!

Ez a hadvezér „öt erőssége”.

Ha a haditerv kovácsolásakor nem képes mérlegelni a helyest és helytelent.

Ha a szertartásosság tekintetében nem képes az érdemeseket és a jókat megbízni feladatokkal.

Ha támadáskor nem képes alkalmazni a szabályos hadviselés és büntetések szabályait.

Ha a bőségben nem képes segíteni a bajban szükségét szenvedőket.

Ha tudása nem elegendő ahhoz, hogy felkészüljön a még ki nem alakult körülményekre és eseményekre.

Ha nem elég megfontolt ahhoz, hogy szigorúan ügyeljen a titoktartásra.

Ha nem képes ismereteit és tudását gyarapítani.

Ha a vereséget nem képes gyűlölködés és rágalmazás nélkül elviselni.

Ezeket pedig a „nyolc ártalmasnak” hívjuk.

12.

A hadsereg indulása

Régen, amikor az ország veszélybe került, a fejedelem megbízta a legkiválóbb emberét (a hadvezéri) feladattal. Három napi börtöt követően belépett a nagytemplomba, és arccal dél felé fordulva elfoglalta helyét, míg a hadvezér vele szemben, arccal észak felé fordulva állt. A főtanítómester⁵ előlépett, és átnyújtotta a fejedelemnek a (rituális) harci bárdot. A fejedelem a nyelénél megfogta a bárdot, majd a hadvezérnek nyújtva azt a következőket mondta: „Mostantól kezdve te vagy a seregeim hadvezére.” Ezt követően pedig megtette parancsát is: „Ha kifigyelted az ellenség gyöngye pontját, támadd meg, s ha erősebbnek találod őt, vonulj vissza! Saját gyarapodásodért ne foszd ki a népet, önös érdekek miatt ne távolodj el a néptől, saját dicsőséged miatt ne veszítsd el embe- reid hűségét és bizalmát! Amíg a katonáid nem pihennek meg, te magad se pihenj; amíg katonáid nem ettek, te magad se egyél! Velük együtt turd a hideget és a hőséget, velük együtt közösen viselj el minden szenvedést, nehézséget, s velük együtt vállald

⁵ Kínaiul: *taishi* 太師. A főtanítómester a Zhou-dinasztia idején a „három méltóságnak” (*san gong* 三公) nevezett civil főhivatalnok-csoport vezetője, afféle főminiszteri titulus.

a veszélyt is a bajban! Ha így teszel, katonáid meghalni is készek lesznek, s az ellenséget biztosan megsemmisítik majd.” A hadvezér ekkor köszönettel átvette a harci bárdot, átütötték a „veszedelem kapuját”, amelyen keresztül kivezette a hadsereget. A fejedelem is elkísérte őket, majd (a városfalon kívül) megállította hintáját, és így szólt: „Innentől kezdve a katonai dolgokat illetően ne fogadj el tőlem, a fejedelmedtől parancsokat, most már mindez csakis a te felelősséged!” S merthogy így jártak el, (a hadsereg) előtt égen s földön meg nem állt az ellenség, (a hadvezért pedig) nem kötötte gúzsba az ura. A bölcsék a haditerveket kovácsolták, a bátrak pedig harcoltak. (Városaikon) kívül minden csatát megnyertek, belül pedig a sikerüknek (örvendhettek), s így nevükre az utókor is emlékszik, diadaluk gyümölcset pedig fiaik és unokáik örökölték.

13.

A tehetségesek kiválogatása

A hadvezér, amikor a hadsereget vezeti, figyelje meg, hogy kik azok, akik szeretnek harcolni és küzdeni, akik egymaguk is képesek elfogni az erős ellenséget, majd pedig ezeket válogassa ki egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „a hazát szolgáló katonáknak”! Ha vannak olyan katonái, akiknek tehetségük páratlan erejükben, bátorságukban rejlik, válogassa ki őket egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „rohamosztagnak”⁶! Ha vannak könnyű léptű, gyors járású katonái, akik oly sebeseek, akár a ló, válogassa ki őket egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „zászlótartóknak”! Ha vannak szélesebbsen száguldani képes könnyűlovasai, akik ha egyszer nekiiramodnak, biztosan célba is érnek, akkor ezeket válogassa ki egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „élen harcolóknak”! Ha vannak olyan íjászai, akik lövéseikkel halálos pontossággal találhatnak célba, akkor válogassa ki őket egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „szélesebes harcosoknak”! Ha vannak olyan rátermett katonái, akik képesek felhúzni az erős számszeríjat, és azzal távolról is célba tudnak találni, akkor válogassa ki őket egy külön alakulatba, amelyet nevezzen el „átütő élcsapatnak”! A legkiválóbb harcosokból ezt a hat alakulatot kell létrehozni, amelyek mindegyike igen hasznos és hatékony.

14.

A bölcsesség használata

A hadvezér úgy biztosíthatja a győzelmét, hogy igazodik az időjáráshoz, alkalmazkodik az évszakokhoz és az emberekre támaszkodik. Ha figyelembe veszi az időjárásit és az emberi tényezőket, de nem veszi figyelembe az évszakok sajátosságait, akkor azt úgy nevezzük, hogy „szembefordulni az évszakok kívánalmaival”. Ha figyelembe veszi

⁶ Kínaiul: *tu zhen zhi shi* 突陣之士; szó szerint: „a meglepetésszerűen (gyorsan támadó) hadrend harcosai”.

az évszakok sajátosságait és az emberi tényezőket, de nem veszi figyelembe az időjárás tényezőket, akkor azt úgy nevezzük, hogy „szembefordulni az időjárással”. Ha figyelembe veszi az időjárás tényezőket és az évszakok sajátosságait, de nem veszi figyelembe az emberi tényezőket, akkor azt úgy nevezzük, hogy „szembefordulni az emberi tényezőkkal”. A bölcs (hadvezér) azonban nem fordul szembe sem az időjárás tényezőkkal, sem az évszakok sajátosságaival, sem pedig az emberi tényezőkkal.

15.

A csatarend nem fölállításáról

A régmúlt korokban azok, akik igazán járatosak voltak az alapelvekben, nem irányítottak hadseregeket; akik igazán értettek a hadsereg vezetéséhez, azok nem állítottak csatarendet; akik igazán értettek a csatarendállításához, azok nem hadakoztak; akik igazán értettek a hadakozáshoz, azok nem szenvedtek vereséget; akik igazán értettek ahhoz, hogyan kell vereséget mérni (az ellenségre), azok nem pusztítottak.

Hajdanán a szent bölcsek az alapelvek szerint kormányoztak, nyugodalmassá tettek (a nép) otthonait, akik aztán örömeiket lelték foglalatosságukban, s úgy élték meg az öregkort, hogy sohasem támadtak egymásra. Ezért mondhatjuk azt, hogy azok, akik igazán járatosak voltak az alapelvekben, nem vezettek hadsereget.

Shun⁷ kiigazította a büntetések rendszerét, Gao Yao⁸ pedig megalkotta a büntetések kiszabásáért és végrehajtásáért felelős hivatalnokok és tisztek intézményét, de mivel a nép közül senki sem szállt szembe a parancsokkal, a fenytéseket és büntetéseket alkalmazni sem kellett. Ezért mondhatjuk, hogy akik igazán értettek a hadsereg vezetéséhez, azok nem állítottak csatarendet.

Yu, amikor megtámadta a (barbár) *miao*kat,⁹ Shunt küldte ellenük, aki táncával és toll-legyezőjével hódoltatta meg a *miao* törzset. Ezért mondhatjuk, hogy akik igazán értettek a csatarendállításához, azok nem hadakoztak.

A qibéli Huan fejedelem¹⁰ délen térdre kényszerítette az erős Chu államot, északon pedig leigázta az (ádáz) hegyi *rong*okat. Ezért mondhatjuk, hogy akik igazán értettek a hadakozáshoz, azok nem szenvedtek vereséget.

A chubéli Zhao fejedelem,¹¹ amikor a (Wu állam támadása jelentette) katasztrófa fenyegette, nyomban segítséget kért Qin államtól, amelynek katonái a (győzelem

⁷ Shun 舜 a legendás Xia-dinasztia előtti kor egyik bölcs uralkodója volt. A konfucianus történetírás és a hagyomány szerint a nagy bölcsességű Yao 堯 uralkodótól vette át a trónt (egyes források szerint i. e. 2255 körül). Uralkodásukat a konfucianus hagyomány egyfajta aranykornak tekinti.

⁸ A történeti hagyomány szerint Gao Yao 皋陶 a legendás Yao, Shun és Nagy Yu korában élt. Egyebek mellett igazságügyi miniszteri tevékenységéről híres.

⁹ A *miao* 苗 vagy *yumiao* 有苗 ókori barbár nép volt a mai Dél-Kína területén.

¹⁰ Qi 齊 állam uralkodója, Huan fejedelem (Huan Gong 桓公) az i. e. 7. században hegemonként a korabeli kínai világ *de facto* ura volt.

¹¹ Zhao 昭 fejedelem i. e. 518-tól 489-ig uralkodott Chu államban.

kivívása) után visszatértek hazájukba.¹² Ezért mondhatjuk, hogy akik igazán értettek ahhoz, hogy hogyan kell vereséget mérni (az ellenségre), azok nem pusztítottak.

16.

Intelmek a hadvezéreknek

Az *Írások könyvében* az áll: „Ha megszegyeníted a nemes embereket, nem fogod tudni elnyerni a szívüket; ha megszegyeníted a közönséges embereket, nem fogod tudni megnyerni az erejüket.” Éppen ezért a hadsereg irányításához nagyon fontos, hogy megnyerjük magunknak a legvitézebb emberek szívét.

Legyen kőbe vésett a jutalmazások és büntetések rendszere, teremtsük meg a civil és a katonai erények összhangját, végezzük művészi tökélyvel a kemény és a lágy ötvözését! Erről beszél a *Szertartások könyve*, a *Muzsika könyve*, a *Dalok könyve* és az *Írások könyve* is: előbbre való az emberség és az igazságosság, mint az ész és a bátorság.

Légy oly halk, mint a lesóharcsa, s mozogj úgy, akár a sebes vidra! (Ellenségedet) szakítsd el az utánpótlásvonalaitól, s támadd meg a táborát! Lengjenek vad táncot zászlóid és lobogóid, nagy lármával dörögjenek dobjaid és gongjaid! Ha meg akarna futamítani, az olyan legyen a számára, mintha a hegyet akarná arrébb tolni, de te magad úgy törj előre, mint a szélvihar! Támadásod olyan legyen, mint a pörölycsapás, s úgy harcolj, akár a tigris!

Ha (az ellenséged) mozgolódik, kényszerítsd tétlenségre; előnyöket mutatva csalogasd, felfordulást keltve (a soraiban) fogd el őket; ha alázatos, tedd elbizakodottá; ha egységesen összetart, oszd meg; ha erős, tedd gyöngévé!

(A te katonáid közül), aki veszélyben érzi magát, helyezd biztonságba; aki izgott, nyugtasd meg; aki elégedetlen, foglalkozz vele, akit igazságtalanság ért, szolgáltatass annak elégtételt; aki konok, törd meg; aki gyöngé, támogasd; aki ért a stratégiához, azt tartsd magadhoz közel; a rágalmozókat hagyd figyelmen kívül; akiket pedig anyagiakkal lehet ösztönözni, azoknak juttass (pénzt)! Ha gyöngé az ellenséged, támadd meg (azonnal), ne várj arra, amíg kétszeres létszámfölényben leszel! Ha gőgös és elbizakodott, (támadd meg,) neked nem kell alázatosnak lenned! Ha (túlságosan bízik a félelmet keltő) tekintélyében, (támadd meg,) neked nem kell meghunyászkodónak lenni!

Előbb tervezz, aztán végezz!

Csak akkor kezdj harcolni, ha már ismered a győzelem (feltételeit)!

Az (ellenségtől) zsákmányolt javakat ne kezeld saját kincseidként; a fogságba vetett gyerekeiket és asszonyaikat ne tekintsd a szolgálidnak!

¹² Erre a csatára i. e. 506-ban került sor. Wu állam seregét állítólag maga a legendás Sunzi vezette. Wu kezdeti főlnyét követően kért Zhao fejedelem segítséget Quintól. Qin uralkodója, Ai fejedelem kezdetben megtagadta a segítséget, de miután Chu minisztere, Shen Baoxu 申包胥 hét álló napon át térden állva, zokogva rimánkodott, a fejedelem beleegyezett, hogy csapatokat küldjön Chu segítségére. Ezt követően Wu serege visszavonult, Zhao fejedelem pedig visszatérhetett a fővárosába.

Ha a hadvezér mindezeket képes megvalósítani, akkor parancsai és rendeletei kibocsátásakor katonái már alig várják, hogy harcba szállhassanak, amikor pedig a pengék összecsapnak, örömmel áldozzák fel akár az életüket is.

17.

Odafigyelni az előkészületekre

Az ország védelméhez szükséges legfontosabb feladatok közül semmi sem előbbre való, mint odafigyelni az előkészületekre. Ha ebből egy hajszálnyi is hiányzik, annak olyan végzetes következményei lehetnek, minthogy megfutamodik a hadsereg, megölik a hadvezért, és mindörökre elvesz a stratégiai előny. Nincs ennél rémisztőbb! Éppen ezért ha közelgő katasztrófa vagy más nehézség (fenyegeti az országot), az uralkodó ne hajtsa nyugovóra a fejét, ha kell, még az étkezésről is feledkezzen meg, és kezdjen azonnal terveket kovácsolni úgy, hogy ehhez a legbölcsebb embereket fogadja fel! Ha viszont magát kényelembe helyezve nem törődik a veszéllyel, akkor sem fogja majd fel, hogy félnie kellene, ha az ellenség már a kapuján zörget. Ez éppen olyan, mint amikor a fecske a függönybe épít fészket, vagy amikor a hal a főzőüstben úszkál – a halálra már nem kell sokáig várnia. A (*Zuo*) *zhuanban*¹³ az áll: „Előkészületek és körültekintés nélkül a hadsereg irányíthatatlan.” De olyanokat is olvashatunk, mint hogy: „Az előkészületet és a körültekintést a régiek is nagyra értékelték a kormányzásban.” Vagy hogy: „Még a darazsaknak és a skorpióknak is van méregfullánkja, akkor egy ország hogyan is engedhetné meg, (hogy ne készüljön fel az önvédelemre)?” Éppen ezért mondják, hogy: „Az előkészület a katasztrófa elkerülésének záloga”. A három sereg feladatai közül tehát nem hiányozhat az előkészület.

18.

A gyakorlatozás

Ha a hadsereget nem gyakorlatoztatjuk, akkor a százból nem lesz egy [ti. a tömeg nem lesz egységes]; ha viszont gyakorlatoztatunk, akkor az egy akár százféle is lehet.

Zhongni¹⁴ azt mondta: „Tanítás nélkül háborúba vinni (a népet) annyi, mint a pusztulásba taszítani.”¹⁵ Továbbá azt is mondta még: „Ha egy kiváló ember hét évig

¹³ Az i. e. 722-től az i. e. 568-ig terjedő időszak történelmét tárgyaló *Tavaszkok és ősök* (*Chunqiu* 春秋) című történelmi mű három fennmaradt kommentárjának egyike, amely egyben a leghíresebb és legjelentősebb is.

¹⁴ Zhongni 仲尼: Konfuciusz személyneve.

¹⁵ *Beszélgetések és mondások* XIII/30. Tőkei Ferenc fordítása. TŐKEI 1986: 122.

tanítja a népet, akkor akár már háborúba is viheti.”¹⁶ Vagyis nem lehet kiképzés nélkül háborúba vinni (a katonákat).

A kiképzést a szertartásosság és az igazságosság elve szerint kell megvalósítani, az útmutatásokat a hűség és a megbízhatóság elvéhez igazodva kell adni, a figyelmeztetések során be kell tartani a büntető előírásokat, a tekintélyt pedig a jutalmazások és fenytések (méltányos) alkalmazásával kell kivívni. Ekként lehet buzdítani az embereinket.

(A katonáinkkal) be kell gyakoroltatni a hadrendbe állást és a feloszlást, a fedezékbe vonulást és a rohamra indulást, a menetelést és a megállást, az előrenyomulást és a visszavonulást, a szétválást és az egyesülést, valamint a szétszóródást és az összegyűlést.

Egy ember kiképezhet tíz másikat, tíz ember kiképezhet száz másikat, száz ember kiképezhet ezer másikat, ezer ember kiképezhet tízezer másikat, tízezer emberrel pedig a teljes hadsereg kiképezhető. A kiképzésen tanultak begyakorlását követően pedig legyőzhető az ellenség.

19.

A hadsereg mételyei

A három sereg tevékenységekor a következő kilenc esetben elkerülhetetlen a vereség.

Ha nem elég alapos a felderítés, a jelzőtüzeket pedig mértéktelenül használják.

Ha halogatják (a csatakezdés) időpontját, ha ellenszegülnek a parancsoknak, ha elszalasztják a megfelelő alkalmat, és ezzel gúzsba kötik s összehavarják a katonákat.

Ha a hadsereg eleje és hátulja között a gongok és dobok összehangoltságának hiánya miatt nincs meg az egység.

Ha a feljebbvalók nem elég figyelmesek az alárendeltekkel, s ehelyett csak a mértéktelen zsákmányszerzéssel törődnek.

Ha (a feljebbvalók) táborveréskor csak a saját kényelmükre fordítanak gondot, s nem törődnek azzal, hogy (a katonák) éhesek és fáznak.

Ha helytelen beszéddel, pletykákkal, babonás találgatásokkal megzavarják a sereg közhangulatát.

Ha a dologtalan tétlenkedők hangos kiabálásaikkal zavart keltenek, és megrémítik a többi katonát.

Ha a bátrak nem tartják be a szabályokat, és a saját fejük után mennek.

Ha kifosztják a kincstárat, és elhordják az értékeket.

Ezek bizony a három sereg mételyei.

¹⁶ *Beszélgetések és mondások XIII/29.* Tőkei Ferenc fordításának felhasználásával. TŐKEI 1986: 122.

20.

A bizalmas tanácsadók

A hadvezérnek szüksége van a „gyomor-szívesekre”, a „szemfülesekre” és a „foggal-körmösökre”.¹⁷ Ha nincsenek „gyomor-szívesei”, akkor olyan ő, akár az éjszakában botladozó ember. Ha nincsenek „szemfülesei”, akkor olyan ő, mint a vaksötétben tapogatózó ember, aki azt sem tudja, merre induljon el. Ha nincsenek „foggal-körmöse”, akkor olyan ő, mint az éhes ember, aki a mérgező dolgot is képes megenni, amibe pedig biztosan belehal. Éppen ezért a kiváló hadvezér a széles tudású, nagy bölcsességű embereket tegye meg „gyomor-szívesévé”, az alapos, megfontolt és titoktartó embereket tegye meg „szemfüleseivé”, a legbátrabbakat pedig, akik nem félik az ellenséget, tegye meg „foggal-körmöseivé”.

21.

Óvatos kivárás

A hadsereg vereségét és veszét általában az okozza, hogy alábecsülik az ellenséget, s ezzel katasztrófába sodorják magukat. Éppen ezért, amikor a hadsereg kivonul, legyen szabályszerűen rendezett! Ha elveszíti a szabályszerű rendezettségét, akkor veszedelem vár rá. A szabályszerű rendezettségnek tizenöt (kritériuma) van.

Körütekintés: a hírszerzéshez használj kémeket!

Kikérdezés: vallatással szerezd meg az információkat, és vizsgáld meg azokat!

Bátorság: ne provokáld a létszámfölényben lévő ellenséget!

Szerénység: akkor is maradj meg az igazságosság talaján, ha haszon kecsegtet!

Pártatlanság: a jutalmak és büntetések legyenek általános érvényűek!

Tűrőképesség: viseld el a megaláztatásokat!

Nagylelkűség: tudj megértő lenni a tömeggel!

Megbízhatóság: légy képes komoly együttműködésekre!

Tisztelet: légy előzékeny, udvarias a bölcsekkel és a rátermettekkel szemben!

Tisztánlátás: ne hallgass a rágalmazókra!

Okulás: ne feledkezz meg a korábbi tapasztalataidról!

Emberségesség: bánj jól a katonáiddal!

Hűség: szenteld magadat az országodnak!

Mértékletesség: tudd befejezni a dolgokat, ha valamiből már elég van!

Taktikusság: előbb vizsgáld meg önmagad, aztán ismerj ki másokat!

¹⁷ A költői metaforák a hadvezér bizalmas tanácsadóinak funkciók szerinti csoportjait jelölik. A „gyomor-szív” (*fuxin* 腹心) kifejezés önmagában is a „bizalmas”, „kebelbarát” jelentéssel bír; a „fül-szem” (*ermu* 耳目) kifejezés azokra a bizalmasokra vonatkozik, akik a hadvezér „szemei és fülei”; míg a „karom-agyar” vagy „köröm-fog” (*zhuaya* 爪牙) összetétel azok a megbízható emberek, akik mintegy „foggal-körömmel kaparják ki” az eredményeket a hadvezér számára. Ennek a szakasznak az eredeti címe: „Gyomor-szív”.

22.

A körülmények fajtái

Ostobaként nekirontani a bölcsőbbnek: kerülendő. Bölcsként legyűrni az ostobát: könnyűszerrel megvalósítható. Hanem mikor a bölcs száll szembe a bölccsel, akkor (a győzelem) a körülményeken múlik. A körülményeknek pedig a következő három fajtája lehet: az első a tárgyi eszközökből fakadó; a második a harcászati előnyök jelentette (körülmények); a harmadik pedig az érzelmek keltette (körülmények).

Ha a tárgyi eszközökből fakadó körülmények már megformálódtak, de nem tudunk azokra megfelelően reagálni, akkor az nem bölcsesség.

Ha a harcászati előnyök jelentette körülmények már kifejtik a hatásukat, de nem vagyunk képesek azokat megfelelően irányítani, akkor az nem kiválóság.

Ha az érzések keltette körülmények már kibontakoztak, de nem vagyunk képesek azoknak megfelelően cselekedni, akkor az nem bátorság.

A kiváló hadvezér tudjon mindenféle körülményhez biztosan alkalmazkodni, és így kivívni a győzelmet.

23.

Súlyos büntetések

Wu Qi¹⁸ mondotta: „A különböző dobok és gongok azok, amik féltiszteletet ébresztenek a fülekben; a különböző zászlók és lobogók azok, amik féltiszteletet ébresztenek a szemekben; a tilalmak, a rendeletek, a büntetések és a fenyegetések azok, amik féltiszteletet ébresztenek az elmékben. Ahhoz, hogy a dobok hangja féltiszteletet ébresszen a fülekben, tisztán kell szólniuk; ahhoz, hogy a zászlók színe féltiszteletet ébresszen a szemekben, jól megkülönböztethetőnek kell lenniük; ahhoz, hogy a büntetések féltiszteletet ébresszenek az elmékben, szigorúaknak kell lenniük. Ha e három nem kellőképpen megalapozott, akkor a katonák hanyagok lehetnek. Ezért mondják, hogy bárhol is legyen a hadvezér, mindenkinek követnie kell, és bárhová is mutasson, mindenki arra menjen, akár a halálba is.”

24.

A kiváló hadvezér

A régmúlt korokban a kiváló hadvezérek a következő négy alapelvhez tartották magukat.

Határozott parancsokat adtak az előrenyomulást és a visszavonulást illetően, ezért a katonák pontosan tudták, mit szabad, és mit nem szabad tenniük.

¹⁸ Wu Qi (i. e. 440–381) jelentős hadvezér, politikus, akinek életéről bővebben olvasható a neki tulajdonított, e kötetben korábban közölt mű (*Wuzi* 吳子) bevezetőjében.

Emberségesen és igazságosan viselkedtek, ezért a katonák tisztességüket példamutatónak tartották.

Jelentőséget tulajdonítottak a jó és a rossz dolgok megítélésének, ezért a katonák inspirálónak tartották őket.

Körütekintően döntöttek a jutalmazások és büntetések tekintetében, ezért a katonák megbízhatónak tartották őket.

A határozottság, a tisztesség, az inspirálás és a megbízhatóság a hadsereg legfőbb zsinórmértéke. Az a hadvezér, aki ezt meg tudja valósítani, feltétlen győzelemre számíthat. Az átlagos képességű hadvezér sem az előrenyomulást, sem a visszavonulást nem képes megfelelően irányítani, épp ezért seregével együtt fog elveszni. Ha a hadvezér nem fektet elég hangsúlyt a fegyelemre, akkor kiszámíthatatlanná válik a jutalmazások és büntetések rendszere. Ha pedig ezért a katonák megbízhatatlannak tartják a hadvezérüket, akkor a legrátermettebb, legkiválóbb emberek visszavonulva meghúzzák magukat, és csak a legmegátalkodottabb talpnyalók emeltetnek fel. Így pedig a harcban a biztos vereség és szétszórattatás vár a hadseregre.

25.

A körülmények felmérése

Ha a nép nyújtotta előnyöket kihasználva támadsz a gonoszra, akkor maga a Sárga Császár¹⁹ sem tudná felvenni veled a harcot; ha a nép erejére támaszkodva törsz a győzelemre, akkor maga Tang és Wu²⁰ sem lenne képes sikerrel harcolni ellened. Ezért aztán az, aki képes felmérni a körülményeket és ezáltal megnövelni a győzelem kivívásának lehetőségét, azt tízezernyi bátor harcos fogja követni, s a négy tenger közének valamennyi hős vitéze csatlakozik hozzá.

¹⁹ A Sárga Császár (Huang Di 黃帝) legendás uralkodó, kultúrhérosz, akinek a nevéhez a későbbi hagyomány olyan találmányokat fűz, mint például a fejsze, a mozsár, az íj, a nyíl, a ruha, a cipő, a szekér, a csónak, a kútfúrás, a közutak építése, a naptár, a harang és az áldozati edény. Bizonyos források szerint ő írta elő elsőként, hogy a férfiak és a nők különböző ruhát viseljenek, és neki tulajdonítják többek között az orvoslás és a hadviselés módszereinek, szabályainak első rendszerszerű kidolgozását és összefoglalását is. A történeti művek alapján i. e. 2697 és i. e. 2597 vagy i. e. 2698 és i. e. 2598 közé tehető uralkodásának ideje, de a historizált legendákon túl történetisége nem igazolható. Egyes vélemények szerint nem kizárt, hogy alakját egy neolitikori törzsfő inspirálta. Kultusza leginkább a Hadakozó fejedelemségek korában (i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.) és a Han-dinasztia (i. e. 2. sz. – i. sz. 2. sz.) idején virágzott, amikor Laozival együtt a taoizmus legfőbb patrónusaként isteni rangra emelték.

²⁰ Tang 湯 (teljes nevén: Cheng Tang 成湯) a Shang-dinasztia (i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.) alapító uralkodója, míg Wu, vagyis Wu király (Wu wang 武王; ur.: i. e. 1046–1043) a Zhou-dinasztia (i. e. 11. sz. – i. e. 3. sz.) alapítója.

26.

A hadászati előnyök

A vonuló hadseregnek általában háromféle hadászati előny kihasználására van lehetősége, ezek pedig a következők: az ég, a föld és az emberek.

Az égből fakadó hadászati előnyök: a napsütés, a tiszta holdvilág, az öt bolygó harmonikus elhelyezkedése, továbbá az, hogy az üstökösök vagy meteorok nem mutatnak szerencsétlen előjelet, illetve a szélcsendes időjárás.

A földből fakadó hadászati előnyök: a meredek városfalak, a roppant sziklák, az ezer mérföldön át hömpölygő hatalmas folyók, a sziklahasadékok, a mély barlangok, a kanyargós utak, ösvények.

Az emberből fakadó hadászati előnyök: az uralkodó szentsége, a hadvezér kiválósága, a három hadsereg fegyelmezettsége, a katonák parancskövetése, az utánpótlás és a védőfelszerelések hiánytalan biztosítása.

A hozzáértő, kiváló hadvezér ha alkalmazkodik az égi körülményekhez, ha kihasználja a föld nyújtotta előnyöket, és hasznára fordítja az emberek adottságait, akkor bármerre forduljon is, nem akad ellenfele, és bármilyen célkitűzését képes megvalósítani.

27.

Győzelem és vereség

Amikor a bölcsek és a tehetségesek magas pozíciókban vannak, a szerényebb képességűek pedig alacsonyabbakban, akkor a hadsereg örül és boldog. Amikor a katonák alázatosan engedelmeskednek, egymás közt a bátor harcról beszélgetnek, s egymással versengve harcolnak a büntetések (elkerülése) és a jutalmak (kivívása) miatt, nos, ez a biztos győzelem egyik előjele.

Ha a katonák lusták és kényszeredettek, a sereg többször is megriadt, ha fegyelmezetlenek és nem megbízhatók, ha az emberek már nem félik a szabályokat, ha egymást ijesztgetik az ellenséggel, miközben csak a megszerezhető haszonról diskurálnak, ha egymás közt a balsors és a jó szerencse kérdéseit firtatják, s babonás dolgokról locsogással bolondítják egymást, nos, ez a biztos vereség egyik előjele.

28.

Átruházott hatalom

A katonák élete éppen úgy a hadvezértől függ, akárcsak a siker vagy a kudarc, a balsors vagy a jó szerencse. Éppen ezért ha az uralkodó nem ad neki hatalmat ahhoz, hogy szabadon élhessen a jutalmazásokkal és büntetésekkel, az épp olyan, mintha egy

majmot megkötözött karokkal kényszerítenék arra, hogy a fákon ugráljon, vagy Li Lou²¹ szemét betapasztva azt követelnék tőle, hogy különböztesse meg a kéket a sárgától. Lehetetlen helyzet.

Ha a jutalmak magasabbak, mint a civil hivatalokban, ha a büntetések nem a hadvezértől származnak, a katonák pedig csak a saját hasznukkal törődnek, akkor ugyan kinek lenne kedve harcolni? Ilyen körülmények között még Yi vagy Lü²² stratégiai képességei és Han vagy Bai²³ eredményessége mellett is képtelenek lennének megvédeni magukat. Ezért mondta Sun Wu:²⁴ „Amikor a hadvezér már kivonult (seregével), vannak olyan uralkodói parancsok, amelyeket (már) ne fogadjon el.” (Zhou) Yafu pedig azt mondta: „A hadseregben a hadvezér parancsát hallva ne halld meg az ég fiának rendelkezéseit!”

29.

Meggyászolni a halottakat

A régmúlt korokban a kiváló hadvezérek úgy gondoskodtak embereikről, mint a tulajdon gyermekeikről. Bármilyen nehézség esetén elsőként maguk gyürköztek neki a feladatnak, siker esetén pedig legutoljára maradtak (az ünneplésben). A sebesülteket megsejlesztették és ápolták, a halottakat pedig meggyászolták és eltemették. Az éhezőknek enni adtak, akik fáztak, azokat felöltöztették. Az értelmeseikkel tisztelettel bántak, és tisztí járandóságához juttatták őket, a bátrakat pedig jutalmakkal biztatták. Amelyik hadvezér erre képes, az bárhol győzelmet arat.

30.

A kollaboránsok három fokozata

A hadsereg irányításához szükség van a kollaboránsok²⁵ bevonására is. Mindenki felnéz az olyanokra, akiknek a tudása kimagasló, akik nem hagyományos stratégiákban

²¹ Li Lou 離婁 az éles látásáról híres legendás ókori személy.

²² Yi Yin 伊尹 a Shang-dinasztia egyik kiváló minisztere volt az i. e. 16. században, akit a képességei miatt a történeti emlékezetben nagy tisztelet övezett; Lü Shang 呂尚 (vagy ismertebb nevén Jiang Ziya 姜子牙) Wen király tanácsadója volt, akinek nagy szerepe volt a Shang-dinasztia megdöntésében. Tai Gong 太公 néven is ismert. Több hadtudományi munkát is neki tulajdonítanak, amelyek fordítása e kötetben is olvasható.

²³ Han Xin 韓信 (i. e. 2. sz.) a Qin-dinasztiát megdöntő Liu Bang 劉邦 (a későbbi első Han-császár) egyik kiváló hadvezére volt; Bai (vagy Bo) Qi 白起 Qin állam tehetséges hadvezére volt, aki mintegy három évtizeddel korábban (i. e. 257-ben) halt meg, mint hogy Qin egyesítette volna Kínát.

²⁴ Sunzi személyneve.

²⁵ Kínaiul: *bin* 賓; szó szerinti jelentése: „vendég”, „látogató”.

gondolkoznak, akik jól tájékozottak, és megannyi művészetben kiemelkedően tehetségesek. Őbelőlük lehetnek a legkiválóbb kollaboránsok.

Azokból, akik oly bőszekek és ádázak, akár a medve vagy a tigris, oly fürgék és ügyesek, akár a majom, kemények, akár a vas vagy a kő, oly hasznosak, akár a Sárkányforrás, lehetnek második fokozatú külső kollaboránsok.

Azok, akik bár sokat beszélnek, de nem mindig a lényegről, akiknek a képzettsége nem kiemelkedő, képességeik pedig átlagosak, alkothatják a kollaboránsok legalacsonyabb szintjét.

31.

Reagálás

Amikor a nehézségtől mentes időszakban számítasz a nehézségekre, akkor kezdesz neki a nagy dolgoknak, amikor azok még aprók, ha előbb mozgatsz és csak ezt követően használod, ha akkor dolgozod ki a büntetések rendszerét, amikor még nincs szükség a büntetésekre – nos, ez a hadsereg vezetésében megmutatkozó bölcsesség.

Amikor a hadsereg gyalogsága már sorokba rendeződve felállt, a harci ménék úgyszintén egymás mellett sorakoznak, az erős számszeríjászok elhelyezkedtek, a rövid fegyveres harcosok készen állnak, a te tekintélyed pedig úgy nyilvánul meg, hogy mindenki bízik benned, és ennek gyorsan híre megy az ellenség soraiban is – nos, ez a hadsereg irányításában megmutatkozó hatékonyság.

Ha beleveted magad a nyilak és katapultkövek záporába, ha elkeseredetten küzdesz a győzelemért, pedig az még korántsem körvonalazódik, ha te súlyos sebesüléseket szenvedsz, az ellenséged pedig meghal – nos, ez a hadsereg irányításának a leggyatrább módja.

32.

Könnyen kapott haszon

A fűvel, bozóttal sűrűn benőtt terep alkalmas a rejtőzködő, lopakodó jellegű támadásra.

A természetes torlásokkal teli hegyi erdőségekben hatékonyak a meglepetésszerű rajtaütések.

A fedezék nélküli nyílt terepen hasznos, ha árkot ásva elrejtőzünk.

Az ellenség létszámfölnye esetén hasznos, ha alkonyatkor támadunk.

Ha mi vagyunk létszámfölnyben, hasznos, ha kora hajnalban támadunk.

Erős számszeríjakkal és hosszú fegyverekkel szemben hasznos, ha villámtámadást alkalmazunk.

Amikor az ellenség vízen kel át, vagy víz állja az útját, illetve viharos szélben és rossz látási körülmények között hasznos, ha bekerítéses taktikával támadjuk meg (az ellenséget) előlről és hátulról.

33.

Kihasználni a lehetőségeket

A biztos győzelem művészete és a változtatások összhangja a (kínálkozó) lehetőségeken múlik. Aki nem elég bölcs, hogyan lenne képes felismerni a kínálkozó lehetőséget, és rögvest cselekedni is? A kínálkozó lehetőségek közül semmi nem értékesebb a kiszámíthatatlanságnál. Amikor az ádáz fenevadak elhagyják a szurdokokat [ti. az élőhelyüket], akkor még egy lurkó is képes egyetlen lándzsával elkergetni őket; amikor a skorpiók felmereszti méregfullánkjukat, még a legvitézebb ember is elbizonytalanodik és elsápad. Ha tehát (az ellenség) úgy találja szemben magát a közelgő veszedelemmel, hogy arra nem volt ideje felkészülni, akkor habozás nélkül meg kell támadni, s a győzelem biztosra vehető.

34.

Tisztában lenni az adottságokkal

A rég múlt korokban azok, akik igazán értettek a hadviseléshez, képesek voltak előbb mérlegelni, s csak azt követően keresni a győzelmet. (A szemben álló felek közül melyiknek az uralkodója erkölcsösebb? Melyik hadvezér tehetségesebb? Kinek a hivatalnokai hatékonyabbak? Az utánpótlás hol bőségesebb? Kinek a katonái gyakorlottabbak? Melyik hadsereg rendezettebb? Kinek a lovai gyorsabbak? Melyik félnél kedvezőtlenebbek a terepviszonyok? A védekező vagy támadó félnek lenni bölcsebb-e? Ki tart jobban a szomszédjaitól? Melyik fél gazdagabb? A nép melyikükénél él nagyobb biztonságban? Ha mindezeket felmérted, és tisztában vagy az erőviszonyokkal, ekkor eldöntheted (a győzelem dolgát).

35.

A könnyű harc

A skorpiók és a hasonló rovarok a méregfullánkjaikban bízhatnak, míg a harcoló katonáknak a bátorságuk jelent segítséget. Éppen ezért ha az élcsapat harcosainak vértje erős, akkor könnyedén harcolnak; ha viszont a vértzet nem elég sűrű, az éppen olyan, mintha mezítelen felsőtesttel szállnának harcba. Ha az íjlövés nem talál célba, az olyan, mintha nem is lenne nyíl; ha célba talál ugyan, de nem fúródik be, az olyan, mintha

a nyílnak nem is lenne hegye; ha nem elég alapos és körültekintő a felderítés, az olyan, mintha hiányozna a szem; ha pedig a hadvezér nem elég bátor, az olyan, mintha nem is lenne hadvezér a sereg élén.

36.

A terep kínálta előnyök

A terep kínálta előnyök a hadsereg segítségére. Olyanra még sohasem volt példa, hogy valaki úgy aratott volna győzelmet, hogy nem volt tisztában a csatatér adottságai-
val. Az erdős hegyek, a dimbes-dombos lankák és a nagy folyamok a gyalogság szá-
mára előnyös terep. A felföldek, a hegyszorosok, az indákkal, aljnövényzettel sűrűn
benőtt talaj a harci szekerek és a könnyűlovasság számára előnyös terep. A hegy-
oldalak, a hegyi paratok, a magas erdők és a mély völgyek az íjászok és számszer-
íjászok számára előnyös terep. A füves síkságok, ahol könnyen lehet előrenyomulni
is, és visszavonulni is, a hosszú alabárdosok számára előnyös terep. A náddal, sással
sűrűn benőtt mocsárvidék és a bambuszerdők a különféle lándzsások számára elő-
nyös terep.

37.

Az (ellenséges hadvezér) természetéből fakadó stratégiai előnyök

Van olyan hadvezér, amelyik halált megvető bátorságú; van olyan, amelyik gyors, de kapkodó; van olyan, amelyik mohó és haszonleső; van olyan, amelyik emberséges, de nem elég kitartó; van olyan, amelyik bölcs, de gyáva; van olyan, amelyik alaposan tervez, de halogató. Ezeket figyelembe véve, a halált megvető bátorságú hadvezéren meglepetésszerű támadással lehet rajtaütetni; a gyors, de kapkodó hadvezért hosszan elnyúló küzdelemre lehet kényszeríteni; a mohó és haszonleső hadvezért előnyökkel csalogatva lehet terelni; az emberséges, de nem elég kitartó hadvezért ki lehet fárasztani; a bölcs, de gyáva hadvezért rettegésben lehet tartani; az alaposan tervező, de halogató hadvezért pedig gyors támadásokkal lehet provokálni.

38.

A támadáshoz segítő stratégiai előnyök

A régmúlt korokban, akik igazán értettek a hadviseléshez, mindenekelőtt felmér-
ték az ellenség körülményeit, és csak ezt követően kezdtek haditerveket kovácsolni.
Az ellenséges hadsereg azon körülményei, amelyek megléte esetén általában támadást
lehet indítani, a következők.

Ha megszakadtak az utánpótlásvonalai.
Ha a népük kétségbeesett és háborog.
Ha a parancsokat ímmel-ámmal hajtják végre.
Ha a fegyvereket és az egyéb hadi eszközöket nem készítették még elő.
Ha a követendő taktikát még nem hirdették ki.
Ha nem érkezik meg a külső segítség.
Ha a hadvezér és a főtisztek a saját katonáikkal kegyetlenkednek.
Ha könnyelműek a jutalmazásban, a büntetések pedig elkerülhetők.
Ha az alakulatok rendszere elveszíti a szervezettségét.
Ha a csatában szerzett győzelem miatt elbizakodottá válnak.

Ám azokban az esetekben, ha az ellenség kiváló képességű stratégiákat alkalmaz, ha bőséges ellátmánnyal, utánpótlással rendelkezik, ha felszerelése és fegyverzete kifogástalan, ha a környező területekről nem fenyegeti veszély, ha erős ország támogatását bírja, nos, akkor jobb, ha előbb (alapos) haditervet készítünk.

39.

Rendezett hadsereg

A hadsereg hadba vonulásakor a rendezettség a győzelem kulcsa. Ha a jutalmazások és büntetések rendszere nem áttekinthető, ha a parancsok és az utasítások nem megbízhatók, ha (a katonák) a gongok hangjára nem állnak meg, a dobok hangjára pedig nem nyomulnak előre, akkor rendelkezünk bár millió főt számláló hadsereggel is, akkor sem vesszük annak semmi hasznát. Ha viszont a hadseregünk rendezett, akkor táborozáskor tiszteletet ébresztő, mozgatva tekintélyt keltő; ha előrenyomul, megállíthatatlan, ha visszavonul feltartóztathatatlan; a hadsereg eleje kapcsolatot tart a hátul lévőkkel, a bal és a jobb szárny jelzőzászlókkal értesíti egymást. Így érhető el, hogy (a hadsereg) mindig biztonságban legyen, váratlan veszély ne fenyegetse, hogy a katonák tömegét egyesíteni lehessen, és azt utána (az ellenség) ne tudja szétválasztani, hogy (a hadsereget eredményesen) lehessen bevetni, és (az ellenség) ne tudja megverni.

40.

A tisztek megacélozása

A hadsereg vezetésében alkalmazandó módszerek:

Ha a megbecsülésünket rangok adományozásával fejezzük ki, és pénzbeli jutalmakkal díjazunk, akkor nem lesz olyan tisztünk, aki ne akarna bizonyítani.

Ha a tisztekkel méltányosan bánunk, s megbízhatósággal acélozzuk őket, akkor nem lesz köztük olyan, aki ne áldozná fel akár az életét is.

Ha fáradhatatlanul kegyesnek mutatkozunk, a törvényeket pedig következetesen és egységesen mindenki velünk betartatjuk, akkor nem lesz olyan tisztünk, aki ne engedelmeskedne.

Ha a támadást magunk vezetjük, a visszavonuláskor viszont a többieket engedjük előre, akkor nem lesz olyan tisztünk, aki ne mutatna bátorságot.

A kisebb jó eredményeket és sikereket is pénzbeli vagy rangbéli jutalommal kell díjazni, s így a tisztjeink között nem lesz olyan, aki ne tenne meg minden tőle telhetőt.

41.

Az önfejlesztés

A szentek az égi törvényekhez igazodnak, a kiválók a földi mintákat követik, a bölcsek pedig a régi dolgokat tanítják.

Aki dőlyfős, magára hoz pusztulást, az ostobák pedig vonzzák a szerencsétlenséget. A szószátyároknak nem lehet hinni, a beképzelték pedig híján vannak a jóindulatnak.

Az érdemtelenül jutalmazottakat kirekesztik, az ártatlanul megbüntettek gyűlölködni fognak, a nem megfelelő (módon) örvendők és haragvók pedig elpusztulnak.

42.

Csatamódok

Az erdőben vívott csata módja, hogy nappal bőségesen kell használni jelzőzászlókat és lobogókat, este pedig temérdek gong és dob szükségeltetik. A rövid fegyverek használata a legelőnyösebb, de igazi sikert csapdaállítással lehet elérni. Váltakozva, hol az ellenséges sereg elejét kell támadni, hol pedig a hátuljára kell csapást mérni.

A síkságon vívott csatához a leghasznosabbak a kardok és a pajzsok. A hadvezér a haditerv kovácsolásakor mindenekelőtt mérje fel az ellenség (menekülő és utánpótlási) útvonalait! Tíz mérföldenként készüljenek a támadásra, ötmérföldenként pedig a védekezésre! Tekerjék fel a zászlókat és a lobogókat, rakják el a gongokat és dobokat, hogy amikor az ellenség felbukkan, meglepetés érje!

A völgyben vívott csata sikere a csapdaállításon múlik, a leghasznosabb pedig, ha katonáink vakmerően harcolnak. A legfürgébb, legügyesebb harcosainkat állítsuk a magaslatokra, a halálfélelmet nem ismerő harcosaink vágják el az ellenség utánpótlási vonalait, a számszeríjászaink tartsák nyílzápor alatt az ellenséget, a rövid fegyverekkel felszerelt harcosaink fogadják és viszonzozzák a támadásukat, ekként bizonytalanítsuk el őket annyira, hogy ne legyenek képesek kitörni.

A folyónál vívott csata során a leghasznosabbak a hajók és a csónakok. Ezért katonáinkkal be kell gyakoroltatni a vízi járművek használatát. A sok zászló és lobogó

használatával összezavarhatjuk az ellenséget, miközben íjászaink és számszeríjászaink tartásák őket folyamatos nyílzápor alatt, rövidfegyvereseink pedig biztosítsák a védelmet! További védelmet nyújtanak a hajókra szerelt rácsok és rostélyok. Mindig csak folyásirányban bocsátkozzunk harcba!

Az éjjel vívott csata során a leghasznosabb, ha vagy csöndesen lopakodva küldünk csapatokat az ellenséghez úgy, hogy azok ne vegyék észre, vagy pedig az, ha fáklyákkal és dobokkal zavarjuk össze látásukat és hallásukat, és villámgyorsan lecsapunk rájuk. Ekként legyőzhető (az ellenség).

43.

A katonák közötti összhang megteremtése

A hadsereg használatának (egyik) alapelve a katonák közti összhang. Ha a katonák között összhang uralkodik, akkor (különösebb) ösztönzés nélkül, (akár) maguktól is (szívesen) harcolnak. Ám ha a feljebbvalók és az alant lévők egymást gyanakodva méregetik, a katonák nem engedelmeskednek, ha a megbízható haditervekhez nem tartják magukat, akkor a katonák egymás között fecsegnek, pletykálgodnak, civakodnak, veszekednek, s ilyen esetben (a hadvezér) rendelkezék bár Tang és Wu bölcsességével,²⁶ még a saját embereit sem lesz képes meggyőzni, nemhogy a nagyszámú ellenséget térdre kényszeríteni.

44.

Az ellenség körülményeinek felmérése

Ha a csatakezdés idején (az ellenség) csöndben várakozik, az arra utal, hogy nem akar elmozdulni a számára kedvező pozícióból.

Ha szakadatlanul provokál minket, akkor azt akarja, hogy előrenyomulva mi támadjunk elsőként.

Ha szélcsendes időben mozognak az erdő fái, akkor az ellenség harci szekerekkel közeledik.

Ha a por alacsonyan száll és szélesen szétterül, akkor a gyalogság közeledik.

Amikor (az ellenség) kemény hangon beszél az előrenyomulásról, valójában visszavonulni készül.

Amikor (az ellenség) valamelyest előrenyomul, majd rögvest visszahúzódik, csalogatni akar minket.

Amikor (az ellenséges katonák) elcsigázva vánszorognak, az éhség gyötri őket.

Amikor (az ellenség) előnyöket látva nem tör előre, akkor kimerültek.

²⁶ Lásd az 552. oldal 20. jegyzetét.

Ha (az ellenség táborhelye környékén) a madarak megtelepednek, akkor az már üresen áll.

Ha éjszaka kurjongatnak, kiáltoznak, akkor félnek.

Ha (az ellenség) katonái hanyagok és fegyelmezetlenek, akkor a hadvezérük elveszítette a tekintélyét.

Ha a zászlók és lobogók rendezetlenül mozognak, akkor soraik közt felfordulás támadt.

Ha a tisztek dühöngnek, akkor elvesztették (a győzelemben vetett) hitüket.

Ha túl gyakoriak a jutalmazások, akkor bizonytalanok és zavarodottak.

Ha túl gyakoriak a büntetések, akkor kétségbeesettek és szorongatva érzik magukat.

Ha alázatos követeket küld, akkor fegyverszünetet szeretne kötni.

Ha (az ellenség) drága ajándékokat küld mézes-mázos szavak kíséretében, akkor békét akar kötni.

45.

A hadvezér viselkedése

A hadvezér úgy viselkedjék, hogy amíg a katonái nem húztak vizet a kútból maguknak, addig ő ne panaszkodjék a szomjúságra; amíg a katonái nem főzték meg ételüket, addig ő ne panaszkodjék az éhségre; amíg a katonái nem gyújtottak tábortűzet, addig ő ne panaszkodjék a hidegre; amíg a katonái nem verték fel a sátraikat, addig ő ne panaszkodjék a fáradságra! Nyáron ne legyezgesse magát, esőben pedig ne húzódjék ernyő alá, hanem mindenben vállaljon közösséget katonái sokaságával!

46.

A tekintélyelvű parancsnoklás

Amikor (a hadvezér) egyetlen emberként irányítva (a hadsereg) százszor tízezernyi tömegét, kihirdeti utasításait és rendeleteit, (mindenkinek) rendezetten állva, lélegzet-visszafojtva, mozdulatlanul, feszülten figyelve kell hallgatnia őt. Ha a hadvezér nem él a fenytések és büntetések eszközeivel, akkor a katonák sem fognak az előírásoknak megfelelően viselkedni. Ilyenkor lett légyen bármily becses is az égalatti és gazdag a négy tenger (határolta birodalom), a hadvezér olyanná lesz, mint Jie és Zhou²⁷ – magát sem tudja megmenteni. Ha viszont a nép (féli) a fenytéseket, (a hadvezér) parancsait pedig a jutalmazások és büntetések elve szerint teszi úgy, hogy a katonák nem merészelnek parancsmegtagadásra vetemedni, akkor az ilyen (hadvezér) olyan, akár Sun Wu vagy

²⁷ Jie 桀 a Xia-dinasztia utolsó uralkodója, míg Zhou 紂 a Shang-dinasztia utolsó uralkodója volt. A történeti hagyomány szerint bukásukat és vesztüket a zsarnoki uralkodásuk okozta.

Rangju.²⁸ Éppen ezért a parancstétel (módját) nem szabad könnyelműen kezelni, a tekintélyelvűség (szükségességével) pedig nem szabad szembe menni.

47.

A keleti *yi* barbárok²⁹

A keleti *yi* barbárok természetüktől fogva nem sokat adnak az etiketre, és kevésre becsülik az igazságosságot, azonban felettébb szilajak és derekasan harcolnak. A hegyeket, a hasadékokat és a tengert használva terepakadályként biztosítják a saját védelmüket. Ha a feljebbvalók és az alattvalók között összhang uralkodik, a száz családnév viselői pedig békésen, nyugalomban élhetnek, akkor minden taktika hiábavaló ellenük. Azonban ha a feljebbvalók rendezetlenek, az alattvalók pedig elfordulnak tőlük, akkor (közösségükben) rés keletkezhet. Ha pedig rés keletkezik, akkor szakadék nyílik közöttük. Ha pedig szakadék tátong közöttük, akkor erényes jóssággal magunkhoz csábíthatjuk (egy részüket, a maradékon pedig) a páncélos harcosok erős csapást mérve bizonyosan felülkerekednek.

48.

A déli *man* barbárok

A déli *man* barbároknak sok fajtája létezik. Természetüknél fogva képtelenség okítani őket. Baráti közösségekbe, csoportokba állnak össze, s nem érdekli őket, hogy egymásra támadjanak. A hegyek barlangjaiban élnek, egyszer összeverődnek, másszor meg szétszélednek. Nyugaton egészen a Kunlun-hegynél, keleten pedig egészen az óceán partján is megtalálhatók. A tengeren különleges áruk érkeznek, amelyekért ezek a mohó népek vakmerő bátorsággal harcolnak. Tavasszal és nyáron gyakoriak náluk a járványok. Ellenük csak a gyors rajtaütésekkel lehet sikerrel járni, a hosszú hadjáratok kivitelezhetetlenek.

²⁸ Sun Wu 孫武 (vagyis Sunzi) és Sima Rangju 司馬穰苴. A Sun Wunak tulajdonított *Sunzi: A hadviselés törvényei*, és a Sima Rangjunek tulajdonított *A tábornagy módszere* egyaránt megtalálható kötetünkben.

²⁹ A mű utolsó négy fejezetét a szerző a korban ismert, a kínai (*han* 漢) civilizációra állandó veszélyt jelentő négy barbár törzs (*si yi* 四夷) ismertetésének szenteli. A négy barbár törzset a négy égtáj szerint különböztették meg egymástól, így ismertek a keleti *yik* (*dongyi* 東夷), a déli *manok* (*nanman* 南蠻), a nyugati *rongok* (*xirong* 西戎) és az északi *dik* (*beidi* 北狄). E törzsek, népek etnikai azonosítása máig bizonytalan, és tudományos viták tárgya.

49.

A nyugati *rong* barbárok

A nyugati *rong* barbárok természetüktől fogva bátrak, harciasak és szeretik a hasznót. Egy részük városokban lakik, más részük viszont a pusztaságban. Kevéske rizst és gabonát termelnek, az aranyban és a kagylóban viszont dúskálnak. Éppen ezért (ezek) a népek bátran harcolnak és nehéz őket legyőzni. A nyugati kősvatagokban számos fajtája létezik a *rong* barbároknek. Vidékük szélesen elnyúló, ahol a terep veszélyes. Viselkedésük konok és erőszakos, éppen ezért többnyire senkit nem hajlandók szolgálni. Ki kell várni azt a pillanatot, amikor valami külső támadás éri őket, vagy belső zavargás támad közöttük, és ekkor lehet lecsapni rájuk.

50.

Az északi *di* barbárok

Az északi *di* barbárok városfalak védelme nélkül laknak, vándorolva követik a folyóvizeket és a füves legelőket. Amikor elég erősnek érzik magukat, megtámadják a déli területeket, amikor pedig erejükből veszítenek, visszavonulnak északra. A hosszú hegyláncok és a széles sivatagok elegendő védelmet nyújtanak a számukra. Ha megéheznek, vadállatokat fognak be, és tejet isznak. A hidegben bőrökben alszanak, és prémes bundát viselnek. Lóháton közlekednek és éjjel vadásznak, számukra a gyilkolás a mindennapi feladatok része. Erkölcsei elvekkkel nem lehet őket megszelídíteni, miként fegyverekkel sem lehet őket leigázni.

(Mi), *hanok* három ok miatt sem bocsátkozhatunk harcba velük. A *han* harcosainknak nem elég, hogy a tereppel is meggyűlik a bajuk, még harcolniuk is kellene, ezért fáradtak és félnek. Ezzel szemben a barbároknek ott vannak a saját állataik, és vadásznak is, így ők pihentek és bátrak. Fáradtan és félve szállni szembe a pihentekkel és a bátrakkal, nem kiegyenlített. Ez tehát az első oka annak, amiért nem szállhatunk harcba velük.

(Mi), *hanok* ugyan jól tudunk menetelni gyalog, s így akár száz *li* távolságot is megteszünk naponta, a barbárok azonban kiváló lovasok, s így naponta kétszer ekkora távolságot is képesek megtenni. Amikor a *hanok* a barbárokat üldözik, súlyos páncélzatot viselve kénytelenek haladni, ezzel szemben, amikor a barbárok üldözik a *hanokat*, gyorsan haladnak, felszerelésüket pedig lóháton viszik magukkal. Lóháton jóval könnyebb szállítani a felszereléseket, mint gyalogosan, így a feltételek nem egyenlők. Ez a második oka annak, amiért nem szállhatunk harcba velük.

A csatában (mi), *hanok* többnyire gyalogosan veszünk részt, míg a barbárok jellemzően lóháton harcolnak. Az előnyös terep elfoglalásáért zajló versengésben a lovaság jóval kedvezőbb helyzetben van, mint a gyalogság. A lassúság és a gyorsaság

különbségéből fakadó egyenlőtlenség a harmadik oka annak, amiért nem szállhatunk harcba velük.

Nincs más lehetőségünk velük szemben tehát, mint a határvonalak védelme. A határ védelmének módja pedig abban áll, hogy mindenekelőtt ki kell választani a feladatra egy kiváló hadvezért; ki kell képezni egy élcsapatot, amely képes az ellenállásra; minél jobban ki kell terjeszteni a művelés alá vont területeket, amelyeket be kell népesíteni; jelző és őrtornyokat kell emelni, ahonnan kémlelni lehet (az ellenséget); ki kell figyelni a gyöngye és sebezhető pontjaikat, és a megfelelő pillanatot kivárva kell elfogni őket. Ez tehát azt jelenti, hogy a haramiák úgy merülnek ki maguktól, hogy arra nem pocsékoljuk el a saját erőforrásainkat; a haramiák úgy fogyatkoznak meg maguktól, hogy mindeközben mi nem törjük magunkat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- HENRY, ERIC. 1992. "Chu-ko Liang in the Eyes of His Contemporaries." In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 52.2. 589–612.
- LUO ZHILIN 羅志霖. 2011. *Zhuge Liang wenji yizhu* 諸葛亮文集譯註. Chengdu, Bashu Shushe.
- SAWYER, RALPH D. 2014. *Zhuge Liang: Strategy, Achievements and Writings*. North Charleston, Create Space Independent Publishing Platform.
- TŐKEI FERENC. 1986. *Kínai filozófia. Ókor*. I. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó.

TIZENHAT
CÉLSZERŰ
ÉS PRAKTIKUS
STRATÉGIAI
KÉRDÉS

便宜十六策

Vákát oldal

TIZENHAT CÉLSZERŰ ÉS PRAKTIKUS STRATÉGIAI KÉRDÉS¹

Klasszikus kínai nyelvű eredetiből fordította: Tokaji Zsolt

1.

Igazgatni az országot
(*Zhi guo* 治國)

Az ország igazgatásának kormányzati intézkedései hasonlóak a család igazgatásához. A család igazgatásakor gondoskodni kell az alapok felállításáról, mert ha az alapok (szilárdan) állnak, akkor a csúcs is egyenes. (Vagyis) az alap a kezdeti létrehozás, a csúcs pedig (az erre adott) ideális válasz. A kezdeti létrehozás maga az Ég és a Föld, az ideális válasz pedig a miriád létező. A miriád létező dolgai lehetetlen, hogy ne az Égből származzanak, hogy ne a Földből növekedjenek, és hogy ne az ember teljesítse ki azokat.

Az uralkodó intézkedéseinek és tetteinek meg kell felelnie az Égnek, miként az északi Sarkcsillag uralkodik: a Taifu-csillag az ő minisztere, a csillagképek sora a hivatalnokai, a megannyi csillag pedig a népe. Éppen ezért az északi Sarkcsillagnak változtathatatlanul kell lennie ahhoz, hogy a Taifu ne veszítse el a mértéket, és hogy a csillagképek sora ne vétsen hibát. Ez adja az ég mintázatát.

(Az uralkodó) csillagdat épített az égi mintázat vizsgálatához azért, hogy áldozatot mutathasson be (az Égnek és a Földnek) a külvárosban, és hogy a *qi*hez való alkalmazkodással megfeleljen a magasabb szellemi erőknek. Így tesz eleget az égi alapról való gondoskodásnak. A szántás és a vetés, a föld- és gabonaisten oltára, a hegyek, az erdők, a folyók és a mocsarak, az ősöknek való áldozat, a jó szerencséért való imádkozás pedig mind-mind a földi alapról való gondoskodás. A vidéki iskolákban gyakorolt szertartások, a nyolc sorba rendezett táncosok zenéje, a Fény Csarnoka, a nemes ifjak iskolája, a családi és az uralkodói ősök temploma pedig mind-mind az emberi alapról való gondoskodás.

Így az alap biztosítja a törvények állandóságát és a legfontosabb feladatok szabályszerűségét. A kerek vésőt nem lehet szögletes nyélbe illeszteni, s az ólomkéssel sem lehet vágni vagy harcolni. Az efféle nem szokványos dolgokkal nem lehet sikert elérni, a nem szokványos eszközökkel pedig nem lehet remekművet alkotni. Ezért aztán, ha

¹ A tizenhat célszerű és praktikus stratégiai kérdés, illetve A hadvezér kertje című művekhez kapcsolódó közös bevezető tanulmányt lásd A hadvezér kertje című műnél.

az Ég elveszíti állandóságát, akkor megjelenik a *qi*vel való szembeszegülés; ha a föld elveszíti állandóságát, akkor megjelenik a kiszáradás és kidőlés; ha pedig az ember veszíti el az állandóságát, akkor megjelenik a kín és a szenvedés. A *(szülőtisztelet) könyvében* az olvasható: „(A miniszterek és a nagyurak) a hajdani uralkodók mintaszerű viseletétől eltérőt ne merészljenek magukra öltetni!”² Ez is erről szól.

2.

Az uralkodó és a miniszterek

(Jun chen 君臣)

Az uralkodóra és a miniszterekre vonatkozó kormányzati intézkedések hasonlóak az ég mintázatához. Ha az ég és a föld mintázata fényesen tiszta, akkor az uralkodó és a miniszterek Taója teljes. Az uralkodó viseltessen az alattvalóival emberséggel, a miniszterek pedig szolgálják őt igazságossággal! Kettős lelkülettel nem lehet egy uralkodót szolgálni, miként bizonytalan kormányzati intézkedésekkel sem lehet megtartani a minisztereket. Ha a feljebbvalók és az alattvalók egyaránt szeretik a szertartásosságot, akkor a népet könnyű lesz irányítani; ha a feljebbvalók és az alattvalók közt összhang uralkodik, akkor az uralkodó és a miniszterek Taója teljes. Ha az uralkodó a szertartásosság szerint irányítja a minisztereit, akkor a miniszterek hűséggel fogják szolgálni őt. Ha az uralkodó megtervezi a kormányzati intézkedéseit, akkor a miniszterek is meg fogják tervezni a feladataik végrehajtását.

A kormányzás nem más, mint a nevek kiigazítása, a feladatok pedig az eredményekre buzdításból állnak. Ha az uralkodó buzgó a kormányzati intézkedésekben, a miniszterek pedig buzgók a feladataik elvégzésében, akkor a siker és a hírnév Taója kiteljesedve megjelenik. Ezért aztán az uralkodó forduljon arccal délnek, a *yang* felé, hogy hallassa hangját, a miniszterek pedig forduljanak arccal északnak, a *yin* felé, hogy láttassák árnyékukat! Aki a hangját hallatja, az utasít és parancsol; aki pedig az árnyékát láttatja, az teljesít és végrehajt. Amennyiben az utasítások és parancsok megfelelőek, a siker megalapozott, ha pedig a siker megalapozott, akkor a miriád létező léte áldásos. Éppen ezért a „három kötelem” és a „hat kapcsolat”³ határozza meg felül, középpütt és alul a (társadalmi) viszonyokat. Felül van az uralkodó és a miniszterek, középpütt az apa és a fiai, alul pedig a férj és a feleség kapcsolata. Amennyiben a Tao szerint ápolják ezeket, beköszönt az áldás és a jó szerencse. A feljebbvaló és az alárendeltek kapcsolatát az uralkodó és a miniszterei között a szertartásosságra kell alapozni; a feljebbvaló és az alárendeltek kapcsolatában az apának a fiaihoz kegyességgel

² P. Szabó Sándor fordítása. Lásd: P. SZABÓ 2003: 15.

³ A „három kötelem” (*san gang* 三綱) és a „hat kapcsolat” (*liu ji* 六紀) késő konfucianus kifejezés. A „három kötelem”: az úr és az alattvaló, a szülő és a gyermek, valamint a férj és a feleség viszonyrendszere; a „hat kapcsolat”: az apák, a fivérek, a nemzetségbeli rokonok, az asszony fivérei, a katonák és a barátok egymással való kapcsolata.

kell közeledni; a feljebbvaló és az alárendeltek kapcsolatában a férjnek és a feleségnek harmóniával kell megteremteni a békeséget. A feljebbvalók mindig legyenek egyenesek, az alárendeltek pedig legyenek mindig rendíthetetlenek! Ha a feljebbvalók nem egyenesek, akkor az alárendeltek is elhajlanak; ha a feljebbvalók rendezetlenek, akkor az alárendeltek ellenszegülnek.

Így aztán az uralkodó a kormányzásra összpontosít, a miniszterek pedig a feladataikra, s ezért a bölcs uralkodó kormányzása kiművelt, míg a hűséges miniszterek feladataik elvégzésében előbbre jutnak. A diákok bölcs tanítómestert szeretnének, a hivatalnokok pedig bölcs uralkodót. Ezért a különböző hivatalok rang és járandóság szerint rendezettek. A kormányzat oly rendezett, mint a csillagtérkép, melyen jól meghatározott a segéd Taifu-csillag. Ha a személyes érdekek nem zavarják össze a közérdeket, s ha az elfajzások nem ingatják meg az egyenességet, akkor az ország kormányzásának Taója kiteljesedik.

3.

Nézés és hallás

(Shi ting 視聽)

A nézéssel és a hallással kapcsolatos kormányzati intézkedések a legapróbb formák észrevételére és a leghalkabb hangok meghallására vonatkoznak. A legapróbb formákat általában nem vesszük észre, miként a leghalkabb hangokat sem szoktuk meghallani. Éppen ezért a bölcs uralkodó meglátja a kicsiny legapróbbját, és meghallja a nagy leghalkabbját is. A belsővel hozza összhangba a külsőt, s a külsővel hozza összhangba a belsőt. Ezért aztán a kormányzás Taója a sok meghallásból áll össze. Így pedig ha (az uralkodó) hallgatózik, vizsgálódik, és magáévá teszi a tömegek szavát, a tervei pedig eljutnak a legközönségesebb hivatalnokhoz is, akkor a miriád létező tekintete egy irányba fog nézni, a tömegek hangja pedig az ő fülének lesz segítségére. *(Az út és erény) könyvében* ezért olvasható: „Ha a szent embernek nincsen saját szíve [ti. elméje], akkor a nép szívét teszi saját szívévé.”⁴

A szemek az elmét szolgálva néznek, a száj az elmét szolgálva szól, a fülek az elmét szolgálva hallanak, a test pedig az elmét szolgálva marad nyugalomban. Ezért a testnek olyan az elme, mint az országnak az uralkodó. Ha a belső összhangba hozza a külsőt, akkor a miriád létező felragyog. A Nap és a Hold formájának vizsgálata nem elegendő ahhoz, hogy megítéljük az éleslátást, a mennydörgés hangjának hallgatása pedig nem elegendő ahhoz, hogy megítéljük a tisztán hallást. Ezért az uralkodó sok megfigyeléssel szerez tudást, sok meghallgatással nyert isteni tisztánlátó képességet. Ha nem hallatszik mind az öt zenei hang, az nem azt jelenti, hogy kirekesztették a gongot vagy

⁴ *Az út és erény könyve* 49. Tőkei Ferenc fordításának felhasználásával. TŌKEI 1986b: 34.

a *shangot*; ha nem látszik mind az öt szín, az nem azt jelenti, hogy kirekesztették a feketét vagy a sárgát.

Ezért aztán a bölcs uralkodó egyaránt szereti a nappalt és az éjjelt. Nappal a közügyeket intézi, éjjel pedig a magánügyeinek él. Előfordul, hogy a megbántottak sóhajainak hangjai nem jutnak el a füléhez, s hogy a jóra törekvők hűsége nem nyeri el a bizalmát. Ám ha a megbántottak hangjait nem hallja meg, akkor nem nyer isteni tisztánlátó képességet, ha pedig a jóra törekvőket nem fogadja bizalmába, s nem hűségesekkel veszi magát körbe, akkor az elvetemültek szabadon gyakorolhatják gazságaikat. Ezért olvasható az *(Írások) könyvében*, hogy „Az ég azt látja, mit népem lát, s azt hallja, mit népem hall.”⁵ Ez is erről szól.

4.

A (bíráló) szavak elfogadása
(*Na yan* 納言)

A (bíráló) szavak elfogadására vonatkozó kormányzati intézkedések abból állnak, hogy (támogassuk) a kritikai észrevételekkel élőket és a vitatkozókat azért, hogy az alárendelt tömegekben megfogalmazódott elképzeléseket kiválogathassuk és elfogadhassuk. Ezért aztán, ha egy uralkodónak vannak vitatkozó miniszterei, egy apának pedig vannak vitatkozó fiai, akkor azok, mihelyt valami igazságtalanságot tapasztalnak, vitatkozni fognak, hogy (az uralkodót vagy az apát) a jó felé tereljék, és kijavítsák annak hibáit. Merthogy nem szabad a hibák mentén haladni, a jónak pedig nem szabad ellenszegülni. Ha pedig mégis a hibák mentén haladnának, és ellenszegülnének a jónak, akkor az országra a biztos veszedelem vár.

Ha az uralkodó elutasítja a kritikai észrevételeket, akkor a hűséges miniszterei nem merik majd előterjeszteni a stratégiai elképzeléseiket, a hitvány miniszterek pedig kisajátítják maguknak a kormányzást. Így pedig az ország sérülést szenved. Ezért aztán a Taóval rendelkező országban bátrak a szavak és helyesek a tettek, míg a Taónak híján lévő országban bátrak a tettek, de hízelkedők a szavak. Ha a feljebbvalók nem hallanak, akkor az alárendelték nem beszélnek. Konfuciusz ezért nem találta kínosnak, hogy alárendeltéktől kérdezősködjék, Zhou herceg pedig ezért nem szégyellte megalázkodni mások előtt. Ennek volt köszönhető, hogy tetteik kiteljesedtek és megvalósultak, és hogy olyan hírnevet szereztek maguknak, hogy az elkövetkezendő nemzedékek szentekként tekintenek rájuk. Ezért aztán, ha egy ház szívárog alulról, akkor a szívárgást felülről kell megszüntetni; ha viszont a felső szívárgást nem lehet megszüntetni, akkor a ház lakhatatlanná lesz.

⁵ *Írások könyve* 15.

5.

A kétségek kivizsgálása

(Cha yi 察疑)

A kétségek kivizsgálására vonatkozó kormányzati intézkedések hasonlóak a cinóber-vörös és a bíbor színek megvizsgálásához, valamint a *gong* és a *shang* zenei hangok megkülönböztetéséhez. A vörösés bíbor zavart kelt a cinóbervörösben, a kicsapongó hangok pedig bizonytalanná teszik a hagyományos muzsikát. A zavar a távollevésből születik, a bizonytalanság pedig a csalódottságból. Noha a dolgok lehetnek különböző fajtájúak, de a megjelenésükben lehetnek akár azonos színűek is. A fehér kő épp olyan, mint a jáde, mégis csak az ostobák tartanak azt kincsnek; a halszem egészen hasonló az igazgyöngyöz, mégis csak az ostobák őrizgetnék azt; a róka hasonlít a kutyához, mégis csak az ostobák tartanak azt; a dísztek hasonlít a tökhöz, mégis csak az ostobák ennék meg azt. Ezért volt az, hogy Zhao Gao a szarvasról azt állította, hogy az egy ló, Qin király pedig nem kételkedett benne;⁶ vagy amikor Fan Li bemutatta a yuebéli szép hölgyet, Wu király mégsem zavarodott össze.⁷

Ha a tervek bizonytalanok, akkor nincs mód dűlőre jutni a feladatokkal, ha pedig a feladatok bizonytalanok, akkor nincs mód sikerre vinni azokat. Ezért a szent emberek sohasem örvendeztek saját bölcs gondolataiknak, hanem mindenkor azon jóslásoknak hittek, melyek meghatározták a kedvezőt és az előnytelen. Az *(Írások) könyvében* az áll: „Három ember jóslata közül azt kövesd, melyet ketten állítanak.”⁸ A rendkívül kétséges ügyekkel kapcsolatban pedig megjegyzi: „A stratégiai terveknek el kell jutniuk a közemberekhez is.”⁹ Konfuciusz ezért mondja: „A bölcs uralkodó kormányzása olyan, hogy nem amiatt aggódik, hogy őt nem ismerik az emberek, hanem amiatt aggódik, hogy ő nem ismeri az embereket; nem amiatt aggódik, hogy az (uralkodói udvaron) kívül lévők nem ismerik a belül lévőket, hanem amiatt aggódik, hogy a belül lévők nem ismerik a kívül lévőket; nem amiatt aggódik, hogy az alul lévők nem ismerik a felül lévőket, hanem amiatt aggódik, hogy a felül lévők nem ismerik az alul lévőket; nem amiatt aggódik, hogy szegények nem ismerik a méltóságosakat, hanem amiatt aggódik, hogy a méltóságosak nem ismerik a szegényeket.”¹⁰

⁶ Zhao Gao 趙高 (? – i. e. 207) Qin Shi Huangdi főeunuchja volt. A császár halála után a főminiszterrel, Li Sivel közösen eltávolították a jogos trónörökös, és Huhait 胡亥 segítették a trónra. Miután Li Sit kivégeztette, maga lett a főminiszter, a második Qin császárt pedig bábjaként irányította. Ezt példázza a *Történetíró feljegyzéseiben* fennmaradt történet, amely szerint egyszer a császárnak ajándékozott szarvasról azt állította, hogy az egy ló, és sem a jelenlévő udvaroncok, sem pedig a császár nem merte őt meghazudtolni.

⁷ Fan Li 范蠡 tanácsadó volt Yue államban az i. e. 6. században.

⁸ *Írások könyve* 32.

⁹ *Írások könyve* 32.

¹⁰ Nem szó szerinti idézet a *Beszélgetések és mondásokból* (I./16.).

Ezért aztán a katonák akár az életüket is áldozzák azért, aki igazán ismeri őket, a nők kicsinosítják magukat azért, aki igazán boldoggá teszi őket, a lovak vágatnak azért, aki ostorral nógatja őket, a szellemek megvilágosítják azt, aki feltárja (a titkaikat).

Így aztán az emberek uralkodójának, amikor felderít egy bűncselekményt, és ki-
rója a büntetést, aggódnia kell, hogy elég bölcs volt-e, hogy vajon nem egy ártatlant ítelt
bűnösnek, vagy hogy a bűnös érdemelhet-e megbocsátást, vagy hogy az erők túlzott
befolyást nyertek-e a tárgyalás alatt, vagy hogy a gyengék elnyomattak-e, vagy hogy
az egyenességet elhajlították-e, vagy hogy a meghajlított nem egyenesedett ki, vagy
hogy a szavahihetőségben kételkednek-e, vagy hogy a hűség nem szenvedett-e sérelmet.
Mert bizony ezek mind a *qivel* való szembefordulást idézik elő az égalattiban, amely
természeti csapások kegyetlen szenvedését és a balsors és zűrzavar fordulatát hozza el.

Bűnesetek megítélésekor egy bölcs uralkodónak ki kell kérdeznie az alperest is.
Ha pedig annak állításai nem tűnnek légből kapottnak, nem titkol el semmit, nem
kertel és nem vádaskodik, akkor figyelje meg annak jövőjét-menését, vizsgálja meg
előrelépését és visszavonulását [ti. viselkedését], hallgassa beszéde hangzását és figyelje
tekintetét! Ha úgy tűnik, hogy fél, a hangja bánatos, sietve érkezik, de lassan távozik,
távolról sóhajtozva vissza-visszanéz, akkor ez mind a benne dúló harag jele, amelyet
nem tud kimutatni. Ha viszont lefelé néz lopott pillantásokkal, úgy tűnik, hogy fél,
amikor távozik, mélyen felsóhajt, amikor hallgat valakit, mintha valami terv akarna
kibukni belőle, a beszédének viszont se vége, se hossza, vonakodva jön, de szapora lép-
tekkkel távozik, és vissza sem mer pillantani, nos, mindez egy bűnös emberre vall, aki
meg szeretne szabadulni. Konfuciusz azt mondta: „Ha megvizsgáljuk egy ember cse-
lekedeteit, ha megvizsgáljuk tetteinek okát, és ha megtudjuk, mi teszi megelégedetté,
akkor vajon el tud-e rejtőzni előlünk, el tudja-e rejtetni (igazi lényét)?”¹¹

6.

Az emberek igazgatása
(*Zhi ren* 治人)

Ami az emberek igazgatására vonatkozó kormányzati intézkedéseket illeti, ezek a Tao
hatásának változtatásait jelentik, valamint annak elrendezését és megmutatását, amit
(meg kell cselekedni). Ezért írja (*A szülőtisztelet*) könyve: „Rendezd el erénnyel, igazsá-
gossággal, s a nép társulni fog a végrehajtásban; mutasd meg a jót és a rosszat, a nép
pedig ismerni fogja a tilalmakat.”¹² A nap és a hold fényére az alant lévő nép föltekint;
a *qian* és a *kun* [az ég és a föld] mindre kiterjedéséhez a miriád létező igazodik. Ezért

¹¹ *Beszélgetések és mondások* II. 10. Tókei Ferenc fordítása. TÓKEI 1986a: 58.

¹² Lásd *A szülőtisztelet* könyve 7. P. Szabó Sándor fordításában a következőképpen olvasható:
„Elmagyarázták melyek az erények és mi az igazságosság, és az emberek életre keltették (maguk-
ban) és kifejeződésre juttatták azokat. (...) Megmutatták, mi a kedvükre való, és mi nem, így népük
tudta, mitől kell tartózkodnia.” P. SZABÓ 2003: 17.

volt, hogy Yao és Shun uraknak a távoli *yi* nép (is) ajándékokat ajánlott föl, viszont (a Xia-házbeli) Jie és (a Shang-házbeli) Zhou ellen valamennyi *xia* [kínai] hátat fordítva föllázadt. Nem az ég volt az, ami erre buzdította volna őket, hanem az uralkodók (színe)változása váltotta ki belőlük.

Az emberek kormányzása olyan, mint a sarjak gondozása, mindenekelőtt a gyomokat kell eltávolítani. Így aztán az ország fel fog virágozni, és az országon (belül lévő elfajzások ellen) küzd; amelyik ország azonban hanyatlik, az a hegyeknek támad. A bölcs uralkodó kormányzása olyan, hogy gondot fordít az emberek gondjainak megismerésére.

A fekete köpenyes körülállók a kisebb országok miniszterei. Ezért járja az a mondas, hogy: „Nincs az, amire a fekete köpenyesek rá ne tennék a kezüket, s senki nem tudja, hogy mivel érnék be.” Ha elveszik a néptől az ételmet, a nép pedig éhesen elszegényedik és földönfutóvá lesz, akkor felüti fejét a zűrzavar és a lázadás. Biztassuk hát a népet a földművelésre, és ne fosszuk meg őket a (mezőgazdasági munkákra) alkalmas idejüktől; tartsuk alacsonyan az adókat, és ne forgassuk ki a népet a vagyonából! Ha ekként járunk el, akkor gyarapszik az ország, és békekességben tudhatjuk a népet. Hát nem így helyénvaló?

Voltak olyan országok és családok, ahol nem aggódtak a szegénység miatt, hanem csak a biztonság miatt. Ilyenek voltak Tang [Yao] és Yu [Shun] intézkedései, akik úgy hajtottak hasznát népük számára, hogy kihasználták az ég évszakait és felosztották a föld javait, hogy ekként készüljenek fel az ínséges esztendőkre. Az ősszel megmaradt fölös ételmet szétosztották a rászorulóknak. Szerte az égalattiban jólét uralkodott, az utakon elvesztett holmikat senki fel nem vette, s a nép közül senki el nem vándorolt.

Az öt hegemon korában a szűkölködők vagyonossá lettek, a fejedelmek pedig (csak a saját) hasznukat lesték. Amikor pedig a haszon felmagasztalódik, akkor a nép küzdeni fog azért. Ebből aztán csak baj és sérelem származik, az erős és a gyönge egymásra ront. Kevesen vannak, akik a földeket művelnék, míg sokan vannak a másodlagos foglalkozásúak. A nép olyanná lesz, akár a sodródó felleg: örökké nyughatatlan. (*Az út és az erény*) könyvében az vagyon írva: „Ha nem tartják nagyra a nehezen megszerezhető tárgyakat, akkor a nép közt nem lesz többé rablás. Ha nem tartják nagyra a haszontalan tárgyakat, akkor a nép közt nem lesz többé felfordulás.”¹³

A bölcs kormányzásban mindenki ügyel a saját hivatalának kötelezettségeire. A régmúltban, a qibéli Jing herceg idejében a nép betege volt a pazarlásnak és a fényűzésnek, s nem követték a szertartásosság előírásos kötelmeit. Qin megvethette ugyan a lábát Zhou után, de felszámolta a lényegi műveltséget, a népet pedig vagyonszerzésbe hajszolta. Haszontalan eszközöket készítettek, értelmetlenül halmoztak fel tárgyakat.

Arany, ezüst, jádekorongok, jádék, gyöngyök, zöld nefritek, különleges és ritka kincsek érkeztek távoli vidékekről, amelyek nem arra valók, hogy a köznép használja azokat. Vékony brokátok, hímzett kelmék, finom selyemruhák, császárokhoz illő

¹³ Nem szó szerinti idézet *Az út és az erény* könyvének III. verséből. Tőkei Ferenc fordításának felhasználásával. TŐKEI 1986b: 17–18.

öltözékek, amelyek nem arra valók, hogy a köznép viselje azokat. A faragásokkal és berakásokkal ügyesen elkészített remekművek és egyéb nehezen kivitelezhető alkotások [az időt rabolva] csak kárt okoznak a mezőgazdasági munkálatokban. Függyös, felcicomázott hintók, a bundák és bőrszíjas kabátok megint csak nem a köznép díszei. Az állatmintákkal festett kettős ajtók, a több láb hosszú belső függönyök, a mértéket nem ismerő sírdombok, a vagytonokat felemésztő egyre magasabb (épületek) sem azok, amelyekben a köznépnek laknia kellene.

„A köznép, amiben kedvét leli, csak a mezőgazdasági munkákban való szorgos fáradozás legyen, fegyelmezze önmagát, legyen mértékletes, s mindezek segítségével gondoskodjék szüleiről!”¹⁴ Legyenek szabályok a vagytonra vonatkozóan, amelyeket a szertartásosság elve szerint használjanak fel! Ha a bőséges esztendőben nem pocskolnak, akkor az ínséges esztendőben sem kell szűkölködni, az átlagos években felhalmozott fölösleget pedig később fel lehet használni. Az emberek igazgatásának ezen módja vajon nincs összhangban a négy évszak sajátos természetével?

7.

Felemelés és elfojtás
(*Ju cuo* 舉措)

A felemelésre és az elfojtásra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy fel kell emelni az egyenest, és el kell fojtani a görbét [ti. a tisztességtelenséget]. Nos, az ország irányítása olyan, mint a test irányítása. A test irányításának lényege abban áll, hogy gondoskodni kell a szellem táplálásáról, míg az ország kormányzásának lényege abban áll, hogy gondoskodni kell a kiválók felemeléséről. Így aztán a szellem táplálása az élet záloga, a kiválók felemelése pedig a biztonság záloga. Ezért az ország segítői legyenek olyanok, akár a ház támpillérei. Miként a támpillérek nem lehetnek vékonyak, akként a segítők sem lehetnek gyöngék. Mert bizony, ha a támpillérek vékonyak, akkor katasztrófa következik be, ha pedig a segítők gyöngék, akkor (az ország) eldől. Éppen ezért az ország kormányzásának lényege, hogy ha felemelik az egyeneseket és elnyomják a görbéket, akkor az ország biztonságban lesz.

Ha a támpilléreket egyenes gerendákból készítik, akkor erősek, ha a segítőt az egyenes hivatalnokok közül válogatják, akkor kiválók. Az egyenes fagerendák az erdők mélyéről kerülnek elő, miként az egyenes hivatalnokok is a néptömegeből lépnek elő. Éppen ezért, amikor az uralkodó (olyan hivatalnokokat) válogat, akiket felemelhet, eldugott helyeken kell őket felkutatnia. Talán majd azon átlagos hivatalnokok között talál rájuk, „akik kincsüket a keblükben őrzik, országukat pedig a zűrzavarban

¹⁴ Nem szó szerinti idézet *A szülőtisztelet könyvéből* (6. fejezet). P. Szabó Sándor fordításának felhasználásával. Vesd össze: P. SZABÓ 2003: 17.

elhagyják”.¹⁵ Talán olyan is lesz, aki kimagasló tehetségének dacára sem kereste a lehetőséget, hogy felhívja magára a figyelmet. Talán olyan is lesz, akit hűségessége, kiválósága, szülőtisztelete és testvérszeretete ellenére még saját szülőfalujában sem méltányoltak. Talán olyan is lesz, aki elvonultan lakik, hogy saját céljait követve keresse az igazságosságot, s így érje el a Taót. Talán olyan is lesz, akit annak ellenére, hogy uralkodója iránt hűséges és odaadó, különböző klikkek és érdekszövetségek mégis megrágmazzák. Yao fölemelte a remetéket, Tang magához hívta a *youshen* népet (és rátalált Yi Yinre), Zhou herceg pedig a mellőzött nincstelének közül válogatott, s mindannyian megtalálták emberüket, akik hozzásegítették őket a hatalmas békesség megteremtéséhez. Ezért ezek az uralkodók jutalmat tűztek ki a sikerekért, és tisztségeket hoztak létre a hivatalnokoknak. Nem hanyagolták el a közönséges hivatalnokokat, kitárták mind a négy kapujukat azért, hogy a kormányzás felvirágozzék, fekete és vörös selyemmel [ti. hivatalnoki öltözékekkel] kecsegtették a sűrűben megbúvókat. Így pedig az ég alatti szíve visszatért hozzájuk, az embertelenség pedig messzire távozott.

Ahol azonban a hasznosokat nem támogatják, a haszontalanokat viszont támogatják, ahol a szegények és rútak elnyomatnak, a gazdagok és szépek viszont hatalmaskodnak, ahol a rágalmozók és elvetemültek elérik céljaikat, a hűségesek és igazak viszont messzire űzetnek, ahol a fekete és vörös (hivatalnoki öltözék adományozása) nem gyakorlat, nos, ott hogyan tennének szert kiváló segítőkre?

Nos, ha az ország veszélyben van és nem jól kormányzott, a nép pedig nem élhet biztonságban az otthonában, akkor ez a kiválók elvesztésének hibájához vezet. Még soha nem fordult elő olyan, hogy ahol elvesztették a kiválókat, ott ne támadt volna veszély, s ahol pedig megnyerték a kiválókat, ott ne lett volna biztonság. Aki az embereinek (mindenképpen) hivatalnokot választ, az felfordulást támaszt, aki viszont a hivatalnokait az emberek közül válogatja, jól kormányoz. Éppen ezért a kiválóak felkérése és a (megfelelő) hivatalnokok keresése olyan, mint a házasságkötés. Soha nem volt még olyan, hogy egy nő maga fizessen azért, hogy asszony lehessen. Éppen ezért az az asszony, aki igényt tart a vagyonra és a házassági ajándékokra, a tisztaságát őrzi, az a hivatalnok pedig, aki igényt tart a fekete és vörös (selyemöltözékre), a neve (makulátlanságát) őrzi. A szertartási előírások betartásával felkérni a hivatalnokokat, az ország békességének biztosítása.

8.

Vizsgálat és elutasítás

(*Kao chu* 考黜)

A vizsgálatra és elutasításra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy válasszuk a jót, és utasítsuk el a gonoszt. Ha egy bölcs uralkodó áll legfelül, akkor

¹⁵ Nem szó szerinti idézet a *Beszélgetések és mondások* című műből (XVII. 1.). Tőkei Ferenc fordításának felhasználásával. TŐKEI 1986a: 143.

elméje (fénye) beragyogja az eget, megvizsgálja és felismeri a jót és a gonoszt szerte a négy tenger között. Nem vetemedik arra, hogy eltávolodjék (akár) a legkisebb államok minisztereitől, s (arra törekszik, hogy) legalul elérjen a köznéphez is. Előbbre helyezi a kiválókat, és alkalmazza a jókat, háttérbe szorítja a telhetetleneket, és megszabadul a tehetségtelenektől. Tervei kiterjednek egészen az ország irányítására, a kiválók tömegei pedig esőként áradnak hozzá. Nos, ebben áll a jók bátorítása és a gonosz elutasítása, a siker és a hiányosság elrendezése.

Éppen ezért a vizsgálatra és elutasításra vonatkozó kormányzati intézkedések során arra kell törekedni, hogy megismerjük, mi okoz keservet az embereknek. Márpedig öt keserv létezik.

Ha a kishivatalnokok a köztulajdont magánvagyonukként kezelik, a hatalmukkal pedig visszaélnék; ha baljukkal törbaltát markolnak, míg jobbjukkal az életet igazgatnák; ha (a hivatalon) belül más hivatalnokokat sanyargatnak, míg (a hivatalon) kívül kifosztják a népet. Nos, ez az első keserv.

Ha a súlyos bűncelekményeket félvállról veszik, a törvények és a rendeletek nem egyenlően vonatkoznak mindenkire; ha az ártatlanokat megbüntetik, sőt akár ki is végzik; ha a súlyos bűnöket elkövetőkkel nagyvonalúan bánnak, támogatják az erőseket, és elnyomják a gyöngéket, akár úgy is, hogy a tényeket eltorzítva súlyos testi fenyegetést alkalmaznak. Nos, ez a második keserv.

Ha rászabadítják a korrupst és gonosz hivatalnokokat azon emberekre, akik sérelmeik miatt pert indítanak, és megakadályozzák, hogy panaszaikkal a kormányzathoz forduljanak. Elfedik az igazságot, eltorzítják a tényeket, és ellehetetlenítik azok életét. Tisztességtelenségük minden mértéket felülmúl. Nos, ez a harmadik keserv.

Ha a magasabb rangú hivatalnokok a kormányzatra hivatkozva önkényesen változtatgatják alárendeltjeik kötelezettségeit és felelősségét. A kedvenceikkel bizalmas viszonyban vannak, míg durván bánnak azokkal, akiket gyűlölnék. Tevékenységük elnyomó, drasztikus és nem a törvényi előírásoknak megfelelő. Megváltoztatják az adózás rendjét, és csalárd módon hasznot szakítanak abból maguknak. Elbocsátják azokat, akik ezt ellenzik, és a helyükre újakat vesznek fel. Saját vagyonukat gyarapítják az állam kifosztásával és a családok munkájának kizsákmányolásával. Nos, ez a negyedik keserv.

Ha némelyik körzeti hivatalnok úgy akar elismert és sikeres lenni, hogy szélsőségesen alkalmazza a jutalmazásokat és a büntetéseket, hasznot húz az emberek tevékenységéből éppen úgy, mint a kereskedeleméből, azáltal, hogy maga szabja meg a termékek árait. A nép pedig így elveszíti foglalkozását. Nos, ez az ötödik keserv.

Nos, ez az ötféle dolog okozza a nép öt keservét. Ha ezek (bármelyike) felbukkana, mindenképpen el kell azt utasítani; ha pedig ezek egyike sem létezik, semmiképpen nem szabad annak megjelenését elősegíteni. Az *Írások (könyve)* azt mondja erről: „Három esztendőn át tartó tevékenységüket követően (fog megmutatkozni), ki az, akit el kell utasítani vagy elő kell léptetni, kik a tompák és kik a bölcsek.”¹⁶

¹⁶ *Írások könyve* 2.

9.

A hadsereg irányítása
(*Zhi jun* 治軍)

A hadsereg irányítására vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy irányítani kell a határokkal kapcsolatos ügyeket. A módszer, amellyel megmenekíthetjük az országot a nagyobb felfordulástól, a félelmet keltő katonai tevékenységekben rejlik. Az erőszakos cselekedetek megtorlása és a büntetőhadjáratok biztosítják az ország biztonságát, és teremtenek békességet a föld- és gabonaisten oltárának. Éppen ezért még a civil ügyek mellett is gondoskodni kell a katonai felkészülésről.

A vérrel élő élőlényeknek vannak karmaik, agyaraik, amelyeket használhatnak. Ha örülnek, együtt játszadoznak, ha viszont dühöseket egymásnak rontanak. Az embereknek nincsenek karmaik és agyaraik, éppen ezért készítettek maguknak fegyvereket és vérteteket, hogy biztosítsák a saját védelmüket. Az ország védelmét a hadsereg jelenti, míg a fejedelem segítségére a miniszterei vannak. Ha ezek erősek, akkor az ország biztonságban van, ám ha ezek gyöngék, akkor az ország veszélynek van kitéve. Minden a hadvezér felelőssége. Ha a népnek nincs hadvezére, az országnak pedig nincsenek segítő támaszai, akkor nincs, aki irányíthatná a hadsereget. Éppen ezért az országot civil szabályokkal kell kormányozni, de a hadsereget katonai elvek mentén kell irányítani. Az ország kormányzása során idomulni kell a külső tényezőkhez, a hadsereg irányításakor viszont alkalmazkodni kell a belső tényezőkhez. A belső tényezők a *Xiát* [ti. kínai államiság] jelentik, míg a külső tényezők pedig (az olyan barbár népek, mint) a *rongok* és *dik*.

A *rong* és a *di* népek magatartását nehéz lenne megváltoztatni, ám félelmet keltő tekintéllyel behódoltathatók. A szertartásosság bevezetésével kell őket felelősségteljessé tenni, és el kell terjeszteni közöttük a tekintélyelvűséget. Ezért volt, hogy a Sárga Császár csatát vívott a Zhuolü síkon, hogy Tang és Yao is megverte (a *sanmiaókat*) a Danpu-folyónál, hogy Shun megütöközött a *miao* barbárokkal, hogy Yu büntetőhadjáratot indított a *hu* barbárok ellen. Lám, az öt császártól, a három királyon át egészen a bölcs uralkodókig minden erényességük mellett is éltek a tekintélyt keltő katonai eszközökkel, s nem haboztak használni a fegyvereket és a szerencsétlenséget hozó egyéb eszközöket sem.

A hadsereg bevetésének szabálya, hogy mindenekelőtt (megfelelő) stratégiával kell rendelkezni, s csak ezt követően lehet nekilátni a feladat végrehajtásának. Meg kell vizsgálni az égi és a földi körülményeket, számításba kell venni az emberek lelkiállapotát, be kell gyakoroltatni a fegyverek és védőfelszerelések használatát, egyértelművé kell tenni a jutalmazások és büntetések rendszerét, ki kell fürkészní az ellenség terveit, fel kell deríteni, hogy hol keskenyednek el az utak, meg kell tudni különböztetni a biztonságos és a veszélyes helyeket, ki kell deríteni a „házigazda és a vendég” [ti. a védekező és támadó fél] természetét, ismerni kell az előrenyomulásra és a visszavonulásra alkalmas (helyeket), összhangban kell cselekedni az alkalmas időszakkal, megfelelően fel

kell készülni a védekezésre, meg kell erősödni a hatékony támadáshoz, és növelni kell a tisztek és a harcosok képességeit. Csak a győzelem és a vereség dolgának megtervezése után és az élet és halál ügyének megfontolását követően szabad kiküldeni a hadsereget, felelősséget helyezni a hadvezérre, hogy kiteljesedjék az a stratégiai előny, amelynek révén legyőzhetővé lesz az ellenség. Ez a hadsereg alkalmazásának legfontosabb elve.

A hadvezér az emberek sorsának irányítója, s az ország leghasznosabb eszköze. Csak a haditerv kiötlését követően adja ki a parancsait és a rendeleteit, ami olyan kell legyen, mint a hömpölygő és romboló vízáradat, (serege pedig) úgy kell támadjon (az ellenségre), miként a sas csap le prédájára. Nyugalma olyan legyen, mint a megfeszített íj vagy számszeríj, támadása pedig olyan, mint amikor a számszeríj elsütő-szerkezete kiold. Bármely részén is érje őt a csapás, az ellenség magától megsemmisül.

Ha viszont a hadvezér nem rendelkezik elég alapos haditervvel, a katonáiban nincs meg a megfelelő harci szellem, és nincs meg bennük a közös elszánás, vagy ha teljesen magának sajátítja ki a stratégiai tervezést, akkor hiába van akár milliófős serege is, az ellenségének nincs mitől félnie. Ha nem szükséges, nem gyűlölködik, és nem indít támadást. Ha így jár el, akkor Lu Ban¹⁷ (éles) szeme kellene ahhoz, hogy ravasz fortélyait kifürkésszék; hadakozván pedig Sun Wu stratégiai (képességei) nélkül nincs rá mód, hogy (ellensége a) terveit valóra váltsa.

Haditerveidet és stratégiádat tartsd titokban, támadásod legyen gyors, s úgy csapj le, miként sas a prédájára! Amennyiben harcod folyóként hömpölyögve áttöri (a gátat), akkor az ellenséged magától szerteszóródik anélkül, hogy katonáidnak ezen fáradozniuk kellene. Ebben áll a katonai hatalom alkalmazása. Éppen ezért aki igazán ért a hadviseléshez, nem dühödik fel, aki pedig jártas a győzelem kivívásában, nem fél. Ezért aztán az igazán bölcsék előbb a győzelem (lehetőségét) keresik, s csak ezután bocsátkoznak harcba, míg a dörék előbb bocsátkoznak harcba, s majd csak azt követően keresik a győzelmet. A győztesek az Utat követik, és ápolják az ösvényt (maguk előtt), a vesztesek pedig kanyarogva haladnak, és elveszítik az utat. Ilyen a tervezése azoknak, akik (a hadviselés természetével) összhangban vagy annak ellenszegülő módon cselekednek.

Amikor a hadvezér magára ölti félelmet keltő tekintélyét, a tisztek pedig egyesítik erejüket, akkor a katonai hatalmuk nem üres rúgkapálás, mozgásuk pedig olyan, akár a magasból alágördülő kerek kőé: ami elébük kerül, azt összezúzzák, s senki meg nem állíthatja őket. Éppen ezért nincs az az ellenség, aki megállna előttük, vagy üldözőbe tudná venni őket. Ebben áll a katonai hatalom használata.

Éppen ezért a hadsereg számára a hadicselekkel teli stratégia és a párját ríkító bölcsesség legyen mindennél fontosabb! (Ha kell,) legyen képes képlékeny vagy kemény lenni, gyöngye vagy erős, tudjon megőrizni vagy elveszejteni. Lendülete olyan legyen, mint a szél és az eső, kiterjedése pedig olyan legyen, mint a folyó és a tenger! Legyen oly rendíthetetlen,

¹⁷ Lu Ban 魯班 legendás személy volt az i. e. 6–5. században. Eredeti foglalkozása ács volt, de a hagyomány számos találmányt – köztük például egy különleges ostromszerkezetet – köt a nevéhez.

akár a Taishan,¹⁸ s oly nehezen kifürkészhető, mint a *yin* és a *yang*! Legyen korlátlan, mint a föld, s legyen teli, miként az ég! Legyen kimeríthetetlen, mint a folyók, s legyen olyan örök, mint a „három ragyogó” [ti. nap, hold, csillagok]! Élete és halála legyen olyan, mint a négy évszak, hanyatlása és felvirágzása pedig olyan, mint az öt elem! A rendhagyó és a hagyományos (manőverei) egymásból fakadjanak, s legyenek kimeríthetetlenek!

A hadseregnek az élelmiszer-utánpótlásra kell alapozni, s mindenek kezdete a rendhagyó és a hagyományos (haditervek) legyenek! A felszereléseket és a fegyvereket (értőn) használják, az élelmiszerkészleteiket pedig (gondosan) raktározzák el! Mivel az ország küszködni fog, ha azokat drágán árulják, és elszegényedik, ha messzire kell szállítani. A támadást nem lehet megismételni, a csatát nem lehet harmadjára is megvívni. Mérd fel (sereged) erejét, és használd azt, ám ha sokat használod, akkor kimerül. Számolj fel mindent, ami nincs hasznodra, s akkor az országba beköszönthet a békeség; számolj fel mindent, ami felesleges, mert az az ország számára hasznot hajthat.

Akik igazán jártasak a támadásban, azokkal szemben az ellenség nem tudja, hol védekezhetne (biztonságban); akik pedig igazán járatosak a védelemben, azokkal szemben az ellenség nem tudja, hol támadhatna (eredményesen). Ezért azok, akik igazán járatosak a támadásban, nem a fegyverekben és páncélokban bíznak; míg azok, akik igazán jártasak a védekezésben, nem a falakban és az árkokban bíznak. A legmagasabb falak és a legmélyebb árkok sem képesek biztosítani a szilárd védelmet, s a legerősebb páncélok és legélesebb fegyverek sem képesek erőssé tenni.

Ha az ellenség szilárd védelemre rendezkedik be, addig kell megtámadni, amíg nem készült fel arra. Ha az ellenség hadrendet állít, ott kell megtámadni, ahol nem számít rá. Ha előrenyomulsz, és az ellenséged is közeledik, légy körültekintő a saját pozíciód biztosításával! Ha felkerekednél, de az ellenséged megtorpan, akkor jobbról és balról indíts támadást ellene! Mérd fel, hogy az ellenséged hol egyesítette az erőit, és először ott mérd rá csapást, ahol a legtömörebb. Ha az ellenség sem a csata (pontos) helyét, sem pedig a (pontos) idejét nem tudja, akkor temérdek hely védelmének biztosításáról kell gondoskodni, így aztán mindenhol csak gyér számú (erőkkel) lesz jelen. Fontold meg alaposan a „kölcsonosság” szükséges előkészületeket: az erős és a gyöngge egymásra támadását, a bátor és a félnék egymást segítését, az előrenyomulás és a visszavonulás egymásból származó szükségességét, a bal és a jobb (szárnyak) egymással versengését. Éppen úgy, miként a Chang-hegyi kígyó, amely a fejét és a farkát együtt használja.¹⁹ Ebben áll a hadsereg megmenekítésének Taója.

A győztesek kiteljesítik tekintélyüket, saját maguk tervezik meg stratégiájukat, tisztában vannak a terepviszonyokból fakadó előnyökkel, és feleslegesen nem locsognak mindezekről. Felismerik, hogy melyek a hasznos vagy káros tanácsok; tudják, hogy melyek a biztonságos vagy veszélyes cselek; tisztában vannak azzal, hogy mely tervek erősítenek vagy gyöngítenek; ismerik, hogy mely terepek biztosítják a megmaradást, és melyek fenyegetnek halállal; tudják, mely ötletek rejtenek kudarcot vagy sikert;

¹⁸ A Taishan (Tai-hegy) Kína egyik szent hegye. A mai Shandong tartomány területén található.

¹⁹ Ez a hasonlat szerepel Sunzi művében is (lásd ott).

s tudják, hogy mely stratégia a legkiválóbb. Ezért aztán a hadsereg a megmaradásukat biztosító (feltételek között), ott támad, ahol (az ellenség) már (gyakorlatilag) halott. Elkerülik az erős pontokat, és a gyöngéket támadják.

Hegyek között vívott ütközet során ne közelíts a magaslatokhoz; folyón vívott ütközetkor ne szállj szembe a sodrásiránnyal; füves területeken vívott ütközetkor, ne hatolj be mélyen; sík területen vívott ütközetkor kerülj el az üres [ti. fedezék nélküli] helyeket; az utak mentén vívott ütközetkor ne szegülj szembe árván maradt [ti. elszigetelt] erőkkal! Ez az ötféle terep jelentette segítség, ami a hadsereg hasznát szolgálja.

A hadsereg győzelmet arat, amennyiben ki tudja használni a stratégia előnyeit, s vereséget szenved, ha stratégiája csorbát szenved. A (katonák) éhezni fognak, ha (az utánpótlást) messziről kell szállítani a számukra, s szomjúhozni fognak, ha a kutat maguknak kell ásni. Kimerültek lesznek zaklatásoknak kitett, rendezetlen körülmények között, de kipihentekké válnak nyugodt és csendes körülmények között. Kétkedők lesznek, amikor éppen nem harcolnak, és megzavarodnak, ha hasznót látnak maguk előtt. Visszavonulnak a fenyítésekől és büntetésektől (való félelem miatt), s előrenyomulnak a jutalmazásoktól és díjazásoktól (lelkesülve). Erős nyomás alatt meggyengülnek, de megerősödnek, ha (maradéktalanul) kihasználják a stratégiai előnyeket. Lehangoltakká válnak, ha azt látják, hogy körbekerítették őket, és a félelem fogja el őket, ha elsőként érkeznek meg valahová. Megrémíti őket az éjszakai lárma, rendezetlenek lesznek az esti sötétségben, összezavarodnak, ha elvették az utat, elbizonytalanodnak az „elzárt területeken”, elvesznek, ha robbanékony sereg támad rájuk, de összeszedik magukat, amennyiben a haditervekkel előre tisztában vannak.

Éppen ezért a jelzőzászlókat és a lobogókat úgy kell felállítani, hogy azokat jól láthassák, a dobokat és a gongokat úgy kell elrendezni, hogy azok hangját jól hallhassák. A (büntetésre szolgáló) pallos közszemlére helyezése egyesíti az elméjüket, a parancsok és a rendeletek kiadása pedig egységesíti őket a Taóban. A jutalmazások és díjazások ösztönzik őket, hogy sikeresek legyenek, a büntetések és a fenyítések pedig visszatartják őket a fondorlatosságtól. Nappal vívott ütközet során, amikor (a katonák) nem hallják egymást, magasra emelt jelzőzászlókat és lobogókat használj; éjjel vívott ütközet során, amikor nem látják egymást, tűzjelzéssel és dobszóval irányítsd őket! Ha nem engedelmeskednek a parancsoknak és az utasításoknak, akkor a pallossal végrehajtott (büntetésekkel) kell kényszeríteni őket.

Aki nincs tisztában a „kilenc terep” sajátágaival, az nem tudja a „kilenc változtatás” lényegét sem. Aki ismeri az ég *yinjét* és *yangját* [ti. az időjárási viszonyokat és az évszaki sajátosságokat], a földi formák neveit [ti. a terepviszonyokat], valamint az emberek legbelsőbb gondolatait [a pszichológiai sajátosságokat], az e három tényező ismeretében biztosan sikerre számíthat. Aki ismeri a saját tisztjeit, az ki fogja ismerni az ellenségét is; aki viszont nem ismeri a saját tisztjeit, az magát az ellenséget sem fogja tudni kiismerni. Aki pedig nem tudja kiismerni az ellenségét, az minden csatában vereséget fog szenvedni. Éppen ezért még a sereged támadása előtt neked mindenekelőtt a saját jobb és bal szárnyad tisztjeinek elméjével [ti. pszichológiai és mentális állapotával] kell tisztában lenned.

A kémek öt fajtájával a seregnek közeli, bizalmas viszonyt kell ápolnia, a hadvezér saját maga jutalmazza meg őket bőszégesen! Isteni bölcsesség nélkül nem lehet őket használni, emberségeség és kegyesség nélkül nem lehet őket rávenni semmire. Aki elnyeri a kémek öt fajtájának bizalmát, az a népe érdekeit szolgálja, s biztosítja országa hosszú megmaradását.

Éppen ezért ha az ellenség a megmenekülés módját keresi, akkor gondoskodik a felkészülésről, s csak akkor kezd harcolni, ha már semmi más lehetőség nem maradt. Tűzszünetkor az alapvető elvek mentén kell biztosítani a nyugalmat, mozgósítás során viszont az alapvető elvekkel kell fenntartani a tekintélyt. Ne bízz abban, hogy az ellenség nem érkezik meg, inkább magadat tett sebezhetővé! A közel által várj a távolira, a kipihent által várj a fáradtra, jóllakottan várj az éhesre, telve várj az üresre, túlélőn várj a pusztulásra ítéltre, tömeggel várj a gyér számúra, gyarapodva várj a hanyatlóra, és lesben állva várj az érkezőre! Ha (a találkozáskor az ellenség) zászlai rendezettek, a dobok összhangban szólnak, akkor engedj utat neki előre, de a háta mögött zárd el (az utat)! Erősítsd meg a szűk hágókat és szorosokat, s jól láthatóan verd fel a táborodat! Előnyökkel (csalogatva) lazítsd fel, károkkal (fenyegetve) gyengítsd meg őket! Ilyetén módon a hadsereg vezetésének Taója kiteljesedik.

10.

Jutalmazások és büntetések

(Shang fa 賞罰)

A jutalmazásokra és büntetésekre vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy meg kell jutalmazni a jókat, és meg kell büntetni a gonoszokat. A jutalmazás azt jelenti, hogy fel kell virágoztatni a sikert, a büntetés pedig azt jelenti, hogy be kell szüntetni a tisztességtelenséget. A jutalmazás nem lehet nem általános érvényű, miként a büntetés sem lehet kivételező. Ha a jutalmazások és díjazások alapja mindenki számára ismert, akkor a bátor tiszték is tudni fogják, hogy mi az, amiért akár az életüket is áldoznák. Ha a büntetések és fenyegetések rendszere világos, akkor a tisztességtelenek és elvetemültek is tudni fogják, hogy mitől rettegjenek. Éppen ezért a jutalmazásokat nem lehet megbízhatatlanul alkalmazni, miként a büntetéseket sem lehet indokolatlanul kiszabni. Ha a jutalmazásokkal megbízhatatlanul élnek, akkor a lelkiismeretesen fáradozó miniszterek háborogni fognak, ha pedig a büntetéseket indokolatlanul szabják ki, akkor a tisztességes tiszték gyűlölködésbe kezdenek. Ezért történhetett az a sérelem, hogy Yang Ku nem ugyanannyi jutalmat kapott, amikor Chu királya vereséget szenvedett, mert az uralkodó a rágalmozók szavának hitt.²⁰ Most azonban egyedül a hadvezér a felelős az életet vagy épp a halált jelentő tekintélyért. Ha életben hagyja azokat, akiket meg kellene ölnie, vagy lemészároltatja azokat, akiknek élniük kellene, ha indokolatlanul dühöng vagy forrong,

²⁰ Yang Ku 羊羹 Chu 楚 királynak kocsihajtója volt, s harc közben állítólag gyávaságból hajtotta lassabban az uralkodó harci szekereit az ellenség sorai közé.

ha a jutalmazásai és büntetései nem világosak, ha parancsai és rendeletei nem következetesek, ha az önérdeket a közérdek elébe helyezi, nos, ez az az öt tényező, ami veszélybe sodorja az országot. Ha a jutalmazások és a büntetések nem világosak, akkor a parancsokat és a rendeleteket nem fogják végrehajtani; ha lemeszároltatják azokat, akiknek életben kellene maradniuk, akkor a temérdek elvetemültet nem lehet kordában tartani; ha életben hagyják azokat, akiket meg kellene ölni, akkor a tisztek és a katonák szerteszéledve odavesznek; ha indokolatlanul dühöng és forrong, akkor katonai tekintélye nem lesz hatékony; ha a jutalmazások és a büntetések nem világosak, akkor az alárendelték nem fognak törekedni a sikerre; ha a kormányzati útmutatások nem megfelelőek, akkor a törvényeket és a rendelkezéseket nem fogják betartani; ha az önérdeket a közérdek elébe helyezik, akkor az emberek nem lesznek összetartók. Ezért aztán, ha a temérdek elvetemültet nem tartják kordában, akkor (az ország) nem fog sokáig fennmaradni; ha a tisztek és a katonák szerteszéledve odavesznek, akkor a nép megfogyatkozik; ha a katonai tekintély nem elég hatékony, akkor az ellenség érkezésekor nem lehet majd mozgósítani; ha (az emberek) nem törekszenek a sikerre, akkor az uralkodó kellően erős támasz nélkül marad; ha a törvényeket és a rendelkezéseket nem hajtják végre, akkor a felfordulást nem lehet majd szabályozni; ha pedig az emberek nem összetartók, az bizony az ország veszedelmének kezdete.

Éppen ezért az elvetemültséget kormányzati intézkedésekkel kell megfékezni, míg a különbséget szerénységgel kell visszafogni. Hűséggel és tisztességgel kell élni a büntetőügyekben, míg részrehajlás nélkül és általános érvényességgel kell végrehajtani a jutalmazásokat és a büntetéseket. Ha a jutalmazások és a büntetések „nem görbék”, akkor az emberek akár az életüket is hajlandók feláldozni. Ha az utak éhezőkkel vannak tele, míg az istállóidban kövérre hízott lovak sorakoznak, az azt jelenti, hogy pusztulásra ítélted a népet, és csak a magad túlélésével törődsz, kizsákmányolod az embereket, és csak a sajátodat gyarapítod.

Éppen ezért ha az uralkodó előbb kiválogatja (és kipróbálja a megfelelő embereket), s csak ezt követően oszt jutalmat, ha előbb kihirdeti (egyértelmű) intézkedéseit, csak ezt követően torolja meg büntetéssel (ha azt nem hajtják végre), akkor az emberek rokonszenvezni fognak vele, félik, de szeretik is, és parancsok nélkül is engedelmeskednek. Ha a jutalmazások és a büntetések nem egyenesek, akkor a hűséges miniszterek ártatlanul veszítik el az életüket, az elvetemült miniszterek pedig érdemtelenül részesülnek jutalomban. Ha a jutalmazások és adományozások alól még akár a gyűlölt ellenség sem jelent kivételt, nos, akkor fordulhat elő olyan, mint amikor a qibéli Huan fejedelem megnyerte magának Guan Zhongot; ha pedig a büntetések és fenytések alól még akár a családtagok és közeli ismerősök sem jelentenek kivételt, nos, akkor fordulhat elő olyan, mint amikor Zhou Gong saját testvéröccsét végeztette ki (lázadás miatt). Az *Írások könyvében* az áll: „Részrehajlás és kivételezés nélkül a király Taója fennkölt és fenséges; kivételezés és részrehajlás nélkül a király Taója egyenletes és nyugodalmass.” Nos, mindennek ez az értelme.

11.

Öröm és harag

(Xi nu 喜怒)

Az öröme és a haragra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy ne válaszoljunk örömmel az örömtelen történésekre, és ne válaszoljunk haraggal a nem haragvó dolgokra. Az öröm és harag kategóriáit világosan kell látni. Haragból ne (büntessük) meg az egyébiránt ártatlan embereket! Azért, mert örömet okozna, még ne hallgassunk a kötéltre való tisztjeink szavára! Az örömet a haragtól elválasztó határvonalat tüzetes aprólékossággal kell megvizsgálunk. Az öröm miatt nem lehet szabadon engedni a bűnösöket, miként a harag miatt sem szabad kivégezni az ártatlanokat.

Az örömet és a haragot nem szabad akaratlanul kimutatni. A hadvezérnek nem szabad kimutatni a saját haragját, ha harcra mozgósít, és számít a tömegek elszánására. Ha a sereg (a hadvezér) önös haragja okán száll csatába, akkor bizonyosan vereséget fognak szenvedni. A haragból nem lesz többé vidámság, s az öröm sem válik többé haraggá. Éppen ezért a civil (erények) élvezzenek (mindenkor) elsőbbséget, s a harci (érdemek) csak ezután következzenek! Akik előbb a győzelmet keresik, azok utóbb bizonyosan vereséget fognak szenvedni; akik előbb haragvón forrongnak, azok utóbb bánni fogják. Egyetlen kora reggeli haragvás akár az életedbe is kerülhet. Éppen ezért a nemes ember félelmet keltő tekintéllyel rendelkezik, de nem kegyetlenkedő; ha haragvó, akkor sem gyűlölködik; ha aggódik, akkor sem retteg; ha örvend, akkor sem (féktelenül) boldog.

Lehetnek olyan történések, amelyek haragra gyújtanak, ezeket katonai tekintéllyel kell kezelni. Ha a katonai tekintéllyel élünk, akkor a büntetések és fenytések rendszerét is meg kell mutatni. Ha a büntetések és fenytések rendszerét megmutattad, akkor azzal a megátalkodottak sokaságát is megfékezted. Ha nem (megfelelően) élsz a katonai tekintéllyel, akkor a büntetések és fenytések sem érnek célba, ha pedig a büntetések és a fenytések nem érnek célba, akkor a megannyi gazság sem szabályozható, s így az ország elvész.

12.

Uralni a fölfordulást

(Zhi luan 治亂)

A fölfordulás uralására vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy meg kell vizsgálni a hivatalnokokat és az ő kötelezettségeiket, el kell távolítani a felszín, és a dolgok lényegére kell összpontosítani. Ha a selyemszálak túl hosszúak, akkor a bog rendezetlen lesz, ha a selyemszálak nem egyformára vágottak, akkor összegubancolódnak. Ha a „három kötelék” nem helyes és a „hat kapcsolat”²¹ nem szabályszerű, akkor

²¹ Lásd az 568. oldal 3. jegyzetét.

felüti fejét a zűrzavar. Ha az ország jól kormányzott, akkor a kör illeszkedik a körzőhöz, a derékszög pedig megfelel a szögvasnak. Ha az alap nem veszíti el a csúcst, a kormányzás pedig nem veszíti el a Taót, akkor a miriád dolog mind kiteljesedhet, a siker pedig megőrizhető lesz.

Ha a három seregben fölfordulás támad, a kavargásnak és hömpölygésnek az az oka, hogy (a hadvezér) csak a saját feje után ment. A bölcs uralkodó irányítja a kötelekeket és a kapcsolatokat, a kormányzati intézkedéseinek pedig megvan a (helyes) sorrendje. Előbb a kötelekeket rendezi el, s csak ezt követően foglalkozik a kapcsolatokkal. Előbb a parancsok, aztán a büntetések; előbb a közeli, aztán a távoli; előbb a (palotán) belüli (ügyek), aztán az (udvaron) kívüliek; előbb az alap, aztán a kimenet; előbb az erősítés, aztán a meggyengítés; előbb a nagy, aztán a kicsi; előbb a feljebbvalók, aztán az alárendeltek; előbb önmaga, aztán mások.

Ha a kötelekek jól rendezettek, akkor a kapcsolatok is (rendjén) kiteljesednek; ha a parancsok jól rendezettek, akkor a büntetések is (megfelelően) érvényesíthetők; ha a közeli jól elrendezett, akkor a távoli is nyugodalmas lesz; ha a (palotán) belüli (ügyek) jól rendezettek, akkor az (udvaron) kívüliek rendjén valók lesznek; ha az alap jól rendezett, akkor a kimenet is hatékony lesz; ha a megerősítés jól rendezett, akkor a gyöngítés is hatásos lesz; ha a nagy jól rendezett, akkor a kicsi is megfelelő lesz; ha a feljebbvalók jól rendezettek, akkor az alárendeltek is egyenesek lesznek; ha önmaga jól rendezett, akkor mások is tisztelni fogják. Ebben áll az ország kormányzásának lényege.

13.

Kiképzés és parancsok (*Jiao ling* 教令)

A kiképzésre és parancsokra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy a feljebbvalók kiképzésben részesítik az alárendelteket. Ami nem a törvények szerint való, arról nem kell beszélni, ami nem a Taónak megfelelő, azt nem kell megcselekedni.

A feljebbvalók feladata, hogy megvizsgálják az alárendelteket. Aki úgy képez ki másokat, hogy közben a saját művelését elhanyagolja, nos, ez ellentmond a (kívánatos) kormányzati intézkedésnek. Aki önmagát kiigazítja, s úgy képez másokat, nos, ez a kormányzati intézkedéseknek megfelelő. Éppen ezért az emberek uralkodója előbb önmagát igazítsa ki, s csak ezt követően adja ki a parancsait! Mert hiszen ha önmagát ki nem igazítja, akkor a parancsait sem fogják végrehajtani. Ha pedig a parancsait nem hajtják végre, akkor fölfordulás támad.

Éppen ezért az uralkodó Taója abban áll, hogy mindenképp elé a kiképzést és a parancsokat helyezze, a büntetések és a fenyegetések csak ezután következnek. Kiképzés nélkül harcba vinni (a katonákat) olyan, mintha lemondanánk róluk. A tiszték és a katonák elsődleges kiképzési módszerére a következő öt szabály vonatkozik.

Szemeikkel gyakorolják be a jelzőzászlók és a lobogók különféle mozgásváltozásainak jelentését, s szerezzenek gyakorlatot az egyenes irányú és az oldalirányú hadmozdulatokban!

Füleikkel gyakorolják be a gongok és dobok hangjelzéseit, hogy annak megfelelően tudjanak megindulni, megpihenni, menetelni és megállni!

Elméjük szokjon hozzá a büntetések és fenytések jelentette szigorhoz, valamint a jutalmazások és kitüntetések jelentette ösztönzéshez!

Kezeik szokjanak hozzá az ötféle fegyver megfelelő használatához, s készüljenek fel a csatára, ütközetre!

Lábaikkal gyakorolják be a harci alakzatok kialakítását, a menetelést, a rohamot, s az alkalmas előrenyomulást és visszavonulást!

Nos, ez lenne a kiképzés öt fajtája.

A kiképzésnek, a parancsoknak, valamint a csatarendeknek mind megvan a maga módszere. A bal oldal kiképzése a „zöld sárkány”, a jobb oldal kiképzése a „fehér tigris”, az előhad kiképzése a „bíbor madár”, az utóvéd kiképzése a „sötét harciasság”; a zöm kiképzése pedig a *xuanyuan* [Sárga Császár]. A főparancsnok foglalja el a helyét, s tőle balra helyezkedjenek el a *mao* lándzsások, jobbra az alabárdosok, elöl a pajzsot tartók, hátul pedig a számszerűjászok! A jelzőzászlók és a dobok közepütt legyenek! Ha a jelzőzászlókat fölemelik, mindenki álljon fel, ha a dobokat meghallják, induljanak meg, ha a gongokat hallják, álljanak meg! Amennyiben (a katonák) követik ezeket az útmutatásokat, úgy az ötféle csatarend kialakítása megfelelő lesz.

A csatarendek elrendezésének, valamint a jelzőzászlók és a dobok irányításának szempontjai.

Dobszó mellett a zöld zászló magasba emelése azt jelenti, hogy (a katonák) rendeződjenek szabályos csatarendbe.

Dobszó mellett a vörös zászló magasba emelése azt jelenti, hogy rendeződjenek (támadó) ékalakzatba.

Dobszó mellett a sárga zászló magasba emelése azt jelenti, hogy alakítsanak ki szögletes csatarendet.

Dobszó mellett a fehér zászló magasba emelése azt jelenti, hogy rendeződjenek kör alakú csatarendbe.

Dobszó mellett a fekete zászló magasba emelése azt jelenti, hogy alakítsanak ki kanyargó csatarendet.

A szabályos csatarend a „faalakzat”; az ék alakú csatarend a „tűzalakzat”; a szögletes csatarend a „földalakzat”; a kör alakú csatarend a „fémalakzat”; a kanyargós csatarend pedig a „vízalakzat”. Az öt elem csatarendje kölcsönös forgásban áll, s egymásból alakulnak át. A megfelelő sorrendben egymást segítik győzelemre, egymást támogatják a harcban, hogy az ellenséget végül legyőzzük.

Nos, az ötféle csatarendre vonatkozó szabály az ötös számon alapul. Öt ember alkot egy *chang*ot, öt *chang* tesz ki egy *shit*, öt *shi* alkot egy *zhit*, öt *zhi* tesz ki egy *huót*,

öt *huo* alkot egy *zhuangot*, öt *zhuang* pedig egy sereget (*jun*) tesz ki, s már kész is a gyalogság serege.²²

A fegyverek akkor a leghatékonyabbak, ha megfelelően használják azokat, éppen ezért tisztában kell lenni (a fegyverhasználat) feltételeivel. Az alacsony (katonák) lándzsákat és alabárdokat fogjanak; a magasak használják a számszeríjakat, az erősebbek kezeljék a jelzőzászlókat és lobogókat, a bátrabbak használják a dobokat és a gongokat, a gyöngébbek gondoskodjanak a hadtápról és a jószágokról, az eszesebbek pedig vegyenek részt a taktika kialakításában!

A falusi népek között ki kell alakítani az ötös számon alapuló kölcsönös felelősségi rendszert. Az első dobszóra szabályosan sorakozzanak fel; a második dobszóra gyakorolják a harci alakzatok kialakítását; a harmadik dobszóra kezdjék meg az étkezést; a negyedik dobszóra szigorú rendben verjenek táborot; az ötödik dobszóra pedig kezdjenek menetelni! Miután hallatszik a dob és a gong jelzése, s a magasba emelkedtek a jelzőzászlók is, a hadsereg csak ezt követően vonuljon ki szabályos rendben! Amikor (a katonák) meghallják, hogy a dob háromszor felhangzik, a jelzőzászlók és a lobogók pedig magasra tartva lengenek, emeljék fel fegyvereiket, s induljanak rohamra! Azokat, akik megfutamodnának, ki kell végezni. Ebben áll a kiképzés és a parancsok (módszere).

14.

Lefejezés és csonkítás (*Zhan duan* 斬斷)

A lefejezésre és csonkításra vonatkozó kormányzati intézkedéseket (azon személyeken kell végrehajtani, akik) nem teljesítik a parancsok révén megszabott kötelmeiket. A kötelemszegésnek pedig a következő hét fajtája létezik: hanyagság, késleltetés, lopás, csalás, engedetlenség, zavarkeltés, megtévesztés.

A hadvezetés során ezek mind tiltandók. Ha nem csonkíttatod meg azokat, akiket meg kellene csonkíttatni, akkor biztosan fölfordulás fog támadni. Éppen ezért a féltelmes tekintélyt biztosító hóhérpallóst jól láthatóan kell kihelyezni, s aki nem hajtja végre a parancsokat, azt ki kell végezni.

A katonai törvények mások, (mint a civil törvények). Ha az enyhébb kihágásokat is súlyos büntetésekkel sújtják, akkor senki nem mer majd ellenszegülni a parancsoknak. Akik mégis ellenszegülnének, azokat le kell fejezni.

Akik nem sorakoznak fel időben, akik hallják a dobszót, de mégsem mozdulnak, akik foghíjas sorokban lézengenek, akik összevissza kanyarognak vagy megállva lemaradnak, akik először előrenyomulnak, majd hátrálni kezdenek, akik nem válaszolnak, ha a nevüket kiáltják, akik nem gondoskodnak a harci szekerekről és a páncélzatról,

²² Ezek kínaiul a következők: *chang* 長, *shi* 師, *zhi* 枝, *huo* 火, *zhuang* 撞, *jun* 軍.

akik nem készítették elő a fegyvereiket, nos, ezek elhanyagolják a katonai (kötelmeiket), a hanyagokat pedig ki kell végezni.

Akik elmulasztják a parancs továbbadását, akik nem megfelelően adják tovább a parancsot, akik összezavarják és elbizonytalanítják a tiszthelyetteseket és a tiszteket, akik nem hallják meg a gongokat és a dobokat, akik nem látják meg a jelzőzászlókat és a lobogókat, nos, ezek késedelmet okoznak a hadseregnek, a késleltetőket pedig ki kell végezni.

Akik nem gondoskodnak az élelmiszerkészletről, akik nem gyűjtik össze a katonáknak szükséges fegyvereiket, akik nem egyenlő mértékben osztják ki a jutalmakat és juttatásokat, akik részrehajló módon előnyben részesítik a hozzájuk közelebb állókat, akik olyan holmikra tartanak igényt, ami nem az övék, akik kölcsönvesznek bizonyos dolgokat, de azokat nem adják vissza, akik a mások által levágott ellenséges fejeket a saját érdemeik bizonyosságaként mutatják be, nos, ezek meglopják a hadsereget, a tolvajokat pedig ki kell végezni.

Akik megváltoztatják a családnevüket, akik nem tisztítják ruházatukat, akiknek a jelzőzászlói és lobogói szakadtak és foszlottak, akiknek gongjai és dobjai nem épek, akiknek a fegyverei nem élesek, akiknek a támadó eszközei nem elég masszívak, akiknek a nyilairól hiányzik a toll, akinek a nyila vagy a számszerűje nincs felhúrozva, akik a parancsokat nem hajtják végre, nos, ezek megtévesztik a hadsereget, a csalókat pedig ki kell végezni.

Akik hallják ugyan a dobszót, de mégsem nyomulnak előre, akik hallják ugyan a gongszót, de mégsem állnak meg, akik nem lapulnak meg, ha a zászlókat leengedik, akik nem pattannak fel, amikor a zászlókat felemelik, akik a jelzéseket nem követik, akik előrenyomuláskor inkább visszahúzódnak, akik a szabályos sorokat megtörve fölfordulást okoznak, akik a nyilakat vagy számszerűjaikat eltörve kárt okoznak a hadászati előnyben, akik megfutamodnak, hogy ne kelljen harcolniuk, akik összevissza ténferegnek, akik (harc közben) sebesülteket támogatnak vagy (az ellenség levágott) fejait cipelik, akik önkényesen abbahagyják a harcot és visszavonulnak, nos, ezek hátat fordítanak a hadseregnek, az engedetleneket pedig ki kell végezni.

Amikor a hadsereg kivonul, a hadvezér pedig megkezdi az irányítást, ám a tisztek és a katonáik vitatkozni kezdenek, s így zűrzavar támad, ha a harci szekerek és a könnyűlovasok túl közel vannak egymáshoz, ha az úton feltorlódnak és akadályozzák a továbbhaladást, ha a kiabálás és üvöltözés miatt semmit sem lehet hallani, ha a fölfordulás miatt rendezetlenné válnak a sorok, ha a fegyverekkel sajátjaikat sebesítik meg, ha a hosszú és rövid (fegyverek) nincsenek jól elrendezve, ha az irányokat elvétik, nos, ez mind fölforduláshoz vezet a hadseregben, a zavarkeltőket pedig ki kell végezni.

Akik táborverés után hazatérnek találkozni a falubeliekkel, akik rokonaikkal és ismerőseikkel közösködnek, akik velük együtt étkeznek és egymást fedezik, akik nem tartják tiszteletben a beosztásukat, és másik szakaszba állnak át, akiket, mivel az eredeti beosztásukat megszegték, nem lehet irányítani, akik úgy hagyják el vagy lépnek be a táborba, hogy nem a kaput használják, akiknek a fegyelmetlensége miatt

felüti fejét a megátalkodottság, akik nem jelentik azt, ha tudomást szereznek valami kötelemszegésről, s ezzel ugyanolyan bünt követnek el, akik összegyűlve borozgatnak, akik dicsekednek és hencegnek, akik hangosan korholnak másokat, akik elbizonytalanítják a tiszthelyetteseket és a tiszteket, nos, mindezek megtévesztik a hadsereget, a megtévesztőket pedig ki kell végezni.

Ha mindezen (kötelemszegőket) lefejezték vagy megcsonkították, a miriád feladat máris jól rendezetté lesz.

15.

Megfontolás és átgondolás

(Si lü 思慮)

A megfontolásra és átgondolásra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy meg kell fontolni a közelit, és át kell gondolni a távolit. Aki nem gondolja át a közeli (eseményeket), annak igen gyorsan lesz oka az aggodalomra. Éppen ezért a nemes ember megfontolás nélkül nem tesz semmit.

Aki megfontolt, az kiigazítja a stratégiáját; aki átgondolja a dolgokat, az jól megfontolt terveket készít. Ha nincs a megfelelő pozícióban, akkor nem tervez stratégiát az irányításhoz, ha nincs megfelelő feladattal megbízva, akkor nem töri a fejét tervekben. A nagy feladatokat a nehézségek szülik, a kisebb teendők viszont csekélyiségekből fakadnak. Éppen ezért ha azon gondolkozol, mi járna a legnagyobb haszonnal, át kell gondolnod a (lehetséges) veszteségeket is; ha pedig azon gondolkoznál, miként érthetsz el sikert, át kell gondolnod a (lehetséges) kudarcokat is. Mert hiszen legyen bármily magas is egy kilencszintes torony, akkor is összeomolhat.

Ha fölfelé nézel, ne mulaszd el, hogy alulra is vess pillantást, ha előre nézel, ne mulaszd el, hogy hátrafelé is pillants! Ezért volt az is, hogy amikor a qinbéli Mu herceg²³ megtámadta Zhenget, a két fia már előre látta a közelgő katasztrófát; vagy amikor Wu királya Yuéből vett magának asszonyt, (Wu)zi Xu²⁴ már ekkor felismerte (az ebben rejlő) bukást; vagy amikor Yu állam elfogadta Jintől a jádekorongot és a lovakat, Gong Zhiqi²⁵ már ekkor látta a közelgő veszedelmet; vagy amikor a songbéli Xiang herceg²⁶ gyakorlatoztatni kezdte a harci szekereit, Mui²⁷ már ekkor tisztában volt a lázadással. Ezek a bölcs személyek tökéletesen tettek eleget a megfontolás és átgondolás követelményeinek, ezért tisztánlátóknak nevezhetjük őket.

²³ Mu herceg (Mu Gong 穆公) az i. e. 7. században volt Qin állam uralkodója.

²⁴ Wu Zixu 伍子胥 Wu állam uralkodójának volt hadvezére és tanácsadója az i. e. 5. században.

²⁵ Gong Zhiqi 宮之奇 legendás bölcs tudós a Tavaszok és őszök korszakban, aki Yu 虞 államban élt.

²⁶ Song 宋 állam uralkodója, Xiang herceg (Xiang Gong 襄公;? – i. e. 637) kora öt legerősebb hegemónjának egyike volt.

²⁷ Mui, teljes nevén Zi Mui 子夷 Xiang herceg mostohatestvére volt, aki főminiszterként szolgált fivére mellett.

Ha ragaszkodsz a kudarcra ítélt csatarendhez, és ezen az úton haladva beragadsz a sárba, abból vajon milyen előnyöd származik? Mert hiszen Qin hiába lett egyeduralgó, mivel nem ért fel Yao és Shun tökéletes erényeihez, (végül elbukott). A veszély a biztonságból, a pusztulás a megmaradásból, a felfordulás pedig a rendezettségéből születik. A nemes embernek elég egyetlen pillantás, hogy felismerje a lényegét. Ha látja valaminek az elejét, akkor már tudja annak végét is, s így nem ad lehetőséget annak, hogy a katasztrófa bekövetkezzen. Ebben áll a megfontolásra és átgondolásra vonatkozó kormányzati intézkedések lényege.

16.

Titkos vizsgálódás
(*Yin cha* 陰察)

A titkos vizsgálódásra vonatkozó kormányzati intézkedések azt jelentik, hogy össze kell hasonlítani a dolgok fajtáit és fel kell fognunk azok jelentését. Ha (az országon vagy az udvaron) kívül veszély támad, akkor belül elszigetelődünk; ha a feljebbvalók elbizonytalanodnak, akkor az alárendeltek kétségbe esnek. A kétségbeesettek és a velük rokonszenvezők pedig használhatatlanok; a bizonytalanok és a velük rokonszenvezők pedig kiszámíthatatlanok. A mértékét vesztett kiszámíthatatlanság zavart kelt a stratégiában, a felfordulás veszélybe sodorja az országot, ha pedig az ország veszélyben van, akkor elvész a biztonság. Azok tehát, akik megfontolják a távoli (eseményeket), biztonságot teremtenek, míg azok, akik nem fontolják át (mindezeket), veszélyt okoznak.

A vagyonosak megvalósítják céljaikat, a szegények viszont még az alkalmas időt is elvesztegetik. Aki nagyon ragaszkodik a túlzott vagyonához, az – legyen bármily teli is a kincstára – mindent el fog veszíteni. Akik telve vannak aggodalmas dolgokkal, azok bosszankodni fognak, a bosszankodás pedig a hanyagságból születik.

Ha egy hajó léket kap, a víz elárasztja; ha egy zsák kiszakad, kiürül. A kisebb hegyeken nincsenek vadak, a sekély vizeket nem lakják halak, gyöngé fákön nem találni fészkeket. Ha a falak leomlanak, a ház is összedől; ha a gát átszakad, a víz áttör. Akik rohannak, felbuknak; akik lassan sétálnak, biztonságban vannak. Akik kísértik a szerencséjüket, felelőtlenek; akik jégen lépkednek, rettegnek; akik folyó örvényein kelnek át, elsüllyednek. Akiknek nincs evezőjük, nem érnek a túlpartra, akik elvesztették útítársaikat, (riadtan) pislognak hátrafelé. Aki jutalmat vagy büntetést ad, vizsgálja meg a teljesítményt! Akik nem őszinték, elveszítik (mások) bizalmát. Ha odatesznek az ajkak, kihülnek a fogak; ha kihullik a haj, kilátszik a bőr. Aki részrehajlón, zavaros dolgokat mond, és csak válogatva hallgat meg (másokat), az aggodalomra ad okot. Aki kiválóan ért a stratégiai tervezéshez, az győz; akinek rosszak a tervei, annak (országát) felosztják. Ha jóra ösztönzik a rosszakat, az olyan, mint amikor a tavaszi eső áztatja a földeket. Az egyszarvút könnyű megülni, de a gebét bajos idomítani. Aki nem néz, vak, aki nem hallgat, süket.

Ha a gyökérzet megsérül, a levelek elszáradnak; ha a levelek elszáradnak, a virágok lehullnak; ha a virágok lehullnak, gyümölcs sem terem. Ha az oszlopok vékonyak, a ház összedől; ha az alap vékony, a csúcs bizonytalan; ha az alsó (rész) parányi, a felső leomlik.

Akik nem különböztetik meg a feketét és a fehérét, azok eldobják a termőtalajt, és a sziklát tartják meg, a tigriseket pedig a juhokkal egy nyájba terelik. Akiknek szakadt a ruhája, azok megfoltozzák azt; akiknek rövid az övük, meghosszabbítják azt. Akik késsel játszanak, megvágják a kezüket; akik ugrabugrálnak, kitörök a lábukat. A mosáshoz nincs szükség egy egész folyóra, mert a lényeg csak az, hogy a kosztól megszabaduljunk. Egy lónak nem kell paripának lennie, elég csak az, ha gyors lábú. A bölcsenek sem kell szenteknek lenniük, elég, ha a tudásukat át tudják adni.

Összefoglalva, az „öt erény” a következő.

A kegyetlenkedést és a parancsmegtagadást megtiltva (kell használni) a hadsereget.

Meg kell jutalmazni a kiválókat, és meg kell büntetni a bűnösöket.

Biztonságot kell nyújtani a jóknak, és összhangot kell teremteni a tömegben.

Meg kell őrizni a nagyságot, és tartóssá kell tenni a sikert.

Meg kell nyugtatni a méltatlankodókat, és el kell utasítani a rágalmazókat.

Nos, ezt nevezik az „öt erénynek”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- HENRY, ERIC. 1992. "Chu-ko Liang in the Eyes of His Contemporaries." In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 52.2. 589–612.
- LUO ZHILIN 羅志霖. 2011. *Zhuge Liang wenji yizhu* 諸葛亮文集譯註. Chengdu, Bashu Shushe.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. *A kínai erkölcs és a szülők tisztelete*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- SAWYER, RALPH D. 2014. *Zhuge Liang: Strategy, Achievements and Writings*. North Charleston, Create Space Independent Publishing Platform.
- TŐKEI FERENC. 1986a. *Kínai filozófia. Ókor. I. kötet*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- TŐKEI FERENC. 1986b. *Kínai filozófia. Ókor. II. kötet*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

HARMINCHAT
STRATÉGIA

三十六計

Vákát oldal

A YIN ÉS A YANG VÁLTOZÁSAIN ALAPULÓ HADVISELÉS

A HARMINCHAT STRATÉGIA CÍMŰ KÍNAI HADELMÉLETI MUNKA

P. Szabó Sándor

A *Harminchat stratégia* (*Sanshiliu ji* 三十六計) című kínai hadelméleti munka szerzője és keletkezésének ideje egyaránt ismeretlen. Vannak, akik úgy vélik, hogy a mű szerzője az i. sz. 5. században élt Tan Daoji 檀道濟 tábornok volt. Ez a vélekedés azonban igen gyenge alapokon nyugszik, mindösszesen arra vezethető vissza, hogy az i. sz. 6. században keletkezett *Nan Qi shu* 南齊書 (A Déli Qi-dinasztia könyve) című történeti munka valóban tartalmaz egy mondatot, amely így hangzik: „Tan uraság *harminchat stratégiája* szerint a menekülés a legjobb stratégia.”¹ Ugyanakkor semmilyen bizonyíték nincs arra vonatkozóan, hogy a jelenleg rendelkezésünkre álló *Harminchat stratégia* című műnek bármi köze volna a *Nan Qi shu* című könyvben emlegetett, Tan Daoji nevével összekapcsolt „harminchat stratégiához”. Más vélekedések szerint a könyvet ismeretlen szerző állította össze valamikor a Ming-kor (1368–1644) vége felé, vagy a Qing-kor (1644–1911) elején. Ugyanakkor ilyen című mű nem bukkan fel egészen a 20. század első feléig. Vannak olyan információk, amelyek azt mutatják, hogy a 20. század első felében kézíratos formában már terjedt a *Harminchat stratégia* című munka. Jelenlegi ismereteink szerint a mű első nyomtatott változatát a Xinghua Nyomdavállalat (興華印刷所) készítette el 1941-ben Chengduban.²

Függetlenül attól, hogy ki és mikor állította össze a művet, a *Harminchat stratégia* című munka kitűnő betekintést nyújt a hagyományos kínai hadelméletbe. Számos olyan hadviseléssel kapcsolatos elméletet, hadi stratégiát gyűjt össze, amely megtalálható az elmúlt évezredek során keletkezett kínai hadelméleti művekben, és mindezt esszenciális formában tárja az olvasó elé.

A számos forrásból összegyűjtött hadi stratégiák a műben összefonódnak néhány központi gondolattal, melyek az egész művön átívelnek. Ezek a központi gondolatok a következők:

¹ *Nan Qi shu* 南齊書, Juan 26 卷二十六, Wang Jingze zhuan 王敬則傳. (*Wuying Dian ershisi shi* 武英殿二十四史 szövegváltozat.)

² SUN 1993: i–iv; VERSTAPPEN 1999: v–vii.

1. A hadakozónak szorosan figyelemmel kell kísérnie a *yin* 陰 és a *yang* 陽 változásait, és a *yin* és a *yang* változásaihoz alkalmazkodva kell meghatározni a hadi stratégiáját.
2. A *yin* és a *yang* változásainak nyomon követéséhez az egyik legfőbb eszköz a *Változások könyve*.

Ebből fakadóan a mű gyakorta idéz a *Változások könyve* (*Zhouyi* 周易 vagy *Yijing* 易經) című ókori kínai jóskönyvből, és gyakorta hivatkozik annak jósjegyekre, jóslataira, elméleteire. (A *Változások könyvéből* származó idézeteket a mű magyar fordításában idézőjellel jelöltük.) Az ókor óta a hagyományos kínai gondolkodás alapvető elméletei közé tartozott, hogy a *yin* és a *yang* egyrészt az univerzum minden létezőjét felépítő *qi* 氣 (pára) két ellentétes természetű alaplómódosulata, másrészt az univerzum rendjét kialakító két alapvető erő, amelynek működése a Taón (*dao* 道), azaz a Mindenség Rendezőelvén alapul. A *Változások könyve* jósjegyei folyamatos és megszakított vonalak kombinációi, a folyamatos vonalak a *yang*ot jelölik, a megszakított vonalak pedig a *yint*.³

A *Harminchat stratégia* című művet nem csupán azért válogattuk be a kínai hadelmélet klasszikusait bemutató kötetünkbe, mert kitűnő betekintést nyújt a hagyományos kínai hadelméletbe, hanem azért is, mert a mai Kínában is rendkívül nagy hatást gyakorol a stratégiai gondolkodásra.

A *Harminchat stratégia* című munka kötetünkben közreadott fordításának forrásanyagául az alábbi szövegváltozat szolgált: *Sanshiliu ji* 三十六計. In: *Guangming ribao* 光明日報 [Guangming Napilap], *Dongfeng fukan* 東風副刊 [Dongfeng melléklet]. 1961. szeptember 16.

³ P. SZABÓ 2000: 42–46.; RUTT 2002: 2., 45–46.; SHAUGHNESSY 2014: xv.

HARMINCHAT STRATÉGIA

Klasszikus kínai nyelvű eredetiből fordította: P. Szabó Sándor

Hatszor hat az harminchat – a számokban ott rejteznek a módszerek, és a módszerek magukban rejtik a számokat. A *yin* és a *yang* megteremti a harmóniát, és kialakítja a rendet, a lehetőségek bennük rejteznek. A lehetőségeket nem lehet megteremteni, ha megteremtjük, akkor nem leszünk képesek elérni célunkat.

Első csoport

Főlényes helyzetben vívott csaták stratégiái

Első stratégia

Ne lássa az ég, hogy átkelsz a tengeren

Ha a készültség teljes körű, akkor a figyelem lankad. Amit az emberek gyakran látnak, az nem kelt bennük kételyt. A *yin* a *yang*on belül található, nem a *yang*gal szemben áll. A nagy *yang* (rejtheti) a nagy *yint*.

Második stratégia

Zárd körül Weit, hogy megmentsd Zhaót

Az egyesült ellenségnél jobb a megosztott ellenség. A *yang* elleni harcnál jobb a *yin* elleni harc.

Harmadik stratégia

Más kardját használd gyilkolásra

Ha az ellenfél már világosan látható, de szövetségesed még nem határozta el magát, akkor tereld szövetségesed abba az irányba, hogy leszámoljon ellenfeleddel! Ily módon nem magad fejtet ki az erőt. A *sun* [csökkentés] jósjegynek megfelelően cselekedj!

Negyedik stratégia
Kipihenten várd a megfáradtakat

Lankaszd az ellenfél erejét azzal, hogy nem bocsátkozol vele harcba! „Csökkentsd a keménységét, és gyarapítsd a puhaságát!”

Ötödik stratégia
Használd ki a tűzvészt a fosztogatásra

Ha az ellenség nagy bajban van, használd ki az alkalmat, és húzz belőle hasznot! Ez az, amikor „a kemény legyőzi a puhát”.

Hatodik stratégia
Kelts zajt keletről, és támadj nyugatról

Ha az ellenség számításain úrrá lesz a káosz, és nem felkészült, az olyan, mint amikor a *kun* jósjegy alul helyezkedik el, a *dui* jósjegy pedig felül. Használd ki fejtelenségét, és arass győzelmet rajta!

Második csoport
A harcba bocsátkozás stratégiái

Hetedik stratégia
A semmiből hozz létre valamit

Egyszer csapd be, másszor ne csapd be! Tedd valósággá azt, amiről azt gondolja, hogy becsapás! Kis *yin*, nagy *yin*, nagy *yang*.

Nyolcadik stratégia
Titokban juss el Chencangig

Mutass neki mozgást [amivel máshova irányítod a figyelmét], és nyugalmit kihasználva szerezd meg az irányítást! „A *yi* jósjegy: mozgás és szél.”

HARMINCHAT STRATÉGIA

Kilencedik stratégia A túlpártról szemléld a tüzet

Ha a *yang*nak megbomlik a harmóniája, és rendje káoszba fordul, a *yin* várakozással áll vele szemben. Ha az erőszak és a kegyetlenség eluralkodik rajta, az ereje önmagától felémésződik. „Alkalmazkodni a cselekvéssel, ez a *yu* jósjegy. A *yu* jósjegy nem más, mint alkalmazkodni a cselekvéssel.”

Tizedik stratégia Rejtsd a kardot a mosolyodba

Nyerd el a bizalmát, érd el, hogy ne tartson tőled, és titokban szervezkedj ellene! Készülj fel, és csak azt követően cselekedj, ne hagyj, hogy váratlan fordulat következzen be! Ez nem más, mint amikor a belső keménység külső puhasággal párosul.

Tizenegyedik stratégia A barackfa helyett dönts ki a szilvafát

Ha a helyzet olyan, hogy a veszteség elkerülhetetlen, akkor veszíts a *yin*ből, és ezáltal gyarapítsd a *yang*ot!

Tizenkettedik stratégia Vezesd el a birkát, ha a kezed ügyébe akad

Ha egy apró rés adódik, ki kell használni. Ha egy apró haszon adódik, a birtokába kell jutni. Kis *yin*, kis *yang*.

Harmadik csoport *A támadó harc stratégiái*

Tizenharmadik stratégia Üsd a fűvet, hogy megriaszd a kígyót

Ha gyanakodsz, akkor járd körül az igazságot, deríts rá fényt, és azután cselekedj! A *fu* jósjegy nem mást jelent, mint titkos tervet.

Tizennegyedik stratégia

Végy kölcsön egy holttestet, és költöztess belé a lelked

Amit már használnak, azt nem lehet kölcsönvenni. Ami használhatatlan, az kéri, hogy kölcsönvegyék. Vedd kölcsön a használhatatlant, és használd fel! „Nem mi kérünk a tudatlan gyermekektől, hanem a tudatlan gyermekek kérnek tőlünk.”

Tizenötödik stratégia

Csalogasd a tigris, hogy elhagyja a hegyet

Várj az égre, hogy szorult helyzetbe hozza (ellenfeled), (és/vagy) használj embereket arra, hogy maguk után csalják! „Ha odajutnod nehézségekkel járna, inkább vedd visszafelé az irányt!”

Tizenhatodik stratégia

Ha foglyul akarod ejteni, előbb engedd futni

Ha sarokba szorítod, akkor ellentámadásba lendül, ha futni hagyod, akkor csökken az ereje. Szorosan kövesd, de ne érj utol, örökd fel a *qijét* és az erejét, lohaszd le a harci kedvét, érd el, hogy szétszóródjon, és azt követően ejts foglyokat! Így katonáidnak nem kell majd összevéreznüik fegyvereik élet. „A *xu* [várakozás] jósjeget azt jelenti, hogy aki rendelkezik az őszinteséggel, az megdicsőül.”

Tizenhetedik stratégia

Dobd el a téglát, és gyűjtsd be a jádét

Csapd be (ellenfeled) színleléssel! Ez az „együgyű (gyermek) elverése”.

Tizennyolcadik stratégia

Ha el akarod fogni a haramiákat, fogd el a királyukat

Zúzd össze a kemény magját, fogd el az irányítóját, és ezzel bontsd meg az egységét! Ez az, amikor „a sárkány kint harcol a pusztán, és útja végéhez ér.”

HARMINCHAT STRATÉGIA

*Negyedik csoport
A zavaros harc stratégiái*

Tizenkilencedik stratégia
Az üst alól húzd ki a tűzifát

Ne szegülj szembe az erejével, helyett inkább csökkentsd azt! Ez épp olyan, mint az a jósjegy, amiben a *dui* trigram van alul, a *qian* trigram pedig felül.

Huszdik stratégia
Tedd zavarossá a vizet, és fogj benne halat

Használd ki a másik félnél jelentkező belső zavarokat, húzz hasznot a gyengeségeiből és a fejtelenségéből! *Sui* jósjegy: „A sötétség közeledtével bemegy, és nyugovóra tér.”

Huszonegyedik stratégia
Az aranykabóca levedli páncélját

Megőrzi megjelenését, és kiteljesíti erejét. Eközben a szövetségesek nem bizonytalanodnak el, az ellenségek pedig tétlenek maradnak. „Engedelmesség és mozdulatlan-ság – ez a *gu* jósjegy.”

Huszonkettedik stratégia
Zárd be a kaput, hogy fülön csípd a tolvajt

A kisebb ellenséget kerítsd be! „*Bo* jósjegy: nem alkalmas arra, hogy bárhova távozzon az ember.”

Huszonharmadik stratégia
A távolival szövetkezz, a közelit támadd meg

Ha a kialakult formációk [például ellenséges katonai szövetségek] behatárolnak, és az erőviszonyok korlátoznak, akkor a hasznot közletről szerezd meg, az ártalmaktól pedig zárd el magad a távolság segítségével! Ez nem más, mint „felül tűz, alul mocsár”.

Huszonnegyedik stratégia
Kérd kölcsön az utat, hogy megtámadhasd Guót

Ha a köztem és egy másik hatalom között elhelyezkedőt a vetélytárs azzal fenyegeti, hogy meghódoltatja, akkor erőt kell kölcsönöznöm (a fenyegetett) számára. Ezt (a helyzetet) a *kun* jósjegy (írja le): „Ha beszél, nem hisznek neki.”

Ötödik csoport
Az egyenlő küzdelem stratégiái

Huszonötödik stratégia
Lopd el a gerendát, és cseréld ki oszlopra

Gyakorta késztesd felállításának változtatására, vond ki (a küzdelemből) legerősebb csapatait, várd meg, amíg önmagát legyőzi, és azután kerekedj felül rajta! Ez nem más, mint „fékezni a kerekeket”.

Huszonhatodik stratégia
Mutass az eperfára, és szidd a *huai*fát

A nagyobb, amely elnyomja a kisebbeket, félelmet kelt, és ezáltal irányít. „Akinak keménysége megfelelő, az engedelmességet vált ki. Még ha veszélyes cselekedetet hajt végre, akkor is követik.”

Huszonhetedik stratégia
Tettesd az örültet, de ne boruljon el az elméd

Inkább tettesd azt, hogy valamit nem tudsz, vagy nem teszel meg, mint hogy azt tettesd, hogy valamit rosszul tudsz, vagy valami rosszat teszel. Légy nyugodt, és ne mutasd ki, hogy mi hajt! Felhő és mennydörgés – ez nem más, mint a *zhun* jósjegy.

Huszonnyolcadik stratégia
Küldd fel a tetőre, és vedd el a létrát

Téveszd meg egy könnyen járható úttal, ösztönözd, hogy előrehaladjon rajta, vágd el a támogatását, utánpótlását, és taszítsd halálos csapdába! „Akit megmérgeznek, az nem a megfelelő helyen tartózkodott.”

HARMINCHAT STRATÉGIA

Huszonkilencedik stratégia Nyíljanak virágok a fán

Használd ki a körülményeket úgy, hogy erősnek mutakozz! Ha erőd szerény, megjelenésed árásszon erőt! „A vadlúd beleolvad a messzeségbe [a felhőkbe], tollai példaként szolgálhatnak.”

Harmincadik stratégia Tedd meg a vendéget házigazdává

Használd ki a rést, dugd be rajta a lábad, és kaparintsd kezvedbe a házigazda hadigépezetét! Ez „a *jian* [fokozatosság] jósjegynek megfelelő előrehaladás”.

Hatodik csoport *Stratégiák kudarcra ítélt csaták esetére*

Harmincegyedik stratégia A gyönyörű nő stratégia

Ha a hadsereg erős, támadd a hadvezérét! Ha a hadvezér bölcs, támadd az érzelmeit! Ha a hadvezér elgyengül, katonái pedig zülleni kezdenek, akkor a hadsereg ereje magától elsorvad. Ez „alkalmas a haramiák megfékezésére, és egymás sikeres megvédésére”.

Harminckettedik stratégia Az üres város stratégia

Ha gyenge vagy, láttasd magad még gyengébbnek, és a kételyek kételyeket szülnek majd. „A kemény és a lágý határa” csodálatosabb a csodálatosnál.

Harmincharmadik stratégia Állítsd át a kémeket

A bizonytalanságban fokozd a bizonytalanságot! „Szövetkezz velük belső indíttatásból, és te magad nem veszel oda.”

Harmincnegyedik stratégia
A húsunk sanyargatásának stratégiája

Az emberek (általában) nem ártanak maguknak, és ha ártalom éri őket, az biztos, hogy valódi (ártalom). Ha valaki a valódi ártalomról elhitei, hogy színlelt, vagy a színlelt ártalomról elhitei, hogy valódi, az ezáltal sikeresen képes ellentéteket szítani. „A tudatlan gyermek szerencséje szófogadásából és engedelmességéből fakad.”

Harmincötödik stratégia
Láncstratégia

Ha (az ellenségnek) sok a hadvezére és nagyszámú a hadserege, akkor nem szabad vele megütközni. El kell érni, hogy saját magát összeláncolja, és ezt követően kell kioltani az erejét. „Ha ott van a seregben, az szerencsés, olyan, akár az Égtől kapott áldás.”

Harminchatodik stratégia
A menekülés a legjobb módszer

Ha meg akarod óvni sereged, kerüld el az összecsapást! „(A sereg) visszavonul, de nem követ el hibát. Ez nem olyasvalami, ami eltér a normálistól.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Nan Qi shu* 南齊書 [A Déli Qi-dinasztia könyve]. (*Wuying Dian ershisi shi* 武英殿二十四史 szöveg-változat.)
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2000. „Tudomány és természetfilozófia az ókori Kínában.” In: ROPOLYI LÁSZLÓ – SZEGEDI PÉTER (szerk.), *A tudományos gondolkodás története*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- RUTT, RICHARD. 2002. *Zhouyi: The Book of Changes. A New Translation with Commentary*. Abingdon – New York, RoutledgeCurzon.
- SHAUGHNESSY, EDWARD L. 2014. *Unearthing the Changes: Recently Discovered Manuscripts of the Yi jing (I Ching) and Related Texts*. New York, Columbia University Press.
- SUN HAICHEN. 1993. *The Wiles of War: 36 Military Strategies from Ancient China*. Beijing (Peking), Foreign Language Press.
- VERSTAPPEN, STEFAN H. 1999. *The Thirty-Six Strategies of Ancient China*. San Francisco, China Books and Periodicals.

MELLÉKLET

A JELENTŐSEBB KÍNAI DINASZTIÁK IDŐRENDI TÁBLÁZATA

Xia-dinasztia	i. e. 21. sz. – i. e. 16. sz.
Shang-Yin-dinasztia	i. e. 16. sz. – i. e. 11. sz.
Nyugati Zhou-dinasztia	i. e. 11. sz. – i. e. 771
Keleti Zhou-dinasztia	i. e. 770 – i. e. 256
Tavaszkok és ősök korszak	i. e. 8. sz. – i. e. 5. sz.
A Hadakozó fejedelemségek kora	i. e. 5. sz. – i. e. 3. sz.
Qin-dinasztia	i. e. 221 – i. e. 207
Han-dinasztia	i. e. 202 – i. sz. 220
Nyugati Han-dinasztia	i. e. 202 – i. sz. 8
Keleti Han-dinasztia	i. sz. 25–220
A három királyság kora	220–280
Wei-dinasztia	220–266
Shu-dinasztia	221–263
Wu-dinasztia	222–280
Nyugati Jin-dinasztia	266–316
Keleti Jin-dinasztia	317–420
Déli és északi dinasztiák kora	420–589
Sui-dinasztia	581–618
Tang-dinasztia	618–907
Az öt dinasztia kora	907–960
Song-dinasztia	960–1279
Északi Song-dinasztia	960–1127
Déli Song-dinasztia	1127–1279
Liao- (kitaj) dinasztia	916–1125
Xixia- (tangut) dinasztia	1038–1227
Jin- (dzsürcsi) dinasztia	1115–1234
Yuan- (mongol) dinasztia	1271–1368
Ming-dinasztia	1368–1644
Qing- (mandzsu) dinasztia	1644–1911

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közzolgálati Egyetem könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu • www.uni-nke.hu
1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Telefon: (30) 426 6116 • E-mail: kiado@uni-nke.hu
A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Kilián Zsolt
Olvasószerkesztő: Bíró Csilla
Kiadványterv és tördelés: Kilián Zsolt
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-5920-14-1 (nyomtatott)
ISBN 978-615-5920-15-8 (elektronikus)

ISSN 2630-9386

Amikor felmerült a gondolat, hogy a magyar nyelvű hadtudományi irodalom gazdagítása megérdemel némi erőfeszítést, csak a tervezett sorozat címében – *Pro Militum Artibus* – voltunk biztosak. A sorozat szerkesztőjeként olyan műveket kerestem, amelyek eddig nem, vagy nem egészében voltak elérhetőek magyarul, és amelyek a hadtudomány általános érvényű törvényszerűségein túlmutatva a katona és az állam, a hadvezetés mint a vezetés egyik érzékeny területe, valamint a haderő és a közigazgatás kapcsolatáról is mondanak valamit.

Kézenfekvő volt a javaslat, amely a kínai hadtudományi írások felé mutatott, hiszen a kínai hadtudomány legismertebb klasszikusa – Sunzi *A hadviselés törvényei* című műve – elképesztő pályát futott be. Ma már nincs olyan mértékadó vezetési kézikönyv, amely ne hivatkozna erre az írásra. Innen vettük a bátorságot, hogy kísérletet tegyünk – magyar nyelven először – a többi kínai klasszikus megjelentetésére is.

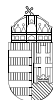
Bízunk benne, hogy az elvégzett munka eredménye örömet fog szerezni minden olvasónak és velünk együtt várják az újabb kötetek kiadását is.

Padányi József

Dialóg Campus

A kiadvány
a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó
köszönő-gyűjtemény”
című projekt keretében került kiadásra.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE